MUKIRYANI
ESTABLISHMENT FOR RESEARCH & PUBLICATION

دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی

بۆ خوێندنەوە و داگرتنی سەرجەم کتێبەکانی دەزگای
موکریانی سەردانی ماڵپەڕی دەزگای موکریانی بکە...

www.mukiryani.com

بۆ پەیوەندی..

info@mukiryani.com

٥٠ ساڵ خەبات

کورتە مێژوویەکی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

بەرگی یەکەم

٥٠ ساڵ خەبات

کورتە مێژوویەکی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

بەرگی یەکەم

جەلیل گادانی

دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی

* **٥٠ ساڵ خەبات** (کورتە مێژوویەکی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران) (بەرگی یەکەم)
* نووسینی: جەلیل گادانی
* نەخشەسازی ناوەوە: گۆران جەمال رواندزی
* بەرگ: ئاسۆ مامزادە
* تایپیێست: دەزگای موکریانی
* چاپ: چاپی دووەم ٢٠٠٨
* ژمارەی سپاردن: ٩٥٣
* تیراژ: ١٠٠٠
* نرخ: ٤٥٠٠
* چاپخانە: چاپخانەی خانی (دهۆک)

زنجیرەی کتێب (٢٧٠)

ماڵپەر: www. mukiryani.com
ئیمەیل: info@mukiryani

پێڕست

١- پێشـەکی و سوپاسنامە 1

فـەسلی یەکـەم 7

٢- بەشی یەکەم: کوردستـان پێش دامەزرانی کۆمەڵەی ژ-ک 9

٣- بەشی دووهەم: دامەزرانی کـۆمـەڵەی ژ-ک 18

٤- بەشی سێهەم: چۆنیەتی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان 24

٥- بەشی چوارەم: پێکهاتنی کۆماری کوردستان 37

٦- بەشی پینجەم: کارەکانی کۆمار 53

٧- بەشی شەشەم: تێکچوونی کۆمار و هۆیەکانی 61

٨- بەشی حەوتەم: روانگەی چەند نووسەرێک لەسەر کۆمار 66

فەسڵی دووهەم 71

٩- بەشی یەکەم: هەل و مەرجی ئێران و وەزعی حیزب پاش کۆمار 73

١٠- بەشی دووهەم: گەشەسەندنەوەی تێکۆشانی حیزب 85

١١- بەشی سێهەم: کوودیتای شا لە گەلاوێژی ١٣٣٢ 98

فەسلی سێهەم: 103

١٢- بەشی یەکەم: پێکهاتنی کۆنفرانسی یەکەمی حیزب 105

١٣- بەشی دووهەم: پەلاماری ساواک بۆ سەر تەشکیلاتی حیزب 117

١٤- بەشی سێهەم: ناکۆکیی نێو ریزەکانی حیزب و گرتنی کۆنگرەی دووهەم 131

١٥- بەشی چوارەم: کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزب 149

١٦- بەشی پینجەم: خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦- ٤٧ 154

١٧- بەشی شەشەم: ئاکامی ١٨ مانگ خەباتی چەکداری 163

فەسلی چوارەم 171

١٨- بەشی یەکەم: بەرەو کۆنفرانسی دووهەم 173

١٩- بەشی دووهەم: کۆنفرانسی سێهەم و دیاریکردنەوەی ڕێبازی سیاسی حیزب 181

٢٠- بەشی سێهەم: کۆنگرەی سێهەمی حیزب و گرینگی دا 193

فەسلی پێنجەم 211

٢١-بەشی یەکەم: راپەڕینی گەلانی ئێران و ئاشکرابوونەوەی تێکۆشانی حیزب 213

٢٢- بەشی دووهەم: شەڕی سێ مانگە و هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد........ 243

٢٣- بەشی سێهەم: کۆنگرەی چوارەم و قۆناغێکی نوێی تێکۆشان........ 258

فەسلی شەشەم 309

٢٤- بەشی یەکەم: کۆنگرەی پێنج(کۆنگرەی شەهیدان)........ 311

٢٥- بەشی دووهەم: کۆنگرەی شەشەم، توندوتیژتر 334

٢٦- بەشی سێهەم: کۆنگرەی حەوتەم........ 361

٢٧- جەدوەلی بەشێک لە کوشتاری بە کۆمەڵی 395

٢٨- لیستی بەشێک لە ئاوایییە چۆڵ و کاولکراوەکانی کوردستان........ 402

٢٩- جەدوەلی تەلەفاتی دوژمن لە هاوینی ١٣٥٩وە تا هاوینی ١٣٦٦........ 404

٣٠- جەدوەلی دەستکەوتی هێزی پێشمەرگەی........ 405

٣١- چەند نموونە لە نامەی پێشەوا و سەرتیتری ئورگانە 406

٣٢- سەرتیتری رۆژنامەی«کوردستان» لە چەند دەورەی رابردوودا........ 407

٣٣- سەر بەرگی چەند نموونە لە گۆڤارەکانی دەرچووی کۆمیتەکانی حیزب........ 408

پێشەکی و سوپاسنامە

ئەوەی ئاشکرایە لەو زەمانەوە کە مرۆڤ گەیوەتە قۆناغێک کە بە کۆمەڵ بژی، ئەوەندەی حەزی کردووە بە ئاسوودەیی ژیان بەرێتە سەر و بەرەو پێش بچێ، ئەوەندەش هەوڵی داوە چلۆنایەتی ژیان و تێپەڕبوونی زەمانی لەبیر بمێنێ. بەر لەوەی نووسین بە شێوەی گونجاوی سەدەکانی دوای دنیای کۆن بێتە گۆڕێ، مرۆڤ بە زەحمەتی زۆر و شکڵ و عەلامەت و خەتی سەیروسەمەرە، بە هەڵقەندن لە بەرد و لە دڵی غارەکاندا ئاسەواری لە خۆی بەجێ هێشتووە.

لە دنیای پێشکەوتووتردا بەرە بەرە لە لەوحەی گڵێن و بەردینیان کەلک وەرگرتووە. دواتر مێژووی سەرەتایی نووسراوە و دەبینین لەم دەور و زەمانەشدا تاریخ بۆتە زانستێکی زۆر گرینگ و دیرۆک نووسان نەخشی گەلێک بەرچاویان نە تەنیا لە روونکردنەوەی گەلێک لە رەمز و رمووزی رۆژگاری رابردوودا هەیە، بەڵکو لە نیشاندانی رێگای دوا رۆژدا دەوری بەرچاو دەگێڕن.

دنیا گەیوەتە شوێنێک کە هەر نەتەوەیەک تەنانەت ئەوانەی وەک ئێمەی کوردی بێ کەیانیش کوێرەوەریی زۆریان بۆ پاراستنی ئاسەواری دێرین کێشاوە بە تێکڕا رێزیان بۆی هەیە و هێندێکیش عاشقانە بۆی تێدەکۆشن.

هەروەک زۆر سروشتییە نەتەوەیەک خاوەنی دیرۆکی خۆی بێ و هەوڵ بدا لەم کتێب و لەو دەفتەر سوود وەرگرێ و تاریخی خۆی لەسەر بنەڕەتێکی راست و زانستی دابڕێژێتەوە زیندووتری نیشان بدا تا کەیانی خۆی بپارێزی و سەرفراز بمێنێ حیزبێکی سیاسیش ئەو مافەی هەیە و دەبێ لە رۆژەکانی پێش لە دایک بوونی را بڕوانێتە یەک یەکی رۆژەکانی خۆش و ناخۆشی ژیانی و پەندیان لێ وەرگرێ. ئەوەش پێوەندی بە پاراستنی هەڵسوکەوتەکان و رووداو و بەسەرهاتەکانیانەوە هەیە کە بە نووسراوە نەبێ، نامێنێ.

زۆر روونە کە بەر لەوەی کورد بۆ خۆی دەست بە کاری نووسینی مێژووی خۆی بکا، زۆرتر خەڵکی دیکە هەوڵیان بۆ نووسینی تاریخەکەی داوە، بەڵام ئێستا کە بە خۆشییەوە هەل و مەرج رەخساوە، گەلێک تاریخ نووس و توێژەرەوەی خۆماڵی پەیدا بوون و بە

دڵگەرمی خەریکن لەسەر وەزعی ژیان و رابردووی نەتەوە بێ بەشەکەمان بەڵگە کۆ دەکەنەوە و دەنووسن. لەسەر حیزبی ئێمەش بە پەنجا ساڵ رابردووی پڕ لە تێکۆشان و خەباتی خوێناویی خۆیەوە، هەروا بووە، تا ئێستاش بە پەرۆشەوە دەبێ بڵێین لە ئارشیوی حیزبەکەماندا دەورەیەکی تەکمیل لە رۆژنامەکانی دەورەی یەکەم کە لە زەمانی کۆماردا زیاتر لە ١١٠ ژمارەی لێ چاپ کراوە وجوودی نییە، تا ئێستاش ئەو فیلمانەی کە رۆژی ئیعلامی کۆمار لە لایەن بێگانەکانەوە هەڵگیراون، نەتەنیا وەدەست حیزب نەکەوتوون، بەڵکو بە دەست کوردیشەوە نین، رەنگە هەر شرت و گومیش کرابن.

ئاخر حیزبێک کە لە هەموو کوردستان بە لەمێژینەترین و پڕ خەبات و تێکۆشانترین حیزب دەناسرێ، لە بواری سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە، لەمەڕ هەوڵدانی بێ وچان و ئاڵ و گۆڕی شێوەی خەبات تایبەتمەندیی خۆی هەیە و لەم پەنجا ساڵەدا دەیان هەڵسوکەوتی دیوە و چەند مەرحەلە خەباتی چەکداری کردوە خاوەنی هەزاران شەهیدە، زۆرکەم بە شێوەی ئاشکرا تێکۆشاوە و زیاتر بە نهێنی ژیاوە و لە بەرامبەر زۆردارترین و درندەترین رێژیمەکانی شووینیستی ئێرانی چەرخی بیستەمدا بەربەرەکانیی کردوە وهیچ کات کۆڵی نەداوە، جێگای خۆیەتی دیرۆکێکی باش و پڕ نیوەڕۆکی لە راستییەکانی بەسەرهاتی خۆی هەبێ.

دوای کۆمارە جوانەمەرگەکەمان هێندێک کەسی بێگانە پەرتووکیان لەسەر گەلی کورد و حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆمارە ساواکەی نووسیوە. بەڵام قەت نەیانتوانیوە وەڵام دەربن، چونکە هیچ کامیان نەبەو شێوەی پێویستە کوردستان گەڕاون، نە ئێران و کوردیان بە تەواوی ناسیوە و نە زۆر لە کوردستان ماونەوە و نە داب و نەریت و وەزعی کۆمەڵایەتییان زانیوە، بەڵام دیسان جێگەی رێزن و دەبێ سوپاسیان بکەین کە زۆر شتیان بە ئەمانەتەوە بۆ راگرتووین. ئەوانەی کتێبەکانی ئەوانیشیان وەرگێڕاوە، هەر خاوەن هەست بوون و شیاوی سوپاسن.

لە بیست ساڵ لەمەوبەرەوە هێندێک هەنگاو لەم بوارەوە هەڵگیراون، دوکتۆر قاسملوو بە نووسینی کتێبی«کوردستان و کورد» و مەحموودی مەلا عیزەت بە کەرەستەی زۆر کەم و لە شاخ بە نووسینی دوو جلدەکەی«کۆماری میللی مەهاباد» گەلێکیان خزمەت کردوە، ناوبراو پێراریش بەڵگەنامەکانی کۆماری بە شێوەی ئارشولوژیکی لە جلدێکی رێکوپێک تر لەوانی پێشوو لە دەرەوەی وڵات چاپ کردوە کە زۆر بەکەڵکە. بە تایبەتی کاک

نەوشیروان مستەفا بە کەڵک وەرگرتن لە ڕۆژنامەکانی دەوری یەکەمی کوردستان کە لە سەردەمی کۆماردا چاپ کراوە ، کتێبێکی بەنرخی لە ژێر سەردێڕی «حکوومەتی کوردستان»نووسیوە کە مایەی سوپاس و خۆشحاڵیی ئێمەیە. کاک دوکتۆر قاسملوو بە بۆنەی چل ساڵ خەبات لە ساڵی ٦٤ی هەتاویدا پەرتووکێکی نووسی لە ژێر سەردێڕی «چل ساڵ خەبات» کە تەنیا تا تێکچوونی کۆمارە و بە دوای ئەوەشدا بەر لە شەهیدبوونی فەسڵی سێهەمی ئەم کتێبەی نووسیوە کە لە ڕاستیدا زیاتر تاریخی ئێران و ڕووداوەکانی ئێران تا ساڵی ٣٢ی هەتاوی وکوودیتای حەمە ڕەزا شا دژی دوکتۆر مصدقی ڕەوانشادە. هەروەها مامۆستا عبداللە حەسەن زادە بە بۆنەی پەنجا ساڵەی حیزب کتێبێکی بە ناوی «نیو سەدە تێکۆشان» لەو دواییانەدا چاپ و بڵاوکردۆتەوە.

خوێندنەوەی ئەم کتێب و پەرتووکانە بۆ ئێمە هاندەربوون و کەڵکی زۆریشمان لێ وەرگرتوون سوپاسی هەستی کوردایەتی و زەحمەتەکانیان دەکەین کە بە دڵسۆزییەوە بۆ حیزبی ئێمە و کوردیان کێشاوە.

لەبەر ئەوەی هیچ یەک لەم کتێبانە کە هەرکام لە هەل و مەرجێکی تایبەتدا نووسراون«جامع» نین و هەرکام لەسەر بەشێک یا برگەیەک لە ژیانی حیزبیان نووسیوە، ئێمە هاتینە سەر ئەو باوەڕەی کە سەرەڕای هەموو کەم و کوورییەکان دەبێ مێژووی پەنجا ساڵ خەباتی حیزبەکەمان بە بۆنەی پەنجا ساڵەی لە دایک بوونی کۆ کەینەوە و بیخەینە بەردەست کادر و پێشمەرگە و ئەندام و لایەنگرانی حیزب، هەروەها بیخەینە بەرچاوی خوێنەرانی کورد پەروەر و خاوەن نەزەر، دیارە ئەم کارە بەم چاوەڕوانییەوە دەست پێ کرا کە چ پێش چاپ و چ دوای چاپی ئەم بەرهەمە یارمەتیمان بکرێ و هەڵەکانمان بۆ ڕاست کرێتەوە.

زۆر بە پەرۆشین کە نەمانتوانی بە هۆی نەبوونی کەرەستەی چاپ و تەنانەت کاغەزیش لە کاتی خۆیدا ئامادەی کەین و لە ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ و بەم بۆنە پیرۆزەوە بە دیاری پێشکەشی سەدان میوانی پایەبەرز و دۆستانی ئەمەگناس و دڵسۆزی حیزبەکەمانی بکەین. نەداری لە هەر بابەت دەردێکی گەورەیە. هێندێک خاوەن توانا و دەسەڵاتیش گوێی خۆیان لێ ئاخنی و هاوکارییان نەکردین، بۆ ئەوەی لە کاتی خۆیدا دەرچێ.

بێ شک بە نەبوونی کەرەستەی پێویست ناتوانین چاوەڕوانی ئەوە بین نووسراوەکەمان کەم و کووڕیی تێدا نەبێ. سەرەڕای ئەوەش بۆ ئەوەی جەوهەری ئەو شتانەی لەسەر حیزب

خوێندوومانەوە زانیاریی ژەنگ هەڵێناوی یادی خۆشمان بۆ نەوەکانمان کۆ کردبێتەوەو بە پارێزراوی تەحویلمان دابن، دەستمان داوەتە ئەو کارە.

لە ڕاستیدا هەر لە کاتی دەست پێکردن، بنەڕەتی کارەکەمان لەسەر ئەو ئەساسە دانا کە بە ناوی دەستەی هاوکارەوە چاپ و بڵاوبێتەوە، بەڵام هاوڕێیان لە دواییدا ڕەنگە زیاتریش بەمەبەستی هاندانی من بووبێ، بڕیاریان دا بە ناوی من دەرچێ.

بۆیە ڕەنگە هێندێک ئاڵ و گۆڕ لە وشە و ڕستە و عیبارات و ئێشاراتدا هاتبێتە گۆڕ، ئەگەر شتی ئاواتان بەر چاو کەوت کە لەگەڵ نووسینی تاکە کەسی نەهاتەوە، داوای لێبووردن دەکەم و هیچ مەبەستێکی تایبەت لە گۆڕێدا نییە و تەنیا ویستوومە لە نووسینەکەدا وەک بێ لایەنێک لەسەر ناتەبایی و ناڕێکییەکان و هەڵسەنگاندنی ڕووداوەکان بدوێم.

هەروەها بڕیار بوو نووسراوەکە لە یەک بەرگدا چاپ بێ، بەڵام لە لایەک لەبەر نەبوونی کەرەستە و بەرگری لە قەببەبوونی کتێبەکە و لە لایەکی دیکە بۆ پاراستنی مەسلەحەتی گەل و بەرژەوەندی خەباتە ڕەواکەمان کردمانە دوو بەرگ. هیواداریین بتوانین بەرگی دووهەم واتە باقی نووسراوەکەمان لەگەڵ بەڵگەیەکی زۆری حیزبی لە وەختێکی گونجاودا چاپ بکەین.

ڕەنگە هەر لە ئێستاوە یەکێک لە گلەییەکانیش ئەوەبێ کە بۆ باسی ئەو هەموو شەڕە قارەمانانە و ئەو هەزاران شەهیدە کە بە سەخاوەتەوە لە پلەو پایەی جۆراوجۆری حیزبیدا گیانیان لە دەست داوە، نەکراوە. ئێمە بە لەبەر چاو گرتنی قەوارەی کتێبەکە و چاپ و بڵاوبوونەوەی کتێبی وێنەداری «شەهیدانی نەمری حیزب و گەل» ، لە سی ساڵ لەمەوبەر دا کە ناو و پێناسەی چوار هەزار شەهیدی تێدایە، باسی ئەو قارەمانەتییەمان کردوە سەرەڕای ئەوەش جەدوەلێکی تایبەتیی کاری پێشمەرگایەتیمان لە ئاخری کتێبەکەدا هێناوە، لە هەر ساڵێکیشدا ئێشارەمان بە چەند عەمەلیاتی گرینگ لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستاندا کردووە.

بە ڕاشکاوی دەڵێین بەم وەزعە نالەبارەی ئەمڕۆ لە کوردستانی باشووری پڕ لە شەڕی ناڕەوا و خۆکوژی کە ئێمەی تێداین، دەریایەک گیروگرفتمان لە پێشەو کەرەستەی پێویستیشمان بۆ بەرێوەبردنی ئەرکەکانمان لەبەر دەستدا نییە، ئەم ناتەواویانەش ڕاستەوخۆ لەسەر چلۆنایەتی نووسین و دەرچوونی کتێبەکە شوێنەوار دادەنێن،

نووسراوەکەشمان کە ناوی«پەنجا ساڵ خەبات»ی لەسەر دانراوە، بەشێکی بەرچاوی لەم کەم و کووڕییانە بەرکەوتووە وناتەواویی خۆی هەیە.

هیوادارین خوێنەرانی بەرێز بە گشتی و هاورێیانی تێکۆشەری حیزبی بە تایبەتی بە وردبینی خۆیان کەم و کووڕییەکانمان بۆ روون کەنەوە، بڕوا و زانیاریی خۆیانمان لە هەر رێگایەکەوە بلوێ، بۆ بنێرن تا هەڵەکان راست کەینەوە و ئەگەر فریاکەوین ئەوەی شیاوی چاپ بن، هەر لە بەرگی دووهەمدا ئێشارەیان پێ بکەین.

بە کوردیت پێ دەڵێم لێم مەگرە ئیراد
دیاریی شوانە وێڵە، ئاڵە کوکە

جێگای خۆیەتی هەر لێرەدا سوپاسی هەموو ئەو نووسەر و وەرگێڕانە بکەم کە پێشتر لەسەر حیزبی دیموکراتی کوردستان پەرتووکیان نووسیوە و ئێمەش وەک لە جێگای خۆیدا ناویان دەبەین کەڵکمان لێ وەرگرتوون.

بە دڵەوە سوپاسی هاورێیان کاک عوسمان رەحیمی و کاک هاشم رۆستەمی دەکەم کە جگە لە هاوکاریی راستەوخۆ دوو فەسڵیش لەم بەرگەیان ئامادە کردووە.

سوپاس بۆ هاوڕێیان کاک هاشم کەریمی و مامۆستا بێ بەش کە بە وردی بە نووسراوەکاندا چوونەوە و بۆ باشتربوونیان پێشنیاری جوان و بەکەڵکیان داوە.

سوپاسی هەموو ئەو هاوڕێ و دۆستانە دەکەم کە بە ناردنی بیرەوەری لە ژیانی حیزبایەتی خۆیان بە نووسراوە، یان بە گێڕانەوە یارمەتییان داوین.

هەروەها سوپاسی تایبەتی هاوڕێ کاک عەلی سووسەنی دەکەم کە ئەرکی پڕ زەحمەتی تایپ و تەنزیمی وەئەستۆ گرتووە.

لەگەڵ رێزی زۆرم بۆ هەوڵ و کۆششی هاوڕێیانی بەشی چاپەمەنیی حیزب سەبارەت بە کار و تێکۆشانیان بۆ تەواوکردنی باقی کارەکانی ئەم کتێبە.

فەسڵی یەکەم

بەشی یەکەم

کوردستان پێش دامەزراندنی کۆمەڵەی ژ-ک

دیارە دەبێ ئەوەمان لەبەر چاو بێ کە هەموو دیاردە و ڕووداوەکانی نێو کۆمەڵ پێوەندییان پێکەوە هەیە. ئەمانە چ بمانەوێ، چ نەمانەوێ، لانی کەم لەسەر داهاتووی ئەو کۆمەڵە شوێنەواریان دەبێ. هەروەها ئەو ڕووداوانەش بۆ خۆیان بە هۆی شوێنەواری سەرجەم دیاردە و ڕووداوی پێشتر خوڵقاو لەو کۆمەڵەدا و پێکهاتنی هەل و مەرجێکی لەبار بەگشتی، ڕوویان داوە، کاتێکیش کە باسی مێژوو دەکرێ، نابێ ئەوە لە بیر بکەین کە مێژوو«زانستە» ، مێژوو تەنیا گێڕانەوەی ڕووداوێک نییە، لە مێژوودا نە تەنیا ڕووداوێک دەگێڕدرێتەوەو ئیشارەی پێ دەکرێ، بەڵکو باسی هەل و مەرجی پێش ڕووداوەکە دەکرێ و هۆیەکانی پێکهاتنی ئەو ڕووداوە ڕوون دەکرێنەوە و بە هەڵسەنگاندنێکی وردی زانستییانە لەوانەیە ڕووداوەکانی دواتریش پێشبینی بکرێن.

لەبەر ئەوە بۆ باس کردنی مێژووی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، هەرچەند بە کورتیش بێت، پێویستە سەرەڕای خستنە بەرچاوی ڕووداوە گرینگەکانی تەمەنی پەنجا ساڵەی حیزب، هێندێک لەو ئاڵ و گۆڕ و ڕووداوانەی کە پێش دامەزرانی حیزب، هاتوونەتە گۆڕێ، باس بکرێن. لەم پێوەندییەدا دەبێ ئەو هەل و مەرجەی کە حیزبی دیموکراتی کوردستانی تێدا پێکهاتووە و سەرجەم کردەوەکانی حیزب لە پێوەندی لە گەڵ ڕووداوەکانی پێش خۆی بەراورد بکرێن. مەبەست لەم کارەش ئەوەیە کە ئاگاداری بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتی وسیاسی و فەرهەنگیی کۆمەڵەکەمان دەبینی و بە زانینی بارودۆخی جیهان بە گشتی و دراوسێکانمان و ئەو وڵاتانەی کە کوردستانیان بە سەردا دابەش کراوە، بە تایبەتی، لە لایەکەوە دەتوانین لە کاتی پێویستدا شۆڕشگێڕانە و

لێبراوانە، هەڵوێست بگرین و لە لایەکی دیکەوە ڕوانگەکان بەرەو باشتر زانین و باشتر فێربوونی مێژوو یا کورتە مێژووی حیزبەکەمان دەڕوا و ئامادەتر دەبێت.

لە پێوەندی لەگەڵ ئەو هەل و مەرجەی کە بە هۆی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان وەک ڕووداوێکی گرینگی سیاسی لە ژیانی خەڵکی کوردستانی ئێراندا، گەڕانەوە بۆ دواوەو چاوخشاندنێکی هەرچەند کورتیش بێ بەسەر چۆنیەتی دابەش بوونی خاکی کوردستان و وەزعی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیی خەڵکی کورد، شتێکی پێویستە و دەتوانێ یارمەتی دەرێکی باش بێ بۆ تێگەیشتنی زیاتر لە بارودۆخی ئەو سەردەمە.

لە سەرەتای سەدەی شازدەهەمەوە مێژووی کورد گۆڕانێکی گەورەی بەسەردا هات. سوڵتان سەلیمی یەکەم سوڵتانی ئیمپراتۆری عوسمانی لە ساڵی ١٥١٤ لە شەڕی بەناوبانگی «چالدران»دا توانی بەسەر هێزەکانی شا ئیسماعیلی سەفەویدا سەرکەوێ. ئەنجامی ئەم شەڕە بووە هۆی ئەوەی کە بەشێکی بەرچاو لە خاکی کوردستان بکەوێتە ژێر دەستی ئیمپراتۆری عوسمانییەوە و تەنیا ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ژێر دەستی ئیمپراتۆری سەفەویدا مایەوە. ئەم دابەش کردنەی کوردستان لە نێوان ئەو دوو دەوڵەتە بەهێزەی ئەو کاتدا زیانێکی زۆر و بەرچاوی بە نەتەوەی کورد گەیاند، چونکە لە ماوەی نزیک بە سێ سەد ساڵی دوای ئەو شەڕە، کوردستان بۆتە مەیدانی شەڕ و پێکدادانی بێ ڕاوەستانی ئەو دوو دەوڵەتە. ئەو ناکۆکییانەی نێوان عوسمانییەکان و سەفەویەکان دەبوونە هۆی شەڕی گەورە و خوێناوی و ئەو شەڕانە هەروەک لەسەر چارەنووسی گەلانی دیکەی ناوچەکە باش یان خراپ شوێنەواریان دانا، لەسەر چارەنووسی نەتەوەی کوردیش شوێنەواری یەکجار زیانباریان هەبوو و زیاتر لە چەند جار ناوچەکانی کوردستان ئەم دەست و ئەو دەستیان پێکرا. لە جەرەیانی ئەم شەڕە و شەڕەکانی دواتر، دەسەڵاتدارانی هەردوولا بە کەلکی خراپ وەرگرتن لە هەستی مەزهەبیی خەڵکی کوردستان، ئاگری شەڕیان خۆش دەکرد، لە حاڵێکدا مەبەستی سەرەکیی ئەو دوو دەوڵەتە دەست بەسەر داگرتنی کوردستان بوو و هەروەها دەیانویست لەوێوە پەل بهاوێژنە ناوچە گرینگەکانی دەوروبەر. نەتەوەی کورد لەم شەڕو کێشانەدا جیا لە برسیەتی و ماڵوێرانی هیچی تری بۆ نەمایەوە و کۆسپێکی گەورەش کەوتە ڕێی پێشکەوتنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسی کورد. لە سەدەی نۆزدەهەمدا و لە ئەنجامی شەڕی نێوان ڕووسیەو تورکیە سنووری ڕووسیە تەواو لە سنووری کوردستان نزیک بووەوە و بەشێک لە کوردەکان بوونە ژێر دەستەی

ئیمپراتۆریی روسیە. ئەم ئاڵ و گۆڕانە لە کوردستان بەردەوام درێژەی هەبووە و زۆرجار خەڵکی کوردستان دژی ئێران و عوسمانی راپەڕیون.

ئەم بزووتنەوانەی نەتەوەی کورد بەش بەحاڵی خۆیان لەسەر لاوازبوون و بێ هێزیی دەسەڵاتی هەردوو دەوڵەت و رووخاندنیاندا دەوریان هەبووە، ئەم وەزعە تا تەواوبوونی شەڕی یەکەمی جیهانی کە لە ساڵی ١٩١٤ تا ١٩١٨ی زایینی درێژەی کێشا بەردەوام بوو. لە ماوەی ئەم چەند ساڵەی شەڕی یەکەمی جیهانیشدا کوردستان ببووە مەیدانێکی زۆر گرینگی شەڕی عوسمانی و رووسیەی تیزاری و ئاکامەکەشی زەرەروزیانێکی زۆر بوو بۆ نەتەوەکەمان. بە دوای ئەم شەڕەشدا دیسان بە هۆی دەست تێوەردانی دەوڵەتەکانی دیکە و یەک لەوان بریتانیا لە ناوچەدا بە تێکڕا و لە کوردستان بە تایبەتی، ئاڵ و گۆڕی زۆر پێکهات. دەوڵەتی بریتانیا وەک دەوڵەتێکی ئیستعمارگەر ببووە «قیم»و لە هەڵسوڕاندنی کاروباری ناوچەکەدا و هەروەها لە کوردستان دەوری دەگێڕا. لەم بەینەدا نەتەوەی کورد وەک نەتەوەیەکی بەش خوراو کە بۆ ماوەیەکی دووردودرێژ شەڕی بەسەردا سەپابوو، لە باری فەرهەنگییەوە دواکەتوو راگیرابووو خووی بەوە گرتبوو کە دەوڵەتێک یان حکومەتێکی دیکەی جیا لە خۆی حوکمی بەسەردا بکا و حاکمیەتی بێگانەکان بۆ دەرەبەگەکان کە ئەو کات دەسەڵاتداربوون، ببووە سروشتێکی ئاسایی.

دوای ماوەیەک دوو پەیماننامەی«سێور»sevre(*) و «لۆزان» بە دوای یەکدا مۆر کران

(*) وەرگیراو لە: «کوردستان و کورد» ، نووسینی دوکتۆر قاسملوو

پەیمانی «سێور» لە مانگی ئووتی ١٩٢٠دا بەسەر تورکیادا سەپێندرا. ئەو پەیمانە لە لایەک بریتانیای گەورە و فەرانسەو یونان و ئیتاڵیا و رۆمانی و یوگۆسلاوی و چیکۆسلواکی و لەهستان و بیلژیک و ژاپۆن و حیجاز و ئەرمەنستانی داشناک و، لە لایەکی ترەوە سوڵتانی عوسمانی مۆریان کردبوو. لەو کۆنگرەیەدا دەستەیەکی نوێنەرایەتیی کوردیش بە سەرۆکایەتی شەریف پاشا بەشدار بوو و، پەیمانەکە لە بارەی کوردستانەوە ئەم بەندانەی خوارەوەی تێدا گونجابوون:

بەشی سێهەم، بەندی ٦٢- کۆمیسیۆنی ئەستەنبووڵ لە سێ ئەندام پێک دێ کە حکوومەتەکانی بریتانیا و فەرانسە و ئیتالیا بە رەسمی دەست نیشانیان دەکەن. هەتا شەش مانگ دوای مۆرکردنی ئەو پەیمانە، ئەو کۆمیسیۆنە نەخشەیەک بۆ خودموختاری (ئوتونۆمی) مەحەللی، ئەو مەڵبەندانە پێشکەش دەکا کە زۆربەی دانیشتوانی کوردە و کەوتوونەتە رۆژهەڵاتی چۆمی فورات و باشووری ئەرمەنستان، کە دەکرێ لەمەودوا سنووریان بۆ دیاری بکرێ، یان کەوتوونەتە باکووری سنووری نێوان تورکیە و سوریە و «بین النهرین» ، وەک لە فەقەرەکانی بیست و حەوت و دوو و سێ دا هاتووە. ئەگەر کۆمیسیۆنەکە لەسەر مەسەلەیەک نەیتوانی بڕیارێکی تێکرایی وەربگرێ، هەرکام لە ئەندامانی کۆمیسیۆن مەسەلەکە لەگەڵ حکوومەتی خۆی دێنیتە گۆڕێ. ئەو بەرنامە پارێزگاریی تەواوی ئاسوورییەکان و کەمایەتییە قەومی و رەگەزییەکانی دیکە لەو مەڵبەندەدا دابین دەکا و، بۆ وەدیهێنانی ئەو ئامانجانە کۆمیسیونێک لە

کە جارێکی دیکە مەسەلەی کوردیان هێنایە گۆڕێ. پەیمانی«سێور» هیوا و هومێدی ئەوەی بەخشی کە نەتەوەی کوردیش چارەنووسی خۆی لە بەشێک لە خاکەکەی دا دەگرێتە دەست. بەڵام پەیمانی دووهەم پیلانی زۆردار و ئیستعمارگەر بوو کە لەودا مافی رەوای کورد وەبەر چاونەگیرا و پشتگوێ خرا. لە ئاکامدا نەتەنیا پەیمانی «سێور»و قەرارەکانی جێ بەجێ نەکران، بەڵکو بە دوای پەیمانی«لۆزان» باس کردن لە مەسەلەی کورد و قسەکردن بە زمانی کوردی و تێکۆشان لە بواری رزگاری کورد لە وڵاتی تورکیە بە تەواوی قەدەغە کراو سزای توندی بۆ لەبەر چاو گیرا. ئەوەش زیانێکی دیکەی قەرەبوو نەکراوبوو کە لە نەتەوەکەمان کەوت.

بیست و پێنج ساڵ دوای شەڕی یەکەمی جیهانی کە زانست و تیکنیک لە جیهاندا بەرەو پێش رۆیشتبوو دوای سەپاندنی قەراری زاڵمانەی رێککەوتننامەی «ویرسای» versaille کە ئاڵمانییەکانی بە دوای تێکشکان لە شەڕی یەکەمی جیهانی دا بەتەواوی «تحقیر» و سووک کردبوو و هەستی تۆڵەی تێدا بەهێز کردبوون لە لایەک و لەلایەکی دیکەوە پاش گەشەسەندنی فاشیزم و بە حاکمییەت گەیشتنی نازیبیەکان لە ئاڵمان. شەڕی دووهەمی جیهانی لە ساڵی ١٩٣٩ دا ساز بوو. شەڕێک کە زەرەروزیانی بۆ مرۆڤایەتی زۆر زیاتر لە شەڕی یەکەم بوو و سەرەتا وڵاتانی ئوروپایی و دوایەش بەرە بەرە وڵاتانی ئاسیایی و ئەفریقایی و سەرەنجام ئەمریکاشی تێوەگلا. ئەو شەڕە هەروەک لە رادەی جیهانیدا شوێنەواری خۆی هەبوو شەڕێکی وا بوو کە پێویستی بە تیکنیکی نیزامی

نوێنەرانی بریتانیا و فەرانسە و ئیتاڵیا و ئێران و کوردەکان بۆ پشکنین و بڕیاردان لە سەر هەرچەشنە دەسکارییەک کە بە گوێرەی شەرتەکانی پەیمانی سنوور لە نێوان تورکیە و ئێراندا، لەسەر سنووری تورکیە ئیمکانی هەبێ، سەر لەو مەڵبەندانە دەدا.

بەندی ٦٣- حکوومەتی تورکیە لە ئێستاوە دەستەبەر دەبێ ، کە هەموو بڕیارەکانی ئەو دوو کۆمیسیۆنە کە لە بەندی ٦٢دا باس کراون، قبووڵ بکا و هەتا سێ مانگ پاش ئەوەی کە پێی راگەیەندرا، جێ بەجێیان بکا.

بەندی ٦٤- ئەگەر تا ساڵێک پاش ئیمزا کردنی ئەم پەیمانە، کوردەکانی دانیشتووی ئەو مەڵبەندەی لە بەندی ٦٢دا دیاری کراوە، بە ئەنجوومەنی کۆمەڵی نەتەوەکانیان راگەیاند کە زۆربەی دانیشتوانی ئەو مەڵبەندە دەیانەوێ لە تورکیە جیا بنەوە و، ئەنجوومەنیش دانی بەوەدا نا کە ئەوانە دەتوانن سەربەخۆ بژین و تەوسییەی کرد کە سەربەخۆییان بدرێتێ، تورکیە لە ئێستاوە دەستەبەر دەبێ کە ئەو تەوسییە قبووڵ بکا و لە هەموو هەقێکی خۆی لەو مەڵبەندە دەست هەڵگرێ. چۆنیەتیی دەستبەردار بوونی تورکیە لەو مافانە بە درێژی لە پەیمانێکی تایبەتیدا باس دەکرێ. کاتێک حکوومەتی تورکیەش لەو مافانە دەستبەردار بوو، ئەگەر کوردەکانی ویلایەتی مووسڵ بە دڵخوازی خۆیان ویستیان بچنە پاڵ ئەو حکوومەتە کوردەوە، هاوپەیمانە گەورەکان هیچ چەشنە بەرگرییەکیان ناکەن.

تایبەت بۆ بەخێرایی سازکردنی چەک و تەقەمەنیی ئەو مەیدانە پان و بەرینە دەکرد و هەر بەو پێیەش لە بوارەکانی دیکەی تیکنیکی دا گەشەکردن پەرەی دەسەند، ئەوە سەرەڕای ئەو مەسەلەیە بوو کە هەر ڕۆژەی بە دەیان کارخانەو دامەزراوی سەنعەتی بومباران دەکران و وێران دەبوون، بەڵام شتێکی زۆر سروشتی بوو کە هەرکام لە دوولایەنەکانی شەڕ، واتە وڵاتە هاوپەیمانەکان و وڵاتانی یەکگرتوو(متفقین و متحدین) دەیانویست ئیمکاناتێکی زۆرتر و هەل و مەرجێکی لە بارتر بۆ سەرکەوتن ساز بکەن. لەگەڵ ئەوەشدا دەبوو کەرەستەی پێویستی ژیانی خەڵکی شەڕ لێ دراوی وڵاتە پان و بەرینەکانیان و ئەو شوێنانەش کە داگیریان کردبوون، دابین بکەن، بۆ ئەم مەبەستە پێویست بە هێزێکی هەرە بنەڕەتی بوو بۆ درێژەدان بە شەڕ. ئەم کارەساتە گەیشتە ئەو رادەیە کە دەوڵەتی ئەمریکاش لەگەڵ وڵاتە هاوپەیمانەکان کەوت و شەڕی دژی فاشیزمی هیتلەری راگەیاند. هاتنی ئەمریکا بۆ گۆرەپانی شەڕ دەورێکی بەرچاوی لە هاوسەنگی هێزەکانی دوو لایەنی شەڕدا نواند، لەبەر ئەوەی کە ئەم وڵاتە وڵاتێکی گەورە و دەوڵەمەند و خاوەن سەرچاوەی ژێر زەوی زۆر بوو. شەڕی دووهەمی جیهانی گەیشتە جێگایەک کە ئەگەر بە شێوەیەک لە ڕێگەی ڕۆژهەڵاتی نێوەراستەوە و بەتایبەت لە ڕێگەی ئێرانەوە دەست بەکار نەبوونایەو، لەلایەکەوە کەرەستەو ئیمکاناتی پێویستیان بۆ بەرەکانی ئۆروپایی شەڕ لە ڕێی ناوچەی ئاسیایی یەکیەتی سۆڤیەت بەری نەکردبایەو لەلایەکی دیکەوە بەشێک لە هێزەکانی بەریتانیاو سۆڤیەت بۆ پاراستنی هێندێک هاوسەنگی لە ناوچە جۆراوجۆرەکان یەک لەوان ئێران. نەهاتبایە، ئیمکانی سەرکەوتنی هاوپەیمانەکان زەحمەت تر دەبوو و یان وەدرەنگ دەکەوت. ئەوە بوو وڵاتە هاوپەیمانەکان بڕیاریاندا کە بە داگیرکردنی ئێران دووکاری گرینگ بکەن:

١- پێشی دەست تێوەردانی ئیحتیمالیی هێندێک لە ناوچەکانی عەرەبی و بە تایبەتی تورکیە کە لە ئاڵمانی نازی زۆر زۆر نزیک کەوتبووەوە بگرن.

٢- پێشی نفووزی فاشیزم لە ئێران و ناوچەکەدا بگرن و کەرەستەو ئیمکاناتی پێویست چ نیزامی و چ ئاسایی بۆ بەرەکانی ئوروپا، بە تایبەت بۆ سۆڤیەت بنێرن.

دوو وڵاتی گەورەی هاوپەیمان واتە یەکیەتیی سۆڤیەت و بەریتانیا ڕۆژی ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ هاتنە ناو خاکی ئێرانەوە و دوای ئەوانیش ئەمریکا هێزێکی دیکەی هێنا و بە هۆی ئەم هێرشە حکومەتی رەزاخان، کە تا ئەو دەم بڕستی لە هەموو

ئینسانێکی ئازادیخواز بڕیبوو و هەموو گەلانی ئێران کەوتبوونە بەر زەبروزەنگ و سەرکوتی ڕێژیمەکەی، بەرگەی نەگرت و تێک ڕووخا و بە حاڵە حاڵ رەزاخان بە هۆی پشتیوانی ئەربابی هەرە گەورەی ئەودەم واتە بریتانیا کە لە راستیدا بۆ خۆی هێنابوویە سەر کار، رزگاری هات و لە ڕێکەوتی ٢٥ی خەرمانان، سەرەتا بۆ دورگەی موریس و پاشان بۆ ژۆهانسبورگ لە ئەفریقای باشوور دوور خرایەوە. لەبەر ئەوەی کە تێکەڵاوی و وەک یەک چوونی بۆچوونەکانی حکوومەتی ئێران لەو هەل و مەرجەدا لەگەڵ فاشیزم و شەخسی هیتلێر کەم نەبوو و لە لایەکیشەوە دەوڵەتی ئالمانی هیتلێری بۆ ئەوەی زانیاریی تەواو لە وەزعی سۆڤیەت و بەرەکانی شەڕ لەو ناوەدا وەربگرێ، بە دەیان و سەدان جاسووس لە لایەن ڕێژیمی ئێرانەوە ئیزن درابوون کە بە قازانجی دەوڵەتی ئالمان و حکوومەتی نازی جاسووسی بکەن و، ئەوا بۆ خۆی مەترسییەکی گەورە بوو کە دەیتوانی زیانی زۆری نیزامی بۆ یەکیەتیی سۆڤیەت و وڵاتانی دیکەی هاوپەیمان هەبێ.

دوای دوور خستنەوەی رەزاشا، بوونی هێزە هاوپەیمانەکان لەگەڵ ئەوەی کە بەشێکی زۆری ئێرانیان داگیر کردبوو، بەڵام وەکو راستییەک لانی کەم لە باری ژیانی دیموکراتییانەو ئاسایی خەڵک، هێندێک قازانجیشی هەبوو. خەڵکی ئێران کە ماوەیەکی یەکجار زۆر بوو بەهۆی سەرەڕۆیی و دیکتاتۆریی رەزاخانی لە هەر چەشنە ئازادییەکی ئینسانی بێ بەش کرابوون، بەبوونی ئەم هێزانە، لە لایەکەوە کەوتنە ئاڵ و گۆری بیرورا سەبارەت بە هاتنی هێزی وڵاتانی هاوپەیمان، لە نێو خۆیانداو، لە لایەکی دیکەوە هێندێک پێوەندییان لەگەڵ ئەم هێزانە گرت و دەگەڵیان ئاشنا بوون. بە تایبەت کە حەمە رەزا شا ئینسانێکی تازەکار بوو و سەرەتا دەسەڵاتێکی ئەوتۆی نەبوو، فەزایەکی تا رادەیەک ئازاد لە هەموو ئێراندا پێکهاتبوو، ئەم وەزعە بۆ گەلانی ئێران کە لە مێژ بوو ستەمیان لێ دەکرا و ئازادییەکانیان بەربەست کرابوو، دەرفەتێکی باش بوو تا نەفەسێک بە ئازادی بکێشن. وردە وردە هێندێک دەستە و ڕێکخراو و حیزب بووژانەوە. بە بوونی ئەو نیوە ئازادییە کە هەردەم رووی لە زیاد بوون بوو، لە ئێراندا بە گشتی و لە کوردستانی ئێران بە تایبەتی کە ئوردووی سوور یان ئەرتەشی سوور لە سنوورەکانی باکوور و باکووری ڕۆژئاواوە هاتبوونە ناو کوردستان دەرفەتێکی گەورە بۆ گەلی کورد رەخسا کە هاوکات لەگەڵ نەفەس کێشانی ئازادانە، هێندێک کردەوەش لە خۆی نیشان بدا. یەکەم کردەوە ئەوە بوو کە خەڵک ڕژانە ناو زۆربەی پادگانەکان و دەستیان بە سەردا گرتن. بنکەو

پایگاکانی ژاندارمری لە زۆر شوێن و لە ماوەی چەند ڕۆژدا چەک کران. هێزی ئەو جارەی سۆڤیەت کە هاتبووە کوردستان بە پێچەوانەی هێزی سەردەمی تێزار کە کاریان کوشتن و گرتن وتالان کردن بوو، بەوپەڕی باشییەوە لەگەڵ خەڵک هەڵسوکەوتیان دەکرد و لە ڕاستیدا ئەم جۆرە ڕەفتارانە بۆ زۆر کەس کە لە سەردەمی شەڕی یەکەمی جیهانیشدا ئەرتەشی رووسیەیان دیتبوو، چاوەڕوان نەدەکرا، لەگەڵ ئەوەش خەڵک لەم چەشنە هەڵسوکەوتە کەڵکی وەرگرت و هێندێک گۆڕینەوەی بیروڕا و تێکەڵاوی فیکری هاتە گۆڕێ. شایانی باسە کە ئەو کات لە کوردستاندا کەسانێک هەبوون کە وەختی خۆی لە لایەن لەشکری رووسیەوە بەدیل گیرابوون و چەند ساڵێکیان لە زیندانەکانی تیزاردا تێپەڕ کردبوو، ئەوانە تا ڕادەیەک لەگەڵ زمانی رووسی ئاشنا بوون، بەڵام لە ڕاستیدا ئەم زمانە بۆ زۆربەی هەرە زۆری خەڵک زمانێکی تەواو بێگانە بوو. لەگەڵ ئەوەشدا وەختێک دووکەس بیانهەوێ بە شێوەیەکی ئاشتییانە ئاڵ و گۆڕی بیروڕا بکەن، نەزانینی زمانی یەکتر، گیرو گرفتێکی گەورە نابێ، هەرچەند هێندێک لە ئەفسەرەکانی ئەرتەشی سوور کورد بوون و کوردییان دەزانی و تەنانەت هێندێک لە سەربازەکانیش کوردی کرمانج بوون کە وەختی خۆی لە تورکیە دەرکرابوون و لە ناوچەکانی ئەرمەنستان و ئازەربایجان نیشتەجێ ببوون. ئەو تێکەڵ بوون و بیروڕا گۆڕینەوە دەورێکی باشی هەبوو لە پێکهێنانی زەمینەیەکی فیکریی لەبار سەبارەت بەئازادی و مافی نەتەوایەتی لە نێو خەڵکی کوردستاندا. ئامادەبوونی زەمینەی بەرەو پێش چوون و خۆ دەرباز کردن لە ژێر سێبەری چەندین ساڵەی دیکتاتۆری سەرنجی ژمارەیەکی زۆر لە کاربەدەستانی وڵاتی سۆڤیەتی ڕاکێشاو بەرە بەرە ئەوانی لەگەڵ ژیان و فەرهەنگ و داب و نەریتی ئەو سەردەمەی کوردەکان ئاشنا کرد.

لەو سەردەمەدا دەربەگایەتی لە کوردستان هەروەک باقی شوێنەکانی دیکەی ئێران سیستمی زاڵ بەسەر کۆمەڵدا بوو و ئەگەر ئەم سیستمە نەبووبایە بە دڵنیاییەوە دەکرێ بڵێین بە سەرنج دان بەو هەلومەرجە لەبارەی کە ڕەخسابوو، کوردستان وەزعێکی دیکەی دەبوو، خەڵکی کوردستانی ئێران لە قۆناغێکی دیکەی ژیاندا دەبوون. بەهۆی ئەم سیستمەوە بەشی هەرە زۆری جەماوەری خەڵک واتە جووتیاران لە لایەکەوە بە دەست زوڵم و زۆری حکوومەتەوە کە بۆخۆی نوێنەر و سەمبولی دەرەبەگایەتی بوو، دەیناڵاند و لە لایەکی دیکەشەوە بەهۆی مالیکە گەورەکان بە توندترین شێوە دەچەوسایەوە و لە

هەلومەرجێکی ئەوتۆدا کە ئینگلیزەکان لە بەشێکی باشووری کوردستان و ئەمریکاییەکان لە ئەمیر ئابادی تاران و هێندێک شوێنی دیکە و لە باکووری کوردستانیش رووسەکان دامەزرا بوون، شتێکی ئاساییە کە ئالۆزییەکی بەرچاو لە بەڕێوەچوونی کاروباری کۆمەڵدا دێتە پێشێ. چونکە کاربەدەستانی دەوڵەتی ناوەندی دەسەڵاتێکی ئەوتۆیان نەمابوو و خەڵک لەبەر بێزاریی زۆر لە حکوومەت، بۆ خۆی کاروباری خۆی ڕادەپەڕاند. پێکهاتنی ئەو وەزعە شوێنەواری لەسەر رووناکبیران داناو ئەوان بە هەست بە بەرپرسایەتی کەوتنەخۆ. بە تایبەتی هێندێک لەو رووناکبیرانەی کە زەجری زۆریان دیتبوو و بۆ ماوەی چەندین ساڵ زیندانی و دوورخراوەییان بە دەست حکوومەتی ڕەزاخانەوە کێشابوو، زۆر تینووی ئازادی و پێکهاتنی ژیانێکی ئینسانی بۆ گەلەکەیان بوون. گەلی کورد لە کوردستانی ئێران سەرباری ستەمی چینایەتی هەروەک باقی گەلانی دیکەی ئێران، ستەمی نەتەوایەتی و مەزهەبیشی لێ چووە. لەبەر ئەوە شتێکی نائاساییی نییە کە لە یەکەم دەرفەتدا کە وەچنگی کەوتووە، وەکو کورد خۆی بۆ مەترەح بووە و هەموو کێشەکان لەو ڕوانگەوە هەڵدەسەنگێنی و سەرئەنجام ڕێکخراوێک بە ناوی ژیانەوەی کورد یان«کۆمەڵەی ژ-ک» لە کوردستانی ئێراندا پێک دێنێ.

لێرەدا پێویستە ئەوەش بگوترێ کە بەر لە شەڕی یەکەمی جیهانی تێکۆشانی کورد لە بەشی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بە شێوەی ڕێکخراوەیی دەستی پێکردوە. یەک لەوانە«کۆمەڵەی جیهان دانی» بە سەرۆکایەتی عبدالرزاق بەگی بەدرخان بووە کە لە ناوچەکانی باکووری کوردستانی ئێران و بە هاوکاریی سمکۆ و هێندێک تێکۆشەری دیکەی کورد پێک هاتبوو، بەڵام زۆر پەرەی نەسەندبوو. هەروەها لە دوایین ساڵی شەڕی یەکەم دا«کۆمەڵەی ئیستخلاسی کوردستان» لە لایەن سەید تەها شەمزینی(*) و بە هاوکاریی سمکۆ دامەزرابوو لە زۆر شوێن تێکۆشانیان هەبوو، بەڵام کارێکی ئەوتۆیان نەکردبوو. سەرهەڵدانەکانی سمکۆ لە بەشێک لە کوردستان و مەحموود خانی دزڵی و مەحموود خانی کانی سانان لە مەریوان، جافر سوڵتان لە هەورامان و مەلا خەلیل لە ناوچەی سەردەشت و مەهاباد لە سەردەمی ڕەزاخاندا، لەو کۆمەڵە ڕاپەڕین و سەرهەڵدانانەی پێش پێکهاتنی«کۆمەڵەی ژ-ک»ن و، لە ساڵەکانی ١٣١٨و ١٣١٩

(*) مەبەست سەید تەها شەمزینی کوڕی شێخ عوبەیدوڵڵا کوری شێخ تەها شەمزینی پیری تەریقەتە. سەید تەها لە پێوەندی لەگەڵ بزووتنەوەی سمکۆ لەلایەن ڕەزا شا گیرا و بردیانە تاران و لەوێ دەرمان داو کراو لە گۆڕستانی «ابن بابویە»ی تاران بە خاک ئەسپێردراوە.

حیزبی ئازادیخوازی کوردستان پێکهاتبوو کە ژمارەیەکی زۆریان بۆ شارەکانی باشووری ئێران لێ دوور خرانەوە و ژمارەیەکیان گیران کە یەک – دووکەسیان بە ناوەکانی محەمەد مەحموودیان و حسێن لبادی خەڵکی مەهاباد، ماوەیەکی کورت دوای ئازادبوونیان جوانە مەرگ بوون. بەندییەکان و دوورخراوەکانیش کە خەڵکی شوێنە جۆراوجۆرەکانی کوردستان بوون، لە خەرمانانی ساڵی ١٣٢٠ و بە تێکچوونی حکوومەتی رەزاخان گەڕانەوە کوردستان، شایانی باسە کە بە دوای دوور خستنەوە و «تەبعید»ی رەزا شا لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە، لە رێکەوتی نۆی رێبەندانی ساڵی ١٣٢٠ی هەتاویدا کۆبوونەوەیەکی هاوبەشی باڵوێزەکانی سۆڤیەت و بریتانیا لەگەڵ وەزیری دەرەوەی ئێران پێکهات و پەیمانێک بە ناوی «پەیمانی ئیتحاد» لە نێوانیاندا مۆر کرا. بەندەکانی پێنج و شەشی ئەم پەیماننامەیە باسی ئەوە دەکەن کە:

١– چوارچێوەی خاکی ئێران بپارێزن و هیچ کارێک نەکەن بە پێچەوانەی ئەوە بێ.

٢– شەش مانگ دوای کۆتایی هاتنی شەڕ، هەموو هێزەکانی وڵاتانی هاوپەیمان لە ئێران بکشێنەوە.

بەشی دووهەم

دامەزراندنی کۆمەڵەی ژ– ک

لە کۆی ئەم هەلە رەخساوو بارودۆخە ئاڵۆز و لە بارەدابوو کە «کۆمەڵەی ژ– ک» رۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢١ی هەتاوی لە شاری مەهاباد پێکهات و دەستی بە تێکۆشانی یەگجار نهێنی کرد. «کۆمەڵەی ژ–ک» رێکخراوێکی بە تەواوی نهێنی بوو و بەهۆی ژمارەیەک لە رۆشنبیرانی کوردی دانیشتووی شاری مەهاباد و لەسەر بناخەی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات و حاکمییەتی کورد بە دەستی کورد دامەزراوە. دامەزرێنەر و کارگێڕە سەرەکییەکانیشی بریتی بوون لە: مەلا عەبدوڵڵا داودی، حسێن فروهەر، عەبدولرەحمان زەبیحی، عەبدولرەحمان ئیمامی، مەلا عەبدولقادر مودەریسی، نەجمەدین تەوحیدی، محەمەد نانەوا زادە، عەلی مەحموودی، محەمەد ئەسحابی، عەبدولرەحمان کیانی، سەدیق حەیدەری، قاسم قادری، عەزیز زەندی، محەمەد یاهو، احمد عیلمی، میر حاج و مستەفا خۆشناویش بە نوێنەری حیزبی هیوای کوردستانی عێراق بەشداری کۆبوونەوەی ئەسلی بوون کە رێبەری کۆمەڵەی تێدا هەڵبژێردراوە و لە بانەمەڕی ساڵی ١٣٢٢ی هەتاویدا بەستراوە. هەرچەند زۆرتر باسی یازدە کەس دەکرێ کە پێکهێنەری کۆمەڵە بوون.

دامەزرانی «کۆمەڵەی ژ– ک»، لە لایەکەوە لەسەر کۆمەڵی تینووی ئازادیی کوردەواری کە بۆماوەیەکی دوور و درێژ چەوسابووەوە، شوێنەواری دانا و بەرەو خەبات کردن هانی دان و، لە لایەکی دیکەوە دەستی کرد بە نزیکایەتی کردن و پێکهێنانی دۆستایەتی لەگەڵ هێزەکانی دیکەی کوردستان و بە تایبەت لەو سەردەمەدا لەگەڵ حیزبی هیوا لە کوردستانی عیراق کە پێشتر بە هۆی چەند کەس وەک رەفیق حیلمی و مەحموود جەودەت لە کوردە نیشتمانپەروەکانی کوردستانی عێراق دامەزرابوو. ئەم حیزبە بە شێوەیەکی جیددی تاوی دایە هاوکاری کردن لەگەڵ کۆمەڵە و بەشداری کردنی میر حاج و مستەفا خۆشناویش لە

کۆبوونەوەی سەرەکیی دامەزرانی کۆمەڵەدا هەر لەم پێوەندییەدا بوو. میر حاج و مستەفا خۆشناو لە ئەفسەرەکانی ئەرتەشی عێراق بوون کە دوایەش لە راپەڕینی بارزانییەکاندا بەشدارییان کرد و لە کۆماری کوردستانیشدا بەرپرسایەتییان هەبوو و دوای رووخانی کۆمار لەگەڵ سەرۆک مستەفا بارزانیدا مەهابادیان بەجێ هێشت. میر حاج دەگەڵ بارزانییەکان چووە سۆڤیەت و دوایەش لەگەڵ وان گەڕاوە، مستەفا خۆشناو گەڕاوە عێراق و لەگەڵ سێ ئەفسەری دیکە بەو ناوانە ئیعدام کران: عیزەت عەبدولعەزیز، محەمەد مەحموود قودسی و خەیروڵڵا عەبدولکەریم.

کۆمەڵەی ژ-ک، رێکخراوێکی داخراو بوو، بۆ غەیرە کورد و هەر کوردێکیش کە خوازیاری چوون بۆ ناو ریزەکانی کۆمەڵە بووایە دەبوو تاقی کارییەکی دژوار تێپەڕ بکات و لە هەموو بارێکەوە جێی دڵنیایی بوایە. پاشانیش بە قورئان سوێند دەدرا. ئەم شێوە وەرگرتنەی ئەندام و لایەنگر لەلایەن کۆمەڵەوە بە سەرنجدان بە هەل و مەرجی ئەو کاتی خەبات لە پێناو وەدیهێنانی مافی نەتەوایەتییەوە، شتێکی گونجاو لەگەڵ ئەو سەردەمە بوو، سەرەڕای ئەم نهێنی کاری و بەر تەسک بوونەی ئیمکانی تێکۆشانی بەربلاو، کۆمەڵەی ژ-ک توانیویەتی لە روونکردنەوە و راپەڕاندنی خەڵکی کوردستاندا دەوری بەرچاوی هەبێ. بەم هۆیەشە کە زۆربەی هاوڕێیانی حیزبی و مێژوونووسەکان لەسەر ئەو بڕوایەن کە پایە و بناغەی حیزبی دیموکراتی کوردستان هەر«کۆمەڵەی ژ-ک»ە. رەنگە بە بۆچوونێکی ئاوا ناسیۆنالیستییەوە کۆمەڵەی ژ-ک نەیتوانیبێ زۆربەی رووناکبیرانی ئەودەم بۆ لای خۆی رابکێشێ، بەڵام لە کۆمەڵی کوردەواریی ئەوکاتی کوردستانی ناوەندیدا بە تایبەت و تا رادەیەکیش لە سەقز و بانە و هەروەها لە باکووری کوردستانی ئێران پەرەی ئەستاند و توانی ببێتە هێزێکی زۆر فەعال و تێکۆشەر. کۆمەڵە هەستی کوردایەتی تا رادەیەکی زۆر لە نێو خەڵکدا زیندوو کردەوە و بە هۆی پێوەندی لەگەڵ کوردستانی عێراق و هێنانی بڵاوکراوەکانی ئەوێ، وردە وردە خەڵکی لەگەڵ ئەدەبیاتی کوردیش ئاشنا کرد. هەروەها بۆ بڵاوکردنەوەی بۆچوون و سیاسەتی کۆمەڵە، یەکەم گۆڤاری کوردی لە کوردستانی ئێران بە ناوی «نیشتمان» لە لایەن ئەم رێکخراوە چاپ و بڵاوکرایەوە. دەرکردنی ئەو گۆڤارە هەتا ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی درێژەی کێشا.

لە دوایین ساڵی تێکۆشانی کۆمەڵە و هەروەها لە کاتی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا، دوو قوتابخانەی کوردیی شەوانە، یەکیان بە ناوی«گەلاوێژ» لە گەڕەکی

قوولە قەبرانی مەهاباد بە بەرپرسایەتیی مەلا عبدالله داودی کە بە مەلای حەجۆکی بەناوبانگ بوو و لە پێشدا لە ماڵی حاجی ئەحمەدی گادانی دامەزراوە و دوایەش گوێزراوەتەوە بۆ ماڵی حاجی سەید عبدالله تەها زادە هەر لەو گەڕەکەو، دووهەمیان بە ناوی«ئازادی» لە گەڕەکی ئەرمەنیان لە نزیک ماڵی حەمەدی مەولوودی، دامەزراوە. لە پێشدا هێندێک لاوی خوێندەوار لە قوتابخانەی گەلاوێژ فێری کوردی بوون، دوایەش قوتابییەکانی خاوەن هەست و رۆڵەکانی ئەندامانی جێ باوەڕی ژ-ک بە نیوە نهێنی شەوانە لە دوو قوتابخانەدا دەیانخوێند.(*)

(*) لە رۆژنامەی ژمارە ١١ی «کوردستان»دا ناوی بەشێک لە دەستەی هەوەڵ و دووهەمی قوتابییەکان هاتووە.

کۆمەڵەی ژ-ک ماوەی سێ ساڵ تێکۆشانی بەردەوام و نهێنی خۆی درێژە پێ دەدا و پێگەیەکی کۆمەڵایەتی پەیدا دەکا. بەڵام لە راستیدا لەبەر ئەوەی ئامانجەکانی خۆی بە شێوەیەکی زانستییانە نەهێنابووە گۆڕێ و باسێکی ئەوتۆیان لە دیموکراسی و خودموختاری بۆ خەڵک پێ نەبوو، نەیتوانی بە تەواوی گەشە بستێنێ. بە تایبەت لەبەر ئەوەی کە فەزای سیاسی ئێران بەرەو دیموکراتیزەبوون دەرۆیشت و لە زۆر شوێن حیزب و رێکخراوی نوێ پێکهاتبوو لە کوردستاندا کە ئەوکات بە تایبەتی دانیشتووی زۆری غەیرە کوردی وەک ئازەری ، ئەرمەنی و ئاسوری و کەلیمی لێ بوو، بۆچوونەکانی ژ-ک لە پێوەندی لەگەڵ ئەم کەمایەسییانەدا ناسیۆنالیستانە بوو، پێویست بوو کە ئاڵ و گۆڕێک لە وەزعی کۆمەڵەدا بێتە پێشی و بەرنامەیەکی نوێ بۆ کاروتێکۆشانی دوا رۆژی دیاری بکرێت. لەو ماوەدا کە کۆمەڵەی ژ-ک خەریکی تێکۆشان بوو، ژمارەیەک لە پیاوانی ناسراوی ئەو کاتە هێندێک سەفەریان بۆ دەرەوەی کوردستان کرد. دووجار هەیئەتی کورد چوونە تەورێز کە لەو سەردەمەدا فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجان لەوێ تێکۆشانی زۆری هەبوو و، لەوێشەوە بۆ باکۆ دەعوەت کران. ئەو سەفەرانە دوو شوێنەواری جیاوازی لەسەر ئەفرادی هەیئەتەکان دانا، دیارە بەشی زۆری بەشدارانی ئەو هەیئەتانە لە مالیکە گەورەکان بوون و تەنیا ژمارەیەکی کەمیان رووناکبیری وەک قاضی محەمەد لەگەڵ بوو. ئەو دوو تیپە لە سەفەرەکەیاندا دوو روانگەی جۆراوجۆریان هەبوو. ئەوەی رووناکبیرێکی دیموکرات و بە بیروباوەڕ بوو، رزگاری و بەختیاریی گەلەکەی بەلاوە مەبەست بوو و ئاواتی ئەوە بوو کە رۆژێک لە رۆژان لە کوردستانیش دامەزراوی سەنعەتی گەورە و کارخانەی بە سوود دابمەزرێ و ژیانێکی پڕ لە خۆشی و کامەرانی بۆ گەلەکەی وەدی بێت و بۆ گەیشتن بەم ئامانجانەش بەرنامەی کاری خۆیان لەسەر ئەم بنچینە دابرێژن. بەڵام بۆ مالیک و دەرەبەگەکان کە دەسەڵاتی سەرەکیی کۆمەڵیشیان لە دەست دابوو، هیواخواستن بە بوونی وەزعێکی ئەوتۆ بە مانای نەمانی دەسەڵاتیان و لە ئاکامدا رووخانی سیستمەکەیان بوو. هەر بۆیەش لەو سەفەرانەدا جیاوازیی بیروبۆچوون پەیدا دەبێ، روانگەی قازی محەمەد و هاوبیرەکانی لە حاست ئیسلاح و بەرەو پێش بردن و دیموکراتیزەکردنی کوردستان، دەچووە پێشێ و، روانگەی ئەوانی دیکە لە چوارچێوەیەکی وشکی کوردایەتی داو تەنیا لەبەر ئەوەی کە بارودۆخی کۆمەڵ لە چوارچێوەیەکی بەر تەسکدا رابگرێ و حاکمییەتی خۆی لە قاڵبی ئەم بۆچوونەدا دابین بکات. ئەو سەفەرانە و گێڕانەوەی باسی چاوپێکەوتنەکان لە

راستیدا شوێنەواری زۆر بەرچاوی لەسەر کۆمەڵی رۆشنبیرانی ئەو دەمی کوردستان دا هەبوو. ئەو کەسانەی کە بە بیروباوەڕ بوون زیاتر شتەکانیان وەردەگرت و بەرەو دیموکراتیزەکردن و پەرەپێدانی ژیانی هاوبەش و پێشکەوتووانە لەگەڵ سەرجەمی دانیشتوانی کوردستان و هاوکاری کردنی گەلانی دیکەی ئێران و ئەو رێکخراو و حیزبانەی کە تازە پێکهاتبوون، هەنگاویان دەنا، وەک باس دەکرێ هێندێک لە ئەفرادی کۆمەڵە، کەسانی بەرچاو تەنگ بوون و لە چوونی کەسایەتیی وەک قازی محەمەد کە خاوەنی ئەو بیروبۆچوونە بوو و خۆشەویستیی تایبەتیشی لە نێو خەڵک دا هەبوو، دەترسان.

لە ئاخروئۆخرەکانی تێکۆشانی کۆمەڵەدا کە تارادەیەک زەمینەی فیکری لە نێو خەڵکی کوردستاندا پێکهاتبوو و رۆژنامەو گۆڤار بڵاودەبوونەوە و، بیروباوەڕی چەپ لە نێو بەشێک لە رووناکبیراندا برەوی پەیدا کردبوو، بۆچوونی دامەزرانی رێکخراوێکی نوێ و گونجاو لەگەڵ هەلومەرج دا، هاتە ئاراوە. ئەم بۆچوونە پێی وابوو دەبێ بۆ پێکهێنانی حیزبێک کە لەلایەک هەموو ویست و داخوازی خەڵکی کوردستان وەدی بێنێ و لەلایەکی دیکەوە هاوکاریی هەمەلایەنەی هەبێ لەگەڵ گەلی ئازەربایجان کە ئەوکات خەریکی تێکۆشانی زۆر بەرچاو و خەریکی پێکهێنانی کۆماری خۆیان بوون و، هەروەها بۆ هاوکاری کردنی گەلانی دیکەی ئێران بۆ وەرگرتنی دەسەڵات هەوڵ بدرێ. ئەرکێکی دیکەش کە دەکەوتە ئەستۆی ئەو شێوە بۆچوونە، پەرەپێدانی دۆستایەتی و ئاڵ و گۆڕی بیرورِا بوو لەگەڵ هێزەکانی دیکەی کوردستانی لەبەشە جیاجیاکانی کوردستاندا.

سەبارەت بە چوونی قازی محەمەد بۆ نێو ریزەکانی کۆمەڵەی ژ-ک هێندێک دەڵێن کە خۆی بەوە رازی نەدەبوو کە لەو چوارچێوە بەرتەسکەدا تێکۆشانی هەبێ. لەبەر ئەوەی کە بۆچوونی دیموکراتێکی کەم تێدا بووە. بەڵام بەهۆی پێکهاتنی ئەو زەمینەیە کە باس کرا، سەرەنجام قاضی محەمەد بڕیار دەدا کە بچێتە نێو کۆمەڵەوە.

بە دوای وەرگیرانی وەک ئەندامی کۆمەڵەی ژ-ک کە هێندێک پێیان وایە لە ماڵی مام ئەحمەدی ئیلاهی و هێندێکیش دەڵێن لە ماڵی کاک دڵشادی رەسووڵی بووە. هەروەک ژمارەیەک لە ئەندامانی ناوەندی کۆمەڵەش پێشبینییان کردبوو، وەزعی کۆمەڵەی- ژ-ک بەرەو دیموکراتیزەبوون دەڕوا و باسی پەرەپێدانی دیموکراسی و پاراستنی بە توندی دێتە ئاراوە. قازی محەمەد لە کۆبوونەوەکاندا بیروبۆچوونی خۆی باس دەکا و ئەو بۆچوونانە لە سەر بەشێکی زۆر لە ئەفرادی رێبەرایەتی ژ-ک شوێنەوار دادەنێ. بە

تایبەت ئەم باسە دێتە گۆڕێ کە ئەگەر مافی ئەو خەڵکە غەیرە کوردەی کە لە کوردستان دەژین و فەرهەنگ و داب و نەریت و مافی جیاوازیان هەیە، لەبەرچاو نەگیری و بفەوتێ، ئەوکات جیاوازیمان لەگەڵ ڕێژیمی پاشایەتی چییە؟ بۆیە ئیمە نەتەنیا دەبێ وەک کورد مەسەلەکەی خۆمان لەبەر چاو بێ، بەڵکو دەبێ بۆ ڕاکێشانی نەزەر و پشتیوانی گەلانی دیکەی ئێرانیش هەوڵ بدەین. لەم پێوەندییەدا دەبێ بۆ هاوکاری کردن لەگەڵ سەرجەم هێزە شۆڕشگێڕەکانی ئێرانی هەنگاو هەڵبێنینەوە. لە لایەکی دیکەوە دوای پێکهاتنی کۆمەڵەی ژ-ک، هێندێک لە ڕێبەرانی ئەو ڕێکخراوە لەگەڵ نوێنەرانی ئەو هێزانەی کە ئێرانیان داگیر کردبوو، وتووێژیان کردووە، تەنانەت ئەو نوێنەرانە چەند جار هاتوونەتە کوردستان و لەگەڵ ئەوەی کە قازی محەمەد ئەندامی کۆمەڵەش نەبووە، تەنیا وەک کەسایەتییەکی ناسراو و خاوەن نەزەر چاویان پێکەوتووە و نەزەر خوازییان لێکردووە. بۆ وێنە یەکەمین چاوپێکەوتنی پێشەوا لەگەڵ نوێنەرانی ئەمریکا و ئینگلیس ڕۆژی ٢٥ی سیپتامبری ١٩٤١ و لە مەهاباد بووە. ئەوان نەیان دەتوانی هەروا بە سووک و ئاسانی بەوە ڕازی بن کۆمەڵەی ژ-ک بەو بۆچوونە غەیرە دیموکراتیکییەوە بمێنێ و بەنێوی کورد دەسەڵات بە دەستەوە بگرێ. لەو کاتەشدا خەبات دژی ڕێژیمی پاشایەتی بۆ سۆڤیەت گرینگ بووە و بۆ سەرجەم وڵاتانی داگیرکەری ئێرانیش لاواز ڕاگرتنی دەسەڵاتی ناوەندی، وەک مەبەستێک لە ئارادا بووە. بۆ ئەم مەبەستەش گەلی کورد، بەهۆی هێندێک تایبەتمەندی دەیتوانی دەوری بەرچاوی هەبێ. لەم پێناوەدا پێکهێنانی ئاڵ و گۆڕ لە بەرنامە و سیاسەتی ڕێکخراوی کوردیدا بە شتێکی پێویست دەژمێردرا.

بەشی سێهەم

چۆنیەتی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان

دوای هاتنەگۆڕێ ئەو بیروبۆچوونانە لە لایەن قازی محەمەدەوە لە هاوینی ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی دا کۆبوونەوەیەکی هاوبەشی هێندێک کەسایەتی ناسراوی وەک قاضی محەمەد و بەشێک لە ئەفرادی بەناوبانگی کۆمەڵەی ژ-ک کە قەناعەتیان بە بۆچوونەکانی ناوبراو هێنابوو، پێکهات کە لەو کۆبوونەوەدا هاتنە سەر ئەو بڕوایە کە پێوستە لەسەر ئەساسی ڕێزگرتن لە دیموکراتیەت و پاراستنی مافی گەلانی دیکەی ئێران ڕێک بکەون و بناخەی حیزبی دیموکراتی کوردستان، دابڕێژن، بۆ ئەم مەبەستە تۆمارێکی گەورەی پارچەیی لە ئەندامانی کۆمەڵە کۆ دەکرێتەوە کە داوای بوونی کۆمەڵە بە حیزبی دیموکراتی کوردستان دەکەن.

بڕوای ئێمە لەسەر ٢٥ی گەلاوێژ:

لەسەر ڕۆژی دامەزرانی حیزب، ئێمە لەسەر ئەو بڕوایەین کە کۆبوونەوەکەی مانگی گەلاوێژی ١٣٢٤ سەبارەت بەوە بووە کە کۆمەڵەی ژ-ک ببێتە حیزبی دیموکرات. زۆر وێدەچێ بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە هەر ئەو دەم لەسەر ئەو مەسەلە ساغ بووبنەوە. چونکە بە دوای ئەم کۆبوونەوەدا تۆمارێکی گەورەش ئامادە و ئیمزا کراوە. ئەندامانی «ژ-ک»یش ئیمزایان کردووەو خوازیاری ئەم نێو گۆڕینە بوون.

زۆر وێدەچێ هەر ئەو ڕۆژەش لەسەر ئەوە ڕێک کەوتبن کە هەر لەسەر بنەمای ژ-ک دامەرزێ. بڕواشیان وابووبێ ئێستا کە هەموو کادر و ئەندامەکان دەچنە ژێر پۆششی حیزبی دیموکراتی کوردستان بۆ ڕێزگرتن لە زەحمەت و تێکۆشانیان، ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ هەر ببێتە ڕۆژی دامەرزانی حیزب.

وێدەچێ هەر لە سەر ئەو ڕێککەوتنەش بێ کە ساڵێک دواتر واتە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٥ لە کۆبوونەوەیەکی ڕەسمیدا کە بۆ بەڕێوەبردنی ڕێ و ڕەسمی دامەزرانی حیزب لە ناوەندی حیزب گیراوە. سەید محەمەد تەها زادە «ئەیووبیان» وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و ڕاگەیاندنی پیرۆزبایی لە بەشداران کە پێشتریش و دواتریش لە زۆر شوێن لە جیاتی پێشەوا قسەی کردووە، ڕایگەیاندوە کە ئەمڕۆ واتە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٥ حیزبمان دەچێتە پێنجەمین ساڵی خەباتی خۆی یا بە وتەیەکی دی چوار ساڵ لە دامەزرانی تێدەپەڕێ.

بە بڕوای ئێمە ئەگەر ڕاگەیاندنی ئەم مەسەلەیە بە شێوەی ڕەسمی لە ١/٨/ ٢٤ دا بە شێوەی ئیعلامییەی ڕەسمی لە هەشت مادده وەک بەرنامە ڕاگەیەندراوە، بە دوو دەلیل بووە:

١- بۆ ئەوەی ریعایەتی دیموکراسی کرابێ و مەودای هەڵسەنگاندن و بیر لێکردنەوەو بڕیاردان لەسەر ئەم مەسەلە گرینگە بخرێتە بەر ڕاوبۆچوونی بەشداران و بە سەربەستی و مەودایەکی زیاترەوە نەزەر بدەن و خۆیان بە تەواوی ساغ کەنەوە.

٢- هەر ئەو ئیعلامییە بۆیە ڕۆژێک پێشتر ئامادە کراوە و بڵاوبووەتەوە، تا بەشدارانی کۆنگرە، کە زۆریان لە ڕێگەی دوور ڕا هاتوون و پێشتر لە باس لەسەر ئەم مەوزووعەدا بەشدار نەبوون و لە کۆبوونەوەی مانگی گەلاوێژیشدا لەوێ نەبوون، باشتر لە بۆچوونەکانی گشتی حاڵی بن و چالاکانەتر لەم بوارە و لە دانیشتنەکانی کۆنگرەدا بەشداری بکەن.

لە کۆنگرەشدا بە تەواوی ساغ بوونەوە و بە تەواوی «ژ-ک»یان بە ڕۆژی لە دایک بوونەکەیەوە هێناوەتە سەر حیزبی دیموکراتی کوردستان.

لە ڕێکەوتی هەوەڵی خەزەڵوەری ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی، ڕاگەیاندراوێک بە ئیمزای ٧٠تا ٨٠ کەس لە کەسانی ناسراو و جێی بڕوا بڵاودەبێتەوە کە ئامانجە سەرەکییەکانی خۆیان لە هەشت مادده دا گونجاندووە و دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان ڕادەگەیەنن، ئەوەش دەقی ڕاگەیاندراوەکە:(*)

(*) لە کتێبی حکوومەتی کوردستان- نەوشیروان مستەفا ئەمین ل ٨١

بسم الله الرحمن الرحیم

بەیاننامەی حیزبی دیموکراتی کوردستان

هاونیشتمانان، برایان!

ئاگری شەڕی جیهانگیر کە بەهۆی دوژمنانی ئازادی و لە ژێرپێنەرانی دیموکراسی هەڵگیرسابوو، بە باسکی بەهێزی سەربازانی ئازای هاوپەیمانی گەورەی ئێمە کوژایەوە. دنیای دیموکراسی سەرکەوت و دنیای فاشیستی کە هەوڵی دەدا گەلان و نەتەوەکانی جیهان لە ژێر دەستی چەند نەفەر ملهور و سەرەڕۆدا یەخسیر بکا، بە شێوەیەکی قەتعی تێکشکا و لێک بڵاو بوو و هەروەها کە چاوەڕوان دەکرا، بۆ ئازادیی گەلان و نەتەوەکانی جیهان ڕێگا خۆش کرا، ئەمڕۆ گەلانی دنیا لە گەورە و بچووک دەیانهەوێ لەو ڕێگایەی کە بەرەو ئازادی خۆش کراوە کەڵک وەرگرن و لەو بەڵێنی یانەی کە بەهۆی مەنشووری مێژوویی ئاتلانتیکەوە دراوە سوود ببینن و هەڵسووراندنی کاروباری خۆیان بە دەستەوە بگرن و چارەنووسی خۆیان بە مەیل و ویستی خۆیان دیاری بکەن.

ئێمەی کورد کە لە ئێران دەژین، ساڵەها و بەڵکو چەندین سەد ساڵە کە لە پێناوی ماف و دەسەڵاتی نەتەوەیی و مەحەللی خەباتمان کردووەو قوربانیمان داوە.

بە داخەوە کاربەدەستانی سەرەڕۆی ئێران بە هیچ جۆرێک حازر نەبوون قسەی حیسیبیی ئێمە قبووڵ بکەن و تەنانەت نەیانهێشتووە ئێمە لەو مافەش کەڵک وەربگرین کە قانوونی ئەساسی بۆ ئەیالەتەکان و ویلایەتەکانی ئێران دایناون و بەردەوام وەڵامی ئێمە گوللە و بۆمب و تۆپ و زیندان و تەبعیدو یەخسیری بووە.

بە تایبەتی لە سەردەمی بیست ساڵەی ڕەزا خاندا تەنانەت لە لەبەرکردنی جل و بەرگیش دا ئازاد نەبووین، بە زۆری سەرنێزە بە هۆی ئەفسەرانی دز و خائین و تاڵانکەرەوە هەموو دارایی و ژیانی ئێمەیان تەفروتوونا کردووەو چاویان لە نامووس و شەڕەفی ئێمەوە بووە و بۆ لە نێو بردن و خاشەبڕکردنی نەسڵی ئێمە لە هیچ نزمی و درندەییەک خۆیان نەپاراستووە. ئاخر ئێمەش ئینسانین، ئێمەش مێژوو، زمان و شوێنەواری خۆمان هەیە کە

لامان خۆشەویستن. بۆچی دەبێ مافی ئێمە لە ژێر پێ بنرێ؟ بۆچی ناتوانین لە نێو ماڵی خۆماندا ئازاد و موختاربین؟ بۆچی رێگا نادرێ منداڵانی خۆمان بە زمانی کوردی پەروەردە بکەین؟ بۆچی ناهێڵن کوردستان ویلایەتێکی خودموختار بێ و لەلایەن ئەنجوومەنی ویلایەتییەوە ئیدارە بکرێ کە قانوونی ئەساسی دیاری کردووە؟

هاونیشتمانانی بەرێز!

دەبێ بزانن حەق نادرێ، حەق وەردەگیرێ، ئێمە دەبێ بۆ وەرگرتنی ماف و دەسەڵاتی نەتەوەیی و مەحەللی خۆمان خەبات بکەین. ئەم خەباتەش یەکیەتی و یەکرەنگی پێویستە، رێکخراو و پێشەنگی پێویستە، بۆ ئەم مەبەستە پیرۆزەیە حیزبی دیموکراتی کوردستان دامەزراوە و دەستی بە کار کردووە، ئێوە هاونیشتمانانی خۆشەویست، دەبێ چاو و گوێی خۆتان بکەنەوە و لە دەوری حیزبی نەتەوەی خۆتان کۆ ببنەوە و لە پێناوی وەرگرتنی مافی رەوای نەتەوەیی خۆتان فیداکاری بکەن.

حیزبی دیموکراتی کوردستان رێبەر و رێنوێنی ئێوەیە. تەنیا لە ژێر ئاڵای ئەوە کە نەتەوەی کورد لە مەترسی تەفروتووناببوون رزگار دەبێ و هەبوون و ناموس و شەرەفی نەتەوەیی خۆی دەپارێزێ و دەتوانێ لە نێو سنووری دەوڵەتی ئێراندا خودموختاریی نەتەوەیی خۆی وەدەست بێنێ.

هاونیشتمانان!

ئێمە بێجگە لە مافی رەوا و ئینسانیی خۆمان هیچمان ناوێ. دروشمەکانی ئێمە لە بەندەکانی خوارەوەدا خولاسە کراون. بیان خوێننەوە و هەموو گەلی کورد فەردفەردیان تێبگەیەنن. ئەوە دروشمەکانی ئێمەن:

١- نەتەوەی کورد لە نێوخۆی ئێراندا بۆ هەڵسووڕاندنی کاروباری مەحەللی خۆی سەربەخۆ و ئازاد بێ و لە سنووری دەوڵەتی ئێراندا خودموختاری خۆی وەدەست بێنێ.
٢- مافی خوێندنی بە زمانی زگماکی خۆی هەبێ و تەواوی کاروباری ئیدارەکان بە هۆی زمانی کوردییەوە بەڕێوە بچێ.
٣- لەسەر بناخەی قانوونی ئەساسی، ئەنجوومەنی ویلایەتی کوردستان بە زوویی هەڵبژێردرێ و بە هەموو کاروباری کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی رابگا و چاوەدێرییان بە سەردا بکا.

٤- کاربەدەستانی دەوڵەت دەبێ بە بێ قسە لە خەڵکی ناوچەکان بن.
٥- دەبێ لەسەر ئەساسی قانوونێکی گشتی لە نێوان لادێیی و خاوەن موڵکدا رێککەوتنێک پێک بهێنرێ و دوارۆژی هەردوولا دابین بکرێ.
٦- حیزبی دیموکراتی کوردستان تێدەکۆشێ کە لە خەباتدا بە تایبەتی لەگەڵ نەتەوەی ئازەربایجان و کەمایەتییەکانی تر کە لە ئازەربایجان دەژین، ئاسوورییەکان و ئەرمەنییەکان و هی دیکە، یەکیەتی و برایەتییەکی تەواو پێک بهێنێ.
٧- حیزبی دیموکرات بە ئامانجی بەرەو پێش بردنی کشتوکاڵ و بازرگانی و پەرەپێدانی فەرهەنگ و لەش ساغی و باشترکردنی ژیانی ئابووری و مەعنەویی گەلی کورد دەست دەکا بە سوود وەرگرتن لە سامانەکانی سروشتی و کانگاکانی کوردستان و لەو رێگایەدا تێدەکۆشێ.
٨- ئێمە دەمانەوێ تەواوی گەلەکانی ئێران هەلی تێکۆشانی بە ئازادییان بدرێتێ بۆ بەختەوەری و پێش خستنی نیشتمانی خۆیان.

بەم شێوەیە حیزبی دیموکراتی کوردستان رەسمەن تێکۆشانی خۆی دەست پێکردووە، و بنەمای کاروتێکۆشانی بە کورتی ئەو هەشت ماددەیە بووە کە لە راگەیاندراوەکەدا هاتووە. رۆژی دوای بڵاوبوونەوەی راگەیەندراوەکە واتە دووی خەزەڵوەری ساڵی ٢٤ یەکەم کۆنگرەی حیزب بە بەشداریی بەشێکی زۆر لە کەسایەتییە ناسراوەکانی کوردستان و رێبەرایەتی و ئەندامانی کۆمەڵەی ژ-ک لە مەهاباد پێک دێ کە لەودا سەدری حیزب و ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی هەڵدەبژێردرێن و مەرامنامەیەکی ٢٢ ماددەیی پەسەند دەکەن. دەقی تەواوی مەرامناکە بەم جۆرە بوو کە لە مانگی سەرماوەز دا بڵاو کراوەتەوە:

فەسلی یەکەم:

١- ناوی حیزب: حیزبی دیموکراتی کوردستانە.
٢- حیزب لەسەر ئەم بناغانە دامەزراوە: حەقیقەت، عەدالەت، تەمەددون. هەموو نیزامنامە و قانوونەکانی حیزب پاش پەسەندکران لە لایەن کۆنگرەوە جێ بەجێ ئەکرێن.
٣- قەڵەم و گوڵە گەنم بۆ عەلامەتی حیزب قبووڵ کراوە.

فەسلی دووهەم

٤- لە قۆناغی ئێستادا گەورەترین ئامانجی حیزب بریتییە لەوەی کە لە نێو سنوورەکانی دەوڵەتی ئێراندا، پارێزگاریی مافەکانی کورد بکا و بۆ جێگیرکردنی ڕێگەی خودموختاری هەڵبژێری. لە هەموو ئەو ئەیالات و ویلایەتانەدا کە بە درێژایی مێژوو کوردیان تێدا ژیاوە و زەحمەتی کێشاوە، هەروەها لە کوردستان ئەبێ لەسەر بنچینەی دیموکراسی، قازانجەکانی کۆمەڵانی خەڵک ڕەچاو بکرێ، ئەبێ بێ گوێدانە جیاوازیی میللی و قەومی و مەزهەبی، بۆ هەڵبژاردنی نوێنەر بۆ مەجلیسی شوورای میللی مافی وەکو یەکیان هەبێ.

٥- ئامانجی حیزب بریتییە لە پەرەپێدانی دیموکراسی، لەسەر ئەو بنچینەیە تێ ئەکۆشێ بۆ خۆشیی مرۆڤایەتی.

٦- حیزب هیچ دوژمنایەتی و ناکۆکییەکی لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی نییە، بەڵام ئەیەوێ بە ڕێگای هێمنانە تێبکۆشێ بۆ گەشەپێدانی فەرهەنگ و لەش ساغی و کشتوکاڵی گەلی کورد کە لە ئەنجامی دەسەڵاتی چەوسێنەران دا بە دواکەوتوویی ماوەتەوە، بۆ ئەمەش داواکاری مافی خودموختاریی میللییە.

فەسلی سێهەم

٧- هەموو مالیات و عەواریز بە شێوەی زەرووری کۆ ئەکرێتەوە و لەسەر بنچینەی بوودجە ڕێک ئەخرێ و دابەش ئەکرێ.

٨- یەکەمین هەنگاوی حکوومەتی میللی ئەوەیە دەس ئەکا بە ئاواکردنەوەی وڵات و پەرەپێدانی ڕێکخراوی ئابووری و سیاسی، لەبەر ئەوە ناتوانێ زیاتر لە ٣٠ ٪ی مالیاتی کۆکراوە بە حکوومەتی مەرکەزی بدات.

٩- ئەبێ هەموو مەئموورانی کیشوەری و سیاسی و دائیرەکانی کشتوکاڵ کورد بن. حکوومەتی میللی هەرکاتێ بە پێویستی زانی ڕاوێژکارانی بێگانە بانگ ئەکا. هەموو کارەکانی کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی و دادگوستەری ئەبێ بە زمانی کوردی بنووسرێن و بەڕێوە ببرێن.

١٠- حیزب تێ ئەکۆشێ بۆ گەشەپێدانی کشتوکاڵ ماشێن بکرێ و هەوڵ ئەدا ئەو بەروبوومەی جووتیاران بەرهەمی ئەهێنن، بە باشی بفرۆشرێ.

١١- حیزب تێ ئەکۆشێ بۆ ئاوەدانی و پاراستنی لەش ساغی دێهات و بۆ نەهێشتنی ئەو کۆسپانەی لە ڕێی هاتوچۆدایە لە دێ یەکەوە بۆ دێ یەکی تر.

١٢- حیزب بە بێ جیاوازی نەتەوایەتی و قەومی و مەزهەبی حیمایەت لە ژیانی سیاسی و ئابووری و فەرهەنگی و لەش ساغی هەموو زەحمەتکێشان ئەکا کە لە کوردستان ئەژین.

١٣- بە مەبەستی پەرەپێدانی زانست و شارستانیەتی لە نێو خەڵکی کوردستاندا، خوێندنی قۆناغەکانی سەرەتایی و ناوەندی ئەکرێتە ئیجباری و لە هەموو قوتابخانەکاندا ئەبێ بە زمانی کوردی دەرس بخوێنرێ.

١٤- بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی زانین و ژیان و شارستانیەتی خەڵک، ژمارەیەکی زۆر ناوەندی زانستی کتێبخانە، قەرائەتخانە، کلوب، تیئاتر و مەیدانی وەرزش دادەمەزرێنێ.

١٥- هەموو مەئموورانی کوردی کە لە ئەیالات و ویلایەتی تردا لە ئیدارە و ئەرتەشدا کار ئەکەن، ئەبێ بگەڕێنەوە بۆ کوردستان.

١٦- حکوومەتی میللی بە لەبەر چاوگرتنی قازانجەکانی خۆی پێوەندیی فەرهەنگی و ئابووری لەگەڵ دەوڵەتانی تر، لە پلەی یەکەمدا لەگەڵ دەوڵەتی گەورەی یەکیەتی سۆڤیەت، دادەمەزرێنی.

١٧- حکوومەتی ناوچەیی کوردستان لە هەموو کۆنفرانسە جیهانییەکاندا کە بۆ ژیانی مرۆڤایەتی دەبەسترێن، بە پێی ژمارەی خۆی داوای بەشداربوون ئەکات.

١٨- حکوومەتی خودموختاری کوردستان ئەبێ دەسەڵاتی هەبێ کە ئیمتیازی دەرهێنانی کانە دەرهێنراو و دەرنەهێنراوەکانی کوردستان بدات بە هەر کەس کە بیهەوێ.

فەسلی چوارەم

١٩- حکوومەتی میللی بۆ دابین کردنی پێویستییەکانی خەڵکی کوردستان بە ڕێگای هەرزان و ڕەحەت بە توندی دژی سەلەم و گرانفرۆشی و محتکران رادەوستێ.

٢٠- حکوومەتی میللی پەرە بە ئابووری کوردستان ئەدا، لە هەموو شارەکاندا کارگە دادەمەزرێنێ، ئەبێ دەستی گڵاوی ئێستعمار لە سامانی سروشتی ئێمە ببڕێ، ئەبێ بۆ خۆمان سوود لەم سامانە وەربگرین و لە هەمان کاتدا سوود بە مرۆڤایەتییش بگەیەنین.

٢١- ئەبێ لە هەموو کاروباری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا ژنان وەکو پیاوان مافی وەکو یەکیان هەبێ.

٢٢- ئەبێ مافی کەمە نەتەوەییەکان کە لە کوردستان ئەژین، وەکو ئازەربایجانی ئەرمەنی و ئاسوری بە تەواوی دابین بکرێ.

حیزبی دیموکراتی کوردستان- سەرماوەزی ١٣٢٤

هەروەک باس کرا. لەو کۆنگرەدا وێڕای پەسەند کردنی ئەم مەرامنامە ٢٢ ماددەییە، سەدری حیزب و ئەندامانی ناوەندیی حیزبیش هەڵبژێردران کە بریتی بوون لە:

قازی محەمەد (سەدری حیزب)، حاجی بابە شێخ، محەمەد حسێن سەیفی قازی، رەحمانی زەبیحی، مەناف کەریمی، سەید محەمەد تەها زادە یان ئەیووبیان، عەبدولرەحمان ئیلخانی زادە، ئیسماعیل ئیلخانی زادە، ئەحمەد ئیلاهی، خەلیل خوسرەوی، کەریم ئەحمەدین، حاجی مستەفا داودی، محەمەد ئەمین موعینی، مەحموود وەلی زادە، محەمەد رەسووڵ دلشاد، محەمەد ئەمین شەرەفی، هەروەها ئەو کەسانەش بە پێی هێندێک بەڵگە و نووسراوە دەبێ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووبن: سەید عبداللە گەیلانی زادە، عومەر خانی شکاک، زێروبەگی هەرکی و رەشید بەگی جهانگیری.

ماوەی پێکهاتنی حیزبی دیموکراتی کوردستان تا دامەزرانی کۆماری کوردستان لە مەهاباد لە باری زەمانییەوە، ماوەیەکی زۆر کورت بوو لە چەند مانگ تێنەدەپەڕی. بەڵام هەلومەرجی گرینگی سیاسی ئەوکات و وریایی و لە خۆبوردوویی دامەزرێنەرانی حیزب بووە هۆی ئەوەی کە لەم ماوە کورتەدا کاری زۆر گرینگ جێ بەجێ بکرێ. رێبەرانی ئەو کاتی حیزب بە ئیمان و فیداکاری و هەوڵی بێ وچان، خۆیان بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات ئامادە دەکرد. هەرچەند لە بەشێکی زۆری ئەو کارە تەشکیلاتیەی کەپێشتر بە ناوی کۆمەڵەی«ژ-ک»ەوە کرابوو، وەک بناخەیەک بۆ حیزبی دیموکراتی کوردستان کەڵکی لێ وەرگیرا. بەڵام دەبوو بۆ پێکهێنانی پێوەندی لەگەڵ رێکخراو و حیزبەکانی دیکەی ئێرانی و کوردستانی و راکێشانی نەزەر و پشتیوانی ئەوان و وڵاتی دراوسێ واتە یەکیەتیی سۆڤیەت و پووچەڵ کردنەوەی ئەو پیلانانەی لە لایەن ئەمریکا و بە تایبەت بریتانیا و حکوومەتی ناوەندی رێک دەخران، هەوڵێکی یەکجار زۆر بدرێ. جیا لەوەش

بافتی ئەو سەردەمەی کۆمەڵی کوردەواری بافتێکی بە تەواوی عەشیرەتی و دەرەبەگایەتی بوو، خان و ئاغا دەسەڵاتی تەواویان هەبوو و کۆسپێکی گەورە بوون کە پێویست بوو بە شێوەیەکی گونجاو هەڵسوکەوتیان لەگەڵ بکەن و زیانیان کەمتر بکرێ. یەکێک لەو دوو سەفەرانەی کە هەیئەتی کوردەکان دوای کارەساتی خەرمانانی ١٣٢٠ بۆ باکۆ کردیان. دوای دامەزرانی حیزب و بە گوێرەی راپۆرتی هێندێک هەواڵدەر لە ٢١ی خەرمانانی ساڵی ١٣٢٤دا بووە. ئەم سەفەرە بایەخی تایبەتی هەبوو و قازی محەمەد کەسانێکی باشتر و بەکەڵک تری هەڵبژاردبوو. ئەندامانی هەیئەتەکە لە ماوەی زیاتر لە دە رۆژی سەفەرەکەدا چاویان بە زۆر دامەزراو و کارخانەی سەنعەتی کەوت و تاڕادەیەک لەگەڵ بەرێوەچوونی کاروباری ئیداری و سیاسی ئازەربایجانی سۆڤیەت ئاشنا بوون و راستەوخۆ لەگەڵ بەرپرسانی ئەوێ سەبارەت بە مەسەلەی کورد دوان و رەسمەن داوایان کرد کە بۆ دامەزرانی حکوومەتێک لە کوردستان یارمەتیی حیزبی دیموکراتی کوردستان بدەن. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە دەنگۆی پێکهاتنی حکوومەتێک لە ئازەربایجانی ئێران لە لایەن فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجان بڵاوببووەوە کاربەدەستانی ئازەربایجانی سۆڤیەت بەڵێنی هاوکاریاندا و پاش ماوەیەک هێندێک چەک و کەل و پەلی دیکە گەیشتنە کوردستان و لە مەهاباد و شارەکانی دەوروبەر بە نێو خەڵکی زەحمەتکێش و ئەندامانی حیزبدا بڵاوکرایەوە و رادیۆ و چاپخانەش بەشێک لەو یارمەتییانە بوون و شوێنەواری لەسەر بەرزبوونەوەی زیاتری ورەی خەڵک دانا.

ئەندامانی ئەم لێژنەیە بریتی بوون لە قازی محەمەد، مناف کریمی، عەلی رێحانی، قاسم ئیلخانی زادە(مهتدی)، محەمەد حسێن سەیف قازی، عبداللە قادری، کاک هەمزەی نەڵۆس و نووری بەگی هەرکی. گوایە «عومەر عەلیار»یش وەک مونشی لەگەڵ ئەم هەیئەتە بووە.

هاتنی بارزانییەکان بۆ کوردستانی ئێران دوای راپەرینەکەی ساڵی ١٩٤٥، هەر لەم ماوە کورتەی نێوان پێکهاتنی حیزبی دیموکراتی کوردستان و دامەزرانی کۆماری کوردستان بوو. دوای تێک شکانی شۆڕشی بارزان بەهۆی هێرشی ئەرتەشی عێراق کە هێزی هەوایی بریتانیاش پشتیوانیی لێ دەکردن، بارزانییەکان بەرەو کوردستانی ئێران هاتن و پاش پێکهاتن لەگەڵ حیزبی دیموکراتی کوردستان و هێندێک لە پیاوانی ناسراو و بەناوبانگی عەشیرەتەکانی سەر سنوور لە پاییزی ساڵی ١٣٢٤ی هەتاویدا هاتنە کوردستانی ئێران و

لە مەرگەوەر و تەرگەوەر و شنۆ و نەغەدە و پیرانشار و مەهاباد و بۆکان و دەوروبەری ئەم شارانە نیشتەجێ بوون. شایانی باسە کە شۆڕشی بارزان لەو سەردەمەدا لە لایەن حیزبی هیوا کە حیزبێکی پێشرەوی ئەو سەردەمەی کوردستانی عێراق بوو، پشتیوانی لێدەکرا. لەم شۆڕشەدا زۆربەی گوندەکانی ناوچەی بارزان لە لایەن ئەرتەشی عێراقەوە ئاوریان تێ بەردرا و وێران کران. ژمارەی ئەو بارزانییانەی کە بەهۆی ئەم کارەساتەوە هاتنە دیوی کوردستانی ئێران، نزیک بە دە هەزار کەس بوو کە نزیکەی ١٥٠٠ کەسیان چەکداربوون. ئەم هێزە چەکدارە هێزێکی شەڕ دیتوو و کارامە و لە خۆبوردوو بوو. بە دوای نیشتەجێ بوونی بارزانییەکان لە شوێنە جۆربەجۆرەکانی کوردستاندا، خەڵک یارمەتییەکی زۆریان دان و ڕێز و حورمەتێکی زۆریان لێگرتن. هەر کاتێکیش کە سەرانی بارزانی دەچوونە مەهاباد، لە لایەن هەیئەتێکی پایە بەرزی حیزبییەوە پێشوازییان لێدەکرا. ئەم هەڵسوکەوتە شوێنەوارێکی باشی لە سەر ئەوان هەبوو بە دڵ و گیان یارمەتیی کوردی کوردستانی ئێرانیان دا.

لە مانگی سەرماوەزی ساڵی ١٣٢٤دا بوو فیداییەکانی فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجان پەلاماری بنکە و بنیاتەکانی حکوومەتیان دا و ڕۆژی ٢١ی سەرماوەز کۆماری ئازەربایجان دامەزرا. لە ڕۆژی دامەزرانی ئەم کۆمارە لە تەورێز، ژمارەیەک لە کەسایەتییە ناسراوەکانی کورد و نوێنەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە ڕێ و ڕەسمی دامەزرانی کۆماری ئازەربایجاندا بەشدار بوون. ئەندامانی هەیئەتەکە بریتی بوون لە: حەمە حسێن خانی سەیفی قازی، عومەر خانی شکاک، حاجی سەید عبداللە ئەفەندی(گەیلانی زادە)و چەند کەسی دیکە.

ڕۆژی ٢٦ی سەرماوەزی ساڵی ١٣٢٤ی هەتاوی، ئاڵای سێ ڕەنگی کوردستان لەسەر بانی عیمارەتی «هەیئەتی ڕەئیسەی میللیی کوردستان» بە شکۆی تایبەت هەڵکرا و بە هاندانی هێندێک لە ڕێبەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان ئێوارەی ئەو ڕۆژە پاش وتارێکی کورتی عەزیز خانی کرمانج(*) لە هەیوانی خانەقای شەمزینانی مەهاباد خەڵک لەوێوە بەرەو شارەبانیی مەهاباد وەڕێ کەوتن و پاش سەعاتێک دوایین سەمبولی

(*) عەزیز خانی کرمانج یەکێک لە بەگزادەکانی فەیزوڵڵا بەگی دەوری بۆکان و لە ئەندامانی دڵسۆزی کۆمەڵەی ژ-ک و دوایەش حیزبی دیموکراتی کوردستان بووە کە تا ئاخر کاتەکانی ژیانی لە پێناوی کورد دا خەباتی کردووە.

ڕواڵەتی دەسەڵاتی حکوومەتی ناوەندی بە دەست خەڵک گیرا.(*) هەڵکردنی ئاڵای کوردستان و گیرانی ئاخرین شوێنەواری دەسەڵاتی حکوومەت لەم ڕۆژەدا، ڕووداوێکی مێژوویییە لە ژیانی سیاسی خەڵکی کوردستانی ئێراندا. ڕۆژی دوای گرتنی شارەبانی مەهاباد، دامەزرانی سوپای میللی ڕاگەیەندرا. هەروەها لە لایەن سەرۆکایەتی حیزبەوە سەید پیرەی نیزامی وەک بەرپرسی شارەوانی دیاری کرا.

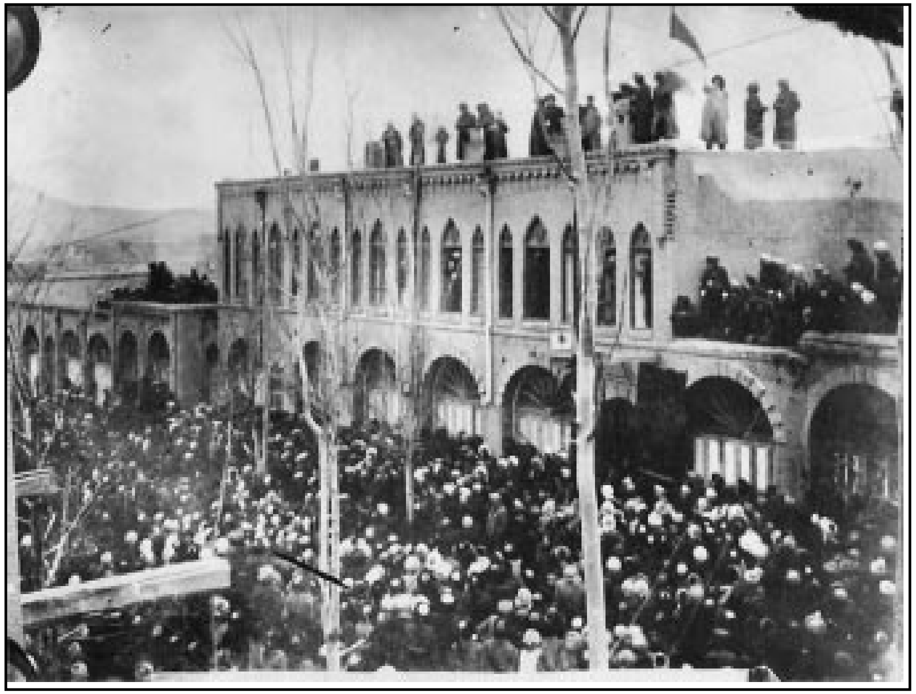

بەشی هەرە زۆر و بەرچاوی کارو تێکۆشانی سیاسی و تەبلیغیی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە ماوەی کورتی چەند مانگی پێش دامەزرانی کۆماری کوردستان بە داخەوە هەر لە کوردستانی ناوەندی و بەشێک لە باکووری کوردستانی ئێران بوو. بەهۆی داگیرکردنی باشووری کوردستانی ئێران لە لایەن هێزەکانی بریتانیا کە مەسەلەی نەوتی کرماشان و «نەفت شاە» لە گۆڕێدا بوو، لە لایەکەوە کەسانی خۆش ناو و ناسراو و

(*) لەم دوایانەدا هێندێک بەڵگە لە زمان قەرەنی ئاغای مامەش و ڕۆژنامەی کوهستان کە ئەوکاتە لە تاران چاپ بووە. بڵاو بوونەوەکە دەڵێن چەک کردنی شارەوانی لە ڕۆژی...... دابووە.

تێکۆشەری باشووری کوردستان نەیاندەتوانی بە بەر بڵاوی هاتوچۆی ناوچەی کارو تێکۆشانی حیزب بکەن و، لە لایەکی دیکەشەوە تێکۆشەرانی حیزب بە هاسانی نەیاندەتوانی لە هەموو ئەو کۆسپانەی کە لەسەر رێیان بوو تێپەڕن و بۆ تێکۆشان بچنە ئەو ناوچەیە. بەم هۆیە بوو کە ناوچەی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب بریتی بوو لە دەوروبەری شاری سەقز هەتا چۆمی ئاراز. لەم ناوچەدا بنکە و بنیاتەکانی حکوومەتی نەمابوون و خەڵک بۆ خۆیان کاروباری خۆیان بەڕێوە دەبرد و ئەوە هەلێکی لەباری بۆ تێکۆشانی سیاسیی حیزب و بووژاندنەوەی هەستی نەتەوایەتی رەخساندبوو.

تێکۆشانی بە ئاشکرای ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و خۆشەویستی کەسانی وەک قازی محەمەد و هێندێک ئەفرادی دیکە بە تایبەت لەو بنەماڵانەی وەک گەیلانی زادە کە بە درێژایی مێژوو لە پێناو کورددا خەباتیان کردووەو کەسایەتیی وەک شێخ عوبەیدوڵلا و شێخ عەبدولقادر و سەید تەها و حاج سەید محەمەد و حاجی سەید عەبدالله گەیلانی زادەیان بۆ کورد پەروەردە کردووە، دەورێکی باشی لە بەرزکردنەوەی هەستی کوردایەتی لە ناو خەڵکدا بووە.

بە گشتی دەکرێ بڵێین کە پێکهاتنی هەلومەرجی لەباری دوای داگیرکردنی ئێران لە لایەن هێزە هاوپەیمانەکانەوە و دامەزرانی کۆماری ئازەربایجان و هاتنی بارزانییەکان بۆ دیوی کوردستانی ئێران وەک هێزی چەکدار و فیداکار و شوێنەواری سەفەری دووهەمی هەیئەتی کوردەکان بۆ ئازەربایجانی سۆڤیەت و قەولدانی هاوکاری و دانی هێندێک کەرەستە و یارمەتی و پەرەسەندنی هەستی کوردایەتی و پشتیوانی کوردی پارچەکانی دیکەی کوردستان و پێکهاتنی هێندێک وڵاتی تازە لە ئورووپای رۆژهەڵات و گۆڕانی سیستمەکانیان دوای شەڕی دووهەمی جیهانی، شوێنەواری راستەوخۆ و باشیان بووە بۆ دامەزرانی کۆماری کوردستان.

حیزبی دیموکراتی کوردستان لە کاتی بڵاوکردنەوەی راگەیەندراوی دامەزرانییەوە واتە لە یەکی خەزەڵوەری ١٣٢٤ی هەتاوییەوە تا دووی رێبەندانی ئەو ساڵە کە دامەزرانی کۆماری کوردستان راگەیەندرا. سێ مانگ دەرفەتی هەبوو. لەم دەرفەتە کەمەدا حیزب ئەم کارە گرینگانەی ژێرەوەی بە ئەنجام گەیاند:

١- سەفەری هەیئەتێک بۆ ئازەربایجانی باشوور و بە تایبەت ئازەربایجانی باکوور کە بووە هۆی پێوەندی راستەوخۆ لەگەڵ دەوڵەتی سۆڤیەت.

٢- پێکهێنانی پێوەندی لەگەڵ حیزب و رێکخراوە ئێرانییەکان.
٣- راگەیاندنی داخوازییەکانی خۆی بە حکوومەتی تاران.
٤- بە رۆژانە کردنی قوتابخانەکانی کوردیی و شەوانە و بەرەسمی کردنی زمانی کوردی لە قوتابخانەکانی دیکەش.
٥- دامەزراندنی چاپخانە و پێکهێنانی هەیئەتی نووسەران و هاندانی قەڵەم بەدەستان.
٦- بە هێزتر کردنی پێوەندی لەگەڵ کوردی بەشەکانی دیکەی کوردستان.
٧- هەڵکردنی ئاڵای کوردستان و دەست بەسەرداگرتنی شارەبانیی مەهاباد وەک ئاخرین شوێنەواری رێژیم.
٨- دامەزراندنی سوپای میللی و چەکدارکردنی بەشێکی بەرچاو لە خەڵک و عەشیرەتەکان و راهێنانیان لەباری نیزامییەوە.

هەروەها ئاڵای کوردستان رۆژی ٢٨/ ٩/ ١٣٢٤ لە نەغەدە و رۆژی ٧/ ١٠/ ١٣٢٤ لە بۆکان هەڵکرا.

بەشی چوارەم

پێکهاتنی کۆماری کوردستان

لە ڕۆژەکانی ئاخری مانگی بەفرانباردا لەسەر داوای حیزب، هەزاران کەس لە خەڵکی کوردستان لە شوێنی دوور و نزیکەوە هاتنە شاری مەهاباد و لە نێو ماڵی خەڵکی شاردا دابەش کران. ئەم خەڵکە بۆ پێشوازیی دووی ڕێبەندان و بەشداربوون لەم ڕێ و ڕەسمەدا هاتبوون. ڕۆژی دووی ڕێبەندان سروشتیش یارمەتیی کردبوو و هەوایەکی ساو و خۆش بوو و سەرەتا مامە غەنی خوسرەوی شارەداری مەهاباد، وێڕای بەخێرهاتنی خەڵکەکە و پیرۆزبایی کردن، بەرنامەی ڕێ و ڕەسمەکەی ڕاگەیاند. لەم ڕێ و ڕەسمەدا ئەو کەسانەی خوارەوە وتار و شیعریان پێشکەش کرد(*) بەڵام وتاری پێشەواو سەید عەزیز شەمزینی لەوانی تر زۆر ڕێکوپێک تر و پڕ نێوەرۆکتر بوون.

١- دوعای مەلا حسێن مەجدی.

٢- وتاری قازی محەمەد سەرۆک کۆماری کوردستان.

٣- وتاری حاجی بابە شێخ.

٤- وتاری محەمەد حسێن خانی سەیفی قازی.

٥- شیعری هەژار.

٦- شیعری هێمن.

٧- وتاری سەید محەمەد تەها زادە.

٨- وتاری شێخ حەسەن شەمسەدین.

٩- وتاری عومەر خان.

(*) حکوومەتی کوردستان، نەوشێروان مستەفا ئەمین ل ١٠٤- وەرگیراو لە: ڕۆژنامەکانی کوردستانی سەردەمی کۆمار.

١٠- وتاری زێرو بەگ.

١١- وتاری محەمەد ئەمین موعینی.

١٢- وتاری سەید عەبدولعەزیز شەمزینی.

١٣- وتاری ئیبراهیم ئەدهەم.

١٤- وتاری محەمەد فەیزوڵڵا بەگی.

١٥- وتاری محەمەد نانەوازادە.

١٦- سروودی مەدرەسەی کوردستان.

١٧- سروودی مەدرەسەی پەروانە (کچان)

١٨- وتاری یای ویلمە سیادیان

١٩- وتاری یای خەدیجە حەیدری

٢٠- سروودی مەدرەسەی گەلاوێژ.

٢١- سروودی مەدرەسەی سەعادەت.

٢٢- وتاری ئەحمەد ئیلخانی زادە.

٢٣- وتاری محەمەد قادری.

لە ڕۆژی جەژنی سەربەخۆیی کوردستان لە ڕاستەوە بۆ چەپ

١- ئەفسەرێکی کوردی محەمەد فەیروزی لەکاتی سڵاوی مەلیکدا لە تەنیشت ئاڵاوە وەستاوە.

٢- کەریم نازمی ئاڵای کوردستانی بەدەستەوەیە.

٣- ئەحمەد کفاشی ئەفسەرێکی کورد.

به له بەرچاو گرتنی ئەوە کە لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبدا لە بەینی دوو کاندیداتوری سەرۆک کۆماری واتە قازی محەمەد و حاجی سەید عەبداللە ئەفەندی(گەیلانی زادە)، قازی محەمەد وەک سەرۆک حیزب و سەرۆک کۆمار دیاری کرابوو، لەو ڕێ و ڕەسمەدا قازی محەمەد لە وتارێکی گەرم و گوڕدا مزگێنی گەورەی دامەزرانی کۆماری کوردستانی ڕاگەیاند. ئەمەش دەقی وتارەکەی قازی محەمەد پێشەواو سەرۆک کۆماری کوردستان:

«کوردستان مەوقعییەتی جوغرافیاییەکی مەخصوصی هەیە کە بێ پسانەوە و بێ ئەوەی نەتەوە و میللەتێکی کە لە نێویاندا فاصیل و لێکیان بپچڕێتەوە، کورد بە سەر یەکەوە و پێکەوە سکوونەتیان تێیدا هەیە و دارای مالکییەتی میللین و دەوێ دان.

بەسەر هات و سەوابیقی تاریخییان یەکە و عموومەن تێیدا شەریکن. خاوەنی ئاداب و عادات و ڕسوومی میللییەکی وان کە هیچ جۆرە صەدمە و حەوادثێک نەیتوانیوە سستییەک لە بناغەی میللییەتی ئەوان پەیدا بکا.

کورد لە قەدیم ڕا هەزاران پادشا و حوکمدار و تەشکیلاتیان بووە. هەر لەم کوردستانی ئازادی ئێستادا بنەماڵەی ئومەرای موکری کە سەر سیلسیلەی ئەوان ئەمیر سەیفەددین بووە تا ١٠٢٠ی هـ بیلئیستیقلال یەک لە دوای یەک: ئەمیر سەیفەددین، صارم بەگ، شێخ حەیدر، ئەمیر بەگ، ئەمیر پاشا تا دەگاتە قوبادخان بە دەسەڵات و قودرەتەوە حوکمیان کردووە.

میللەتی ڕەشید و بە غیرەتی کورد لە هەموو دەورو زەمانێکدا هەر کەس خەیاڵی ئیستیلای ئەوانی بووبێ، بەرەنگاری بوون، بەربەرەکانییان کردووەو لە هیچ فیداکارییەک دەستیان دانەنواندووە. لە پاش لە دەست چوونی سەلطەنەت حوکمداریشیان بۆ وەگیر خستنەوەی ئێستیقلال و ئازادی بە ملیۆن قوربانییان داوە و لەبەر ئەوەی کە هەمیشە لە موبارەزە و ملەدا بوون، هیچ جۆرە ئەزییەت و ئازارێک نەماوە نەیچێژن و نەیبینن.

لەگەڵ ئەوەش هەموو کوێرەوەری و کوشتن و بڕینێکیان تەحەمول کردووەو قەت لە ئامانج و ئارەزووی خۆیان شل نەبوونەتەوەو لە ڕێی وەدەست خستنەوەی ئازادیدا وچانیان نەداوە، بە دڵێکی ئەوەندە بەهێز و عەزمێکی هێندە ثابیتەوە تێکۆشاون تا ئێستا هێزێکی وا پەیدا نەبووە بتوانێ تێکڕا خەفەیان بکا. میرە کوێرەیان کوشتووە بابان سەریان هەڵداوە، بابانیان بێدەنگ کردووە، ئەردەڵان بڵند بوون، ئەوانیان لە عەزری

داوە، بەدلیسی بەرز بوونەوە و هەزاری دیکەی وەک ئەوان. تا لەو دواییانەدا لە پاش شەڕی بەینەلمیلەلی پێشووەوە کە دیکاتۆری ئێران وتورکیا هاتنە سەرکار و زمان و عادات و مەزهەب و خصوصیاتی میللی کوردیان بە جارێک لاواز، کزوکەنەفت کرد، لە هیچ وەحشییەت و دڕندەییەک ڕانەوەستان، خوێندن و نووسینی زمانی کوردی مەمنوع و پۆشینی لیباسمان قەدەغە بوو.

نەیان دەهێشت لە هیچ جۆرە مەزایا و حقووقێکی بەشەرییەت بەشمان ببێ، ڕێگای فێربوونی عیلم و صنعەتیان لێ بڕی بووینەوە، هەر ڕۆژە بە بەهانەیەک و هەر دەمێ بەتەشقەڵەیەک دەستە دەستە و پۆل پۆل کوردی هەژار و بەدبەختیان حەبس و تەبعید دەکرد و دەیانکوشتن و لە بەینیان دەبردن، حاصڵ و دەسرەنجی ئەو میللەتە بێچارەیان دەبرد بۆ خۆیان و ئەوانیشیان برسی و تینوو و ڕووت و قووت دەهێشتەوە.

تا لە شەهریوەری ١٣٢٠دا فریشتەی ئازادی دەستگای دیکتاتۆری و فاشیستی ڕەزا خانی تێک شکاند. کورد سەری لەو هەموو فشار و ئەزێتە کەمێ فارغ بوو، فەوری ئیحساسی کرد، چۆن دەبێ لە فرصەت ئیستیفادە بکات و ڕێگای صەلاح و وەدەست خستنی ئازادی ئەو میللەتە چییەو چ بکا؟ پیاوانێکی بە بیروهۆش و بە شەڕەف کە زۆر لە مێژ بوو خوێناوی دڵی خۆیان دەخواردەوە و بۆ زەلیلی ئەو میللەتە دووکەڵ لە دەروونیان دەهاتە دەرێ زۆر زوو تەشخیصیان دا کە وەختی کارە و لەو فرصەتە دەبێ بەهرە وەربگیرێ و ئەوە تەواو ئەو ڕۆژەیە کە پشتاوپشتمان چاوەڕوانی بوون. یەکجار و خێرا، بێ وچان و ڕاوەستان، دەستیان بەکارکرد، حیزبی دیموکراتی کوردستانیان تەشکیل دا و بە دەستوبرد خەریکی کاروباری میللی بوون و بە چاوێکی ورد و بە دیقەت ئیحتیاج و پێداویستی کوردیان تەشخیص داو بەدی کرد.

لە پێش هەموو شتێکدا ئیختیلاف و دووبەرەکانی عەشایەری کە بە دەسیسە و حیلەبازی ئیستعمارچی و دیکتاتۆران بۆ ئیستیثمار و خواردن و کروساندنەوەی ئەو میللەتە بە قەولی خۆیان:«تفرقە بینداز و حکوومەت کن» دەبەینی خستبوون و تا ئەندازەیەک ئەو ئاورە بلێسەی سەندبوو، برای دایک و بابی لەیەک بەزاندبوو، لە گۆڕێ هەڵگیرا...

چەند مەدرەسەی کچان و کوڕانمان کردەوە، مەدرەسەی شەوانەمان دایر کرد و کتێب بە زمانی کوردی تەرجەمە کران... کوڕ و کچ و پیاوی گەورە لە مەداریسی شەوانە و ڕۆژانە

بە زمانی کوردی دەخوێنن لە جیاتی ئەوەی شەش حەوت ساڵ خەریکی خوێندن و فێربوونی فارسی بن لە مانگێک و دوو مانگدا دەبنە خوێندەوار و هەموو شتێک دەخوێننەوە و دەنووسن.

بۆ ناساندنی لیاقەتی میللی و دەرخستنی حەیاتی ئەدەبی و فەرهەنگی کورد و بۆ ڕاگەیاندنی هاواری خۆمان بە گوێی دنیای بەشەرییەت و عەدالەت موحتاجی وەسیلەی چاپ و بڵاوکردنەوە بووین، چاپخانەی زۆر چاک تەئسیس کراو دانرا، لە شاری خۆماندا بە زمانی خۆمان بە چاپخانەی خۆمان گۆڤار و ڕۆژنامە دەردەچێ و بیرو فیکر و داخوازی ئێمە لە دنیادا بڵاودەکاتەوە.

حاصل و بەروبووی ئێمە کە میقدارێکی زۆر و زەوەند و بە قیمەت بوو بەفیرۆیی لە دەستیان دەردەهێناین و دەستی ئیستیعمار سەددێکی لە پێش ئێمە و بازاڕی دنیا دروست کردبوو، ڕێگای حەلمان دییەوە و تیجارەت و ئیقتیصادی کوردستان زۆرباش تەئمین کرا.

لە زەمانی دیکتاتۆریدا کە هەموو عواریضێکیان لێ دەساندین کەم و زۆر وەسیلەی لەش ساغی و موعالەجە، نەحەکیم نەدەرمان و مەریضخانەیان بۆ ساز نەکردین، ئێمە بۆ خۆمان مەریضخانەی زۆرباش بەو زووانە دایر دەکەین و لەش ساغی وڵاتمان تەئمین دەبێ.

هێزێکی میللیمان تەشکیل داوە کە بە شەجاعەتێکی تەواو حاضرە دیفاع لە نیشتمان بکا.

دیارە موفەقییەتی ئێمە سەراسەر لە عەینی مەرامی دیموکراسی و لە نەتیجەی فەعالییەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان و بە پشتیوانی عالەمی دیموکراتە لەبەر ئەوە.. دەڵێین: بژی موئەسیسینی دیموکرات.

میللەتی کورد هەزاران سەدو بەرهەڵستی سەخت و سەهەندەی لە ڕێدا بوو دەستەو دایرەی دیکتاتۆری بێ وچان کارشکێنی ئێمەیان دەکرد و لە هیچ نامەردییەک ڕانەوەستاون. ئێختیلافاتی عەشایر و داخلیش ئیشکالێکی گەورە بوو بۆ ئێمە. ئەما ئەوانە هیچ کامێکیان نەیانتوانی پێش بە ئێمە بگرن بە دڵێکی بەهێز پایەدارییمان کرد و ئیدامەمان بە فەعالییەتی خۆمان دا تا ئیستقیلال و ئازادی نەتەوەی کوردمان بە دەست هێنا.

دیارە بەقایایەکی ئەو خاطەراتەش کە ماوە چە لە داخلدا و چە لە خاریج دا میللەتی

کورد موبارەزەی خۆی لەگەڵیان ئیدامە پێ دەدا و بە پشتیوانی خودا موظەفەر و مەنصور دەبێ.

ئەمڕۆ لە نومایندەکانی تەواوی نەواحی و نوقاطی کوردستان بێ ڕیعایەتی طەبەقات ئەعەم لە ئاغا و ڕەعییەت و گەورە و بچووک، کۆبوونەوەو بە یەک دڵ و یەک زمان هاواری دیموکراسی دەکەن و بەرێی دیموکراتدا دەڕۆن، قودرەت و قوەتی دیموکرات نیشان دەدا». (*)

لە ڕۆژی جەژنی ئیعلامی کۆماری کوردستانە لە ڕاستەوە چەپ:
١- مەنافی کەریمی ئەندامی هەیئەتی ڕەئیسەی جمهوری دیموکراتی کوردستان.
٢- سەید محەمەد تەها زادە.
٣- مامە غەنی خوسرەوی لە ئیسەی بەلەدیەی ساباڵاخ.
٤- جەنابی قازی محەمەد سەرۆک کۆماری کوردستان.
٥- حاجی بابە شێخ سەرۆک وەزیری کۆماری کوردستان.
٦- حەمە حوسێن خانی سەیفی قازی وەزیری بەرگری کۆماری کوردستان.
٧- محەمەد نانەوازادە بەرپرسی هێزی پێشمەرگە لەکاتی پێشکەشکردنی ڕاپۆرتی تەشریفاتی.

(*) حکوومەتی کوردستان، نەوشیروان مستەفا ئەمین ل ١٠٦- وەرگیراوە لە ڕۆژنامەکانی کوردستان سەردەمی کۆمار.

ئەمەش دەقی وتارەکەی سەید عەزیز سەید عبداللە گەیلانی زادە:

«براکانم گەورە و ئاغایانی کورد!»

خانەوادەی نەهری بە گەورە و بچووک و، ژن و پیاوەوە،کچ و کوریانەوە زۆر بە ئیفتیخارەوە تەبریکی ئەم جیژنە موبارەکە و موقەدەسە ئەوەلەن تەقدیمی مەقامی عالی رەئیس جمهوری موحتەرەم دەکەن کە لە ڕێی ئەم ئازادیەدا هیچ جۆرە قصورێکی نەکردووەو بە هیمەت و عەزم و روحبەرزی و حیکمەت و توانای خۆی توانی موکافەحە بکاو ئەم ئازادیەمان بۆ وەگیر بخات.

دووهەم جێژنە پیرۆزە لە هەموو برا کوردێک دەکەن کە ئەوانیش لە ڕێی ئەم ئازادیەدا نەبەزیون و موقابیل بەو صەدەماتە و نەکەباتەی زەمان کە بە نیسبەت کورد هەمیشە عەکسی بووەو هەمیشە هێز و پەنجەی ئیستیعمار و جەهالەت لە کوردستاندا سەرکەوتوو بووە بە عەزم و ثەبات وەکو پۆلا راوەستاون هەر نەبەزیون و هەروەکو تاریخ بۆمان ئیسپات دەکا کە کورد لە هەموو فرسەتێکدا محاوەلەی ئازادی وەرگرتنیان کردووە، بەلاّم لەبەر ئەوەی پەنجەی ئیستیعمار هەمیشە لەسەر کورد غالب بووە و بە ئەنواعی وەسائیلی وەحشیانە و بە ناوی دین و دنیا حەرەکاتی ئازادییان کوژاندۆتەوە کە کورد نەیتوانیوە ئازادی خۆی بستێنێ، بەلاّم لە نەتیجەی ئەو هەموو کیفاح و سەعی و هەوڵدانەی کورد دەوڵەتی شۆرەوی کە پشتیوانی میللەتانی بێ کەسە لەسەر حەقی میللەتی بێچارەی کورد بە جواب هات و مەجالی نەدا ئەمجارەش ئیستیعمار سەری پان بکاتەوە، ئازادی پێ بەخشین و دەبێ بشزانین کە ئەوەش لە نەتیجەی سەعی و هەوڵدانی ڕەهبەری موحتەرەم رەئیس جمهور حەضرەتی قازی محەمەد بووکە شەو و ڕۆژی خۆی لەو ڕێیە صەرف دەکرد و مەعنای ئیستراحەتی نەدەزانی کە توانی بەهۆی ئەو سەعی و محاوەلات و نەبەزینی خۆی میللەتی کورد بە دەوڵەتی شۆرەوی بناسێنێ و داوای ئازادبوونی کورد بکا.

ئەی برا کوردەکانم بزانن شوهەدای خانەوادەی نەهری کە لە ڕێی ئەو ئازادیەدا خوێنی خۆیان رشتووە و شەهید کراون و صەفحەی تاریخی خۆیان بە ئاوی زێڕین نووسیوە ئێستەکە لە ئێمەمانان شادتر و مەسروورترن و ئێستەکە جێژنی ئەوانە.

بەڵێ جیژنی ئەوانە چونکو زانیان کە خوێنی ئەوان بە خۆڕایی نەڕۆیوە و نەتەوەی ئەوان بەو ئازادیە موقەدەسە شاد بوون، ئەوەش بزانن کە ئێستەکە ڕۆحی پاکی ئەو شەهیدانە لێرەدا حاضرن و بەیەک دەنگ جێژنە پیرۆزە لە هەموو برا کوردێک دەکەن و

تەواوی ئەفرادی خانەوادەی نەهری بە گەورە و بچووکیانەوە بە ڕوویێکی زۆر سپی و موفتەخیرانەوە رجا و تکا لە هەموو کوردێک دەکەن کە بۆ خاطری خودای: ماضی عەنعەناتی کۆن و ئاکاری سەخیفانەی ئیقطاعی و ئیستعماری لە بیر کەن. طوائف الملوکی و دوژمنایەتی و مەنافیعی مادی و مەعنەوی شەخصی تازە مەکەنەوە. گەورەیی و بچووکی و ئاغاییی وگەدایی لە ناو خۆتان هەڵگرن. هەروەکو برا دەست دەنە دەست یەک و بخوێن و موتەحید و یەک دڵ و جانفیدا بن بۆ ئەوەی ئەو ئازادیەی کە لە پاش سەعی کیفاحی هەزاران ساڵ بە دەستتان کەوتووە لە دەستی نەدەین و بەر قەرار و بە هێزتری بکەین. براکانم دەزانن کە زۆر برای دیمان هەن ئێستاکەش لە ژێر زنجیری ئیستیعمار و ئەسارەت دەناڵێنن و بە چاوێکی زۆر برسیوە چاوەڕێی هیمەت و پیاوەتی ئێوە دەکەن؟ لەبەر ئەوە نابێ هیچ کوردێکی بە شەرەف بەم ئازادیە کەمە ڕاضی بێ بەڵکو پێویستە لەسەر هەر کوردێک ماضی و ڕابردووی ڕەشی لەبیر کاو بەهۆی عەزم و برایەتی و یەکێتی و هێز و هیمەتی خۆیان لە ژێر ریاسەت و سەرپەرستی رەئیس جمهورمان قازی محەمەد ئامادە بین، ئەو برا کوردە ئەسیرانەی دیمان کە حالّی حاضر لە ژێر ئیستعمار و ئەسارەتدا دەناڵێنن، دەربێنین و خوێنی خۆمان لەو ڕێگایەدا بڕێژین و بە خۆمان نەڵێین ئازادین تاوەکو کوردستانی گەورە بە تیشکی ئازادی رووناک دەکەینەوە. ئێمەش هەر فەردێک لە خانەوادەی نەهری حاضر و ئامادەین بە ڕۆح و گیان و سەرو ماڵمان بە ڕۆحێکی زۆر پڕ ئیخلاصەوە لەو ڕێیەدا خزمەت و فیداکاری بکەین. لە دوایەدا لە خوای عەزەوەجەل دەپاڕێینەوە کە خوا بە گەورەیی و عەظەمەتی خۆی عومری ڕەهبەر و ڕەئیس جمهورمان قازی محەمەد درێژ و پایەدار کا کە بتوانێ ئەو ریسالە موقەدەسە گەورەیە کە دەستی پێ کردووە تەواو و بەرقەرار کا و کوردستانی گەورە ئازاد کا و بە دەنگێکی بەرز هاوار دەکەین و دەڵێین: هەر بژی ڕەهبەرەمان رەئیس جمهوری کورد قازی محەمەد و

هەربژی کورد و کوردستانی گەورە و

هەر بژی جەنرال سیموس ستالین ڕەهبەر و پێشەوای ئازادی گێتی!»(*)

ئەم ڕێ و رەسمە شکۆدارە لە کاتی دەست پێکردنی تا دوایین وتار و بڵاوەلێکردنی خەڵک لە یەک دوو لاوە فیلمی لێ هەڵدەگیرا کە بەداخەوە تا ئێستا لە ئارشیوەکانی رووس و ئینگلیس داماوەتەوە و وەدەست کورد نەکەوتووە.

(*) حکوومەتی کوردستان، نەوشیروان مستەفا ئەمین ل١١٣.

بڕیارنامەی میتینگی دامەزرانی کۆماری کوردستان بە تەواوی لە ڕۆژنامەی ژمارە ٨ی کوردستانی زەمانی کۆماردا چاپ کراوە کە ئەوەش دەقەکەیەتی: « قەرارێک کە لە ٢ی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٢٤دا لە لایەن ٢٠ هەزار نەفەر نومایندانی تەواوی طەبەقاتی ئەهالی کوردستانی شیمالی لە میتینگی شاری مەهابادێ دا قوبووڵ کراوە.

دە رابردووی نەتەوەی کوردیشدا وەک سایری نەتەوەکانی دیکەی دونیایە پادشایی و حاکمییەت و ئوصول و ئیدارە و مەدەنییەت و عادات بووە بەڵام لەبەر فێڵ و تەڵەکەی دەوڵەتانی مورتەجیع لەت لەت بووە و کراوەتە عەبد و دیل، وەنەبێ هەر لە حاکمێتێ بەڵکو لە تەواوی ئیختیاراتی میللی بێ بەش کرابوون.

چەندە عەصرە کە کورد گرانایی و ئەزییەتی غەیرە قابیلی تەصەوری ئەسارەتیان لە سەر خۆیان دەرک کردووە بە تایبەتی لە پاش هاتنە سەر تەختی ڕەزا شای خوێنخۆری مورتەجیع کوردەکان بە گرانایی ئەسارەتی زیاتر دوچار بوون و ئەو موستەبیدە لە لایەن هیتلەری مخبطەوە کوردی لە هەموو حقوقی میللی خۆی مەحروم کرد و هێندێک لە عەشایری کوردی بە تەواوی لە ریشە دەرهێناو لە نیشتمانی خۆیانی وەدەرخستن و، فارسانی مورتەجیع بە خانمان و دین و منداڵانی کورد جنێوی غەیرە قابیلی شەرحیان دەداو، کوردان نەک هەر خوێندن بەڵکو قسەکردن و دوانیش بە زمانی دایکی خۆیان قەدەغە کرابوو.

کوردەکانی تورکییەش خصوصەن پاش هاتنە سەرکاری مستەفا کەمال پاشای هەروا بوون ئەو دڕندەیە بۆ بێدەنگ کردنی هەرای ئازادیخواهی شێخ سەعید یەک میلیۆن و نیوی لە کوردان کوشت.

کوردەکانی عێراقیش دەردی ئەسارەتیان کەم نەکێشاوە لە لایەن کەسانێک کە دەفیکری سەعادەتی بەشەریدا نین بۆ عەبدایەتی دران بە عەرەبان دەگەڵ ئەو هەموو تیرۆر و تەعقیب و کوشت و کوشتار و تەلەفاتەش کورد هەرگیز دەموقابیل زاڵمان دا سەری دانەنواندووە و دەڕێی ئیستیقلال و ئازادیدا موبارزەی خۆی دەوام دا و ئیرادەی پۆڵایی فەناناپەزیرە هەر بووەو هەر دەمێنێ. لەو ساڵانەی دوایەدا فرصەت و ماوەیەکی چاک هەبوو کە بە ئازادییەکی کە ئەمە ئارەزوومان بوو پێی بگەین و لە مێژ بو وەدەستمان دەکەوت بزووتبایەنەوە وەک بزووتنەوەی قارەمانان و مەردانی پێشومان بەدبەختی ئەوەیە کە ئێستا دەنێو کورداندا کەسانێک هەن کە وەنەبێ هەر خزمەت بەو فارسانە، کە چەن

عەصرێکە ئەمەیان دەژێر زوڵمی خۆیاندا ڕاگرتووە، بکەن، بەڵکو بە ئاشکرا میللەتی کوردی دەفرۆشن. سەودای عەلی ئاغای ئەمیر ئەسعەد دەگەڵ ستادی ئەرتەشی ئێرانێ کە هەموو کوردی فرۆشتون لە هەموومان مەعلومە. لە خەڵکی مەعلومە مەلا عەبدولڕەحمانی سرنجداغی و محەمەد فاروقی و حەمزەی قاوەچی و غەیریهی جاسوس و میللەت فرۆشن. قەرەنی ئاغای مامەش و محەمەد عەباسی و عەلی خانی مەنگوڕ و عبداللە ئاغای مەنگوڕ و چەن کەسی دی بە ئاشکرا بۆ ئیختیلاف و پارچە پارچەکردنی کوردان سەعی دەکەن.

عەیبە بزانن ئەی مەلعونینە!!

وەخەبەر بێن تا زۆر درەنگ نەبووە.

تەماشای دوژمنانی کە چ فیکر نەکەین دەزانین کوڕە پێشووی کورد هەرگیز میللەتی خۆیان و هومێد و ئارەزووی وانیان لەبیر نەکردووە. لاوچاکانی مە وەک رابردووان بێ موضایەقە قوەی صەرف دەکەن کە کورد خۆشبەخت و ئازاد بێ و ئەوان زانییان موفەقییەت وەختێک وەدەست دەکەوێ کە خەڵک زۆر توند پاڵ وێک دا و یەک... ببێ وەدەگەڵ برایانی ئازەربایجانی پێکەوە بزووتنەوە و پێگەیشتن ئەو حیزبە کە حیزبی دیموکرات بوو بە کۆمەک و یاری خەڵکی کوردستان داندراوە لە مودەتێکی کەمدا بە موفەقیەتی زۆر گەورە گەیشتووە، دژایەتییەکی دەنێو عەشائیراندا بوو هەڵی گرت و یەکێتییەکی قایمی دەنێو واندا پەیدا کرد و هەیئەتی میللی هەڵبژارد و چاپخانەی تەئسیس کرد و ئەوە لە تاریخی کوردی ئێراندا هەوەڵ جارە بە طەوری عموم بڵاو کردنەوەی ڕۆژنامە دەس پێکراوە و مەدرەسەی میللی تەشکیل کردووە کە دەوێ دا منداڵانی کورد بە زمانی دایکی خۆیان دەخوێنن و مەسئەلەی خوێندن ئیجباری و عمومی حەل دەکات و شارەوانی و عەدلییەی داناوە و هێزی موسەللەحی میللی و... ساز کردووە.

بژی حیزبی دیموکراتی کوردستان!

بژی موئەسیس و ڕەهبەری وی جەنابی قازی محەمەد!

ئەمە دەزانین و باوڕیمان هەیە کە ئەندامەکانی کۆمیتەی مەرکەزی حیزبی دیموکراتی کوردستان ئەو کارە موقەدەسەی خۆیان بە موفەقییەت دەبەنە سەرێ. ئەمە نومایندانی تەواوی طەبەقات و کوردانی شیمالی کوردستان لە میتینگێک کە لە شاری مەهاباد

سازمـان كردووەو ژمارەمان ٢٠ هەزار نەفەرە، ئەورۆ ئارەزووی عـمومی خۆمـان ئـیظهـار دەكەین و لە كۆمیتەی مەركەزی حیزبی دیموكرات و ئەنجوومەنی خۆمان خواهیش دەكەین و ئیختیاری دەدەینێ:

١- لەو جێگایانەدا كە ئێستا كوردی تێدا دەژین بە ئیستیقلالی تەواو بگا.

٢- ئینتیخاباتی مەجلیسی شورا دەس پێ بكەن.

٣- حكوومەتی میللی كوردستان و وەزیران و ئیدارەكانی ساز بكەن.

٤- هێزی موسەللەحی میللی كورد تەشكیل بدەن.

٥- لەگەڵ دەوڵەتانی هەمسایە رابیطەی تیجارەتی و ئیقتیصادی بەرقەرار بكەن.

٦- لەگەڵ برا ئازەربایجانییەكان هەمكاری و دۆستایەتی مەحكەم بكەن.

پایەدار بێ كوردستانی ئازاد!

بژی حیزبی دیموكراتی كـوردستـان! بژی رەهبـەری خـەڵكی كوردسـتـان جەنابی قـازی محەمەد!» (*)

هەر لەم رێ و رەسمـەدا هێزی سوپای مـیللی راهێنراو و دەورەدیتوو بۆ یەكەم جار بە فـەرمـاندەهیی مـحـەمـەد نانەوازادە ئامـادەی خزمـەت بوون و سـەرۆک كـۆمـار لەوان و لە هەموو پیادە و سەوارە و چەكدارەكان سانی دیت.

شـایانی باسـە كـە بۆ یەكـەم جـار بوو كـە رێ و رەسـمـێكی ئاوا بە شكۆ بە بەشـداریی نوێنەرانی هەمـوو پارچەكـانی كوردستان لە كوردستان پێكدەهات و بەم هۆیەشەوە بوو كە پیر و لاو، چەكدار و بێ چەک، ژن و پیـاو، كاسب و تاجر و قوتابی و مەلا و مامۆستای شار بە تەواوی غەرقی شادی بوون.

رۆژی دواتر سـێی رێبـەندان، پێشـەوا كە بەدوای دووی رێبـەندان دا ئـیعـلام كـرا كـە عینوانی سەركۆمار، پێشەوایە، بەشێوەی رەسمی پادگانی پێشوو و وێرانكراوی مەهابادی كە تەعمیر و ئاوەدان كرابووەوە، وەک ناوەندی هێزی كوردستان و پێشـمەرگەخانە كردەوە. بەگشتی شێوەی رێكخستنی هێزی پێشمەرگە بە شێوەی خوارەوە بوو:

لیزگە، قۆڵ، دەستە، چڵ، لک و پۆل.

رۆژی یازدەی فـیـورییـە واتە ٢٢ی رێبـەندان یەكەم هەیئـەتی وەزیرانی كـوردسـتـان كە لەبەر هێندێک هۆ پێـیـان دەگوت« هەیئەت رەئیسـەی مـیللیی كوردسـتـان» ناسێندران، كە

(*) حكوومەتی كوردستان، نەوشێروان مستەفا ئەمین ل١٢٧

بریتی بوون لە:

سەرۆک وەزیر	حاجی بابە شێخ
وەزیری جەنگ	محەمەد حسێن خانی سەیفی قازی
وەزیری كیشوەر	محەمەد ئەمین موعینی
وەزیری ئێقتیساد	ئەحمد ئیلاهی
وەزیری پۆست و تەڵگراف	كەریم احمدین
وەزیری فەرهەنگ	مەناف كەریمی
وەزیری تەبلیغات	سەدیق حیدری
وەزیری كار	خەلیل خوسرەوی
وەزیری تیجارە	حاجی مستەفا داودی
وەزیری كشاوەرزی	مەحموود وەلی زادە
وەزیری رێگاوبان	ئیسماعیل ئێلخانی زادە
وەزیری بیهداری	سەید محەمەد ئەیووبیان
وەزیری موشاویر	عەبدولرەحمان ئێلخانی زادە
وەزیری عەدلیە	مەلا حسێن مەجدی

که زیاتر خۆی به ڕەئیسی عەدلیه دەناساند.

چاپخانەی کوردستان بە شێوەی ڕەسمی لە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ٢٠/١٠/١٣٢٤ دەستی بەکار کرد و یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان لە چاپ درا. بەم بۆنەوە ڕێ و ڕەسمێکی پڕ شکۆ پێکهات و سەید محەممەد تەها زادە بە نوێنەری پێشەوا لەم ڕێ و ڕەسمەدا قسەی کرد، کارگێڕانی چاپخانەی کوردستان تا ئەو جێگایەی ناوەکانیان دەزانین، بریتی بوون لە:

مەلا قادر مدرسی سەرپەرست

عەلی خوسرەوی مودیری نێوخویی(بۆ ماوەیەکی کورت کە دوایە بوو بە مودیری ڕادیۆ و سەرپەرستی یەکیەتیی لاوان)

سەید محەممەد حەمیدی سەر دەبیری ڕۆژنامەکە

موتەلیب شێخ محەممەدی بەرپرسی فەننی

سدیق عەلایی بەشی فەننی

محەممەد شاپەسندی

سەعید زەرگەیی

عەزیز نانەوازادە

ڕەحمان ڕزگەیی

عبدالله دەباغی

محەممەد زەبیحی

شاری مەهاباد، حەوشەی چاپخانەی کوردستان (*)

لەلای ڕاستەوە: ـ ڕاوەستاوی ڕیزی پشتەوە: ١- مستەفا ئەییوبی ٢- عەزیز نانەوازادە ٣- ساڵح کاکاغازادە ٤- ڕەحیم یەعقووبی ٥- عەبدوڵڵا دەبباغی ٦- ڕەحیم شەمع ئەفرووز.

ـ ڕاوەستاوی ڕیزی پێشەوە: ١- ڕەحمان ڕەزگەیی ٢- حوسێن فەقێ زادە ٣- سەعید زەرگەیی ٤- مەتەللیب شێخ محەممەدی ٥- یوسف ئەورامی.

ـ دانیشتووی سەرکورسی: ١- سدیق عەلایی ٢- مەلا قادر مودەڕیسی.

ـ دانیشتووی سەر ئەرز: ١- محەممەد شاپەسەندی ٢- برایم کەریمی.

سەرچاوە: خوالێخۆشبوو حوسێن فەقێ زادە. یەکەم جار لە لاپەڕە(١١٠)ی بەشی دووەمی وەرگێڕدراوی کوردیی "سەید محەممەدی سەمەدی"ی کتێبی (کۆماری کورد)ی "ویلیام ئیگلتۆن"دا بڵاو بووەتەوە.

(*) وێنەی سەرەوە لە پشتی بەرگی ڕۆژنامەی کوردستانی زەمانی کۆمار کە تازە چاپکراوەتەوە وەرگیراوە.

نووسەرەکانی ئەوکاتی رۆژنامەی کوردستان بێجگە لە هێندێک لەوانەی سەرەوە کە جاروبارە مەتلەبێکیان وەردەگێڕا، یان دەیاننووسی، بریتی بوون لە حەسەن قزلجی، هێمن و هەژار وەک شاعیر، هاشم خەلیل زادە، رەسووڵ میکائیلی، دلشاد رەسووڵی، ئیبراهیم نادری، محەمەد مەجدی، عەلی مەولەوی و عەلی خوسرەوی، هەروەها هێندێک کەسی قەڵەم بە دەستی ئایینیش. لەم چاپخانەدا بێجگە لە رۆژنامەی کوردستان، گۆڤاری کوردستان، هەڵاڵە و ئۆرگانی یەکیەتی لاوان واتە هاواری نیشتمانیش، چاپ دەکرا و هەروەها وەڵامدەری پێویستییەکانی ئیداریش بوو.

جێگای سەرنجە کە یەکیەتی لاوان یا دەستەی لاوان هەر لە ساڵی ١٣٢٤دا پێکهات کە تێکۆشانی بەرچاوی هەبوو. ژمارەی یەکەمی هاواری نیشتمان ئۆرگانی ئەم بەشەی سەر بە حیزب لە مانگی خاکە لێوەی ١٣٢٥دا بڵاوبۆتەوە و مودیری مەسئوولی شەهید سدیق ئەنجیری ئازەر بووە. لە ماوەی تەمەنی کورتی کۆماردا ١١٢ تا ١١٤ ژمارەی رۆژنامەی کوردستان دەرچووە. بۆ یەکەم جار رۆژی ٢٥/٢/١٠ دەزگایەکی رادیۆ کە پێیان دەگوت ئیستاسیۆنی رادیۆ، لە رێ و رەسمێکی تایبەتدا دامەزرا. لەبەر ئەوەی رادیۆ لە ماڵان زۆر بەکەمی هەبوو، بەهۆی دامەزراندنی پێنج بڵیندگو لە شوێنە ئەسڵییەکانی شاری مەهابادا دەنگی رادیۆ بڵاو دەکرایەوە و پێشەوا رۆژی ١٣٢٥/٢/١٢ بۆ یەکەم جار قسەی لەسەر کرد.

ئەو دەزگایەش وەک چاپخانەکە لە لایەن سۆڤیەتەوە وەک یارمەتی هاتبوو و ماشینێکی سینەمایی گەڕۆکیشی لەگەڵ هاتبوو کە زۆرجار لە مەیدانی چوارچرای مەهاباد و شارەکانی دی فیلمی بۆ خەڵک نیشان دەدا. ئەنجوومەنی فەرهەنگیی کوردستان و سۆڤیەت و کوردستان و ئازەربایجان پێکهاتبوو. رادیۆ و ئەنجوومەنە فەرهەنگییەکان لە عیمارەتی ناوەندیی حیزب بوون کە شوێنی کاری پێشەواش بوو. هەر لە مانگی بانەمەڕدا بوو کە نزیکەی ٨٠ نەفەر لە لاوەکان بۆ خوێندن لە بەشە جۆراوجۆرەکاندا نێردرانە باکۆ. ژمارەیەکیش نێردرانە تەورێز بۆ خوێندن لە بەشی نیزامی یا سیاسیدا. زۆربەی ئەفرادی نێردراو بۆ باکۆ چەند مانگ دوای تێکچوونی کۆمار گەڕانەوە و بەشێکیشیان مانەوەو درێژەیان بە خوێندن دا، بەڵام پێوەندییەکی ئەوتۆیان بە حیزبەوە نەما و لەوێ تاق ولۆق پێوەندییان بە بەرێز مستەفا بارزانی و هەڤاڵانییەوە هەبوو، ئەوانە بریتی بوون لە: سەید عەزیز شەمزینی و سەید کەریم ئەیووبیان، مستەفا شەلماشی، عەلی

گەلاوێژ، حامید خوسرەوی، رەحیم سەیفی قازی، رەحمان گەرمیانی و سوڵتان وەتەمیشی کە بەینێکیش لە بەغدا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراوی کۆنگرەی سێهەمی حیزب بوو.(*) لە نێو ئەوانەی کە گەڕابوونەوە کوردستان، تەنیا غەنی بلوریان بەردەوام چالاکی سیاسی خۆی درێژە پێداوە. ئەوانی دی تاق ولۆق کردوویانە، بۆ هەمیشە پەیگیرییان نەکردووە.

(*) چەند کەسێک لەوانە وەک عەلی گەلاوێژ و سوڵتان وەتەمیشی لە باکۆ لەسەر رادیۆ «سرّي» قسەیان دەکردو کاک رەحیم قازی لە بەشی چاپەمەنی دا کاری کردووە، تا چەند ساڵ دواتر رۆژنامەیەکی کوردیشیان بە نێوی کوردستان چاپ کردووەو هەر لەوێ بە ژمارەیەکی کەم لە نێو خۆیاندا بڵاوبۆتەوە.

بەشی پێنجەم

کارەکانی کۆمار

دەورەی حاکمییەتی کۆمار تەنیا یازدە مانگ بوو و لەم ماوە کورتەدا زۆر کاری گرینگ جێ بەجێ کران کە نیشانەی ئیمان وتێکۆشانی بێ وچانی کاربەدەستانی کۆمار بوو.

بەکورتی دەکرێ کارنامەی پڕ لە شانازیی یازدە مانگەی کۆماری کوردستان لە بوارە جۆراوجۆرەکانی سیاسی، ئابووری، نیزامی، فەرهەنگی، ئاوەدان کردنەوە و دیموکراسیی نێوخۆیی بەشێوەی خوارەوە باس بکەین:

باوەڕ بە دیموکراسی لە رادەی هەمـوو ئێـراندا و بەشـداربوونی هەمـوو گـەلان و هێـزە سیاسییەکان لە کاروباری سیاسی روانگەیەکی روون و ئاشکرای دیموکراسییە کە رێبەرانی کۆمار و لە پێش هەمووواندا پێشەوا خوازیاری بـوون. هەوڵدان بۆ گەیشتن بەم مەبەستە و رێککەوتن لەگەڵ هێزە پێشکەوتنخوازەکانی ئەو سەردەمە وەک حیزبی توودە، فیـرقەی دیموکراتی ئازەربایجان و حیزبی جەنگەڵ لە بەرنامەی کاری حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆماردا بوو. مەبەست لە پێکهێنانی ئەم هاوپەیمانییـەتییە ئەوە بوو کە ئەمـان لە لایەک خـەباتی خـۆیان لە کـوردسـتـان درێژە پێ بدەن و لە لایەکی دیکەوە ببنە هاندەر و پشتیـوانێک بۆ ئەو هێزانە تا بە هاوکاریی یەکتر بە ئامانج بگەن. کۆمار لە ماوەی کەمی تەمـەنی خۆیدا توانی وەک راسـتـیـیـەک کورد و مـەسـەلەکەی بە شێـوەیەکی واقـیـعی بە کۆمەڵانی خەڵکی ئێران و رێکخراوە سیـاسییـەکان و حکوومەتی ناوەندی بناسێنێ. لە ئاکامی ئەو هەوڵانەدا بەرەیەک لەو رێکخراوانە پێکهـات و ئەگەر فێڵ و تـەڵەکەی هێـزە خاریجییەکان وەک ئەمریکا و ئینگلیس لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە فێڵبـازیی (قوام السلطنة) سەرۆک وەزیری ئەو کـاتی حکوومەتی تاران کە مۆرەیەکی گرینگی بریتـانیـا و سـیـاسـەتمەدارێکی ناسـراوی ئێـران نـەبا ئەو بەرەیە دەیتـوانی دەورێکی باشی هەبێ لە لاوازکـردنی حکوومـەتی ناوەندی بۆ پێکهـاتنی ئاڵ و گـۆڕێکی بەرچاو و دامـەزراندنی حکوومەتێکی دیموکراتی لە ئێراندا.

بەشدار بـوونی سێ ئەندامی حـیـزبی توودە لە کـابـینەی (قـوام الـسلطنة) تا رادەیەک

ئازادی چالاکی رێکخراوە سیاسییەکان و ئازادیی چاپەمەنی بەهۆی پێکهاتنی ئەو بەرەوە بوو.

لە بواری پەیوەندیی دەرەوەدا، پێکهێنانی پەیوەندی لەگەڵ حکوومەتی ئازەربایجان کە وەک هاوپەیمانی کۆمار حیسابی لەسەر دەکرا و پەیماننامەی ئابووری و نیزامیی لەگەڵدا مۆر کـرابوو و دۆسـتـایەتـیـیـەکی پتـەویان لەگـەڵدا پێک هاتبـوو و، لە لایەکی دیکەشەوە پێکهێنانی پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ سۆڤیەت و دامـەزرانی پێوەندیی بازرگانی و ئاڵ و گۆڕی کەل و پەلی پێویست لە کارەکانی کۆمار بوون.

لە بواری نیزامیدا، لەو ماوە کورتەدا تەشکیلاتێکی رێک وپێکی نیزامی دامەزرا و نزیک بە دووهەزار پێشمەرگە دەورەیان دی و بە کاری نیزامیی رێک و پێک راهاتن.

ئەوە جیاواز بوو لەو هێزە عەشایرییەی کە لە بەرەکاندا ئامادەی بەرگری کردن لە کۆمار بوون و ژمـارەیان زیاتر لە دوازدە هـەزار کـەس بوو. ئەم هێـزە سـەرەڕای پیـلانی دوژمنان و کەسـانی سەر بە وان توانی لە چەندین شوێن لە حاست هێزەکـانی حکوومەتی ناوەندیدا رابوەسـتێ و زەبری باشیـان لێ بوەشێنێ. هێزی پێشـمـەرگـەی کوردسـتـان بە تایبـەت بە شێک لە بارزانییەکان بە پێی پەیمانی هاوکاریی دوولایەنە لەگەڵ حکوومەتی ئازەربایجان بەرەنگارییـەکی قـارەمـانانەیان لە حـاست هێـزەکـانی حکوومـەتی ناوەندیدا لە ناوچەی تیکاب کرد. لە ماوەی ئەو شەڕانە لە بەرەکاندا سێ پێشمەرگەی مێرخاس شەهید کران، کـە یەکـەمـیـان ناوی وەسـتـا براییمی بەننا بـوو و لەبەرەی سـەردەشت شـەهـیـد کـرا، دووهەم محەمەدنانەوا زادە کە دەرەجەی سەرهەنگ هەبوو و ماوەیەک فەرماندەری گشتیی هێز و دوایە لە کـومـیـسـیـاریای سـیـاسی وەزارەتی بەرگـری بوو، بووە قـوربانیی پیلانێک و لە بەینی بانە و سەقز لە کارەساتی خستنە خوارەوەی تەیارە شەهید کرا، سێهـەمین شەهید یەکێک لە ئەفسەرە باشەکانی کۆمار بەناوی خەلیل خۆشەوی، کە بارزانی بوو و لە بەرەی سەقز شەهید کرا.

هێزی عەشایر بریتی بوو لە:

بارزانی بە سەرکردایەتی مەلا مستەفا	۱۲۰۰ پیادە
بارزانی بە سەرکردایەتی شێخ ئەحمەد	۹۰۰ پیادە
جەلالی و میلانی	٤۰۰ سوار
شکاک بە سەرکردایەتی عومەر خان	۸۰۰ سوار
شکاک بە سەرکردایەتی تاهیر خانی کوڕی سمکۆ	۵۰۰ سوار

هەرکی بە سەرکردایەتیی رەشید بەگ و بەگزادە بەسەرکرادیەتی نووری بەگ	
	١٠٠٠ سوار
هەرکی بە سەرکردایەتی زێرۆ بەگ	٧٠٠ پیادە
تاقمی بنەماڵەی سەید عبدالله گەیلانی زادە بە سەرکرادیەتی سەید فەهیم	
	٢٠٠ سوار
زەرزا بە سەرکردایەتی مووساخان	٣٠٠ سوار
قەرەپاپاخ(تورک) بە سەرکردایەتی پاشاخان و خەسرەوخان	٥٠٠ سوار
مامەش تیرەی کاک عەبدڵلا قادری	٤٠٠ سوار
مامەش بە سەرکردایەتی کاک هەمزە نەڵۆسی ئەمیر عەشایری	٥٠٠ سوار
پیران بە سەرکردایەتی محەمەد ئەمین ئاغا و قەرەنی ئاغا	٣٠٠ سوار
مەنگور بە سەرکردایەتی عەبدڵلا بایەزیدی	٣٠٠ سوار
مەنگور بە سەکردایەتی عەلی خان و ئیبراهیم سالاری	٤٠٠ سوار
گەورکی سەردەشت بە سەرکردایەتی کاکە ڵلاغا محەمەدی	٢٠٠ سوار
گەورکی مەهاباد بە سەرکردایەتی بایزی عەزیز ئاغا	٣٠٠ سوار
گەورکی سەقز بە سەرکردایەتی عەلی جوانمردی و محەمەد ئاغا و حاجی ئیبراهیم ئاغا	
	٤٠٠ سوار
تێکەڵاوی خێڵەکانی سەردەشت	٥٠٠ سوار
تیرەی سوێسنی	١٠٠ سوار
دێبۆکری مەهاباد بە سەرکردایەتی جەعفەر کەریمی	٤٠٠ سوار
دێبۆکری بۆکان بە سەرکردایەتی ئاغاکانی ئێلخانی زادە	٥٠٠ سوار
فەیزوڵلا بەگی بۆکان و سەقز	٨٠٠ سوار
بنەماڵەی بداغی سەقز	٢٠٠ سوار
تێکەڵاوی تیرەکانی مەهاباد و شاهیندژ	٣٠٠ سوار
تاقمی حەمە رەشید خانی بانە	٣٠٠ سوار
پێشمەرگەی جوانرۆ وهەورامان	١٥٠ سوار
کۆی هەموویان	١٢٧٥٠ نەفەر(*)

ئەم هێزە نیزامییە دەیتوانی زۆر زیاتر لەوە فەعەال بێت، بەڵام راگرتنیان لە بەرەکاندا

(*) حکومەتی کوردستان، نووسینی نەوشیروان مستەفا ئەمین ل١٧٤

و قەتیس مانەوەی چالاکیی پێشمەرگانە کە بە گشتی لە سیاسەتی ئەو دەمی کاربەدەستانی کۆمار و بە تایبەتی لە پێکهاتنی پێوەندیی نهێنی هێندێک لە سەرانی عەشیرەکان و بەرپرسانی نیزامی و کەین و بەینیان لەگەڵ کاربەدەستانی حکوومەتی ناوەندی سەرچاوەی دەگرت، دەبووە هۆی دڵساردیی خەڵکی چەکداری بەشدار لە بەرەکاندا و هەروەها پێشمەرگەکان. ئەوە یەکێک لە لاوازییە هەرە گرینگەکانی کۆماری کوردستان بوو. لە حاڵێکدا ئەگەر بە شێوەیەکی باش لەم هێزە بەرینەی خەڵکی چەکدار کەڵک وەرگیرابا، کۆمار دەیتوانی بە باشی لە حاست هێرشی هێزەکانی حکوومەتی ناوەندیدا بەربەرەکانی بکا و زەبری باشیان لێ بوەشێنێ.

شایانی باسە کە سەرەڕای زاڵ بوونی سیستەمی دەرەبەگایەتی بە سەر کۆمەڵی کوردەواریی ئەوکات لە کوردستانی ئێراندا، بەهۆی دڵگەرم بوونی خەڵک بە کۆمار رادەی بەرهەمی کشتوکاڵ لە ماوەی تەمەنی کۆماردا چووە سەرێ و سیستەمی بازرگانی ئازاد مەودای ئەوەی دابوو کە ئاڵ و گۆڕی بازرگانیی نێوان کۆماری کوردستان و کۆماری ئازەربایجان و یەکیەتی سۆڤیەت، پێک بێت. بەو پێیەش رادەی داهاتی خەڵک روو لە زیاد بوون بوو و ئەم وەزعە بە هۆی وەرگرتنی ماڵیات بە قازانجی کۆماریش بوو.

بۆ وێنە فرۆشتنی راستەوخۆی بەرهەمی توتنی کوردستان بە یەکیەتیی سۆڤیەت و واریدکردنی هێندێک کەل و پەلی پێویست لەوێوە بۆ کوردستان شوێنەواری باشی لە سەر وەزعی ئەو کاتی کوردستان دانابوو.

لەباری فەرهەنگییەوە هەرچەند هێندێک بناغە بۆ خوێندن و نووسینی کوردی لە نێو لاوەکان و تازە لاوەکاندا پێک هاتبوو و ژمارەیەکی زۆر مامۆستای شارەزا و ئەفرادی کوردیزان لەگەڵ بارزانییەکاندا هاتبوونە دیوی کوردستانی ئێران و لە بەر بوونی شارەبانیی مەهاباد کلاسی کوردیی شەوانە بە شێوەی نیوە نهێنی- نیوە ئاشکرا دامەزرابوو، بەڵام دوای دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و دوای دامەزرانی کۆمار، بۆ یەکەم جار خەڵک توانیان بە شێوەی ئاشکرا بە زمانی زگماکیی خۆیان بخوێنن. لەم پێوەندییەدا جێی خۆیەتی ئێشارە بەوە بکرێ کە کاروتێکۆشانی بێ وچانی مامۆستایانی قوتابخانەی کوردی وەک محەمەد تۆفیق وردی و عوسمان دانش و مامۆستا جەمیل و مامۆستا قانع و کەریم زەند و... دەورێکی بەرچاوی لە بەرێوەچوونی بەرنامەی فێرکردنی خوێندن و نووسین بەزمانی کوردی هەبوو. هەر لەو ماوە کەمەدا ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک لە قوتابخانەکاندا فێری خوێندن و نووسینی کوردی بوون و لە کلاسەکانی شەوانەشدا گەورە ساڵان خەریکی

خوێندن بوون. جیا لەوە زۆر ڕۆژنامە و گۆڤار بە زمانی کوردی بڵاودەبوونەوە، وەک ڕۆژنامەی کوردستان، ئۆرگانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و گۆڤاری کوردستان و گوڵاڵە و هەڵاڵە و هاواری نیشتمان و گروگاڵ بۆ منداڵان. ئەم بڵاوکراوانە دەورێکی باشیان لەسەر پێکهێنانی ئاڵوگۆڕ بەسەر وەزعی فەرهەنگیی ئەو کاتدا هەبووە. یەکێکی دیکە لەو کارە گرینگانەی کۆمار لەباری فەرهەنگییەوە بریتی بوو لەوەی کە بە سەدان کەس ڕۆڵەی زەحمەتکێشان کە لەبەر نەداری و فەقیری و کاری سەخت و دژوار ئیمکانی خوێندنیان نەبوو، بە سەر بنەماڵە دەوڵەمەندەکاندا دابەش کران تا لەو ڕێیەوە ئیمکانی ژیانێکی بە ئاسوودەیی و خوێندنیان بۆ دابین بکرێ. زۆربەی ئەوانە دوای کۆمار درێژەیان بە خوێندن دا و پێگەیشتن. پێراگەیشتن و ئامادەکردنی هەلومەرجی لەبار بۆ خوێندنی ئەم کەسانە لە لایەن کۆمارەوە چاوەدێری دەکرا. هەروەها بۆ یەکەم جار تیئاتر و شانۆگەری هاتە مەیدان. شانۆگەرەکان شار بەشار دەگەڕان و هونەری خۆیان دەنواند. ئەم بەشە لە هونەر دەورێکی بەرچاوی لە بردنە سەری ڕادەی فیکری و فەرهەنگیی خەڵکدا هەبوو.

کاروباری ئاوەدان کردنەوە لەو ماوە کەمەدا زیاتر لە هەموو ئەو کارانە بوو کە لە ماوەی تەمەنی حکوومەتی سەلتەنەتی تا ئەوکات کرابوو.

دیموکراسیی نێوخۆیی بە شێوەیەکی بەربڵاو بەڕێوە دەچوو. هەموو کەس ئازاد بوو بیروبۆچوونی خۆی باس بکا و ئۆرگانی دیموکراتیکی تایبەت بۆ ئەم مەبەستە پێک بێنێ. بۆ یەکەم جار لە ڕۆژی چواری ڕەشەمەی ١٣٢٤دا یەکیەتیی ژنانی کوردستان پێکهات کە مینا خانم هاوسەری پێشەوا و هەروەها خێزانی ژێنراڵ بارزانی و باقی کادر و بەڕێوەبەرانی حیزب تێیدا بەشداربوون و بۆ یەکەم جار ژن توانی لە کوردستانی ئێراندا و لە کۆڕە گشتییەکاندا بیروڕای خۆی دەربڕێ و لە ڕێ و ڕەسم و جێژنەکاندا بەشداری بکات. هەروەها یەکیەتیی لاوان پێکهات کە ئەو دەم دەیتوانی لە بەرەکانی شەڕدا بەشدار بێ و ئەرکی ئامووزشی بە ئەستۆ بگرێ. لەو ماوەدا نیزیکەی ٨٠ کەس لەو لاوانە بۆ خوێندن لە بەشە جۆراوجۆرەکانی سیاسی و نیزامیدا بەڕێ کران بۆ باکۆ و تەورێز. مافی دیموکراتێک بە شێوەیەکی بەربڵاو بەڕێوە دەچوو. ژمارەیەکی کەم جوولەکە و ئەرمەنی کە لە شارەکانی ئەو دەمی کوردستانی ژێر چاودێری کۆماردا دا دەژیان بە تەواوی مانا ئازاد بوون کە قوتابخانە دابنێن، لە ڕێ و ڕەسمەکاندا ڕێزی تایبەتی خۆیان هەبوو و فەرهەنگ و کولتووری خۆیان گەشە پێ دەدا و لە بواری حیزبایەتیدا شانە و حەوزەی تایبەتی خۆیان هەبوو. هەروەها بەشێک لە ئەرمەنییەکان لەسەر داخوازی خۆیان چوونە

ئەرمەنستان. بێگومان ئەوە بۆ خۆی نموونەیەکی زیندووی ڕوانگەی بەهێزی دیموکراسییە لە ڕێبەرایەتیی ئەو کۆمارە و ڕێبەرایەتی حیزب لەو کاتەدا.

بە کورتی دەکرێ بە شێوەی خوارەوە ئیشارە بە کارەکانی حیزب و کۆمار لە ماوەی کەمی تەمەنی خۆیدا بکەین:

یەکەم: لە بواری سیاسیدا

١- پێوەندیی نزیکی دۆستایەتیی لەگەڵ کۆماری ئازەربایجانی سۆڤیەت و یەکیەتیی سۆڤیەت.

٢- هاوپەیمانی لەگەڵ کۆماری ئازەربایجان.

٣- پێکهێنانی پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ هێزە سیاسییەکانی دیکەی ئێرانی.

٤- ناساندنی کورد و حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستان بە بیروڕای گشتی لە ڕێگەی چاپەمەنی و وتووێژی ڕۆژنامەیی.

٥- ڕاکێشانی هێندێک هەواڵنێری خاریجی بۆ کوردستان.

٦- بەرزکردنەوەی ئاڵای کورد و ڕەسمییەت دان بە مافە ڕەواکانی، ساغ بوونەوە لەسەر ئارمی حیزب(دووگوڵە گەنم و قەڵەم و تیشکی ڕۆژ).

٧- بەرزکردنەوەی هەستی کوردایەتی بە شێوەیەکی گشتی و لەبار، بە تایبەت دوای تێکشکانی شۆڕشەکانی شێخ مەحموود، ئیحسان نووری پاشا و سمکۆ.

دووهەم: لە بواری دیموکراسیدا

١- بەشداری کردنی ژنان لە سیاسەتدا و پێکهێنانی یەکیەتی ژنانی کوردستان.

٢- وەبەر چاوگرتنی مافی زەحمەتکێشان.

٣- دانانی قانوون و یاسا و بەڕێوەبردنی تا ئەو ڕادەی گونجاوە و ئیمکانی هەبووە.

٤- بایەخدان بە مافی کەمایەتییەکان بە تایبەت لە بواری فەرهەنگیدا.

٥- بەشداری کردنی هەموو چین و توێژەکان لە کاروباری حکوومەتیدا.

سێهەم: لە بواری فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیدا

١- ڕەسمیەت پێدانی زمانی کوردی بۆ خوێندن و بەڕێوەبردنی کاروباری ئیداری.

٢- یەک ڕەنگکردنی جل و بەرگی قوتابیان لەسەر بوودجەی کۆمار و هەڵگرتنی فەرق و جیاوازی.

٣- ئیجباری کردنی خوێندن بۆ منداڵان و لاوەکان لە شارەکاندا.

٤- پێشگیری لە بێکاری و نەخوێندەواریی گەورە ساڵان.

٥- دانانی فەقیرخانە و هەتیوخانە.
٦- دامەزراندنی چاپخانە و دەرچوونی رۆژنامەی کوردستان و چەند گۆڤاری دیکە.
٧- دامەزراندنی ئەنجوومەنی فەرهەنگی لەگەڵ ئازەربایجان و یەکیەتی سۆڤیەت.
٨- دانانی بنچینەی تیئاتر و سینەما لە کوردستان.
٩- ناردنی قوتابیی کورد بۆ درێژە پێدانی خوێندن بۆ باکۆ و تەورێز.

چوارەم: لە باری ئابوورییەوە

١- ئازاد کردنی بازرگانی و دەرخستنی لە دەست حکوومەت.
٢- هەوڵدان بۆ بەڕێوەبردنی شێوەی نوێی کشتوکاڵی و هێنانی تراکتۆر بۆ یەکەم جار بۆ کوردستان.
٣- دامەزراندن و گەشەپێدانی شیرکەتێکی گەورەی بازرگانی بە ناوی(تەرەقی).
٤- دامەزراندنی پێوەندیی بازرگانی لەگەڵ ئازەربایجان و ئازەربایجانی سۆڤیەت بە تایبەت بۆ فرۆشتنی تووتن، خوری، کەتیرە و هێنانی هێندێک کەل و پەلی بە کەلک تر بۆ کوردستان.

پێنجەم: لە بواری نیزامیدا

١- چەکدار کردنی خەڵک بە شێوەیەکی گشتی بۆ بەرگری لە کۆمار.
٢- تەعلیم دانی نزیکەی دوو هەزار پێشمەرگەی رەسمی بە شێوەیەکی ئوسووڵی.
٣-دەرەجەبەندی و پێکهێنانی سیستیم.
٤- دانی یارمەتی بە وانە بە پێی دەرەجە و لێهاتوویی.
٥- پێکهێنانی سێ بەرەی شەڕ لە سەردەشت، سەقز، تکاب بە هاوبەشیی ئازەربایجان و بەرگرییەکی باش لە هاتنە پێشی دوژمن تا دوایین رۆژەکانی تەمەنی کۆمار.

بەشی شەشەم

تێکچوونی کۆمار و هۆیەکانی

کۆماری کوردستان وەک دامەزراوێکی سیاسی دیموکراتێک لە هەلومەرجی ئەو کاتی ناوچەکەدا ببووە چقلّی چاوی ولاّتانی ئیمپریالیستی وەک ئەمریکا و بریتانیا و نۆکەرەکانیان لە ئێراندا. هەر بۆیە بە هەموو شێوەیەک هەولّی تێکچوونی ئەم کۆمارە و کۆماری میللیی ئازەربایجانیان دەدا. بەهۆی ئەم پیلانگێڕییانەو هێندێک هۆی نێوخۆیی و دەرەوەیی دیکە بوو کە ڕۆژی ٢٦ی سەرماوەزی ساڵی ١٣٢٥ واتە ساڵێک دوای هەڵکردنی ئالاّی کوردستان و دەست بەسەرداگرتنی شارەوانیی مەهاباد، ئەرتەشی ئێران هاتەوە نێو شاری مەهاباد و بەم شێوەیە کۆتایی بەتەمەنی کۆمار هێنا. فەرماندەری هێزەکانی حکوومەتی ناوەندی سەرتیپ هومایونی بوو.

دەکرێ بە شێوەی خوارەوە ئاماژە بە هۆیەکانی تێکچوونی کۆمار بکرێ:

١- وەگەڕکەوتنەوەی خاڵەکانی ژمارە پێنج و شەشی پەیمانی ئیتحادی سێ قۆڵی نێوان ئێران، بریتانیا و یەکیەتی سۆڤیەت، لە سیاسەتی نێو نەتەوەییدا، کە بریاری چۆڵکردنی خاکی ئێران لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە دوای شەش مانگ لە تەواوبوونی شەڕ لە کۆنفرانسی ساڵی ١٩٤٣ی تاران کە لەودا روزویلت و چرچیل و ستالین بەشداری بوون.

٢- بەرببنگ گرتنی ئەمریکا و ئینگلیس بە یەکیەتی سۆڤیەت لەمەر بەرێوەبردنی قەراری پێشوویان لەسەر چۆڵکردنی ئێران و ئیعترازی ئەوان لە پشتیوانی کردنی سۆڤیەت لە دوو کۆماری ئازەربایجان و کوردستان و کەم دەسەلاّتیی یەکیەتیی سۆڤیەت لە باری سیاسی و ئابووری بۆ ماوەیەکی درێژ پاش شەڕی دووهەمی جیهانی.

٣- سەفەری (قوام السلطنة) سەرۆک وەزیری ئێران بۆ مسکۆ و دانی بەڵێنی مۆرکردنی

قەراردادی نەوتی شیمال.

٤- درێژەی باسەکانی خاڵی ٣ لە دانیشتنەکانی قەوام و سادچێکوف باڵوێزی یەکیەتی سۆڤیەت لە تاران و دانی قەراری هێنانە گۆڕی ئیمتیازی نەوت دوای حەوت مانگ لە دەورەی پازدەهەمی مەجلیسی شورادا.

٥- بەدەستەوە بوونی دەسەلاّت لە دەست هێندێک لە ئەفرادی ناسالم و نالایقدا.

٦- ناتەبایی نێوخۆیی و سازانی هێندێک دەرەبەگ و شێخ و مەلا لە بنەوە لەگەڵ کاربەدەستانی حکوومەتی ناوەندیدا.

٧- ماندووبوونی خەڵک لە حاڵەتی وەستانی بەرەکانی شەڕ و نەدانی ئیزنی بەرەو پێش چوون و هێرش کردن بۆ سەر دوژمن.

٨- رێگەدان بۆ بردنی ئازووقە بۆ هێزی دوژمن کە لە پادگانەکانی بانە و سەردەشت تووشی برسیەتی ببوون.

٩- تێکچوونی کوت وپڕی کۆماری ئازەربایجان بەهۆی خەیانەتی دوکتۆر جاوید، وەزیری نێوخۆیی ئەم حکوومەتە هاوپەیمانەی کوردستان.

هەروەک پێشتر باسمان کرد، بارزانییەکان کە لە مەهاباد و دەوروبەری نیشتەجێ ببوون هێزێکی چەکداری کارامەیان هەبوو کە دەگەیشتە نزیک دوو هەزار کەس و سەرۆکی ئەم هێزە چەکدارە واتە مەلا مستەفا بارزانی پلەی ژێنراڵی لە لایەن کۆمارەوە پێ بەخشرا. سێ کەسی دیکە لە لایەن حکوومەتی کۆماری کوردستانەوە ئەم پلەیان پێ بەخشرا کە بریتی بوون لە: سەیفی قازی، عومەرخانی شەریفی، رەئیسی عێلی شکاک و حەمە رەشید خانی بانە.

پێشمەرگەکانی بارزانی لە بەرەکانی شەڕدا دەوری بەرچاویان هەبوو و ژێنراڵ بارزانی سەرۆکی عێلی بارزانییەکان لە لایەن کاربەدەستانی کۆمارەوە زۆر بەرێزەوە هەڵسوکەوتی لەگەڵ دەکرا، بە شێوەیەک کە لە کاتی هاتنی بۆ شاری مەهاباد لە لایەن کۆڕی حیزب و کاربەدەستانی کۆمارەوە پێشوازیی گەرم و رەسمیی لێ کرا. دوای رووخانی کۆماری ئازەربایجان و لە کاتی پێشڕەوی ئەرتەش بەرەو کوردستان ژمارەیەک لە ئەفرادی نیزامیی کۆماری ئازەربایجان کە لە بەرەی تیکاب بوون، پاش چوار رۆژ شەڕ و بەربەرەکانی دژی هێزەکانی حکوومەتی ناوەندی لەگەڵ هێزەکانی بارزانی کەوتن و لەوێوە بەرەو بۆکان و

(١) شایانی باسە کە سێ کەس لەوانە بریتیبوون لە سید حسن تەفرشیان، زەربەخت، سەفەرخانی قارەمانی ئەفسەری ئازەربایجان.

پاشان بەرەو مەهاباد وەڕێ کەوتن[١]. شایانی باسە کە ڕۆژی ٢٤ی سەرماوەزی ٢٥، کۆبوونەوەیەکی ڕێبەرایەتی کۆمار پێکهات و بریار درا کە هێزی چەکدار بۆ بەربەرەکانی دژی هێزەکانی حکوومەتی ناوەندی ساز بدرێن، بەڵام دوا بڕیاریان دانا بۆ کۆبوونەوەی ڕۆژی دواتر کە دەبوو لە مزگەوتی هەباس ئاغا پێک بێ. لەم کۆبوونەوەدا نوێنەرانی خەڵکی مەهاباد و کاربەدەستان و وەزیرەکانی کۆماریش بەشدار بوون و لەوێ قازی محەمەد بە شێوەیەکی دیموکراتییانە پرس و ڕا بە خەڵکەکە دەکات. پێشەوا و مەلا مستەفا و سەدری قازی پێیان وابوو کە دەبێ پێشگیری لە هاتنی ئەرتەش بکرێ. بە پێچەوانە لە ناو خەڵکی شاردا ژمارەیەک پێیان وابوو کە بەرگری کردن کارێکی بە قازانج نییە. لەوانە مەلا عبداللە مدرسی و مەلا حسێن مەجدی لەسەر ئەو بۆچوونە قسەیان کرد. پێویستە بگوترێ کە سەرۆک بارزانی داوایەکی زۆر لە قازی محەمەد دەکا کە بڕیاری بەربەرەکانی بدات و ئاخر داوای ئەوە دەبێ کە قازی محەمەد خۆ نەداتە دەست هێزەکانی دەوڵەتی و بەڵێنی گوێ ڕایەڵی و بەڕێوەبردنی هەر چەشنە فەرمان و دەستوورێک بێ کەپێی دەدات، بەڵام پێشەوا قەبووڵی ناکات و دەڵێ من لێرە دەمێنمەوەو تا سەر لەگەڵ خەڵکەکە دەبم. دوایی قازی محەمەد دەستوور دەدات کە بارزانییەکان هەرچییان لە چەک و ئازووقە پێویستە، بیان درێتێ. پاش ماوەیەک وتووێژ لەگەڵ کاربەدەستانی ئێران سەبارەت بە پێکهێنانی ژیانێکی بە ئاسوودەیی لە کوردستانی عێراقدا کە لە لایەن ئینگلیسەوە زەمانەت کرابێ و، سەرنەگرتنی ئەم مەسەلەیە، شێخ ئەحمەدی بارزان لەگەڵ زۆربەی بارزانییەکان لە ١٣ی ئاوریلی ١٩٤٦دا گەڕانەوە ناوچەی بارزان. شایانی باسە کە دوای چاوپێکەوتنی مەلا مستەفا بارزانی لەگەڵ سەر لەشکر هومایونی، پێی ڕاگەیاند کە ئەگەر باڵوێزی ئینگلیس حازر بە وەرگرتنی زەمانەت بۆ ژیانی بە ئاسوودەیی لە عێراق بێت، دەگەڕێتەوە ئەوێ. پاشان بارزانی لەگەڵ چەند کەسی دیکە بۆ وتووێژ لەگەڵ کاربەدەستانی ئێران و باڵوێزی بریتانیا چووە تاران و ماوەی مانگێک لەوێ مایەوە لەگەڵ شای ئێران چاوپێکەوتنی کرد و پاشان گەڕایەوە مەهاباد. لەتاران بە مەبەستی خۆ دەربازکردن بەڵێنی دا کە هەموو بارزانییەکان بچنە ناوچەی ئەلوەند لە هەمەدان. بە گەیشتنەوەی بۆ کوردستان لە لایەن هێزەکانی ئێرانەوە پەلامار دەدرێن کەپاش ئەنجامی چەند شەڕی ئازایانە، شێخ ئەحمەدی بارزان و بەشی زۆری بارزانییەکان خۆیان دەربازی ئەودیوی عێراق دەکەنەوەو مەلا مستەفا و نزیک بەپێنج سەد کەس لە ئەفرادی چەکدارەدەمێننەوە. تەنیا ڕێگایەک کە بۆ مەلا مستەفا مابووەوە،

پەنابردن بۆ وڵاتی سۆڤیەت بوو، چونکە نە دەوڵەتی ئێران و نەتورکیە بە هیچ چەشنێک ڕێگایان نەدەدا لەم وڵاتانەدا بمێنێتەوە ، بە دایم پیلانیان دژی دەگێڕا.

چەند مانگ دوای ئەم وەزعە، مەلا مستەفا بارزانی لەگەڵ ئەو ژمارەیە لە پێشمەرگەکانی دوای ڕێپێوانێکی دوورودرێژی ٣٥٠ کیلۆمەتری و لە حاڵێکدا لە لایەن ئەرتەشەکانی ئێران، عێراق و تورکیە پەلاماری دەدرا و ڕێگای لێ دەبەسترا، لە ماوەی چەند ڕۆژدا خۆی گەیاندە چەمی ئاراز و بە پەڕینەوەی لەم ڕووبارە چووە نێو خاکی یەکیەتی سۆڤیەت. پاشەکشە و دەربازبوونی بارزانییەکان و پەڕینەوەیان لە ڕووباری ئاراز سەرەڕای هێرش و کەمین دانانەوە و پیلانگێڕی ئێران و تورکیە و عێراق وەک لاپەڕەیەکی زێڕینە لە مێژووی خەباتی نەتەوەی کوردا. تاکتیکی دەربازبوونیان دواتر وەک دەرس لە« دانشگای جنگ» لە تاران گوتراوەتەوە.

بە دوای تێکچوونی کۆمار، بێجگە لە پێشەوا و هاوڕێکانی کە لە پادگانی مەهاباد زیندانی و موحاکەمە کران، وەزیرەکانی کۆمار و زۆربەی بەرپرسانیش گیران و زۆربەیان بۆ موحاکەمە کردن بەڕێ کرانە شارەکانی ورمێ و تەورێز، دوای حوکم درانی پێشەوا و یارانی، موحاکەمە کردنێکی دیکە لە مەهاباد پێک نەهات و لە شوێنەکانی دیکە بەڕێوە دەبران. ئەفرادی بەڕێوەبەری دادگای پێشەوا و یارانی، هێندێک لە ئەفسەرانی کۆماری ئازەربایجانیشیان موحاکەمە و مەحکووم کرد و لە گۆڕستانی مەلا جامی تیر بارانیان کردن. پێش گیران و موحاکەمە کردنی قازییەکان لەبەر ئەوەی کە ڕێژیم هیچ چەشنە مەدرەک و بەڵگەیەکی دژی خەڵک وەدەست نەکەوێ، هەموو بەڵگە و لیستەکانی چەک و چۆلی کۆمار و دابەش کراو بەسەر خەڵکدا سووتێندران، قازی محەمەد بەوپەڕی فیداکارییەوە لە دادگادا بەرپرسایەتیی سووتاندنی ئەو بەڵگە و لیستانەی بە ئەستۆ گرت.

روحیەی بەرزی پێشەوا و هاوڕێکانی لە کاتی موحاکەمە کردن لە بێدادگای نیزامیدا، نموونەی هەرە بەرچاوی شۆڕشگێڕی و دڵسۆزی و نیشتمانپەروەریی ئەوان بە گشتی بوو.بەتایبەت پێشەوا لە دیفاعیاتی خۆیدا کە چەندین سەعاتی خایاند، لە ڕاستیدا لەو بێدادگایە، بەرگرییەکی شیاوی لە مافی ڕەوای گەلەکەی کرد و حکوومەت و نیزامی زاڵ بەسەر گەلانی ئێرانی موحاکەمە کرد. هەروەها قسەکانی پێشەوا لە کاتی لە سێدارەدانیان لە گوێی هەموو کوردێکی دڵسۆز و نیشتمانپەروەردا دەزرینگێتەوە و هاندەرێکی باشە بۆ تێکۆشان و فیداکاری لە ڕێگەی وەدی هێنانی ئامانجە نەتەوەیەکانی خەڵکی کوردستاندا.

بەشێک لەو بەرپرسانەی کۆماری کوردستان لە سێدارە دران و بەشێکیان بە زیندانی

دریژ خایەن مەحکووم کران. لە نێو وەزیرەکاندا زیاتر لە هەموویان خوالێخۆشبوو مام (ئەحمەد ئیلاهی) زیندانیی کێشا و حەوت ساڵ لە بەندیخانەدا مایەوە. کەریم نازمی برا گەورەی شەهید محەمەد نازمی لە بەندیخانەی «قصر» و هاشم هەمزەیی لە بەندیخانەی مەراغەدا کۆچی دواییان کرد. زۆر کەسیش بۆ شارەکانی وەک ئیسفەهان، کرمان، شیراز، مەشهەد و تاران دوور خرانەوە کە ئێستاش تاق و لۆق خۆیان ئەگەر مابن یان بنەماڵەکانیان هەر لەم شوێنانە نیشتەجێن. هەروەها بەشێک لە کاربەدەستانی کۆمار پەڕیوەی کوردستانی عێراق بوون کە قازی کاکە حەمەی بۆکان، حەسەن قزلجی، مامۆستا هەژار، رەحمان زەبیحی، سەیدە گوڵەی سەمەدی، سەدیق حەیدەری، سەعید حەمە قاڵە(مام قادر)، محەمەد شاپەسندی، ئیبراهیم نادری، حەمەدی مەولوودی و زێڕۆبەگ و زۆر کەس لە قادرییەکانی عەشیرەتی مامەش لە ریزی ئەو کەسانە بوون.

لە سەرجەمی هەڵسوکەوتی بەرپرسانی رێژیمی سەڵتەنەتی لەگەڵ هێندێک لە بەرپرسانی پایە بەرزی کۆمار و نەمانەوەی زۆربەیان لە بەندیخانەکانی رێژیم دا، لەبەراوردی ئەوەی کە هێندێک لە بەرپرسانی رەدەی خوارتر ئیعدام کران، شک و گومانێکی زۆری لە نێو خەڵکدا بەرامبەر بە کاربەدەستانی پایە بەرزی وەک حاجی بابە شێخ و هێندێک لە وەزیرەکان و بەرپرسانی دیکە هێنایە گۆڕێ. لە ئەنجامی دادگایی کردنەکاندا قازی محەمەد و سەدری قازی ومحەمەد حسێن سەیفی قازی، بە ئیعدام مەحکووم کران و بەرەبەیانیی ١٠ی خاکە لێوەی ١٣٢٦ی هەتاوی لە مەیدانی چوار چرای شاری مەهاباد لە سێدارە دران. راست حەوتوویەک دواتر لە ١٧ی خاکە لێوە، حەمید مازووچی، عبداللە رۆشنفکر، محەمەد نازمی و رەسووڵ نەغەدەیی هەر لەچوار چرای مەهاباد لە سێدارە دران و پێشتریش عەلی بەگی شێرزاد لەسەر حەوزی بۆکان ئیعدام ولە سەقزیش ئەحمەد خانی فاروقی، محەمەد خانی دانشوەر و عبداللە خانی مەتین کە هەرسێکیان برا بوون. لەگەڵ عەلی خانی فاتح، محەمەد بەگی فەیزوڵڵا بەگی، حسن خانی فەیزوڵڵا بەگی، ئەحمەد خانی شەجیعی، شێخ سدیق ئەسعەد یازیبلاغی، شێخ ئەمین ئەسعەد یازیبلاغی، عەلی ئاغای جەوانمەردی و رەسووڵ ئاغای مەحموودی برای عەلی ئاغا، لە سێدارە دران.

بەشی حەوتەم

روانگەی چەند نووسەرێک لەسەر کۆمار

پێکهاتنی کۆماری کوردستان لەو هەل و مەرجەدا شوێنەوارێکی گرینگی لەسەر بزووتنەوەی کورد بە گشتی دانا. دەوری بەرچاوی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە دامەزراندنی ئەم کۆمارە و هەروەها قازی محەمەد وەک سەمبولی کۆمار لە لایەن زۆر مێژوونووس و کەسایەتییەوە هەڵسەنگێندراوە کە لێرەدا بیروبۆچوونی هێندێکیان دێنینەوە:

١- ئارچی روزوێلت
٢- دوکتۆر قاسملوو
٣- کریس کوچرا
٤- مەحموود مەلا عیزەت
٥- نەوشیروان مستەفا
٦- ئیگلتۆن

ئارچی روزوێلت: (*)

«سەرەڕای هەمووی ئەو خەبات و تێکۆشانە، ئاکام و بەرهەمی کاری کۆمار، نەگەیشتە رادەی ستانداردی دوو شوێنی تری ناوەندی کولتووری کورد، کە کوردەکان لە

(*) کۆماری کورد لە مەهاباد، لاپەڕەکانی ٣٨و ٣٩و ٤٤- ئارچی روزویلت، وەرگێڕدراوی خالید عەزیزی.

وێندەرێ لە ماوەی ٢٥ساڵدا خوێندن و نووسینیان بە ئازادی هەبوو. بەڵام لە باری سیاسییەوە مەهاباد لانی کەم وەک نوختەیەکی لێ هاتبوو کە لە هەموو لایەکەوە چاویان تێ بڕیبوو، لە نێو کۆمەڵی رووناکبیری کورد لە بێروت و ئیستانبول و بەغداوە بگرە هەتا کێوە بەرز و چڕەکانی رۆژئاوای ئاسیا، هەموو لایەک بە تێکڕایی چاوەڕوانی ئەوەیان دەکرد کە بزانن ئایا قازی محەمەد سەردەکەوێ یان تێکدەشکێ. نەک هەر لە لایەن کۆڕو و کۆمەڵی کوردی لە بەغدا، بەڵکو لە لایەن کوردەکانی سووریە و تورکیەش پێوەندی لەگەڵ قازی دەگیرا و نامە و پەیامی بۆ دەنێردرا. رووی جووڵانەوەکەی ئەو، زیاتر و زۆرتر بە تایبەتی لەو گەنجانە بوو کە پێیان وابوو حیزبەکانی پێشووی کوردی بە باشی ئەرکی خۆیان بەجێ نەگەیاندووە، بۆ وێنە لە عێراق حیزبێکی نهێنی چەپ، بە نێوی رزگاری دامەزرا کە نیشانەیەک بوو لەو چەشنە بۆچوون و بیرکردنەوەیە».

کۆماری کورد لە مەهاباد:

«لە کاتێکدا کە تیرۆریسم ئازەربایجانی رۆژهەڵاتی داگرتبوو شەپکەی سیاسی زۆر توند ببوو، لە کوردستاندا تەنیا چەند دانە زیندانی سیاسی هەبوون، یەک- دوو کەسیش رەنگە بەهۆی سیاسی کوژرابن. هەر چەندە کە ژمارەیەک لە کوردەکان لایەنگرییان لە کۆمار نەدەکرد، بەڵام دیسانیش توانیان رابکەن و بچن بۆ تاران. لە کۆڵان و شەقامەکانی مەهاباد دا بە ئاشکرا دەکرا گوێ بدەیتە رادیۆکانی ئیستانبول و لەندەن، بەڵام لە تەورێز گوێدان بەم رادیۆیانە تاوانێکی مەزن و سەزای مەرگی بۆ داندرابوو».

«سەرجەمی بەرهەم و دەست کەوتی سەرەکیی ئەو ئازادییانە ئەوە بوو کە حکوومەتەکە لە نێو خەڵک، لانی کەم خەڵکی مەهاباد خۆشەویست و جێگای متمانە بێت. خەڵکێک کە زوڵم و زۆری دەوڵەتی ناوەندیی ئێرانیان لەسەر وەلا چووبوو و تامی ئازادی و سەربەستییان چێشتبوو».

دوکتور قاسملوو: (*)

«ئەو حکوومەتە نیشتمانییە کەمتر لە ساڵێک خۆی راگرت، بەڵام هەر لەو ماوە کورتەدا قازانجی زۆر بە گەلی کورد گەیاند. زمانی کوردی بۆ یەکەم جار بوو بە زمانێکی

(*) لاپەرە ٩١و ٩٢ی کوردستان و کورد- دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو

رەسمی و منداڵانی کورد بە زمانی زگماکیی خۆیان قوتابخانەیان بۆ کرایەوە و کتێب و گۆڤار و رۆژنامەی کوردی بە چەشنێکی بێ وێنە بڵاوکرانەوە. بۆ یەکەم جار تیئاتری کوردی دامەزرا و ژنی کورد بۆ یەکەم جارلە ژیانی سیاسی و فەرهەنگیی وڵات دا بەشدار بوو. لەبەر ئەوەی راستەوخۆ پێوەندیی لەگەڵ یەکیەتی سۆڤیەتی دامەزرابوو بازرگانیش بە خێرایی گەشەی کرد. لەهەر شوێنێک دەرەبەگەکان رایان دەکرد، جووتیاران دەبوونە خاوەنی راستەقینەی زەوییەکان. بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا تەنانەت ئەوەندەی ئازربایجانیش ئیسلاحی زەوی نەکرا. لە ئەساسدا دەرەبەگ و خاوەن ملکەکان ئیمتیازەکانی خۆیان لە کوردستاندا پاراستبوو. مووچە خۆرانی کورد جێگای فارس و ئازەربایجانییەکانیان گرتبووەوە. لە جێگای پۆلیس و ئەرتەشی حکوومەت، هێزی سوپایی و پێشمەرگە دامەزرابوو.

گەورەترین دەسکەوتی حکوومەتی دیموکراتی کوردستان ئەوە بوو کە گەلی کورد پاش ماوەیەکی دووروودرێژ ئازادیی نەتەوایەتی وەدەست هێنابوو. لە کوردستان و ئازەربایجان چەند بنکەیەکی شۆڕشگێڕی دامەزران کە بوونە پاڵپشتی جووڵانەوەی دیموکراتی لە سەرتاسەری ئێراندا. لە ٢٣ی ئاوریلی ١٩٤٦دا پەیمانێکی هاوکاری و دۆستایەتی لە نێوان حکوومەتی دیموکراتی ئازەربایجان و حکوومەتی میللیی کوردستاندا ئیمزا کرا».

«وەک لە پێشەوە گوتمان شۆڕشی ئوکتوبر چەند جووڵانەوە و راپەڕینێکی رێک و پێکی لە هەموو کوردستاندا بە دوادا هاتن، بەڵام جووڵانەوەی ١٩٤٥- ١٩٤٦ی مەهاباد تەنیا جووڵانەوەیەک بوو کە ببووە بەشێک لە خەباتی دژی ئیمپریالیستی و دژی فاشیستیی گەلان. بێجگە لەوەش ئەو جووڵانەوەیە نەک هەر ببووە بەشێکی گرینگ لە خەباتی دیموکراتی چینی کرێکاری ئێران، بەڵکو ببوو بە بەشێک لە جووڵانەوەی دیموکراتی نێو نەتەوایەتیی پرولیتاریاش.

لە نێو ئەو جووڵانەوەیەدا گیانێکی نێو نەتەوایەتیی بە هێز دەبینرا، لەگەڵ هەستی دۆستایەتی بەرامبەر نەتەوەکانی تر و رێز و خۆشەویستی بۆ دراوسێی مەزنی خۆی یەکیەتی سۆڤیەتی تێکەڵاو بوو. هەموو ئەو سروشتانە ببوونە هۆی ئەوە کە نەک هەر هێزە شۆڕشگێڕەکانی ئێران، بەڵکو هێزە نیشتمانییەکانی سەرانسەری دنیاش لە جووڵانەوەی کوردستان و ئازەربایجان دیفاع بکەن.

ئەم جووڵانەوەیە لەو بارەشەوە گرینگ بوو کە توانی بۆ یەکەم جار لە مێژووی

كوردستاندا حكوومەتێكی نیشتمانیی كوردی دابمەزرێنێ، كە لە ماوەی كورتی تەمەنی خۆیدا بە روونی بۆ گەلی كوردی ئیسپات كرد تەنیا حكوومەتێک دەتوانێ خزمەتی گەل بكا و قازانجی گەل بپارێزێ، كە لە ناو گەل هەڵقوڵابێ، بۆیە گەلی كورد نەک هەر لە ئێران، بەڵكو لە دەرەوەی ئێرانیش تا ئەمڕۆ زۆر بە رێزەوە یادی كۆماری مەهاباد دەكاتەوە».

كریس كوچرا(*)

«... كۆماری مەهاباد هەرچەند ناوچەیەكی بچووک بوو و، تەمەنی حكوومەتەكەی زۆر درێژەی نەبوو، بەڵام لە راپەڕینی نەتەوایەتیی كورد لە مێژوودا جێگایەكی بەرز و بەرێزی هەیە. ئەوە یەكەم بزووتنەوەی كورد بوو كە دەدیترا «رووناكبیرەكان» ئەو راپەڕینەی بەڕێوە دەبەن. ئەگەر كۆماری مەهاباد بەردەوام بایە، كوردەكان بە دنیایان نیشان دەدا كە كورد بە راستی ملهوڕ نییە، بەڵكو توانایی ئەوەی هەیە كە خۆی بەڕێوە بەرێ».

مەحموود مەلا عیزەت(**)

كۆمار:

١- گەورەترین گۆڕانی سیاسی و رووداوی نەتەوایەتی بوو لە مێژووی نوێی كورددا،

٢- هاندەر و بزوێنەری بووژاندنەوەی مێژوو و ئەدەب و زمان و هونەر و فەرهەنگی كورد بوو،

٣- بووژێنەرەوەی ئابووریی وڵات بوو،

٤- دامەزراندنی قەوارەیەكی سیاسی و نەتەوایەتیی گەلی كورد بوو،

٥- بزوێنەری هەستی چینایەتی كۆمەڵانی خەڵكی كورد بوو

٦- بووە هۆی گەشەكردنی بزووتنەوەی كوردایەتی لە سەرانسەری كوردستاندا،

٧- دامەزراندنی سوپایەكی چەكدار بەرهەمێكی گرینگی بوو،

٨- دامەزراندنی دەستگاكانی كۆمار توانای نەتەوەی كوردی ئاشكرا كرد،

(*) مێژووی كورد لەسەدەی ٢٠- ١٩دا، لاپەڕە ٢٨٨- كریس كوچرا (وەرگێڕاوی محەممەد ریانی)

(**) لاپەڕە ١٣٦و ١٣٧ كتێبی«كۆماری میللیی مەهاباد» لێكۆڵینەوەیەكی مێژوویی سیاسی، بەشی دووهەم- مەحموود مەلا عیزەت.

٩- دەستپێكردنی جووڵانەوەی جەماوەریی لاوان و ئافرەتان بەرهەمێكی تر بوو،

دامەزراندنی كۆماری میللیی مەهاباد: بزووتنەوەی كوردایەتیی لەو قاوغە تەسكە دەرهێنا و گواستییەوە بۆ زەمینە و پلەیەكی نوێ، بۆ یەكەم جار فەرمانڕەواییەكی خۆماڵی لە شێوەی ئەو كۆمارەدا دامەزرا، ئەو كۆمارە نەک هەر لە كاتەكانی دەمەزراندنی دا بەڵكو لە دواییشدا بووە هۆیەكی گرنگی بزوێنەری تەوژمی كوردایەتی و سەرچاوەی دەرس و پەند بۆی، هەنگاو و دەستكەوت و ئەنجامەكانی بوونە سامانێكی مێژوویی گەورە...

نەوشیروان مستەفا: (*)

«قازی محەممەد لە نێو كورددا پایەیەكی زۆر بەرزی هەبوو. هەموو شاعیرەكانی ئەو سەردەمەی كوردستانی ئێران وەكو: مەلا مەعرووفی كۆكەیی، هەژار، هێمن، خاڵەمین، حەقیقی، سەید كامیل، عەلی بەگی حەیدەری، شێواو... شیعریان لە ستایشیدا هۆنیوەتەوە. لە سەردەمی ژیانی خۆیدا شاعیر و نووسەر و سیاسی و سەرانی ئێڵ و مەلا و گەورە پیاوەكانی كورد هەمیشە بە رێز و ستایشەوە ناویان ئەبرد.

قازی ببوو بە رەمزی ئازادی و سەربەستی كورد. لە سێدارەدانی ویژدانی هەموو خەڵكی هەژاند. دوو كەس لە ئەدیبە هەرە بەرزەكانی ئەو سەردەمەی كوردستانی عێراق پیرەمێرد و ئیبراهیم ئەحمەد، هەریەكەیان بەم بۆنەیە شیعرێكیان داناوە كە لە ریزی شاكارەكانی ئەدەبی سیاسی كورد دائەنرین.

پیرەمێرد شیعرەكەی خۆی بە ناوی «وەلی دیوانە» لە ژێر سەردێری«نائومێدی» دا و ئیبراهیم ئەحمەد ، كە ئەوسا هەم خاوەنی ئیمتیازی گۆڤاری«گەلاوێژ» و هەم بەرپرسی لقی عێراقی كۆمەڵەی ژ-ک بوو شیعرەكەی لە ژێر سەردێڕی«یاران»دا.

هەردوو شیعر لە گۆڤاری «گەلاوێژ» دا بڵاوكراونەتەوە».

(*) حكوومەتی كوردستان، نووسینی نەوشێروان مستەفا ئەمین ل ٢٦٩

فەسلی دووهەم

بەشی یەکەم

هەلومەرجی ئێران و
وەزعی حیزب پاش کۆمار

دوای ڕوودانی ئەم تراژیدییە لە کوردستان بە تایبەتی بە شەهید کردنی گەورە پیاوانی کوردستان و گیرانی ژمارەیەکی زۆر لە بەرپرسانی کۆمار و، هەروەها پاش کوشت و کوشتارێکی بەربلاوی هەزاران کەس لە ئازەربایجان چ لە شەڕی خۆ بەخۆ لە ڕۆژەکانی هێرشی ئەرتەشی ئێران و هاتنەوەی دارو دەستەی شا بۆ تەورێز و باقی شارەکان، چ لە ڕێگەی ئیعدامی بەرپرسانی گیراو و تەحویل دانیان بە دادگا فەرمایشییەکانی نیزامی، بە دوای تەبعید کردنی زۆر کەس و بنەماڵە بۆ شارە گەورەکانی دوور لە ناوچەی دەسەڵاتی هەردوو کۆماری ئازەربایجان و کوردستان، وەزعێکی نائاسایی هاتە گۆڕێ.

لە هەموو شوێنێک فەرماندەرانی نیزامی دەسەڵاتیان بە دەستەوە بوو، لە زۆربەی شارەکان حکوومەتی نیزامی ڕاگەیەندرابوو، هاتوچۆی شەوانە قەدەغە کرابوو، پێشگیری کردن لە کۆبوونەوە و تەنانەت دانیشتنی بە کۆمەڵ لە ماڵانیش بۆ ماوەی چەند مانگ درێژەی هەبوو.

دوژمن لە سێبەری خۆی دەرەوییەوە، نیسبەت بە هەموو کەس و هەموو شت بەدگومان بوون و ئەوە ببووە هۆی ئەوە کە لە خۆڕا بە شێوەی جۆراوجۆر خەڵکی ئاسایی بگرن و بۆ شارەوانی و دیژبانی ڕەکێشیان بکەن و بیانخەنە ژێر زەخت و فشار و زۆرجار بێ لێپرسین لێیان دەن و ئەشکەنجەیان بکەن. خەڵک بۆ ماوەیەکی چەند مانگی تاسابوون و بە دڵی پڕژان و ئێشەوە بە کەم هومێدی و سەرگەردانی دەژیان.

بە تایبەتی لەشکرکێشی و کۆکردنەوەی هێزی عەشیرەتی و پەلامار بردنی دڕندانەیان شان بە شانی ئەرتەشی زۆری ئێران بۆ سەر بارزانییەکان و ئەو کەسانەی کە لە کۆمار را

دەگەڵیان کەوتبوون و ماوەی چەند مانگ خۆیان ڕاگرت و شەڕی زۆر پیاوانەشیان کرد، چین و توێژی زەحمەتکێش و ڕۆشنبیر و کاسبی زۆر نیگەران کردبوو.

هەر لەو کاتەدا کە لە ناوچەی نەغەدە و شنۆ لە نێوان هێزی گەل و بەکرێگیراوانی ڕێژیم شەڕ بوو، هێندێک خەتی پێوەندی بە خاوەن هەستان و تێکۆشەرانی نەناسراوەوە هەبوو. هەر لەو کانالانەش را بوو کە سەرۆک بارزانی بۆ پێشەوای وەڵام نارد کە ئەگەر ئیزن بدا و ئامادە بێ دێنە سەر زیندانی پادگان و دەگەڵ خۆیان دەیانبەن، کە بە داخەوە ئەم جارەش وەڵامەکەی هەر مەنفی بوو.

ڕێژیم بە تایبەتی بەدوای ئەوەی دا کە وەک لە شوێنی خۆیدا باس کرا، لە بڕانی تەقە و پەڕینەوەی بارزانییەکان لە چۆمی ئاراز، چوونیان بۆ سۆڤیەت و نەمانی چەکدار بە شێوەی ڕێکوپێک لە کوردستان دڵنیا بوو، زەختی خۆی زیاتر کرد و زۆربەی کاربەدەستە کوردەکانی قوتابخانەکانیشی گۆڕی و دەری کردن یان دووری خستنەوە و لە شوێنەکانی تری ئێران مامۆستایان دێنا و بە شێوەیەکی تەواو داگیرکەرانە دەگەڵ خەڵک هەڵسوکەوتیان دەکرد.

سەرەڕای ئەوەش لاوانی وەفاداری کوردستان و هێندێک لە پیاوانی دڵسۆز و نیشتمانپەروەری ئەندامی حیزب، لەوانەی کە ڕۆژگارانی پڕ لە خۆشی دەورەی چوار پێنج ساڵەی ئازادیی نەمانی دەوری شایەتییان لە کوردستان بە چاوی خۆیان دیبوو، تامی ڕزگاریان چێشتبوو، بە تایبەتی یازدە مانگی دەوری کۆماریان هیچ کات لە بیر نەکردبوو، بۆ بووژانەوەی ئەم مەشخەڵە مێژووییە تێکۆشانی نهێنییان دەست پێکرد. هەر لە ساڵی ٢٦دا بە دوای لە سێدارەدانی پێشەوا و هاوڕێیانی، لە مەهاباد و هێندێک شارەکانی دی و بە تایبەت لە نێو قوتابخانەکان چەند جار شەونامەی دەستنووس بە دژایەتیی شا و کردەوەی ناجوامێرانەی پیاوەکانی لە کوردستان بڵاوکرایەوە. خەڵک وردە وردە، یەک یەک و دوو دوو لە لای یەکتر قسەیان دەکرد، ترس و لەرز و ڕەش بینی و دوودڵییان لە خۆیان دوور دەکردەوە، لە شەش مانگی هەوەڵی ساڵدا گەیشتبوونە ئەو قەناعەتە کە دەبێ ڕێکخراو ساز کەنەوە، هەستی خەڵک ببزوێنن، لە ناڕەزایی خەڵک بەرامبەر بە کردەوەکانی بە کرێگیراوانی ڕێژیم کەڵک وەرگرن، قامک لەسەر جینایەتەکانیان دابنێن و نەهێڵن جەماوەر تووشی جەوی غەفڵەت و بێ خەبەری بن.

لە تەبلیغاتی ئەو کاتدا بە لەبەر چاو گرتنی کردەوەی دەربەگەکان،هاوکاری نەکردنی

سادقانەیان دەگەڵ کۆمار و هاوکاریی بەرچاویان دەگەڵ ڕێژیم و هەڵکوتانیان بۆ سەر خۆراگران، هێندێک مایەی چینایەتیشی تێدەخرا.

ئەم شێوە تەبلیغە و جووڵاندنی هەستی نەتەوایەتی و ئەوەی کە خەڵک و بە تایبەتی لاوەکان بە چاوی خۆیان دەیاندیت چۆن مووچەخۆرانی تازە نەفەسی شا خەریکی سووک و بێ نموودکردن، لە نێوبردنی فەرهەنگی کوردی و جێگیربوونی فەرهەنگی فارسیی غاڵب لە ناویان دان، زۆر زوو تەئسیری خۆی بەخشی و سەرنجی ئەوانی ڕاکێشا.

لە نێو زەحمەتکێش و بازاڕیانیشدا پیاوی دڵسۆز کەم نەبوون. قسە و تەبلیغات دەستی پێکردبوو، بەتایبەتی ڕادیۆیەکی نهێنی کە دوایە مەعلووم بوو لە ئازەربایجانی سۆڤیەت دامەزراوە، دەستی بە قسەکردن کرد و گەلێک جار ڕووداوەکانی ڕۆژی مەهاباد و جاروبار هی شارەکانی دیکەی کوردستانیشی دەگوت. پێیان دەگوت ڕادیۆی«سری» . ئەو ڕادیۆیە لە هاندانی بەڕێوەبەران و ڕوون کردنەوەی جەماوەردا تەئسیری زۆرباشی هەبوو و هیوایەکی تازەی بە دڵسۆزان بەخشی.

کەم کەم شانەکانی حیزبی لە تاکەکەسی بوونە دوو کەسی و تا سێ کەسی و تەنانەت شانەی بنەماڵەییش پێکهاتن.

دیارە لەم بابەتەوە ئەزموونەکە کەم بوو، هەر دەبوو زۆریش بە تێبینییەوە ئەم کارە بکرێ و هەوڵ دەدرا ئەسڵی کەم بوون و پوخت بوون ڕەچاو بکرێ. کارگێرانی ئەم چاخە لە خەبات بە پلەی یەکەم ڕەحیم سوڵتانیان، عەزیز یوسفی و عبداللە ئیسحاقی و ڕەحیم خەرازی و سدیق خاتەمی و عوبێدوڵڵا ئەیووبیان بوون. لەم سەردەمەدا زیاتر وەک بەرگەی زیندوو لە یەکەم ئیعلامیەی ٨ ماددەیی کە لە ١/٨/٢٤دا بڵاوکرابووەوە، بۆ ڕاکێشانی خەڵک بۆ لای حیزب وەک بەرنامە کەڵکیان وەردەگرت.

پێویستە ئیشارەش بەوە بکرێ کە لە سەردەمی شەڕی دووهەمی جیهانی و هاتنی ڕووسەکان بۆ کوردستان و ئەو کارە باشانەی بەرامبەر بە کوردیان کردبوو، خۆشەویستییەکی تایبەتی بۆ سۆڤیەت پێکهێنابوو، بەڵام بە دوای نەمانی کۆمار و بێدەنگیی ئەوان ووتووێژەکانیان دەگەڵ (قوام السلطنة) لەبەر چاوی جەماوەر ڕەش بوون و هەواکە گۆڕا. هەرچەندە ئەو ڕادیۆیەی لەسەرەوە باس کرا کە دوایی دەرکەوت لە لای ئەوان دامەزراوە تا ڕادەیەک ئەمەی قەرەبوو کردەوە، بەڵام هیچ کات ئەم خۆشەویستییە نەگەڕاوە شوێنی خۆی.

هەر لەم سەروبەندەدا حیزبی توودەش کە بەهۆی دابڕانی دەستەیەکی بەرچاو بە سەرۆکایەتیی خەلیل مەلیکی و ئەنوەر خامەیی ئەو حیزبەی تووشی نەکسەیەک کرد و بەینێکی پێچوو تا لە ڕێگەی تەبلیغاتی سۆڤیەت و تاوانبارکردنی ئەو تاقمە بە خائین وەزعەکەیان ئەهوەن بووەوە و لە بانەمەڕی ١٣٢٧دا دووهەم کۆنگرەی خۆیان بەست، لەودا بە پێچەوانەی بێدەنگییەکەیان لە کاتی ڕمانی کۆماری ئازەربایجان و لە نێوچوونی کۆماری کوردستان جووڵانەوەکانی ئەم دوو لایەنەیان بە ڕەوا لە قەڵەم دا.

لە لایەکی دیکەشەوە ئەمریکا لە چاخی شەڕی دووهەم دا تا ڕادەیەکی باش ئێرانی ناسیبوو و ددانی تەماعی لێ تیژ کردبوو، هەرچەند لە بەرامبەر ئیمپریالیزمی کۆنەکاری بریتانیادانە نفووزێکی وای هەبوو نە دەسەڵاتێکی ئەوتۆ کە بتوانێ بە ئاشکرا لەم مەیدانەدا بەربەرەکانی دەگەڵ بکا، بەڵام ئەو ساڵانە سەرەتای ڕقەبەریی ئاشکرای دوو دەوڵەتی ئینگلیس و ئەمریکا لە ئێراندا بوو.

ئینگلیس لە کۆنەوە لە دانانی پێچ و مۆرەکانی ڕێژیمی پاشایەتیدا خاوەن دەسەڵات بوو، لە دانانی ڕەزا شا و دامەزراندنی کوڕەکەی لە جێگای ئەو، نەخشی یەکەمی هەبوو. بەشێکی زۆر کەمی لە داهاتی زۆر و زەوەندی نەوت دەدا بە ڕێژیم. یەک لە مەبەستەکانی ئینگلیس لە هاتنی بۆ نێو ئێران لە کاتی شەڕی دووهەمدا پاراستنی ئەو گەنجە لەبن نەهاتووە بۆ خۆی بوو.

ئەمریکا یەکەم سفتاحی لە ئێران وەک دەست تێوەردان لە ئێراندا لە ساڵەکانی تێگلان لە شەڕی دووهەمی جیهانیدا دەست پێکرد، تەنانەت ڕەزا شا بەر لە شەڕی دووهەمی جیهانی ڕەسمەن داوای کڕینی چەک و چۆلی لە ئەمریکا کرد بۆ بەهێزکردنی ئەرتەشی نوێی ئێران، بەڵام وەڵامی ڕەدیان دایەوە و پێیان نەفرۆشت.

سۆڤیەتیش کاتی پێکهاتنی حکوومەتی شوراکان لە وڵاتی پان و بەرینی تیزار، بە دەست هەڵگرتن لە بەشێکی بەرچاو لەو ئیمتیازە زۆر گەورانەی کە ڕووسەکان پێشتر لە ئێرانیان وەرگرتبوو و، هەروەها بە هاتنی ئەرتەشی سوور بۆ ئێران جێگای خۆی خۆش کردبوو، تەنانەت دوای بەجێهێشتنی خاکی ئێرانیش فریوی وەعدە و وەعیدی سەرۆک وەزیرانی ئەوکاتی خواردبوو، زۆری هومێد پەیدا کردبوو، چاوەڕوانی وەدەست هێنانی ئیمتیازی نەوتی شیمال بوو کە زۆر بە گەرمی باسی لێ کرابوو و لە پارلەمانیش هاتبووە گۆڕێ. بۆ زووتر وەدەست خستنی ئەم پاروە چەورە گەلێکی یارمەتیی حیزبی توودە دەدا و

ئەوانیش بۆ ئەم ئامانجە زۆر بە توندی تێدەکۆشان.

لە وەزعێکی ئاوادا تێکۆشەران نەیاندەتوانی تەنیا بمێننەوە پێویستیان بەوە بوو بۆ وەرگرتنی رێنوێنی و ئاڵ و گۆڕی بیروباوەڕ، زیاتر تێگەیشتن لە وەزع و باشتر بەڕێوەبردنی کاری حیزبی و ئەزموون وەرگرتن لە تەجرەبەی حیزبەکانی کورد و غەیرە کورد پێوەندی راستەوخۆ پەیدا کەن.

بەم مەبەستە لە لایەک خەریک بوون ئەگەر شتێک لە فیرقە مابێ، دەنا لەگەڵ حیزبی تودە کە ئەوکات چەپترین حیزب بوون و لە کۆنگرەی خۆشیاندا تەئییدی جووڵانەوەی کوردیان کردبوو، پێوەندیی راستەوخۆ بگرن.

لەم بوارەدا حەرەکەتی باشیان کرد و لە رێگەی کاک صارم الدین صادق وەزیری کە قازییەکی تێکۆشەر و زانای خەڵکی سنە و دانیشتووی تاران و کادرێکی بە توانای حیزبی توودە بوو، هەروەها بە هۆی کاک سدیق ئەنجیری کە هەمان تێکۆشەری بەرپرسی گۆڤاری هاواری نیشتمان ئۆرگانی یەکیەتی لاوانی دیموکراتی دەورەی کۆمار بوو و وەک مامۆستا دوور خرابووەوە و لە تاران دەژیا، ئەو کارە جێ بەجێ بوو و لە ساڵی ٢٧دا پێوەندییەکە دامەزرا و بەڵێنیان دا پشتیوانی لە حیزبی دیموکراتی کوردستان بکەن. ئەو هاوکارییە لەسەر ئەو ئەساسە دەکرا کە حیزبی دیموکرات پەیڕەوی لە رێبەری حیزبی تودە بکا، بەڵام بە ناوی حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە تێکۆشانیان درێژە بدەن.

ئەوان باشیان دەزانی کە هەستی نەتەوایەتی لە کوردستان ریشەی قوول و لە مێژینەی هەیە و حیزبی تودە لەوێدا ناتوانێ گەشە بکا و لە ساڵەکانی پێشێ دا ئەم تاقیکارییە کرابوو هیچ کات سەرنەکەوتبوو. بە تایبەتی لە دوای رووداوی ١٥ی رێبەندانی ١٣٢٧ کە پاشان باسی لێ دەکرێ، بە پشتیوانی لە شا حیزبی تودە تەکفیر کرا و هەڵوەشاوە راگەیەندرا.

ئەساسی ئەم هاوکارییە دوایە بە جێگایەک گەیشت کە کادریان بۆ تەعلیم و چاوەدێری دەنارده کوردستان. نزیکییەکە بە رادەیەک گەیشتبوو، ئەگەر ئەندامێکی حیزبی دیموکراتی کوردستان چووبایە تاران، یا لە شوێنێکی دیکە نیشتەجێ ببا، وەک ئەندامی حیزبی توودە چاوی لێ دەکرا و دەچووە نێو شانەکانی ئەو حیزبەوە. هەروەها ئەگەر ئەندامێکی ئەوان هاتبایە کوردستان، دەگەڵ حیزبمان پێوەندیی راستەوخۆی دەبوو و لە کۆبوونەوەکانی حیزبیدا بەشداریی دەکرد.

بێ شک ئەو پێوەندییە هەروەک دوایی باسی دەکەین، زۆر بە سوودی حیزبی دیموکراتی کوردستان بوو و لە سەقامگیربوونەوەیدا بە تایبەت لە بواری رێکخراوەیی و سیاسییەوە گەلێک بە کەڵک بوو.

لە لایەکی دیکەوە بۆ ئەوەی لە ئەزموونی حیزبە کوردستانییەکانی عێراق کەڵک وەرگرن و بتوانن پێوەندی بە هێندێک ئەندامی خۆش نێو و لێزانی حیزب کە دوای کۆمار پەنایان بۆ ئەم بەشە لە کوردستان بردبوو، بگرنەوە، هەوڵیاندا و لە ماوەیەکی کەمدا توانیان دەگەڵ بەشەکانی جۆراوجۆری چەپەکان بە تایبەتی شیوعییەکان کە ئەوکات چەند بەش بوون، پێوەندی رێک بخەن. هەروەها توانیان دەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستان کە لە زەمانی کۆماری کوردستاندا بە دەستووری مەلا مستەفا کە خۆی لە مەهاباد بوو بە وەکالەتی ئەو لە لایەن هەمزە عبدالله و چەند کەسی دیکە کە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٥ لە کوردستانی عێراق دامەزرابوو دوای کۆماریش تێکۆشانی هەر بەردەوام و زۆریش بە هێز بوو، پێوەندیی راستەوخۆ پەیدا بکەن.

بەڕێوەبەرانی ئەو کاتی حیزب توانیان بە هاوکاری ئەو حیزب و هاونیشتمانە کوردستانییانە گۆڤارێک بە نێوی (رێگا) دەرخەن کە بۆ ماوەیەک مانگانە دەردەچوو و چەند ژمارەیەکی لێ بڵاوبووەوە و گەلێکیش بۆ فێربوونی کوردی و حاڵی بوون لە سیاسەت و دەست بەکاربوونەوەی ئەندامانی حیزب بە کەڵک بوو.

ساڵی ٢٧ بە گەشەکردنێکی بەرچاوی هێزە سیاسییەکان دەستی پێکرد. لەو ساڵەدا جگە لە تێکۆشانی جیددیی حیزبی توودە وەک هێزێکی سەرەکی، باقی ئەحزابی ئۆپۆزیسیۆنیش بە رەنگێکی ناسیۆنالیستی و ئێرانیگەریی توندەوە دەستیان بە کار کردبوو. رۆژنامە و گۆڤاری باش بڵاو دەبوونەوە، بە ئاشکرا دژی حکوومەت و بگرە هێندێک وەخت دژی شا و بنەماڵەکەشی شتیان دەنووسی.

ئاڵ و گۆڕی بەرچاو لە رقەبەریی ئەمریکا و ئینگلیس بۆ بەتاڵان بردنی زیاتری سامانی ئێران و بە تایبەت نەوت بەرچاو دەکەوت، زۆر ئاشکرا بوو کە ئەمریکا خەریکە جێگەی ساڵەکانی پێشووی ئینگلیس بگرێتەوە و لە رێگەی مۆرەکانی سەرەوەی حکوومەتی و وەعدەو وەعید بە شا جێگە بە بریتانیا لەق کاو جاروبار باسی زیادکردنی بەشی ئێرانی لە داهاتی نەوت و شەریکەی بە ناو ئێران و ئینگلیس دەکرد. ئەو شتانەش وەک کار و کردەوەی ئیمپریالیزم زەق دەکرانەوە و بە ئاشکرا دژی بۆچوونەکانی هەردوو

دەوڵەت لە ڕۆژنامەکاندا مەقالە دەنووسرا. گەلێک جار خەبەرەکانی پشتی پەردە لە قاو دەدران و بەشێک لەو ڕۆژنامانە بۆ کوردستانیش دەهاتن و لە هاندانی خەڵک دا بۆ تێکۆشان زۆر بەنرخ بوون. کاروباری ڕێکخراوی حیزبی دیموکراتی کوردستانیش هەرچەند تا ڕادەیەک بە نهێنی دەکرا، بەڵام زۆر چاکی پەرەسەندبوو.

هەردوو وڵاتی ئیمپریالیستی وێڕای ئەوەی لەسەر کلاوی مەلای مرخێش مرخێشیان بوو، لەو بەرهەڵستکارییەی ئۆپۆزیسیۆن و بە تایبەتی لە کردەوەکانی حیزبی توودە زۆر تووڕە بوون کە ڕۆژبەرۆژ زیاتر کرێکارانی وڵات بە گشتی و کارگێڕانی سەنعەتی نەوتی بە تایبەتی ڕێک دەخست و دەنگی دلێر ببوو، بە ڕاشکاوی لە بەرژەوەندیی سۆڤیەت دەدوا و لە سەر پێویستیی بردنە سەری بەڵێنەکانی لەمەڕ نەوتی شیمالی ئێران کە لە لایەن (قوام السلطنة)وە درابوون دەرۆیشت. ترسیشیان لەوە هەبوو و دەیانزانی کە حیزبی توودە هەر لە سەرەتای بیستەکانەوە دەستی خستبووە نێو ئەفسەرانی ئەرتەشەوە و بیروبۆچوونی مارکسیستی لە نێویاندا پەرە پێدەدا.

هەرکام بە چەشنێک لەسەر دارشتنی بەرنامە بۆ پێشگیری لە نفووزی سۆڤیەت و کورت کردنەوەی زمانی ئۆپۆزیسیۆن بە تایبەت حیزبی توودە سوور بوون و بۆ کوتان و نەمانیان لە هەوڵدا بوون. شاش ئەو هەوایەی پێخۆش بوو، هەردوو دەوڵەتی ناوبراو بە ڕاشکاوی دژایەتی خۆیان بە بێدەنگی دەگەڵ ئەو بۆچوونانە لە ڕێگەی شا و حکوومەتەوە نیشان دەدا. ئینگلیس هەستی بەوە دەکرد کە شا خەریکە دەچێتە ژێر تەئسیری سیاسەت و ئیمکاناتی ئەمریکا. ئەو مەسەلە بۆ ئینگلیس جێگەی مەترسی بوو.

دیموکراسییەت کە خەریک بوو بە خشکە جێی خۆی دەکردەوە، بە ئاشکرایی هەڕەشەی لە بەرژەوەندیی ئەم دوو حکومەتە دەکرد، لەم پێوەندییەدا شاش دەسەڵات و دەبدەبەکەی دەچووە ژێر پرسیار، دیارە هیچ کام لەوانە ئەم وەزعەیان بۆ تەحەممول نەدەکرا.

ئینگلیس کە لە کۆنەوە دەگەڵ کاربەدەستانی پایە بەرزی ئەرتەش ئاشنا بوو، دەگەڕا بەڵکو کەسێکی ناسراوی جێی متمانە پەیدا بکا و بە شێوەیەک ئەم وەزعە کۆتایی پێ بێنن، لە هاندانی شاش بۆ ئەم مەبەستە غافڵ نەبوون.

وەک دەڵێن لە ڕێگەی سپەهبود ڕەزم ئاراوە کە بەهۆی سەرکەوتنەکانی لە کوردستان و ئازەربایجان ناو و ناوبانگی پەیدا کردبوو دوایە تا پلەی سەرۆک وەزیریش چوو، پیلانێک دارێژرا.

ڕۆژی پازدەی ڕێبەندانی ١٣٢٧ی هەتاوی کاتێک کە شا بۆ بەڕێوەبردنی ڕێ و ڕەسمێک چووبوو بۆ زانستگەی تاران، لە لایەن کەسێک بە نێوی ناسر فەخرئارایی تەقەی لێ کراو بریندار بوو. ئەو ناسرە لە لایەک دەگەڵ ڕەزم ئارا پێوەندی هەبووە لە لایەکی دیکەوە دەگەڵ چەند کەس لە بەرپرسانی حیزبی توودە دۆستایەتی و هاتوچۆی هەبووە.(*)

بریندار بوونی شا بیانوویەکی باش بوو هەڵکەوتبوو بۆ هەرچی توندتر کوتان و پێدادانی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن و لە نێو بردنی هەموو ئاسەواری دیموکراسیی ساوای وەدەست هاتوو و داکوتانەوەی تەقڵەی دیکتاتۆرییەت و سەپاندنەوەی دەسەڵاتی ئیستبدادی و تۆڵە سەندنەوەی ئەو پەندانەی بە سەر بابی هاتبوو. هەر کە بەرپرسانی حکوومەت لە بریندار بوونی شا و نەکوژرانی ئاگادار بوون، لە سەرتاسەری ئێران فەرمانیان دا خەڵک لە مزگەوتەکان کۆوەبن، بۆ دەرچوونی شا لەم پیلانە شوکری خوا بکەن و رق و تووڕەیی خۆیان دژی پیلانگێڕان دەربڕن!.

شا بێ ڕاوەستان تێکۆشانی ئۆپۆزیسیۆنی قەدەغە کرد. بە یەک- دوو بیانوو کە هەوەڵیان تۆمەتی توودەیی بوونی ناسر فەخرئارایی، دووهەمیش بەڕێوەچوونی میتینگی حیزبی توودە لە ئیمام زادە عبداللەی نزیک تاران بوو بە بۆنەی ساڵرۆژی شەهید بوونی دوکتۆر تەقی ئەرانی کە پیاوەکانی دەوری شا ئیددیعایان کرد کە گوایا دانی ئەم میتینگە لەم شوێنە بە مەبەستی ڕێکخستنی کوودیتا بووە و ئەگەر شا کوژرابا، ئەوان ئیقدامی خۆیان دەکرد، بەڵام فریشتەکانی نەجات وەک هەموو کات باڵیان بەسەردا کێشاو نەکوژرا. حیزبی توودەش لە کاری خۆیدا سەرنەکەوت! لەو کاتەدا حیزبی توودەیان هەڵوەشاوە ڕاگەیاند.

پاش ئەم ڕووداوە لە زۆربەی شارەکانی ئێران دەستیان بە گرتنی خەڵک کرد، ئەو گرتنە بەشی هەموو حیزبە دیموکرات و ئاماڵ دیموکراتەکان و یەک لەوان حیزبی توودەی بە بەرفراوانی تێکەوت. جگە لەوەی بەندیخانەکان ئاخندران، زۆر کەسیش لە شوێنی ژیانی خۆیان تووڕ هەڵدران و دوور خرانەوە.

کوردستانیش لە م هەڵمەتە بێ بەش نەبوو، پۆلێکی باش لە لاوە تێکۆشەرەکانی ئەو

(*) حسێن حەداد کە ڕەفیقی نزیکی ناسر بووە، بە تۆمەتی ئەو دۆستایەتییە مەحکووم بە حەپسی ئەبەد کراو چەندین ساڵ لە زینداندا بوو، ئەوەی بۆ هاوبەندییەکانی یەک لەوان بۆ من (جەلیل گادانی) باس کردبوو.

سەردەمەیان گرتن و بۆ زیندانەکانی مەهاباد و ورمێ دواتریش بۆ تەوریزیان ڕەپێچەک دان. هێندێک لەم کەسانە بریتی بوون لە: عەزیز یوسفی، قادر یوسفی، ڕەشەی قاچاقچی، سدیق خاتەمی، حەسەن موفتی، سەید عوبێدوڵلا ئەیووبیان، غەنی بلوریان کە لەمێژ نەبوو لە باکۆ گەڕابووەوە. ئەوەش لە کوردستان تا ڕادەیەک وەک زۆر شوێنی دیکەی ئێران خەباتی دواخست.

لەم پۆلە لاوە یەک دوو کەسیان لە دادگا بەو ماوە مەحکووم کران کە کێشابوویان باقی دیکە بە چوار ساڵ بەندی مەحکووم کران کە بەشێکی زۆریان لە بەندیخانەی تەوریز تێپەڕ کرد و هەتا ساڵی ٣١ ئازاد نەکران، دیارە هێندێک لەوان لە بەندیخانەدا کاتی خۆیان بە خۆڕایی تێپەڕ نەکردبوو بە قەولی ماکسیم گورکی لە زانستگەکەی خۆیان کەڵکی باشیان وەرگرتبوو، دوای هاتنەدەر توانیان خزمەتی باش بە زانستی لاوەکانی ڕیزی خەبات بکەن.

شا لەم سەرکوت و کوشت و بڕە سوودی وەرگرت و لە ژێر زەخت و دیکتاتورییەتی داسەپاودا کە لە لایەن ئەربابەکانی بێگانەشیەوە پشتیوانی لێ دەکرا، توانی هێندێک دەسەڵاتی خۆی زیاتر بکا و مافی هەڵوەشانەوەی هەردوو مەجلیسی سنا و شورا وەدەست بێنێ، دوای ئەوەی خاترجەم بوو کە هەرکات یەک لەم مەجلیسانە و تەنانەت هەردووکیشیان بە قسەی نەکەن و لە فەرمانی دەرچن، دەتوانێ هەڵیانوەشێنێتەوە، لە ساڵی ١٣٢٨دا ئەمری دەرکرد کە هەڵبژاردنی دەورەی شازدەی مەجلیس دەست پێ بکا.

پێش ئەو هەڵبژاردنە هێندێک مرۆڤی تێکۆشەر و ئازا و نیشتمانپەروەری وەک دوکتۆر محەممەد موسەدیق و ئەوانەی تازە دەگەڵ ئەو لە بەرەیەکی میللی دا دەستیان بە تێکۆشان کردبوو، بۆ بەربەرەکانی دەگەڵ کردەوەی کارگێرانی وەزارەتی نێوخۆ لەمەر هەڵبژاردن و بەرگری کردنیان لە ئازادیی هەڵبژاردن بۆ ماوەیەک مانیان گرت.

ئەو مانگرتنە تا ڕادەیەک سەرکەتوو بوو، بەرپرسانی کاروباری هەڵبژاردن هێندێک وەعدەیان دا کە بوو بەهۆی ئاواڵە بوونی دەستی دوکتۆر موسەدیق و هاوبیرەکانی و توانیان لە تاران و یەک دوو شوێنی دیکە دەنگی زۆر بەرچاو وەرگرن و بەرەو سەرکەوتنی تەواو بڕۆن. شا لە ترسان هەڵبژاردنی لە تاران هەڵوەشاندەوە. سەیرتر ئەوەبوو، بێ ئەوەی تارانی پایتەخت نوێنەرەکانی خۆی دیاری کردبێ، لە مانگی خەزەڵوەردا شا مەجلیسی دەورەی شازدەی کردەوە.

هەڵبژاردنی تاران جارێکی دی لە ژێر زەختدا پاش چوار مانگ بەڕێوە چووە و ئەم جارەش هەر دوکتۆر موسەدیق و چەند کەسی دی لە ئەندامانی بەرەی میللی هەڵبژێران و هەر لەم مانگەشدا بوو کە بە پێی بۆچوونی دوکتۆر موسەدیق«جبهه ء ملی» یەکەم لە کەسایەتیە ناودار و نیشتمانپەروەرەکان و چەند حیزب پێکهات و بوو بە هێزێکی پان و بەرین کە کاریگەریی بەرچاوی لە ڕووداوەکانی دوارۆژدا هەبوو.

هەر لەو کاتەوە کە جەبهەی میللی یەکەم مەوجوودییەتی خۆی ڕاگەیاند، بە تایبەتی چونکە موسەدیق هەر لە ساڵەکانی ٢٥-٢٦ دەگەڵ قەول و قەراری (قوام السلطنة) و دانی ئیمتیازی نەوتی شیمال بە سۆڤیەت و یا جنووب بە وڵاتێکی دیکە موخالیف بوو، حیزبی توودە بە زۆر بڕوبیانوو دژایەتیی دەگەڵ دەکرد و دەگەڵ بەرنامەکانی نەدەگونجا.

هەرچەند لە کاتی خۆیدا باسی دەکەین کە لە شوێنێک حیزبی توودە بەوە گەیشت کە لەسەر جەبهەی میللی و شەخسی دوکتۆر موسەدیق بە هەڵە چووە، پشتیوانیی وردە بورژووازی و بازارییان و لە زۆر شوێن جووتیاران و دێ نشینەکان لەو، نەیدەتوانی دەلیلی ئەوەبێ کە موسەدیق لایەنگری ئیمپریالیزمە، بەڵام زۆر درەنگ ببوو، ئەو بۆچوونە چەوتە ئەوەندەی زیان لە خەڵکی ئێران و حیزبەکان دا کە هەرگیز قەرەبوو نەکراوە.

بەکردەوەش دەرکەوت ئەو لێ بڕاوییەی جەبهەی میللی بەرامبەر بریتانیا و شەریکەی نەوت و پاوانخوازیی ئینگلیس نیشانیان دا هیچ هێزێکی دیکە نەیوێرا خۆی لێدا. سەرەڕای ئەوەش لە هیچ کارشکێنی و موخالەفەتێکیش درێخییان نەکرد.

لەو ماوەدا چەند سەرۆک وەزیران گۆڕان، هەژیر تیرۆر کرا، ساعید مەراغەیی هاتە جێگای، بە دوای ئەویشدا عەلی مەنسوور هات.

دیارە دەگەڵ ئەوەی هەرکام گیروگرفتی خۆیان هەبوو، سەرێکی گرفتارییەکان ریشەی لە مەسەلەی نەوتدا بوو.

نەوتی ئێران لە ساڵی ١٩٣٣ ڕا تەقریبەن بە خۆڕایی درابووە دەست ئینگلیسییەکان و لە حاڵێک دا لە زۆر شوێنی خاوەن نەوتی دنیا نرخ لە سەرتر بوو و عادلانەتر دەفرۆشرا، ئینگلیس ئامادەی گۆڕینی قەراری پێشوو نەبوو. دەستی ئەمریکاش وردە وردە بەرەو ئەو سوودە بەرچاوەی نەوت درێژ دەبوو و خۆی ئامادە دەکرد بەشێکی بەرێ، بۆ حەللی ئەم موشکیلە کە خەریک بوو ڕەنگێکی تازەی سیاسی ئابووریی بە خۆیەوە دەگرت و لە مەجلیس چەند جار هاتبووە گۆڕێ و قسەی لەسەر کرابوو، تەنانەت لە هاوینی ٣٨دا

قەرارێکی تازەشی لەسەر دەرچوو، بەڵام نە ئینگلیس گوێی بزووت و نە کەسیش لەم سەرۆک وەزیر و دەوڵەتانەی ئێران پشتی مەسەلەکەیان گرت.

ئەم جار ئینگلیس کۆنە دۆستی جێی باوەڕی خۆی سپەهبود رەزم ئارای لە پرێسکەی پڕ فرت و فێڵی خۆی هێنایە مەیدان و لە مانگی پووشپەڕی ١٣٢٩ کرا بە سەرۆک وەزیر، گومان لەوەدا نییە کە مەبەستیان ئەوە بوو وەزعەکە جارێکی دیکە بەرەو دیکاتورییەتێکی توندوتیژتر بەرن و مەسەلەی نەوتیش لە بیر خەڵک بەرنەوە یا ئەگەر ئاڵ و گۆڕێک لەم بابەتە پێکهات، بەرژەوەندی بریتانیا بەرچاو بگیرێ.

رەزم ئارا دەگەڵ ئەوەی کە پیاوێکی لێهاتوو و تا رادەیەک خۆشەویست بوو، بۆ ئەوەی زیاتریش دڵی خەڵک وەدەست بێنێ، لایحەیەکی بردە مەجلیس کە بەپێی ئەو لایحە بەشێک لەو خاڵانەی کە لە قانوونی ئەساسیدا لەسەر ئەنجوومەنی ئەیالەتی و ویلایەتی نووسرابوو، بەڵام هیچ کات و ئێستاشی دەگەڵ بێ، بەرێوە نەچوو، گونجابوو. هەم دەگەڵ ئەم لایحە و هەم دەگەڵ ئەو پێشنیارە تازانەی لەسەر نەوت کران، لە لایەن جەبهەی میللییەوە موخالەفەت کرا.

جەبهەی میللی هەر لە پاییزی ١٣٢٩ ڕا مەسەلەی میللی کردنی سەنعەتی نەوتی هێنایە گۆڕێ و دوایە بوو بە دروشمی رەسمیی ئەو جەبهە و دوکتۆر موسەدیقیش بە جیددی لە هەموو شوێن و جێگایەک پشتگری مەسەلەکەی دەکرد. ئەوان ئەو شێوەیان بە باشترین رێگە حەللی مەسەلەی نەوت و رزگار بوون لە دەست بریتانیا دەزانی.

حیزبی توودەش بۆ دابین کردنی نەزەری خۆی بە هەر شێوەیەک بۆی کرابا، لەگەڵ بۆچوونی ئەوان دژایەتیی دەکرد و ئەو دروشمەی بە چارەسازی ئەساسی دەزانی و لە هەڵگرتنی بەردی گەورەی«حاکم بوونی خەڵک بە سەر چارەنووسی خۆیان» دەدوا و لەبەر ئەسڵی مەسەلەکە هەڵدەهات و زۆرجاریش بەشتی ناڕاست و ناڕەوا هێرشی تەبلیغاتیی دەکردە سەر جەبهەی میللی و بە خەڵک هەڵخەڵەتێنی و دەستکردی ئیستعمار و.. لە قەڵەم دەدران.

جەبهەی میللیش بە توودەییەکانی دەگوت توودەیی نەوتی و گوێ لە مستی سۆڤیەت و سەر لێ شێواو. بە داخەوە ئەو ململانێ ناشەریف و نابەجێیە کە لەم کاتە عاستەمەدا دەستی پێکردبوو، تا ئاخری هەر درێژەی کێشا و زیانی قەرەبوونەکراوەی لە گەلانی ئێران دا. یەک لەم زیانانە وەڕێ کەوتنی کوودیتاکانی یەک لە دوای یەکی شا و سەرکەوتنی

دوایین کوودیتای لە ٢٨ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٣٢هەتاوی بوو.

کوردستانیش بە لەبەر چاوگرتنی ئەوەی کە حیزبە تاقانەکەی حیزبی دیموکراتی کوردستان بوو، ئەویش لەگەڵ حیزبی توودە هاوکار و هاوپەیمان بوو، زۆر کات دەچووە ژێر تەئسیری ئەو بۆچوونە ناڕاستانە.

هەر لە پاییزی ساڵی ١٣٢٩ و لە کاتی حوکمداریی رەزم ئارا بوو کە حیزبی توودە لە رێگەی رێکخراوی نیزامی و ئەفسەرانی خۆیەوە توانی دە کەس لە ئەندامانی رێبەریی خۆی کە لە بەندیخانەی قەسر بوون و بە ئیعدام و ئەبەد مەحکووم کرابوون، بە شێوەیەکی زۆر عادی و دوور لە مەترسی بە بیانووی راگواستن دەرباز بکا. ئەوە رووداوە تاڕادەیەکی بەرچاو بۆ راکێشانی خەڵک بەرەو حیزبی توودە تەئسیری کرد. لە کوردستانیش بە قازانجی حیزب تەواو بوو جگە لە راکێشانی خەڵک بۆ لای حیزبی دیموکرات، دوژمنانیش تاسان و تووشی هێندێک پاشەکشە هاتن.

ئەوە بارێکی تەبلیغاتیی بەهێزی بۆ حیزبی توودە هەبوو. دوای هەڵوەشاوە راگەیاندنی زەبرێکی کاریگەر بوو لە رێژیمی وەشان. دیارە زۆریش بە زیانی رەزم ئارا و دارو وەشانە دەستەکەی تەواو بوو. جەبهەی میللیشی تا رادەیەک تاساند. ئەو رووداوە نەتەنیا لە ئێران، بەڵکو لە دنیا وەک تۆپ دەنگی دایەوە.

لەم مرخێش مرخێش و بگرە و بەردەدا ناکۆکیی نێو دەزگاکانی رێژیم زیاتر بوو و لەم بوارەدا بوو کە رەزم ئارای سەرۆک وەزیر لە شازدەی رەشەمەی ١٣٢٩ تیرۆر کرا و دوایین شانسی ئینگلیس بۆ سەپاندنی نەزەری خۆی لەسەر مەسەلەی نەوت لە دەست چوو.

بەشی دووهەم

گەشەسەندنەوەی تێکۆشانی حیزب

دوای نەمانی رەزم ئارا، رێگە بۆ جەبهەی میللی لەسەر دروشمی میللی کردنی نەوت خۆشتر بوو. ئەم باسە زۆری برەو ئەستاند و لە راستیدا بوو بە قسەی نێو بازاڕ و کووچە و کۆڵان و لایەنگرێکی یەگجار زۆری پەیدا کرد. بە تایبەتی کە حسێنی عەلاش هاتبووە سەرکار، هەرچەند پیاوی دەربار و شاگردی کۆنی ئینگلیسییەکان بوو، بەڵام توانا و برستی پێشگرتن لەم بۆچوونە باش و داخوازە رەوایەی کۆمەڵانی خەڵکی نەبوو.

سەرەڕای ئەوەش کە تاقمێک لە نوێنەرانی مەجلیس مۆری دەربار و وڵاتانی ئیمپریالیستی ئینگلیس و ئەمریکایان پێوەبوو و دڵیان بۆ خەڵکی لێ نەدەدا و هەڵبژێردراوی جەماوەر نەبوون، لایحەی میللی کردنی سەنعەتی نەوت لە ٢٤ی رەشەمەی ١٣٢٩دا لە پێشدا لە مەجلیسی شورا و دوایەش لە مەجلیسی سەنا، سەرەڕای ئەوەی نیوەی نوێنەرەکانی شا دایدەنان، لە رۆژی ٢٩ی هەر ئەو مانگەدا پەسەند کرا.

لەو کاتەوە ئەو رۆژە بە رۆژێکی پیرۆز ناو دەبرێ و وەک جێژن حیسابی بۆ دەکرێ و لە تەقویمەکانی ئێراندا وەک رۆژێکی مێژوویی دەنووسرێ و رۆژی پشوودانیشە.

هەرچەند ئەوە سەرەتای کارێکی گرینگ و مێژوویی بوو کە لە دنیا دەنگی دایەوە، دواتریش هاندەرێکی مەزن بوو بۆ هەموو وڵاتانی جیهانی سێهەم و رۆژهەڵاتی نێوەڕاست تا هەنگاوی باش بۆ بەدەستەوە گرتنی سامانی وڵاتەکەیان هەڵگرن و دژی ئیمپریالیزم و ئیستعمارچییەکان راپەڕن.

هەروەها ئەو کارە سومعەی«جبهه ملی» و باقی نیشتمانپەروەرانی لە روانگەی خەڵکەوە زۆر بردە سەر. جەماوەر جارێکی دی هومێدی بە خۆی پەیدا کرد و لە درێژەی

کارو بەرنامەکانیان دژی بنەماڵەی حەمە رەزا شا و وڵاتانی زۆردار بە هێزتر و پڕ هیواتر بوون.

سەرۆک وەزیری ئەوکات حسێنی عەلا لە لایەک پیاوی شا بوو و لە نێو خەڵکدا ناخۆشەویست و هەر لە بنەڕەت را پیاوێکی کەم ئیرادە و لاواز بوو، لە لایەکی دیکەوە سەر بە ئینگلیسییەکان بوو، بە هیچ شێوەیەک نەیدەتوانی قانوونی میللی کردنی سەنعەتی نەوت بەرێوەبەرێ و بەئاکامی بگەیەنێ.

ئەم کارە کەسێکی گەرەک بوو کە ئیمانی قووڵی بە کارەکە بێ و گەلیشی لە پشت بێ تا بتوانێ دەگەڵ دەوڵەتی خاوەن دەسەڵات و پاوانخوازی بریتانیا و شەریکەی خاوەن دۆلار و پاوەندی بە نێو شیرکەتی نەوتی ئێران و ئینگلیس بێتە مەیدانی ململانێ. بێگومان زانیاریی سیاسی و قانوونیشی دەویست کە وەڵامدەری ئیددیعا پڕوپووچەکانی ئەوان بێ و بە توانایی تەواو لە دادگای نێو نەتەوەیی وەڵامدەر بێ.

لەسەر ئەم بنەمایە بە پێچەوانەی ویستی راستەقینەی شا لە ٨ی بانەمەڕی ١٣٣٠ی هەتاوی دوکتۆر محەمەد موسەدیق کرا بە سەرۆک وەزیر. ناوبراو خاوەنی بەرنامە بوو، هەستی دەکرد کە خەڵک پشتیوانیی تەواو لە بۆچوونەکانی دەکەن و بۆیە بە پشتگەرم بوون بە رای خەڵک و هیممەت و لێزانیی خۆی و هاودەنگی و موافقەتی ئەندامانی جەبهەی میللی رۆژی ٢٩ی جۆزەردانی ١٣٣٠ شیرکەتی نەوتی خەلعی یەد کرد و رایاڵی و موهەندیس مەهدی بازرگانی بە سەرۆکایەتی هەیئەتێک بۆ ئابادان بەرێ کرد تا بەکردەوە شیرکەتی نەوت و هەموو ئیمکانات و کەل و پەلی ئەم بونیادە ئابووری و سەنعەتییە لە ئینگلیسییەکان تەحویل وەرگرن.

کار گەیشتە جێگایەک کە ئینگلیس و تێکڕای مۆرەکان و فەرماندەرانی پایە بەرزی ئەرتەش و دەربار بە هەموو توانای خۆیانەوە دەگەڵ دوکتۆر موسەدیق دژایەتییان کرد و خەریکی پیلان دارشتن و بەرپەرچ دانەوەی کار و کردەوەی ئەوبوون، موسەدیق ئاگادار بوو کە ئەم هەویرە ئاوێ زۆر دەبا و ئاورەکە لە گۆڕی ئینگلیس هەڵدەستێ و لە کۆنسوولخانەکانی ئەوان را رێنوێنی دەکرێن، لەبەر ئەوەی فەرمانی دا کە لە رۆژی ٢٥ی بەفرانباری ١٣٣٠دا هەموو کۆنسوولخانەکانی ئینگلیس کە لە شارە گەورەکانی ئێران بوون تەعتیل کرێن.

ئەو کارانە هەم دەوڵەتی بریتانیای توورەتر کرد و هەم شای لە دین دەهری کردبوو.

بۆیە هەرجار لە جاری پێشوو زیاتر پیلانگێڕییان دەکرد و بە ئاشکرا لە ڕێگەی ئەو ئەندامانەی پارلەمان کە سەربەخۆیان بوون، بە ئاشکرا و نهێنی لە ڕێگەی دەربەگ و شێخ و مەلا و بە تایبەتی ئەرتەشەوە خەریکی پیلانگێڕی بوون.

تا ئەو کات شا فەرماندەی هەموو ئەرتەش بوو و دەیتوانی لەم ڕێگایەوە هەرچی دڵخوازی بێ بیکا، دوکتور موسەدیق ئەم دەسەڵاتە زۆرەی شای بە مەترسییەکی گەورە دەزانی. بۆیە لە مانگی پووشپەڕی ٣١دا بەدوو هۆ لە سەرۆک وەزیری ئیستیعفای دا.

یەکەمیان لەبەر ئەوە خۆی پیاوێکی بلیمەت و یاسازان بوو، کە زانی فراکسیونێکی بە هێزی سی چل کەسی لە مەجلیس پەیدا بووە و دژایەتیی دەکەن، دووهەم لەبەر ئەوەی دەیەویست شا لەوە زیاتر لە جیاتی سەڵتەنەت کردن حکوومەت نەکا و فەرماندەی گشتیی ئەرتەش نەبێ و خۆی بە ئەمیری ئومەرا دانەنێ و خاوەنی هەموو دەسەڵاتێک نەبێ.

دوای لە کار کشانەوەی(استعفا)ی دوکتور موسەدیق، کۆمەڵانی خەڵک بە تێکڕا ڕژانە نێو شەقامەکان و خوازیاری هاتنەوە سەر کاری ناوبراو بوون و ئەوەندەیان خۆڕاگری کرد و پێیان داگرت تا شا مەجبوور بوو داوا لە دوکتور موسەدیق بکا ببێتەوە سەرۆک وەزیر و بۆ یەکەم جار لە دەورەی بنەماڵەی پەهلەویدا موسەدیق فەرماندەی گشتی ئەرتەشیش بێ و وەزیری بەرگریش هەر بۆ خۆی دیاریی بکا.

دیارە ئەو خۆپێشاندانانەی لە مانگی پووشپەڕدا بە قازانجی دوکتۆر موسەدیق هاتنە گۆڕێ، هەموویان لەوپەڕی یەکگرتوویی و فیداکاریدا بەڕێوە دەچوون، بەڵام خۆپیشاندانی ڕۆژی ٣٠ی پووشپەڕ وەک یەکێک لە بەرینترین بەرهەڵستکارییەکان لە زۆر شوێنی وڵات بەڕێوە چوون، بە تایبەتی لە تاران ئەم میتینگ و ڕێ پێوان و خۆپیشاندانە ئەوەندە بەهێز بوو کە هێزە چەکدارەکانی تەیاری شایان کە بە ماشێن و تانک و کەرەستەی زۆرەوە بۆ سەرکوتی خەڵک هاتبوونە مەیدان، مەجبوور بە پاشەکشە کرد. خەڵکێکی زۆر لەم خۆپیشاندانەدا بە دەستی چەکدارانی شا شەهید کران کە لە گۆڕستانی ئیبن بابویەی تاران، گۆڕستانی تایبەتییان بۆ ساز کردوون.

شا ناچار بە پاشەکشە بوو. هەرچەند ڕۆژێک زیاتر نەبوو قوام السلطنەی وەک سەرۆک وەزیر دیاری کردبوو، وەلای نا و دوکتور موسەدیق بە دەسەڵاتێکی زۆر و تازەوە بوو بە سەرۆک وەزیر.

سەرەڕای ئەوەی کە شا هیچ ڕێگایەکی بۆ نەمایەوە و ناچار حوکمی سەرۆک وەزیری

دووبارەی دوکتۆر موسەدیقی ئیمزا کردەوە، بەڵام لەژێرەوە هەر خەریکی فرت و فێڵ و پیلانگێڕان بوو. لە لایەک ئەمریکا و ئینگلیس کە لە لێبڕاویی موسەدیق و دژایەتی ئەو جەبهەی میللی و هەوڵی حیزبی توودە بۆ گەیشتن بە گەلاڵەکانی پێشوو زۆر توورە بوون و دەیاندی کە ڕۆژبەڕۆژ خەڵک پشت گەرمتر دەبن و وێدەچێ بۆ هەمیشە نەوتەکە لە دەست هەردووکیان بچێ، خەریکی فرت و فێڵ و وەلانانی دوکتۆر موسەدیق بوون، هەر بۆ ئەم مەبەستەش پێشگرییان لە کڕینی نەوت کرد و بەم هۆیە زەختی ئابووری زۆریان خستە سەر دەوڵەتی موسەدیق.

لە لایەکی دیکەشەوە شا و دارودەستەکەی بە ئاشکرا دەستیان دابووە هەڕەشە و گورەشە، لە ڕێگای بەکرێگیراوانەوە. یەکێک لە باشترین دۆستەکانی موسەدیق سەرتیپ ئەفشار توس کە سەرۆکی گشتیی شارەوانی تاران بوو، ڕفێندرا و بەشێوەیەکی مەرمووز و زۆر نالەبار کوژرا.

ئەوە بوو وردە وردە سیاسەتی ئابووری بێ نەوت لە لایەن حکوومەتی میللی تەبلیغ کراو موسەدیق لە خەڵکی داوا کرد کە دەبێ بۆ سەرکەوتنی یەگجاری و بەربەرەکانی دەگەڵ ناتەواویی ئابووری زیاتر فیداکاری بکەن و لە خۆبووردوو بن.

هەروەها گەڵاڵەی قەرزەی میللی بۆ تێ هەڵێنانەوەی کەم و کووڕیی ماڵیی دەزگای دەوڵەتی هێنا گۆڕێ. ئەم گەڵاڵە بریتی لەوە بوو هەر کەس پوولی زیادی هەیە، لەم بەرگانەی دەوڵەت چاپ و بڵاوی دەکاتەوە، بکڕێ و دوای باش بوونی وەزعی ئابووری هەڵێنجانی نەوت و فرۆشتنی لە داهاتوودا وەریگرێتەوە.

بە خۆشییەوە ئەم گەڵاڵەش پەسەند کراو تا ڕادەیەکی بەرچاو کەڵکی لە راگرتنی وەزعەکەدا هەبوو، لە زۆر شوێن و جێگا پێشوازی گەرمی لێکرا. حیزبی توودە دژی ئەوەش وێستا و تەبلیغاتی زۆر خراپی کرد، بەڵام وەک زۆر مەسەلەی دی تێیدا سەرکەوتوو نەبوو.

شا کە دەیدی هیچ شتێکی بۆ نەماوەتەوە، دەست و پێوەندەکانی خۆی وەگەڕخست، بە نێوی هێندێک ایەتو الله دەرباریی‌ەکان و چەقۆکێشی وەک شەعبان بێ مۆخ هاتنە شەقامەکان و بە بڵاوکردنەوەی درۆی «شا دەیەوێ بڕوا و نابێ بێڵێن» سومعەی لە دەست چوویان بۆ زیندوو دەکردەوە.

ئەم کارە لە مانگی ڕەشەمەی ساڵی ٣١دا بوو. لە ڕاستیدا زۆرتر لەوە دەچوو

پیلانێکی کوودیتایی دژی موسەدیق بێ، بەڵام خەڵک بۆ وەدرۆخستنەوەی ئەم دەنگۆیە، بە رادەیەکی بەرچاو رژانە شەقامەکان. هەرچەند جۆراوجۆری و یەک نەبوونی دروشمەکان نیشانەیەکی روونی ناتەبایی هێزەکانی دیموکرات و خەباتکاری دژی ئیمپریالیزم و شا بوو، بەڵام وەڵامێکی زۆر ددان شکێن بۆ پیلانگێڕان بوو.

داخەکەم ئەوانەی تینووی نەوت بوون و ئەم شتەیان لە بەرنامەی ئابووری و سەنعەتیی خۆیان دا وەک خوێن لە بەدەنی بەنی ئادەم دا حیساب دەکرد، لە بنەوە بڕیاری خۆیان دابوو، ئەمریکا نەتەنیا چەند جار وەڵامی رەدی بە داخوازیی دوکتۆر موسەدیق لە سەر داوای یارمەتی و قەرز داوە، بەڵکو نەیهێشت بانکی جیهانیش قەرزی دەگەڵ بکا.

ئەمریکا و ئینگلیس ئەوکات کە دوکتۆر موسەدیق و دەوڵەتەکەی وەڵامی رەدیان بە چەند شەریکەی گەورە لە سەر کڕینی نەوت داوە و شەرت و شرووتی هیچیانی قبووڵ نەکرد، بە تایبەت دوای ئەوەی گەڵاڵەی هاوبەشی چرچیل و ترومینی زاڵمانە زانی و رەتی کردەوە، بە تەواوی گرژ بوون و بە توندی خەریکی پشتیوانی لە شا و رێکخستنی کوودیتا بوون. وەک لە دوایەدا باس دەکەین ئەو بۆچوونە پڕ لە شەرم و خیانەتە لە رۆژەکانی ٢٥ی گەلاوێژەوە بە جیددی هاتە مەیدانی کردەوە، زۆر بە داخەوە سەریش کەوتن و مەسەلەی نەوتەکەشیان بە کەیفی خۆیان چارەسەر کرد.

شا و حکوومەتەکەی بۆ ئەم مەبەستە زۆر بە توندی لە بەهاری ساڵی ٣٢ را خەریکی کۆکردنەوەی هێز و ئاڵ وگۆڕی مۆرەکانی خۆیان بوون. بە پێچەوانەی هێزە دیموکراتیکەکان کە قەت یەکگرتوو نەبوون و لەسەر پرۆژەیەکی تایبەت بۆ رزگاریی وڵات رێک نەکەوتن، دوژمنەکان کلکیان لێک گرێدا و خەریکی خۆسازدان بوون و بەو پشتیوانییە ماددییەی ئەمریکا و ئینگلیس بۆیان تەرخان کردبوون و جگە لەوە ئیمکاناتی بەربڵاوی دەرباریشیان لە دەست دابوو، لە ماوەی چەند مانگدا هێدی هێدی خۆیان رێکخست.

دیارە دوکتۆر موسەدیقیش کە لە سەر ئەو بڕوایە بوو، تا ئەو جێگایەی بۆی بلوێ، ئێران لە دەستی ئیمپریالیزم رزگار بکاو بە تەواوی ببێتە وڵاتێکی سەربەخۆی دوور لە دەسەڵاتی زالی ئەم دوو دەوڵەتە، بەرەبەرە لە نفووز و دەسەڵاتی شای کەم دەکردەوە، هێندێک کاری دەکرد کە لە لایەک مەوقعیەتی شا لەق کا و لە لایەکی دیکە زیاتر لە پێشووش پشتیوانی جەماوەر بۆ حکوومەتە میللییەکەی بە تایبەتی رەزامەندیی زەحمەتکێشانی شار و دێ وەدەست بێنێ.

لەم بوارەدا بوو کە لە ساڵی ٣١دا فەرمانی دا قانوونی ٢٠٪ کە بە قازانجی جووتیاران لە مەجلیس تەسویب ببوو، (*) لە هەموو دێهاتی ئێران بە تایبەتی لەو جێگایانەی کە خاوەن ملکی گەورەی لێ بوو و ژیانی زەحمەتکێشان لە ژێر رکێفی گەورە ئاغاکاندا بوو، بەرێوە بەرن.

دوایەش لە بەهاری ١٣٣٢دا فەرمانی وەرگرتنەوەی ملکەکانی بە مفت و زۆر وەدەست هاتووی بنەماڵەی پەهلەوی دا و لەم رێگایەوە زەبرێکی قورسی ماڵیی لە شادا.

ئەم وەزعە کە رەوتی دیموکراسیی بەهێزتر دەکرد، لەسەر کوردستانیش شوێنەواری زۆرباشی دانابوو، بەشداریی حیزبی دیموکرات لە تەواوی ئەم هەڵسوکەوتانەدا هەرچەند بەشێوەی راستەوخۆ و زۆر ئاشکرا نەیدەتوانی و زیاتر بە نێوی جەماوەر دەچووە مەیدان، زۆر بەرچاو بوو.

حیزبی دیموکراتی کوردستان لە زۆربەی خۆپیشاندانەکانی ئیعترازیی ئەو سەردەم و میللی کردنی نەوت بە پێی توانای خۆی هەوڵی دەدا و هێندێک جار لە ئەندامان و لایەنگرانی خۆی کەڵکی وەردەگرت و مانۆری دەدا.

لە ساڵی ٣١دا کە بەشێک لە بەندییەکانی دەوری کۆمار و هەروەها گیراوەکانی رێبەندانی ساڵی ٢٧یش ئازاد ببوون، هێندێک لەو کەسانەش کە لە زەمانی کۆمار بۆ خوێندن نێردرابوونە باکۆ و تەورێز و زۆر پێشتر گەڕابوونەوە، ماوەیەکی زۆر لە ترسی ژێرچاوەدێری بوونی بەکرێگیراوانی رێژیم نەیانتوانیبوو لە تێکۆشانی سیاسیدا بەشداری بکەن، دەستیان بە تێکۆشان کرد.

ئەم هەوڵ و تێکۆشانە و چوونە پێشی کاری رێکخراوەیی و نفووزی حیزب لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا لە دوو رووداوی گرینگدا بە باشی ئاکامی دەرکەوت.

یەکیان بەشداربوون لە هەڵبژاردنی نوێنەری دەورەی ١٧ی مەجلیسی شورا بوو، ئەوەی دیکەیان پشتیوانی و رێنوێنی و هاوکاری دەگەڵ راپەڕینی جووتیارانی کوردستان لە زستانی ساڵی٣١دا.

(*) قانوونی ٢٠٪ کە لە زەمانی موسەدیق پەسند کرابوو، بۆ چاوەدێریی زیاتری جووتیاران و ئاوەدان کردنەوەی زیاتر بووە. بە پێی ئەم قانوونە دوای ئەوەی مالیک بەهرەی خۆی لە جووت بەندە و وەرزێران وەردەگرت، دەبوو لەو داهاتە ٢٠٪ رەت کاتەوە بۆ ئەنجوومەن یان شورای گوند. لەو بیست لە سەدە کە لە ئاغا وەردەگیرا و بێگومان زیاتر مالیکە گەورەکانی دەگرتەوە، دە لە سەدی بۆ جووتیارەکان بوو کە بە شێوەیەک لە نێو خۆیاندا بەشیان دەکرد. دە لە سەدەکەی دیکەش خەرجی ئاوەدانی و تەعمیرات و کاری پێویست بۆ ئاوەدانی دەکرا.

بۆ دەورەی حەڤدەهەمی مەجلیس، هەرچەند حیزب لەبەر قانوونی نەبوونی نەیدەتوانی بە رەسمی بەشداری بکا، بەڵام بە شێوەی غەیرە رەسمی بۆ یەکەم جار کاندیداتۆری جێی بڕوای خۆی دیاری کرد، زۆر پشتی گرت و چالاکیی زۆری لە خۆی نیشاندا.

ئەم شەخسیەتە زانا و سیاسییە صارم الدین صادق وەزیری خەڵکی سنە و دانیشتووی تاران و وەکیلی پایە یەکی دادگوستەری بوو، بەهۆی پاکی و چالاکیی سیاسی لە نێو کوردەکانی دانیشتووی تاران زۆر خۆشەویست بوو، بۆ ناساندنی ئەو هەم بە وەزیری نێو خۆ و هەم بە خەڵکی مەهاباد و دەوروبەر بەشێکی زۆر لە پیاوانی دڵسۆز و خۆش ناوی دانیشتووی تاران هەوڵیان دابوو ناسنامەیەکیشیان ئیمزا و بڵاو کردبووەوە.

نێوبراو کاتێک بۆ زیاتر خۆناساندن و تێکۆشانی هەڵبژاردن هاتە مەهاباد، جەماوەرێکی زۆر بە پێشوازییەوە چوون.

لەم ماوەدا کە لە ماڵی حاجی ساڵح خەرازی میوان بوو، خەڵکی شار لە بازاڕی، زەحمەتکێش، رۆشنبیر و قوتابی و ژن و پیاوەوە دەستە دەستە دەچوون سەریان دەدا. ئەویش وێڕای سەردانی بنەماڵەی شەهیدان و پرسین لە وەزعی ژیانی خەڵک و گیروگرفتەکانیان چەند جارێک لە نێو شاردا چووە نێو خەڵک و بە کۆمەڵ دەگەڵیان دوا.

وتە و ئەخلاق و رەفتاری چەند رۆژەی نێوبراو جەماوەرێکی زۆری بۆ لای ئەو راکێشا.

زۆر ئاشکرا بوو کە لە هەموو بارەوە سەرکەوتوو دەبێ و لە هەڵبژاردنەکەدا دەیباتەوە و بە سەر دووکەسەکەی دیکە کە یەکیان دوکتۆر موکری خەڵکی باشووری کوردستان و ئەوی دیکەیان حەسەن ئیمامی (ئیمام جومعە)ی تاران و نێردراوی تایبەتی دەربار بوو زاڵ دەبێ.

نیشاندانی خۆشەویستی خەڵک بەرامبەر بە کاک صارم تەئسیری خراپی کردە سەر بەرپرسانی رێژیم لە شاری مەهاباد. ئەوان ئەم هاتوچۆ و تێکۆشانەی ئەندامان و لایەنگرانی حیزبیان بە چەشنێک بەرهەڵستکاری بۆ خۆیان دادەنا و چەند جار بۆ تێکدانی ئەو رەوتەی کە دڵخوازی خەڵک بوو، پیلانیان گێڕا و شەڕیان ساز کرد و تەنانەت خەریکی هێرش کردن بۆ سەر کاک صارم بوون. دەیانزانی ئەگەر بەم نەزم و هاوکارییە هەمە لایەنەی کە داندرابوو، رەوتی هەڵبژاردن ئاسایی بچێتە پێش، کەسە دیاریکراوەکەی شا دەرناچێ و ئابروویان لە مەترسی دایە.

بۆیە زۆر بە ئاشکرا دەستیان کرد بە هەڕەشە و گوڕەشە، کرینی هێندێک دەرەبەگ و

نۆکەر لە حەوزەکانی دەرەوەی شار و لە زۆر جێگاش دەستیان لە سندووقەکان وەردا.

ئەرتەش و ژاندارم هەموو هێزی خۆیان لەم بارەوە وەگەڕ خستبوو.

هەرچەند زیاتر لە ٨٥٪ی کەسانی خاوەن دەنگی شاری مەهاباد دەنگیان بە کاک صارم دابوو، لە خوێندنەوەی دەنگەکانیشدا ئەوە بە روونی دەرکەوت، بەڵام سەری ئیمام جومعەی تارانیان لە سندووق دەرهێنا.

دەگەڵ ئەوەش کە ئەندامانی ناوداری جەبهەی میللی لە کۆمیسیۆنی شکایەتدا بوون و ئاگایان لەم کەڵەک بازییەی رێژیم بوو، بەڵام گوێیان بۆ شکایەتی خەڵک نەبزووت. سەرەڕای ئەوەش ئەم مەسەلەی هەڵبژاردنە چەند ئاکامی باشی هەبوو، یەکیان ئەوە بوو کە خەڵک یەکگرتووتر بوون، زیاتر لە کەڵەک بازی و فرت و فێڵی رێژیم گەیشتن، دووهەم ئەوەی کە بە رێژیمیان سەلماند بەهۆی زەبروزەنگ ناتوانێ بۆ هەمیشە پێشی خەبات و بەرهەڵستکاریی خەڵک بگرێ. سێهەم ئەوە بوو کە خەڵک بەم دەنگدانە یارێکی وەفادار و دڵسۆزیان بۆ خۆیان پەیدا کردبوو، کە بە نوێنەری راستەقینەی خۆیان دەزانی و بێ ئەوەی بچێتە پارلمان، بوو بە دۆستی جێ متمانەی خەڵک، کە دوایەش بۆ حەللی زۆر لە گیروگرفتەکانیان ئامادە بوو. ناوبراو دوای کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ یەکێک لەو کەسانە بوو کە گیرا و دوای چەند ساڵ مانەوە لە بەندیخانەی رێژیمیشدا هەروا جوامێر و تێکۆشەر مایەوە.

خەڵک بە ئاگاداری لەوەی کە بەشێکی زۆر لە بەرهەمی رەنج و کوێرەوەرییەکەیان بە فیڕۆ دەچێتە ئەنباری ئاغا و دەبێتە خەرجی کۆشک و تەلاری بەگزادەکان و خەرجی سازانی ئەوان دەگەڵ ژاندارمە و گزیر و کۆیخاکان، لە پەسند کرانی قانوونی ٢٠٪ی دوکتۆر موسەدیق زۆر خۆشحاڵ بوون. هەستیان بەوە دەکرد کە بۆ دەربازبوونیان لە بێکاری، هەژاری و کۆیلەتی ئەوە یەکەم هەنگاوە کە هەڵدەگیرێ و ئەگەر جێ بەجێ بکرێ، زۆر سەرکەوتنی دیکە و بگرە گۆڕانی سیستەمی دەربەگایەتیی بە دوادا دێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستان روون کردنەوەی خەڵکی لەم بارەوە بە ئەرکی خۆی دەزانی و لەم پێوەندییەدا لە گوندەکانی ناوچەی موکریان زۆری هەوڵدا. ئەم یاسایە هەرئەوەندەی جێگای دڵخۆشیی جووتیاران و زەحمەتکێشانی دێهات بوو، ئەوەندەشی ئاغاکان و ژاندارم و دەست و پێوەندەکانی ئەوان تووڕە کردبوو، لە زۆر شوێن و بە زۆر بیانوو خۆیان لە دانی ٢٠٪ دەبوارد.

ئاخر لە گەلێک ناوچە جووتیاران نەتەنیا خاوەنی ماڵ و مووچە و ئاژەڵی خۆیان نەبوون، بەڵکو دەسەڵاتی خاوخێزانیشیان کەوتبووە ژێر دەستی ئەرباب! لە هێندێک شوێن وەک شارۆچکەی بۆکان پێوەندیی ئاغا و رەعیەت بەرادەیەک زاڵمانە بوو کە خەڵک خاوەنی موڵک و دوکان و حەوش و خانووی خۆشیان نەبوون. زۆر کەس چەند ساڵ دوای کڕینی ئەو مولکانەش بۆیان تاپۆ نەدەکرا و سەنەدیان نەدەدرایە.

پەسندکردنی قانوونی ٢٠٪ نیگەرانیی زۆری بۆ مالیکەکان پێکهێنابوو. وەزع زۆر ئاڵۆز بوو، لە لایەک بەکرێگیراوانی رێژیم دەگەڵ دەرەبەگەکان رێککەوتبوون و دژی زەحمەتکێشانی لادێ پیلانیان دەگێڕا. لە لایەکی دیکەوە جووتیاران لە ناوچەی موکریان دەستیان دابووە دەستی یەک و یەکیەتییەکی نهێنییان پێکهێنابوو تا بتوانن لە مافی خۆیان دیفاع بکەن.

ئەم رێککەوتنە و یەکگرتنە لە رێبەندانی ١٣٣١ لە بەرامبەر زەخت و زۆری مالیکەکاندا شێوەیەکی ئاشکرای بە خۆوە گرت و لە زۆر شوێن جووتیاران بەرهەڵستی ئاغاکانیان کرد.

حیزبی دیموکراتیش لە بەرامبەر هاوکاری رێژیم دەگەڵ دەرەبەگەکان دا بە ئەرکی پشتیوانی کردن لە جووتیارەکان هەستاو سەرەتا لە بواری تەبلیغاتی و دوایەش لە باری ماددیییەوە زۆری هاوکاری کردن

بەرەنگارییەکە گەیشتە جێگایەک کە ئاغا و دەرەبەگەکان لە لایەک و زەحمەتکێشانی لادێ لە لایەکی دیکەوە، وەک دوو هێز لە بەرامبەر یەکتر راوەستان و تەقە و لێکدانیش هاتە گۆڕێ و جووتیارەکان سەرەڕای کەمبوونی ئیمکانات، ئازایەتیی باشیان لە خۆیان نیشاندا.

کاربەدەستانی رێژیم کە بەشێوەی سروشتی و لەباری چینایەتییەوە، مانەوەی خۆیان لە مانەوەی دەرەبەگایەتیدا دەدی، کە هەستیان بەوە کرد ئاغاکان تینیان بۆ هاتووە، بە پێچەوانەی سیاسەتی دەوڵەتی دوکتۆر موسەدیق کە لایەنگری بەرێوەچوونی یاسا بوو و پشتگیری دابین کردنی مافی جووتیاران بوو، دەستیان بە خۆ تێ هەڵقوتاندن کرد.

سەرهەنگ مظفر زەنگەنە کە ئەو کات فەرماندەی تیپی مەهاباد بوو، هێزی ئامادەکرد و بە ئاشکرا بە لایەنگری لە دەرەبەگەکان هاتە مەیدان. هەر ئەوە بوو بەهۆی هەڵسانەوەی ئاغاکان و بە دوو قۆڵی پەلاماری جووتیارەکانیان دا و زۆر بێ بەزەییانە دەگەڵیان

جووڵانەوە. لە کوشتن، تاڵان کردن و بە ئاودادانی ژن و پیاو بێشکەی منداڵان و زۆرکاری دڕندانەی تر خۆیان نەپاراست، گەلێک لە بنەماڵەی ئەفرادی ناسراوی ئەو حەرەکەتە گیران و دەربەدەر کران.

ئەم کارە سەرەڕای ئەوەی لە چەند ناوچەیەکی بچووکدا هاتە گۆڕێ، لە بەشی زۆری ئێران دەنگی دایەوە و زۆربەی رۆژنامەکانی ئەوکات لەسەر ئەو رووداوە باسیان کرد.

لە قاودانی ئەم دەست تێوەردانە لە لایەن مظفر زەنگەنە و چەکدارەکانی، رێسواییەکی زۆری بۆ شا و رێژیمەکەی و دەرەبەگەکان پێکهێنا.

هەرچەند ئەم جووڵانەوە عادڵانەیە سەرکوت کرا، بەڵام لە وریاکردنەوەی زەحمەتکێشانی لادێی کوردستاندا ئاسەواری خۆی دانا و ئێستاش لە بیر نەچۆتەوە.

ژمارەیەک لەو کەسانەی کە لەم حەرەکەتەدا نەقشی بەرچاویان هەبوو، دوایەش تووشی کوێرەوەری و دەربەدەری یا زیندان بوون، بریتی بوون لە حاجی قاسمی خەیات، عبدالله ئێرانی، عەلی میرەبەگ، عومەر بابامیری، محەمەد ئەفخەمی، سولتان حاجی باقر ناسراو بە سولتان ئاغا شێخ ئاغایی، برایم لیتان و کوڕەکانی، عەولا شەشەو حەمەدەمینی کوڕی، عبدالله خەزێم، مەلا رەحمان پیرەباب، مەلا عەولای گۆلێ کە دوایە چووبوو بۆ مشیرئاباد، کە زۆربەی ئەوانە تا دوا پشوو بۆ حیزب و گەل تێکۆشان.

هەرچەند حیزبی دیموکرات و جووتیارەکان لەم کارە سەرنەکەوتن، بەڵام حیزب سەرنجی جووتیارانی لە زۆر شوێنی کوردستان بۆ لای خۆی راکێشاو بوو بە هۆی بەهێز بوونی رێکخراوی جووتیاران. بە تایبەتی لەبەر ئەوەی دوای شکانیشیان لە یارمەتیدان بۆ پەیدا کردنی جێگا و رێگا و شوێنی دامەزرانیان لە لایەن حیزبەوە هاوکاریی پێویستی مادی و مەعنەویان دەگەڵ کرا. حیزب ئیعتیبارێکی تازەی پەیدا کرد و دۆست و دوژمن حیسابێکی تازەیان بۆ کردەوە و سومعە و خۆشەویستی حیزب لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا زیاتر بوو. هەر بەو نیسبەتەی کە هێزی کۆنەپەرستی سەر بە شا خەریک بوون مەیدان لە حیزبە پێشکەوتنخوازەکان تەنگەبەر بکەن، هێزەکان لە لایەک و بە تایبەتی دەوڵەتی دوکتۆر موسەدیق دوژمنانی خۆیان زیاتر دەناسی و جیددی تر دەبوون.

وەک لە پێشدا باسمان کرد حیزبی توودە قەولی دابوو بە ناردنی کادر بۆ کوردستان یارمەتیی مەعنەویش بکا، لە ساڵەکانی ٣٠ و ٣١ تەنیا دوو کەسی ناردبوو کە لەبەر نەزانینی زمانی کوردی نەیاندەتوانی خۆیان لەگەڵ خەڵک و هەلومەرجەکە رابێنن و

ونزیکەی مانگێک دەمانەوە و دەگەڕانەوە، بەڵام بەم چەند جار هەوڵدان و تێکۆشانی حیزبی دیموکرات لە کوردستان بە تایبەتی بە دوای مەسەلەی هەڵبژاردن و دیاری کردنی کاندیداتۆرێکی وەک صارم خان بۆ مەجلیسی ١٧و، کردەوەی شۆڕشگێڕانەی جووتیارەکانی ناوچەی موکریان هەموو بۆیان دەرکەوت کە کورد لەسەر داوای خۆی سوورە و وەدوای ڕێبازی حیزبی دیموکرات دەکەوێ.

بۆیە لە بەهاری ساڵی ٣٢دا حیزبی توودە چوار کادریان نارد کە دوویان کورد بوون، یەکیان کاک عەبدولرەحمان قاسملوو بوو، گەرچی بەینێکی دوور و درێژ لە هەندەران خەریکی فێربوون و خوێندن ببوو تا ڕادەیەک لە داب و نەریتی گەلەکەی دوور کەوتبۆوە، بەڵام بە زانایی خۆی زۆر زوو جێگای خۆی کردەوە و ئیبتیکاری کارەکان و سەرۆکایەتیی گشتیی بەدەستەوە گرت. ئەوی دیکەیان ناوی نهێنی بێهنام و خەڵکی مەڵبەندی باشووری کوردستان بوو، پیاوێکی زۆر بەکار و لەباری تەشکیلاتی زۆر لێوەشاوە بوو، شایانی باسە کە یەکەمین کلاسی ئامووزشیی کادر لە ساڵی ١٣٣٢دا پێکهات. هەر لەم ساڵەدا بوو کە بەکردەوە کاری تەشکیلاتی حیزب لە سنە کە پێشتر پێوەندییان دەگەڵ حیزبی توودە هەبوو، کەوتە سەر تەشکیلاتی حیزبی دیموکراتی کوردستان و تێکۆشانی گەلی کورد بەرەو باشووری کوردستان پەرەی سەند. حیزب توانیبووی لە زۆربەی شارەکانی کوردستان، سنە، سەقز، بانە، بۆکان، سەردەشت، نەغەدە، تا ورمێ و دەوروبەری ئەندام و لایەنگری تێکۆشەرو لە زۆر جێگا کۆمیتەی حیزبی پێک بێنی، دەستەیەکی سەرۆکایەتیشی لەو کەسانە پێکهێنابوو: ڕەحیم سولتانیان، غەنی بلوریان، عەزیز یوسفی، عبدالله ئیسحاقی کریم ئویسی.

جەوی کوردستان بە تێکڕا بە هۆی هەوڵدانی زۆری کادر و ئەندامانی حیزبەوە بەرەو دیموکراتیزە بوون چووبوو، دارودەستەکەی مظفری فەرماندەیی تیپ بۆ ماوەیەک پاشەکشەی کردبوو، زۆرجار کارەکانی حیزبی بە شێوەی نیوە نهێنی بەڕێوە دەچوون.

ساڵی ٣٢ بۆ یەکەم جار قەرار درابوو لاوانی دیموکراتی کورد لە ڕێگەی حیزبی توودەوە لە فستیوالی جیهانیی لاواندا کە لە بوخارست دەگیرا بەشدار بن.

بۆ هەڵبژاردنی نوێنەر ڕێ و ڕەسمێکی زۆر بەڕێوە چوو، یەک لەو ڕۆژانە کە بەرینترین جێژنی لاوان دەگیرا، ١٥ی جۆزەردانی ١٣٣٢ بوو کە لاوانی زۆری شاری مەهاباد وهێندێک شوێنی دی لە باغی میکائیل کە هەم تا ڕادەیەک لە شار دوور بوو، هەم

باغێکی خۆش و پڕ جێوڕێ بوو وەک شوێنێکی پشوودان خەڵکی شار زۆرجار چوار شەممویان و جومعان کەڵکیان لێ وەردەگرت، کۆبوونەوە و خەریکی بەڕێوەبردنی ڕێ و ڕەسمی پێویست بوون، کە لە پڕرا هێزی چەکداری دیژبان و شارەوانی بە دەستووری مظفری لە چەند لاوە پەلاماریان دان و دەستیان کرد بە تیرئەندازی. لەم دەسرێژکردنەدا تازە لاوێک بە ناوی حەسەن ڕەمەزانی دەکوژرێ و چەند کەسێکیش بریندار دەبن.

بەشدارانی کۆبوونەوە کە هەستیان کرد تازە ناتوانن ڕێ و ڕەسمەکە درێژە بدەن، جەنازەی ڕەمەزانی و بریندارەکانیان هەڵگرت و بەرەو شار وەرێکەوتن و لە شەقامەکانی مەهاباد دەستیان کرد بە خۆپیشاندان.

هەموو خەڵکی شار بۆ ئیعتراز و مەحکووم کردنی ئەم هێرشە ناجوامێرانەی کاربەدەستانی ڕێژیم ڕژانە سەر شەقامەکان، شەڕی دەستەویەخە دەستی پێکرد، لە زۆر شوێن ژنەکانیش پەلاماری ژاندارم و سەرباز و دیژبانیان دەدا و تەنانەت لیشیان چەک کردن. ئەو خۆپیشاندانە دوای دەوری کۆمار تا ئەو کات گەورەترین خۆپیشاندان بوو.

لە ئاکامدا چل پەنجا کەس لە لاوان ، بەرپرسان و ئەندامانی حیزب گیران، خەڵک بریندارەکانیان بردنەوە نەخۆشخانە و ماڵان و جەنازەی حەسەن ڕەمەزانیش بە حورمەتێکی زۆرەوە تەسلیم بە خاک کرا. بە دوای گیرانی ئەو بەشە لە ئەندام و لایەنگرانی حیزب، تاقمێک ژن و لاو لە تەلگرافخانە«تحصن»یان کرد و ماوەی چەند ڕۆژ لەوێ مانەوە و دەگەڵ بەرپرسانی ئوستان و بە تایبەتی تاران و سەرۆک وەزیرانی ئەو کات دوکتۆر موسەدیق بە تەلگراف پێوەندییان دەکرد و خوازیاری ئازاد کردنی هەرچی زووتری بەندییەکان و سزادانی قاتلان و هێرشکەران بوون. وێنەی ئەم شتانەش بۆ ڕۆژنامەکان دەنێردرا تا چاپ و بڵاوی بکەنەوە. هەرواش کرا.

ئەم کارە خۆی بەهۆی هاتوچۆی خەڵک و سەردان و دیاری هێنان بۆ ئەوانەی لە تەلگرافخانە مانیان گرتبوو، ببووە میتینگێکی ڕۆژانە کە کاربەدەستانی ڕێژیمی زۆر توورە کردبوو.

پاش چەند ڕۆژ سەرکەوتن وەدەست هات و دەستووری ئازاد کردنی بەندییەکان گەیشت. ئەم بەندییانەش دەگەڵ جەماوەرێکی زۆر کە لە خەڵک و بنەماڵەکانیان بۆ وەرگرتنەوەیان لە شارەوانی کۆبوونەوە، بە تێکڕا بە شێوەی ڕێپێوان و شوعاردان لەوێرا هاتنە تەلگرافخانە و گوڵیان پێشکەشی مانگرتووەکان کرد و جارێکی دی بە تێکڕا

ڕێپپیوانیان کرد و دوایەش بڵاوەیان کرد.

ئەم ڕووداوەش بە هەموو خاڵە مەنفی و بە هێزەکانی لە مێژووی حیزبدا بە کارێکی گرینگ و ئازادیخوازانە هەڵسەنگێندرا و وەڵامێکی توند بۆ پیاو کوژانی شا بوو. ئەم سەرکەوتنەش لە دڵ و مێشکی خەڵکدا کاریگەر بوو، یارمەتیی زیاتری بە کاری ڕێکخراوەی حیزبی دیموکراتی کوردستان کرد.

لە ڕۆژەکانی دواتردا چەند کەسێک وەک نوێنەری لاوەکان هەڵبژێردران کە ئەوانەی ناوەکانیان دەزانین کاک خەلیل سەدیقی، عیسمەت سەلیمی و کاک کەریم حیسامی بوون.

پاش بەینێک ئەوانە بەڕێ کران بۆ تاران، تا لەوێ لە فستیوالی سەرجەم لاوانی ئێرانیدا بەشداری بکەن. دیارە لەم ڕێ و ڕەسمەی تاراندا بۆ جاری یەکەم بەرنامەی هونەری کوردیش بە بەشداریی کاک خەلیل سەدیقی بەڕێوە چوو، زۆریشی پێشوازی لێ کرابوو. لە ئاکامدا لە کوردستان تەنیا یەک کەس دیاری کرا، ئەویش کاک کەریم حیسامی بوو کە دوایە دەگەڵ جەماعەتێکی سەد کەسیی بەشەکانی دیکەی ئێران چووە بوخارستی پایتەختی ڕومانی کە فستیوالی جیهانی لاوانی لێ گیرا.

بەشی سێهەم

کوودیتای شا لە گەلاوێژی ١٣٣٢

پێشتر باسمان کردبوو کە بەشێکی زۆر لە نوێنەرانی دەورەی حەڤدەی مەجلیسی شورای میللی هەڵبژێراوی خەڵک نەبوون و نموونەکەشی نوێنەری داسەپاوی شاری مەهاباد ئیمام جومعەی تاران بوو کە بە ملهوریی ئەرتەش لە جێگای نوێنەری ڕاستەقینەی مەهاباد کاک صارم الدین صادق وەزیری داندرابوو.

ئەو تەرکیبەی مەجلیسی ١٧ ببوو بە هۆی ئەوە کە کارەکان بە مەیلی حکوومەتی میللی دوکتۆر موسەدیق نەچێتە پێش و زۆر کەسی ناسالم لە ژێر پەردەی مەسوونیەتی قانوونیدا خۆیان حەشار دابوو. دوکتۆر موسەدیق دەبوو تەکلیفی ئەوانە روون کاتەوە.

لەبەر ئەوە لە ڕۆژەکانی هەوەڵی مانگی گەلاوێژەوە لە ڕێگەی رادیۆی تارانەوە گوتی:

«هیچ ڕێگایەک نەماوە، جگە لەوەی خەڵک وەزعی ئەو پارلمانە روون کەنەوە»، بۆ ئەوەی حکوومەتیش بتوانێ ئەرکی خۆی بەڕێوە بەرێ، لە خەڵکی داواکرد دەنگ بدەن بە مانەوە یا هەڵوەشانەوەی مەجلیس. بەم شێوە ریفراندۆمێک هاتە گۆرێ و لە رۆژی ١٢ی گەلاوێژ لە تاران ، حەوتوویەک دواتر واتە رۆژی ١٩ لە شارەکانی دیکە دەنگ لە خەڵک وەرگیرا.

لەم دەنگدانەدا زۆربەی خەڵک دەنگیان بە هەڵوەشانەوەی پارلماندا، لە هێندێک لە شارەکان دەنگ بۆ مانەوەی مەجلیس لە ژمارەی قامکی دەستان تێنەدەپەری، بۆ نموونە لە بانە و مەهاباد لە یەک دوو دەنگ زیاتر لەم بابەتە نەبوو، باقی جەماوەریش لە هەموو

ئێران بە زۆربەی دەنگ لایەنگرییان لە نەزەری دەوڵەتی موسەدیق کرد و مەجلیسیان هەڵوەشاند.

ئەو بڕیارەی گەلانی ئێران وەڵام دانەوەیەکی ئاشکرا بە شا و داروودەستەکەی بوو.

دیارە ئەم وەزعە مەترسییەکی گەلێک لە جاران زیاتری لە دڵی حەمە رەزا شادا پێکهێنا.

لە راستیدا ئەو کارە زەبرێکی زۆر کاریگەر بوو. نەتەنیا بۆ شا، بەڵکو راستەوخۆ بۆ ئەمریکا و ئینگلیس، ئەگەر بەرنامەکانی بەم هەموو هەستە خاوێنە کە لە کۆمەڵانی خەڵک و حیزبە پێشکەوتنخواز و نیشتمانپەروەرەکاندا بەدی دەکرا، بێ کەند و کۆسپ و ئاسایی چووبایە پێش، زۆری نەدەکێشا سیستمی پاشایەتی دەکەوتە خەتەری جیددی و بەرەو نەمان دەرۆیشت و ئەم دوو وڵاتەش دەستیان لە هیچ بەند نەدەبوو.

بە خۆرایی نەبوو کە دوای بێ دەسەڵات کردنی شەریکەی نەوت لە ساڵی ۳۰دا ئەمانۆئل شین، وەزیری بەرگریی حکوومەتی کرێکاریی ئینگلیس گوتی:

«ئەگەر ئیزن بدرێ ئێران لەم بەربەرەکانییەدا سەرکەوتوو بێ، میسر و وڵاتانی دیکەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست هان دەدرێن کە دوای ئەم رووداوە بکەون، وێ دەچێ هەنگاوی دواتر میللی کردنی کەناڵی سوئێز بێ.

ئەم وەزعە لە پێشدا بۆ ئینگلیس کە بە دوای شەڕی دووهەمی جیهانیدا، دنیایەکی لە موستەعمەرەکانی خۆی لە قارەکانی جۆراوجۆر لە دەست دابوو و زۆر لەم موستەعمەرانەی وەک هیندووستانی پان و بەرین و پاکستان بە سەربەخۆیی گەیبوون، هەروەها بۆ ئەمریکاش کە ببوو بە سوڵتانی دنیای سەنعەت و دەیەویست سوڵتانی نەوتیش بێ، قابلی تەحەممول نەبوو.

هەربۆیەش مورەکانی بێگانە و خۆیی لە پێشدا دیاری کراو بۆ بەڕێوەبردنی کوودیتای لە پێشدا گەڵاڵەکراو گورجانە دەستیان بە جم و جۆڵ کرد.

دوای سی ساڵ کە بەڵگە نهێنییەکان بەرچاو دەخرێن و بڵاو دەبنەوە، دەردەکەوێ کە ئایدین روزولت نوێنەری تایبەتی سیای ئەمریکا بۆ ئەم مەبەستە بە پارەوە هاتبووە تاران و بۆ ئەوەی نەبیندرێ و نەناسرێ، لە سەفارەتی ئەمریکاوە دەپەتوویەکەوە دەپێچرێ و لە ماشینێکدا درێژ دەکرێ و دەچێتە کۆشکی شا و بێ ئەوەی کەس بزانێ، هەر لەو ماشینەدا مولاقاتی یەکتر دەکەن و بە دوور و درێژی لەسەر پیلانەکە دەدوێن.

نیوەشەوی ۲۵ی گەلاوێژ سەرهەنگ نعمت الله نصیری فەرمانی لێ خستنی دوکتۆر موسەدیق لە لایەن شا بە ئیمکاناتی نیزامییەوە بۆ ماڵی دکتور موسەدیق دەبا و پێشی رادەگەیەنێ کە سپهبد زاهیدی حوکمی سەرۆک وەزیری دراوەتێ.

ئەم هێرشە سیاسی و نیزامییە بە دژی موسەدیق سەرنەکەوت، سەرهەنگ نەصیری دەگیرێ و دەیبەنە لەشکری دووی زریهی تاران و زاهیدیش خۆی دەشارێتەوە.

بەیانیی رۆژی ۲۵ دەنگۆی پووچەڵ بوونەوەی کوودیتاکە بڵاو دەبێتەوە، شاش کە بۆ وەرگرتنی نەتیجەی کارەکە لە تاران و شمیران دوور کەوتبووەوە و لە رامسەری باکوری ئێران چاوەڕوان بوو، بە پەلە لە شکستی پلانەکە ئاگادار دەکرێ، ئەویش بێ مەحتەل بوون بە فرۆکەی تایبەتی خۆی کە لەوێ ئامادەبوو هەڵات بۆ بەغدا و لەوێش را بەرەو رۆم چوو.

بە بڵاوبوونەوەی هەواڵی شکستی کوودیتا، سەرتاسەری ئێران خرۆشا، رۆژەکانی ۲۵ و ۲۶ لە زۆر شوێن جێژن و میتینگ رێکخرا. دروشمی کۆمار، کۆماری توودەیی، کۆماری دیموکراتی بەرزکرایەوە و لە دەرک و دیواران نووسرا.

لە مەهابادیش وەک ناوەندی سەرەکیی حیزبی دیموکراتی کوردستان رۆژی ۲٦ی گەلاوێژ گەورەترین میتینگی دوای دووی رێبەندانی ۱۳۲٤ و نەورۆزی ۱۳۲۵ لە مەیدانی مزگەوتی هەباس ئاغا کە دوای راپەڕینی ۱۳۵۷ بە چوار ڕێی ئازادی ناوی دەرکرد، بە بەشداریی هەموو چین و توێژەکانی شار و دێ بەڕێوە چوو. لەم میتینگەدا زۆر کەس لە نیشتمانپەروەران و ئەدیبان وتاریان دا.

حەسەن داودی وەکیلی دادگوستەری، دوکتۆر حسێن ئەیوبی بەرپرسی لەش ساغیی شار، سەید عەزیز ئەیوبیان خوێندکارو نوێنەری فرقەی دیموکرات بە تورکی، سدیق حەیدەری و یەک دوو خوشک لەوانە بوون کە قسەیان کرد. مامۆستا هێمنیش بە چەپکە شیعری جوانی«دەبڕۆ ئەی شاهی خائین، بەغدا نیوەی رێیەت بێ» خەڵکی بە تروپکی هەست گەیاند. بە چەشنێک کە هەموو بەشدارانی میتینگەکە بە تیکڕا هاودەنگییان دەکرد و دەیانگوت: «دە برۆ ئەی شاهی خائین، بەغدا نیوەی رێیەت بێ» و بە سێ زمانی کوردی، فارسی، و تورکی دەیانگوت: «ئێمە میللەتێکی هۆشیار و وریاین و ئیتر شامان ناوێ».

لە بڕیارنامەی میتینگەکەدا جگە لە داخوازی دامەزرانی کۆماری دیموکراتیک، داوای گێرانەوەی شا و موحاکەمەی هەموو تاوانبارانی بەرپرسی رێژیم و ئەندامانی بنەماڵەی

پەهلەوی‌یان دەکرد و ناوی شەقامەکانی شاریش کە وەک زۆر شوێنی ئێران پەهلەوی و شاپوور بوون، گۆردران و بە ٢٥ی گەلاوێژ و پێشەوا (قازی محەممەد) نێو نران. دیارە لە زۆر شوێنی دیکەی کوردستانیش میتینگ دراوە و دژایەتی دەگەڵ شا و رێژیمەکەی کراوە، بەڵام زانیارییەکی دیار و روونمان بە دەستەوە نییە تا بۆ خوێنەرانی بنووسین.

لە ژێر تەئسیری ئەم دڵخۆشییە کەم وێنەیەی کە هەموو ئیران بە تایبەتی کوردستانی داگرتبوو، لە لایەن بەرپرسانی حیزبەکانەوە لەبەر ئەوەی بە تێکرا دڵنیا بوون تازە هەموو شت تەواو بووە و کوودیتا شکستی خواردووە، هیچ ئامۆژگارییەک بۆ پاشەڕۆژ و نهێنی هێشتنەوەی هێندێک کەس و هێندێک شت نەکرا و هەموو شت وەک سفرەی سلیمان راخرا و هەموو کارەکان ئاشکرا بوون و کەم کەس مانەوە کە نەناسرێن.

بەڵام داخی‌گران ئەوە بوو کە ئەم شایی و دڵخۆشییە کە گەیشتە ئەو رادەی سروودی شاهەنشاهی هەڵگیرێ و هەیکەلەکانی شا و باوکی لە زۆر شوێن بخرێنە خوار، هەر سێ رۆژی کێشا. چونکە بە پێی گەڵاڵەی دارێژراو لە لایەن ئیمپریالیزمەوە، ئەوان لە کوودیتای شەوی ٢٥ی گەلاوێژدا هەر بەشێک لە هێزی کوودیتاچییەکانیان هێنابووە مەیدان.

باقی ئەم هێزە کە بریتی لە هێندێک چەقۆکێشی وەک شەعبان بێ موخ و ژنانی هەڵخەلەتاو بوون، کە رێنوێنی هەر دوو بالۆیزخانەی بریتانیا و ئەمریکایان دەگەڵ زاهیدی و بەشی وەفادار و لایەنگرانی شایان لە نێو رێژیمیشدا لە پشت بوو، لە رۆژی ٢٨ی گەلاوێژدا رژانە شەقامەکانی تاران و دەستیان کرد بە دروشمدان بە لایەنگری لە شا و دژی دوکتۆر موسەدیق.

لە خۆبایی بوونی هێزە دیموکراتییەکان بە سەرکەوتنی پێشوو، هەروەها کەمتەرخەمیی حکوومەت و سستی کاربەدەستانی ئینتزامی کە لە کاتی خۆیدا وەڵامی پێویستیان بەم کوودیتاچییانە نەداوە و لە بەرامبەریاندا بێ دەنگ بوون. کارێکی کرد کە ئەوانیش تا نیوەڕۆ توانیان دەزگای رادیۆ تاران بگرن.

هەر کە رادیۆ گیرا، سەرلەشکر فضل‌الله زاهیدی کە دوایە دەرکەوت لە ماڵی ئەمریکاییەکان خۆی شاردۆتەوە، لە پەناگا هاتەدەر و بە نێوی سەرۆک وەزیرانی دیاری کراو لە لایەن شاوە خۆی ناساند و وەعدەی گەڕانەوەی شاشی دا.

هاوکات لەگەڵ ئەم هەراو بەزمە، هێزێکی ئەرتەشییەکانیش پەلاماری دایە سەر ماڵی

دوکتۆر موسەدیق، کە دەگەڵ بەرەنگاریی توندی پارێزەرانی ماڵەکەی، سەرهەنگ ممتاز و سەروان عەلی ئەکبەر شوجاعیان بەرەوروو بوون. سەرلەشکر باتمانقلیچ لە ستادی ئەرتەشەوە فەرماندەهیی بە دەستەوە گرت. بە هێزی لەشکری ٢ی زریهی تارانی راگەیاند کە بێنە ناو شار و یارمەتیی سەلتەنەت خوازەکان بدەن. لە کرماشانیشەوە تەیموری بەختیار بە هێزێکی زۆرەوە خۆی گەیاندە تاران.

سەرەڕای دیفاعی باش لە ماڵی دوکتور موسەدیق، هێرش و تەوژمەکە ئەوەندە زۆر بوو، کە ناچار ماڵی خۆی جێهێشت و چووە شوێنێکی دیکە و خۆی حەشاردا، بەڵام دەنگی بە هیچ شوێنێک رانەدەگەیشت و هەر ئەو رۆژە کوودیتاچییەکان زۆر بە هاسانی سەرکەوتن و دەسەڵاتیان بە دەستەوە گرت.

فەسڵی سێهەم

بەشی یەکەم

پێکهاتنی کۆنفرانسی یەکەمی حیزب

دەستەوەستانی و بێ سەرەوبەرەیی بەرەی هێزە نیشتمانییەکان و دەزگای دەوڵەتیی دوکتۆر موسەدیق لە رادە بەدەربوو. دوکتۆر موسەدیق چەند مانگ بوو خۆی سەرپەرستی ئەرتەشیشی دەکرد و مۆرەگرینگەکان بۆ خۆی دانابوون، بەڵام لە کاتی پێویستدا هیچ چەشنە بڕیارێکی لێبراوانەی نەدا. بۆ خۆشی دوای چەند رۆژ گیرا و موحاکەمە کرا.

سەیرتر لەوەش ئەمەیە کە هەم هێندێک لەم ئەفسەرانەی پارێزەری ماڵی دوکتۆر مصدق بوون وەک علی اکبر شجاعیان کە کوردی کرماشان بوو، هەم هێندێک لە ئەفسەرە هێرشکەرەکانی وەک هۆشەنگ قوربان نژاد کە فەرماندەی واحیدی زرێهی موهاجم بوو و بە دەستووری باتمانقلیچ لە لەشکری ۲ی زرێهی تاران را هاتبوونە نێو شار و بۆ گرتنی ماڵی مصدق نێردرا بوون. ئەندامانی بەوەجی رێکخراوی نیزامیی حیزبی توده بوون و چەند سەعات بێ ئەوەی یەکتر بناسن پێکەوە بە شەڕ هاتوون. لە هەموو ئەم ماوەیەدا خێرخوازێک پەیدا نەبووە لێکیان ئاشکرا کا و نەهێڵن ماڵی مصدق بگرن و بەرگری لە تالانکردنی بکەن.

لە شارەکانیشدا ئەرتەش پێشتر ئامادە کرابوو، زۆر بە هاسانی دەسەڵاتیان بە دەستەوە گرت.

زۆر بەداخەوە ئەو هەموو زەحمەت و تێکۆشان و خەباتە، ئەم دەستکەوتە مێژوویی و بەنرخە زۆر بە هاسانی لە دەست چوو. جارێکی دیش دارودەستەی حەمە رەزا هاتنەوە گۆڕێ و بوونەوە خاوەن دەسەڵات. شا خۆشی چەند رۆژ دواتر لە رۆم را گەڕایەوە بۆ تاران و بۆ ماوەی ۲۵ ساڵی دیکە سەڵتەنەتی کرد.

تێکچوونی دەوڵەتی دوکتۆر مصدق ئەوەندە بە سووک و هاسانی بۆ شاپەرستەکان و ئەربابەکانیان جێ بەجێ بوو کە بۆ خۆشیان قەت چاوەڕوانی ئەوەیان نەدەکرد.

هۆی هەرە گرینگی ئەم رووداوە تاڵ و شکستە گەورەی حکوومەتی میللی دوکتۆر موسەدیق کە لە راستیدا شکستی هەموو هێزەکانی گەلی و دیموکراتیک و وڵاتپارێز بوو، بریتی بوون لە: یەک نەبوونی هێزە خەباتکارەکان و نەبوونی هاوئاهەنگیی پێویست و بەرەیەکی هاوبەشی دژی ئیمپریالیستی، بەسیجی نهێنی وەفاداران بە شا، کارکردن هەر بەم شێوەیە لە نێو ئەرتەش، هاوکاریی راستەوخۆی ئەمریکا و ئینگلیس بۆ داڕشتنی گەڵاڵەی کوودیتا و دژایەتی لێبڕاوانەی ئەوان بەرامبەر بە دوکتۆر مصدق و حکوومەتەکەی کە بە تەواوی غافڵگیر بوون و دژکردەوەی پێویستی نیزامییان لە خۆ نیشان نەدا.

دەگەڵ ئەوەی کە لە نیشتمانپەروەریی دوکتۆر موسەدیقدا هیچ شک نییە و هەتا دوا هەناسەش هەر بیروباوەڕی خۆی پاراست و لەسەری سوور بوو، دادگاکەشی ئەو راستییەی سەلماند، بەڵام ئەو لە لایەکی هومێدی بە ئەمریکا هەر هەبوو کە رۆژێک هاوکاریی بکا و لە لایەکی دیکەوە دەگەڵ حیزبی توده قەت ئاویان بە جۆیەکیدا نەدەڕۆیشت و پێکەوە سەری سازانیان نەبوو. جگە لەوانەش رۆژنامەکانی ئەو سەردەم هێندێکیان بەر لە ۲۸ی گەلاوێژ باسیان لەسەر ئیحتمالی پێکهاتنی کودیتا دەکرد و بە تایبەتی رۆژی ۲۸ کە کوودیتاچییەکان رژاونە شەقامەکان،«هشدار» بە دوکتۆر موسەدق دراوە، بەڵام بەهێندی نەگرتووە، دوایەش کار لە کار ترازاوە و هیچ کەس بە دەنگیەوە نەهاتووە.

دەکرێ بڵێین ئەگەر تەنانەت لە سەعاتەکانی ئاخریشدا بەینی دوکتۆر موسەدق و حیزبی توده هاوئاهەنگی کرابا، حیزبی توده بە سازمانی بەهێزی نیزامیی خۆی زۆر کاری پێ دەکرا و ئاوا دەستی لەسەر دەست دانەدەنا. هەرچەند دەبوو بە بێ ئەو رێککەوتن و هاوئاهەنگییەش بە خاتری خزمەت بە نیشتمان ئەرکی شۆڕشگێریی خۆی بەرێوە بردبا.

حیزبی توده دوای کودیتا و گیرانی دوکتۆر مصدق و هێندێک لە ئەندامانی حکوومەتەکەی، لە ژێر زەختی هێندێک لە بەرپرسانی شۆڕشگێڕدا دەستووری دا کە ئەندام و ئۆرگانەکانی لە هەموو شوێنێک لە حاڵی ئامادەباش دابن و گۆیا قەراریان دابوو لە رۆژی ۳۰ی گەلاوێژ لە هەموو شوێنێک حەرەکەتێکی پان و بەرینی نیزامی و سیاسی دژی کودیتا بکەن. ئەو ئامادەباشە لە هەموو شوێنێک کراو ماوەیەکی دوورو درێژیش

بەشێک لە شار و بەشێک لە شاخ و گوند چاوەڕوان بوون، بەڵام هیچ کات نەتەنیا فەرمانیان نەدا، بەڵکو راشیان نەگەیاندەوە کە بڕیارەکە هەڵوەشاوەتەوە و بەڕێوە ناچێ.

بۆ پاساودانی تاوانەکانی، حیزبی توودە پەرتووکێکی نزیک بە ١٥٠ لاپەڕەیان بە نێوی ٢٨ی گەلاوێژ چاپ کردبوو، سەرتاسەری کتێبەکە بۆ تەوجیهی کەم کاری و شانە خاڵی کردن بوو. لەوێدا بەشێکی گەورە لە تاوانەکانیان داویشتە ئەستۆی جەبهەی میللی و خۆیان دەپەڕاندەوە.

لە ساڵەکانی دواتر بە تایبەتی دوای ئاشکرا بوونی رێکخراوی نیزامی حیزبی توودە، زۆر شت روون بووەوە، هەر لە پاڕانەوەی دوکتۆر بهرامی و دوکتۆر یزدی ئەندامانی هەیئەتی ئیجرائی بۆ بەخشینیان لە شا، دەرکەوت کە بەشێک لە رێبەرانی حیزبی توودە هەر ئیمانیان بەم چەشنە کار و تێکۆشانە نەبووە. دیارە ئەوە بەو مانایە نییە کە پیاوی زۆر فیداکار و بە ئیمانی وەک روزبە، وارتان و سیامەک و مبشری و...یان تێدا هەڵنەکەوتووە.

لە رۆژی کودیتادا لە کوردستانیش لە سەربنەمای پێوەندیی راستەوخۆی حیزبی

دیموکراتی کوردستان دەگەڵ حیزبی توودە، هیچ دژکردەوەیەک لە دژی کوودیتاچییەکان کە لە تاقمی بچووک بچووک دا رژابوونە نێو شەقامی شارەکان و بە قازانجی شا دروشمیان دەدا، بەرچاونەکەوتووە. شاخوازەکان لە هەموو شوێنێک بە هاسانی و بە بێ شەڕ خۆیان سەپاندەوە.

دوای کوودیتاش لەسەر ئەو دەستوورەی حیزبی توودە دابووی، بەو تاق و لۆق چەکانەی هەبوو، چ ئەوانەی لە، شارەکان بوون و، چ ئەوانەی خۆیان دەرباز کردبوو، بە شێوەیەکی نالەبار و سەرگەردان لە دێهات دەژیان و بۆ ماوەیەکی یەک مانگی لە حاڵی ئامادەباش و چاوەڕوانی فەرمانی دەستپێکردنی شۆڕش و راپەڕین مانەوە، بە شێوەیەکی خۆش باوەڕانە لە زۆر شوێن و یەک لەوان لە مەهاباد، ئەفرادی بەرپرسی دوژمن و جێگا و رێگاشیان شناسایی کردبوو، بەڵام بە داخەوە ئەو فەرمانە وەک باس کرا قەت نەدرا و، کردەوەیەک لەم بابەتە نەبیندرا.

کوودیتاچییەکان کە لە سەرکەوتنی خۆیان خاترجەم بوون، لە تەواوی وڵات حکوومەتی نیزامییان دامەزراند. لە تاران فەرمانداری نیزامی کە دوایی بوو بە ساواک دامەزرا. بە دوای گەڕانەوەی شا بۆ تاران، زەختێکی زۆر و هەمە لایەنە کەوتە سەر خەڵک، لە هەموو

شوێنی ئێران، بەرپرسان و ئەندامانی ناسراوی حیزبی توودە و جەبهەی میللی گیران و لە دادگاکانی نیزامی حوکم دران، لە زۆر شوێن رەشبگیریش هەبوو، زۆرجار تا کابرای گیراویان دەگەیاندە بنکەکانی حکوومەتی، کەوڵیان لە حاجەت دەخست و بە لێدان شپڕزەیان دەکرد. دوکتۆر فاتیمی رۆژنامەنووس و وەزیری دەرەوەی کابینەی دوکتۆر موسەدیق، هەر لەبەر شۆڕشگێڕ بوون و نووسین لەسەر بنەماڵەی شا لە رۆژنامەی«باختر امروز»دا، بێ موحاکەمە ئیعدام کرا. کەریمپوور شیرازی، سەرنووسەری رۆژنامەی«بەسوی آینده» لە لەشکری ٢ی زرێهی تاران بێ موحاکەمە بە دوای بێ حورمەتییەکی زۆر بە زیندوویی ئاوری تێبەر درا، وارتان سالاخانیان، لە پشت ماشینی جێب خراو ئەوەندە رەکێش کرا تا لەت و پار بوو وگیانی دا.

لە کوردستانیش ئەم بگرە و بەردە زۆر بەربڵاو بوو، بەڵام بەشێکی بەرچاویش لە کادر و ئەندامانی حیزب لە شارەکان دەرچوون، بۆ ماوەیەکی چەند مانگی بە نهێنی لە دێهات دەژیان یا لە شاردا خۆیان حەشاردابوو. زۆر لە گیراوەکان موحاکەمە کران، یەک لەوان حسێن فروهەر بوو کە بە حەبسی ئەبەد مەحکووم کرابوو، پاش پازدە ساڵ مانەوە لە بەندیخانەکان و تەبعیدگاکانی وەک خارک و برازجان بە نەخۆشی بەریان دا و دوای بەربوونیش لەبەر ئەوەی نەخۆشیی سیلی گرتبوو، چەند ساڵێک زیاتر نەژیا و فەوتی کرد. لەو چەند مانگەی دوای کوودیتادا بەندیی حیزب ئەوەندە زۆربوون کە توانای پێ راگەیشتنی بنەماڵەکانیان نەبوو، لە لایەن جەلیل گادانییەوە کە دوای کوودیتا ببووە بەرپرسی رێکخراوی مەهاباد و رابتی شارەکانی دی، بۆ چارەسەری مەسەلەکە بە شێوەیەکی تەواو نهێنی لە حاجی سەید عبدالله ئەفەندی(گیلانی زادە) تکا کرابوو هێندێک بۆ خەڵک قسە بکاو لە بەرپرسانیش داوای ئازادیی بەندییەکان بکا. قبووڵی فەرموو، خەڵکێکی یەگجار زۆر لە ژوور و حەوشی خانەقای نەهری و مزگەوتی هەباس ئاغا کۆبوونەوە و کارەکە ئەنجام درا و کەلکی باشی بوو.(*)

پاش چەند مانگ بە واسیتەکارییەوە بەشێکیان هاتنەوە و کاریان بە کوردایەتی و

(*) ئەم وتارەی حاجی سەید عەبدوڵڵا خوێندیەوە و باقی قسەکانیشی لەم مایەدا تەنزیم کردبوو، لەسەر پێشنیاری بەرپرسی ئەو کاتی حیزب لە مەهاباد و خوالێخۆشبوو میرزا حەسەن داودی نووسیبووی. شێخ لە قسەکانیدا سەرەڕای ئەوەی بەرپرسانی هەرە بەرزی مەهاباد وەک سەر لەشکر موقبلی و...ی لێ بوو، نێوی شای بە سەر زاریدا نەهات. داواکەشی بە گشتی بۆ بەردانی خەڵک لە بەرپرسان بوو، بێ ئەوەی نێوی کەسێک بێنێ.

سیاسەت نەما و خەریکی ژیانی خۆیان بوون، هێندێکیش بە شێوەی نهێنی درێژەیان بە تێکۆشان لە شار دایەوە. بەشێکیش لە ئاوارەکان لەسەر بڕیاری حیزب لە گوندەکان مانەوە و لە ناوچە جۆراوجۆرەکاندا دەستیان بە کاری ڕێکخراوەیی و ڕێکخستن یا ڕێکخستنەوەی جووتیاران و گوندییەکان کردەوە.(*)

لە ماوەیەکی کەمدا بە شێوەیەکی تەواو نهێنی بە وازهێنان و وەلانانی ئەفرادی بێ باوەڕ و بێ ئیمان و دانانی بەرپرسانی تازە لە ئەندامان و لاوانی تاقی کراوە، کۆمیتەی شارەکان تەرمیم کرانەوە، هەروەک پێشوو لە لایەن ناوەندی حیزبەوە کە هەر مەهاباد بوو، بە شێوەی تەواو نهێنی ڕێنوێنی دەکران.

هەرچەند ئەم کوودیتایە زیانی زۆری بۆ حیزب هەبوو و بە گشتی جووڵانەوەی دیموکراتخوازانەی لە هەموو ئێران وەدواخست، بەڵام باری ڕێکخراوەیی پاکتر و جیددی تر ساخ کردەوە. وردە وردە ئەفرادی هەڵپەرست لەبەر ترس و مەسڵەحەت پارێزی وەلا کەوتن.

لە لایەک بە پێی ئەوەی لە قەدیمەوە گوتوویانە: «کەس ڕەفیقی تێ شکاو نییە»، لە لایەکی ترەوە بە حەق و بەهۆی ئەوەی حیزبی توودە سەرەڕای هەموو تواناییەکی کە هەیبوو، لە ڕۆژی ڕەشی ٢٨ی گەلاوێژدا تەکانی نەخوارد، دوایەش بە پێچەوانەی قەول و قەراری خۆی بۆ دەست پێکردنی کاری چەکداری و کردەوەی دژی کوودیتا چکۆڵەترین ئیقدامی نەکرد، بە تایبەتی لەبەر خۆ لاواز نیشاندان و تەسلیم بوون و پاڕانەوەی بەشێک لە بەرپرسانیان لە شا، بە لەبەر چاوگرتنی قەباحەتی ئەو داوایە و بڵاوبوونەوەیان لە ڕۆژنامەکاندا، سومعەی زۆر هاتبووە خوارێ، ئەندام و لایەنگرانی زۆری لێ ناڕازی کردبوون.

ئەم ناڕەزایەتییە لەسەر ئەندامانی حیزبی دیموکراتیش کاریگەر بوو، بە تایبەتی دوای ئاشکرا بوونی یەک لە دوای یەکی ئۆرگانەکانی حزبی توودە و ڕێکخراوی چەند سەد کەسیی تەواو نهێنی ئەفسەران کە لە پارێزەری تایبەتی شا سەرگورد خێرخوا و ئاجوودانی تایبەتیی شا، سەرهەنگ جاوید و فولاد دژ جێگری فەرماندارى نیزامیی تاران، سەرهەنگ فضل‌اللهی بەرپرسی دادگا و دادستانی ئەرتەشەوە بگرە هەتا هەموو

(*) لە ساڵی ٣٢دا بە دوای شکانی ڕاپەڕینی وەرزێرانی موکریان، کۆمیتەیەکی تایبەت بۆ بەڕێوەبردنی کاری جووتیاران و ڕێکخستنیان دامەزرابوو و زۆریش سەرکەوتوو بوو.

ئۆرگانەکانی نیزامی، ژاندارمری، پیادە، هێزی هەوایی، هێزیی دەریایی، زانستگەی ئەفسەری و ...ی تێدابوون و ئەو ڕێکخراوە وەک بربڕەی پشتی حیزبی توودە بوو وجگە لە تاقمێکی کەم کە لە ئاشکرا بووندا سەربەخۆ دەرباز بوون، باقی هەموو گیران و بە قەولی هێندێک لەو ئەفسەرانە«بە باڵی بەستراو» تەحویلی شا و دارودەستەکەی دران.

بیست و حەوت کەس لە باشترینیان ئیعدام کردن و باقی ئەوانیش بە بەندیی درێژماوە مەحکووم کران و هێندێک لەوان تا کاتی ڕاپەڕینی گەلان لە ساڵی ٥٧دا هەر لە بەندیخانەدا بوون و بە سەربەرزی و ئیمانەوە دەژیان.

دوای ئەم وەزعە ناڕەزایەتییەکە زیاتر تەشەنەی کرد، پۆل پۆل ئەندامەکانیان لێ دەتەکانەوە، لە حیزبی دیموکراتیش دا مەسەلەکە زۆر بە ئاشکرایی هاتبووە بەرباس.

کۆمیتەی کاک واتە کۆمیتەی هاوکاریی ئازەربایجان و کوردستان لەگەڵ حیزبی توودە کە لە ساڵی ٣١ی هەتاوی پێکهاتبوو، کەوتە مەترسیی دەست بەسەرداگیرانی، هەر بۆیە کۆکرایەوە و هەر کەس لە ڕێکخراوی خۆیدا کاری دەکرد. پێویست بە وەبیرهێنانەوەیە کە نوێنەری کوردستان لەم کۆمیتەدا ماوەیەک کاک صارم الدین صادق وەزیری بووە، دوایەش کاک ڕەحمان قاسملوو کە لەو پێوەندییەدا چۆتە تەورێز و تا ماوەیەک لەوێ تێکۆشانی هەبووە.

دوای کوودیتا هێندێک لە کادرەکانی بەڕێوەبەریی حیزب لە تەورێز مانەوە و بۆ هێندێک کاری پێویست لە چاپخانەی فیرقەی ئازەربایجان کەڵکیان وەردەگرت و تەنانەت شەش ژمارەش لە دەورەی دووهەمی ڕۆژنامەی«کوردستان» لەوێ چاپ کرا و بۆ بڵاوکردنەوە لە نێو شارەکان و بەڕێ کردن بۆ کوردستانی عێراق گەیشتە مەهاباد، کە لەو هەلومەرجە دژوارەدا زۆر بەجێ بوو و ببووە هۆی دڵگەرمیی کادر و پێشمەرگەکان. بە داخەوە دوای ئاشکرابوون و گیرانی چاپخانەکە، ئەویش وشکایی هات.

تێکۆشانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە شار و گوندەکان درێژەی هەبوو. کاری ڕێکخراوەیی لە بەندیخانەکانی مەهاباد و ورمێشدا کە ئەندامانی حیزبی زۆر تێدا بوو، درێژەی هەبوو.

لەو سەردەمەدا کاک ڕەحمان قاسملوو و، سێ کادری حیزبی توودە کە بە خۆشییەوە هەرسێک کورد بوون، بە ناوەکانی بەهرامی(بێهنام)، شەهلایی(پیرۆت) و جەواد(حسێن) لەگەڵ جەلیل گادانی و دوایەش کاک کەریم حیسامی کە بە وەزعێکی

شپرزە لەگەڵ نەفەرێکی دیکە بە ناوی عەوڵڵا بارزانی کە ئێستاش ناوی راستی بۆ نووسەری ئەم دێڕانە ئاشکرا نەبوو، لە شاری مەهاباد بە دڵگەرمییەکی زۆرەوە خەریکی بەڕێوەبردنی کارەکان بوون. بۆ هەر موناسەبەتێک ئیعلامیە دەنووسراو و بڵاو دەکرایەوە.

باقی هاوڕێیانیش هەر کام لە شوێنێک هەوڵیان دەدا. گەرچی هێندێک لە بەندییەکانی دوای کوودیتا بەر ببوون، بەڵام وەزعەکە زۆر نالەبار بوو، هەر رۆژە بە بیانوویەک و لە شوێنێک خەڵکیان دەگرت. قوتابیان و لاوان زۆجار لەسەر کلاسی دەرس پەلامار دەدران و دەگیران و لە بەندیخانە دەهاوێژران و جاری وابوو بە مانگ لێیان نەدەپرسین، ئەشکەنجە و لێدانیش دەوری خۆی هەبوو. هێندێک کەس وەک خوالێخۆشبوو مەحمود خوسرەوی چەند جاریش داغ کران.

وەک لە جێگای خۆیدا باسی دەکەین، مەسەلەی نەوت بە دڵی ئەمریکا و ئینگلیس جێ بەجێ بوو، رێژیم داهاتێکی زۆری هەبوو، بە خۆڕایی و بە قەرز و زۆرجار یارمەتیی بەرچاویان دەکرد. بەشێک لەم ئیمکاناتە خەرجی کاری پۆلیسی و زیندانەکان دەکرا، تەنگ و چەڵمە زۆر ببوو، هەر کەس ئاشکرا با، مانەوەی لە شار نەدەکرا، غەریب بگیریش دەستی پێ کردبوو. بۆیە تا ئاخرییەکانی ساڵی ۳۳ مەیدانی کار لە شارەکان بە تەواوی بەرتەنگ ببووەوە، ناعیلاج کادرەکان زیاتر لەوەش بڵاوبوون، کاک عەزیز یوسفی و سەید عبدالله ئیسحاقیش کە لەورمێ دەبوون، راو نران. کادرەکانی حیزبی توودەمان- بۆ ئەوەی باشتر بپارێزرێن- ناردە دێهاتیش، بەڵام نەیانتوانی بمێننەوە، هەرچەند ناوی کوردی لای خۆمانیان لێ نرابوو، بەڵام لەبەر ئەوەی کوردییان باش نەدەزانی و مەترسیی گرتنیان هەبوو، خۆیان بۆ را نەگیرا و گەڕانەوە بۆ تاران.

لەو بەینەدا جەلیل گادانی دوای یەک دوو جار گیران، زۆر جار هەرە شەشی لێ دەکرا نەیتوانی لە شار بمێنێتەوە و بە دەستووری حیزب مەهابادی بەجێهێشت و بوو بە کادری تەواو وەخت و لە دێهات مایەوە. کاک کەریم حیسامی یا کەوتبووە بەندیخانە، یا بەهۆی گرفتاریی زۆری کە لە بابەت بنەماڵەیەوە بۆی هاتبووە پێش، لە مەهاباد نەمابوو. بەینێکیش لە قارنجەی چۆمی مەجیدخان دەژیا و کاریشی دەکرد. عەولڵا بارزانی کە پرەنیسیپی حیزبی ژێر پێ نابوو، لە ترسی سزای حیزبی هەڵاتبووە تاران.

کاک غەنی بلوریان کە لە تەورێز ترازا، هاتەوە کوردستان، بۆ پێوەندی گرتن دەگەڵ حیزبەکانی کوردستانی عێراق و شەخسییەتەکان، گەرمێن و کوێستانی دەکرد و جارجار

هێندێک لە تەمرەکانی ئارمی کۆماریشی لەگەڵ خۆی دەبرد و بۆ خەرجی حیزب وردی دەکردەوە. جارجاریش سەفەرێکی سەقز و سنەی دەکرد تا پێوەندییەکە نەپساوە راگرێ.

لە وەزعێکی ئاوادا کە ئاڵ و گۆڕی زۆری سیاسی لە ئێران هاتبووە گۆڕێ، وەزعی حیزب بە تایبەتی لە شارەکاندا بەهۆی گیرانی ئەندامان و بڵاوبوونی کادرەکان تووشی کەندوکۆسپ هاتبوو، چوارچێوەی کاری کادرەکان بە تەواوی روون نەبوو، کاری رێکخراوەیی دیهاتیشمان بەهۆی پەرەسەندنی کۆنەپەرستی و بووژانەوەی هێزی دەرەبەگایەتی، ئاوەڵابوونی دەستی ژاندارم کە ملوزمی گوندییان بوون لەبەر سیخوڕیی بەشێک لە ئاغا و کوێخاکان هێندێک شل و شەوێق بوو. لەوانەش گرینگتر داخوازی زۆربەی کادر و ئەندامان لەسەر پێویستی بڕینی هاتوچۆ دەگەڵ حیزبی توودە کە ببووە باسی رۆژانەی نێو کارگێڕانی حیزب و هێندێکیش ئەو بۆچوونەیان بە تاوان دادەنا، چاپەمەنی و کەرەستەی پێویست هەر نەبوو، زۆر پێویست بوو کۆنفراس یا کۆبوونەوەیەکی بەرین بگیرێ و لەسەر ئەو مەسەلە و گیروگرفتانە بڕیار بدا.

بۆ ئەم مەبەستە، کۆکردنەوەی هاوڕێیان کە هەرکامەی لە ناوچەیەک یا لە سەفەر بوون، زۆر هاسان نەبوو، جێگایەکی ئەوتۆش کە نەفەراتێکی زۆری لێ خڕ بێتەوە، لەو هەلومەرجە پۆلیسییەدا هاسان نەبوو. لە لایەکی دیکەشەوە دەبوو بۆ دانی بڕیار لە پێوەندی لەگەڵ حیزبی توودەشدا هەوڵ بۆ کۆکردنەوەی بەڵگە و دەلیل بدرێ.

بۆ ئەم مەسەلە چەند هاوڕێ بە تایبەتی کاک عەزیز یوسفی زۆریان زەحمەت کێشاو جوزوەیەکی پڕ لە بەڵگەی باشیان بە نرخی تێکۆشانی چەند مانگە و هاتوچۆ بۆ شوێنەکانی وەک تاران و تەورێز و وەدەست هێنانی بەڵگەنامەکانی حیزبی توودە و جەبهەی میللی و رۆژنامەکانی جۆراوجۆر ئامادە کرد و خستییانە بەر نەزەری هاوڕێیان.

بەختەوەرانە زەمینەی گرتنی ئەو کارە گرینگە رەخسا، لە هاوینی ١٣٣٤دا، بە هاوکاریی بێ درێخی کاک سەید رەسووڵ دێهقان کە یەک دوو ساڵ پێشتر ببووە ئەندامی حیزب، لە کێوی قەڵا تەڕەشی پشتی گوندی سەید ئاوای بابی گەورە لە ناوچەی پیرانشار بە بەشداریی پازدە- بیست کەس کۆنفرانسی یەکەم پێک دێ. بە پێی ئەو یاداشتە کورتەی لە شەهید سەید رەسووڵ بەجێ ماوە، لە بەشداران ئەو چەند کەسەی ژێرەوە بۆ ئەو ناسراون:

١- کاک ڕەحمان قاسملوو بە نێوی نهێنی حەسەن
٢- کاک ئەسعەدی خودایاری بە نێوی نهێنی مەلا عەلی
٣- سەید عبدالله اسحاقی
٤- کاک عەزیز یوسفی و...

لەم کۆنفرانسەدا کە سەید ڕەسووڵ بە کۆبوونەوەی نێو دەبا، هێندێک بڕیاری گرینگ دەدرێ:

١- گەڵاڵەی پێشنیاری و نوێی بەرنامەی حیزب پەسەند دەکرێ و بۆ یەکەم جار وشەی ئێران لە ناوی حیزب زیاد دەکرێ و دەبێتە حیزبی دیموکراتی کوردستان- ئێران.
٢- چەند کەس لە بەشدارانی کۆنفرانس و چەندی غایب وەک ئەندامی ڕێبەری دیاری دەکرێن و کارەکانی حیزبی بە نێو خۆیان و کادرەکاندا دابەش دەکەن.
٣- بڕیار درا لەو کات ڕا پێوەندیی ڕاستەوخۆ، بە شێوەی پێشوو بە حیزبی توودەوە نەمێنێ.

– لەبەر ئەوەی جوزوەی باس کراوکە لەسەر حیزبی توودە نووسرابوو، بە دەستەوە نییە بە پێویست دەزانین هێندێک لەو خاڵە سەرەکییانەی بوون بە بەڵگە بۆ دەست هەڵگرتن لە حیزبی توودە، بۆ زانیاریی خوێنەرانی بەڕێز بنووسین:

١- باس کردنی زیاتر لە پێویست لەسەر مەسەلەی نەوتی شیمال بە قازانجی سۆڤیەت و لەبیربردنەوەی مەسڵەحەتی گشتی لەم پێوەندییەدا.
٢- هاوکاری نەکردنی پێویست لەگەڵ حکوومەتی دوکتۆر موسەدیق و دژایەتیی کردنی زیانبار لەگەڵ ئەوان و پەشیمان بوونەوەی دوایی.
٣- ئەنجام نەدانی هیچ حەرەکەتێکی پێویست لە کاتی کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ بەدژی دوکتۆر موسەدیق و حکوومەتەکەی کە هەلێکی باش بوو بۆ گەلانی ئێران ڕەخسا بوو.
٤- لەگەڵ ئەوەی دەیانتوانی لە ڕێگەی مۆرە گرینگەکانی حیزبی بە تایبەتی ئەفسەرەکان زۆر کار بە دژی شا بکەن قەت هیچیان نەکرد.
٥- بە خاتری وەرگرتنی ئیمتیاز و بەشدارییان لە پەرلەمان و کابینەی دەورەی قەوام هیچ کارێکیان بۆ ئازەربایجان و کوردستان نەکردووە و هەستی شوونیستی بەرچاوی گرتبوون.
٦- دوای کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ پێشگرییان لەو کەس و ئەفسەرانە کردووە کە

ویستوویانە دەست بە کار بن و نموونەی زیندووش زۆرن.
٧- پاش دانی قەرار بۆ ئیقدام و دانی وەعدەی هەستانی ٣٠ی گەلاوێژ، زۆر کەسیشیان خڕ کردەوە، چەند ڕۆژیش ڕایانگرتن، بەڵام هەروا بێ هیچ تەوجیهێک بڵاوەیان پێ کردن.
٨- کە فولاددژ خەبەر لە زەبوون بوونی سەروان عەباسی دەدا، هیچ ئیقدامێک ناکرێ. فولاد دژ بە بێ دەستوور لەسەر بڕوای خۆی لە فەرمانداریی نیزامیی تارانەوە هەڵدێ و لیستەی شەبەکەی دەرەجەدارانیش کە ئێستا کەشف نەکرابوو، لەگەڵ خۆی دەبا. کە دەست دەکەن بە گرتنی ئەفسەرەکان، هێندێک دەڕۆن و دەرباز دەبن، بەڵام بەرپرسانی حیزبی توودە بە قسەی پڕوپووچ پێش لە ڕۆیشتنی زۆر لەوانی دیکە دەگرن.
٩- بە دوای دەستگیرکرانی ئەفراد دوای ٢٨ی گەلاوێژ دەستوور بە ئەندامان و لایەنگرانیان دەدەن بۆ دەرچوون لە بەندیخانە، تۆبە بکەن و پەشیمان نامە بنووسن، کە هەمووی ئەوانە لە ڕۆژنامەکانی ئیتلاعات و کەیهانیش چاپ کران. ئەو کارە گەیشتە جێگایەک کە ئەندامانی هەرە بەرزی ڕێبەرایەتی وەک دوکتۆر بەهرامی و دوکتۆر یەزدی و شاندرمنی داوای لێبووردن دەکەن. یا لە لایەن قورەیشییەوە کتێبی«سیر کمونیزم در ایران» بۆ تیمسار تەیموری بەختیار دەنووسرێ.

لە گەڵاڵەی پەسەند کراوی بەرنامەی حیزبدا، ڕەنگدانەوەی بۆچوونی دژی ئیمپریالیستی لە بواری سیاسەتی جیهانی، دژایەتیی دەگەڵ ڕێژیمی شایەتی بەزەقی هەروەها دژایەتی دەگەڵ دەرەبەگایەتی وەک پشتیوانی ڕێژیمی سەڵتەنەتی باس کرابوو، لە مافی چەوساوە و زەحمەتکێشانی شار و دێ بەگشتی و ستەمی ئاغاکان لە جووتیاران دوابوو. سیستەمی کۆماری بۆ وڵات داوا کرابوو، ئیشارە بەوەش کرابوو کە یەکێک لە جێگرەکانی سەرکۆمار دەبێ کورد بێ.

پێویستیی هاوکاری لەگەڵ گەلانی دیکەی ئێران و هەروەها پشتیوانی لە مافی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستان هاتبووە گۆڕێ.

ئەندامانی ڕێبەرایەتی کاتیی دیاری کراو، کاک ڕەحمان قاسملوو، کاک غەنی بلوریان، کاک عەزیز یوسفی، کاک ڕەحمەتوڵڵا شەریعەتی خەڵکی سنە و سەید عبدالله اسحاقی بوون. دوکتۆر عەلی مەولەویش وەک مشاور هەڵبژێردرا بوو.

کارەکانیش بەم چەشنە بەش کرابوون:

١- كاك ڕەحمان بەرپرسی گشتی و پێوەندیی نێوخۆ و دەرەوە
٢- كاك غەنی بۆ ناوچەی جنووب بە تایبەتی سنە
٣- كاك عەزیز بۆ ناوچەی ورمێ و شیمال و كاری چاپەمەنی
٤- كاك ڕەحمەت بۆ جنووب و سنە دەگەڵ كاك غەنی
٥- سەید عبدالله اسحاقی بۆ مەهاباد و دەوروبەر
٦- دوكتۆر مەولەوی لە پێشدا بۆ سەقز و دوایە بۆ تاران

بە لەبەرچاو گرتنی گرینگیی كاری تەشكیلاتی كە بە تایبەتی لە هەلومەرجی سەخت و نهێنی دا زۆری تەئكید لەسەر كرابوو، باقی كادرەكانیش لە شوێنەكانی دیكەی شار و دێهات بە چەشنی خوارەوە كاریان پێ ئەسپێردرا بوو.

كاك سلێمان موعینی كە بەینێك لە قزل قەڵا گیراو دوایە بەربوو، لەگەڵ كاك هاشم حسێن زادە و یوسف ریزوانی، هەروەها كاك كەریم حیسامی دوای ئازاد بوونی لە بەندیخانە لە مەهاباد تێدەكۆشان.

جەلیل گادانی، ئەسعەد خودایاری، هاشم (اقل الطلاب) ناسراو بە قادر شەریف، حەمەدەمین راتبی بە شێوەی سەییار لە ناوچە جۆراوجۆرەكانی دێهات دەبوون و جارجار ئاڵ و گۆڕیش دەكران. بە پێی ئەم بەرنامە كارەكان بە باشی دەچوونە پێش، ڕێكخراوی شارەكان بووژێندرانەوە، لە ماوەی یەك- دوو ساڵدا كۆمیتەی كارامەش بۆ ناوچەكان پێك هاتبوو.

كۆمیتەیەكی زۆر بەرین لە ناوچەكانی پیرانشار و مەنگوڕایەتی بە تێكڕا و بەشێك لە دێهاتی دەوروبەری نەغەدە و مەهاباد بە نێوی«بلباس» پێك هاتبوو كە زۆر بە هەڵسوور بوون و تێكۆشانی بەرچاویان هەبوو. ئەو كۆمیتە لە هێندێك لە كادرەكان و چەند ئەندامی دڵسۆز و ئەمەگناسی حیزبی لە ناوچەكانی ژێر دەسەڵاتی كۆمیتەی بلباس پێك هاتبوو.

یەك- دوو ساڵ دواتر چەند كەسێكی دیكەش وەك محەمەد بەحرولعلوم، قاسم سوڵتانیان هاشم جەلالی و ئیسماعیل قاسملو كە لە شوێنی تایبەتیدا نێوی دێتەوە گۆڕێ، هاتنە ریزیكادرایەتی و زۆریش زەحمەتكێش بوون.

گومان لەوەدا نییە كە دوای ئەو كۆنفرانسە و بەرێوەچوونی بڕیارەكان بۆ ماوەیەك كارەكان بە باشی و ڕێك و پێكی چوونە پێش و پێوەندییەكی نیسبیی باش لە بەینی

ئۆرگانەكان و كادرەكان و ناوچەكان پەیدا بوو. بەڵام ڕێژیمیش كە لە هەموو شوێنێك بە تایبەتی لە تاران و شارە گەورەكان، بەندیخانەكانی بە مانای راستەقینەی وشە لە ئازادیخوازان و نیشتمانپەروەران ئاخنیبوو، ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ هارتر دەجووڵاوە و جێ پێی خۆی قایمتر دەكرد، هەر بەم پێودانە لە كوردستانیش بوونی تێكۆشان و هەوڵدانی چالاكانەی حیزبی بۆ تەحەموول نەدەكرا.

بەشی دووهەم

پەلاماری ساواک بۆ سەر تەشکیلاتی حیزب

لەم چەند ساڵەدا هێندێک رووداوی گرینگ لە نێو رێژیم و لە پێوەندی لەگەڵ وڵاتانی خاوەن دەسەڵات و ئاڵ و گۆڕی نێو خۆیی روویان داوە کە پێویستە بە کورتی ئیشارەیان پێ بکرێ:

ئەمریکا کە دیتی حکوومەتیی دوکتۆر موسەدیق بەم هاسانییە و بە کوودیتایەکی کارتۆنی رووخا و شا بە دەسەڵاتی تەواوەوە هاتەوە سەر حوکم، بە پێچەوانەی داخستنی هەموو دەرگایەکی یارمەتی لە حکوومەتی میللی دوکتۆر موسەدیق دەستی بە یارمەتی کردن بە حکوومەتی زاهیدی کرد، بێجگە لە یارمەتیی راستەوخۆی ئەمریکا کە جارێکیان ۲۳/٤۰۰/۰۰۰ دۆلار بەناو یارمەتیی فەننی لە سێی سیپتامبری ١٩٥٤ و رۆژی دواتر بە ئەمری ایزنهاور ٤٥ میلیۆن دۆلاریان بە خۆڕایی دا بە رێژیمی کوودیتا. دووجاریش لە بانکی جیهانی قەرزی بۆ شا وەرگرت، جاری یەکەم مەبلەغی ۷۲ میلیۆن و جاری دووهەم ٤۲ میلیون دۆلار.

شا مەسەلەی نەوتەکەی لە قەراردادێکدا بە نێوی کۆنسێرسیۆم حەل کرد. دوای رێککەوتن لەگەڵ ئەربابەکانی، رۆژی ۱۳۳۲/۷/۵ لایحەی کۆنسێرسیۆم بە پەسەندکردنی رواڵەتی لە لایەن دوکتۆر ئەمینی وەزیری دارایی برایە مەجلیس.

لەم گەڵاڵەدا پێنج شەریکەی گەورەی ئەمریکایی ٤۰٪، شەریکەی کۆنی نەوتی ئێران و ئینگلیس ٤۰٪، شەریکەی داچ شل ١٤٪ و شەریکەی نەوتی فەرانسە ٦٪یان پێ دەبڕا.

ئەو غەرامەتەی ئێران دەبوو بە شەریکەی نەوتی بێ دەسەڵات کراوی پێشووی بدا،

۱٤۷ میلیۆن لیرەی ئینگلیس بووە. جگە لەوە، ٦۰۰ میلیۆن دۆلاریشی لە لایەن کۆنسێرسیۆمەوە پێ دەدرا.

هەروەک دوکتۆر موسەدیق لە بەندیخانەرا نووسی، ئەم قەرارە بە پێچەوانەی هەموو ماددە قانوونییەکانی پێشتری میللیکردنی نەوت بوو و سەربەخۆیی ئێرانی دەخستە ژێر پرسیارەوە.

زۆر لە هێزەکانیش بە دەم و بە نووسین دەنگی نارەزایی خۆیان دەربڕی، بەڵام هەزار هاوار بە پووڵێک بوو. لە رێژیمی کوودیتادا کەس گوێی بەم قسانە نەدەبزووت.

شاش هەروەک بۆخۆی نووسیویەتی پێی وابوو شاکاری کردووە، ایزنهاوری سەرۆک کۆماری ئەمریکا و چرچیلیش دوای تەواو بوونی مەسەلەکە بە سوودی خۆیان بۆ ئەم شاکارە سوپاسیان لێکردووە.

زاهیدیش لە کۆبوونەوەی هاوبەشی مەجلیسەکانی شۆرا و سەنادا گوتبووی: «ئێمە بە بەستنی ئەو قەراردادە کڵاومان لەسەر ئەمریکا و ئینگلیس داناوە، چونکە تا حەوت هەشت ساڵی دیکە هێزی ئەتۆم جێگای نەوت و باقی سووتەمەنییەکان دەگرێتەوە و نەوت هیچ بایەخی نامێنێ. دوای دە ساڵ هەرچی لە کۆنسێرسیۆمی وەرگرین وەک دیتنەوە وایە!!»

ئەم قەراردادە بێ وەبەرچاوگرتنی هات و هاواری زۆر حیزب و رێکخراو لە رۆژی ۷/۲۹ لە شۆرا و رۆژی ۸/٦ لە سەنا پەسەند کرا. بە حەل بوونی مەسەلەی نەوت بەم شێوە و دڵنیایی زیاتری ئینگلیس و بە تایبەت ئەمریکا، رژانی چەک و کەرەستەی نیزامی هەر لە فڕۆکەوە بگرە، تا ئەنواعی چەکی مودێرن و قورس و سووک، بە کڕین و نرخی گران و جارجاریش بۆ شاردنەوەی هێندێک شت بە خۆڕایی دەستی پێکرد.

سپەهبود زاهیدی کە بەسەر خستنی گەڵاڵەی کوودیتای ۲۸ی گەلاوێژ و گێڕانەوەی شا بە هاوکاریی ئەمریکا و ئینگلیس نێوی دەرکردبوو، لەم ماوەشدا کە سەرۆک وەزیر بوو، بایەخێکی زیاتر لە جارانی بە ژیانی ئەرتەشییەکان و کارگێڕانی ئەرتەشی شاهەنشاهی دابوو، تارادەیەک لە نێویاندا خۆشەویستی وەدەست هێنابوو و، لە چەسپاندنی قەراردادی کۆنسێرسیۆم و حەل کردنەکەی بە کەیفی ئەمریکا و دوان لەسەر لایحەکەی نەوت لە مەجلیسدا قسەی سەیری کردبوو، وەجێکی باشی لە روانگەی ئەوانیشەوە پەیدا کردبوو.

بۆیەش شا بە توندی لێی دڕدۆنگ ببوو، لە بەهاری ١٣٣٤دا لە سەرۆک وەزیریی لابرد و حسێن عەلای بێ دەسەڵات و پیاوی لەمێژینەی دەرباری لە جێگە دانا. هەر لەو ساڵەدا ئێران چووە نێو پەیمانی بەغداوە(*) کە بەشێک لە پەیماننامەکە راستەوخۆ وەک پەیمانی سەعد ئاباد دژی کورد و بۆ پێشگیری لە سەرهەڵدانی خەبات بوو. رێژیمی شاش کە هەڵوێستێکی وای گرتبوو، دەبوو سەرنجی زیاتر بۆ نەهێشتنی کاروتێکۆشان لە کوردستان بدا. هەروەها شا سەفەری یەکەمی خۆی بۆ مۆسکۆ کرد ، لەوێ زۆری قەدر گیرا، لە سەر داوای ئەوان لە درێژەدانی ئێعدامی ئەفسەرە گیراوەکانی حیزبی توودە خۆی پاراست. لە بەرامبەردا یازدە تۆن زیری ئێرانی کە لە مێژ بوو، راگیرابوو و چەند جار دوکتۆر موسەدیق داوای کرد نەیانداوە، دراوە بە شا.

ئەو سەفەرەی شا بوو کە بناغەی کاری دیپلوماسی و بازرگانیی داهاتووی لەگەڵ سۆڤیەت دامەزراند و بۆ دوارۆژی شا سەبارەت بە دامەزرانی کارخانەی توانەوەی ئاسن لە ئیسفەهان و... وەزعی شای لەبارتر کرد و و یارمەتیی باشی بە درێژ بوونەوەی تەمەنی رێژیمەکەی کرد، بەڵام لەگەڵ قازانجی ئەمریکا و نێوەرۆکی پەیمانی بەغدا یەکتریان نەدەگرتەوە.

پێوەندیی رێژیم لەگەڵ تورکیەش باش ببووەوە، جەلال بایاری سەرکۆماریش سەفەری ئێرانی کرد و چەند قەراردادێکیان مۆر کرد.

لە دەورەی سەرۆک وەزیری حسێن عەلادا، رێکخراوی بن ئاژۆی«اخوان المسلمین» و ئەم شێوازە بۆچوونە پەرەی ساندبوو کە بڕواشیان بە تیرۆر هەبوو.

هەر ئەوانە لە مزگەوتی شای تاران تیرئەندازییان لە حسێن عەلا کرد. لەسەر ئەو رووداوە هێندێک لە رێبەرانیان گیران. نواب صفوی و سێ کەس لە هاوبیرانی ئیعدام کران.

پاش دوو ساڵ حسێن عەلاش لەبەر چاوی شا رەش بوو، لە خاکەلیوەی ١٣٣٦ دوکتور منوچهراقبال لە جێگای ئەو کرا بە سەرۆک وەزیر. ئیقبال خۆی زۆرجار گوتبووی کە ئاویش بێ ئیزنی شا ناخواتەوە.

لەم دەورەدا بوو کە ترسناکترین دەزگای سەرکوتی ئێران بە درێژایی تەمەنی بنەماڵەی پەهلەوی، واتە«ساواک» یا بە رواڵەت «سازمان امنیت و اطلاعات کشور» بە هاوکاریی

(*) پەیمانی بەغدا لە ساڵی ١٩٥٥ لە نێوان تورکیە، عێراق، بریتانیا، ئێران و پاکستان بەسترا. دوایە ئەمریکاش وەک چاودێر هاتە نێوی.

ئەمریکا و ئیسرائیل و بەرپرسایەتیی تەیموری بەختیار دامەزرا. ئەم بنکە سەیر و سەمەرەیە کە لە هەشت بەش پێکهاتبوو، هەر بەشەش کاری خۆی و تایبەتمەندیی خۆی هەبوو، زۆر زوو شکڵی گرت و لە تەواوی ئێران لقی کردەوە. ساواک بە کارە پڕ لە شەرم و شوورەییەکانی و کارنامە رەش و پڕ لە جینایەتەکەیەوە هەرگیز لە بیر خەڵک ناچێتەوە.

لە زەمانی سەرۆک وەزیریی دوکتۆر ئیقبال دا زۆر کاری دیکە کراون کە رەنگە مەجال هەبێ لە شوێنێکی دیکە بیهێنینەوە بەرباس.

هەمووی ئەو زەخت و فشار و کوشت و بڕە، نەیتوانی خەڵک و هێزە وڵاتپارێزەکان بۆ هەمیشە بێ دەنگ و سەرکوت کا.

حیزبی توودە لەگەڵ هەموو ئەو زەبرانەی وێی کەوتبوو، هێندێک گۆڤار و چاپەمەنی هەر دەردەچوو، جاروبار بە دەست کادر و ئەندامەکانی حیزبی ئێمەش دەگەیشت.

«نهضت مقاومت ملی» یا بەرخۆدانی نەتەوەیی لە رۆژی دوای کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ را تا ساڵی ١٣٣٧ تێکۆشانی هەر بەردەوام بوو. هەوڵیان دەدا و لە ژێر ئەو دوو سێ دروشمەدا خەباتیان دەکرد:

١- خەبات دژی هەر چەشنە ئیستعمارێکی بێگانە چ سوور، چ رەش.

٢- خەبات و دژایەتی لەگەڵ دەوڵەتەکانی دەستکردی بێگانە

٣- درێژەدانی بەرخودان و گێرانەوەی سەربەخۆیی نەتەوەیی.

ئەو هێزە لەم حیزبانە پێکهاتبوو: «حیزبی ئێران، حیزبی مەردومی ئێران، حیزبی میللەتی ئێران، حیزبی زەحمەتکێشانی میللەتی ئێران، نیرووی سێهەم و نوێنەرانی بازاڕ و زانستگای تاران».

بەڵام سێ هۆ وەک پێشوو لە گۆڕێ دا بوون کە پێشی یەکیەتی و یەکبوونی ئەو هێزانەی دەگرت و نەیدەهێشت ببێتە بەرە:

١- ناتەبایی نێوخۆیی هێزە سیاسییەکان

٢- لاوازبوونی رێبەری

٣- هەست نەکردن بە بەرپرسایەتی کە لە هێژمۆنی خوازیی رێکخراوەییدا خۆی دەنواند.

ئەم سێ شتە هەموو کات گەورەترین زیانی بە یەکیەتی و یەکبوون گەیاندووە و کۆسپی هەرە گەورەی رێگەی سەرکەوتن بوون و بە داخەوە بۆتە نەخۆشییەکی«مزمن» کە ئێستاش لە نێو هێزەکاندا هەر هەیە.

ئەم کۆبوونەوەی کە لە خەرمانانی **٣٢**دا حیزبەکانی ناوبراوی سەرەوە کردیان گەلێک بە کەڵک بوون، توانیان بەرنامە دابڕێژن و بەیەکەوە زۆر کاری باش بۆ بەرهەڵستکاری دژی ڕێژیم بکەن و تەنانەت کاندیداتۆریی هەڵبژاردنیش کە دوازدە کەس بوون و لە بەندیخانەشدا بوون، بە خەڵک بناسێنن و، بە ئاشکرا دژایەتی لەگەڵ بەستنی قەراردادی کۆنسێرسیۆم و بەشێکی زۆر لە کارەکانی ڕێژیم بکەن.

با بێینەوە سەر وەزعی خۆمان لە کوردستان. وتمان دوای کۆنفرانس هەر کەس کاری خۆی بۆ دیاری کراو لە قەدەر خۆیان خەریک بوون، بەڵام مەیدانەکە بەرتەنگتر دەبوو. ساواکیش ملوزمێکی تازە بوو، وەک داڵ بە دوای راوکردن و لە دواخستنی هاوڕێیاندا دەگەڕا.

کاک غەنی کە لە سنە و خەتی جنووب کاری دەکرد، ساڵی تێپەڕ نەکرد و لە ساڵی **٣٥**دا لە شاری سنە بە ناوی نهێنی پرتەوی گیرا، پاش بەینێک لە بەندیخانە ئاشکرا بوو بردیانە ژێر موحاکەمە و بە سێ ساڵ زیندان مەحکووم کرا کە ئەودەم دەبوو زۆریش شوکرانە بژێر بێ! لەسەر ئەو حوکمە تا ئاخرییەکانی ساڵی **٣٧** لە بەندیخانەدا مایەوە.

بە دوای ئەودا کاک رەحمەتی شەریعەتیش بۆ ئەوەی خۆی پاراستبێ، جێگەی کارە دەوڵەتییەکەی گواستەوە و خۆی نەقڵی تاران کرد. بە خۆشییەوە کارەکان هەر کرابوون. هەم لە نێو خەڵکدا و هەم لە ریزەکانی ئەرتەش دا پیاوی زۆر باش و خاوەن هەست هەبوون و هەوڵی زۆریان دابوو.

کاک رەحمان قاسملوو، ساڵی **٣٥** دەبوو بچێتە دەرەوە، هەم کاری دیپلۆماتیک بکا، هەم سەری خێزان و منداڵەکانی بدا، کە بە خەتی کوردستانی عێراقدا پێشتر بە نهێنی بەڕێ کرابوونەوە چێکوسلواکی. لە لایەکی دیکەوە نوێنەرایەتی درابوویە تا لە فستیوالی لاوان کە لە مۆسکو دەگیرا، وەک نوێنەری حیزب بەشداری بکا.

کە دەچێتە تاران، بە پێچەوانەی بڕیاری حیزب، بۆ هێندێک راوێژ دەچێتە لای بەرپرسانی حیزبی توودە کە لە شیمالی تاران بە نهێنی دەژیان و ئەرکی حیزبیی خۆشیان بەڕێوە بردووە. ئامۆزایەکی خۆشی بە نێوی سمایل قاسملوو کە لە زانستگەی تاران خوێندکاری زانکۆی فەننی بووە، لەگەڵ خۆی دەبا.

لەبەر ئەوەی دوژمن دەستی دەنێو حیزبی توودە خستبوو، هەر کە کاک رەحمان و سمایل دێنە دەر، دەیانگرن و راست دەیانبەنە فەرمانداریی نیزامی، بەڵام سەیر ئەوەیە

دەگەڵ هەموو فێڵ بازیی تەیموری بەختیار کە ئەو دەم بەرپرسی ئەم دەزگایە بووە، پاش ٤٨ سەعات بەردەدرێن.

ئەم مەسەلەیە دردونگییەکی زۆی بەرامبەر کاک رەحمان پێکهێنا. لە لایەک بڕیاری حیزبی شکاندبوو، لە لایەکی دیکە دەربازبوونی کاک رەحمان کە بێ گومان دیار بوو لەو دراوە کە گیراوە و وەک کەسێکی نەناسراو نەگیرابوو، جێگەی پرسیار بوو.

دوایە چۆتە چیکوسلواکی، لەوێش هەر لەگەڵ برادەرە قەدیمییەکانی خۆی و بەرپرسانی حیزبی توودە پێوەندی بەرقەرار کردووە.

هاوڕێیان کە ئەوە دەزاننەوە، ناوبراو بۆ چوونی مۆسکو لە نوێنەرایەتی دەخەن و لە کوردستان را سەید عبدالله اسحاقی دیاری کراوە و نێردراوە، بەڵام پاش چەند مانگ مەحتەلی لە چیکوسلواکی، ئەویش نەیتوانی بچێ بۆ مۆسکۆ.

دوای گەڕانەوەی بۆ تاران، زۆر لە کاک رەحمان توورە بووە و گومانی وابووە کە توودەییەکان و کاک رەحمان کارەکەیان لێ تێک داوە و نەیان هێشتووە بچێتە فستیوالی لاوان لە مۆسکۆ.

ئەوە هەمان فستیوال بووە کە هەژاریش پارچە هەڵبەستێکی زۆر بەهێزی بۆ هۆنیبووەوە لە ژێر سەردێڕی«کوردێکم دەوێ». بەم شیعرە دەست پێ دەکا:

کوردێکم دەوێ چابوک و پتەو   سەفەرێک هەیە بۆم بکا بە شەو

بەم دوو شیعرەش کۆتایی دێ:

کوردم بە ناوبانگ، ئازا و بەکارم   یەک بم غەنیمی هەزار بەدکارم
دڵدانەوەیەکم ئێوە بۆ بنێرن   مەرگی ئیستیعمار بە خۆم بسپێرن

کادرەکانیش بە پێی توانا لە ناوچەکان درێژە بە تێکۆشان دەدەن. ساڵی دواتر واتە **٣٦**، کاک ئەسعەد خودایاری و کاک سلێمان موعینی جیا جیا دەگیرێن، ئەسعەد لە میاندواو لە لایەن یەک دوو ساواکیی تازەکار کە پێشتر خۆیان خزاندبووە ریزی حیزبەوە، بە گرت دەدرێ. کاک سلێمانیش لە تاران. هەردووکیان تا ئاخرییەکانی ساڵی **٣٧** هەر لە بەندیخانەدا دەبن.

هاوڕێیان فێر ببوون، جارجار بۆ گۆڕینی ئاو و هەواش با، بە کەلک وەرگرتن لە

دۆستایەتیی دۆستانی حیزب لە دیوی گەرمێن، سەری کوردستانی عێراقیان دەدا.
سەید عبدالله اسحاقی و هاشم (اقل الطلاب) زۆرتر لەوێ دەمانەوە.

ڕووداوی چاوەڕوان نەکراوی ١٤ی تەممووزی ساڵی **١٩٥٨**ی زایینی لە عێراق، کردەوەی دلێرانەی عبدالکریم قاسم و دۆستانی و ، تێک ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی لەم وڵاتە بوو بە هۆی ئاڵ و گۆڕێکی زۆر بەرچاو.

دەرچوونی عێراق لە پەیمانی بەغدا وەک یەکەم هەنگاوی گرینگی پێشکەوتن خوازانەی سیاسی حکوومەتی شۆڕش، بانگکردنەوەی سەرۆک بارزانی و کوردە ئاوارەکان لە سۆڤیەت، کردنەوەی هێندێک دەرک و دەروازەی سیاسی بۆ کوردەکانی ئەم بەشە لە کوردستان و دروشمی کورد و عەرەب برانە و عێراق هی دوو گەلی کورد و عەرەبە کە ئەوەیان دوایی ڕەسمییەتی قانوونیشیی پەیدا کرد، هیوا و هومێدێکی زۆری بە گەلی کورد لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بەخشی. خەڵکی ڕاچلەکاند، هەستی نیشتمانپەروەریی بەهێزتر کرد و گڕوتینی تازەی دا بە دەوری کار و تێکۆشانی حیزب.

ئەو چەند کادرەی کە لە ناوچەکان مابوون، بە هەڵسەنگاندنی خۆیان لەم ئاڵ و گۆڕە، بەرنامەی تێکۆشانیان بەهێزتر کرد و دەکرێ بڵێین وەک هەڵووک هەڵدەسووڕان و ئەم سەرو ئەوسەری کوردستانیان دەکرد.

گەڕانەوەی مەلا مستەفاش، پاش چەند ساڵ دەربەدەری بۆ بەغدا، چاوپێکەوتنی ئەو لەگەڵ بەرپرسانی دەوڵەتی چیکوسلواکی، هەروەها دیتنی جەمال عەبدوناسر لە قاهیرە لە کاتی گەڕانەوە بۆ بەغدا، خەڵکی لە ڕادەبەدەر خۆشحاڵ کرد و بە قەد شۆڕشی تەممووز لەسەر کوردستان تەئسیری بوو.

پێکهاتنی ئەم وەزعە چەند لایەنی بە سوود و لایەنێکی زیانباری بۆ حیزب تێدا بوو. یەکەم ئەوەی کە ڕیزەکانی خەبات لە کوردستانی ئێرانیش زۆر بە تین و تەوژم تر ببوو و دڵگەرمییەکی لە ڕادەبەدەری بۆ خەڵک بەدیاری هێنابوو. لە یەک ساڵدا ڕادەی ئەندام و لایەنگران چەند بەرامبەر بوو. دووهەم ئەوە بووکە دوژمن ترس و خۆفێکی زۆری لێ نیشتبوو، شا ئەوەندەی هەست بە مەترسی دەکرد کە تا چەند مانگ کاخی سەعدئاباد بە تانک دەپارێزرا. مەجبوور ببوون سەبارەت بە کوردستان سیاسەتێکی دوو لایەنە بگرنە پێش، لە لایەک تا ڕادەیەک وازیان لە هێرش و فشار و گرتن هێنابوو، دەیانەویست سەرنجی خەڵک بۆ لای خۆیان ڕاکێشن و بۆ ئەم مەبەستە کە بەشی هەرە زۆری خورانان

بووە، بۆ یەکەم جار ڕۆژنامەیەکی کوردییان بە ناوی کوردستان لە ژێر چاوەدێریی ڕاستەوخۆی ساواک دا بە کوردی چاپ کرد، بەڵام زیاتر لە پارچەکانی دیکە و وڵاتانی دەرەوە تەنیا بۆ تەبلیغ بڵاویان دەکردەوە و خەڵک زۆر بە دەگمەن دەستیان دەکەوت، هەروەها بەپەلە بوودجەیەکیان تەرخان کرد و دەستیان بە ئاوەدان کردنەوە و بە قەولی خۆیان نوێ سازیی شارەکانی کوردستان بە تایبەتی مەهاباد کرد.

لە لایەکی دیکەوە زۆر جار مانۆری نیزامییان وەڕێ دەخست و زۆربەی ڕۆژەکان ئەو فڕۆکانەی ئەمریکا دابوویە، لە ئاسمانی کوردستان مانۆریان دەدا و سەوتیان دەشکاند و دووکەڵیان لە دوای خۆیان دەردەدا. ئەرتەشیش لە حاڵی ئامادە باشی تەواودا بوو.

بە داخەوە زۆر لە کادرەکان لێیان گۆڕابوو، لە جیاتی بێنەوە کوردستانی ئێران و ئەرکی خۆیان بەڕێوەبەرن، زیاتر لە عێراق و هێندێک جار بۆ ماوەیەکی زۆر لە بەغدا دەمانەوە. بەتایبەتی کاک سەید عبدالله ئیسحاقی کە دوای گیرانی کاک عەزیز یوسفی لە ساڵی **٣٧**دا لەبەینی ورمێ و مەهاباد، تەنیا ئەندامی ڕێبەری بوو کە دەبوو لە کوردستان با، ئەو کات و هەتا ئاخریش لە گەرمیان بە ئەحمەد تۆفیق دەناسراو هەروەها کاک هاشم فەقێ ساڵح، کە ببوو بە قادر شەریف، تا جارێک لە نێوخۆدا خۆیان نیشانی کادرەکانی تاق و لوق ماوەدەدا چاویان خێل دەکردن.

هەوای سیاسیی کوردستانی گەرمیان ئەوەندە خۆش بوو کە خەڵک لە هەموو لایەکەوە خۆیان بۆ دەکوتا. بۆ نموونە لە گەلاوێژی ساڵی **٣٧**دا دوو کادری لێوەشاوەی مەهاباد کاک کەریم حیسامی و، کاک عەزیز فەلاحی کە گۆیا ساواک داوایان لێ دەکا لە ڕۆژی **٢٨**ی گەلاوێژدا دژی حیزب و بە سوودی شا قسە بکەن، بە پرتاو بۆ ئەوەی تووشی ئەم هەڵە نەبن، لە شار دەردەچن، بەڵام سەرەڕای ئەوەی بە چەند شوێندا تێپەڕیبوون کە هاوڕێیانی کادر هاتوچۆیان دەکرد، بێ چاوپێکەوتن و پرس ورا لە جیاتی ئەوەی لە کوردستانی ئێران بمێننەوە و بەو شارەزاییەی کە هەیانبوو، درێژە بە خەبات بدەن، بێ ڕاوەستان یەکسەر گەیشتنە کوردستانی گەرمیان.

سمایلی قاسملوو کە کاتی خۆی کادرێکی زۆر تێکۆشەر و خوێندەوار بوو، وەک لە پێشەوە باسمان کرد، دوای گیرانە ٤٨ سەعاتییەکەی لە تاران کە لەگەڵ کاک ڕەحمان قاسملوو تووشی هاتبوون و، بەرپرسانی حیزبی قەولیان پێ دابوو پاش ماوەیەک بۆ تەواو کردنی خوێندنەکەی بینێرنە یەکێک لە وڵاتانی ڕۆژهەڵات. بەڵام سێ ساڵ لە دێهات

مایەوە، بەڵێنی هاوڕێیان نەچووە سەر، ئەویش بەینێک چووبووە کوردستانی عێراق.

لە مانگی ڕەشەمەی ١٣٣٧ سمایل قاسملوو لە ڕێگەی بانەوە دەگەڕێتەوە بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات، لە نزیک شاری بانە لە گیر ئەفسەرێک و چەند مەئموور دەکەوێ و دەیگرن. هاوڕێیانی بانە زۆریان هەوڵ لەگەڵ دابوو و ڕێگەی دەربازبوونیان بۆ دۆزیبۆوەوە، بەڵام ئامادە نەبوو. پاش چەند ڕۆژ بۆ مەهاباد ڕادەگوێزرێ.

هەرچەند هاوڕێیانی تاران و لە زمان وان را قادر شەریف و هێندێک کەسی دی لە خۆڕا و بێ ئاگاداری بە قارەمانیان دەناساند و هەمووشیان شانازییان پێوە دەکرد و حەزمان دەکرد هەرواش با، بەڵام زۆر بە داخەوە بە کردەوە دەرکەوت کە خۆشی حەزی لەم گرتنە کردووە، هەر لە مەهاباد بێ ئەوەی کەمترین ناڕەحەتیی بۆ پێک بێنن یا ئەشکەنجەی بدەن، تووشی خیانەت بووە، هەر زانیارییەکی هەیبووە، داویە بە بەرپرسانی ڕێژیم. ئەم ئیتلاعاتە و ئەم خیانەتە چەند مانگ سەرپۆش کرا و بێدەنگەی لێ کرا. ئەو کادرانەی مابووشنەوە، زۆر درەنگ تەنیا لە گرتنەکەی ئاگادار بوون و هیچی دی، دوایە دەرکەوت پیاوەکانی ڕێژیم ئەو ماوە زۆرتر خەریکی شناسایی نەفەرەکان و جێگا و ڕێگایان بوون.

بە وتەی خۆی کە دوایە لێی بیستراوە، ویستوویەتی تۆڵەی پەککەوتنی خوێندنەکەی و نەناردنی بۆ دەرەوە لە کاک ڕەحمان و سەید عبداللە وەرگرێتەوە!!(*)

لە هاوینی ١٣٣٨دا تەنیا دوو کادر لە دێهاتی کوردستان مابوونەوە کە بریتی بوون لە

(*) وتەی جەلیل گادانی لەم بابەتەوە:

ئێمە و باقی هەواڵان بەر لەوەی لە قزل قەڵا را بە ماشێن بمانگوێزنەوە بۆ فڕۆکەخانەی نیزامی دۆشان تەپە و لەوێرا بە تەیارەی نیزامی بمانبەن بۆ تەورێز، پێشتر هیچ مەجالێکمان نەبوو بە دانیشتن و قسەکردن سمایل قاسملوو ببینین، چەند دەقیقە بەرەڕووکردنیش بۆ ناساندنەوەی من نە هیچ ئاکامی بوو، نە جگە لە یەکترمۆڕبوونەوە چی تێدا دەکرا.

لەو ماوەش کە من لە قزل قەڵا بووم، جگە لە حەوتوویەک مانەوە لە ژێر بورجێکی ناخۆشی گەرمی پڕ لە مشک، دوایەش ١١ ڕۆژی ژێر ئەشکەنجەی دووبارە کە هەموو جارێ بە ئامبولانس دەیانبردمە شار بۆ شوعبەی ساواک لە شەقامی سپەند و یەکسەر دەیانبردمە ژێرزەمین و وەرم دەگەڕانێ، باقییەکەی لە بەندیخانەی گشتی لە لای کاک عەزیز یوسفی و باقی بەندییەکانی غەیرە کورد بووم.

سمایلیش لە تەواوی ئەو ماوەدا مەگەر بۆ ڕووبەڕووکردن، دەنا بە کەس نیشان نەدراوە و لە بەندی ئینفرادی دابووە. کاک عەزیز کە چەند مانگ پێش ئێمە لە قزل قەڵا بووە، جگە لە جارێک نەیدیبوو. ئەویش مەجالی قسە دەگەڵ کردنی نەبووە.

لە تەیارەی بەینی تاران و تەورێزیشدا پیاو چاکمان! زۆر لەگەڵ بوو، نەدەکرا لەسەر شتی

جەلیل گادانی و هاشم جەلالی. کار ئەوەندە زۆر و کادریش ئەوەند کەم بووە و کەسیش بۆ هاوکارییان نایەتەوە.

لە مانگی جۆزەردانی ٣٨دا لەسەر پێشنیاری جەلیل گادانی، بەشێکی بەرچاو لە ئەندامە تێکۆشەر و بەرپرسەکانی نەغەدە و لاجان، پیران و مەنگور وەک کاک محەمەد قادری، مەلا ڕەحمان لاهیجانی، سەید ئەحمەد زیدان، ئەحمەد ئاهەنگەری، سەید حاجی، عبداللە مەلا عوسمانی و چەند کەسی دیکە بە بەشداریی ناوبراو لە گوندی سەروکانی کۆدەبنەوە، پاش باس لەسەر وەزعەکە و هەست نەکردن بە بەرپرسایەتی هاوڕێیانی بەرپرس و مانەوەیان لە کوردستانی عێراق، بڕیار دەدەن نامەیەکی تایبەتی بۆ مەلا مستەفا بارزانی بنووسن و لە سکاڵای خۆیان ئاگاداری کەن، بەڵکو ڕێگا چارەیەک بۆ حەللی ئەم موشکیلە و ناردنەوەی هاوڕێیانی حیزبمان بدۆزێتەوە و بیاننێرێتەوە تا لە کوردستانی ڕۆژهەڵات ئەرکی خۆیان بەڕێوەبەرن.

هێشتا وەڵام و ئاکامی ئەم نامەی بۆ مەلا مستەفا نێردرابوو، نەهاتبووەوە کە جەلیل گادانی لە ٢٧ی گەلاوێژی ٣٨ لە ناوچەی بۆکان و هاشم جەلالیش پاش ماوەیەکی دە ڕۆژی

جیددی باس بکەین کە گەیشتینە تەورێز و بردیانین بۆ بەندیخانەی ساواک، دەرکەوت بەپێچەوانەیئەوەی لە ئاسمانی تەورێز و ڕەنگە پێشتریش پێیان ڕاگەیاندبن، شەش هۆدەی تاکە کەسیمان بۆ چۆڵ کەن و هەر کاممان بەرنە جێگایەک، کارەکە جێ بەجێ نەکرابوو. هۆیەکەشی ئەوە بوو کە هێشتا برایانی ئازەریی لێ مابوون کە کاریان ناتەواو بووە و بۆ تاران بەڕێ نەکراون.

سەیر ئەوە بوو کە ویستیان بمانبەنە بەندەکان، دەرکەوت دوو سلول زیاتر نییە کاک عەزیز لە پێشەوە بوو، سمایل لە نێوەڕاست و منیش لە دواوە. بە کاک عەزیزم گوت بەڵکو وا بڕۆین هەرسێکمان پێکەوە بکەوینە سلوولێک، بە پێی تەجرەبە دەشمانزانی کە ڕەنگە هەر ئەو ئێوارە جێگاکانمان جیاکەنەوە. بە ڕێکەوت ڕاست وا دامەزراین و ئەو سێ کەسەمان کەوتینە سللوولێک.

لەوێ لە جیاتی لێک تووڕە بوون لەگەڵ سمایل بە نەرمی جووڵاینەوە و گوتمان کارەکە کراوە و نەدەبوو وا بکەی، بەڵام ئێستاش ئەگەر لە وتەکان و ئەو هەموو شتەی گوتووتە، پەشیمان بیەوە، بۆ ئێمە زۆر باش دەبێ و حوکمی خۆشت سووکتر دەکەی. لە وەڵامدا زۆر ئاسایی و لەسەرەخۆ گوتی:

«پێم سەیرە ئێوە داوای ئاوا لە من دەکەن و دەوێرن شتی ئاوا بێننە گۆڕێ، من لە ڕۆژی هەوەڵ را بۆ خۆم بە مەیلی خۆم بێ ئەوەی پتەیەکم لێدەن، هەموو شتم گوتووە. پێم وایە خزمەتم کردووە، ئەو خەڵکە لەبەر چنگی کەسانی وەک ڕەحمان و عەبدوڵڵا نەجات دەدەم. ئەوانە خیانەت بە خەڵک دەکەن و بە منیشیان خیانەت کرد و قەولیان پێ دابووم بۆ خوێندن بمنێرنە دەرەوە، ئەو کارەیان نەکرد. منیش بەم تەرزە تۆڵەم لێ کردنەوە».

هەرچی باسمان بۆ کرد و ویستمان قانعی بکەین، بەداخەوە ڕازی نەبوو. دوایەش جێگا خاڵی بوو، لێکیان جیا کردینەوە و هەر کام لەیەک سللوول دا بووین. ڕەنگە ئەو شتانەی لەسەر تۆڵە ئەستاندنەوە لە ڕەحمان و عەبدوڵڵای لە زۆر جێگای دیکە باس کردبێ.

لە ناوچەی فەیزوڵڵا بەگی و هەوشار بە دوای ئاگر تێبەردانی ماشێنی ئەربابێک لە گوندی قەدیم لە مانگی پووشپەڕدا دەگیرێن.

دوای راگرتنیان بۆ ماوەی بیست رۆژێک لە بەندیخانەی پادگانی مەهاباد، کە زانیان چیان لێ هەڵناوەرێ، رەوانەی تاران کران.

جەلیل ماوەی ١٨ رۆژ وەک کوردێکی نەخوێندەواری خەڵکی لادێ بە ناوی نهێنی عەبدولکەریم لە ژێر پرسیاردا مایەوە. تا دوو جاسووس و خۆفرۆش بە ناوەکانی رەحمان مودەرریسی و رەحمان شەمس بورهان بردرانە ناوەندی ستادی سوپا و ناسیانەوە و بە بەرپرسی ئەو کاتی لێ پرسینەکە سەرهەنگ مودەرریسی ناوزڕاویان ناساند. جا ئەودەم گوتبووی ئەو ماوە لە تاران بووم و هاتووم خۆم تەحویل دەمەوە.

هاشم جەلالیش دە پازدە رۆژ هەتا قزل قەڵاش هەر بە ناوی نهێنی محەمەد مایەوە کە لەوێ سمایل راستی لێ گوت و سەلماندی کە ئەوە هاشم جەلالی کادری حیزبە. جا ئەویش دەستی پێکرد. هاشم کارێکی وای کرد، جگە لەوەی کاتی گرتنە بە کۆمەڵەکەی خەڵک دەگەڵ سمایل بردبوویانە مەهاباد، دوایەش بە دەستووری تەیموور بەختیار لە بەندیخانەی قزل قەڵاوە بەڕێ کرا بۆ کوردستانی عێراق.

دوو کادری ناوبراو لەو ماوەدا کە لە بەندیخانەی پادگانی مەهاباد راگیرابوون، کارێکی وایان نەکرد هەست بەوە بکرێ ئەو دوانە کادری حیزبن و یەکتر دەناسن. لە عەینی کاتدا لە بەندیخانە را پێوەندیشیان بە بەرپرسانی حیزبییەوە لە شاری مەهاباد گرتبوو. قەولیش درابوو جەلیل دەرباز کەن، بەڵام هەر قەول بوو، بە کردەوە نەکرا.

لە ئاکامی خیانەتی سمایل قاسملوو و، ئاشکرا کردنی پێ و شوێن و جێگای کادر و ئەندامانی تێکۆشەر و دڵسۆزی حیزبی لە زۆربەی شارو ناوچەکان و تەنانەت هی تارانیش هەروەها، وەزعی بەشی هەرە زۆری ئۆرگانەکانی حیزبی بۆ رێژیم روون ببووە و ماوەیەکی دوورو درێژی چەند مانگەش بە مەبەستی شناسایی وردتر، لە گرتنی ئەفراد خۆیان پاراست.

سەرەڕای ئەوەی ماوەی یەک دوو مانگیش ئەو دوو کادرەی حیزب واتە جەلیل گادانی و هاشم جەلالی، هەروەها کاک رەحمەت شەریعەتی و دوکتۆر مەولەوی و کاک عەزیز یوسفی، کە سێ ئەندامی رێبەریی حیزب بوون، لە بەندیخانەی قزل قەڵا راگیرابوون، باسێک لە گرتن و پەلاماردان بۆ سەر خەڵک نەبوو، لە راستیدا وێ دەچوو جارێ نەیانەوێ کوردستانەکە کە تێکەڵاوییەکی زۆری لەگەڵ کوردستانی عێراق پەیدا کردبوو، بشێوێنن.

دوور نەبوو، ئەگەر هەلومەرجی سیاسیی گشتی لە ئێران و بە تایبەتی پێوەندیی رێژیم

بە عێراق و سۆڤیەتەوە نەگۆڕابا، جارێ ئەو گرتنەیان بۆ هەلومەرجێکی دیکە راگرتبا. بەڵام لەساڵی ٣٨دا ئاڵ و گۆڕێکی سەیر هاتبووە گۆڕێ.

ئەمریکاییەکان لەسەر چوونی شا بۆ سۆڤیەت، لێی ناڕازی بوون و ماوەیەک زۆری لەگەڵ سارد بوون و هەستیان دەکرد نزیکی شا لەگەڵ سۆڤیەت بۆ ئەمریکا زیانبارە، لە نێوخۆشدا جگە لەوەی پاشماوەی حیزبی توودە کەم و زۆر تێکۆشانیان هەر هەبوو، «نهضت مقاومت ملی» بە پێی ئیمکان وردە تێکۆشانی خۆیان دەکرد. لەگەڵ ئەوەش کە فشاریان بۆ دێنان، لە قسان رانەدەوەستان، فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجان ژیابووەوە، هێندێک دەستەی دیکە لە تاران و شارەکانی وەک مەشهەد، ئیسفەهان و شیراز دوای ئەوەی کە زۆربەیان لە حیزبی توودە تۆرابوون، بە ناوی جۆراجۆر و بە پێی بۆچوونی خۆیان تێدەکۆشان. ئەم حاڵە ئەمریکای هێندەی دیکە دردونگ کرد و فشاری زۆری بۆ ئێران هێنا و، لەوە نیگەران بوو ئێران بەرەوسۆڤیەت و چەپ بڕوا.

ئێرانیش هەم نەیدەوێرا خۆ لە گێژاوی سۆڤیەت باوێ، هەم پێشی وابوو کە بۆ چاک کردنەوەی دڵی ئەمریکا دەبێ هێندێک حەرەکەتی سیاسی و تەبلیغی بکا. شا دەیزانی بەبێ ئەمریکا ناتوانێ درێژە بە دەسەڵاتی خۆی بدا. لەبارەی مالیشەوە سەرەڕای داهاتی زۆری نەوت و وەرگرتنی قەرز و قۆڵە لەم لا و ئەولا هەر چاو لە دەستی ئەمریکا بوو.

بۆیە شا لەسەر بنەڕەتی ویستی ئەمریکا و جیاوازیی بۆچوونەکانی ئێران و سۆڤیەت لە هاوینی ٣٨دا شەڕێکی درێژخایەنی تەبلیغاتیی زۆر توندی لەگەڵ سۆڤیەت دەست پێکرد.

پیوەندی خۆی لەسەر مەسڵەحەتی ئەمریکا و ئینگلیس و ئیسرائیل لەگەڵ میسر بڕی. دالس وەزیری کاروباری دەرەوەی ئەمریکای بۆ ئێران بانگ کرد. رێژیم لەم سەردانە زۆری کەڵک وەرگرت، یەک لە ئاکامەکانی بەستنی قەراردادی بەرگریی دوو لایەنەی ئێران و ئەمریکا بوو کە لە سەفەری سێهەمی شا بۆ ئەمریکا بەسترا.

شا بۆ ئەوەی ئەربابی خۆی بە تەواوی لەوە خاترجەم کا کە هەر نۆکەرەکەی پێشووە و دژی سۆڤیەتە، لە لایەک ئیزنی بە ئەمریکادا چەندین سەکۆ و دەزگا و دووربینی جاسووسی و وێنەهەڵگر لە ناوچە سنوورییەکانی نێوان سۆڤیەت و ئێران دابمەزرێنێ.

لە لایەکی دیکەشەوە پێویست بوو هێندێک کردەوەش بەرامبەر بەهێزە سیاسییەکان نیشاندا و زاڵ بوونی خۆی دوای کوودتیای ٢٨ی گەلاوێژ جارێکی دی بسەلمێنێ.

بۆیە لە هاوینی ١٣٣٨ را دەستیان بە گرتنی ئەندامانی بە هەڵسووری رێکخراوە چکۆلە و گەورەکان لە تاران و ئیسفەهان و شیراز کرد. دوایە گەیشتە سەر فیرقەی دیموکراتی

ئازەربایجان. دوای ئەوانیش نۆبەی کوردستان هات.

لە حەوتووی هەوەڵی گەڵارێزانی ١٣٣٨دا ئەو شەش حەوت کەسەی لە بەرپرسانی حیزب لە قزل قەڵای تاران راگیرابوون، بە فرۆکەی نیزامی و زۆر بە بێدەنگی بەرێ کران بۆ بەندیخانەی ساواکی تەوریز. هەرچەند هێشتا بە کرێگیراوانی شا لە لێدان و کوتان و پەروەندەساز کردن بۆ ئازەربایجانییەکان تەواو نەبیوون.

چەند رۆژ دواتر ساواکییەکان بەپێی بەرنامەی دارێژراوی خۆیان سمایل قاسملوو و هاشم جەلالیشیان لەگەڵ خۆیان بردبوو و، بەرەو کوردستان وەرێ کەوتبوون.

ناوەندی لێ پرسین و لێدان و کوتانی کورد و ئازەرییەکان تەوریز دیاری کرابوو، ناوەندی هێرش بۆ گرتنیش لە کوردستان شاری مەهاباد بوو، کە هەموو شتیان لەوێ را دەست پێکردبوو.

لە شەوی یازدەی گەڵارێزان لە هەموو ئەو شارو گوندانەی مەبەستیان بوو، ئامادە بوون و پەلامارێکی هەمەلایەنە درایە سەر خەڵک. لەو پەلامارەدا ساواک و ئەرتەش و ژاندارمری و شارەوانی بە ماشین و کەرەستەی خۆیانەوە هاوبەش بوون.

جاری یەکەم جەماعەتێکی زۆر گیران، یەک دوو جاری دیکەش لە شارەکان و گوندەکان خەڵکیان گرتبوو کە سەرجەم دەگەیشتە ١٥٠ کەس. لەوانە ١٢٠ کەس دوای ئەشکەنجەیەکی زۆر لە تەوریز و تاران و مانەوەی چەند مانگ لە بەندیخانەی قزل قەڵا بەدوو دەستە دابەش کران بۆ بەندیخانەکانی دژبانیی تاران و قەسری قاجار بەرێ کران و دوایەش لە چوار تاقم دا تەحویلی دادگای نیزامی دران و بە شێوەی خوارەوە حوکمیان دان:

٧ کەس ئیعدام - ٥٤ کەس ئەبەد - ٢٩ کەس پازدە ساڵ - ٢٣ کەس ١٠ ساڵ و چەند کەسیش بە ٥ ساڵ و سێ ساڵ.

لە نێو ئەو گیراوانەدا کەسی وا هەبوو کە ئاگای لە سیاسەت و لە حیزب و کوردایەتی نەبوو، شەوی پەلامارەکە بەرێکەوت لە شوێنێک میوان بووە، خاوەن ماڵ دەرباز بووە، میوانیان لە جیاتی خانەخوێ گرتووە، دوای ئەشکەنجەی زۆر حوکمیش دراوە!

با وەبیر خوێنەرانی بەرێز بێنینەوە، دوای ئەم کارەسات و گرتنانە و دڵنیابوونی ئەمریکا لە وەفاداریی شا، پرێزیدنت آیزنهاوری سەرکۆمار لە سەرماوەزی هەمان ساڵدا سەردانی شای کرد و دڵی لەگەڵ چاک کردەوە. لە مانەوەی شەش سەعاتەی خۆیدا هێندێک قسەشی لەسەر عەدالەت و ئازادی و... کرد.

بێ گومان ناوی ئەو هەموو خەڵکە لە بیر نامێنێ و حیزبیش ئارشیوێکی وا رێکوپێکی نییە کە ئەم شتانەی هەموو تێدا راگیرابێ، بەڵام بە هاوبیریی هاورێیانی حیزبی و لە هەر

شار و ناوچەیەک لەم گیراوانە بۆ نموونە چەند کەس ناو دەبەین.

لە تاران دوکتۆر مەولەوی و رەحمەتوڵڵا شەریعەتی، لە سنە هاشم شێخانی، باقر خۆشبین، سەید عەتا یونسی، رەجەبی(*)، رەحیم بەغدادی، لە سەقز قادر دەباغی، لە بانە محەمەد کەریمی، خەلیل دەوڵەتی، مەلا محەمەد ئیمامی، حسێن بەدیعی، لە بۆکان حسێن فاتحی، مەلا قادر خورسەندی، لە مەهاباد کە لە هەموو شوێنێک زۆرتری لێ گیرابوو، ، عەزیز یوسفی، غەنی بلوریان، حەسەن رەستگار، فەتاح کاویان، خەلیل گادانی، قاسم ئەحمدی، لە دەوری میاندواو رەحیم جوانمەردی قازی، لە نەغەدە ئەحمەد ئاهەنگەری، سەدیق عەلائی، لە پیرانشار محەمەد قادری، مەلا رەحمان لاهیجانی، سەید رەسول دهقان، لە شنۆ کاک خدر خانلری، وەستا ئەحمەد گەزۆی نەجار لە ورمێ ئەحمەد و محەمەد نەهزەت زادە، عبدالله عەبدولاهی، محەمەد داستان پور، مام رەحمان تەشی(**) و سلێمان ئازەر، لە شاهیندژ ئیبراهیم مەولایی، رەزا ئەکبەری و...، لەسەر دەشت غەفوور ئیبراهیمی، یوسف سنەیی، محەمەد ئەمین حەسەن پور، ئێسماعیل ئیسماعیل زادە، لە دەوروبەری سەردەشتیش دوو کوردی دڵسۆزی بە تەمەن بە ناوەکانی کوێخا ئەمەری قەڵەڕەشی ناسراو بە «ئەمەر پاشا» و مام رۆستەمی بێوران و کوڕەکەی خدر محەمەد پوور، لە ناوچەی رەبەت، مەلا خدر عەباسی و حەسەن دەشتی.

دەبێ بڵێین بە خۆشییەوە لە یەکساڵی دوای موحاکەمەدا زۆر ئاڵ و گۆڕ هاتنە پێش. لە دەرەوە هەوڵی زۆر بۆ کوردەکان درا، لە کوردستانی عێراق بۆ ئیعتراز بەم حوکمانە خۆپیشاندان کرا و، لە زۆر شوێن دەنگی ئیعتراز بەرز بووەوە.

جگە لەوانەی گیران و حوکم دران، کاتی پەلاماردانەکە سەدان کەس لە شارەکان و گوندەکان توانیان خۆ دەرباز کەن و بچنە کوردستانی باشوور و لە شارەکانی سنوور و سلێمانی جێگیر بوون. لەبەر ئەوەی بەرپرسانی ئەو کاتی حیزب لە کوردستانی عێراق سەرمەستی دەستکەوتی کوردەکانی ئەودیو بوون لە کاتی خۆیدا بە ئاوارەکان رانەگەیشتن، بۆیە بەشێکیان دڵسارد بوون و پاش بەینێک گەڕانەوە.

(*) «استوار» رەجەبی لە دژبانیی تاران یا لە قزل قەڵا لە ژێر ئەشکەنجەدا شێت بوو، بە دەرمان خۆی کوشت.

(**) مام رەحمان تەشی لە بەندیخانەی قەسر پاش دوو ساڵ زیندان تووشی نەخۆشیی دڵ هات، لەبەر بێ دەرمانی و پیرانەگەیشتن هەر لەوێ فەوتی کرد.

بەشی سێهەم

ناکۆکیی نێو ریزەکانی حیزب و گرتنی کۆنگرەی دووهەم

کاک ئەحمەد تۆفیق بەهۆی نزیکییەکی زۆری کە لەگەڵ بارزانی نەمر پەیدای کردبوو، ئیبتکاری هەموو کارەکانی بە دەستەوە گرتبوو، هەوڵیشی دابوو تا ئەو جێگایەی دەگونجێ، جێگاو رێگایەکیان بۆ پەیدا کا، بەڵام بەهۆی ناتەواویی وەزعی ژیان، گیروگرفت زۆر بووە. زۆرجار هاورێ رەشەی قاچاغچی(رەشید فەلاحی) چۆتە بازاڕ کاسبی کردووە، تا برایانی دیکە بتوانن نانێک بخۆن.

کاک رەحمان قاسملووش لە دەرەوە گەڕابووەوە، بەڵام بە هۆی ناکۆکییەکی بەرچاوی کە لەگەڵ کاک ئەحمەد هەیانبووە و دوایەش مەسەلەی لایەنگریی هەر کام لەوان لە باڵی راست و چەپی پارتی دێموکرات و جیاوازیی فکرییان[*] ئەم ناکۆکییە زیاتر بووە، ئەم بۆچوونانەش زیاتر لە پێشوو تەئسیری مەنفی لە ریزی کادرەکانی حیزب کردووە. ئەو دوو بەرپرسە سەرەکییەش قەت ئاویان بە جۆگەیەک دا نەرۆیشتووە. هەتا هەبوون، ئیختلافیان هەر بووە.

مەسەلەیەکی کە نابێ لە بیرمان بچێتەوە، هاوکاریی پارتی و حیزبی شیوعی لەگەڵ هاورێیانمان لەم وەزعە بۆحرانییەدا بووە. دیارە لە ساڵەکانی پێشتریش پێوەندیی دۆستانە لە شوێنە سنوورییەکان و لەگەڵ ئەو کەسانەی پێشتر هاتبوونە کوردستانی عێراق هەر هەبووە.

زۆر بەجێیە بۆ قەدر گرتن و میوانداریی ئەو چەند ساڵە سوپاسی دۆستانی حیزب لە

(*) کاک ئەحمەد هاتبووە سەر ئەو بڕوایە لە رێگەی ئەمریکاوە خەریکی رزگاریی کوردستان بن. زۆر لە هاورێیانی موخالیفی ئەو بۆچوونە بوون. کاک ئەحمەد لە کاک رەحمان زۆر دردۆنگ ببوو، دەیگوت قەولی داوە لەگەڵ بەختیار هاوکاری بکا. لە هەمان کاتدا توودەییشە و لەگەڵ حیزبی توودەیە.

کوردستانی عێراق، بە تایبەتی سوپاسی بنەماڵەکانی شێخ مەحموود، شێخ علاءالدینی زێنوی، شێخ عوبێدوڵلا و دۆستانی قەڵادزێ بکەین.

جێگەی داخە کە وەزعی هاورێیانی زیندانیش لە هاورێیانی پەناهەندەی ئەودیو باشتر نەبووە. هەتا برایانی مەهابادی کە ماوەیەکی چەند مانگی و دوایی هاتنی موحاکەمە لە دیژبان بوون، باقی بەندییەکان کە نزیکەی هەشتا کەس و لە زیندانی قەسر بوون، هیچ ناتەبایی و ناکۆکییەکی ئەوتۆیان نەبوو، زۆرتر نیگەرانی چارەنووسی هاوسەنگەرانی خۆیان بوون کە لێیان دوور بوون. ژیانێکی هاوبەش و برایانەیان هەبوو، ئەگەر خەبەرێک، پارەیەک یا تەنانەت لە ماوەی یەک ساڵ ونیو نەبوونی مولاقات رۆژنامەیەکیان دەست دەکەوت، بە تێکڕا کەڵکیان لێ وەردەگرت.

بە داخەوە دوای ئەوەی هاورێیانی مەهاباد کە هەرچەند زۆریشیان بەرپرس و رۆشنبیر و شارستانی بوون، چوونە قەسر، ناکۆکیی پایەدارێژراوی بەندیخانەی دیژبانیان لەگەڵ خۆیان بۆ بە دیاری بردبوون. ئەو ناتەباییە جەوێکی ناسالم و خراپی پێکهێنابوو.[*]

ئەم ناتەباییە لە بەینی دوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی (کاک غەنی بلوریان و کاک عەزیز یوسفی) لە لایەک و دوکتۆر عەلی مەولەوی ئەندامی مشاوری کۆمیتەی ناوەندی لە لایەکی دیکەوە بوو.

هۆیەکانیشی ئەوانە بوون: دەرک نەکردنی یەکتر، بەرچاونەخستنی هەل ومەرجی عاستەمی بەندیخانەو وەزعی گشتیمان، چەپڕەوی و چوونە ژێر تەئسیری جەوی چەپی زیندان، لە زیندان نەکەوتنی پێشتری دوکتۆر عەلی و، راست ئاژوویی ئەو، لە ملدانی نادروستی زۆر کەس هەرجارە بۆ لایەکیان.

پێشتر حیسابێکی باش بۆ کوردەکان دەکرا، بە دوای سەرهەڵدانی ناتەبایی سومعەیان هاتە خوار. بەو روحە برایەتییەی بەگشتی لە نێو بەندییەکاندا هەبوو کە لە هەموو حیزب و رێکخراوە و تیرە و گەلێکی پێکهاتبوون، ئەگەر ئەم وەزعە خراپە نەهاتبایە پێش، دەیان قاتی ئەوەی لەم کاتە زۆرە ئیستفادەیان کردووە، کەڵکیان لە ماوەی دەورەی زیندان وەردەگرت. کەچی وانەکرا و زۆریشی وا رەش بین کردن کە دوای ئازادبوون لە زیندان وەدوای سیاسەت و حیزبایەتی نەکەون.

(*) ئەو بەشە کە جەلیل گادانی باسی دەکا، وەک خوێنەران ئاگادارن، خۆی مەهابادییە، بەڵام تەنیا مەهابادییەک بوو کە لەگەڵ ئەم هەشتا کەسە نێردرابووە قەسر و لە مەهابادییەکانیان دابڕیبوو.

بێ گومان بەشێک لەم ناکۆکی و بۆچوونە ناڕاستانە بوو بەهۆی ئەوە کە لە پاییزی ساڵی ٤١دا سێ کەس لەم هاوڕێیانە غەنی بلوریان، عەزیز یوسفی و جەلیل گادانی لە بەندیخانەی قەسر را بۆ قەڵای بورازجان هەڵکەوتوو لە جنووبی ئێران بگوێزرێنەوەو ماوەی چەند ساڵ لە تەمەنیان لەم بەندیخانە گەرمەدا تێپەڕ کەن کە هاوینان دەرەجەکەی لە پەنجاش تێدەپەڕێ.

لە رۆژهەلاتی نێوەڕاست زۆر ئاڵ و گۆڕ لە پێش بوون. دەرچوونی عێراق لە پەیمانی بەغدا، حەساسیەتێکی زیاتری لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی پێکهێناو وردە وردە رێگای سۆڤیەت بۆ عێراق کرایەوە و لە مارسی ١٩٥٩ دا یەکەم قەراردادی سیاسی - ئابووریبیان پێکەوە ئیمزا کرد. بە دوای ئەوەدا سۆڤیەت لەگەڵ وڵاتی میسریش قەراردادی گەورەی وەک هەڵبەستنی سەدی ئەسوانی بەستبوو. سۆڤیەت هەم لە کەنداوی فارس نزیک ببووەوە، هەم لە رێگەی کەنالی سوئیزەوە وەزعێکی باشی ستراتیژێکیی پەیدا دەکرد.

شۆڕشی کووباش کە هەر لە ساڵی ١٩٥٩دا لە بن لووتی ئەمریکا سەرکەوتبوو، هێندێک کێشەی گەورەی نزیک لە سازبوونی شەڕی سێهەمی جیهانی لێکەوتەوە.

لە ژانویەی ساڵی ١٩٦١ واتە لە بەفرانباری ١٣٣٩ جان اف کندی لە هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری رەقیبەکەی خۆی ریچارد نیکسۆنی کە دۆستی شای ئێرانیش بوو، بۆڕدا.

پرێزیدێنتی تازە کە ئاگای لە وەزعی ئێران بوو، خوازیاری ئیسلاحاتێکی بەرچاو لەو وڵاتەدا بوو، دەیزانی داهاتی ئێران لە ٣٤ میلیون دۆلار را کە لە ئاخری ساڵی ٣٣ نیشانی دەدا، لە ساڵەکانی دواتردا زۆر لەوە زیاتر ببوو و لە ساڵی ٣٩ را گەیشتبووە ٣٥٨ میلیۆن دۆلار(*)، جگە لەوەش ٥٦٧ میلیون دۆلار یارمەتیی ئابووری و ٤٥٤ میلیۆن دۆلار یارمەتیی نیزامیی ئەمریکاشی لە بەرچاو بوو، بەڵام خەڵک هەر برسی و تینوو و بێکار بوون، ئەم وەزعە خۆی خەڵکی زیاتر لە ئەمریکا و شا بێزار دەکرد و بە بڕوای ئەوان لە چوون بەرەو چەپ و کۆمۆنیزمی نزیک دەکردنەوە. فەسادیش هەموو دام و دەزگای دەوڵەتیی داگرتبوو، وەزعی ئابووری تووشی پەریشانییەکی زۆر و قەیرانێکی سەخت هاتبوو.

بۆ بەستنی چاوی ئەمریکاش بایە، دەبوو ئاڵوگۆڕێک بکرێ و خەریکی هێندێک

(*) راپۆرتی دەرچووی بانکی پەرەپێدانی سەنعەت ئەم ئامارەی لە ساڵی ٥٧ نیشان داوە.

ریفۆرم بن. بە تایبەتی کە خۆپیشاندان لە نێو خوێندکار و قوتابیان دەستی پێکردبوو، لە نێو کووچە و کۆڵانان خۆپیشاندانی«موضع»ی وەک ساڵەکانی ٣١ و ٣٢ هاتبووە گۆڕێ و دەنگی گلەیی و گازندەی خەڵک ئاشکرا ببوو.

بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو وەزعە نالەبارەی لە گۆڕێدا بوو، شا لە ساڵی ١٣٣٩دا دوکتۆر ئیقبالی لێ خست و جەعفەر شەریف ئیمامی لە جێگەی دانا.

هەر لە کۆنەوە لە ئێراندا وابووە، ئەگەر یەک رۆیشت و ئەوی دیکە هاتە جێگای،، شتەکانی پێشتر زۆربەیان وەلا دەکەون. وێ دەچێ ئەوە نەخۆشیی هەموو وڵاتانی جیهانی سێهەم بێ و بێ گومان یەکێک لە دەلیلەکانی دواکەوتن لە ژیان و دواکەوتنیان لە تێکنیکە. ئاڵ و گۆڕەکانی ئەو سەفەرە بەشی زۆریان راسپاردەی ئەمریکا بۆ شابوون کە دەبوو جێ بەجێیان کا. ئەویش «دستور العمل»ێک بوو کە لە ١٤ ماددەدا لە رەشەمەی ساڵی ٣٩ درابوو بە شا و لە روانگەی ئەمریکاوە پێچانەوەی ئەم نوسخە عیلاجی دەردەکانی ئێران بوون. بە ئەنجامی بەشێک لەم کارانە، شا جارێکی دی لە لای ئەمریکا خۆی کڕییەوە و هەر رۆژە پێشنیار و پرۆژەیەکی دەدا.

شەریف ئیمامی نەیدەتوانی گیروگرفتەکان لا بدا، نارەزایەتییەکە یەکجار زۆر ببوو. بەرنامەکانی کە شا لە ئەمریکای وەرگرتبوو، پێویستی بە پیاوێکی زۆرزان، ورد و نەترس بوو.

خەڵکی ناڕازی بە تایبەتی فەرهەنگییەکانی پایتەخت دەنگی ناڕەزایەتیی خۆیان دەردەبڕی، رۆژی ١٢ی بانەمەڕی ١٣٤٠ خۆپیشاندانێکی گەورەیان لە تاران وەڕێ خست. بۆ بڵاوە پێ کردنیان تیرئەندازی کرا، دوکتۆر خانعەلی مامۆستای دەبیرستانەکانی تاران کوژرا. سەد هەزار کەس زیاتر لە ناشتنەکەیدا بەشدار بوون و دژی رێژیم دروشمیان دەدا و رۆژ لەگەڵ رۆژ قەیرانەکە توندتر دەبوو.

رۆژی ١٦ی بانەمەڕ شەریف ئیمامی بێ ئەوەی لە ماوەی سەرۆک وەزیریی خۆیدا کارێکی گرینگی ئەنجام دابێ، لە بەرپرسایەتیی خۆی وازی هێنا و ئیستعفای دا.

شا بێ مەحتەل بوون، دوکتۆر عەلی ئەمینی کردە سەرۆک وەزیر کە رۆژی ١٨ یانی دوو رۆژ دواتر کابینەی خۆی ناساند.

دوکتۆر ئەمینی کە بۆ ئەمریکا ناسرابوو، ئێستا ئەو قەرارادە پڕ سوودەی کونسێرسیۆمیشی لە بیر نەچووبووەوە، کە بۆ ئەمریکا و ئینگلیسی جێ بەجێ کردبوو،

یەکێک لە باشترین مۆرەکان بوو کە دەیتوانی بە گوڕ بێتە مەیدانی کردەوە و ئەو بەرنامانەی لە لایەن شاوە بە ئەمریکا بەڵێن درابوو کە جێ بەجێ بکرێن، بەڕێوەیان بەرێ.

دوکتور ئەمینی زۆر بە ڕاشکاوی قسەی کرد و گوتی: «شا دەبێ ئیزنم بدا کارەکانم بەڕێوە بەرم و داخوازەکانی ئەویش بەجێ بگەیەنم».

ئەمینی نەفەسی لە جێگای گەرم ڕا دەهاتە دەر و پشتیوانی بەهێزی شک دەبرد، لە نوتقی دواتری خۆیدا هێرشی کردە سەر سەرۆک وەزیرەکانی پێش خۆی، باسی بەرپرسانی ناڕاست و فەسادی کرد و هاتە سەر باسی پێویستی مەسەلەی زەوی و زار.

ناوبراو بێ مەحتەلی هێندێک کاری کرد کە لە ئێران تا ئەودەم نەکرابوو. بەختیاری بەرپرسی ساواکی وەلا نا، سپەهبود حاجی عەلی کیا، عەلەوی موقەدەم، سەرلەشکر ضرغام، سەرتیپ روح الله نوحی، سەرتیپ ئەحمەد ئاجودانی گرت کە بەڕیز بەرپرسایەتییەکانیان، سەرۆک روکنی ٢ی ستادی ئەرتەش، سەرۆکی شارەوانیی گشتی، وەزیری گومرگ، بەرپرسی ئیدارەی قەند و شەکر و بەرپرسی ئیدارەی کارەبا بوون.

هەروەها سپەهبود ئازمودەشی کە ماوەی ٩ ساڵی دوای کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ، حوکمداری یەکەمی بەشی قەزایی بوو، گرت. زۆر حوکمی کە ئەوان دابوویان هەڵوەشاندەوە. بەشێکی بەرچاو لە بەندییەکان لە ساڵەکانی ٤٠ و ٤١ بەردران. ئەو بەردانە بەشێکی بەرچاو لە بەندییەکانی حیزبی ئێمەشی گرتەوە.

شا بە دوای هاتنە سەر کاری ئەمینی مەجلیسی شۆرای دەورەی بیستەمی کە دوو مانگ زیاتر لە تەمەنی تێ نەپەڕیبوو هەڵوەشاوە ڕاگەیاند.

جەبهەی میللی هەر لەو مانگەدا لە مەیدانی جەلالییە میتینگێکی گەورەی بەڕێوە برد. شاش بۆ یەکەم جار لە بەرامبەر ئەواندا لە دۆشان تەپە بە بۆنەی ٢٨ی گەلاوێژ و سەرکەوتنی کوودیتاکەی گۆڕین میتینگی بەرپا کرد و ئەو ڕۆژەی بە ڕەستاخیز، واتە ڕۆژی زیندووبوونەوە ناوبرد.

لە خەزەڵوەری ئەو ساڵەدا فەرمانی بەڕێوەچوونی دابەش کردنی زەوی بۆ ئەمینی نووسی کە دوایی گەیشتە پلەی سەرەوەتر و ناوی نا شۆڕشی شا و خەڵک.

گەلاڵەی دابەشکردنی زەوی لەجاری یەکەم دا بۆ دەرەبەگەهەرە زلەکان بوو کە ١/٥ی زەوییەکانی دەگرتەوەو پایەی مڵکداریی گەورەی لەرزاند. ئەو کارە پەکی بەرهەمی خست و بەرهەم زۆر لەوە کەمتر بۆوە کە لە پێشدا هەبوو، چونکە زۆر کەس کەرەستەی

ڕەنێوهێنانی نەبوو.

ئەمینی لە بەرنامە و کارەکانیدا زۆر بە توندی چووە پێش، بەڵام دیسان هەر هێمنایەتی بەردەوام نەبوو، ڕۆژنامەکان تەنانەت گۆڤاری «خواندنیها»ش زۆریان لە سەر دەربار و زێر و ئیمکانات و دارائی ئەوان نووسی. سەرۆک وەزیران لەسەر بوودجەی ئەرتەش کە خوازیاری کەم کردنەوەی بوو، لەگەڵ شا نێوانی تێکچوو و پاش ١٤ مانگان کە دوای موسەدیق تا دەورەی ڕاپەڕینی گەلان کراوەترین دەورە بوو، وازی لە سەرۆک وەزیری هێنا.

لە ڕۆژی ٢٨ی تیری ١٣٤١ شا فەرمانی سەرۆک وەزیریی بۆ ئەمیر اسدالله علم نووسی. لە مانگی گەلاوێژی ٤١ لیندون جانسون جێگری سەرکۆماری ئەمریکا هاتە ئێران، لە وەزعەکە رازی نەبوو، لە چەند شوێن کە قسەی کرد، باسی بەڕێوەچوونی بەرنامەی پێشکەوتوو و عەدالەتی کرد.

شەڕی تەبلیغاتیی ئێران و سۆڤیەتیش کە لەسەر بەستنی قەراردادی دوولایەنەی ئێران و ئەمریکا ساز ببوو و سێ ساڵی کێشا و تەواو بوو. لە هاوینی ١٣٤٢دا چەند قەراردادی گەورەی گاز و توانەوەی ئاسن و.. یان پێکەوە ئیمزا کرد.

عەلەم زۆری هەوڵدا جەبهەی میللی بێنێتە نێو حکوومەتەوە، بەڵام ئەوان لە شەرتەکانی خۆیان کە بەڕێوەبردنی قانوونی ئەساسی، دەست تێوەرنەدانی شا لە کارەکان و، ئازادی لەهەڵبژاردندا بوو، نەهاتنە خوار و کێشەکە توند بوو و زۆریان لێگرتن.

ڕۆژی شەشی ڕێبەندانی ٤١ شا لەسەر گەلاڵەی شەش ماددەیی خۆی ریفراندۆمی کرد و ئەو گەلاڵە پەسند کرا:

١- هەڵوەشانەوەی نیزامی ئەرباب و رەعیەت

٢- قانوونی بوونی میللی کردنی لێڕەوار لە هەموو وڵات

٣- بەشدارکردنی کرێکاران لە قازانجی کارخانەکاندا

٤- بەشدارکردنیان لە کارخانەکاندا بۆ ئەوەی هەست بە خاوەن بوون بکەن

٥- نوێ کردنەوە و باش کردنی یاسای هەڵبژاردن.

دوایەش چەند شتی دیکەی لێ زیاد کرد و خاڵەکان بوونە دوازدە.

لە پێوەندی لەگەڵ یاسای دابەشکردنی زەویدا پێویستە ئیشارە بەوە بکرێ کە شا بە دوو مەبەستی سەرەکی ئەو کارەی کرد:

یەکەمیان ئەوە کە بۆی دەرکەوتبوو کە شۆڕشێکی جووتیاری خەریکی پێکهاتن و پەرەسەندنە و بەو ریفۆرمە پێشی لەم مەسەلەیە گرت.

دووهەم ئەوە کە شا لەسەر زەخت و پێشنیاری ئەمریکا دەیهەویست نیزامی دەرەبەگایەتی زاڵ بەسەر کۆمەڵدا بگۆڕێ و سیستمی سەرمایەداری زووتر سەقامگیر بکا و بازاڕ بۆ کاڵای سەرمایەداری پێک بێنێ.

روحانیەت کە زۆر لە مێژ بوو نەقشی لە پارلەمان و بڕیاردان هەبوو، لەگەڵ ئەم کارانەی شا و ریفراندۆم موافق نەبوون.

پێش ریفراندۆم رۆژی ٢ی رێبەندان خومەینی ئێعلامیەی دەرکرد و ئەو کارەی بە دژی قانوون لە قەڵەم دا. دوو رۆژ دواتر شا لە قوم قسەی کرد و هێرشی کردە سەر مەلاکان و بە کۆنەپەرستی رەشی ناوبردن. لەوێرا بەینی ئەو دوو لایەنە بەرەو توندی رۆیشت.

رۆژی ١٣ی جۆزەردانی ٤٢ بە بۆنەی عاشورا خومەینی لە قوم زۆر توندی قسە کرد و هێرشی سەختی کردە سەر شا و پێی دەگوت: تۆ، آقای شاه، بەدبەخت و لەم شتانە.

رۆژەکانی ١٣ و ١٤ی جوزەردان لە تاران و قوم خۆپیشاندانی گەورە بە دژی رێژیم کرا. شەوی پازدەهەم خومەینی لە ماڵی خۆی گیرا، بە دوای ئەوەدا چەند کەسی دیکەش لە مەلا ناودارەکان گیران و بردیاننە تاران.

رۆژی پازدەی جۆزەردان خۆپیشاندانی زۆر گەورەتر کرا و چەکدارانی حکوومەت ژمارەیەکی یەکجار زۆر لە خۆپیشاندەرانیان کوشت. ئەو راپەرینە ئاڵ و گۆڕێک بوو کە لە بواری پەرەساندنی دواتری بۆچوونی ئایینییەکان شوێنەواری خۆی دانا.

وەزع لە کوردستانی ئێران لەبار نەبوو، زەخت و فشار بۆ سەر خەڵک بەردەوام بوو.

مەسەلەی زەوی و زار لەسەر پێوەندیی خەڵک بە تایبەتی لە بەینی ئاغا و رەعیەت تەئسیری دانابوو. هەر لەسەر ئەو وەزعە هێندێک کەس لە خاوەن مڵکەکان لە ئێران تۆرابوون و چووبوونە کوردستانی عێراق.

ئەحمەد توفیق لە لای سەرۆک بارزانی وەک نوێنەری حیزبی دیموکرات دەناسرا، قسە هەر قسەی ئەوبوو. کاک رەحمان قاسملوو یەک دووجار بە کردەوە لە لایەن کاک ئەحمەد هەڕەشەی لێ کرابوو، هاوڕێیانی حیزبی چەند جار لە بەغدا دەچنە لای مەلا مستەفا بۆ شکایەت لە کاک ئەحمەد و چارەسەری کاری حیزب، وەزعی خۆیان و ئەو هەموو کوردەی لە ئێران را هاتبوون و زۆرتریان وەک لە پێشدا باسمان کرد، لە سلێمانی پێکەوە

ژیانێکی پڕ مەینەتیان دەبردە سەر، بەڵام ئەوانە هیچ سوودیان نەبوو، بەکردەوە مەلا مستەفا کاک ئەحمەدی دەویست و کەسی دی. زۆربەی هاوڕێیانی دی وەک کاک رەحمان قاسملوو کە لە زانکۆ دەرسی گوتۆتەوە و کاری دیکەشی کردووە، کاک کەریم حیسامی، حەمەی حاجی سەعید و یوسف ریزوانی لە بەغدا مەجالی کاری حیزبیان پێ نەدراوە. گیروگرفتەکان زۆر قووڵ ببوونەوە، تەنیا مەلا مستەفا دەیتوانی چارەسەری بکا. ئەویش یا نەیویستووە و یا ئەوەی راستی بێ بە خاتری کاک ئەحمەد دەستی لە هەموو بەرپرسان و کادرەکانی حیزبی هەڵگرتووە و قەت وەڵامێکی جێی رەزامەندی و پڕ سوود بۆ حیزبی پێ نەداونەوە.

کار گەیشتۆتە جێگایەک کە لە پێشدا کاک رەحمان قاسملوو بە خۆی و خێزانییەوە دەگەڕێتەوە ئورووپا، دوایەش لە ساڵی ١٩٦٠ دا کاک کەریم حیسامی دەڕوا.

هەر لەسەر ئەم وەزعە گەلێک کەسی دی وەک قاسم سوڵتانیان، یوسف ئەنوەری، عەزیز فەلاحی و محەمەد ئەمین راتبی دەگەڕێنەوە ئێران و کەم و زۆر دەگیرێن و ئەشکەنجە دەکرێن و حوکم دەدرێن.

هەتا ساڵی چل و یەک وشۆڕشی ئەیلوول، لە کوردستانی رۆژهەڵات تێکۆشانێکی ئەوتۆ نەبووە، ناکۆکیی هاوڕێیانی حیزبی لە بەندیخانە و کوردستانی عێراق تەئسیرێکی زۆر خراپی لەسەر کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان هەبووە.

وێدەچێ ئەگەر شەیتان و شۆفار دەمارگرژی، شووینیزمی عەرەب و بۆچوون و مەسلەحەتی وڵاتانی زۆردار و پاوانخواز لێ گەڕابان، کورد و عەرەب وەک مانگەکانی سەرەتای شۆڕش و کاتی گەڕانەوەی بارزانییەکان بەیەکەوە برایانە ژیابان، ئەم هەموو ناکۆکی و ناتەبایی و شەڕ و شوورە پەیدا نەبووبا، ماوەی ئەو سی چل ساڵە یەکتریان نەدەکوشت و ئەم دەربەدەری و ژیانە تاڵ و پڕ لە دوژمنایەتییەش نەدەهاتە گۆڕێ.

بەڵام بە زۆر دەلیل و پێویستی مێژوویی لە ئەیلوولی ١٩٦١ مەشخەڵی شۆڕش لە کوردستان هەڵگیرسا و بە گەڕانەوەی مەلا مستەفا بۆ کوردستان پەرەی سەند.

هەڵایسانی ئەم شۆڕشە مەزن و درێژخایەنە کە بە مانای واقیع کڵپەی ساندبوو و ببووە شۆڕشێکی تەواو گەلی و هەموو چین و توێژی کوردستان تێیدا بەشدار بوون، لە سەر ورەی زۆر لاوازبووی خەڵکی کوردستانی رۆژهەڵاتیش یەکجار کاریگەر بوو. هیوا و هومێدێکی تازەی لە دڵی خەڵکدا زیندوو کردەوە.

ئەندامانی حیزب لە کوردستانی عێراقیش تاڕادەیەک بە خۆیاندا چوونەوە، ریزەکانی خۆیان بە دوو مەبەستی سەرەکی ڕێکخست و پتەو کرد.

یەک لەم دوو ئامانجانە گەشەدار کردنەوەی کاری ڕێکخراوەیی و تێکۆشان لە کوردستانی رۆژهەڵات بوو، دووهەمیان هەڵگرتنی ناتەباییەکان و خۆسازدان بۆ بەشداریی چالاکانە و هەمەلایەنە لە شۆڕشە پیرۆزەکەدا.

لە مەبەستی یەکەمدا توانیان بە ناردنەوەی هێندێک لە پەنابەرەکان و تێکۆشانیان بە شێوەی نهێنی زۆر زوو بچنەوە ناو خەڵک، لە ناو چین و توێژە جۆراوجۆرەکاندا خەریکی ڕێکخستن بن.

لەو بوارەدا وا چوونە پێش کە لە زۆر شوێن کۆمیتە داندرانەوە، پشتیوانیی نیوە ئاشکراش لە شۆڕش دەکرا و گەلێک جار یارمەتیی بەرچاو کۆ دەکرایەوە و دەنێردرا بۆ شۆڕشی کوردستانی عێراق.

لەم پێوەندییەدا زۆر لاوی خوێن گەرم و خاوەن هەست لە شوێنە جۆراوجۆرەکان را دەهاتن بۆکارو تێکۆشانی حیزبی و راستەوخۆ لەگەڵ شۆڕش پێوەندییان دەگرت. بۆ نموونە بانەمەری ساڵی ٤٢ تاقمێکی باش لەم کەسانە وەک کاک حەسەن رەستگار و کاک حسێن مەدەنی و چەند کەسێکی دیکە لە مەهاباد را هاتن دەتوانین بڵێین هێندێک لەم ئەفرادە ئێستاش بەشداری لە کاروباری پارتی دەکەن و تاق تاق بە بەرپرسایەتیی بەرزیش گەییون، ئەو کات هاتوون و هەروا لە خەبات دا بەردەوامن.

هەر لە ساڵی ٤٢ دا رێژیم بۆ چاوترساندنی خەڵکی کوردستانی ئێران تاقمێکی زۆری بە کۆمەڵ لە تێکۆشەرانی شار و گوندەکان گرت و بۆ ماوەیەک لە بەندیخانەکانی قزل قەڵا و قەسری قاجاری قایم کردن.

لە نێوخۆی کوردستانی عێراقیشدا هاوڕێیانی حیزبی وا دەبەرەوە چووبوون و بە چەشنێک خۆیان تێکەڵاو کردبوو کە زۆر کەس وایان بیر دەکردەوە حیزبمان لە پارتیدا دەغم بووە.

هاوڕێیانی حیزبی ئێمە، کاک ئەحمەد تۆفیق و کاک رەشەی قاچاغچی لە یەکەم کەسانێک بوون کە بۆ هاوکاری و دەربڕینی هاوکاریی حیزب بە پێیان و بە کوێرەوەرییەکی زۆر خۆیان گەیاندۆتە لای زاخۆ و چاویان بە مەلا مستەفا کەوتووە و ئامادەگیی دووبارەی خۆیان دوای پەلاماری بەرینی هێزی حکوومەت لەگەڵ ئەو دەربڕیوە کە زۆری پێ خۆش

بووە و سوپاسی کردوون. دوایەش بە پەلە گەڕاونەوە، چەند فەردە پالتۆ و چەند کارتۆن دەرمانیان بۆ بردوون.

کە پێشمەرگە رێک خراوەتەوە، هەواڵانی ئێمەش بە نۆبەی خۆیان لە شەڕەکاندا بەشدار بوون و گەلێک کەسمان لەم سەنگەرە پیرۆزەدا شەهید بوون. لە چەند شوێنی وەک زینوێی شێخ، سریشم، سونێ و لای ماوەت بنکەی پێشمەرگەیان هەبووە. زۆر کەس دەزانن کە کاک ئەحمەد بۆ خۆی و جەماعەتێکیش کە لەگەڵی بوون، لە شەڕی هەندرێن و هێندێک شەڕی دیکە چالاکانە بەشدارییان کردووە.

لە باری دیپلۆماسییەوە، برایانی ئێمە زۆریان خزمەت کردووە. بۆ نموونە ئەو کات کە دوژمنان لە هەموو لایەکەوە خەریکی تێکدانی شۆڕش بوون، ئێران و تورکیە و سووریە هێزیان کۆکردۆتەوە لە سنوورەکان را بە پشتیوانی لە عێراق هەڵکوتنە سەر کوردان بارزانی چاری نامێنێ نامە بۆ دەوڵەتی سۆڤیەت دەنووسێ، ئەم نامە لە رێگەی کاک ئەحمەد و هاوڕێیانی دیکەی ئێمە بە هۆی کاک خدر مەرەسەنە پێشمەرگەی حیزبمان دەبردرێتە تاران و لە رێگەی شەهید سەدیق ئەنجیرییەوە دەدرێ بە سەفارەتی سۆڤیەت، بە خۆشییەوە زۆر زوو نامەکە دەگا و پاش چەند رۆژ نەتیجەکە ئەوە دەبێ کە دەوڵەتی سۆڤیەت لە رادیۆ مۆسکۆ را هەرەشە لەو دوەڵەتانە دەکا و دەڵێ ئەگەر دەست لە کاروباری کوردان وەردەن و هێرشیان بکەنە سەر، ئێمە بێ لایەن و بێ دەنگ نابین، ئەوانیش پاشەکشەیان کرد و گەڕانەوە شوێنەکانی پێشوویان.

ئێستاش لە روانگەی هێندێک هاوڕێیانی حیزبی یەکێک لە تاوانەکانی کاک ئەحمەد تۆفیق، ئەوەیە کە پێوەندیی بۆ مەلا مستەفا لەگەڵ باڵوێزخانەی ئەمریکا پێکهێناوە زۆر نیشانەش هەن کە دەردەخەن ئەوە راستە.

بێ گومان قاچاخ بوون و هاتنی کاک سەدیق ئەنجیری بۆ کوردستانی عێراقیش لە ساڵی ٤٢ دا لەسەر بەشێک لەم پێوەندییانە بووە زۆر بە داخەوە قەتیش نەگەڕایەوە و چاوی دایک و بابی لە تاوان کوێر بوون.

کاک ئەحمەد بە کردەوە بەرپرسی یەکەم دەبێ و لە روانگەی مەلا مستەفاشەوە نوێنەری نەگۆڕی حیزب دەمێنێتەوە، خۆی لە بەرامبەر کەسدا بەرپرس نازانێ، بایەخ بە قسەی نزیکترین دۆستەکانی خۆی نادا بە پێچەوانەی ئەو کات کە لە کوردستانی ئێران بووە و روحی برایەتی، هاوکاری، جوامێری و ئازایەتیی لە رادەبەدەر بووە، تووشی رەش

بینییەکی سەیر دەبێ و لەم پێناوەدا لە ساڵی ٣٩دا بێ لێکۆڵینەوە و زانیاریی پێویست فەرمانی کوشتنی یەکێک لە باشترین هاوڕێیانی حیزب کاک ئەسعەد خودایاری دەرکرد کە لە ڕێگەی قەڵادزێ- سونێ دەیکوژن.

ئەو جۆرە کارانە بە تایبەت لە ساڵی ٤٢- ٤٣دا بوو بەهۆی ئەوەی بەشێکی بەرچاو لە کادر و ئەندامان کە لە عێراق بوون، پشتی تێکەن.

یەک دووجاری دیکەش هاوڕێیان کاک حەسەن ڕەستگار، کاک حسێن مەدەنی، سەعید کوێستانی و.. دەچنە لای مەلا مستەفا، وەزعی خۆیان و حیزب و ڕەفتاری کاک ئەحمەدی بۆ باس دەکەن کە بە داخەوە نە تەنیا ڕێگە چارەی بۆ نەدیتوونەوە، لێشیان تووڕە و نارەحەت ببوو!.

لەوەها وەزعێکدا کە کاک ئەحمەد دەبوو سەرافەتی هەموو لایەک بکا، کۆبوونەوە لەگەڵ کەس ناگرێ و گوێ بۆ قسەی کەس شل ناکا. حیزب و حیزبایەتی لە ڕەوتی ئاسایی ترازاوەو بۆتە هەرکەس هەرکەس. بۆیە هێندێک لە هاوڕێیان دێنە سەر ئەو باوەڕەی یەک لایەنە کۆمیتەیەک بە ناوی کۆمیتەی ساخ کەرەوە پێک بێنن. ئەو هاوڕێیانە وا بیر دەکەنەوە کە بەم شێوە دەتوانن وردە وردە ئەندام و پێشمەرگە لێک بڵاو و سەرگەردانەکانی حیزب کۆکەنەوە، چوارچێوەیەک دانێن و حیزبایەتی بە شێوەیەکی لەبار دەست پێبکەنەوە.

بۆ ئەم مەبەستە لە هاوینی ساڵی ١٣٤٣دا بەیانێک دەردەکەن و ئەو چەند کەسە وەک ئەندامانی کۆمیتەی ساخ کەرەوەی حیزب بڵاوی دەکەنەوە. لەو بەیانیەدا باسی کردەوەکانی ئەحمەد تۆفیق و لە خرتک چوونی دۆخی حیزبایەتی دەکەن و لە ئەندام و کادرەکان دەگێڕنەوە تا لە دەوریان کۆبنەوە و حیزب لەم وەزعە نالەبارە ڕزگار کەن.

ئەندامانی ئەم کۆمیتە بریتی بوون لە کاک حەسەن ڕەستگار، کاک حسێن مەدەنی، کاک سەعید کوێستانی، کاک قادر شەریف (هاشم اقل الطلاب)، مەلا ئاوارە و مەلا ابو بکر فلسفی. ئەو هاوڕێیانە لە قوڵێکەوە خەریک دەبن، کاک ئەحمەد و باقی هاوبیرانی لە قوڵێکی دیکەوە، بەڵام مشت و مڕ و لێک دوان زۆر توند بووە، هەردووک لاش مەفرەزەی خۆیان بۆ کاری حیزبی دەنێرنەوە نێوخۆی وڵات.

ئەندامان و کادرەکانی کۆمیتەی ساخ کەرەوە تەقسیمی کار دەکەن، کاک حەسەن ڕەستگار لەگەڵ چەند کادر و پێشمەرگە بۆ ناوچەی مەنگوڕایەتی و مەهاباد، کاک حسێن

مەدەنی بۆ ناوچەی گەورکایەتی، مەلا ئەبوبەکر و قادر شەریف و عبدالله سەدیق (عبدالله نەعلبندی) بۆ ناوچەی بانە، مەلا ئاوارە و خدر محەمەد پوور بۆ ناوچەی سەردەشت، سەعید کوێستانی و چەند کەسی دی بۆ ناوچەکانی نەغەدە و پیرانشار دیاری کران. هەر تیمەی بۆ شوێنی خۆی وەڕێ کەوت یەک دوو جەولەی باشیان لەم ناوچانەدا کرد. تا ڕادەیەک خەڵکیان لە سەر وەزعی حیزب ڕوون کردەوە. بناغەی کاری تەشکیلاتی تازەیان دامەزراند.

ئەم وەزعەش درێژخایەن نەبوو، لەبەر ئەوەی دەفتەری سیاسیی پارتی لە ماوەت هێرشی کرایە سەر و بە تەواوی لە سنوور تێپەڕین و ئاوای دیوی ئێران کران. ئەو هومێدەش کە بۆ کۆمیتەی ساخ کەرەوە هەبوو و جارجار یارمەتییەکی ماڵی و چەک وتەقەمەنییان دەکردن، بڕا.

بەدبەختانە لەو کاتەشدا ناتەبایی و ناکۆکیی دەردی تێکدەر و ماڵ وێرانکەری کورد لە نێو سەرکردایەتی شۆڕشدا سەر هەڵدەدا. مەلا مستەفا و مەکتەبی سیاسی پارتی لێک دەترازێن، مەلا مستەفا زۆرتر لە ناوچەی ڕانیە و بیتوین و دوایەش لە بادینان و باڵەکایەتی، چۆمان و حاجی ئۆمەران دەماوە. مامۆستا برایم ئەحمەد و مام جەلال و باقی برادەرەکانیان لە لای شارباژێر و جافەتی و ماوەت دەبن.

برایانی کۆمیتەی ساخ کەرەوە، لەبەر ئەوەی کاک ئەحمەد لە لای مەلا مستەفایە و ئەویش پێشتر جوابی داخواز و ئیعترازەکانی ئەوانی نەداوەتەوە، پاڵ وەلای دەفتەری سیاسی دەدەن و وردە وردە کاری خۆشیان دەکەن.

لەم ئاڵۆز باڵوزەدا لە سلێمانی کوردایەتی بە هێز دەبێ و جەرەیانێکی تازە بە ناوی کاژیک، کە شتێکی وەک کۆمەڵەی ژ-ک، ژیانەوەی کورد بووە، پێک دێ.

کاک سەلاحی موهتەدی و محەمەد ئیلخانی زادەش کە هەم خۆیان بە حیزبی زانیوە و هەم لە پێوەندی لەگەڵ دابەش کردنی زەوی و زار لە ئێران لەگەڵ کۆمەڵێکی دیکە لە خاوەن ملکەکان، هەریەکە لە شوێنێکەوە هاتبوونە کوردستانی عێراق، لە وەزعی شپرزەی حیزبیش لە کوردستانی عێراق حاڵی ببوون، لە هەل ومەرجەکە کەڵک وەردەگرن. لە ژێر تەئسیری کاژیکەکان جەرەیانێک بە ناوی ڕزگاریی کوردستان پێک دێنن کە جگە لەوانەی لە سەرەوە ناومان بردوون، مەلا ڕەحمان سەرشیوی، مەلا سەید ڕەشید، مەلا جەمیل، مەلا عومەر نیگلەییان لەگەڵ بووە. کاک سەعدی موهتەدیش کە هاتبووە هێرۆی ناوچەی

قەڵادزێ، هاوبیری و هاوکاریی کردوون. زۆربەی ئەوانەی وەک ئەندامی رزگاریی کوردستان باسمان کردن، لە پێشدا ئەندامی حیزب بوون. هێندێک لەوانە دوایەش گەڕانەوە نێو حیزب.

جگە لەوەی زۆر لە کادر و پێشمەرگەکان دڵسارد بوون، ئەندامانی حیزب ببوونە چەند بەش و هەر بەشەش بە نێویێک و بە هەوایەک کاری دەکرد. زۆرجاریش لە لای بارزانی شکایەت لە کاک ئەحمەد کرابوو، ناڕازییەکان هەموویان روویان لەو بوو، چونکە تەواوی کارەکانی بە تەنیا و بڕیاری خۆی جێ بەجێ دەکرد.

مەلا مستەفا ئەمری کردبوو کە دەبێ وەزعی خۆت لەگەڵ ئەو خەڵکە ساغ کەیەوە. هەموو رۆژێ ئەو شکایەت و سکاڵایانە وەڵام نادرێنەوە.

کاک سەدیق ئەنجیری و کاک سلێمان موعینی کە دۆستی هەرە کۆنی کاک ئەحمەد بوون، نەیاندەتوانی لەوە زیاتر بێدەنگ بن. ئەوان پێش بینییان دەکرد کە ئەگەر وەزع هەر ئاوا بڕوا، خەڵکەکەی بە دەوریانەوە ماون. بڵاو دەبن و زۆر ناکێشێ حیزب فیدای دەسەڵاتی تاکە کەسیی کاک ئەحمەد دەبێ. ئەوەشیان لەگەڵ خۆی باس کردبوو.

تێکۆشانی کۆمیتەی ساخ کەرەوەش لە نێو خۆی وڵات بۆ کاک ئەحمەد ببووە جێگای مەترسی. بیستساڵیش بوو حیزب کۆنگرەی نەگرتبوو، لە ساڵی ٣٤ بەولاوە کە کۆنفرانسی یەکەم گیرابوو، هیچ چەشنە هەڵبژاردنێک نەکرابوو، رێبەرایەتییەکیش لە گۆڕێدا نەمابوو.

لە روانگەی کاک ئەحمەدەوە بە تایبەتی دوای رەتاندنی دەفتەری سیاسی پارتی کە خۆشی دەستی تێدابوو، چەند بنکەیەکی هاوڕێیانی حیزبیشی چەک کردبوو، شەرعیەت دانەوەیەکی تازە بە خۆی پێویست بوو. باشترین رێگاش بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەو شتانەی لە سەرەوە باس کران، گرتنی کۆنگرە بوو.

بۆیە لە ئاخری سەرماوەزی ١٣٤٣ لە بەینی شێنی و سونێدا لە نێوان سەردەشت و قەڵادزێ کۆنگرەی دوو بەسترا. نوێنەرانی بەشدار لەم کۆنگرەدا سێ سەد و چەند کەسێک بوون،بەشێکی بەرچاویان لە نێوخۆڕا و لە شارەکانی سەقز، بۆکان، مەهاباد، نەغەدە، بانە، سەردەشت و پیرانشارەوە هاتبوون و چەند کەسێکی ناوچەی شیمالیشی تێدا بوو. نوێنەرەکان هیچ کام لە رێگەی ئەساسنامە و لە لایەن شانە و ئۆرگان هەڵنەبژێردرابوون. زیاتر یان لەسەر بڕیاری کاک ئەحمەد تۆفیق و کاک سلێمان موعینی بانگ کرابوون.

دەبێ ئەو راستییەش بگوترێ کە بە راستی لە هەل ومەرجێکی ئاوادا هەڵبژاردن کارێکی هاسان نەبووە. بەشی زۆری بەشداران کادر و پێشمەرگەی ئەو کاتی حیزب بوون کە زیاتر لە ژێر دەسەڵاتی کاک ئەحمەددا بوون. شازدە حەڤدە کەس لە ئەندامانی کۆمیتە و کادرەکانی کۆمیتەی ساخ کەرەوە کە دەزانن کۆنگرە دەگیرێ لە رێگای دوور را خۆ دەگەیەننە ئەو شوێنە بۆ ئەوەی ئیزنیان بدەن بەشدار بن و بەشی خۆیانی تێخەن و داخوازەکانیشیان بە کۆنگرە بڵێن و کێشەکە بە گشتی حەل بێ، بەڵام بە فەرمانی کاک ئەحمەد سەنگەریان لێ دەگرن و ناهێڵن بچن، لەوانە تەنیا کاک خدر مەرەسەنە کە هەم حیسابی عەشیرەتگەریی بۆ کراوە، هەم پێشتر هێندێک کاری گرینگ و تایبەتیی بۆ کاک ئەحمەد راپەڕاندبوو، ئیزنی پێ دەدرێ بەشداری بکا.

باسەکانی کۆنگرە زیاتر لەسەر پەرەپێدانی خەبات و پشتیوانی لە شۆڕشی کوردستانی باشوور بووە، باسی خودموختاری لە کوردستانی ئێران هاتۆتە گۆڕێ، ئامادەیی وتووێژ لەگەڵ رێژیمی شا بۆ چارەسەری ئەم مەسەلە و ناسینی مەلا مستەفا وەک رێبەری جووڵانەوەی کوردستانیش باسێکی گەرم بووە. ئەو باسانە زۆربەیان بوونە بڕیار.

هەرچەند هاوڕێیانی خوێندەوار و لێزانی وەک کاک سەدیق ئەنجیری، کاک سلیمان موعینی و کاک ئەمیر قازی و زۆر مامۆستا و کادری لێ بوون، بەڵام نەبز و نەزمی بەرێوەچوونی کۆنگرە هەر بە دەست کاک ئەحمەدەوە بووە.

ئەوەی زۆر بە راشکاوی قسەی کردووە، کاک سەدیق ئەنجیری بووە کە لە زۆر بارەوە سەرتر لە هەمووان بووە. کاک سەدیق گوتوویەتی:

«ئێمە دەبێ وەک حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، سەربەخۆیی خۆمان بپارێزین و نابێ دوژمنایەتیی حیزبەکانی کوردستانی عێراق بکەین. خۆبەستنەوەمان بە هەر کام لەوان زیانمان لێ دەدا».

کاک سەدیق بڕوای بەوە بووە کە لەسەر بنەڕەتی رێزگرتنی بەرامبەر لەگەڵ هەموو لایەک پێوەندیی دۆستانەمان هەبێ.

کاک سەدیق و بەشێک لە بەشداران نەهێشتنی هەڤاڵانی کۆمیتەی ساخ کەرەوەیان بە ناحەقی و کارێکی نادیموکراتیانە هەڵسەنگاندووە، بەڵام بە داخەوە زۆربەیان لەم بارەشەوە هەر لەگەڵ ئەحمەد تۆفیق بوون.

لەسەر حیزبی شیوعیش بڕیاریان دابوو بە تۆمەتی هاوکاری لەگەڵ رێژیمی ئەو کاتی

بەغدا بە دوژمنی دەرەجە دووی کوردیان بناسن.

لە کۆنگرەی دوودا ئەو کەسانەی ژێرەوە وەک ئەندامی ڕێبەری هەڵبژێردراون

١- کاک احمد تۆفیق
٢- کاک سلێمان موعینی(فایق)
٣- مەلا سەید رەشید سەقزی
٤- مەلا رەحیم ویردی
٥- کاک ئەمیر قازی
٦- کاک غەنی بلوریان
٧- کاک عەزیز یوسفی
٨- دوکتۆر عەلی مەولەوی(سێ نەفەری دوایی، هەر سێکیان لە بەندیخانەدا بوون)
٩- حەبیب وەرزێر لە بۆکان
١٠- سنار مامدی
١١- باپیر شکاک(نحۆ)
١٢- مامۆستا هەژار
١٣- کاک سەدیق ئەنجیری
١٤- سەید کامل هاشمی
١٥- کاکە رەحیم جوانمرد قازی.

گوایە صارم الدین صادق وەزیریش هەر هەڵبژێردراوە، بەڵام لە خۆی نەبیستراوە، ئەوانە بەشێکیان لەوێ ئامادە نەبوون وغیابەن هەڵبژێردراون.

لەم کۆنگرەدا کۆمیتەیەکی چاوەدێریی بەرزیش هەڵبژێردراوە کە پێشتر لە حیزبی دیموکراتدا شتی وا نەبووە.

ئەندامانی چاوەدێریی بەرزیش ئەمانەی ژێرەوە بوون:

سەید حاجی، سەید رەسووڵ دێهقان، قادر لاچینی، م- ئیسحاقی، د- عەولا مەولەوی، سەید تاهیر کوڕی سەید کامیل هاشمی، کاک ڕەشەی قاچاغچی، عبدالله موعینی، مەلا نجمەددین کەوکەبی، مەلا کەریم عزیزی، وەستا رەئوف خەیات.

لەم کۆنگرەدا کاک ئەحمەد وەک بەرپرسی یەکەم داندراوە، کاری ڕێکخستنی نێوخۆ بەو نوێنەرانە ئەسپێردراوە کە بە نهێنی هاتبوون و دەگەڕانەوە بۆ نێوخۆ.

دوای کۆنگرە بەینێک کار کرا، تاڕادەیەکیش سەرکەوتنی تێدابوو، بەڵام بە پێی عادەتی کاک ئەحمەد جارێکی دیش بە کەڵک وەرگرتنی خراپ لە بەرپرسایەتی و دەسەڵاتی خۆی زۆرتری کارەکانی هەر لە دەست خۆیدا راگرتووە. کەمتر لەگەڵ هاوڕێیان و ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی ماوەتەوە. حەزی کردووە زیاتر لە نزیک ئەو شوێنانە بێ کە مەلا مستەفای لێ بووە.

ناوبراو بە هەڵبژاردنی وەک بەرپرسی یەکەم، قەدری لە لای پارتی و شەخسی مەلا مستەفا زیاتر ببوو.

ئەندامانی کۆمیتەی ساخ کەرەوە پاش رۆیشتنی مامۆستا برایم ئەحمەد، مام جەلال، عومەر دەبابە، عەلی عەسکەری و باقی هەڤاڵەکانیان بۆ ئێران بێ ئیمکان مانەوە، هێندێک بنکەی ئەوانیش بەر پەلامار کەوت و بە ئەمری کاک ئەحمەد کە هێندێک جار بۆخۆشی بەشداری کارە نیزامییەکان دەبوو، چەند بنکەیان لێ چەک کردن.

برایانی دەفتەری سیاسی پارتی کە لە کوردستانی عێراق جێگەیان لێژ ببوو، بەر لەوەی بچنە دیوی ئێران و بۆ هەمەدان دوور خرێنەوە، بە هەڤاڵانی کۆمیتەی ساخ کەرەوەی حیزبیان گوتبوو، مەسڵەحەتیان لەوەدایە لە جیاتی ئەوەی بچنەوە ئێران وتووشی گیروگرفت بن، خۆ بە پارتی و بارزانی بناسێننەوە باشترە. دیارە ئەودەم پێوەندییەکەی پارتی لەگەڵ رێژیم زۆر قووڵ نەببوو، زۆر شتیان بە قسە نەدەکردن. بەڵام سەرهەنگ مودەریسی خەیمە و خەرگای بە عەرزێدا دابوو، راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ وەدوای کۆکردنەوەی خەبەر و زانیاری دەکەوت.

لە لایەکی دی هێندێک هەڤاڵ کە لە نێوخۆ بوون، بۆ بەرێوەبردنی ئەم سیاسەتە نامەیان نارد بۆ هەڤاڵانی خۆیان تا لە مەلا مستەفا داوا بکەن ئیزنیان بدەن بگەڕێنەوە کوردستانی عێراق. ئەم داخوازە لە لایەن مەلا مستەفاوە کە پێشتریش دژایەتیی لەگەڵ چوونەوەی کادر و پێشمەرگەی کوردستانی ئێران دەکرد، قبووڵ کرا و ئیزنی دان بچنەوە رانیە.

دەمێک بوو کاک ئەحمەد نەهاتبووە پشدەر، بەکەڵک وەرگرتن لە دووریی ئەو، بەینی برایانی رێبەری هەڵبژێراوی کۆنگرەی ٢ و کۆمیتەی ساخ کەرەوە پێوەندییەک پەیدا بووەوە، لە لایەن کاک سەدیق ئەنجیری، کاک سلێمان موعینی و کاک ئەمیر قازی و چەند هاوڕێی دیکەوە باسی تێکەڵ بوونەوە دێتە گۆڕێ. بە خۆشییەوە زۆری پێ ناچێ لەسەر ئەو قەرارە کە ئەندامانی کۆمیتەی ساخ کەرەوە ببنە جێگری کۆمیتەی ناوەندی، تێکەڵ

بوونەوە. ڕێبەریی حیزب بە هێزتر بوو، هێندێک کادر و پێشمەرگەش کە سەرگەردان ببوون، هومێدیان پەیدا کردەوە، هەڤاڵان بە تێکڕا بەینێکی باش پێکەوە کاریان کرد.

قادر شەریف و سەعید کوێستانی کاتی ئەم یەکگرتنەوەی دوو بەشی حیزب کە یەکێک لە کارە باشەکانی ئەو سەردەمە بووە و هەموو لایەکی خۆشحاڵ کردووە، بۆ کاری حیزبی لە ناوچەی بانە دەبن. بە شوێنیاندا دەنێرن لە گوندی«ورچەک» دەیاندۆزنەوە، کاک سەعید کوێستانی لەگەڵ هەڤالانی نێردراو دەگەڕێتەوە، بەڵام کاک هاشم«قادر شەریف» ئەو ڕێککەوتنە قبووڵ ناکا و وناگەڕێتەوە.

بۆ ئەوەی کێشەکە کۆتایی پێ بێ، مەلا ئاوارە و چەند کەسی دی دەچن، بەڵام سەنگەریان لێ دەگرێ، ئەوانیش ناچار دەبن خۆی و ئەو پێشمەرگانەی لەگەڵی بوون، چەک کەن و بیهێننەوە بۆ سونێ کە ئەو کات بنکەی سەرکردایەتیی لێ بووە. بە دوای ئەم وەزعەدا هاوڕێیان خۆ گورج و گۆڵ دەکەن و لە چەند تاقمدا دەچنەوە نێوخۆ. تیمێک کە سەرۆکەکەی کاک فایق و جێگرەکەی کاک حەسەن ڕەستگار دەبێ، لە ناوچەی گەورک و مەنگوڕایەتی و هەردوو نەڵێن، بە باشی و بە تێبینی دەگەڕێن و لە بواری تەشکیلاتیدا تێکۆشانی بەرچاویان دەبێ. ئەو هاوڕێیانە لە «پانە سەر» گۆز و گۆنبەد لەگەڵ ژاندارمەکان تووشی یەک دێن و شەڕێکی قورسیان لە نێوان دەقەومێ، ژاندارمێک بریندار دەکەن، ئەوانی دیکەش هەموو بەدیل دەگرن. پاشان برینندارەکە تیمار دەکەن و لەسەر بۆچوونی خۆیان و تکای ردێن سپییەکانی ناوچەکە هەموویان سوێند دەدەن کە خیانەت نەکەن و ئازادیان دەکەن و چەکەکانیشیان دەدەنەوە.

ئەو ڕووداوە دەنگی دابووەوە، دواتریش لە زۆر شوێن ژاندارمەکان کە دەیانزانی پێشمەرگە لە گوند یا ناوچەکەیە، کەمتر خۆیان لێ دەدا.

سەرۆک بارزانی ئەو ڕووداوەی لە لایەن کاربەدەستانی ڕێژیمی ئێرانەوە بە گوێ هەڵێندرابوو، بە پێی ڕادەی توورەیی ئێرانییەکان، ناڕەزایی خۆی دەربڕیبوو. کاک حەسەن ڕەستگاریش کە بۆ کارێکی تایبەتی گەڕابووە وە بۆ دیوی عێراق، ئاگاداری توورەیی مەلا مستەفا دەبێ. کاک سلێمان ئاگادار دەکا. ئەویش دەگەڕێتەوە.

لەو کاتەدا بووە کە هێندێک لە بنکەکانی حیزبی دیموکرات لە سنوورەکان بە پێی بڕیاری سەرکردایەتیی شۆڕش کۆ دەکرێنەوە. کاک سەدیق ئەنجیری کە بۆ ماوەیەک دەچێتە لای چۆمان بۆ سەردانی کاک خالید حیسامی و مامۆستا هەژار و مامۆستا هێمن کە لەوێ دەژیان و هاوکاریی ڕادیۆی پارتیان دەکرد، بەداخەوە پاش بەینێک بە شێوەیەکی

ناجوامێرانە بێ سەرو شوێن دەکرێ. لەگەڵ ئەوەی هەم هاوڕێیانی حیزبی و هەم باوکی پیر و بە جەرگ و زەحمەتکێش و خەباتکاری دوای پێ و شوێنی کەوتن، بە تەواوی ڕوون نەبووەوە بە دەست کێ و چۆن شەهید کرا، بەڵام دەنگۆی بەهێز هەبوو، چونکە پیاوێکی زاناو تێکۆشەر و شۆڕشگێڕ بووە، نەچۆتە ژێر تەئسیری ئەحمەد تۆفیق، ناوبراو کاک سەدیقی بە ڕەقیبی سیاسی خۆی زانیوە، دوور نییە بە پیلانی ئەو تێدا چووبێ، هێندێک مرۆڤی کەم بڕواش لە نزیکانی ئەحمەد تۆفیق دوای ئەو ڕووداوە خۆیان تەحویلی ڕێژیم داوەتەوە کە پێشتر وازیان لە پێشمەرگایەتی هێنابوو، ئەوەش گومانەکە بەهێزتر دەکا.

کاک ئەحمەدیش هەر لەم بەینەدا کە هەست بەوە دەکا، هەموو لایەک دڵیان لێی ئێشاوە و کارەکانیش بە تەنێ ڕاناپەڕن، کادر و پێشمەرگەش لە زۆر شوێن بە دەنگییەوە ناچن، لەگەڵ ڕەدکردنەوەی ئەو داوایەی مەلا مستەفا کە بە پێی وتەی هێندێک لە ئەندامانی ڕێبەری و نزیکانی خودی کاک ئەحمەد پێشنیاری پێ کردووە ببێتە نوێنەری پارتی لە تاران(*) و ڕەنگ بوو بتوانێ هێندێک کاری دیپلۆماسیش لە پێوەندی لەگەڵ باڵوێزخانەکان بکا، داوا لە بارزانی دەکا ئیزنی بدا لە شوێنێک دانیشێ و پێشمەرگایەتی بکا.

کاک ئەحمەد لەگەڵ چەند کادرێک و بەشێک لە پێشمەرگەکانی حیزب لە گوندی شێخانی باڵەکایەتی بەم مەسەلەوە خەریک دەبێ و تاڕادەیەک پێوەندی لەگەڵ هاوڕێیانی ڕێبەرایەتی کە زۆرتریان لە ناوچەکانی پشدەرو بیتوێن و شارەکانی قەڵادزێ و ڕانیە دادەنیشتن، زۆر کەم ببوو.

کاک سلێمان کە بەینێک لە قەڵادزێ و پشدەر دەبێ، وا دیارە لەوێ زیانی بۆ پەز هەبووە و هەست بە مەترسی دەکا، دێتە دۆلی شاوری و لە گوندی دێرێ دەمێنێتەوە.

چەند مانگێک ئەو وەزعە بەردەوام دەبێ و کار و تێکۆشانێکی ئەوتۆ بەرچاو ناکەوێ.

هەڤاڵان زیاتر خەریکی ژیانی شەخسی دەبن، چونکە دەرەتان بۆ کارو تێکۆشان لە نێوخۆی وڵاتدا نامێنێ.

(*) ئەم باسە وێ ناچێ ڕاست بێ، چونکە ئەحمەد تۆفیق چەند جار لە دەست مەئموورانی ئێران هەڵاتبوو. کەسیش نەبوو بتوانێ لە قەول و قەراری ئێران دڵنیا بێ. مەلا مستەفاش نەفەری دیکەی زۆر بە دەورەوە بووە کە هەر کوردی عێراق بن و بتوانن ئەم کارە جێ بەجێ بکەن.

بەشی چوارەم

کۆمیتەی شۆڕشگێری حیزب

لە ئێران لە ماوەی چەند ساڵی رابردوودا زۆر شت رووی دابوو، مەسەلەی دابەشکرانی زەوی ببووە هۆی ناڕەزایی بەشێکی بەرچاو لەو دەرەبەگانەی کە جاران دۆستی گیانیی شا و پشتیوانی بوون و خەڵکیان بۆ دەکوشت. ئەو مەسەلە گەیشتە شەڕێکی توند لە بەینی بویر ئەحمەدییەکان و مەمەسەنییەکان لە باشووری ئێران لەگەڵ دەوڵەت کە چەند مانگی کێشا و سەرکوت کران.

هەروەها ئەو مەسەلە سوودی ئاخوندە گەورەکانی ئێرانیشی تارادەیەک خستبووە مەترسییەوە و هەر بۆیە ئەوانیش بە گشتی و لە پێش هەموویانەوە ایت الله خومەینی بە قسەکانی خۆی دژی شا و رێژیم لە دەورەی سەرۆک وەزیریی عەلەمدا گیروگرفتێکی زۆری پێکهێنا کە رووداوی رۆژی پازدەی جوزەردانی ١٣٤٢ی لێ پەیدا بوو کە وەک باسمان کرد خەڵکێکی زۆری تێدا کوژرا و خومەینی و بەشێکی زۆر لە ئاخوندەکان و بەڕێوەبەرانی«نهضت ئازادی» وەک ایت الله طالقانی و موهەندیس بازرگان و دوکتۆر سەحابی و عزت الله ی کوڕی لەو پیوەندییەدا گیران. هێندێکیش لە چەقۆکێشەکانی قەدیمی شا، وەک تەیب حاجی رەزائی کە لە کارگێڕانی کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ بوون، گیران و کوژران.

حیزبی تودەش بەشێکی بڕوای بە تێکۆشانی راستەقینەی نێوخۆی وڵات پەیدا کردبوو لە لایەک دەستەیەکی وەک بەهمەن قەشقائی و سمایل کەشکۆلی ناردبووە جنووب، لە لایەکی دیکەوە بۆ ناردنەوەی کادری سیاسی وەک عەلی خاوەری و پەرویزی حیکمەت جوو ئیقدامی دەکرد، بەڵام هیچیان بۆ نەکرا.

جەبهەی میللیش شوورایەکی تازەی دانابووەوە، پیوەندییان لە ئەحمەدئاوا بە دوکتۆر موسەدقیشەوە گرتبوو و رێنوێنییان لێ وەردەگرت.

هێرشێکی هەمەلایەنە لە ژێر سێبەری «شۆڕشی سپی» شادا کرابووە سەر ئۆپۆزیسیۆن و هیچ هێزێک نەمابوو لانی کەم چەند کەسی لێ نەکەوێتە بەندیخانە.

رۆژی ١٨ی خاکە لێوەی ٤٣ خومەینی ئازاد بوو، ویستیان وا بنوێنن کە روحانیەت لەگەڵ شا رێک کەوتوون، بەڵام هەتا نووسراوەکانی رۆژنامەی ئیتلاعاتی لەم بارەوە پێ بەرپەرچ نەدانەوە، دەستی هەڵنەگرت.

لە پاییزی ساڵی ٤٣دا لایحەی مەعافییەتی موستەشارانی ئەمریکایی لە سزادان لە ئێران، لە مەجلیس پەسند کرا. ئەو کارە بێ جێیە هەموو رووداوەکانی کۆنی زەمانی تەنباکو و بەدەستەوگرتنی دەسەڵاتی رابردووی بیر ئاخوندەکان خستەوە و بە تەواوی هاروژاندنی.

خومەینی لەسەر ئەو کارە کە لە بەرامبەر وەرگرتنی دووسەد میلیون دۆلار قەرز لە ئەمریکا جێ بەجێ کرابوو، زۆر بە توندی قسەی کرد و هێرشێکی بێ وێنەی کردە سەر شا و مەجلیس و بە نۆکەری ئەمریکای لە قەڵەم دان.

خومەینی لەسەر ئەو قسانەی دیسان لە رێکەوتی ٤٣ /٨/١٣ گیراوە و هێنرایە تاران و لەوێرا بە تەیارە نێردرایە تورکیە(*) پاش بەینێک لەوێش را بردرایە نەجەف زۆری پێ نەچوو سەرۆک وەزیرانی تازە بە ناوی«منصور» کە دوای«علم» هاتبووە سەرکار، لە رێکەوتی هەوەڵی رێبەندانی ٤٣ لە پێش دەرگای مەجلیس لە لایەن لاوێکی موسوڵمان بە ناوی بخارائی هێرشی کرایە سەر و بریندار بوو ودوای پێنج رۆژ مرد.

رۆژی ٤٤/٣/٢٦ بخارائی و جەماعەتێکی دیکە لەسەر ئەم مەسەلە ئیعدام کران.

بە دوای منصوردا ئەمیر عباس هویدا بوو بە سەرۆک وەزیر و هەتا گەلاوێژی ١٣٥٦ لەسەر کار مایەوە و حیزبی ئێرانی نوێی بۆ شا ساز کرد.

رۆژی ٢١ی خاکەلێوەی ١٣٤٤ شا لە کاخی مەرمەر لە لایەن سەربازێک بە ناوی شمس آبادی کە لە بەشی پارێزگاری شادا بوو، هێرشی کرایە سەر، لەگەڵ ئەوەی یەک دوو کەس لە دەوروبەری و پارێزەرەکانی کوژران، شا خۆی هیچی لێ نەهات.

دوایە دەرکەوت کە شمس آبادی لە رێگەی هێندێک رووناکبیری چەپی وەک پەرویزی نیکخواه و.. هان دراوە.

(*) تورکیە و ئێران ئەندامی پەیمانی سنتوبوون کە لە جیاتی پەیمانی بەغدا ساز کرابووەوە، قەراری هاوکارییان لەم بابەتانەوە پێکەوە هەبوو.

لە گشتی ئەم رووداوانە و لە ئارادابوونی خەباتی چەکداری وەک شێوەی باو بە زۆربەی بزووتنەوەکان لە هێندێک لە وڵاتانی جیهانی سێهەمدا و دەست تێوەردانی ئەمریکاییەکان لە کاروباری ئێران، بە تایبەت وەرگرتنی پارێزراوی سیاسی و قەزایی و لە هەمووان زیاتر سەرکوت کردنی راپەڕینی ١٥ی جوزەردان و دوور کردنەوەی خومەینی و گرتنی ئەو هەموو خەڵکە و کوشتنی هێندێک و دانی حوکمی قورس بە زۆر کەس، رێگای قانوونی و خەباتی ئاسایی سیاسیی نەهێشتبووەوە(*). زۆربەی خەڵکەکەی هێنابووە سەر ئەو باوەڕە کە دەبێ لە رێگەی خەباتی چەکدارانەوە، ئەو رێژیمە نگریسە بە چۆک دابێنن. بۆ ئەم مەبەستەش موتالاکردن و خوێندنەوەی کتێبەکانی چریکی بۆ کەڵک وەرگرتن لە تەجرەبەی وڵاتانی دیکە ببووە کاری رۆژانەی هەموو خاوەن هەستان.

دەست پێکردنی ئەو کارەش لە کوشتنی منصور سەرۆک وەزیر و مانگ و نیوێک دواتر لە تیرئەندازی لە شادا خۆی نواند.

هەر بۆیەش رێکخراوی لەم بابەتە وردە وردە لە ماوەی چەند ساڵاندا پێکهاتن کە لەوانە دەتوانین سازمانی چریکەکانی فیدایی، رێکخراوی موجاهیدینی خەڵک، هێندێک دەستەی ئیسلامیی بچووک، هەروەها طوفان«گروه لرستان» و رێکخراوی شۆڕشگێری حیزبی توودە ناو بەرین.

بەڵام بەرلە هەمووی ئەوانە رۆڵە دلێرەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان بوون ئەو مەشخەڵەیان بە ئازایانەترین شێوەی گونجاو هەڵکرد. هەم زۆبەی بەرپرسانی لەم بوارەدا موتالای باشیان هەبوو، هەم تاڕادەیەک هێز مەوجوود و ئامادە بوو و، لە ئەزموونیش بێ بەش نەبوو.

ئێران لەسەر راسپاردەی ئەمریکا خۆی زیاتر لە کاروباری شۆڕشی کوردستانی عێراق وەردەدا و لە هێندێک شوێن بە ئاشکرا ئەمر و نەهی دەکرد. هێدی هێدی شۆڕشی بەخۆیەوە گرێ دابوو. زۆربەی یارمەتییەکانی دەرەوەی لە رێگەی ئێرانەوە دەگەیشتە دەستی رێبەرایەتیی شۆڕش.

بەم پێیە داخوازی ئێرانیش لە شۆڕش دەچووە سەر، وای لێ هاتبوو داوای گرتن و تەحویل دانەوەی دیموکراتەکانیان دەکرد، هەر لەم پێوەندییەدا بوو کە ئەحمەد توفیقیان

(*) موهەندیس بازرگان لە دادگا گوتبووی ئێمە ئاخرین دەستەین کە لە رێگەی قانوونییەوە دژی ئێوە خەبات دەکەین.

ناردە کانی ماسی بۆ ئەوەی لەبەر چاوان ون بێ. وێ دەچوو بۆ سلیمانیش بەرنامەیەکی ئاوایان بووبێ لە دووشیان ناردبوو بچێتە پاراستن، بەڵام نەچوو. جگە لەوانەش بە توندی خوازیاری بەرگری لە چوونەوەی کادر و ئەندامانی حیزبی دیموکرات بۆ کوردستانی رۆژهەڵات بوون.

تەنگەبەر بوونەوەی ئەو مەیدانە و پێشیل کردنی ئەو مافە رەوایە بۆ تێکۆشەرانی کوردی ئێران، جگە لە سووکایەتیی چیدی نەبوو. بۆ مرۆڤی لێبڕا و شۆڕشگێر تەحەممولی وەزعێکی ئاوا، سەخت و دژوار بوو. بە تایبەت کە لە شەهید بوونی کاک صدیق ئەنجیری و دوور خستنەوەی ئەحمەد توفیق زۆر تێ نەپەری بوو. زۆربەشیان هەستیان بەم مەترسییە دەکرد و، مەترسی لەوەی کە بکەونە نێو ئەو داو و تۆڕانە و فیدا بن.

لە باس لێ کردن لەسەر ئەم وەزعە و هەل ومەرجە لەبەینی هاوڕێیان جیاوازیی بۆچوون دێتەگۆڕێ. هێندێک لە هاوڕێیان لەسەر ئەم باوەڕە دەبن کە ئەم وەزعە تەحەممول ناکرێ، ئەو شۆڕشە کە ئاوا کەوتۆتە ژێر زەخت و تەئسیری ئێران، ئایندەی روونی نییە و سەر ناکەوێ، بۆیە دەبێ چارەسەری وەزعی خۆیان بکەن و رێگایەکی خاوێنتر هەڵبژێرن و لە نێوخۆدا درێژە بە خەبات بدەن.

بەشێکی دیکەش لەسەر ئەو بڕوایە دەبن کە دەبێ چاوەروانی یەک لابوونەوەی شۆڕشی کوردستانی عێراق بن و بزانن چ دێتە پێش.

بەشێکی بەرچاو لە هەڤالان لایەنگری بۆچوونی یەکەم دەبن، بەڵام هێندێک لەوان دوایە پاشەکشە دەکەن و خۆ لە کێشەکە دەدزنەوە.

لایەنگرانی شێلگیری ئەم بۆچوونە قەرار دەدەن لە سەرەتای ساڵی ٤٦ی هەتاوی را بچنەوە نێوخۆ، لە پێشدا خەریکی پتەوکردنی ریزەکانی سیاسی و رێکخراوەیی حیزب لە نێو خەڵکدا بن. زەمینەکە خۆش بکەن و دوایەش بە شێوەی چەکداری لە بەرامبەر رێژیمی شادا خەبات بکەن. بۆ ئەم مەبەستە دوو کاری گرینگ دەکەن:

یەکەم، پێوەندی بە حیزبی شیوعی و نوێنەرانی حیزبی توودە لە بەغدا دەگرن، بەو هیوایە کە تەئییدی حەرەکەتەکەیان بکەن و یارمەتییماڵییان بدەن.

دووهەم، کۆمیتەیەک بە ناوی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبی دیموکرات بۆ بەڕێوەبردنی کارەکان پێک دێنن کە ئەندامەکانی بریتی بوون لە: کاک سلێمان معینی(فایق)، کاک سمایل شەریف زادە(مەلا عەزیز)، کاک محەمەد ئەمین سیراجی، مەلا ئەحمەد

شلماشی(ئاواره)، باپیر شکاک(نحۆ)، عەولا مەعینی. هێندێک کەس باسی سەنار مامەدی و مەلا عەولا سەربازیش دەکەن کە لەو کۆمیتەدا بوون، بەڵام زۆرتر وەک دەنگۆ دەچێ. چونکە لە هیچ شوێنێک تێکۆشانی بەرچاویان نەبووە(*).

زۆربەی ئەو کەسانە لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا بەهۆی کاروتێکۆشانی پێشوویان ناسراو و خۆشەویست بوون. لەسەر ئەم ئەساسە لە نێوخۆیاندا کارەکان بەش دەکەن، چەک و چۆڵی خۆیان هەڵدەگرن و هەرچەند کەس بە سەرۆکایەتیی یەک دووکەس لە هاوڕێیانی کۆمیتە وەڕێ دەکەون.

بێ گومان ئەو کارەش وەک زۆر کاری دیکە لە ڕێژیمی شا ون نابێ، پێشتریش و بە تایبەتی دوای پێکهاتنی ئەو کۆمیتەیە سیخوڕەکان لە هەموو لایەکەوە ڕاپۆرت بە کاربەدەستانی ڕێژیم دەدەن. لەم بارەوە چەندین دەستوور و بەخشنامە بۆ بەرگری و بەربەرەکانی لە تاران و ورمێ و سنە را بۆ کاربەدەستانی ڕێژیم و هێزە چەکدارەکانیان لە کوردستان دێ. نموونە لەم بابەتانە زۆرن، لە جێی خۆیدا یەک دوو دانە دەخەینە بەرچاوی خوێنەران.

هاوڕێیانی حیزبی کە ژمارەیان لە سەد کەس تێنەدەپەڕی، لە هەموو ناوچەکان بە شێوەیەکی ژیرانە لە نێو خەڵکدا دەگەڕێن، لەسەر سیاسەتی حیزب، پێویستی و چلۆنایەتیی کارکردن و تێکۆشان لەم هەل ومەرجە، فروفیشاڵی شا و برسیەتی و هەژاریی خەڵک و بێ بەشیی کورد بۆ جەماوەر باس دەکەن. بە چەشنێک کە حەساسیەتی ئاڵقە لە گوێکانی ڕێژیم ئەجووڵێنن و ئەوەندەی بکرێ جارێ تا پایە و بناغەیەکی باشی جەماوەری دەتەننەوە، تووشی شەڕ نەبن.

(*) کاک سعید کوێستانی لە نامەیەک دا کە لە هاوینی ساڵی ٢٠٠١ بۆمنی نووسیوە. ڕایگەیاندوە کە سەنار مامەدی و مەلا عەولای عبداللهی ناسراو بە سەرباز ئەندامی ئەو کۆمیتەیە بوون.

بەشی پێنجەم

خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦-٤٧

هەڤاڵان لەگەڵ هەموو وریاییەکی کە بەکاری دێنن و بە ڕاستی لە وریا کردنەوەی خەڵک و پەرەپێدانی کاری حیزبیدا لە خۆبوردوویی زۆریان لە خۆیان نیشان دەدا.

خۆشەویستییەکەیان لە نێو جەماوەردا لە ڕادەبەدەر بووە و بۆ حەللی زۆر گیروگرفتی کۆمەڵایەتی لە زۆر شوێن لە جیاتی ئەوەی بچنە لای کاربەدەستانی ڕێژیم، داوای چارەسەری کێشەکانیان لەوان کردووە. ئەوانیش بە دڵپاکیی تەواو وەڵامدەر بوون و ناکۆکی و ناتەباییەکانی نێو کۆمەڵانی خەڵکیان کە بەگشتی بۆ شۆڕش بە زیانبار زانیوە، کۆتایی پێهێناوە.

سەرەڕای ئەوەش دوژمنی فێڵباز و دڕندە غافڵ نەبووە، لەهەر دەرفەتێک کە بەدەستی هێناوە، زەبری خۆی وەشاندووە.

یەکەم دەستەی کە کەوتوونە بەر هێرشی دوژمن، کاک نحۆ و چەندین هەواڵی دەبن، لە ناوچەی سەڵماس لە کاتی پشووداندا دەکەونە بەر پەلاماری تاقمێکی زۆر ژاندارم و گەمارۆ دەدرێن. لەم شەڕەدا جگە لە چوار هەواڵ کاک نحۆ بۆ خۆشی دوای شەڕێکی قارەمانانە و کوشتنی تاقمێکی زۆر لە بەکرێگیراوان لە هێرشی هەمەلایەنەی ژاندارمی تازە نەفەس و هیلی کۆپتەردا کە لە ورمێ ڕادێنە یارمەتیی پیاوکوژانی پێشوو، شەهید دەکرێ.

هەر لە گەلاوێژی ئەو ساڵەدا پێنج کەس لە پێشمەرگەکان لە ناوچەی پیرانشار لە گوندی بندەی دەکەونە بەر هێرشی دوژمن، دوای ئەوەی ٩ کەس لە دوژمن دەکوژن، پەنا دەبەنە گوندی«ئالانە»ی کوردستانی عێراق کە لە ژێر حوکمی شۆڕش دابووە.

بەداخەوە دوایە هێرشیان دەکەنە سەر و لە ئاکامدا یەکیان لێ دەکوژرێ و ئەوانی

دیکەش کە یەکیان بریندارپش بووە، تەحویلی ئێران دەدەنەوە و ئیعدام دەکرێن.

مەلا مەحموود زەنگەنەش یەکێک لە رۆڵە تێکۆشەرەکان بووە کە لە رەزبەری ٤٦دا لە ناوچەی میرقازی مەهاباد شەهید دەکرێ و تەرمەکەشی لەسەر کاپووتی ماشێن دادەنێن و لە شارەکان دەیگێڕن، بە قەولی خۆیان بە چەتەیان لە قەڵەم داوە.(*)

هەر هاوینی ساڵی ٤٦ بوو کە کاک سلێمان و هاوڕێیانی لە سپی سەنگ تووشی شەڕێکی نەخوازراو بوون، هێزێکی زۆر و هێلی کۆپتەریان دێتە سەر. لەوێ کاک عەولا موعینی بریندار دەبێ و و دوایە عیلاج دەکرێ، بەڵام چەند ژاندارم دەکوژرێن و یەکێک لە ئەندامانی حیزب بە ناوی سلێمان کە بە زاهیر بۆ ڕێنوێنی، بەڵام لە راستیدا بۆ هەتلەکردنی ژاندارمەکان لەگەڵیان کەوتبوو، شەهید دەکرێ.

سەرەڕای ئەوەش کاروتێکۆشان هەر درێژەی دەبێ، ورەی خەڵکی زەحمەتکێش دەچێتە سەر ورەی دوژمن زیاتر دادەبەزی.

ڕێژیم لە بنەوە خەریکی سازدانی هێزی پوشتەوپەرداخ بوو، هەروەها بەهۆی پووڵێکی زۆر کە بۆ سەرکوتی کورد تەرخان کرابوو، تاق و لۆق جاشیشیان پەیدا کردبوو کە شان بە شانی ژاندارم و چەکدارەکانی دیکەی شا دژی خەباتگێڕانی کورد رادەوەستان و شەڕیان لەگەڵ دەکردن.(**)

لە ساڵی ٤٧دا ڕێژیم هەستی بە مەترسییەکی زیاتر کرد. بۆیە جگە لە هەموو کەل و پەلێکی جەنگی سی تا چل ملیۆن تمەنی بوودجە بۆ تەرخان کرد، هێزێکی یەکجار زۆری لە هەموو شوێنەکانی دیکە را هێنایە کوردستان. بۆ فەرماندەیی ئەم کارەش سپەهبد اوەیسی کە کاتێک بەرپرسی هێزی پارێزەری شا بووە و دوایە ببوو بە بەرپرسی گشتیی ژاندارمەریی ئێران، دیاری کرابوو. جگە لەو هێزە، ساواکیش بە هەموو تواناوە هاوکارەکانی خۆی لە ناوچە جۆراوجۆرەکاندا بۆ وەرگرتنی زانیاری و هەڵگرتنی پێ و شوێنی پێشمەرگەکان هان دابوو وبە توندی وەگەڕی خستبوون.

کاربەدەستانی ساواکیش کە پارە و پووڵی زۆریان بە دەست اویسی یەوە دەدی لەبەر

(*) ڕیژێمە زۆردارەکان بۆ شێواندنی زەینی خەڵک هەردەمە ناوێک لەسەر خەباتکاران دادەنێن. زەمانێک لە دوای کۆمار متجاسر، دوایە کافر و کۆمونیست، لەم فەترەیەشدا وشەی چەتەیان بۆ پێشمەرگەکانی کوردستان بەکار دێنا.

(**) جاشە بە ناوبانگەکانی ئەو سەردەم لە ناوچەی ورمێ، چیچو- لە پیرانشار، رەحمانی شلێم جاران و سەید باپیر- لە بانە، کوێخا شەریف و عەبدوڵڵا خان و یەک دوو ئەحمەدی لە بۆکان، عەلی فەراش و لە سەردەشت، هەڵمەت دەبن.

دەستیدا وەک مێوەڕۆن نەرم بوون. لەم ڕێگایەوە هێندێک ئەفرادی لەرزۆک و بێ ئیمانی وەک کوێخا شەریفیشیان کە بەناو لە ریزی شۆڕش دابوون، کڕیبوو.

کاک سمایلی شەریف زادە بە ناوی نهێنی مەلا عەزیز لەگەڵ کاک محەمەد امین سراجی و چەند کەسی دی لە ناوچەی بانە خەریکی تێکۆشان دەبن، کوێخا شەریفی خۆفرۆش دەرفەت دێنێ و کاک سمایل بریندار دەکا. بۆخۆی هەڵدێ و شوێنی هاوڕێیان بە جاش و چەکدارەکانی ڕێژیم دەڵێ.

نزیکەی ٤٠٠ کەس لە دارێنە هەڵدەکوتنە سەریان و داوای تەسلیم بوونیان لێ دەکەن، بەڵام بە خۆڕاگریی شێرانە و شەڕی شەش سەعاتەی دلێرانە وەڵامیان دەدەنەوە. کاک سمایل و سێ کەسیان شەهید دەبن و تەرمەکانیان دەبەنە بانە و سەقز و لەوێ را بۆ سنەیان دەبەن و هەر لەوێ بە خاکی نیشتمانیان دەسپێرن.

سراجی کە پێشتر گەڕابووەوە کوردستانی گەرمێن، چەند ساڵێک لە ژێر باڵی حیزبی شیوعی و هەروەها لە بەکرەجۆ لە لای مام جەلال بە نیوە نهێنی دەژیا.

هەر لەو مانگەدا کاک سلێمان بۆ کاری حیزبی چووبووە کوردستانی گەرمێن و بۆ چاوپێکەوتنی هێندێک کەس و پێوەندی گرتن لەگەڵ هەڤاڵانی دوورە وڵات و حیزب و ڕێکخراوەکان، لە گەڕانەوەدا بە دەسکیسی هێندێک پیاوی گومان لێکراو کە یەکیان قالە تەگەرانی بووە، لە داوی کاربەدەستانی شۆڕشی کوردستانی عێراق دەخرێ و بە هۆی سەدیق ئەفەندییەوە دەنێردرێتە سەرکردایەتی و بەداخەوە دوای چەند رۆژ تەرمەکەی دەدرێتەوە بە کاربەدەستانی ئێران.

تەرمی کاک سلێمانیان لە پیرانشار و نەغەدە گێڕابوو، بەڵام لە مەهاباد بەهۆی دژایەتیی خەڵک لەگەڵ ئەم کردەوە ناحەز و دژی ئینسانییە، نەتەنیا ئەوەیان بۆ نەکرا، بەڵکو تەرمی پیرۆزیان لە گونبەزان تەحویلی بنەماڵە و هەڤاڵانی کاک سلێمان دایەوە. بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە لە رۆژی پێشتر دا خەڵک ئاگادار کرابوون و شار نیوە تەعتیل ببوو، لە نێو پەژارە و هەستی خاوێنی هەزاران کەس لە دانیشتوانی مەهاباد بە خاک ئەسپێردرا. بە پێچەوانەی ئەمری ساواک، چەند شەووڕۆژ سەرەخۆشیی بۆ داندرا. پێشمەرگەی دڵسۆز و ئازا خەلیل شەوباش خەڵکی بانەش کە لەم سەفەرەدا لەگەڵ کاک سلێمان بوو، بە شێوەیەکی نادیار شەهید کرا.

لە مانگی پووشپەڕدا لە ناوچەی گەورکایەتیی مەهاباد لە نزیک گوندی قالوێ،

هێزێکی زۆر هەڵدەکوتنە سەر دەستەیەکی دیکە لە پێشمەرگەکان کە فەرماندەرەکەیان کاک عبداللە موعینی دەبێ. لە شەڕێکی یەک ڕۆژی زۆر ئازایانەدا دوای ئەوەی ئەفسەرێک و چەند ژاندارم و جاشێک دەکوژن، بەداخەوە خۆی و مینەشەم شەهید دەبن.

کەسێکیش بە ناوی حەسەن خورخورەیی بە برینداری دەگیرێ و پاش ماوەیەک لەبەر چاوی خەڵکێکی زۆری شار کە بانگ دەکرێنە پادگان، لە مەیدانی تیرگوللەباران دەکرێ.

ڕۆژی ۲۵ی گەلاوێژی ٤٧ لە چیای زمزیران تەقە و لێکدانێک لە بەینی پێشمەرگەکان و هێزێکی دوژمن ڕوودەدا، فەرماندەی ئەرتەشییەکان دەکوژرێ ودوو سەربازیش بە دیل دەگیرێن کە لە لایەن هاوڕێیانی حیزبییەوە ئازاد دەکرێن، بەڵام دوایە بە دەستووری اویسی هەردووک گوللە باران دەکرێن.

لە مانگی پووشپەڕدا هێزێکی زۆر لە گوندی سەرشیوی سەردەشت هەڵدەکوتنە سەر خەڵک و داوای جێگا و ڕێگای پێشمەرگەکانیان لێ دەکەن. لە پڕ پێشمەرگەکان بە فەرماندەیی قادر شەریف[*] کە لەو دەوروبەرە دەبن، شێرانە لێیان وەدەست دێن و جگە لە کوشتنی جاشێک بە ناوی هەڵمەت بێتووشی کە پێشتر ئەندامی حیزب بووە و دوایە تووشی خیانەت و خۆفرۆشی ببوو، پازدە شازادە ژاندارم و چەکداری ڕەسمیی ڕێژیمیش دەکوژرێن.

هەوەڵی مانگی ڕەزبەر لە چیای حاجی کێمی ناوچەی ئاختەچیش هێندێک لە کادر و پێشمەرگەکانی حیزب بە فەرماندەیی سەید فەتتاحی نیزامی خیانەتیان پێ دەکرێ و، لە لایەن هێزێکی زۆری ڕێژیمەوە گەمارۆ دەدرێن، ئەوانیش ئازایانە لێیان وەدەست دێن و شەڕێکی قارەمانانە دەکەن و شەهید دەکرێن.

هەر لە ڕەزبەردا دوو تێکۆشەری دیکە لە ناوچەی گەورکان، تووشی شەڕێکی قورس لەگەڵ تاقمێکی زۆری دوژمن دەبن. لە جیاتی تەسلیم بوون کە ویستی ژاندارمەکان بوو، دەست دەکەنەوە و تا ئاخر گوللە بە شەڕ دێن، بەداخەوە ئەوانیش شەهید دەبن و تەرمەکانیان بە دێهاتدا دەگێڕن و دوایە دەیانبەنە سەردەشت و بۆ ماوەیەک بە مەبەستی ترساندنی خەڵک هەڵیان دەواسن.

مەلا ئاوارە کە یەکێک لە ئەندامانی بەوەجی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبی دیموکرات

(*) قادر شەریف دوای شەهیدبوونی زۆربەی بەرپرسان، بۆ تۆڵەئەستاندن گەڕاوەتەوە کوردستانی ئێران و فەرماندەیی باقی پێشمەرگەکانی وەئەستۆ گرتووە.

بوو، لە ئاخرییەکانی هاوینی ٤٨دا لەگەڵ دوو پێشمەرگە فیدای پیلانێکی[*] دوژمنان دەبێ و لە گوندی دیوالآنی ناوچەی سەردەشت لە داو دەخرێ و دەگیرێ. هەر ئەو ڕۆژە بە هێلی کۆپتەر دەیبەن بۆ جەڵدیان. هەر سێکیان لە دادگای نیزامیدا بە ئیعدام مەحکووم دەکرێن و دەیانبەنەوە سەردەشت و لەوێ تیرە بارانیان دەکەن.

دوای شەهیدکردنی مەلا ئاوارە، تێکۆشەرانی حیزب لە چیاکانی دەوروبەری شەلماش جێگەی لە دایک بوونی مەلا ئاوارە، شەڕێکی بە ناوبانگ و قارەمانانە لەگەڵ دوژمن دەکەن. فەرماندەریی ئەو شەڕەش بە قادر شەریف بووە، نزیکەی ۲۰ کەسیان لە دوژمن کوشتووە و بریندار کردووە، بۆ خۆشیان بە سەلامەت دەرباز بوون.

لە ناوچەی پیرانشار هاوڕێیان تێکۆشانی باشیان هەبوو، مراد شیرێژ بۆ ماوەی چەند مانگ بە خۆپاراستن لە شەڕ و دەرگیربوون لەگەڵ چەند هەڤاڵی دی لەو بەشەدا مانەوە، لە نێو خەڵکدا جێگای خۆیان کردبووەوە و زراوی دوژمنیان تۆقاندبوو.

چەند جارێک تەقە و لێکدان پەیدا بووە. یەک لەم شەڕانە لە گوندی قورەمەدوودیی ناوچەی لاجان بووە کە لەوێ جاشێک بە نێوی کوێخا کەریمی بەرکەمران دەکوژرێ و چەند کەسیش بریندار دەبن، یەکێک لە پێشمەرگەکانیش بریندار دەبێ، بۆ موعالیجە دەنێردرێتە مەهاباد، دوای موعالیجە مەوزووعەکە ئاشکرا دەبێ و لەم پێوەندی یەدا چەند پیاوی کوردی تێکۆشەر کە بێ گومان پێشتریش کاری ئاوا جوامێرانەیان زۆر کردبوو، گیران و حوکم دران. ئەو کەسانە بریتی بوون لە: سەید محەمەد ئیسحاقی، محەمەد ماملێ، عبداللە حەکیم زادە و کاک عەلی جانداران. سەید محەمەد کە لە بەندیخانەدا فەلەجیان کردبوو، بەداخەوە دوای ئازاد بوونیش چاری نەکراو هەتا مردن لەماڵی خۆی نیشتەجێ بوو.

(*) مەلا ئاوارە کە کادرێکی سیاسی- کۆمەڵایەتیی زۆر بە توانا بوو، ببووبە جێگای متمانەی زۆربەی کۆمەڵانی خەڵک و، زەحمەتکێشان بڕوایەکی زۆریان پێ دەکرد و بۆ چارەسەری گیروگرفتەکانیان داوای ڕێگە چارەیان لێ دەکرد. کاربەدەستانی ڕێژیمی شا کە لە خۆشەویستی مەلا ئاوارە لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا ئاگادار ببوون، لەو فکرە کەوتن کە بەو شێوەیە زەربە لە ناوبراو بدەن و کەوتنە پیلان دانانەوە لە ڕێگەی ئاڵقە لە گوێ خۆولاتییەکان. بەم چەشنە ساواک لە ڕێگەی حاجی برایم ئاغای بێشاسپ و ئەویش بە هۆی کویخا حەسەنی دیوالآن(حەسەن سەکر) ئاژاوەیەک لە نێو جووتیارانی گوندی دیوالان دا ساز دەکەن. هەروەک جاران خەڵکەکە بۆ چارەسەری ئاژاوەکە پەنا دەبەنە بەر مەلا ئاوارە، کە لەو گوندە لە ماڵێک دەبێ. ژاندارمەکان دەوری ئاوایی دەگرن و داوای تەسلیم بوونی لێ دەکەن. ئەو کات ئەو دەنگۆیەش هەبوو کە گوایا مەلا ئاوارە لەگەڵ نان خواردندا مەسموم کراوە، بۆیە دژ کردەوەیەکی ئەوتۆی لە خۆی نیشان نەداو لەگەڵ یەک دوو هاوڕێی بە دیل دەگیرێ و پاشان لەسەر دەشت ئیعدام کرا.

جارێکی دی لە کێوی مرادرەسووی لاجان، شەڕێکی چەند سەعاتە لە بەینی هاوڕێیانی پێشمەرگە و ژاندارم و جاشەکاندا هاتە پێش. هەرچەند پێشمەرگەکان ژمارەیان کەم بوو، بەڵام زەبری چاکیان لە دوژمن دا.

لە ئاخرییەکانی هاوینی ٤٧دا، مراد شیرێژ لەگەڵ چەند کەسی دی لە کوێستانەکانی بەری مێرگان دەبن، راپۆرتیان لێ دەدەن، هێزێکی زۆری ژاندارم و سەرباز و جاشیان دەچێتە سەر، لە کوێستانی کانی باسی شەڕێکی توندیان لە نێواندا پەیدا دەبێ. دوژمن چەند کەسی لێ دەکوژرێ و بەداخەوە مرادشیرێژ و چەند هاوڕێی شەهید دەکرێن. دوایە تەرمەکانیان لە شارەکانی پیرانشار و نەغەدە و مەهاباد بۆ تەماشای خەڵک هەڵواسی.

زۆر بەداخەوە بە دوای شەهیدکردنی یەک لە دوای یەکی ئەندامانی کۆمیتەی شۆڕشگێری حیزب و لاوازبوونی جووڵانەوەکە، ئەو هاوڕێیانەی مابوون، توانای خۆڕاگرتن لە بەرامبەر ئەو هێرشە مەغوولیەی هێزەکانی پۆشتەو پەرداخی رێژێمیان تێدا نەمابوو، مەجبوور بە گەڕانەوە بۆ کوردستانی گەرمیان دەبن.

ئەوکات دوو گیروگرفتی گەورە روو لە حیزب دەکەن، یەکیان تەحویل دانەوە و کوشتنی هێندێک لە کادر و پێشمەرگەکانی حیزب لە لایەن بەرپرسانی شۆڕش لە هێندێک ناوچەدا بە ساواک و ژاندارمی ئێران بوو کە شوێنەواری زۆر خراپی لەسەر ورەی باقی هاوڕێیان دانا و لە راستیدا بوو بەهۆی ئەوەی کە ماوەیەک واز لە هەوڵدان و تێکۆشان بێنن و برستی تێکۆشانیان لێ بڕین و هیچیان بە تەمای سەری خۆیان نەبوون.

نموونەی زۆر ئاشکرای ئەم وەزعەش لەوەدا دەبینین کە کاک ئەحمەد تۆفیقیش سەرەڕای ئەم هەموو ئیخلاس و نزیکییەی سەبارەت بە بارزانی هەیبوو، کە دەتوانین بڵێین بە پلەی پیر و مریدی گەیبیوون، لە ترسی کاربەدەستانی ئێران دوور دەخرێتەوە بۆ کانی ماسیی بادینان و، پێوەندیی لەگەڵ هەڤاڵانی حیزبی و ئەو کەسانەی زۆریش لە خۆی نزیک بوون، بڕا. هەروەها زۆر کاری ناڕەوای دیکەش دەرحەق بە هاوڕێیانی کرا.

نموونەی ئەو کارە خراپانە ئەوانە بوون:

١- شەهیدکردنی کاک سەدیق ئەنجیری لە چەند سەد میتری دەزگای رادیۆی پارتی.

٢- گرتنی کاک سلیمان موعینی(فایق) و خەلیل شەوباش، شەهیدکردن و تەحویل دانەوەی تەرمی سلیمان بە ڕێژیم و بێ سەروشوێن کردنی خەلیل شەوباش.

٣- گرتن و پاش ماوەیەک شەهیدکردنی مەلا رەحیم وێردی، ناسراو بە میرزا ئەحمەد، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە نزیک تەوێڵە.

٤- تەحویل دانەوەی تاقمێک لە ئازاترین پێشمەرگەکانی حیزب کە ساڵح لاجانی و سلێمان کەرقەشان دووکەس لەو تاقمە بوون و ودوایە هەموویان لە جەلدیان ئیعدام کران.

٥- شەهیدکردنی قادر شەریف لە شاری سلێمانی لە مانگی خەزەڵوەری ١٩٦٩ بە دەستی یوسفە لیچە و یەکێکی تر کە پێشمەرگەی عەبدولوەهاب ئوترووشی بوون.

٦- شەهیدکردنی مەلا حسێن مارەغانی، ناسراو بە کاوە لە قەڵادزێ لە مانگی مارسی ١٩٧٠ بە دەستی حەمەدەمین جەوانمەردی.

پێویستە وەبیر بێنینەوە کە هەموو ئەو تیرۆرانە لە کاتێک و شوێنێکدا بوون کە شۆڕش ئەوکات خاوەنی دەسەڵاتی تەواو لەم شوێنانە بووە.

لە لایەکی دیکەوە جەللادی ئەوکات لە کوردستان اویسی، بۆ ئەوەی بتوانێ پاش ماوەی بوودجەی دیاری کراو قووت دا وشاش لە سەرکەوتنی خۆی دڵنیا بکا، بە پێی لیستێک کە بە مەشوەرەتی سیخۆڕەکان و ساواک و ژاندارمری ئامادە کرابوو، لە نیوەی مانگی رەزبەردا پەلامارێکی هەمەلایەنەیان بردە سەر شار وگوندەکانی کوردستان لە هەورامان را هەتا باکوور، لە ماوەی حەوتوویەکدا سەدان کەسیان لە هەموو چین و توێژەکانی کوردستان گرت، بە ماشێن وهێلی کۆپتەر گوێستیانەوە بۆ پادگانی جەڵدیان(*) لە نزیک پیرانشار. هێندێک کەسیش دەربازبوون و خۆیان گەیاندە کوردستانی گەرمیان، یەک لەوان مامۆستا هێمن بوو. بەر لە گیرانی ئەو خەڵکە رێژیم بە هیچ شێوەیەک باسی رووداوەکانی ٤٧-٤٦ یان نەدەکرد، شا ناوی ئێرانی نابوو دورگەی ئارام، بەڵام پاش ئەوەی ئەو گیراوانە کە مەلاو شێخ و مامۆستای قوتابخانە، بازاڕی، قوتابی، جووتیار و ئاغای تێدابوو، بە دڕندانەترین شێوە بۆ ماوەی زیاتر لە مانگێک ئەشکەنجە و ئازار دران، بە چەند دەستە بەش کران. هێندێکیان هەر لە پادگانی جەلدیان بە حوکمی دادگای فەرمایشی نیزامی حوکم دران و هەر لەوێ ئیعدام کران، تاقمێک بۆ بەندیخانەی ورمێ بەڕێ کران کە زۆربەیان بە زیندان مەحکووم کران بەشکێش کە زیاتر لە سەد کەس بوون لە زیلی ئەرتەشیدا بە دەستی بەستراو بەڕێ کران بۆ قەڵای فلک الافلاک لە خوررەم ئاوای لوڕستان.

پێویستە ئەوەش بگوترێ کە لە تەواوی رێگادا تا گەیاندیاننە شوێنی ناوبراو، سێ

(*) سێ پادگانی جەڵدیان، خانێ و گرتک شانە لە دوای رووخانی رێژیمی پاشایەتی لە عێراق بەهۆی مەترسیی زۆری شا و ئەمریکا، بە پێی گەڵاڵەی ئەمریکاییەکان لەم شوێنانە و لە ژێر چاوەدێریی راستەوخۆی موستەشارە ئەمریکاییەکان دروست کران.

شەو و ڕۆژی کێشا و هەر بەو زیلانەی کە شەش کەس شەش کەس بە دوای یەکتردا دایان نابوون، بە شەقامی شارەکاندا جگە لە مەهاباد دەیانگێڕان و بە بڵێندگۆش هاورایان دەکرد«ئەوانە ئەو چەتانەن گرتوومانن کە کەس و کاری ئێوە، ژاندارمە دلێرەکان و سەربازە ئازاکانی ئەرتەشی شاهەنشاهییان کوشتووە، دوژمنایەتیی شا و وڵاتیان کردووە دەیانویست ئێران بدەنە دەست بێگانەکان!»

ڕەنگە ناحەقیشیان نەبووبێ! چونکە ئەو کات لە گرتنەکەی بە کۆمەڵی ساڵی ٣٨دا هەموو هەوڵی ساواک ئەوە بوو لە لێ پرسیندا حیزبی دیموکرات بە عێراق و بە دەوڵەتی سۆڤییەتەوە بلکێنێ، بەڵام ئەمجارە هەواکە گۆڕابوو، بۆ ئەوەیان هەوڵ دابوو حیزب و تێکۆشانی گەلی کورد بە چین و میسرەوە ببەستن!!

پاش چەند مانگ مانەوەی ئەو خەڵکە بە بێ لێ پرسینەوە لە فلک الافلاک کە هیچ بنەماڵەیەکیش نەیدەزانی لە کوێن یەک کەسیش مولاقاتی نەبوو، هێندێک لە تێکۆشەرەکان مانیان لە خواردن گرت و بەم شێوە ئیزنی ئاشکرا بوون و مولاقاتیان پێ درا.(*)

پاش نزیکەی ساڵێک، هێندێک لەوانیان هێناوە ورمێ و بە کەفالەت ئازادیان کردن و بەشێکی زۆریشیان بۆ یەزد، کرمان، بابەکشار و بافت و چەند شوێنی دیکەی باشووری ئێران تەبعید کردن و تا دووسێ ساڵ لەو حاڵەدا مانەوە.

ژمارەی ئەو کەسانەی لەم پەلامارەدا گیران، لە هەموو جارەکانی دیکە زیاتر بوو. هی زۆربەی ناوچە و شارەکانیشی تێدابوو، لە بەر زۆری ناوەکان و نەبوونی لیستی گیراوەکان لە ئارشیوی حیزبدا هەوڵ دەدەین لە هەر شوێنێک ناوی چەند کەس وەبیر بێنینەوە.

لە باشوور بەهمەنی ئەحمەدی، ئەحمەدی تۆفیق بەگ، حاجی نیازی، نیکو کرماشانی ئەوانە زۆربەیان لە ئێلی لهونی بوون. لە بانە: محەمەد ئەمین مەجیدیان، عەزیز و مستەفا زادە(دووبرای خەلیل شەوباش)، مەلا ئەبوبەکر فەلسفی، عبدالله ئیقدامی، محەمەد ئەمین وسەعید ئەسراری ، ساڵح خەسرەوزادە، مەلا حەسەنی ساردکێ و مامە قالەی سووتو و مەلا حەسەنی وەیسک و مەلا حەسەنی شەیدایی، خەلیفە حەمە

(*) پەنجا کەس تۆماریان ئیمزا کردبوو مان لە خواردن بگرن. بەڵام دوای هەڕەشەی ساواک و ژاندارمری خوررەم ئاباد، زۆربەیان پاشەکشەیان کرد. هەر شەش کەس مانەوە و ئەو کارەیان کرد: محەمەد ئەمین مەجیدیان، جەلیل گادانی، عەبدوڵڵا ئیقدامی، صالح خسرو زادە، عەزیز و جەلیل مستەفا زادە. بەخۆشییەوە دەسکەوتەکەی بۆ هەمووان بوو. زۆرتریش دەوڵەمەندەکان سوودیان لێ بینی، چونکە ئەوان لانی کەم حەوتووی جارێک مولاقاتیان دەهات.

ساڵح ڕەحیمی. لە سەردەشت حەسەن مەولەوی، مەلا شێخ ئەحمەد بێوران، مەلا عەلی ئاغەلان، مەلا عەلی واشەمەزینی، یونس ئەنوەری، حاجی مطلب شمامی، حسێن سید زادە، مەلا سەید ڕەشید. لە سەقز یەک دوو کەس بوون. لە بۆکان، ١٣ تا ١٤ کەس لە بنەماڵەکانی موهتەدی، ئیلخانی زادە و علیار گیرابوون کە لەوانە قاسم ئاغا موهتەدی، سەلاح موهتەدی، محمد ئیلخانی زادە، ئیبراهیم ئیلخانی زادە، ئەبوبکر موهتەدی، ئیبراهیم علیار، سلیمان علیار، خالید علیار،عوسمان علیار، حوسێن علیار. لە مەهاباد، ئیبراهیم نوذری، جەلیل گادانی، دوکتور موحەمەد بەهمەنی، ڕەحمان کابانی، حەمە ڕەش عومەری، بایز ئاریا، کمال شافعی. لە نەغەدە، ئەحمەد ئاهەنگەری، کەریم لێتان، ئەحمەد هەورازی لە شنۆ مەولود لیتان. لە ورمێ خالید یزدان پەنا خەڵکی گەنگەچین. لە پیرانشار، مەلا نجمەددین کوکەبی، حسێن ئەستی، ڕەسوومەزنە، حاجی شەفیع. شەهیدان مەلا ئاوارە و ساڵح لاجانی و هاوڕێکانیشی هەر لە جەلدیان بوون. بەداخەوە، وەک پێشتر گوتمان بەشێکی بەرچاو لەوانە هەر لە جەڵدیان ئیعدام کران کە هێندێکیان ئەوانەی ژێرەوە بوون:

١- بەهمەن ئەحمەدی
٢- حاجی نیازی
٣- ئەحمەد تۆفیق بەگ
٤- نیکۆ کرماشانی
٥- ساڵح لاجانی
٦- سلێمان کەرقەشان
٧- حەمەدەمین شیرێژ و چەند کەسی دی.

چەند کەسێکیش وەک دوکتۆر بەهمەنی، حسێن ئەستی لە ژێر ئەشکەنجەی زۆردا لە مردن گەڕانەوە، ئەشکەنجە کردنەکە گشتی بوو هەموو کەس دەبوو لەسەر کورسییە تایبەتییەکان کە لە ساڵۆنێکی گەورە داندرابوون، ڕابخرێ و لانی کەم بەشی خۆی شەللاقی لێ بدرێ، بەڵام هێندێکی وەک ئەو دووکەسەی سەرەوە و هەروەها سەلاح موهتەدی وموحەمەد ئیلخانی زادە بەشی تایبەتیی هەڵواسین و لێ دانیان بۆ داندرابوو.

بەشی شەشەم

ئاکامی ١٨ مانگ خەباتی چەکداری

کاری کۆمیتەی شۆڕشگێری حیزب وتێکۆشانی شێوە سیاسی- چەکدارییان لە کاتێکدا ماوەی ١٨ مانگی خایاند کە شا ئیددیعای دەکرد ئێران ئارامترین وڵاتە و بۆتە دورگەی ئارامی دنیا و بەتایبەت لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. شا باسی لە کردنەوەی دەروازەی شارستانیەتی گەورەی لە ئێران دەکرد.

لەم ماوەیەدا بەبێ دەنگی خۆیان و سەرپۆش لەسەر دانانی مەسەلەکە نەیانهێشت دنیای دەرەوە بە زوویی بەم کارەساتە بزانێ، بەڵام دیسانیش جاروبار لە دەرەوە شتێک لەسەر ئەم زەخت و زۆرەی کەوتبووە سەر کوردستان، بە تایبەتی دوای دامرکانی کاری چەکداری و گرتنی خەڵکێکی زۆر لە ئەندام و لایەنگرانی حیزب، هێندێک حیزب و چاپەمەنیی دنیا لەسەر وەزعەکە شتیان نووسی. ئەوەش زیاتر بە دوای ئەوەدا بوو کە، هاوڕێیانی حیزبی لە ڕەزبەری ٤٨دا بەیانێکیان دەرکرد و لەوێ دا نووسرابوو:

«ڕێژیمی شا بۆ مانەوەی خۆی، هەموو ڕۆژێ وەک زوحاک دەبێ هێندێ لە لاوەکانی کورد بکاتە قوربانی. بۆ ترساندنی خەڵک تەرمی بێ گیانی کوژراوەکان بە شارەکانی مەهاباد، ورمێ، شاپوور، نەغەدە، شنۆ ، خانێ، سەردەشت، بۆکان، سەقز و سنە و کرماشاندا دەگێڕن و، بە دەهۆڵ و زورنا بە خەڵک رادەگەیەنن. (ئەوەیە نەتیجەی خیانەت وچەتەگەری!)»

لەم بەیانەدا هەروەها داوا لە هێز و کۆڕ و کۆمەڵانی جیهانی دەکرێ هەوڵ بدەن لەم جینایەت و تاوانانەی ڕێژیمی شا پێشگیری بکرێ و بانگی ئیعتیرازی خۆیان دەربڕن.

ئەو حیزب و سازمانانەی دەنگی ئیعترازیان بەرامبەر بەم ڕەفتارە دڕندانە بڵاوکردەوە، بریتی بوون لە:

١- حیزبی توودەی ئێران
٢- ڕێکخراوی ڕووناکبیرانی کوردی ئێرانی لە دەرەوە
٣- ڕۆژنامەی«شوعلەی جنووب»
٤- گۆڤاری«پەیمان» ئۆرگانی دیفاعی(کونفدراسیۆنی جیهانی خوێندکارانی ئێرانی)
٥- خەبەرنامەی جەبهەی میللی
٦- شوورای کۆمۆنیستەکانی ئیتالیا
٧- جووڵانەوەی تازەی کۆمۆنیستی ئێران
٨- کۆمیتەی ئیجرائی سەر بە کۆنفدراسیۆنی جیهانی خوێندکارانی ئێران
٩- ئەنجوومەنی هاودەردی و یارمەتی بە گەلان
١٠- ڕۆژنامەی طریق الشعب، ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی کومونیستی عێراق
١١- ڕۆژنامەی ئاڵای کرێکاران، بڵاوکراوەی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق لە سلێمانی
١٢- ڕۆژنامەی نیب سابات چاک ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی سۆسیالیستی کرێکارانی مەجارستان
١٣- ڕۆژنامەی حەوتوویی(الاخبار) چاپی لوبنان
١٤- ڕۆژنامەی لۆمۆندی فەڕەنسی لە ژمارەی ١٦ی نوامبری ١٩٦٨
١٥- ڕۆژنامەی«مۆرنینگ ستار» ئۆرگانی ناوەندیی حیزبی کۆمۆنیستی بریتانیا
١٦- ڕۆژنامەی سۆسیالیست لیدر چاپی گلاسکۆ
١٧- گۆڤاری ئاشتی سۆسیالیزم ئۆرگانی تیئوریکی حیزبە کۆمۆنیستە کرێکارییەکانی دنیا لە ژمارەی یەکی ساڵی ١٩٦٩
١٨- ڕۆژنامەی «ایل سیگلو» ئۆرگانی ناوەندیی حیزبی کۆمۆنیستی شیلی لە ژمارە ٢٧ی نوامبری ١٩٦٨دا
١٩- ڕۆژنامەی «ئونیتا» لە ژمارە ٢٦ی مانگی ئۆکتۆبەری ١٩٦٨
٢٠- ڕۆژنامەی «ایل پارتیتۆ» چاپی ئیتالیا لە ژمارە ٢٨ی ژوئەنی ١٩٦٩
٢١- ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان ئۆرگانی کۆمیتەی ئیقلیمی کوردستانی حیزبی شیوعی عێراق لە ژمارەی ٥ی نوامبری ١٩٦٨دا.

تەواوی ئەم ڕێکخراو و ڕۆژنامانە لە ساڵەکانی ٤٧-٤٦دا بەشێک لە ڕاستییەکانیان

گوتووە، لەگەڵ دەربڕینی ئیعترازی خۆیان، تا ئەو رادەیەی زانیارییان پێگەیشتووە، پەردەیان لەسەر کردەوە دژی ئینسانییەکانی شا و قوڵە چۆماغەکانی بەرامبەر بە گەلی کورد لاداوە و داوای کورت کردنەوەی دەستی زۆردارانی رژێمیان کردووە و خەباتی گەلی کوردیان بە رەوا و دیموکراتیک و گەلی لە قەڵەم داوە، بەڵام هیچ کام لەوانە نە ناوی حیزبی دیموکرات دەبەن و نە باسی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبی دیموکرات دەکەن، بەڵام بە تێکڕا ئەو هاودەردی و پشتیوانییە جێگەی سوپاسە و بێ گومان لە رزگاریی باقی بەندییەکان دا زۆری کەڵک هەبووە.(*)

هەرچەند لە هەڵسەنگاندنی خۆماندا کاروتێکۆشانی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزب، گیانبازی و فیداکاریی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ بە لاپەڕەیەکی زێڕینی تێکۆشانی حیزب نێو دەبردرێ، بەڵام جێگای خۆی بوو کە هەر زوو کتێبێکی تایبەتیی لەسەر بنووسرێ، بۆ ئەوەی خەڵکی جیهان بە گشتی و خەڵکی ئێران بە تایبەتی هێزە سیاسییەکان، نووسەران و مێژوونووسان، بزووتنەوەکە و بەرپرسان و میزانی فیداکاریی کادر و پێشمەرگەکان باشتر بناسن و زیاتری لێ ئاگادار بن.

ئەم دەورە لە خەباتی هەژدە مانگەی تێکۆشانی هاوڕێیانی حیزب لە لایەن نووسەرانی حیزبیشەوە زۆر کەمی لە سەر نووسراوە، رەنگە ئەگەر کتێبەکەی کاک کەریم حیسامی بە ناوی«کاروانێک لە شەهیدانی کوردستان» نەنووسرابا، ئەم لاپەرە زێڕینە لە خەبات هەر لە بیر چووبایەوە یا لانی کەم زانیاریی پێویستمان لەسەری وەچنگ نەکەوتبا.

بۆ ئاگاداریی خوێنەرانی بەڕێز وەبیرتان دێنینەوە کە بە دوای نووسینی ئەم کتێبە باشە لە لایەن کاک کەریمەوە بەم هەموو بەڵگە بەنرخانەی تێیدا جێی کردۆتەوە، لە جۆزەردانی ساڵی ٥٨دا لەسەر ئیبتکار و پێشنیاری جەلیل گادانی کە ئەو کات بەرپرسی تەشکیلاتی حیزبی دیموکرات لە تاران و ئەندامی هەیئەتی کۆمەڵەی کوردانی دانیشتووی تاران بوو، پێشانگایەک بە هاوکاریی ناسر قازی زادە، خەڵکی سەردەشت کە نەقاش بوو، بە کەڵک وەرگرتن لە وێنەکانی کتێبی«کاروانێک لە شەهیدانی کوردستان» و گەورەکردنەوەی تەواوی وێنەکان و لێ زیاد کردنی هێندێکی دیکەش کە لەوێ دا نەهاتبوون، لە مەیدانی «کندی»داندرا. دیارە پێشتر چەندین رێنوێنی باش بە ژێر نووسی لە بار تەرتیب درابوون. بە پێی چەند دەفتەرێکی نووسینی بیرەوەری کە داندرابوو و، زۆر کەس نەزەری خۆیان لەوان دا

(*) بۆ ئاگاداری زیاتر لە ئەم نووسین و ئیعترازانە بڕواننە بەشەکانی ئاخری کتێبی«کاروانێک لە شەهیدانی کوردستان» نووسینی کاک کەریم حیسامی.

نووسیبوو، ئەم پێشانگایە بە یەکێک لە سەرکەوتووترین نوێنگەکان داندراوە. ژمارەیەکی یەکجار زۆر خەڵک سەردانی ئەم نوێنگەیەی کرد. بۆ ماوەی حەوتوویەک داندرابوو، بەڵام بینەران دووجار و هەرجارە بۆ ماوەی پێنج رۆژ پێیان درێژکردنەوە.

بە دوای تاراندا لە رێگەی ئەندامانی حیزب و خوێندکارانەوە لە مەهاباد، کرماشان، تەورێز، مەشهەد و شیرازیش بۆ خەڵک نیشان درا و جەماوەر بە نووسراوە سوپاسی خۆیان لە حیزب و کۆمیتەی شۆڕشگێڕ و کادر و پێشمەرگە قارەمانەکان دەربڕیوە.

بەڵام بەداخەوە لە دیرۆک و کتێبە مێژووییەکانی دوای ئەو کات و تەنانەت لەوانەدا کە دوای راپەڕینی گەلانی ئێرانیش دا نووسراون، هیچ کات بایەخی خۆی نەدراوەتێ و شتێکی کە راستییەکان دەرخا و ئەم بزووتنەوە مێژوویی و گرینگە نیشان بدا، نەنووسراوە.

رەنگە ئێستا ئیدی کەس نەبێ نەزانێ ئەم بڕیارە شۆڕشگێڕانەی هاوڕێیانی کۆمیتەی شۆڕشگێڕ چەند گرینگ بووە. تەنانەت رژێمی شاش جگە لە هەزاران کەس کە ئەو کات لە پادگانەکانی ورمێ، خانێ، جەڵدیان، گرتکشانە، مەهاباد، سەقز و سنەدا هەیبووە، بە ناردنی اویسی و دوازدە تا پازدە هەزار ژاندارم و سەربازی دیکە، گرینگییەکی تایبەتی و ستراتیژیکی بە مەبەستی سەرکوت کردن پێ بەخشیوە.

پێویستە زۆر بە ئاشکرا ئەو گلەیی و گازندەیەی خۆمان دەرببڕین و بڵێین چۆن دەبێ هێزەکانی ئێرانی بە تایبەت ئەوانەی بڕوایان بۆ رزگاریی ئێران بە کاری چەکداری پەیدا کردبوو دوایەش بە کردەوە لە ساڵی ٤٩ را هاتنە ئەم مەیدانەوە، قەدری حیزبی دیموکرات و کۆمیتەی شۆڕشگێڕی ئەم حیزبە کە دایکی هەموو جووڵانەوە چەکدارییەکانی دواتر بوو نەزانن و بایەخی خۆی نەدەنێ.

با کڵاوی خۆیان بکەنە قازی و بڕیار بدەن، ئایا ئەم حەرەکەتە لە بواری چلۆنایەتی و چەندایەتییەوە لە رووداوی«سیاهکل» گرینگتر نییە ؟!.

ئەو رێز و حورمەتەی ئێمە وەک حیزبی دیموکرات لە شارو شاخ بۆ رووداوی سیاهکلمان داناوە، لەگەڵ ئەوەیدا نەیانتوانیبوو جێگەی خۆیان لە نێو دڵی خەڵکدا بکەنەوە، هێزە سیاسییەکان یەک لە سەدی ئەوەیان بۆ رێزنان لە بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧- ٤٦ لە کوردستان داناوە؟

بەڵام هەر لەبەر ئەوە ئێمە کوردین ، نە چەپەکان و نە نووسەرە شووینیستەکان قەت بایەخی خۆیان بە جووڵانەوەکانمان بە تایبەت لاپەڕە زێڕینەکانی ٤٧- ٤٦ نەداوە.

تەنانەت شەهید جەزەنی کە مرۆڤێکی زۆر زانا و شۆڕشگێڕ بووە، لە کتێبی تاریخی سی

سالەی خۆیدا زۆر بە سادەیی لەم پێوەندییەدا بە سەر مەسەلەکەدا تێدەپەڕی، لە هەردوو جلدیدا تەنیا لە لاپەڕەی ١٦١ دا دەنووسێ: «لە لایەکی دیکەوە ئەوان هەوڵیان داوە لە نێو خەڵکی شار بە تایبەت رووناکبیراندا لایەنگر بۆ خۆیان وەبینن و لەم رووەوە شەریف زادە و سیراجی لە مەوقعییەتی دانشجوویی خۆیان کەڵکیان وەرگرت و یەکێک لە هەوڵەکانیان پێوەندی گرتن لەگەڵ عەلی رەزا «نابدل» بوو کە وتووێژێک لە نێوان ئەوو شەریف زادە پێکهات و بۆچوونەکانیان بە لای «نابدل»ەوە پەسند نەکرا و وەڵامدانەوەی بە وان دانا بۆ موتالاکردنی وردتری مەسەلەکان. وتووێژەکان بەهۆی پێشکەوتنی چالاکییە نیزامییەکان درێژەی پەیدا نەکرد و ئەو پێوەندییانەی نێوان ئەو تاقمە لەگەڵ تاقمێکی دیکەی سیاسی کە لە مەهاباد و سنە تێکۆشانیان هەبوو، بە ئاکام نەگەیشت».

یا سەرهەنگ غولام رەزا نجاتی لە کتێبی «تاریخ سیاسی بیست و پنج سالەی ئێران» کە بەتێکڕا کتێبێکی زۆر بە کەڵک و رێکوپێکە، لەگەڵ هەموو تەحقیق و توێژینەوەیەک کە لە سەر زۆر مەسەلە کردوویەتی، لەسەر کوردستان و حیزبی ئێمە کە یەکێک لە لەمێژینەترین و پڕ ئەزموونترین و تێکۆشەرترین حیزبەکانی ئێرانە و لە ماوەی ٥٠ ساڵی رابردوودا جگە لەوەی پێوەند وشوێنەواری خۆی لە هەڵسوکەوتەکان و پێوەندی لەگەڵ هێزە پێشکەوتنخواز و خەباتکارەکانی ئێران هەبووە، حیزبی سەرەکیی کوردستانیش بووە، هیچ شتێکی ئەوتۆی نەهێناوە. تەنیا لە چەند جێگا زۆر نابەرپرسانە لە گۆشە و کەناردا وەک سەرە مەقەست ناوی حیزبی دیموکرات دەبا.

کەچی زۆر بە گەرمی باسی باقی حیزب و هێزەکان و کردەوە چەکدارەکانی دیکەی ئێرانی دەکا، بەڵام لە سەر کوردستان و کردەوەکانی حیزبی دیموکرات بە تەواوی کپ و بێ دەنگە.

لە حاڵێکدا هەر لەو کتێبەدا ئەگەر ویستبای و ویرابای، لەسەر حیزبی دیموکرات و تێکۆشانەکانی بنووسێ و راستییەکان دەرخا، دەبوو لە لاپەڕەکانی ٣٧٧، ٣٧٨، ٤٣٧ و ٥٢٧ دا لە جێگای خۆیدا بە لێکۆڵینەوە و زانیارییەکی زیاتر باسی حیزبی دیموکرات و جووڵانەوەی ٤٧- ٤٦ بکا.

دیارە ئەگەر ئێمەی کورد بۆ خۆمان قەدری تێکۆشەرانی خۆمان و زەحمەت و کوێرەوەرییەکانیان نەزانین و نەیان ناسین و نەیان ناسێنین، نابێ گلەیی لە بێگانە بکەین کە شتەکانمان لێ دادەپۆشن، بۆ ئەوەی مەسەلە چکۆلەکانی خۆیان گەورەتر بنوێنن.

هەتا نووسەرێکی بە توانا و لێزان و توێژەرەوەیەکی جوامێر و بە ئینسافی کورد پەیدا دەبێ لەسەر ئەم لاپەڕە زێڕینەی خەباتی گەلی کورد دیرۆکێکی باش و پاراو بنووسێ، ئێمە

لەو چەند خاڵەی خوارەوە زیان و سوودەکانی تێکۆشانی ٤٧-٤٦ وەک بڕوای خۆمان دەخەینە بەرچاوی خوێنەرانی ئازیز:

١- بەر لە هەموو شت دەبوو زیاتر لەسەر کاری رێکخراوەیی و سیاسی سوور بن، ئەوەندەی بۆیان کرابا لە شەڕ و تێک هەڵچوون خۆ بپارێزن، بەڵام بەداخەوە زۆر زوو تووش هاتوون و گەلێک گران کەوت.

٢- لە دەست چوون و شەهید بوونی ئەو رۆڵە تێکۆشەرانەی ئەندامی کۆمیتەی شۆڕشگێڕ و کادر و فەرماندە نیزامییەکانی ئەو سەردەم جگە لەوەی زیانێکی گەورە بوو جێگایان لە کاتی راپەڕینی گەلانی ئێران و بە تایبەتی لە کوردستان خاڵی بوو. بێ گومان ئەگەر مابان، دەوری زۆر گرینگیان دەگێڕا.

٣- تێکدانی بەرنامەکانی شا سەبارەت بە کوردستان لە پێوەندی لەگەڵ بۆچوونەکانی تورکیە و ئێران لەسەر کورد و وتواندنەوەی خۆی و فەرهەنگەکەی.

٤- کەمکردنەوەی رەنگی شۆڕشی سپی شاکە بەڕاستی لە هێندێک شوێنی کوردستانیش شوێنەواری لەسەر بیروبۆچوونی گوندنشینەکان دانابوو. مەسەلەی نەتەوەیی خەریک بوو لە بیر دەچووەوە.

٥- جووڵاندنەوەی هەستی نەتەوایەتی، نیشاندانی زیانی چوونە ژێر تەئسیری هەرکام لە رێژیمەکانی داگیرکەر، کە ئاخرییەکەی بە شکست و تەسلیم بوون دەگا. مەگەر مەرجی یەکەمی ئەم پێوەندییانە پاراستنی مافی سەربەخۆیی رێکخراوەیی بێ. دوایەش بە کردەوە زۆر شت دیترا و سەلمێندرا.

٦- لاوازکردنی رووحیەی هێزی دوژمن بە تایبەتی لە بەرامبەر هێزێکی گەلیدا کە پشتی بە نەتەوەکەی خۆی بەستبێ. وەک دیتمان ماوەیەکی زۆر پێش هێنانی هێزی تایبەت نەیاندەوێرا تخوونی پێشمەرگە بن.

٧- ئاشکرا کردنی ئەو راستییە کە بە پێچەوانەی ئیددیعای شا، ئێران نەتەنیا دورگەی ئارام نییە، بەڵکو گەلەکانیشی زۆر هەژار و بێ بەش و نارازین. لە دیموکراسیش ئاسەوارێک نییە و روون بوونەوەی ئەم وەزعە بۆ خەڵکی جیهان.

٨- پێکهێنانی رووحی شۆڕشگێڕی لە نێو لاوەکانی کوردستان و ئێران بە تایبەتی ئیلهام بەخشین بەو هێز و تاقمانەی بەینێک بوو هاتبوونە سەر بڕوا بە کاری چەکداری بە تایبەتی بە چریکەکان و موجاهیدین کە لە ساڵی ٤٩ را بە پێچەوانەی ویستی خۆیان زووتر لە کاتی پێویست تووشی کاری چەکداری بوون.

٩- وەرگرتنی تەجرەبەیەکی گەورە بۆ هاوڕێیانی حیزبی بۆ حەللی گیروگرفتەکان بە رووحی برایەتی، راستە هێندێکیان تێداچوون، بەڵام هاوڕێیان ئەزموونیان وەرگرت و بەرەبەرە بە یەکبوون و لێک نزیک بوونەوەی خۆیان زەمینەی پتەوکردنی ریزەکانی حیزبیان پێکهێنا و پاش یەک دوو ساڵ بە شێوەیەکی لە بارتر لە پێشوو حیزبایەتییان درێژە پێدا.

بۆ ئاگاداری خوێنەرانی بەرێز،

بە دوای تایپی ئەم بەشەدا، ئەم نووسراوەیەمان بە دەستنووسی مەلا ئەبووبەکر فەلسەفی بە دەست گەیشت، کە بە پێویستمان زانی بۆ زانیاریی زیاتر چاپی بکەین:

«بەر لە پێکهاتنی کۆمیتەی ساخ کەرەوەی حیزب هێندێک لە هاوڕێیانی حیزب لە کوردستانی عێراق پەرەوازە ببوون و هەر یەکە لە لایەکەوە کاریان لەگەڵ شۆڕشگێڕانی کوردستانی عێراق دەکرد. چەند کەس لەوانە بریتی بوون لە: مەلا ئەحمەد شەلماشی (مەلا ئاوارە) رەشیدخانی کیوەرو، عبداللە سەدیق یان عبداللە نەعلبەندی و مەلا ئەبووبەکر فەلسەفی، کە لە مانگی بانەمەری ١٣٤٢ لە «عیساوێ»ی ماوەت بوون لە بارەگای مەکتەبی سیاسی پارتی کە ئەودەم ئیبراهیم ئەحمەد بە کردەوە سکرتێر بوو.

مەکتەبی سیاسی ئێمەیان هاندا و گوتیان: « بۆ لە بەرامبەر ئەحمەد تۆفیق دا کە گوێرایەڵی ئەم لا و ئەولایە، خۆتان بە ناوی حیزب دەست بەکار نابن؟. لەم کۆبوونەوەیەدا عەلی عبداللە، نوری سەدیق شاوەیس لەگەڵ مامۆستا برایم ئەحمەد ئامادە بوون.

ئێمەش قسەکەمان بە رەوا زانی و خۆمان دەستمان بە کارکرد تا بتوانین لە بەستنەوەی حیزب لە لایەن ئەحمەد تۆفیقەوە پێشگیری بکەین و دەسەڵاتی ئەو لاواز بکەین.

لە یەکەم کۆبوونەوەی خۆمان کە لە گوندی«بارێی بچووک» پێکهات، لقێکی حیزبیمان بە ناوی لقی ١ م. ب. س پێکهێنا کە ئەم لقە لە ناوچەکانی سەردەشت، سەقز، مەریوان و بانە تێکۆشانی خۆی دەست پێکرد و کارەکانی بەم شێوەیە دابەش کران:

مەلا ئاوارە بۆ سەردەشت. مەلا حەمەدەمین مەنگوڕی بۆ ناوچەی سەقز، عبداللە نەعلبەندی بۆ بانە و مەلا محەمەد دەرەتفەیی بۆ مەریوان.

هەر یەک لەوانە بۆ ناوچەکانی خۆیان بەڕێ کران و بەگەرمی خەریکی تێکۆشان بوون و کۆمیتەی شارستانەکان پێک هێندرانەوە.

ئەندامانی کۆمیتەی بانە بریتی بوون لە: عبداللە نەعلبەندی، محەمەد صالح

رحیمی(خەلیفە) ، دەروێش ئووەیسی، محەمەد ئەمین مەعروفی، عبداللە ضیایی، محەمەد خاکی، حەبیبوڵڵا مسگەری و ئەکرم ئەحمەدی.

کۆمیتەی مەریوان بریتی بوون لە: مەلا محەمەد دەرەتفەیی، مەلا مەحموود لنجاوایی، عبداللە دەرزیان و حاجی ئەحمەد بەگی سەردوش.

کۆمیتەی سەقز: مەلا محەمەد ئەمین مەنگوڕی، سەید تهامی عکاس، حەسەن خان دایە سلێمان، عومەر رەنگەڕێژانی و...

کۆمیتەی سەردەشت: مەلا ئەحمەد شەلماشی(ئاوارە) ، محەمەد مەلا عەلی دیناران، حسین سەیدزادە و مەلا عەبدولرەحمان شەخسە.

تێکۆشانەکە بەرچاو بوو، لە پاییزی ١٣٤٢ سێ بنکە لە گوندەکانی مرانی و باری لە سیوەیل و کانی سێوە لە ناوچەی پێنجوێن دامەزران.

بەینێک دوای ئەم وەزعە رۆژێک لە مەکتەبی سیاسیی ئەودەمی پارتی خەبەریان دامێ کە لە لایەن هێندێک کەسەوە کە ئەحمەد تۆفیقیشیان لەگەڵ بووە، ماڵەکەت تاڵان کراوە و بنکەی مرانیی سیوەیلیشیان کە چەند برادەری وەک کاک کەمال خالیدی، کاک عبداللە ئیقدامی، کاک محەمەد ئەمین مەجیدیان، کاک محەمەد قادریان و کاک محەمەد سالّح خندانی لێ بوون، چەک کراوە و بە تاڵان چووە.

لەو ماوەدا ئەحمەد تۆفیق دوو ئیعلامییەی توندیشی لەسەر ئێمە دەرکرد و بە ساواکیی لە قەڵەم داین.

لە بەهاری ١٣٤٣ ناتەبایی و ناکۆکییەکان لە نێوان خوالێخۆشبوو مەلا مستەفا و مەکتەبی سیاسی زۆر توندتر ببوو. منیش بە سەردان چوومە عیساوێ. لەوێ تووشی ئەو چەند هاوڕێ حیزبییە بووم کە ئەوانیش لە دەست ئەحمەد تۆفیق هەڵاتبوون و بنکەکانیان لە زینوێی شێخی و... چەک کرابوون. ئەوان بریتی بوون لە: کاک حەسەن رەستگار، کاک حسێن مەدەنی، کاک قادر شەریف و..

لەگەڵ ئەو هاوڕێیانە دەستمان بە قسەو باس کرد و هاتینە سەر ئەو باوەڕە کە کۆمیتەی ساخ کەرەوە پێک بێنین. کۆمیتەکە پێکهات کە ئەندامەکانی بریتی بوون لە: کاک قادر شەریف، کاک حەسەن رستگار، سەید حسێن مەدەنی، مەلا ئەبوبەکر فەلسەفی، مەلا ئەحمەد شەلماشی و سەعید کوێستانی.

سێ کەسیش وەک جێگر یا موشاویر بۆ ئەو کۆمیتەیە دیاری کران: حەسەن نەغەدەیی، مەلا رەسووڵ پێشنماز و مامەندی قازی.

فەسڵی چوارەم

بەشی یەکەم

بەرەو کۆنفرانسی دووهەم

حەرەکەتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ ئەگەر لە لایەک بێ نێوەڕۆک بوونی ئەفسانەی دورگەی ئارامی شای لانی کەم بۆ گەلانی ئێران روونتر کردەوە و رەوابوونی داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان و فیداکاریی تێکۆشەرانی حیزبی دیموکراتی بۆ جارێکی دیکەش سەلماندەوە، لە لایەکی دیکەشەوە دەبێ ئەو راستییە بڵێین کە حیزبی دیموکرات و خەڵکی کوردستانیش زەربەیەکی قورسیان وێ کەوت، چونکە هەروەک پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد، لە رەوتی ئەو حەرەکەتە چەکدارییە و فیداکاریی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبەکەمان، ژمارەیەکی بەرچاو لە کادرە بەوەج و فەرماندەرە لێهاتووەکان و پێشمەرگە بەجەرگەکانی حیزب شەهیدبوون، لە راستیدا حیزب تووشی نەوعێک پرش و بڵاوی بوو، چونکە جگە لە شەهیدەکانیش، ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی حیزب گیران و رەوانەی زیندانەکانی شای دیکتاتۆر کران. ئەو ژمارە کادر و پێشمەرگەیەش کە لە پاش ئەو حەرەکەتە چەکدارییە لە کوردستان مابوونەوە، بەرەو کوردستانی عێراق(گەرمیان) پاشەکشەیان کرد و زۆربەیان چوونە بەکرەجۆی نزیک سلێمانی کە ئەو کات مام جەلال و هاوڕێکانی لەوێ بوون و، ژمارەیەکیش لە لایەن هێزی کاوەی سەر بە پارتی دیموکرات گیران و دوای چەک کردن، رەوانەی دەشتی هەولێریان کردن و بەم چەشنە لانی کەم لە بواری تەشکیلاتی دا ئەو هاوڕێیانە سەرگەردان بوون و نەیاندەزانی چ بکەن. چەند کەسێکیش لە لای حکوومەتی عێراق بوون بە پەنابەر.

سەرکردایەتی شۆڕشی کوردستانی عێراق کە تا رادەیەکی زۆر کەوتبووە ژێر نفووزی حکوومەتی شای ئێران، لە زەخت و فشاری خۆی بۆ سەر ئەندامان و پێشمەرگەکانی حیزب، نەک هیچی کەم نەکردبووەوە، بەڵکو خودی ئەحمەد تۆفیقیش کە زۆر لایەنگری

پارتی و شەخسی سەرۆک بارزانی بوو، بە بیانووی ئەوەی کە با ئێرانییەکان (کاربەدەستانی حکوومەت) نەیبینن، بۆ گوندی کانی ماسی لە ناوچەی بادینان دوور خرابووەوە. ناوبراویش پاش ماوەیەک کە لەو گوندە دەبێ، مەترسیی لێ پەیدا دەبێ و خۆی تەحویلی حکوومەتی عێراق دەدا. هەروەها هاوڕێیانی دیکەش هەر لە ژێر زخت و فشاردا بوون، بەڵام سەرەڕای ئەو زەخت و فشارەش، ژمارەیەک لە تێکۆشەرانی حیزبی وەک مەلا عبدالله حەسەن زادە، کاک ئەمیر قازی و مامۆستا هێمن و کاک حەسەن رەستگار کە لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕشدا دەژیان و لەگەڵ برادەرانی دیکەی دانیشتووی بەکرەجۆ ناکۆک بوون، کەوتنە بیری ئەوە کە بە مەبەستی تەرمیمی کۆمیتەی ناوەندی کۆنفرانسێک بگرن.

سەرەنجام ئەو کۆنفرانسە لە ٢٦ی گەلاوێژی ١٣٤٨دا لە یەکێک لە گوندەکانی بناری قەندیل(سەر بە ناوچەی سەنگەسەر) گیرا.

کاک ئەحمەد تۆفیق کە تا ئەو کات هەر سکرتێری حیزب بوو، نەیتوانی لەو کۆنفرانسەدا بەشداری بکات و تەنیا نامەی ناردبوو.

ئەو کۆنفرانسە هەرچەند نەیتوانی هەموو گیروگرفتەکان چارەسەر بکات، بەڵام لانی کەم دوو ئەرکی گرینگی بەجێ گەیاند. یەکەم، ئەوە بوو کە مامۆستا عبدالله حەسەن زادە، کاک حەسەن رەستگار و مامۆستا هێمن بە مەبەستی تەرمیمی کۆمیتەی ناوەندی وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران و بێجگە لەو سێ کەسە، باقی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بریتی بوون لە هاورێیان: ئەحمەد توفیق، مەلا سەید رەشید، ئەمیر قازی، عەزیز یوسفی و غەنی بلوریان. پێویستە بگوترێ کە ئەو دوو کەسەی دوایی لە زیندانی حکوومەتدا بوون و بەشداری کۆنفرانس نەبوون.

دووهەم، ئەرکی بەرچاوی ئەو کۆنفرانسە ئەوە بوو کە بەتەرمیمی کۆمیتەی ناوەندی، توانی حیزب تا رادەیەکی باش لە حاڵەتی پرش و بڵاوی بێنێتەدەر و لە بواری تەشکیلاتییەوە ئەندامانی حیزبی کۆکردنەوە. هەروەها ئەو کۆنفرانسە بوو بە بنەمایەک بۆ ئەوەی دوو ساڵ دواتر کۆنفرانسی (٣) ببەسترێ، کە لە کاتی خۆیدا باسی گرینگی ئەو کۆنفرانسە دەکەین.

ماوەیەک دوای کۆنفرانسی (٢) کۆبوونەوەیەکی بەرینی کۆمیتەی ناوەندی و ژمارەیەک کادر لە گوندی« سینەمۆکە»ی بناری قەندیل، دەبەسترێ. لەو کۆبوونەوەدا

بڕیار دەدەن کە داوا لە دوکتۆر قاسملوو و کاک کەریم حیسامی بکەن بگەڕێنەوە کوردستان و کاری حیزبی بکەن، هەروەها بڕیار دەدەن کە داوا لە کاک ئەحمەد تۆفیق بکەن کە وەزعی خۆی لەگەڵ حیزب روون کاتەوە، چونکە ڕێبەریی حیزب هاتبووە سەر ئەو بڕوایە کە حیزب لە ژێر نفووزی ئەم لا و ئەولا بێنێتەدەر و بەرەو سەربەخۆیی بڕیاردانی بەرێ.

هەر لەو ساڵەدا هێزەکانی حکوومەتی عێراق و حیزبی شۆڕش(مام جەلال و هاوڕێکانی) ناوچەکانی بیتوێن و شاری قەڵادزێیان گرت. بە دوای ئەوەدا ژمارەیەکیش لەو پێشمەرگانەی حیزب کە وەک پێشتر باسمان کرد لە بەکرەجۆ لە لای مام جەلال بوون، هاتنە قەڵادزێ و لەوێ بنکەیان دانا، فەرماندەکەیان ناوی مەلا حسێن، ناسراو بە کاوە مارەغانی، فەرماندەی بە تالیۆنی شەهید پێشەوا بوو.

کاوە مارەغانی لە قەڵادزێ را نامەی بۆ سەرکردایەتیی حیزب نووسی و باسی وەزعی خۆیانی کردبوو کە لە لایەن سەرکردایەتی حیزبەوە وەڵامیان درایەوە و ڕێنوێنی پێویست کران.

وەزعەکە هەروا بەردەوام دەبێ و ژمارەیەک لە هاوڕێیان هەر لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتدا دەبن تا ١١ی ئازاری ١٩٧٠(١٣٤٩) کە لە لایەن حکوومەتەوە بەیاننامەیەک کە بەرهەمی خەباتی چەند ساڵە و وتوویژی سەرکردایەتیی شۆڕش و حکوومەت بوو، بڵاو بووەوە. لەو بەیاننامەیەدا مافی خودموختاری بۆ خەڵکی کوردستانی عێراق بە رەسمی دانی پێدا نرابوو. هەربۆیە ئەم راگەیاندنە بوو بەهۆی خۆشحاڵییەکی لە رادەبەدەری خەڵکی کورد بە گشتی و خەڵکی کوردستانی عێراق بە تایبەتی. لە هەموو شوێنێکی کوردستانی عێراق شادی کرا و جێژن گیراو خەڵک هێز و ورەیەکی تازەی هاتەوەبەر. ئەو شادی و خۆشحاڵییە لە دوو لاوە حیزبی ئێمەشی گرتەوە، لە لایەک ئەو بەیاننامەیە دەسکەوتێکی گرینگ بوو بۆ گەلی کورد لەو بەشەداو چاوەڕوان دەکرا کە ئەوە ببێتە پاڵپشتێک بۆ خەباتی گەلی کورد لە بەشەکانی دیکەدا، لە لایەکی دیکەشەوە چاوەڕوان دەکرا ئەو زەخت و فشارەی کە لە لایەن سەرکردایەتی شۆڕشەوە و لە ژێر تەئسیری حکوومەتی شادا، لەسەر هاوڕێیانی حیزبی ئێمە بوو، نەمێنێ.

ڕێبەرایەتی حیزب سەبارەت بە پاراستنی بنکەکانی ئەو برادەرانەی حیزبی کە تا ئەو کات لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتدا بوون، نامەی بۆ مەکتەبی سیاسی پارتی نووسی، کە وەڵامی موسبەتی درایەوە.

بە دوای ئەو وەزعەدا ئەو هاوڕێیانە کە لە گوندەکانی بناری قەندیل و دەوروبەری بوون، چوونە قەڵادزێ و لەوێ جێگیر بوون، بەڵام دوای سێ چوار مانگ سەرکردایەتی شۆڕش بڕیاری دابوو کە هاوڕێیانی حیزبی ئێمە هەموویان لە شوێنێک کۆ بکرێنەوە. حیزبیش موافقی ئەو بڕیارە بوو. سەرەنجام لە مانگی ٦ی ١٩٧٠ دا بارگە و بنەی ماڵ و بنکەکانی حیزب لە بەکرەجۆ و قەڵادزێ را بەرەو هیران و نازەنین پێچرایەوە و لەوێ نیشتەجێ بوون، تاق و لۆقیش لە شار و گوندەکانی دیکە مابوونەوە.

ئەوکات بۆ خەرجی ژیان و گوزەرانی پێشمەرگەکان بەم چەشنە یارمەتییان پێ دەکرا، کە مانگانەی رەبەنەکان ١٠ دینار و ژن ومنداڵدارەکانیش ١٤ دیناریان دەدرایە.

بۆ پێراگەیشتن بە نەخۆش و چارەسەرییان لەو شوێنە، نەخۆشخانەیەکی سەرەتاییان هەبووە، کە لە لایەن کەسێک بە ناوی دوکتۆر کەریم سەرپەرستی دەکرا.

هەروەها بۆ ئەوەی نەخوێندەواران لانی کەم فێری خوێندن و نووسین بن، لە لایەن خوێندەوارەکانەوە دەرسی پۆلی یەک و دوویان پێ دەگوترا.

لێرەدا پێویستە ئیشارە بەوە بکەین چونکە لە یەک دوو ساڵی پێش ئەو وەزعەدا هاوڕێیان بەشێکیان لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی حکوومەت دا (بەکرەجۆ) بوون و بەشێکی زۆریشیان لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شۆڕشدا بوون، ئەو لێک دابرانە تا رادەیەک ببووە هۆی هێندێک ناتەبایی فکری و جارجار ئەوناتەبایی یە لە هیران و نازەنینیش دا کە هەردوولا لەوێ کۆببوونەوە، سەری هەڵدەدایەوە. کاک حەمەدەمینی سیراجی کە پێشتر لە بەکرەجۆ بوو، لە پێشدا خاوەنی فکری مائوئیستی بوو، کە دوایی بووە لایەنگری حیزبی توودە. کاک ئەمیر قازی و مامۆستا عبدالله حەسەن زادە و.. کە لە بناری قەندیل بوون، فکری ناسیۆنالیستییان هەبوو. جا ئەو دوو جۆرە فکرە بوون کە ببوونە هۆی هێندێک ناتەبایی نێوخۆیی.

بەڵام ئەو دوو جەرەیانە وردە وردە لە یەک تر نزیک بوونەوە و لە فکری کۆنفرانسێک و دانانی بەرنامە و ئەساسنامە و تەرمیمی کۆمیتەی ناوەندی کەوتن و بەرە بەرە دەست بەکار بوون. ئەو برادەرانەی کە لە کۆنفرانسی دوودا داوایان لێ کرابوو لە دەرەوە را بگەڕێنەوە کوردستان، ئامادەگیی خۆیان راگەیاندبوو. هێنانەوەی ئەحمەد تۆفیق لە بەغدا و تەوزیح لێ خواستنی، لە مەڕ ئەو وەزعەی بەسەر حیزب هاتبوو، لە باسە گەرمەکانی ئەو سەردەمی نێو شوێن و بنکەکانی حیزب بووە، چونکە هەم دوکتور قاسملوو

رایگەیاندبوو کە لەگەڵ ئەحمەد تۆفیق کار ناکات، هەم ئەحمەد تۆفیقیش رایگەیاندبوو کە نابێ دوکتۆر قاسملوو بێتەوە نێو حیزب. لەسەروبەندی ئەو باسانەدا بوو کە،مەقەر و ماڵەکان گوێزرانەوە شاری کۆیە و سەرەنجامی ئەو باسانە ئەوە بوو کە ئاخرەکەی دوکتۆر قاسملوو لە ئورووپا را گەڕایەوە و هەر لە گەڕانەوەیدا چالاکانە دەستی بە کاری سیاسی کرد و سەردانی لای بارزانی و مەکتەبی سیاسی پارتی کرد و لە کۆیە پێوەندەیی بە هاوڕێیانی حیزبیشەوە گرتەوە.

دوای گەڕانەوەی دوکتۆر قاسملوو، جم و جۆڵی سیاسی زیاتر بوو، یەکەم هەنگاوی گرینگ ئەو بوو کە بۆ یەکپارچەتر بوونی ریزەکانی کادر و پێشمەرگە، بڕیار درا کە تا کۆنفرانس یان کۆنگرە، لایەنی کەم کۆمیتەی ناوەندی تەرمیم بکەنەوە. بەم شێوەیە بڕیار دراوە کە سەرکردایەتیەکی کاتی بۆ حیزب هەڵبژێرن. ئەندامانی سەرکردایەتی بریتی بوو لە:

١- دوکتۆر قاسملوو
٢- کاک ئەمیر قازی
٣- مامۆستا هێمن
٤- کاک حەمەدەمین سیراجی
٥- کاک حەسەن رەستگار
٦- مامۆستا عبدالله حەسەن زادە
٧- کاک یوسف ریزوانی
٨- کاک کەریم حیسامی (کە ماوەیەک دوای ئەو بڕیارە لە دەرەوە گەڕایەوە بۆ کوردستان)

کۆمیتەی سەرکردایەتی کاتی بڕیاریدا کە لە کۆنفرانسێکدا هەم گیروگرفتەکانی حیزب چارەسەر بکەن و هەم خەت و رێبازێک لە پەیرەو و پرۆگرامدا بۆ حیزب دەست نیشان بکەن و بۆ ئەو مەبەستە کۆمیسیۆنێک بە ناوی کۆمیسیونی نووسینی پەیڕەو و پرۆگرام دیاری کرا کە ئەندامەکانی بریتی بوون لە:

١- دکتۆر قاسملوو
٢- کەریم حیسامی
٣- حەمەدەمین سیراجی
٤- مامۆستا عبدالله حەسەن زادە.

ئەو کۆمیسیۆنە گەڵاڵەی پەیرەوپرۆگرامی ئامادە کرد و سەرەنجام رۆژی ١/ ٥/ ١٩٧١ کۆمیتەی سەرکردایەتی بڕیاریدا کە ئەو گەڵاڵەیە بۆ باس و قسە لەسەر کردن بدرێ بە ئەندامانی حیزب تا هەم نەزەراتی خۆیان بدەن بە کۆمیتەی سەرکردایەتی و هەم لە کۆنفرانسی ٣دا بە ئامادەگی زیاترەوە قسەی لەسەر بکەن.

بەیاننامەی ١١ی ئازار و ئەو هەلومەرجە نوێیەی بۆ کورد هاتبووە پێش، شوێنی لەسەر هاوڕێیانی حیزبی ئێمەش دانابوو، هەربۆیە لەسەر مەسەلەی چۆنیەتیی کار و تێکۆشان لە کوردستانی ئێراندا قسەو باسێکی زۆر دەکرا و بیروڕای جۆراوجۆر بڵاو دەبوونەوە. هێندێ کەس ئیحساساتی پێیان وابوو کە دەبێ هەرچی زووترە بچنەوە نێو شاروگوندەکانی کوردستان و شەڕی چەکداری دەست پێ بکەن. هێندێ کەسی دیکەش پێیان وابوو کە بە بێ رێکخراوی حیزبی بە بێ تەشکیلاتێکی رێکوپێک دەست دانە چەک کارێکی دروست نییە. بۆ چارەسەری ئەو ناکۆکی و ئالۆزییە فکرییە رۆژی ١٣/ ٥/ ١٩٧١ کۆمیتەی سەرکردایەتی دوای راوێژ و لێکدانەوەیەکی زۆر ئەم بڕیارانەی دان:

١- «کۆمیتەی ناوەندی نەزەری ئەوەیە کە شۆڕشی چەکدارانە رێگای ئەسڵیی رزگاریی ئێرانە لە ژێر باری رێژیمی شا و ئیمپریالیزم.
٢- کۆمیتەی ناوەندی لەو بڕوایە دایە کە خەباتی گەلانی ئێران گەیشتۆتە قۆناخێکی تازە و زۆر کارەساتی ئەو چەند مانگەی دوایی ئەو راستییە ئیسبات دەکا.
٣- هێندێ شەرتی ئەساسی وەک یەکگرتنی هێزە دیموکراتییەکانی ئێران، شەرایەتی دەرەوەی لەبار بە تەواوی بۆ بەرپاکردنی شۆڕشی چەکداری پێک نەهاتووە. بە تایبەتی روون بوونی هەڵوێستی سەرۆکایەتیی شۆڕشی کوردستانی عێراق زۆر گرینگە.
٤- دەست پێکردنی جوولانەوەی چەکداری بەم چەشنە، واتە بە بێ ئامادەیی و بێ پێکهێنانی تەشکیلاتێکی رێکوپێکی حیزبی و بە هۆی ئەو کەسانەوە کە ناوبانگیان لە کوردستانی ئێران باش نییە، بە راست نازانین.
٥- کۆمیتەی ناوەندی لەو بڕوایەدایە کە حیزب دەبێ لە هەموو جوڵانەوەیەک کە کۆمەڵانی خەڵک پشتیوانیی لێ بکەن، بەشداری بکا.
٦- کۆمیتەی ناوەندی دەبێ رێکخراوی حیزبی ئامادە بکا بۆ ئەوەی بە هەموو هێزییەوە لە بەرپا کردنی شۆڕشی سەرتاسەریی ئێراندا هاوبەشی بکا.
٧- کۆمیتەی ناوەندی دەبێ هەر لە ئێستاوە بە گورجی خەریکی پەروەردە کردنی کادری

سیاسی و عەسکەری بێ.

٨- کۆمیتەی ناوەندی دەبێ لە پێوەندیی خۆی لەگەڵ هێزەکانی دەرەوەی کوردستانی ئێران بۆ بەشدار بوونی حیزب لە جووڵانەوەی چەکداری دا کەڵک وەرگرێ». (*)

رۆژنامەی «کوردستان» ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب کە بۆ جارێکی دیکەش لە ڕێبەندانی ساڵی ١٣٤٩ دا یەکەم ژمارەی تازەی دەرچوو، لە روونترکردنەوەی هەڵوێست و بڕیارەکانی حیزبدا دەورێکی ئەساسیی هەبوو. رۆژنامەی«کوردستان» گرینگترین هۆی پروپاگەندەیی حیزب بوو. دروشمی سەرەکیی حیزب کە لە دوو بەش پێکهاتبوو و هەموو جارێک لە یەکەم لاپەڕەی رۆژنامەی«کوردستان» دا چاپ دەکرا، بریتی بوو لە: بەشی یەکەم، بۆ رووخانی ڕێژیمی کۆنەپەرستی پادشایەتی و بۆ رزگاریی ئێران خەباتی خۆمان پەرە پێ بدەین. بەشی دووەم، بۆ پێکهێنانی خودموختاری لە کوردستانی ئێران لە چوارچێوەی ئێرانێکی دیموکراتیدا تێ بکۆشین. هەروەها «سەرکەوێ خەباتی یەکگرتووانەی گەلانی ئێران» دروشمێکی دیکەی رۆژنامەی «کوردستان» بوو.

پێش ئەوەی ئەو باسە کۆتایی پێ بێنین و بچینە نێو باسەکانی پێوەندیدار بە کۆنفرانسی ٣، بە پێویست دەزانین مەسەلەیەکی دیکە بخەینە بەرچاو:

پاش بەیاننامەی ١١ی ئازار کە بوو بەهۆی خۆشحاڵیی هەموو دڵسۆزێکی کورد، حیزبی ئێمە چاوەڕوان بوو کە سەرکردایەتی شۆڕش و پارتی دیموکرات لە مەڕ پێوەندیی خۆیان لەگەڵ حکوومەتی ئێران و بەرخوردیان بە هاوڕێیانی ئێمە، بە خۆیاندا بچنەوە و ئەو سارد و سڕییەی نێوان ئەم دوو حیزبە لابچێ. کاتێکیش کە لە لایەن مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراقەوە، دەعوەت نامە بۆ بەشداری لە کۆنگرەی ٨ دا بە کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی ئێمە گەیشتبوو، کۆمیتەی ناوەندەیی حیزبی ئێمە زۆری پێ خۆش ببوو و وتارێکی زۆر باش و گونجاوی لەگەڵ هەولومەرجی ئەو کات ئامادە کردبوو. بەڵام لە کۆنگرەدا، سەرەڕای قەول و بەڵێنی پێشوو، دەستەی سەرۆکایەتی کۆنگرە ئیزنی نەدا کە کۆڕی نوێنەرایەتی حیزبی ئێمە وتاری خۆی وەخوێنێ و لەبەر زۆر بوونی وتارەکە بە پێویست نازانین ئەو وتارە لێرەدا بنووسینەوە. بەڵام دەقی نامەی ناڕەزایەتی کۆڕی نوێنەرایتی حیزب بۆ سەرۆکایەتیی کۆنگرەی ٨ی پارتی کە هەر ئەو کات پێشکەش کرا، دەخەینە بەرچاو:

(*) وەرگیراو لە کتێبی« بیرەوەرییەکانم» نووسینی: کەریم حیسامی، بەرگی چوارەم.

«بۆ لێژنەی بەڕێوەبەرایەتی کۆنگرەی هەشتەمی پارتی دیموکراتی کوردستان!

وێڕای سڵاو،

دەستەی نوێنەرایەتیی حیزبیی دیموکراتی کوردستان کە لە لایەن مەکتەبی سیاسی پارتییەوە بە چەشنێکی رەسمی بۆ بەشدار بوون لە جەلەسەی افتتاحییەی کۆنگرەدا دەعوەت کرابوو، پێش کردنەوەی کۆنگرە پێوەندیی بە مەکتەبی سیاسییەوە کرد و رایگەیاند کە وتاری خۆی بۆ خوێندنەوە لە کۆنگرەدا ئامادە کردووە، لەگەڵ ئەوەشدا کە موافقەتی خۆیان بۆ ئەم مەبەستە نیشان دا لە جەلەسەی کردنەوەی کۆنگرەدا بە ئێمە راگەیەندرا کە لەبەر خستنە پێش چاوی هێندێک بەرژەوەندیی تایبەتی، پەیامی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە بەرنامەدا نەگونجاوە، سەرەڕای هەوڵ دانمان بۆ خوێندنەوەی وتارەکە، موافقەتیان نەکرد و پێشنیاریان کرد کە خۆیان لە لایەن ئێمەوە شتێک بە ناوی پیرۆزبایی بخوێننەوە. ئاشکرایە لە کاتێکدا خۆمان لە جەلەسەدا ئامادە بووین و ئەو پێشنیارەمان دایە دواوە. ئێمە پاش دەرچوونی بەیانی ١١ی ئازاری مێژوویی چاوەڕوانی ئاڵ و گۆڕێکی بنەڕەتی بووین لە مەوقفی پارتیدا بەرامبەر بە حیزبمان، کەچی زۆر بەداخەوە سەرنج ئەدەین ئەو سارد و سڕییەی پێشوو هێندێک وردە تێبینی لە هەڵوێستێتی پارتیدا بەرامبەر بە حیزبمان هەر ماوە کە ئەم کارەی پارتی بەڵگەیەکی زیندووی ئەو حەقیقەتە تاڵەیە.

ئێمە لە کاتێکدا سەرکەوتنی کۆنگرەی هەشتەمی پارتی بە ئاوات دەخوازین، ناتوانین ناڕەزایی خۆمان لەو هەڵوێستە نالەبارە بشارینەوە.

دەستەی نوێنەرایەتیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران»

- وێنەیەک بۆ سەرۆک بارزانی بۆ ئاگاداری.
- وێنەیەک بۆ دەستەی نوێنەرایەتی هەموو حیزب و رێکخراوەکانی بەشدار لە جەلەسەی افتتاحییەی کۆنگرەی هەشتەمی پارتی.

بەشی دووهەم

کۆنفرانسی سێهەم و
دیاریکردنەوەی ڕێبازی سیاسی حیزب

ماوەیەک پێش بەستنی کۆنفرانس، سەرکردایەتی بڕیاری دابوو کە دوکتۆر قاسملوو بچێتە لای سەرۆک بارزانی و مەسەلەی بەستنی کۆنفرانسی لەگەڵ باس بکات. هەروەها بڕیار درابوو کە داوای یارمەتیی ماڵیش بکات. دوکتۆر قاسملوو ئەو سەفەرە دەکا و دوای گەڕانەوەی دەڵێ کە مەلا مستەفا گوتوویەتی ئێوە ڕۆژنامەتان بۆ چیەو بۆ بڵاوی دەکەنەوە، ڕۆژنامە بەکەڵکی چی دێ؟ هەروەها گوتبووی کە سەرۆک بارزانی بەڵێنی داوە کە مانگانە ٥٠٠ دینار کۆمەکی ماڵیمان پێ بکات. بەڵام پاشان دەرکەوت کە ئەو بەڵێنیەش وەک پێویست جێ بەجێ نەکرا.

ڕۆژ و کاتی دیاری کراو بۆ کۆنفرانسی (٣) ڕۆژ بەرۆژ نزیکتر دەبووەوە، ئەندامان و کادر و پێشمەرگەکان زۆر بە دڵگەرمی و هەر لەو کاتەدا بە پەرۆشەوە بەرەو پیری کۆنفرانس چوون. حیزب تا ڕادەیەکی باش لە حاڵەتی پرش و بڵاوی بێ سەرە و بەرەیی هاتبووە دەرێ وبەرەو سەربەخۆ بڕیاردان چوو. لێرەدا جێی خۆیەتی کە ئیشارە بە نەخشی بەرچاوی دوکتۆر قاسملوو بکرێ، چونکە بە ڕاستی دوکتۆر قاسملوو دەورێکی کاریگەر و بەرچاوی لە یەک خستنەوەی ریزەکانی حیزب و تەنانەت زیندوو کردنەوەی حیزب لە بواری سیاسیدا هەبوو، چونکە ناوبراو شەخسییەتێکی ئاگا و زانا و تارادەیەکی زۆریش بۆ لایەنە سیاسییەکان ناسراو بوو. بە هاتنەوەی دوکتۆر قاسملوو ناو و ناوبانگی حیزب لە بواری سەربەخۆبوونی حیزب باشتر دەنگی دایەوە، بەچەشنێک کە هەم تا ڕادەیەک

پارتی دیموکرات و هەم حکوومەتی عێراق حیسابێکی تایبەتییان لەسەر حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران دەکرد، بەڵام پێویستە لەسەر کەسایەتیی دوکتۆر قاسملوو ئاماژە بۆ ئەوەش بکەین کە ناوبراو بە هۆی ئەوەی کە زۆربەی دەورانی ژیانی سیاسی هەر لە وڵاتانی ئوروپایی بووە، تاڕادەیەکی بەرچاو لەگەڵ فەرهەنگ و داب و نەریتی کوردەواری نامۆ ببوو، کە ئەو شتە زۆرجار دوکتۆر قاسملووی تووشی گیروگرفت کردوە.

لە هەلو مەرجێکی ئاوا و لە وەزعییەتێکی ئەوتۆی حیزبی داو لە ڕۆژی ٦/٢١/ ١٩٧١ لە شاری کۆیە بە بەشداری ٣٢ کەس کۆنفرانسی سێهەمی حیزبی دیموکرات دەکرێتەوە.

لە سەرەتادا لەسەر ئەوە ناکۆکیی بیروڕا هەبووە، داخوائەوە کۆنفرانسی دوویە، یان کۆنفرانسی سێ، چونکە لە لایەک دوکتۆر قاسملوو پێی لەسەر ئەوە داگرتووە کە ئەوە کۆنفرانسی دوویە. ناوبراو پێی وابووە کۆنفرانسی دوو کە لە ساڵی ١٣٤٨ دا گیرابوو، شەرعیەتی نەبووە و ئەو کۆنفرانسەی ڕەد دەکردەوە. لە لایەکی دیکەش کاک ئەمیر قازی و مامۆستا عبدالله حەسەن زادە .. پێیان لەسەر ڕەوا بوونی کۆنفرانسی دوو داگرتووە. پاش دەمەتەقە و باس و ڕاوێژێکی زۆر، سەرەنجام بڕیار دراوە کە ئەم کۆنفڕانسە کۆنفرانسی سێهەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بێ. ئەم کۆنفرانسە گەڵاڵەی بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی پەسند کردووە و بەو پێیە حیزب خەت و ڕێبازێکی روون و ئاشکرای لە پێش بووە. هەروەها سەرەڕای هێندێک کەم وکوری کە کۆنفڕانسەکە هەیبوو، توانیوبەتی بناخەیەکی ڕێکوپێک بۆ حیزبی دیموکراتی کوردستان دابڕێژێ. بەڵام ئاکامی پێ داگرتنی دوکتۆر قاسملوو لەسەر ناڕەوا بوونی کۆنفڕانسی دوو، ناخۆشەویست بوونی لە نێو لایەنگرانی ئەحمەد توفیق دا وپێ داگرتنی لەسەر کاندیدا بوونی کاک حەمەدەمینی سیراجی(*) بوو بەهۆی پێکهاتنی زەمینەی ناکۆکییەک کە لە ڕەگ و دەماری حیزبیدا ریشەی داکوتا و خودی دوکتۆر قاسملووش هەر بەو هۆیە لەو کۆنفرانسەدا بەوەدەست

(*) کاک حەمەدەمین سیراجی دوای ئەوەی لە کوردستانی ئێران را لە لایەن هاوڕێیانی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبەوە بۆ هێندێک پێداویستی دەنێردرێتە کوردستانی گەرمێن، کارەکان رانا‌پەڕێنێ و سەرەتا لە لای حیزبی شیوعی و پاشان لە لای مام جەلال لە بەکرەجۆ دەمێنێتەوە. بەم هۆیە زۆر لە هاوڕێیان پێیان وابووە کە ناوبراو سەلاحییەتی ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندیی نییە، بەڵام دوکتور قاسملوو گوتبووی ئەگەر نەهێڵن ئەو کاندید بێ، منیش کارناکەم. سەرەنجام لەبەر زەروورەتی بوونی دوکتۆر قاسملوو، کاک حەمەدەمینیش دەبێتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی.

هێنانی ٢٤ دەنگ دەبێتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بەڵام کاک کەریم حەداد کە تەنانەت سەوادی خوێندن ونووسینی ئەوتۆشی نەبوو، هەر چونکە بێ لایەن بووە، بە ٣١ دەنگ دەبێتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. دوکتۆر قاسملوو زۆری گلەیی لە هاوڕێیانی کردووە و گوتوویەتی کە خەتای ئەوان بووە کە ئەویان وەک پێویست نەناساندووە و ئاوا دەنگی کەمی هێناوە. دیارە گلەییەکە زۆرتر لە کاک ئەمیر قازی و کاک حەسەن رەستگار ومامۆستا عبدالله حەسەن زادە بوو.

ئەو هاوڕێیانەی لە کۆنفڕانسی (٣)دا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێراون:

١- دوکتۆر قاسملوو
٢- کەریم حیسامی
٣- محەمەد ئەمین سیراجی
٤- مامۆستا هێمن
٥- عبدالله حەسەن زادە
٦- حەسەن رەستگار
٧- رەسووڵ پێشنەماز
٨- قادر وێردی
٩- سەید رەسووڵ دیهقان
١٠- ئەمیر قازی
١١- کەریم حەداد

لە پاش تەواوبوونی کۆنفرانس، رۆژی ١٩٧١/٦/٢٤ کۆمیتەی ناوەندی لە کۆبوونەوەی خۆیدا دوکتۆر قاسملوو بە سکرتێری گشتیی حیزب و کەریم حیسامی حەمەدەمین سیراجی، مامۆستا هێمن و مامۆستا عبدالله حەسەن زادە بۆ ئەندامەتیی دەفتەری سیاسی هەڵبژاردووە. لێرەدا پێویستە ئیشارە بە وەزعی ئەحمەد تۆفیق بکرێ، چونکە ناوبراو کە پێشتر بەرپرسی یەکەمی حیزب بوو، بەڵام لە کۆنفرانسدا بەشداریی نەکردووە.

رۆژی ١٩٧١/٦/٢٥ کۆمیتەی ناوەندی بڕیاری داوە کە پێوەندیی پێوە بگیرێ و داوای هاتنەوە ژێر بڕیار و دیسیپلینی حیزبی لێ بکرێ، بەڵام ناوبراو لە وەڵامدا گوتبووی کە نە کۆنفرانسم وەک کۆنفرانس قبووڵە و نە ئەو رێبەرایەتییەش بە رێبەرایەتی حیزب

دەزانم.

جارێکی دیکەش لە رۆژی ١٩٧١/٨/٥ دا دەفتەری سیاسی مەئموورییەتی داوە بە مامۆستا عبدالله حەسەن زادە کە پێوەندی لەگەڵ کاک ئەحمەد تۆفیق بگرێ و داوای وازهێنان لە موخالەفەتی حیزبی لێ بکا، بەڵام ناوبراو هەروا دژی رێبەرایەتی حیزب لێرە و لەوێ قسەی دەکرد.

دەفتەری سیاسی لە کۆبوونەوەی رۆژی ١٩٧١/١٠/١٤ دا بڕیار دەدا کە بۆ ئاخر جار پێوەندی بە ئەحمەد تۆفیقەوە بگرێ و پێی بگوترێ کە واز لە تەبلیغاتی دژی ئەندامانی رێبەری بێنێ و بگەڕێتەوە نێو حیزب. بەڵام وا دیارە ئەو پێوەندیانە هیچ سوودیان نەبووەو کاک ئەحمەد نەگەڕاوەتەوە بۆ نێو حیزب هەر بۆیە کۆمیتەی ناوەندی لە کۆبوونەوەی مانگی ژانوییەی ١٩٧٢ بڕیاری داوە کاک ئەحمەد تۆفیق لە حیزب وەلا بنرێ.

لە هاوینی ١٩٧٢ دا دەفتەری سیاسی ئاگادار دەکرێ کە ئەحمەد تۆفیق دیار نییە و خانووەکەشی(لە بەغدا) داخراوە. پاشان دەنگۆ بڵاو دەبێتەوە کە ناوبراو لە لایەن حکوومەتی عێراقەوە گیراوە. دەفتەری سیاسی دەست بەجێ دوای بڵاوبوونەوەی خەبەری گیرانی کاک ئەحمەد، بڕیار دەدا کە شوێن پێی کەون و بۆ ئازادکردنی هەوڵ بدەن. بۆ ئەو مەبەستە مەئمووریەت دەدەن بە جێگری کۆمیسیۆنی پێوەندییەکانی دەرەوە(حەمەدەمین سیراجی) کە لە پێوەندیی خۆی لەگەڵ کاربەدەستانی حکوومەتی عێراقدا زۆربەتوندی داوای ئازادکردن یان شوێن و جێگاکەی بکا، بەڵام بەداخەوە کاربەدەستانی ئەو کاتی حکوومەتی عێراق نەک هەر ناوبراو ئازاد ناکەن و شوێن و جێگاکەی بە حیزب ناڵێن، بەڵکوو دەرکەوت کە کاک ئەحمەد دوای ئەشکەنجەیەکی زۆر ئیعدام کراوە. هۆی گیران و ئیعدام کردنەکەی تا ئێستا وەک نهێنییەک ماوەتەوە و بۆ حیزب مەعلووم نییە، چونکە لەو بارەوە دەنگۆی جۆراوجۆر بڵاو بونەتەوە. خودی حکوومەتی عێراقیش نەک هەر حاشای لە ئیعدام کردنەکەی کردووە بەڵکو هەر حاشای لە گیرانی ناوبراویش کردووە.

کۆنفڕانسی سێهەمی حیزب بە سەرەتای ئاڵ و گۆڕێکی گرینگ لە مێژووی حیزبی دیموکراتی کوردستاندا دەژمێردرێ، چونکە هەروەک پێشتر باس کرا، حیزبی لە ژێر نفووزی ئەم لاو ئەولا دەرهێنا و سەربەخۆی کردەوە و بەرنامە و ئەساسنامەیەکی پێشکەوتووانەی گونجاو لەگەڵ هەلومەرجی بۆ حیزب پەسند کرد. جگە لەوانەش هەروەک رەسمی حیزبە پێشکەوتووەکانە، کۆنفڕانس چەندین پەیامی بۆ ئۆرگان و لایەنە جۆراوجۆرەکان بڵاو

کردوونەوە. هەروەها بە دوای کۆنفرانسی ٣دا حیزب بۆ دامەزراندنی پێوەندیی سیاسی و ئوسووڵی لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستانی و ئێرانی هەوڵی زیاتری داوە و لە پێوەندی لەگەڵ حکوومەتی عێراقیشدا پێوەندییەکەی ڕێکوپێکتر کردووە. لە بواری چاپەمەنی و تەشکیلاتیشەوە هەنگاوی بە کەڵکی هەڵێناوەتەوە، لە لایەک بۆ وشیار کردنەوەی کۆمەڵانی خەڵک و بڵاوکردنەوەی سیاسەتەکانی حیزب ڕۆژنامەی«کوردستان»ی بە شێوەیەکی ڕێکوپێک و پڕ نێوەرۆک چاپ و بڵاو کردۆتەوە و لە لایەکی دیکەشەوە بۆ پەروەردەکردنی ئەندامانی حیزب نامیلکەیەکی نێوخۆیی بە ناوی تێکۆشەر چاپ و لە نێوخۆی حیزبدا بڵاو کردۆتەوە.

هەروەک باسمان کرد، بە دوای کۆنفرانسی سێهەمدا حیزب لە بواری سیاسی و تەشکیلاتیدا پێشکەوتنی بەرچاوی بووە، بەڵام ژیان و گوزەرانی کادر و پێشمەرگەکانی حیزب هێندێک تووشی گیروگرفت بوون. چونکە سەرکردایەتی شۆڕشی کوردستانی عێراق بە پێچەوانەی قەول و قەرارێک کە بە دوکتۆر قاسملوویان دابوو، تا ئەو کاتیش هیچ یارمەتییەکی ماڵییان بە حیزب نەکردووە، هەروەها حکوومەتی عێراقیش هەوڵی داوە کە حیزب بە شێوەیەک بەرێتەوە ژێر نفووزی خۆی و بۆ مەبەستەکانی خۆی، بێ وەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندیی حیزب، لە دژی ڕێژیم هانی بداو لەو پێوەندییەدا هێندێک چاوەڕوانیی هەبووە کە حیزب زۆر مەسئوولانە جووڵاوەتەوە و نەچۆتە ژێر باری ئەو شتانە کە لەگەڵ بەرژەوەندیی خۆی و گەلەکەی نەگونجاون. هەر بۆیە حکوومەتی عێراق ئەو بڕە پارەیەی کە پێشتر داویە بە حیزب، دەیبڕێ و بەم چەشنە حیزب لە باری ماڵییەوە دەکەوێتە تەنگانەی زیاترەوە.

بە دوای ئەو وەزعەدا کاک حەمەدەمین سیراجی و مامۆستا عبداللە حەسەن زادە لە لایەن کۆمیتەی ناوەندییەوە دەچنە کۆیە، کە تا ئەوکاتیش زۆربەی بنەماڵە و کادر و پێشمەرگەکان هەر لەوێ بوون. لە کۆبوونەوەیەکی گشتیدا کاک حەمەدەمین و مامۆستا عبداللە باسی وەزعەکە بۆ بەشدارانی کۆبوونەوەکە دەکەن و داوا دەکەن کە بەشدارانی کۆبوونەوەش نەزەراتی خۆیان بڵێن. بەشدارانی کۆبوونەوە لە نوێنەرانی دەفتەری سیاسی پرسیار دەکەن کە لەو بوارەدا نەزەری کۆمیتەی ناوەندی چییە؟ ئەوانیش وەڵام دەدەنەوە و دەڵێن کۆمیتەی ناوەندی پێی وایە ئەو کارانەی داوامان لێ کراوە لە بەرژەوەندی حیزبدا نین پێمان وایە نەداری و برسیەتی و نەبوونی قبووڵ بکەین، بەڵام سەربەخۆیی بڕیاردان بۆ

حیزب دەستەبەر بکەین، باشترە. بە خۆشییەوە هەموو بەشدارانی کۆبوونەوەکە لەگەڵ ئەو بڕیارەی کۆمیتەی ناوەندی هاودەنگ دەبن.

بەم چەشنە بۆ بەرێوەچوون ودەستەبەرکردنی ژیانێکی نەمر نەژی، هاوڕێیانی کادر و پێشمەرگە لە نێو شار و گوندەکانی ناوچەی سلێمانی، کۆیە، قەڵادزێ و ڕانیە دا بڵاو دەبنەوە و هەرکامیان پیشەیەکی گونجاو لەگەڵ توانای وەزعی خۆی ڕەچاو دەکات. جا لە وردەواڵە فرۆشی، دەرمان ڕشاندنی دێهات، تووتن کردن، حەمباڵی و.. بگرە تا هەر کارێکی دیکەی شەرفمەندانە کە پاروەنانێکی تێدا بایە.

بۆ ئەوەی ئەو هاوڕێیانە لانی کەم دەست مایەیەکیان بۆ کارکردن هەبێ، ئیزن دەدرێن کە ١٧ قەبزە تفەنگ بفرۆشن و پارەکەی بەسەر خۆیاندا دابەش بکەن.

ئەوەی لەو کاتەدا جێگەی ڕێز و تەقدیر بووە، ئەوەیە کە ئەو هاوڕێیانە سەرەڕای باری قورسی ژیان و لە ژێر زەختدا بوونیان لە لایەن کاربەدەستانی شۆڕشەوە دیسان زۆر بە وریایی کاروباری حیزبیان هەر بەرێوە بردوە و پێوەندیی خۆیان بە شێوەی تەشکیلاتی لەگەڵ دەفتەری سیاسی هەر ڕاگرتووە.

دوای کۆنفرانسی (٣) دوکتۆر قاسملوو بۆ سەردانی ماڵ و منداڵی بۆ ئورووپا سەفەر دەکا. بۆیە دەفتەری سیاسی مەئمووریەت دەدا بە کاک کەریم حیسامی کە بۆ باس کردنی چۆنیەتیی کۆنفرانسی سێهەم و وەزعی حیزب، بچێتە لای مەلا مستەفا بارزانی لە حاجی ئۆمەران. ئەو دیدارە دەکرێ، بەڵام سەرۆک بارزانی داوایەک لە حیزبی دیموکرات دەکات کە حیزب ناچێتە ژێر باری. کاک کەریم دەگەڕێتەوە دەفتەری سیاسی لە بەغدا. بۆ جارێکی دیکەش مەئمووریەت دەدرێتەوە کاک کەریم حیسامی کە دیسان سەردانی مەکتەبی سیاسی پارتی بکات و مەلا مستەفا ببینێ. ئەوجارە کاک کەریم هەر کاک ئیدریس بارزانی دەبینێ، بەڵام دیسان بۆچوونەکان یەک ناگرنەوە، چونکە ئەوەی ڕاستی بێ لە لایەک کاک ئیدریس دەیەویست حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران هەروەک دەورانی کاک ئەحمەد تۆفیق هەر لە ژێر نفووز و تەنانەت دەسەڵاتی بارزانی دا بێ، لە لایەکی دیکەشەوە حیزبی ئێمە ویستوویەتی کە کەسایەتیی سیاسی خۆی بپارێزی و لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی تری کوردستان لەسەر ئەساسی حورمەتی دوولایەنە پێوەندیی دۆستانەی هەبێ. دوای ئەو وەزعە کاک ئیدریس بەرخوردی زۆر سارد دەبێ و داوای دیتنی دوکتۆر قاسملوو دەکات.

هەرچەند دوکتۆر قاسملوو ئەو داوایەی کاک ئیدریسی پێ دروست نەبوو، بەڵام بە مەبەستی چارەسەری گیروگرفتەکان و تەنزیم کردنی پێوەندییەکی دۆستانە، دەچێتە لای کاک ئیدریس بارزانی. بەڵام ئەم سەفەرەش نەک هەر دەسکەوتێکی ئەوتۆی تێدا نابێ، بەڵکو حیزبی ئێمە ناچار دەبێ کە لە کۆبوونەوەی ١٩٧١/٦/٨ی کۆمیتەی ناوەندیی خۆیدا بڕیاری نووسینی نامەیەک بۆ کۆمیتەی ناوەندیی پارتی دیموکرات بدات. لەبەر دوورو درێژی نامەکە ناتوانین دەقەکەی لێرەدا بنووسینەوە.

لەو نامەیەدا کۆمیتەی ناوەندی وێڕای رەخنەگرتن لە هەڵوێستەکانی پارتی دەرحەق بە حیزبی ئێمە، هێندێک پێشنیاری بە کەڵکیشی بۆ تەنزیم کردنی پێوەندی دوولایەنە، هێنابووە گۆڕێ.

ئەوەش چەند دێڕێک لەم نامە مێژوویییە: «ئەگەر بەڕێوەبەریی شۆڕشی کوردستانی عێراق پێوەندیی خۆی لەگەڵ حکوومەتی ئێران دەپارێزێ، یا ناپارێزێ، کەیفی خۆیەتی. ئەوەی بۆ ئێمە گرینگە بە نەزەری ئێمە ئەم پێوەندی یە نابێ بە زیانی جووڵانەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران تەواو ببێ. ئێمە لەو بڕوایە داین کە پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق نابێ بچێتە ژێر باری هیچ شەرتێکی حکوومەتی ئێران کە مەبەستی زەربە وەشاندن لە جووڵانەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران و لێدانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بێ..».(*)

رادیۆی شۆڕشگێڕانی ئێران

ساڵی ١٣٥٠(١٩٧١) رێژیمی پاشایەتی ئێران و حکوومەتی عێراق لەسەر هێندێک مەسەلە و یەک لەوانە داگیرکردنی دوورگەکانی ئەبوومووسا، تۆنبی گەورە و تۆنبی بچووک، نێوان ناخۆشییان لێ پەیدا ببوو. بۆیە هەرکام لەو دوو حکوومەتە ببوونە پاڵپشتی نەیارانی حکوومەتەکەی دی، لە هەل ومەرجێکی ئەوتۆدا دەبێ کە بەشێکی بەرچاو لە نەیارانی شای ئێران لە عێراق کۆ دەبنەوە. یەکێک لەو نەیارانە ژێنراڵ پەناهیان، ژێنراڵی فرقەی دیموکرات دەبێ کە دوای تێکچوونی کۆماری ئازەربایجان دەچێتە باکۆ و لەوێرا دەچێتە بەغدا. حکوومەتی عێراقیش بۆ زەربەوەشاندن لە شای

(*) وەرگیراو لە کتێبی(لە بیرەوەرییەکانم) نووسینی: کەریم حیسامی، بەرگی چوارەم.

ئێران و نیزامەکەی ئیمکاناتێکی باش دەدا بە ناوبراو. هەرەوها ئیزنیان دەدا کە بەرنامەیەکی رادیۆیی بەڕێوەبەرن. بۆ ئەو مەبەستە ژێنراڵ پەناهیان لەگەڵ رێبەرایەتی حیزبی ئێمە پێوەندی دەگرێ و داوا دەکا کە حیزب لە بەڕێوەبردنی رادیۆدا بەشداری بکات.

دەفتەری سیاسیی حیزب لە کۆبوونەوەی ١٩٧١/٧/١٥ دا بڕیار دەدا بەو شەرتەی بتوانێ سیاسەتی حیزب لەو رادیۆیەدا بڵاو بکاتەوە، بەشداری لە بەڕێوەبردنی بکات. هەروەها گەڵاڵەیەکی بۆ بەڕێوەبردنی بەرنامەی رادیۆ پێشکەش کرد و کاک حەمەدەمین سیراجی وەک نوێنەری حیزب و بەرپرسی بەشی کوردیی ئەو رادیۆیە کە ناوی «رادیۆی شۆڕشگێڕانی ئێران» بوو، دیاری کردووە.

ماوەیەک ئەو هاوکاریە درێژەی دەبێ. تا ئەو کاتە کە سەننار مامەدی(*) لە نزیک رەواندز، لە لایەن هێزەکانی شۆڕشەوە دەگیرێ و پاشان تەحویلی ئێران دەدرێتەوە و لەو پێوەندییەدا ژێنراڵ پەناهیان بەیاننامەیەکی توندی لەسەر پارتی و سەرۆک بارزانی ئامادە کردووە ویستوویەتی کە بە زمانی فارسی و کوردی لە رادیۆ بڵاو بکاتەوە، بەڵام دەفتەری سیاسی حیزب دژی ئەو بەیاننامەیە دەوەستێ و بەو شێوەیە هاوکاری نێوان حیزب و ژێنراڵ پەناهیان تێکدەچێ. کارێکی گرینگی دیکە کە پاش کۆنفرانس ئەنجام دراوە گرینگی دان بە کاری دیپلوماسی و ناساندنی زیاتری حیزب و جووڵانەوەی گەل بە خەڵک و حکوومەتەکانی هەندەران بووە. لەو پێوەندییەدا لە سیپتامبری ١٩٧١ دەفتەری سیاسی نوێنەری خۆی (کاک کەریم حیسامی) دەنێرێتە لوبنان تا لەگەڵ حیزبی کۆمونیستی لوبنان و حیزبی سۆسیالیستی پێشکەوتنخوازی لوبنان بە سەرۆکایەتیی کەمال جونبەلات پێوەندی بگرێ. ئەو سەفەرە دەکرێ و هەردووک حیزبی ناوبراو پێشوازییەکی باش لە نوێنەری حیزبی ئێمە دەکەن. هەر لە درێژەی ئەو سەفەرەدا لەگەڵ حیزبی کۆمونیستی بولغارستانیش پێوەندی دەگیرێ.

حیزبی توودەش کە ئەو کات ناوەندەکەی لە ئاڵمان دەبێ، داوای چاوپێکەوتن لەگەڵ

(*) سەننار مامەدی پاییزی ١٩٧١ دەچێتە لەندەن و لەوێ لەگەڵ سەفارەتی عێراق پێوەندی دەگرێ. پاش چەند رۆژ لەگەڵ پەناهیان و دوو نەفەری دیکە دەچێتە بەغدا. لەوێ داوای دیتنی رێبەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران دەکات. ئیزنی پێنادەن، پاش ماوەیەک لەگەڵ پەناهیان رێک دەکەوێ و بە مەبەستی هەڵایساندنی شەڕی چەکداری لە لای ورمێ، لەگەڵ ٦ کەس بە ٧ بار فیشەک و تەقەمەنییەوە لە بەغدا را بەرەو سنوور دەکەوێتە رێ. هەر کە لە رەواندز وەدەردەکەوێ تەقەیان لێ دەکرێ و سەننار بە برینداری دەگیرێ و دوای ١٧ رۆژ تەحویلی رێژیمی شای دەدەنەوە.

نوێنەری حیزب دەکا، کاک کەریم پاش ئەوەی بە تەلیفۆن لەگەڵ دەفتەری سیاسی راوێژ دەکات، دەچێتە ئاڵمان و لەوێ رێبەرانی حیزبی توودە دەبینێ. ئیرەج ئەسکەندەری وەک سکرتێری یەکەمی حیزبی توودە رەزامەندیی خۆی لە بەرنامەی پەسند کراوی کۆنفرانسی سێ دەردەبڕێ و دەڵێ بەرنامەیەکی دژی«ئیمپریالیستی» و پێشکەوتنخوازانەیە و دەمانهەوێ لەگەڵ هاوڕێیانی رێبەریی حیزب دانیشتنمان هەبێ، بەڵام کیانووری بە پێچەوانەی سکرتێری یەکەمی حیزبەکەی، پێی وا دەبێ کە حیزبی دیموکراتی کوردستان دەبێ لقی کوردستانی حیزبی توودە بێ، بەڵام نوێنەری حیزبی ئێمە لەو دانیشتنانەدا زۆرتر لەسەر پێکهێنانی بەرە قسەی کردووە. لە ئاخردا قسەکانیان ناگەنە یەک و نوێنەرانی حیزبی توودە داوای مولاقاتێکی دیکە لەگەڵ رێبەرایەتی حیزب دەکەن.

ئەرکێکی گەلێک گرینگی دیکە کە کۆنفرانسی سێهەم خستوویەتە سەرشانی کۆمیتەی ناوەندی، دامەزراندنەوەی تەشکیلاتی حیزب و رێکخراوەکانیەتی لە نێو کوردستاندا. بۆ ئەو مەبەستە کۆمیسیۆنێک لەو هاوڕێیانە پێک دێ: کەریم حیسامی، مەسئوولی کۆمیسیون، حەسەن رەستگار، رەسووڵ پێشنەماز، کەریم حەداد و قادر وێردی، ئەندامانی کۆمیسیۆن.

پاش دامەزرانی ئەو کۆمیسیۆنە چالاکیی تەشکیلاتی وردە وردە دەستی پێکردەوە.

بە تایبەت لە ناوچەکانی بانە، سەردەشت و مەهاباد، پێوەندی لەگەڵ ئەندامانی حیزب تازە دەکەنەوە. بە دوای ئەو چالاکییە تەشکیلاتییانەدا دەبێ کە چەندین کەس لە لاوانی سەردەشت و مەنگوڕایەتی کە زۆربەیان فەقێی حوجرەکان دەبن نامە بۆ رێبەرایەتی حیزب دەنووسن و داوای پێوەندی گرتن دەکەن، کە لە لایەن کۆمیسیۆنی تەشکیلاتەوە وەڵامیان دەدرێتەوە.

لەو سەروبەندەدا دەبێ کە کۆمیتەی ناوەندی بۆ پەروەردەکردنی کادر و پێگەیاندنیان بۆ دوارۆژ بڕیار دەدا دەورەیەکی سیاسی بکرێتەوە. مەئمووریيەتی دانانی ئەو دەورەیە بە کۆمیسیۆنی تەشکیلات دەسپێردرێ. ئەم دەورەیە لە مانگی ئاخری ساڵی ١٩٧١ دەکرێتەوە و ٢١ کەس بەشداریی تێدا دەکەن. لەسەریەک ئەو دەورەیە لە لایەن کۆمیتەی ناوەندییەوە بە دەورەیەکی باش هەڵسەنگێندرا.

بۆ بووژاندنەوەی تەشکیلاتی حیزب لە نێو کوردستاندا هەر دامەزراندنی کۆمیسیۆن و کردنەوەی کلاسی کادر بەس نەبوو، بەڵکو پێویست بوو کە هاوڕێیانی رێبەری و بە تایبەت ئەندامانی کۆمیسیۆن و کادرەکان لە جاران زیاتر چالاکیی تەشکیلاتی ئەنجام بدەن.

یەکێک لەو رۆڵە تێکۆشەرانەی کۆمیتەی ناوەندی کە زۆر چالاکانە دەستی بە کاری رێکخستنەوەی شانەکانی حیزبی دەکا، قادر وێردی دەبێ. ناوبراو لە زستانی ١٩٧٤ سەفەرێک بۆ ناوچەکانی بانە دەکات و هێندێک لە رێکخراوەکانی حیزبی دەبووژێنێتەوە.

لەو سەفەرەدا دەبێ کە کابرایەکی خۆفرۆش و جاسووس بە ناوی سەلیمی خاشەرافەت خۆی لێ نزیک دەکاتەوە و وا دەنوێنێ کە دڵسۆزی حیزب و گەلی کوردە. پاش گەڕانەوەی کاک قادر بۆ سلێمانییش. ئەو کابرا جاسووسە یەک دووجار هاتوچۆی کردووە و بەڕواڵەت کاری حیزبی ئەنجام داوە. چەند رۆژێک پێش نەورۆزی ١٣٥٢ سەلیمی جاسووس دێتەوە سلێمانی. سەرەتای ساڵی ١٣٥٢، مەلا قادر وێردی و کادرێکی دیکە بە ناوی محەمەد سدیق ساڵحی لەگەڵ سەلیم بەرەو ناوچەی بانە دەکەونە رێ. رۆژی پێنج شەممە ١٣٥٢/١/٢ لە نێو شاری بانە، سەلیم بە هاوکاریی دوو ئامۆزای خۆی، مەلا قادر و محەمەد سدیق دەباتە ماڵی عەزیز مستەفا زادە(برای شەهید خەلیل شەوباش) و بۆخۆی دەڕواو خەبەریان لێ دەدا. ساواکی و ژاندارم و پۆلیس دەوریان دەدەن و تەقەو لێکدان دەست پێ دەکات. قادر وێردی زۆر ئازایانە تا دوایین فیشەکی دەمانچە چواردە خۆرەکەی تەقە دەکا و سەرەنجام سەربەرزانە تێکەڵ بە کاروانی شەهیدانی حیزب و گەل دەبێ. محەمەد سەدیق بە برینداری لەوێ دەرباز دەبێ، بەڵام سەرەنجام لەسەر جادەی سەقز- بانە لە لایەن ژمارەیەک لە جاشی (چریک) خۆفرۆش بە دیل دەگیرێ و نوامبری ١٩٧٢(خەزەڵوەری ١٣٥٢) لەگەڵ عەزیز مستەفازادە لە شاری سنە تیر باران دەکرێن.

کۆمیتەی ناوەندی کاتێک کە لە شەهیدبوونی قادر وێردی ئاگادار بووە بەیاننامەیەکی بڵاو کردەوە کە وێرای سەرەخۆشی و ئیشارەکردنی بە خەبات و تێکۆشانی ئەو تێکۆشەرە، داواشی لە کۆڕ و کۆمەڵە بەشەردۆستەکانی جیهان کرد کە بێزاریی خۆیان لەو کردەوەیەی شا و بەکرێگیراوەکانی دەربڕن. بە دوای راگەیەندراوی کۆمیتەی ناوەندیدا لە لایەن رێکخراوەکانی جەبهەی میللی ئێران لە رۆژهەڵاتی نێوە راست، حیزبی کۆمۆنیستی عێراق، لقی پێنجی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق، پارتی دیموکراتی کوردستانی سووریە، یەکیەتیی لاوانی دیموکراتی کوردستانی عێراق، یەکیەتیی قوتابیانی کوردستانی عێراق، رێکخراوی رووناکبیرانی کوردی ئێران لە ئورووپا و زۆربەی رێکخراوەکانی حیزبی پەیام و نامەی سەرەخۆشی بە رێبەرایەتیی حیزب گەیشتووە و ئەو جینایەتە مەحکووم کراوە. هەروەها شەهید کردنی مەلا قادر وێردی لە هەندەرانیش دەنگی

دابووەوە. فینربروگوەی، نوێنەری مەجلیسی لۆردەکان لە لەندەن و سەرۆکی ڕێکخراوی لیبیرەیشن(رزگاری) و ستیوارت سکرتێری کۆمەڵەی مافی مەدەنی ئێرلەندی باکووری، برووسکەی ناڕەزایەتییان بۆ شا لێداوە و ئەو کردەوەیان مەحکووم کردووە.

ڕۆژنامەکانی «باختر امروز» (ئۆرگانی ڕێکخراوەکانی جەبهەی میللی)، «١٩ بهمن» (ئۆرگانی جبهه ء آزادیبخش ملی ایران) «الثورە»، «الجمهوریە»، «التاخی»، کە سێ ڕۆژنامەی گرینگی عێراقن «بیری نوێ»، «ڕۆژنامەی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق»، «هاوکاری» کە لە بەغدا دەرچووە، «ورکیرس پریس» ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی یەکیەتیی سوسیالیستی کریکارانی ئینگلستان، ژمارە ١٠٧١ ساڵی ١٩٧٣، «ئافتون بلادیت» گرینگترین ڕۆژنامەی خەبەری سوئید ڕۆژی ١٩٧٣/٥/٥، «داگینز نی هیتیر» ڕۆژنامەیەکی بە ناوبانگی سوئیدە «لوموند» ڕۆژنامەی بە ناوبانگی فەرانسە «ڕۆناهی» کە لە لایەن کوردەکانی تورکیە بە نهێنی دەردەچوو، هەر کامەیان بە شێوەیەک لەسەر مەسەلەی شەهیدکردنی قادر وێردی وەدەنگ هاتوون و تەنانەت هێندێکیان دەقی ڕاگەیەندراوەکەی حیزبیان چاپ کردووە.

شایانی باسە کە کوردەکانی ئێران دانیشتووی سوئید بەم بۆنەیەوە تەزاهوراتیان کردووە و چوونەتە بەر دەرگای سەفارەت خانەی ئێران، کە بۆتە هۆی ئەوە کە مەسەلەکە زۆرتر لە وڵاتانی دەرەوەدا دەنگ بداتەوە.

بە دوای ئەو کارەساتەدا ڕێکخراوەکانی حیزب تووشی مەترسی دێن و چەند کەسێک لە لایەن ساواکەوە دەستگیر دەکرێن. چەند کەسێکیش ئاوارە دەبن و بەرەو عێراق دەکەونە ڕێ. کاک هاشم کەریمی کە ئەو کات لە تاران بووە و پێوەندیی ڕاستەوخۆی لەگەڵ حیزب هەبووە، کاک مەلا عوسمان میراوەیی ناسراو بە جەلال کە لە بانە خەریکی خوێندنی دەرسی ئایینی دەبێ، لەو کەسانەن کە بە دوای کارەساتی شەهید بوونی مەلا قادر وێردی، تێکۆشانی ئاشکرایان دەست پێکردووە و خۆیان گەیاندۆتە ناوەندی حیزب، کە ئەوکات لە بەغدا بووە.

بەر لەوەی کۆتایی بە باسەکانی پێوەندیدار بە کۆنفرانسی سێهەم بێنین، پێویستە ئاماژە بۆ ئەوە بکەین کە مەلا سەید ڕەشید و چەند کەسی دیکە کە پێشتر پێوەندیان بە حیزبەوە هەبووە، بە لایەنگری لە بۆچوونەکانی ئەحمەد توفیق، لە دژی بڕیارات و کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێراوی کۆنفرانسی سێهەم کەوتنە تەبلیغ کردن، ئەو تاقمە لە ژێر

ناوی کۆمیتەی کاتیی حیزبی دیموکراتدا (کە پاشماوەکەیان دواتر بوو بە کۆمەڵەی یەکسانی) لە گوندی «ئێندزێ»ی ناوچەی ناودەشتی سەر بە شارۆچکەی سەنگەسەر بنکەیان دانابوو. پێویستە ئەوەش بڵێین کە ئەوانە لە لایەن بەشی پاراستنی پارتی دیموکراتەوە کۆمەکیان پێکراوە و چەک و چۆڵیان دراوەتێ. ئەو مەسەلە بۆتە هۆی ئەوە کە لەو پێوەندییەدا چەندین نامە لە بەینی ڕێبەرایەتیی حیزبی ئێمە و پارتی دیموکراتدا ئاڵ و گۆڕ بکرێن. حیزبی ئێمە پێی ناخۆش بووە کە پارتی دیموکرات یارمەتیی ئەو کەسانەی داوە کە زۆر نامەسئوولانە لە دژی حیزبی دیموکرات جووڵاونەوە.

ئەو تاقمە سەرەنجام نەیانتوانی لە ژێر ئەو ناوەدا گەشە بکەن، بۆیە لە ساڵەکانی دواتردا ناوی کۆمەڵەی یەکسانیی کوردستانیان بۆ خۆیان هەڵبژارد.

بەشی سێهەم

کۆنگرەی سێهەمی حیزب و گرینگی دان بە کاری نێوخۆی وڵات

ئەگەر لە ماوەی سێ چوار ساڵی پێش کۆنگرەی سێهەمدا ڕێبەرایەتیی حیزب نەیتوانیبوو وەک پێویست لە نێوخۆی کوردستاندا جم وجۆڵی سیاسی بکات، یان تەشکیلاتێکی ڕێکوپێک دابمەزرێنی، لانی کەم پاش هەوڵ و کۆششێکی زۆر توانیبووی ریزەکانی حیزب یەکگرتوو بکا و لە نێو کادر و ئەندامانی ئاشکرای حیزبدا تەشکیلاتێکی ڕێکوپێک دابمەزرێنێ و سەرەنجام لە کۆنفرانسی سێهەمدا، بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆ و خەت و ڕێباز بۆ حیزب دیاری بکا. بەڵام بە پێی ڕووداوەکانی جیهان وناوچە و بە پێی بەرەو پێش چوونی حیزب لە بواری سیاسی و تەشکیلاتییەوە پێویست بووە کە حیزب هەنگاوی باشتر و خێراتر هەڵێنێتەوە. لەو پێوەندییەدا لە «ڕاگەیاندنێک لەسەر کۆنگرەی سێهەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان» کە لە پێشەکیی بەڵگەکانی کۆنگرەی سێهەمدا چاپ و بڵاوبۆتەوە، ئاوا باسی پێویستیی بەستنی کۆنگرەی سێهەم دەکرێ: «کۆمیتەی ناوەندی پاش لێکدانەوەیەکی زۆر هاتبووە سەر ئەو باوەڕە کە هەلومەرجی ئێستای خەباتی حیزبەکەمان پێویستی بەوە هەیە کە کۆنگرەی سێهەمی حیزب بگیرێ. هەلومەرجێکی نوێی خەبات پێکهاتووە کە پێویستی بە تەرازبەندیی تێکۆشانی ڕابردووی حیزب، ڕوونکردنەوەی زۆر بەسەرهاتی گرینگ و بە تایبەتی بە دیاری کردنی ڕێبازی سیاسیی دوارۆژ و ستراتیژی و تاکتیکی حیزب هەیە و هەروەها پێویستە ئۆرگانی بەڕێوەبەریی حیزب لە کۆنگرەی حیزبیدا کە بەرزترین ئۆرگانی حیزبە هەڵبژێردرێ...».

بەم شێوەیە بە پێی ئەو زەروورەتە ڕۆژی ١٩٧٣/٩/٢٢(ڕەزبەری ١٣٥٢) کۆنگرەی سێهەم کە ٤٩ کەس لە نوێنەرانی ڕێکخراوەکانی حیزبی لە نێوخۆی وڵات و دەرەوە تێیدا

بەشدار بوون، بە خوێندنەوەی سروودی نەتەوایەتیی«ئەی ڕەقیب» لە یەکێک لە بیناکانی نێو شاری بەغدا دەستی بە کارەکانی خۆی کردووە. لە نێو بەشدارانی کۆنگرە ئەندامی وا هەبوو کە لە دامەزرێنەرانی حیزب بوو، هی واش هەبووە کە هەر دووساڵ بەسەر تەمەنی حیزبی بوونیدا رابردووە. بە تەمەنترین ئەندامی کۆنگرە، ٥٢ ساڵ و لاوترین ئەندام ٢٠ ساڵ و تەمەنی نێونجی بەشدارانی کۆنگرە ٣٥ ساڵ بووە.

پاش سروودی «ئەی ڕەقیب» سەرەتا مامۆستا هێمن وەک بە تەمەنترین ئەندامی بەشدار، کۆنگرەی کردۆتەوە و پیرۆزبایی کردووە. ئەوجار دوکتۆر قاسملوو ٤٩ دانە کتێبی(کوردستان و کورد)ی بە سەر بەشدارانی کۆنگرە دا دابەش کردووە.

بەر لەوەی راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی پێشکەش بکرێ، لەسەر ئەوە داخوا کۆنگرەی سێهەمە یان دووهەم، دەمەتەقە دەست پێدەکات. دوکتۆر قاسملوو بە پشتیوانیی هێندێک لە ئەندامانی کۆنگرە لەسەر ئەوە پێی داگرتووە کە ئەمە کۆنگرەی دووهەمە. لە روانگەی دوکتور قاسملوو کۆنگرەی دووهەم شەرعیەتی نەبووە، هەر بۆیە پێی وابووە کە دەبێ ئەوە کۆنگرەی دووهەم بێ. بەڵام زۆربەی ئەندامانی کۆنگرە پێیان وابووە کۆنگرەی دووهەم کە ساڵی ١٩٦٤ لە سونێ گیراوە، شەرعیەتی هەبووە، هەربۆیە پێیان وابوو دەبێ ئەمە کۆنگرەی سێهەم بێ. شتێکی ڕوونە کە هەردوولای باسەکە بۆ ئیددیعای خۆیان دەلیل و بەڵگەیان هێناونەتەوە. سەرەنجام کار دەگاتە دەنگ وەرگرتن لە بەشدارانی کۆنگرە. کۆنگرە بە زۆربەی دەنگ بڕیار دەدا کە ئەمە کۆنگرەی سێهەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانە، بەڵام لەسەر پێشنیاری مامۆستا عبدالله حەسەن زادە، بەشدارانی کۆنگرەی ٣ بەنیسبەت کۆنگرەی ٢ بڕیارێک بەم چەشنە پەسند دەکەن: «کۆنگرەی سێهەمی حیزبی دیموکراتی کوردستان بەیان و بڕیارەکانی کۆنگرەی دووهەم، بێجگە لە بەشێکی کەمیان کە لەسەر مەسائیلی سیاسین، ڕەت دەکاتەوە، بە تایبەت هێندێک هێرشی ناڕەوا و نادروست بۆ سەر کۆماری دیموکراتی کوردستان و بەشێک لە بەڕێوەبەران و کادرەکانی حیزبی مەحکووم دەکات».

دوای ئەو باس و بڕیارانەو راپۆڕتی کۆمیتەی ناوەندی و کۆمیسیۆنی تەشکیلات پێشکەش دەکرێن، کە دوای قسە لەسەرکردن بە تێکڕای دەنگ پەسند کراون.

بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزب، پەسندکراوی کۆنفرانسی سێهەم، بە هێندێک دەستکارییەوە، لەسەر را پەسند کرایەوە. دروشمەکانی خەبات دژی ئیمپریالیزم، جودایی

دین لە دەوڵەت و دەستنیشـان کردنی سۆسیالیزم وەک ئامانجی دوارۆژ پێیان لەسەر داگیراوە.

کۆنگرەی سێهەمی حیزب لەسەر ئەو بڕوایە بووە کە بۆ ڕووخاندنی ڕێژیمی پاشایەتی دەبێ هەموو هێزە نیشتمانپەروەر و شۆڕشگێڕەکان یەک بگرن و لە بەرەیەکدا هاوئاهەنگی بکەن. هەربۆیە حیزب کۆمەڵێک دروشم بۆ دانانی بناغەی بەرەی رزگاریخواز پێشنیار دەکا و رادەگەیەنێ کە بۆ ئەم مەبەستە ئامادەیە لەگەڵ هەموو ڕێکخراوەکانی نیشتمانی و دیموکراتی وتوویژ بکات. دروشمەکانی پێشنیاریی حیزب بەم چەشنەی خوارەوە بوون:

– لابردنی ڕێژیمی دیکتاتۆری سەر بە ئیمپریالیزم

– هێنانە سەرکاری حکوومەتێکی دیموکراتی و نیشتمانی کە بە ئەنجام گەیاندنی ئامانجەکانی خوارەوە بکاتە بەرنامەی کاری خۆی.

– دابین کردنی ئازادییە دیموکراتییەکان بۆ کۆمەڵانی خەڵکی ئێران.

– دانی مافی خودموختاری بە نەتەوەکانی زۆرلێکراوی ئێران لە چوارچێوەی ئێراندا.

– دارشتنی سیاسەتێکی ئابووری – نیشتمانی بۆ پاراستنی قازانجی خەڵک و پێشخستنی وڵات و بەرزکردنی پایەی ژیانی زەحمەتکێشان.

– بە ئەنجام گەیاندنی ئیسلاحی زەوی لەسەرانسەری ئێران بە چەشنێک کە قازانجی جووتیارانی هەژار و نێونجی بپارێزێ.

– دانانی هەشت سەعات کاری ڕۆژانە و دابین کردنی بیمەی کۆمەڵایەتی بۆ هەموو کرێکاران و زەحمەتکێشان.

– لە نێوبردنی نەخوێندەواری و بەرزکردنەوەی پایەی فەرهەنگی و زانستیی گەلانی ئێران.

– هاتنەدەر لە پەیمانەکانی نیزامی و گرتنەبەری سیاسەتێکی سەربەخۆی دەرەوە.

– هاودەردی و لایەنگریی هەموو جووڵانەوەکانی رزگاریخواز و پشتگرتنی مافی دانانی چارەنووسی نەتەوەکان بە دەست خۆیان.

– دامەزراندنی پێوەندی لەگەڵ وڵاتان لەسەر ئەساسی ڕێزگرتن و ناسینی حاکمییەتی نەتەوایەتی و دەست تێوەرنەدان لە کاروباری ناوەوەی یەکتر و پێکهێنانی پێوەندیی دۆستانە و هاوکاری لەگەڵ وڵاتانی دژی ئیمپریالیستی و هەروەها دەوڵەتانی سۆسیالیستی.

کۆنگرە لە دوا کاتەکانی خۆیدا بەشێوەیەکی دیموکراتی و نهێنی کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژاردوە. شایانی باسە کە لەو کۆنگرەیەدا دووکەس لە هاوڕێیانی نێوخۆی کوردستان وەک جێگری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران.

سەرجەمی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و جێگرەکانی هەڵبژێراوی کۆنگرەی سێهەم بریتی بوون لە:

١– دوکتۆر قاسملوو
٢– کەریم حیسامی
٣– محەمەد ئەمین سیراجی
٤– مامۆستا عبدالله حەسەن زادە
٥– مامۆستا هێمن
٦– محەمەد موهتەدی
٧– ئەمیر قازی
٨– دوکتۆر حەسەن شتوی
٩– دوکتۆر سوڵتان وەتەمیشی
١٠– هاشم کەریمی
١١– رەسووڵ پێشنماز
١٢– غەنی بلوریان
١٣– عەزیز یوسفی.

ئەم دووکەسەی دوایی لە زیندانی ڕێژیمی شادا بوون و غیابەن هەڵبژێران.

هەروەها ئەو هاوڕێیانەش وەک ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێران:

١– کەریم حەداد
٢– مەلا سمایل حاجی
٣– حەمە رەسووڵ حەسەن پوور
٤– مەلا سەلام نجنەیی

کە ئەو دوو کەسەی ئاخری لە ئێران دەژیان. هەروەها شایانی باسە کە دوکتور قاسملوو بە سکرتێری حیزب هەڵبژێرایەوە.

کۆنگرەی سێهەمی حیزب بۆ ئەو کەس و لایەن و گەلانە پەیامی ناردبوو:

– پەیام بۆ ئەندامانی حیزب
– پەیام بۆ گەلی کورد لە کوردستانی ئێران
– پەیام بۆ گەلانی ئێران
– پەیام بۆ ڕێکخراوە دژی ئیمپریالیستی و دیموکراتییەکانی ئێران.
– پەیام بۆ زیندانییە سیاسییەکان.
– پەیام بۆ گەلی کورد لە کوردستانی عێراق.
– پەیام بۆ گەلی کورد لە کوردستانی تورکیە.
– پەیام بۆ گەلی کورد لە کوردستانی سووریە.
– پەیام بۆ گەلی فەلەستین
– پەیام بۆ خەباتکەرانی زەففار.
– پەیام بۆ گەلی کامبۆج
– پەیامی هاودەردی لەگەڵ گەلی شیلی.
– پەیام بۆ گەلی ئێرلەند.
– پەیام بۆ گەلانی ئاسیاو ئەفریقا و ئەمریکای لاتین.

دوای تەواوبوونی کۆنگرە پێویست بووە کە کۆمیتەی ناوەندی لەسەر دوو مەسەلەی گرینگ ساغ بێتەوە: یەکەم، ئەوە کە هەست بەوە کراوە لە داهاتوویەکی نەهێندە دووردا لە نێوان حکوومەتی عێراق و پارتی دیموکراتدا شەڕ دەست پێدەکاتەوە، بۆیە پێویست بوو کە حیزب خۆی بۆ هەلومەرجێکی ئەوتۆ ئامادە بکات. دووهەم، شت ئەوە بوو کە پاش ئەوەی هاوکاریی رادیۆیی نێوان حیزب و ژێنراڵ پەناهیان پەکی کەوتووە، حیزب داوای لە حکوومەتی عێراق کردووە کە ئیزن بدات لە رادیۆی بەغداوە بەرنامەیەکی نیو سەعاتی بەڕێوە بەرێ. بۆیە پێویست بوو کە کۆمیتەی ناوەندی لەسەر ئەو مەسەلەیەش بڕیاری یەکجاری خۆی بدا.

کۆمیتەی ناوەندی کۆ دەبێتەوە و پاش لێکۆڵینەوە و راوێژێکی زۆر لەمەڕ هەردووک مەسەلەکاندا بەم چەشنە بڕیار دەدا:

«١– ئەگەر لە کوردستانی عێراق شەڕ هەڵگیرسێتەوە، کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان، عێراق بەجێ بێڵێ و بچێتەوە ئێران و خەباتی خۆی لە کوردستانی ئێران درێژە پێ بداو کۆمیتەی ناوەندی هەر لە ئێستاوە پێویستە هەنگاو بۆ ئامادەبوون باوێژێ.

٢– کۆمیتەی ناوەندی بە زۆربەی دەنگ بڕیار دەدا کە بەرنامەی رادیۆیی لە رادیۆی بەغداد بەڕێوەبەری».

دانانی ئەو بەرنامە رادیۆییە سوودی باشی بۆ حیزب هەبووە، لەو بەرنامەیەدا پێڕەو و پڕۆگرامی کۆنگرەی ٣، راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی و شیعر و سروودی نیشتمانی بڵاودەکرانەوە. بەڵام بەداخەوە ئەو بەرنامەیە زۆری نەخایاند، چونکە لە نێوان حکوومەت و شۆڕشی کوردستانی عێراقدا شەڕ ساز دەبێتەوە و ڕێبەرایەتیی حیزبی ئێمەش تووشی گیروگرفت دەبێ و بەرنامە رادیۆییەکەشی پێ تەعتیل دەکەن. هەر لەو سەروبەندەشدا دەبێ کە ئیرەج ئەسکەندەری و نورەدین کیانووری کە پێشتر داوای چاوپێکەوتن لەگەڵ ڕێبەرانی حیزبیان کردبوو، بۆ هێندێک ئیش و کار دەچنە بەغدا و بە ڕێبەری حیزبی کۆمۆنیستی عێراقیان گوتبوو کە دەیانهەوێ چاویان بە ڕێبەرانی حیزبی دیموکرات بکەوێ، بەڵام حکوومەتی عێراق بەو شتەی زانیوە و موخالەفەتی لەگەڵ کردوون.

یەکێکی دیکە لە کارە گرینگەکانی حیزب دوای کۆنگرە ئەوە بوو کە دەفتەری سیاسی بڕیار دەدا بە مەبەستی باشتر شارەزاکردنی ئەندامی ڕێبەری بەسەر مەسائیلی سیاسی و تیئۆریداو .. ،کلاسێکی سیاسی بۆ ئەندامانی ڕێبەری دابنێ، ئەو کلاسە رۆژی ١٩٧٤/٢/٢ دەستی پێ کردووە، دوکتۆر قاسملوو دەرسی فەلسەفە، ئابووریی سیاسی، مەسەلەی کورد و پێوەندیی نێونەتەوایەتیی گوتۆتەوە. مامۆستاکانی دیکەش بریتی بوون لە: کاک کەریم حیسامی، کاک هاشم کەریمی، دوکتۆر سوڵتان وەتەمیشی و کاک حەمەدەمین سیراجی. ئەو کلاسە ٢٥ رۆژی خایاندوە. لە رۆژی تەواوبوونی کلاسەکەدا دوکتۆر قاسملوو دەڵێ: ئێستا کە نزیک بە تەواوی ئەندامانی ڕێبەری لێرەن و مەترسیی ئەوەش هەیە کە پارتی و حکوومەت بە یەکجاری تێک بچن، پێویستە چاوێک بە بڕیاری پێشوومان، لەمەڕ چوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کوردستانی ئێران، لە کاتی هەڵگیرسانەوەی شەڕدا بخشێنینەوە.

لەسەر رەتکردنەوە یا وەک خۆ هێشتنەوەی ئەو بڕیارە، باس و دەمەتەقێ دەست پێدەکا کە سەرەنجام بە زۆربەی دەنگ بڕیارەکەی پێشوو هەڵدەوەشێتەوە، بڕیارێکی دیکە بەم چەشنە پەسند دەکرێ:

«١– بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی کە بریتی بوو لەوە کە ئەگەر لە کوردستانی عێراق شەڕ دەستی پێکردەوە، بەڕێوەبەر و ڕێکخراوی حیزب لە عێراق بە چەکداری بچێتەوە کوردستانی ئێران و خەباتی چەکداری دەست پێ بکا ، هەڵوەشێتەوە و پەیڕەوی لە تیئۆری

راپەڕینی چەکداری ئیجباری نەکا کە نەتیجەی کەوتنە مەترسیی هەموو حیزبە.

٢- درێژە پێدان بە تێکۆشانی حیزبی لە هەموو هەل ومەرجێکدا بە تەنیا ڕێگای ئوسوولی دادەنێ و بە پێویستی دەزانێ بۆ ئەم مەبەستە لە ئێستاوە تێبکۆشێ».

هەروەکو کۆمیتەی ناوەندی پێشبینی کردبوو، ڕۆژبەڕۆژ زیاتر نێوانی حکوومەتی عێراق و پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق، ناخۆش دەبوو، هەردوو لا لە یەکتر دەکەوتنە بیانوو. شایانی باسە کە شا و ڕێژیمەکەشی لەو بەینەدا لە بواری فیتنە گێڕییەوە دەوری بەرچاویان هەبووە. چونکە شا بە هیچ جۆر لایەنگری چارەسەری کێشەی کورد لە هیچ کام لە پارچەکاندا نەبووە. بەداخەوە سەرەنجام مەسەلەکە بەو لایەدا دەکەوێ کە شا و ئەربابەکانی پێیان خۆش بووە.

ڕۆژی ٩ی مانگی مارسی ١٩٧٤ کاک ئیدریس بارزانی بێ ئەوەی لە وتوویژی خۆی لەگەڵ حکوومەتدا بە ئاکام بگا، دەگەڕێتەوە کوردستان و بەم شێوەیە مەترسیی دەست پێکردنەوەی شەڕ زیاتر دەبێ.

لە نێوان ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبدا جیاوازیی بیروڕا لەسەر هەڵوێستەکانی پارتی دیموکرات و حکوومەتی عێراق دەست پێدەکا و زۆر جار دەمەتەقەشیان دەبێ.

سەرەنجام دەفتەری سیاسی بڕیار دەدا کە ئەگەر شەڕ دەست پێ بکاتەوە و ئیمکانی مانەوە لە بەغدا نەبێ، ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسی بڵاو بن، ژمارەیەک بێنەوە کوردستانی عێراق، چەند کەسێک لە بەغدا وەمێنن و چەند کەسێکیش بچنە ئوروپا. سەرەنجام پاش ١١ی ئازاری ١٩٧٤، شەڕی نێوان حکوومەتی عێراق و شۆڕشی کوردستان دەست پێدەکاتەوە و حیزب لە بواری سیاسیدا وا ساغ ببووەوە کە لەو پێوەندییەدا بێ لایەنی خۆی بپارێزێ.

لە مانگی ٥/ ١٩٧٤ڕێبەرایەتیی حیزبی توودە داوای کردووە کە نوێنەری حیزب کاک کەریم حیسامی ببینن. ئەو مولاقاتەش دەکرێ، کیانووری داوای روون بوونەوەی هەڵوێستی حیزب بە نیسبەت شەڕ سازبوونەوە لە کوردستاندا دەکا. ئەم کۆبوونەوەیەش ئاکامێکی ئەوتۆی نابێ، ڕێبەرانی حیزبی توودە داوای چاوپێکەوتن لەگەڵ دوکتۆر قاسملوو دەکەن، دوکتۆر قاسملووش لەو سەروبەندەدا کە وەزعی عێراق بەرەو ئاڵۆزی دەڕوا، لە لایەن دۆستانەوە پێی دەگوترێ کە لە عێراق نەبێ باشە. هەر بۆیەئەویش بەرەو ئورووپا دەچێ.

لە ڕۆژەکانی سەرەتای مانگی ٨ی ١٩٧٤دا کۆڕی نوێنەرایەتیی حیزب(دوکتۆر قاسملوو ،کەریم حیسامی و حەمەدەمین سیراجی) لەگەڵ ڕێبەرانی حیزبی توودە(ئیرەج ئەسکەندەری، کیانووری و عەلی گەلاوێژ) لە «بێرلین» کۆدەبنەوە.

لەو کۆبوونەوەدا ئاغای ئەسکەندەری لەسەر پێویستیی لێک نزیک بوونەوەی هێزە نەیارەکانی ڕێژیم قسەی کردووە، بەڵام ئاغای کیانووری تەنانەت حارز نەبووە حیزبی دیموکراتی کوردستان(ئێران) بە ڕەسمی بناسێ و لەمەڕ ناولێنانی کۆبوونەوەکەش گوتوویەتی: «دەبێ بڵێین کە حیزبی توودە لەگەڵ چەند کوردی پێشکەوتنخوازی ئێرانی دانیشتنی بووە».

بەڵام کۆڕی نوێنەرایەتیی حیزبی ئێمە کە زۆر بە سەداقەتەوە بۆ لێک نزیک بوونەوەی هێزە نەیارەکانی ڕێژیم هەوڵیان داوە، تەنانەت ئامادە بوون کە بنووسرێ ڕێبەرانی حیزبی توودە لەگەڵ ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستان کۆبوونەتەوە.

عەلی گەلاوێژ و ئیرەج ئەسکەندەری ئامادە بوون ناوی حیزبی دیموکراتی کوردستان بنووسرێ، بەڵام کیانووری لە هەڵوێستی ئەوان تووڕە دەبێ و جانتاکەی دەست دەداتێ و لە شوێنی کۆبوونەوەکە دەچێتە دەر. بەم شێوەیە کۆبوونەوەکە بێ ئەوەی ئاکامێکی بووبێ، تێکدەچێ.

دوکتۆر قاسملوو بە پێی بەرنامەیەک کە بۆ خۆی دایڕشتبوو، ویستوویەتی ماوەیەک لانی کەم تا وەزعی عێراق بە لایەکدا روون دەبێتەوە، لە ئورووپا بمێنێتەوە، بۆیە باسی چوونەوە چیکۆسلوواکی و دەرس گوتنەوە لە زانکۆ لەگەڵ کاک کریم و کاک حەمەدەمین دێنێتە گۆڕێ. ئەوان موخالەفەتی لەگەڵ دەکەن و دەڵێن دروست نییە بە بێ ئاگاداریی کۆمیتەی ناوەندی ئەو کارە بکەی، بەڵام دوکتۆر قاسملوو دوای هێندێک تەوجیهات، نامەیەک بۆ کۆمیتەی ناوەندی دەنووسێ و پێشنیار دەکا کاک کەریم حیسامی وەک جێگری سکرتێر هەڵبژێرن.

دوای گەڕانەوەی کاک کەریم بۆ بەغدا، کۆمیتەی ناوەندی کۆبوونەوە دەکا و بۆ جارێکی دیکەش لەسەر هەلومەرجی پێکهاتوو قسەوباس دەکەن. سەرەنجام بڕیار دەدەن کە بە ناوی کۆمیتەی ناوەندییەوە بەیاننامەیەک بڵاو بکەنەوە.

لەو بەیاننامەیەدا کۆمیتەی ناوەندی پێی لەسەر ئەوە داگرت کە کێشەی کورد و حکوومەتی عێراق ڕێگەچارەی نیزامیی نییە. حیزب زۆر بە راشکاوی لایەنگری چارەسەری ئاشتییانەی کێشەکە بووە و پێی وابوو کە لەو ئاڵۆزییە دوژمنانی کورد وعێراق کەڵک وەردەگرن، هەروەها لەو بەیاننامەیەشدا حیزبی ئێمە بێ لایەنیی خۆی

پاراستووە و بەلای لایەنگری لە هیچ لایەکدا نەکەوتووە.

چونکە لەو بەیاننامەیەدا حیزبی ئێمە شۆڕشی کوردستان و پارتی دیموکراتی خەتابار نەکردووە، حکوومەتی عێراق، بەرەبەرە هەڵوێستەکانی بە نیسبەت حیزب دەگۆڕێ و دەکەوێتە حاڵەتی بیانوو پێگرتن. کە نموونەی ئەو شتە گرتنی ٥ کەس لە ئەندامانی حیزب لە شاری کۆیە دەبێ. هەروەها بۆ هاتوچۆی ئەندامانی ڕێبەریش بۆ کوردستانی عێراق، زۆرجار گیروگرفتیان پێکهێناوە.

ساڵی ١٩٧٥ دەست پێدەکا و وەزعی کوردستانی عێراق هەروا ئاڵۆزتر دەبێ. ئەو ئاڵۆزییە لەسەر حیزبی ئێمەش شوێن دادەنێ. ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بەشی زۆریان لە کوردستانی عێراق دەبن و چەند کەسێکیش لە ئورووپا. ئەندامانی دەفتەری سیاسی لە بەغدا دەبن و بەکاری نووسینی ڕۆژنامە و نامیلکەی نێوخۆیی تێکۆشەر و هێندێک پێوەندی لەگەڵ ئەم لا و ئەولا خەریک دەبن. زیاتر لە ٢٥٠ کەسیش لە کادر و پێشمەرگە و ئەندامانی حیزب هەر لە کوردستانی عێراق دەبن.

شەڕە جنێو و تەبلیغاتی ئێران و عێراق لە دژی یەکتر بە ڕواڵەت لە جاران توندتر دەبێ، حکوومەتی عێراق بۆ پشتیوانی لە خۆی و لە دژی ئێران کۆنفرانسێکی گەورە پێکدێنێ، حیزبی ئێمەش دەعوەت دەکرێ.(*) بەڵام هەر لەو کاتەدا بۆ زۆر کۆڕ و کۆمەڵ و لایەن دەردەکەوێ کە لە ژێر ئەو هەراوبگرە ڕواڵەتییەدا سات و سەودایەک لە نێوان ئێران و عێراقدا بە شێوەی نهێنی لە گۆڕێدایە.

شتێکی روونە هەر نەوعە سازانێکی ئێران و عێراق، لە هەلومەرجێکی ئەوتۆدا لەسەر کەوڵی کورد دەکرێ، بۆیە ڕێبەرایەتی حیزب هەم لە عێراق و هەم لە دەرەوە دەکەوێتە جم وجۆڵی سیاسی و پێوەندی گرتن لەگەڵ ئەم لا و ئەولادا. بەهۆی پێوەندی گرتن لەگەڵ دیپلۆماتێکی سۆڤیەتی، حیزب ویستوویەتی لە کارەساتەکە پێشگیری بکا. نوێنەری حیزب لەو بارەوە دەچێتە لای کاک ئیدریس بارزانی، پەیامی دیپلۆماتە رووسەکەی دەداتێ، وەڵامەکە وانابێ کە حیسابی لەسەر بکرێ. بۆیە بەم شێوەیە ئەو هەوڵەش بێ ئاکام دەبێ.

ڕۆژی ١٩٧٥/١/١٥ حکوومەتی عێراق حیزبی ئێمەی ئاگادار کردووە کە یان دەبێ لەسەر بارزانی بنووسن و وەک پیاوی ئەمریکا بیناسێنن، یان نابێ ڕۆژنامەکەتان چاپ

(*) وتاری نوێنەری حیزب تەنیا وتارێک بووە کە لەو کۆنفرانسەدا دژی شۆڕشی کوردستانی عێراق و مەلا مستەفا بارزانی نەدواوە.

بکەن. پاش باس و راوێژ دەفتەری سیاسی دێتە سەر ئەو بڕوایە کە ڕۆژنامەکە چاپ نەکەن و هیچ لە دژی بارزانی و بزووتنەوەی کورد نەنووسن.

ڕۆژی ١٩٧٥/٣/٦ دەنگوباسی رێککەوتنی ئێران و عێراق لە «الجزایر» بڵاو دەبێتەوە و گەلی کورد بە گشتی تووشی نیگەرانییەکی زۆر دەبێ. هەردوو ڕۆژ دواتر (١٩٧٥/٣/٨) حکوومەتی عێراقی بە نوێنەری حیزب(محەمەد ئەمین سیراجی)یان گوتووە کە دەبێ هەموو چاپەمەنییەک دابخەن و هاتوچۆی ئێرانیش نەکەن.

وەزعەکە هەر دێ و مەترسیدارتر دەبێ، خیانەتی شای ئێران دەرحەق بە شۆڕشی کوردستانی عێراق روون و ئاشکرا دەبێ. لەو کاتەدا کۆمیتەی ناوەندیی حیزب نامەیەک بەو نێوەرۆکە بۆ دەفتەری سیاسیی پارتی دەنووسێ: «ئێستا کە شای ئێران خیانەتی لەگەڵ شۆڕشی کورد کرد و لە پشتەوە را خەنجەری لێدا، کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران پێشنیار دەکا: « شەڕ بخەنە ئێران و با شۆڕشی کورد درێژەی هەبێ و بتەنێتەوە. حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران شان بەشانی خەڵکی کوردستان وەک پێشمەرگەیەک لە ژێر ڕێبەرایەتی پارتیدا بە هەموو تواناوە بەشداری دەکا، تکاتان لێ دەکەین چەک دامەنێن، بڵاوە بە شۆڕش مەکەن، با خوێنی هەزاران لاوی کورد بە فیڕۆ نەڕوات». بەڵام بەداخەوە بەر لەوەی نوێنەری حیزب بگاتە حاجی ئۆمەران، ئەو ناوە چۆڵ دەکرێ و بارگە و بنە و مەقەڕ و ماڵ بەرەو دیوی ئێران ئاودیو ببوون.

بەم شێوەیە ئەم شۆڕشەی کورد لە کوردستانی عێراق بەهۆی خۆش باوەڕیی ڕێبەرانی بزووتنەوە بە دوژمنان و رێککەوتنی دوو قۆڵیی ئێران- عێراق و پشتیوانیی ئەمریکا لەو رێککەوتنە، تێک دەشکێ و خەڵکی کورد بە گشتی تووشی دڵساردی و ناهومێدی دەبن.

پاش ئەوەی حکوومەتی عێراق ئیزن نادا ڕۆژنامەی کوردستان لە بەغدا چاپ بکرێ، ڕێبەرایەتی حیزب بڕیار دەدا کە هەرچۆنێک بێ ڕۆژنامەکە، ئەگەر لە هەندەرانیش بێ، هەر چاپ بکرێ. ڕۆژنامەی«کوردستان»یش وەک ئەندامانی حیزبی تووشی گیروگرفت دەبێ، بەڵام لە تێکۆشان ناوەستێ. لە سوئید و لە بێروت، پاریس و ئاڵمان و لە هەر کوێ هەلی بۆ رەخسا بێ، چاپ بووە و خزمەتی خوێنەرانی کردووە و سیاسەتی حیزبی بۆ باس کردوون و ڕۆژنامەکە بە شێوەی مومکین بە دەستی ئەندامانی حیزبی لە نێوخۆی کوردستانی ئێرانیش گەیشتووە.

لە پێوەندی لەگەڵ چاپ بوونی ڕۆژنامەی«کوردستان» لە بێروت دا، پێویستە سوپاسی

کاک سەلاح بەدرەدین تێکۆشەری بەناوبانگی کوردی سووریە بکرێ، چونکە ناوبراو لەو بوارەدا ئەوکات هاوکارییەکی بەرچاوی حیزبی ئێمەی کردووە.

لەسەر مانەوەی کۆمیتەی ناوەندی لە عێراق، لە نێو ئەندامانی رێبەریدا ناکۆکیی بیروڕا هەبوو. دوکتۆر قاسملوو کە بۆ خۆی لە دەرەوە دەبێ، پەیتا پەیتا داوا دەکا عێراق بەجێ بیلێن و بۆ وڵاتێکی دیکە بچن، بەڵام بەشێکی زۆری ئەندامانی رێبەری هەم بە پێی لێکدانەوەی خۆیان و هەم بە پێی ئامۆژگاریی حیزبی شیوعیی عێراق(*) لەسەر بەردەوام بوونی پێوەندیی حیزب لەگەڵ حکوومەتی عێراق و مانەوەی رێبەری لە بەغدا پێیان داگرتووە، چونکە عێراقیان وەک پردێکی پێوەندی گرتن لەگەڵ کوردستانی ئێران سەیر کردووە.

بە تایبەتیش لەو سەروبەندەدا لە نێوخۆی کوردستانی ئێراندا جم وجۆڵی سیاسیی رێکخراوەکانی حیزبی دەستی پێکردۆتەوە، رۆژنامەی«کوردستان» و "تێکۆشەر"یان پێدەگا، بۆیە پێویست بووە کە رێبەریی حیزب لە کوردستان نزیک بێت و سەرپەرستی تەشکیلاتی حیزبی بکا. بەڵام دوکتۆر قاسملوو هەر لەسەر چوونەوەی ئەندامانی رێبەری پێ دادەگرێ، تا سەرەنجام رۆژی ١٩٧٦/٢/١٢ کۆمیتەی ناوەندی مەوجوود لە عێراق لە شاری کۆیە کۆبوونەوە دەکا و پاش باس و راوێژ ئەم بڕیارە پەسند دەکا: «کۆمیتەی ناوەندی پێشنیاری دوکتۆر قاسملوو لە بارەی بەجێهێشتنی عێراق و گۆڕینی سیاسەتی حیزب رەت دەکاتەوە. پێویستە بە درێژی نامەی بۆ بنووسرێ و کاک کریم حیسامی سەفەر بکا و بچێ قسەی لەگەڵ بکا».

کاک کەریم سەفەرەکە دەکا و دەگەڕێتەوە، بەڵام بۆ ساغ بوونەوەی زیاتر پێویست بوو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی کۆببنەوە. لەسەر ئەو ئەساسە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی نیشتەجێ لە بەغدا و کوردستانی عێراق دەچنە ئورووپا و رۆژی ١٩٧٦/٥/١٣، لە شاری وارنای بولغارستان کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی دەست پێدەکا. لەو کۆبوونەوەیەدا پاش راوێژ و قسەوباسێکی زۆر لەسەر وەزعی مەوجوود، دوکتۆر قاسملوو لەسەر چۆنیەتیی کارو تێکۆشانی داهاتوو گەڵاڵەیەک بە ناوی گەڵاڵەی(سیا-می) واتە سیاسی- نیزامی پێشکەش بە کۆبوونەوە(پلینۆم) دەکا. بە گوێرەی ئەو گەڵاڵەیە کە بە هێندێک دەسکاریەوە تەئیید دەکرێ، دەبوو رێبەری و ئەندامانی حیزبی وردە وردە لە

(*) حیزبی شیوعی لە هەموو ئەو دەورانە ئاڵۆزەدا کە مەقەڕیان لە بەغدا بووە، زۆر سادقانە لەگەڵ حیزبی ئێمە جووڵاونەتەوە.

عێراق را بەرەو ئێران بچنەوە، چەک پەیدا بکەن، کۆمیتەی سێ کەسی یا کەمتر لە شارەکانی کرماشان، سنە، ورمێ، تەورێز، تاران، مەهاباد، دابمەزرێنن، ئەو کۆمیتانە بەیەکەوە پێوەندییان هەبێ و...

کۆمیتەی ناوەندی، کۆمیتەیەکی بۆ جێ بەجێ کردنی(سیامی) هەڵبژارد، بەڵام هیچی بۆ نەکرا، چونکە دوکتۆر قاسملوو کە پێشنیارەکەی کردووە ، گەڵاڵەی داوە، خۆی و دوکتۆر حەسەن شتوی خوارزای و کاک حەمەدەمین سیراجی بۆ ئورووپا دانابوون و حازر نەبووە بۆ خۆی بەرپرسایەتیی کۆمیتەکە بە ئەستۆ بگرێ.

پاش گەڕانەوەی هاوڕێیانی کۆمیتەی ناوەندی بۆ عێراق، دەفتەری سیاسی بە پێی بڕیاری پلینۆم بۆ بەڕێکردنی چەند کەس لە هاوڕێیانی حیزبی بۆ نێوخۆی کوردستانی ئێران ئیقدام دەکەن،کاک سەید رەسووڵ بابی گەورەی(سەید رەسووڵ دیهقان) و فەقێ عەوڵای قەلەڕەشێ ئامادەگیی خۆیان رادەگەیەنن و بە شێوەیەکی تەواو نهێنی ئەو دوو کەسە لەگەڵ نەفەرێکی دیکە بە ناوی میرزا عەلی بەرەو کوردستانی ئێران دەکەونە رێ.

دوای کۆنگرەی سێ هەرچەند لە هێندێک لە شارەکانی وەک بانە،سنە، سەردەشت و تاران، تا رادەیەک پێوەندیی حیزبی دادەمەزرێ، بەڵام ئەو هەنگاوە هەوڵێن هەنگاوە کە لەودا راستەوخۆ کادر دەنێرنەوە نێوخۆی وڵات. پاش ماوەیەک سەید رەسووڵ دەگەڕێتەوە بەغدا و دەڵێ لەگەڵ چەند کەسی شاری مەهاباد قەرارم داناوە بێنە دەرەوەی شار، بۆ ئەوەی باشتر لەگەڵیان ساغ بینەوە، پێویستە یەکێک لە هاوڕێیانی رێبەری لەگەڵم بێت و بچین بیانبینین و بەم شێوەیە مامۆستا عبداللە حەسەن زادە و سەید رەسووڵ و کەریم نەستانی بۆ ئەنجامی ئەو سەفەرە بەرەو کوردستانی ئێران وەڕێ دەکەون.

لە مانگی ١٩٧٦/١١ دوکتۆر قاسملوو و کاک ئەمیر قازی لە ئورووپا را دێنەوە بۆ عێراق. رۆژی ١٩٧٦/١١/٢١ کۆمیتەی ناوەندی کۆبوونەوەی خۆی دەست پێدەکا.

پاش باسێکی چەند رۆژە و هەمەلایەنە لەسەر بارودۆخی تێکۆشان و لێکدانەوەی هەلومەرجی خەبات، بڕیار دەدا کە بۆ پیادەکردنی نەخشەی(سیامی) هەنگاو باوێژرێ. بۆ ئەو مەبەستە کۆمیتەیەک هەڵدەبژێرن کە ئەندامەکانی بریتی دەبن لە:

دوکتۆر قاسملوو، کاک ئەمیر قازی، کاک حەمەدەمین سیراجی، مەلا رەسووڵ پێشنماز، مامۆستا عبداللە حەسەن زادە. بەڵام پاش دوو رۆژ مامۆستا عبداللە حەسەن زادە لەو پێوەندییەدا خۆی دەکێشێتەوە دوایە لە جێگەی ئەو مەلا سمایلی حاجی هەڵدەبژێرن.

هەر دوابەدوای ئەو کۆبوونەوەیە، رۆژی ١٩٧٦/١١/٢٧ دوکتۆر قاسملوو سەرەڕای

ناڕازی بوونی بەشێکی زۆر لە ئەندامانی ڕێبەری، دیسان دەچێتەوە ئورووپا و گیروگرفتەکانی حیزب بەسەر هاوڕێیانی دیکەدا بەجێ دێڵێ.

چەند ڕۆژ دواتر بەرپرسی موخابەراتی حکوومەتی عێراق(سعدون شاکر) لە جەلەسەیەکدا کە لەگەڵ نوێنەرانی حیزب دەیبێ دەڵێ: «لە چەند ساڵی ڕابردوودا ئێمە یارمەتیی ئێوەمان داوە، بەڵام ئێوە یارمەتیی ئێمە نادەن، ئێستا لە کوردستاندا عەسابەی(پارتیزانی)) جەلال تاڵەبانی دەسووڕێنەوە. مەلا مستەفا نۆکەری ئیمپریالیزم بوو، بۆیە دەمانهەوێ لەسەر ئەوانە بەیانێک دەربکەن و کردەوەی ئێستاو ڕابردوویان مەحکووم بکەن. هەروەها گلەیشی لە سکرتێری حیزب هەبووە کە لەگەڵ نەیارەکانی ئەوان پێوەندیی هەبووە. نوێنەرانی حیزب لە وەڵامدا گوتوویانە لە پێوەندی لەگەڵ خەبات دژی ئیمپریالیزم و شای ئێران ئێمە هاوخەباتین و چیمان لە دەست بێ، دەیکەین، بەڵام لە پێوەندی لەگەڵ کاروباری نێوخۆی عێراقدا ئێمە دەست لە کاروباری ئێرە وەرنادەین و.».

سەرەنجام سعدون شاکر دەڵێ: «ئەگەر وایە ئێوە لە دەرەوەی عێراق شوێنێک بۆ خۆتان بدۆزنەوە، مانەوەتان لە عێراق نابێ». بەم شێوەیە ڕێبەرایەتی حیزب دەکەوێتە ژێر فشار و نیگەرانی.

سەرەتای ساڵی ١٩٧٧ بە پێی داخوازی پێشوو، حکوومەتی کۆماری یەمەنی دیموکراتی، موافقەتی چوونی هەیئەتی حیزب بۆ وڵاتەکەی دەکا. دەفتەری سیاسی بڕیار دەدا کە دوکتۆر قاسملوو(کە ئەو کات لە ئورووپا دەبێ) لەگەڵ کەریم حیسامی ئەو سەفەرە بکەن.

دوکتور قاسملوو و کاک کەریم لە کوێت یەک دەگرنەوە و دەچنە یەمەن. لەوێ هەم لەگەڵ عەبدولفەتاح ئیسماعیل سکرتیری گشتی بەرەی نەتەوایەتیی یەمەنی دیموکراتی و هەم لەگەڵ سەرکۆمار(سالم ربیع علی) بە جودا چاوپێکەوتنیان دەبێ، لە هەردوو دانیشتنەکەدا، زۆر بەگەرمی وەردەگیرێن و بەڵێنی هاوکارییان پێ دەدرێ، لەوێ را دوکتۆر دەگەڕێتەوە بۆ پاریس و کاک کەریمیش دەگەڕێتەوە عێراق.

لە پاریس دوکتۆر قاسملوو ڕۆژنامەی«کوردستان» چاپ دەکا، بەڵام وتارەکانی دەستەی نووسەران چاپ ناکا و بۆ خۆی هەر بابەتەکانی خۆی چاپ دەکا، بۆیە کاتێک ڕۆژنامەکە دەگاتە کۆمیتەی ناوەندی، هەم لە لایەن دەستەی نووسەران و هەم لە لایەن ئەندامانی دەفتەری سیاسییەوە بە نووسینی نامە، ڕەخنە لە دوکتۆر قاسملوو دەگرن و دەڵێن ڕۆژنامەکە وەک ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی ناچێ و بۆتە ئۆرگانی خۆت و..

لە مانگی ١٩٧٧/٤دا حکوومەتی عێراق زەختەکەی بۆ سەر هاوڕێیانی حیزبی زیاتر دەکاو تەنانەت چەند کەسێکیش لە ئەندامانی حیزب دەگرێ. هەروەها هەر لەو مانگەدا ماڵ و منداڵی ڕەسووڵ پێشنماز، سەید ڕەسووڵ، ڕەحیم کەپەکەندی، حەسەن بێورەیی و لەتیف-یان لە کۆیە بێ ئاگادار کردنەوەی پێشوو دەلۆرییان هاویشتوون و دوای یەک دوو ڕۆژ هاوڕێیان دەزانن کە ئەوانەیان بۆ ڕومادی بردوون. مەترسیی ئەوەیش هەبووە کە هەر هەموو هاوڕێیانی حیزبی بۆ باشووری عێراق دوور بخرێنەوە. بۆیە لە سەرەتای مانگی ١٩٧٧/٥ دا کۆمیتەی ناوەندی بە بەشداریی کادرەکانی دەوروبەریشیەوە کۆبوونەوەیەک دەکا. بەشدارانی ئەم کۆبوونەوەیە کە سەرجەم ٢١ کەس دەبن، ئەو بڕیارانە پەسند دەکەن: ١٩٧٧/٥/٣، ١- کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی پاش باس و لێکۆڵینەوە لەسەر ئەو هەلومەرجە نوێیە کە لە عێراقدا بۆمان هاتۆتە پێش، بڕیاری دا ئەگەر حکوومەتی عێراق بیەوێ ئەندامانی حیزبی ئێمە بۆ باشوور بگوێزێتەوە و نەهێڵێ لە کوردستان دانیشن، هێندێک لە ئەندامانی حیزب بە گوێرەی بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی خۆ بشارنەوەو خۆ بە دەستەوە نەدەن.

٢- کۆمیتەی ناوەندی بۆ ئەو بڕیارەی سەرەوە کۆمیتەیەکی حەوت کەسی هەڵبژارد لەو برادەرانەی ناویان نووسراوە:

١- کاک حەمەدەمین سیراجی
٢- کاک سەید ڕەسووڵ
٣- کاک مەلا ڕەسووڵ
٤- کاک هاشم کەریمی
٥- کاک کەریم حەداد
٦- کاک حەسەن شیوەسەلی
٧- مەلا سمایل حاجی

ڕۆژی دواتر کاک حەمەدەمین موخالەفەت لەگەڵ کۆمیتەکە و بوونی خۆی لەو کۆمیتەیەدا ڕادەگەیەنێ، بۆیە لە جێگای ئەو کاک پیران(کەریم حیسامی) هەڵدەبژێرن. شایانی باسە ئەو کۆمیتەیە ناوی نراوە کۆمیتەی ڕابەر(ک-ر) کە کاک پیران مەسئوولی گشتیی کۆمیتەکە بووە. ئەو کۆمیتەیە تەقسیمی کاری خۆی دەکا و بۆ هەلومەرجی تایبەت خۆی ئامادە دەکا. دەفتەری سیاسی لەو پێوەندییەدا نامەیەک بۆ دوکتور قاسملوو دەنووسی و داوای ڕێنوێنی لێ دەکا، بەڵام لە وەڵامدا دوکتۆر قاسملوو داوای کۆبوونەوەی

کۆمیتەی ناوەندی لە پاریس دەکا.

هەلومەرجێکی دژوار و حەساس بۆ کۆمیتەی ناوەندی دێتە پێش، لە لایەک حکوومەتی عێراق دەڵێ دەبێ لە عێراق بڕۆن و هەر لەو کاتەدا ماڵ و منداڵی هاورێیانی حیزبی بۆ رومادی دوور دەخرێنەوە، لە لایەک دوکتۆر قاسملوو رێگەی نییە بێتەوە بەغدا و داوای کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیش دەکا، لە لایەکی دیکەش لە نێوخۆی کوردستاندا رێکخراوەکانی حیزبی چالاکتر دەبن و تەنانەت تەشکیلاتی بانە بۆ خۆی تایپ وتەکسیر پەیدا دەکا و نەشرییاتی حیزبی بڵاو دەکاتەوە.

سەرەنجام پاش باس و راوێژ لە نێوخۆی کۆمیتەی ناوەندی و پێوەندی گرتن لەگەڵ حکوومەتی عێراق، ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەچنە پاریس. رۆژی ١٩٧٧/٧/٢٧ لە شاری«شانیو مون لیڤو» لە ماڵی کریس کوچرا کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی دەست پێدەکا.

دوای سێ رۆژ رەخنە و رەخنەکاری، کۆمیتەی ناوەندی چەند بڕیارێک پەسند دەکا کە زۆرتریان پێوەندی بە گواستنەوە لە عێراق و پیادەکردنی نەخشەی (سیامی)ن. بەڵام ئاڵۆزیی نێو کۆمیتەی ناوەندی و ناهەماهەنگ بوونی هەروەک خۆی دەمێنێتەوە و بەرەو عێراق دەگەڕێنەوە.

لە پێوەندی لەگەڵ باشتر پیادەکردنی نەخشەی (سیامی)دا ئەو کۆبوونەوەیە بڕیار دەدا کە ١٠ نەفەر لە کادرەکانی حیزب بە مەبەستی دیتنی دەورەی نیزامی بنێردرین بۆ یەمەنی دیموکراتی تا بۆ کاتی پێویست ئامادەگیی تەواویان هەبێ.

ئەو ١٠ نەفەرە کە بۆ ماوەی زیاتر لە چوار مانگ لە یەمەنی دیموکراتی دەورەیان دیتوەو، بریتین لە:

١- حەسەن رەستگار
٢- هاشم کەریمی
٣- سەید رەسووڵ دیهقان
٤- فەقێ عەولا قەڵەڕەشی
٥- مەلا سەدیق
٦- مەلا حەسەن شیوەسەلی
٧- میرزا عەلی
٨- محەمەد بۆکانی

٩- مەلا عوسمان(جەلال میراوەیی)
١٠- مەلا مەحموود قازانی

پێویستە بگوترێ کە بەرپرسی ئەو تیمە کاک هاشم کەریمی بووە.

لە نیوەی دووهەمی ساڵی ١٣٥٦(١٩٧٧)دا کاتێک دوو تێکۆشەری حیزبی بۆ ئەنجامی مەئموورییەتی حیزبی بەرەو کوردستانی ئێران دەکەونە رێ، لە سەر سنوور لە لایەن چەند چەکداری کوردی کوردستانی عێراق دەگیرێن و تەحویلی پاسگای ژاندارمری بەردەپانیان دەدەنەوە. لەو پێوەندییەدا هەر ئەوکات بورووی (دەفتەر) سیاسیی حیزب راگەیەندراوێک دەردەکا کەوا دەقەکەی لێرەدا دەخەینە بەر نەزەر:

راگەیاندنێک لە لایەن بورووی سیاسیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانەوە(*)

لە ساڵەکانی رابردوودا، لە ماوەی هاوکاریی سەرۆکایەتی جووڵانەوەی کورد لە کوردستانی عێراق لەگەڵ رێژیمی شا، بەرامبەر بە خەباتکارانی کوردی ئێران زۆر کاری نارەوا کران کە یەکێک لەوانە گرتن و تەسلیم کردنەوەیان بە جەللادەکانی رێژیمی شا بوو.

هێزە پێشکەوتووەکانی کوردستانی عێراق لە کاتی خۆیدا بە تێکڕایی ئەو کردەوەیان مەحکووم کرد. پاش هەرەس هێنانی سەرکردایەتی بارزانی، ئەم کارە لە هەموو لایەکەوە بە یەکێک لە لاپەرە رەشەکانی مێژووی ئەم جووڵانەوەیە داندرا.

بەداخەوە هێندێ کەس لە مێژوو تەجرەبەیان وەرنەگرتووە و ئێستاش نۆکەرایەتیی رێژیمی شایان بە ئەرکی خۆیان داناوە.

شەوی ١٣٥٦/٦/٣٠(١٩٧٧/٩/٢١) چەند خۆفرۆشی چەکداری کوردستانی عێراق بە سەرۆکایەتی ساڵح دەروێش قادر و فەقێ قادری کوڕی تووشی دوو کوردی نیشتمانپەروەری کوردستانی ئێران بە ناوی کەریم نەستانی و ئەحمەد نەستانی هاتوون و پاش ئەوەی رووتیان کردوون و باڵیان بەستوون، بردوویاننە پاسگای بەردەپان و تەسلیمی حکوومەتی ئێرانیان کردوون.

ئەو دوو نیشتمانپەروەرە کە پتر لە ١٠ ساڵە، لەسەر ئازادیخوازی و خەباتی دژی رێژیمی شا دەربەدەر بوون و لە لایەن رێژیمی پۆلیسی دیکتاتوری شاوە راونران، بە دەستی چەند کوردی خائین و خۆفرۆش گیراون وبە دیاری دراون بە حکوومەتی کۆنەپەرستی ئێران و ئێستا گیانیان لە مەترسی دایە.

(*) وەرگیراوە لە کتێبی (لەبیرەوەرییەکانم)، نووسینی: کەریم حیسامی

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە کاتێکدا ئەو کردەوە بێشەرمانە بە توندی مەحکووم دەکا، بە مافی خۆی دەزانێ کە لە دوا رۆژدا هاندەر و دەستکیسی ئەو تاوان و خۆفرۆشییە بە گەلی کورد بناسێنێ. دڵنیایە کە گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لە کردەوەی خائینانەی ئەو تاوانبارانە خۆش نابێ و بە سزای خۆیان دەگەیەنێ.

بورووی سیاسیی ح.
د. ک. ئ.
هەوەڵی ئوکتوبری ١٩٧٧- ١٣٥٦/٧/١٠

١٣٥٦ مانگ بە مانگ جم وجۆڵی سیاسی و ئیعترازی و خۆپیشاندان بە تایبەت لە شارە گەورەکاندا پتر پەرەی سەند. تەخت و بەختی رێژیمی پاشایەتی کەوتبووە لەرزین. حیزبی ئێمەش دەبوو خەباتی خۆی لە نێوخۆی کوردستاندا لەگەڵ خەباتی سەرانسەری هاوئاهەنگ بکا. ئەندامانی حیزبی لە نێو شار و گوندەکانی کوردستان دا هەڵسووڕتر دەبن، بە شێوەی مومکین پێوەندی بە رێبەرایەتیی حیزبەوە دەگرن، شتێکی سروشتی بووە کە دەبوو رێبەرایەتیش چالاکانەتر وەخۆ کەوێ.

رۆژی ٢٥/ ١٠/ ١٩٧٧ بە مەبەستی دۆزینەوەی رێگا و شوێن و کەسانی باوەڕ پێکراو رەسووڵ پێشنماز لەگەڵ چەند هاوڕێی دیکە بەرەو کوردستانی ئێران دەکەونە رێ، تا دەوروبەری میراوێی سەردەشت دەچن و دوای چەند رۆژ دەگەڕێنەوە. ئەو سەفەرە لە لایەک بۆتە هاندەر بۆ هاوڕێیانی دیکە و لە لایەکی دیکەشەوە لە بواری تەشکیلاتیدا هێندێک بەسوود بووە. بە دوای ئەو سەفەرەدا، کاک مەلا خدر دۆڵەگەرمی و دوو هاوڕێی دیکە بەرەو ناوچەی باژاری سەردەشت دەکەونە رێ. بەڵام لە گوندی قولە سوێرو هەست بەوە دەکەن کە گوزارشیان لێ دراوە، بۆیە هەر ئەو دەم دەگەڕێنەوە بۆ قەڵادزێ.

بە دوای ئەو یەک دوو سەفەرەدا تا ماوەیەکی زۆر کۆمیتەی ناوەندی کەسێکی ئەوتۆی نەناردۆتەوە نێوخۆی کوردستان، چونکە وەک باسکرا، لە لایەک لە لایەن حکوومەتی عێراقەوە لە ژێر فشاردا بوون و ئیزنی تێکۆشانی سیاسییان نەبووە، لە لایەکی دیکەشەوە، ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی لە بارەی چوونەوەدا یەک دەنگ نەبوون. دوکتۆر قاسملووش کە سکرتێری یەکەمی حیزب بووە، هەر لە دوورەوە (ئورووپا)را چاوەدێریی وەزعەکەی کردووە و لە زۆر باریشەوە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی گلەییان لێی هەبووە.

هەروەها لەسەر رێک کەوتنێک کە دوکتۆر قاسملوو لەگەڵ حیزبە کوردستانییەکان

کردوویەتی، کۆمیتەی ناوەندی گلەیییان هەبووە، چونکە هەم بە بێ ئاگادارییی کۆمیتەی ناوەندی بووە، هەم بۆ هاوڕێیانی کۆمیتەی ناوەندی جێگیر لە عێراق بۆتە مایەی دەردەسەری.

زەختی حکوومەتی عێراق لەمەڕ چوونەدەری کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لەم وڵاتە هەر بەردەوام دەبێ، هەر لەو کاتەشدا مەیدانی تێکۆشانی سیاسی لە کوردستانی ئێران، بەرفراوانتر دەبێ، بەڵام لەو حاڵەشدا بە ناچاری کۆمیتەی ناوەندی لەگەڵ نوێنەری حکوومەت ساغ دەبنەوە کە ١١ کەس لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی لە عێراق بچنەدەر. بەر لە ئیقدام بۆ جێ بەجێ کردنی ئەو بڕیارە، دوکتۆر قاسملوو خەبەر دەدا کە برادەران هەر لە بەغدا بن و ئەو دێتەوە لایان. بەر لە گەڕانەوەی دوکتۆر قاسملوو، سەید ڕەسووڵی بابی گەورە لەگەڵ میرزا عەلی خەڵکی پیرانشار و مەحموود دەچنەوە نێوخۆی کوردستانی ئێران. ساڵێک پێشتر کاک عەزیز یوسفی کە سەرجەم ماوەی نزیک بە ٢٥ ساڵی لە زینداندا بووە، ئازاد دەبێ. بۆیە لە لایەن یەکێک لە ئەندامانی دەفتەری سیاسییەوە نامە بۆ جەلیل گادانی(کە ئەو کات لە تاران دەبێ) دەنووسرێ و باسی ناردنی کاک عەزیز بۆ بەغدا دەکەن تا لەوێوە بۆ ئورووپای رەوانە بکەن. بەڵام بەداخەوە ئەو شتە سەرناگرێ(*). ناوبراو بەهۆی راگرتنی ماوەیەکی ئەوتۆ لە زینداندا، لەو سەروبەندە و بەهۆی تووش بوونی چەندین نەخۆشی، گیانی لە دەست دەدا. جا ئەمە کە چۆن مەرگی ئەو رۆڵە تێکۆشەرەی گەل بوو بە مەشخەڵێک و رێگەی خەباتکردن لە کوردستانی ئێرانی رووناکتر کرد، لە باسەکانی دوایی دادەخەینە بەرچاو.

تیمی دوایی سەید رەسووڵ و هاوڕێکانی، جەلال میراوەیی و میرزا عەلی پیرانشار و قادر لاجانی دەبن کە لە مانگی ١٩٧٨/٦دا بەرەو کوردستانی ئیران وەرێ دەکەون.

هەروەها تیمێکی دیکەش کە بریتی بوون لە کاک هاشم کەریمی، فەتتاح باساوەیی(مەلا خدر) و حسێنی کوێخا محەمەدی کونەمشکێ، بەمەبەستی دیتنی حەمە رەسووڵ حەسەن پوور کە ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندی و هەر لە نێو شاری سەردەشت بووە، دەچنە ناوچەی سەردەشت و دوای بەجێگەیاندنی مەئموورییەتەکەیان، دەگەڕێنەوە بۆ عێراق.

(*)نامەیەکی ئاوا هیچ کات بەمن نەگەیشتووە بەڵام وەک ئەرکی ئینسانی لە تاران زۆرمان هەوڵ دا پاساپۆرتی ئێرانی بۆ سازکەین کە بەداخەوە جێبەجێ نەبوو. ئەگەر ئەو نامەگەیشتبا دەستم، بەرێ کردنی کاک عەزیز بۆ عێراق کارێکی هاسان بوو.

فەسڵی پێنجەم

بەشی یەکەم

ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و ئاشکرا بوونەوەی تێکۆشانی حیزب

بە دوای ئەو هەلومەرجە دژوارەدا کە لە ژێر زەختی ڕێژیم و ئەو کوشت و بڕو بگرە و بەردە پان و بەرینانە لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە بۆ هاوڕێیانی حیزبیمان لە کوردستانی عێراق بەهۆی بەرپرسانی شۆڕشەوە، هاتبووە گۆڕێ و لە ساڵەکانی دواییدا بە دوورخستنەوەی هەڤاڵان لە یەکتر لە لایەن عێراقەوە و گەلێک زەختی دیکەش کە لەسەریان زیادببوو، بە حاڵە حاڵ دەیانتوانی سەری خۆیان ڕاگرن.

ناعیلاج دەبوو خۆیان لەگەڵ دەستکورتی و کەم دەسەڵاتی و نەبوونی مەودا و مەیدانی تێکۆشان ڕێکخەن و چاوەڕوانی هەلێکی لەبار بۆ تێکۆشان و دەست پێکردنەوەی خەباتێکی شێلگیر و جیددی بن. بە خۆشییەوە دوای چەند ساڵ ئاڵ و گۆڕێکی ئەوتۆ دێتە پێش.

لە ئێران ئەم گۆڕانکارییانە کە ئاکامی نالەباری وەزعی نێوخۆی ڕێژیم، خراپیی وەزعی ئابووری، پەرەسەندنی زیاتری فەساد، زاڵ بوونی دیکتاتۆرییەت و درێژەدانی سیاسەتی دژی گەلیی شا و دەست و پێوەندەکەی بە شێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو زەق بوونەوە.

دە ساڵ دوای سەرکوتی جووڵانەوەی کورد لە ساڵەکانی ٤٧- ٤٦ لە کوردستانی ئێران زەمینەی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی پێکهات.

بۆ ئەوەی زەینی خوێنەری بەڕێز بۆ هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەی چلۆنایەتیی ڕەخسانی

ئەم هەلومەرجە زیاتر ئامادە بێ، بە پێویست دەزانین شتێکی بەرچاو لە وەزعی ئابووری، نەوت و دیپلۆماسیەتی ساڵەکانی دوایی دەورەی شا بە کورتی بیر بخەینەوە.

لانی کەم ئەگەر ڕێژیم هیچ بڕوایەکی بە خەڵک و هێزی لەبن نەهاتووی گەلان کە بە رواڵەت شا خۆی بە ئاڵاهەڵگری ئەو شۆڕشە سپییە دەزانی، دەبوو فکرێک لە حاڵی میللەت بکاتەوە، بە تایبەتی بە دوای ئەوەدا کە هویدا هاتە سەر کار و پاش چەند ساڵ تێپەڕبوون لە ڕێگەی دوو حیزبە دەستکردەکەی شا (مردم و ایران نوین) چییان بۆ نەکرا و دڵی«سێبەری خوا!»شیان لە خۆیان ئێشاند، ئەو کات کە عەبباس هویدا بە فەرمانی شا لە ساڵی ٥٣دا حیزبی ڕەستاخیزی ساز دەکرد و دەبوو هەموو ئێرانییەکیش ئەندامی بێ، بە دوای ئەوەدا کە هویدا کابینەیەکی بە شا ناساند کە زۆربەیان دەرسیان لە ئەمریکا خوێندبوو و، هێندێکیشیان ڕاستەوخۆ پێوەندییان بە سەفارەتی ئەمریکا لە تاران و وەزارەتی کاروباری دەرەوەی ئەمریکا و... هەبوو، هەمووشیان لایەنگری پێوەندیی توند وتۆڵ لەگەڵ ئەمریکا بوون و حەزیان دەکرد بەرنامەی پێشنیاری واشنگتۆن لە ئێران بچێتە پێش، لانی کەم بە قازانجی خۆیان دەبوو ئاوڕێک بە کردەوە لە خەڵک بدەنەوە، بەڵام قەت نەکراو، بە پێچەوانە هەر زەخت بوو لەسەر خەڵکیان زیاد دەکرد، ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ باری تاقەت پڕووکێنی جەماوەری هەژار و زەحمەتکێشیان قورستر دەکرد، هەر بەرپرسێک لە خۆیان و هەموو شت بۆ خۆیان بوو.

ڕاستە گەلاڵەی بە رواڵەت«شۆڕشی سپی شا و خەڵک» بە هەموو خاڵەکانییەوە هێندێک لە شتە سەر خانییەکانی گۆڕی و بۆ بەینێک حوکمی هێدی کەرەوەی دەردو نەخۆشییەکانی کۆمەڵی هەبوو، بەڵام چونکە ئاڵ و گۆڕەکان بنەڕەتی نەبوون، نەیتوانی کۆمەڵانی ملیۆنیی زەحمەتکێشانی شار و دێ ڕازی بکا و ناڕەزایەتییەکان بۆ هەتا سەر دامرکێنێ.

بۆ نموونە لە بواری ئیسلاحاتی زەویدا، دەبێ ئەو ڕاستییە قبووڵ بکەین کە ئەم کارە واتە خاوەن زەوی کردنی زیاتر لە ١/٥ ملیۆن بنەماڵە و دڵخۆش کردنی بە رواڵەت و کورت خایەنی ئەوانیشی تێدابوو، لە لایەک ڕاستە کە پایە و بنەی گەورە مالیکەکانی لە دێهات گواستەوە بۆ شار و خستنییە نێو گێژاوی بورژووازییەت و گچکە بورژووازیی شاوە، بەڵام لە لایەکی دیکەشەوە بوو بەهۆی ناڕەزایی بەشێک لە گەورە مالیک و ئەربابەکان، لە کوردستان بوو بە هۆی کۆچی هێندێک لە ئاغاکان بۆ عێراق، لە ئوستانی

فارسیش شەڕ و کێشەیەکی چەند مانگەی پڕ خەرجی لە نێو ڕێژیم و عەشیرەتەکان پێکهێنا. رووحانییەتی شیعەش جگە لە نارازی بوون لە ئیسلاحاتی ئەرزی، لە هاتنەگۆری مەسەلەی ژنانیش زۆر تووڕە بوون. بە هاندانی رووحانییەت لە پازدەی جۆزەردانی ساڵی ١٣٤٢دا خەڵک لە هێندێک شوێنی وەک تاران و قوم ناڕەزایەتییان دەربڕی کە لە لایەن ڕێژیمەوە سەرکوت کرا.

جگە لەوەش دوای سەرکوتی پازدەی جۆزەردانی ١٣٤٢، نارەزایی زیاتری توێژی ئایینی و بە تایبەت ناڕەزایی رووحانییەتی ریزی سەرەوەی گەیاندە رادەی تووڕەییەکی ئاشکرا. بە دانانەوەی قانوونی کاپیتۆلاسیۆن بۆ ئەمریکاییەکانی دانیشتووی ئێران، ئەم توورەییە بەوپەڕی خۆی گەیشت و یارمەتی دان تا ئاخوندەکان یەکگرتوویی خۆیان بگەیەننەوە پلەی دەورەی تەنباکو و مەشرووتییەت.

گرتن و دوور خستنەوەی خومەینیش لە درێژخایەندا یارمەتیی زۆری بەم مەسەلە کرد.ئەویشی کرد بە تەوەرەی توێژی بەرینی ئایینییەکان.

شای مەسڵەحەت پارێز کە خۆی بە سێبەری خوا دەزانی، هەر ئەو ساڵەی اویسی جەللادی نارده کوردستان و گۆمی خوێنی لەوێ ساز کرد(١٣٤٧) بۆ فریودانی خەڵکی دنیا و چاوبەستنی گەلانی ئێران و پووش بەسەر کردنی ئەم هەموو جینایەتانەی بە درێژایی چەند ساڵی دوای کوودیتای گەلاوێژی ١٣٣٢ کردبووی، کۆنفرانسی جیهانیی پاراستنی مافی مرۆڤی لە تاران گرت. پاش کۆنفرانس بە ئاشکرا هاواری دەکرد: بەڵێ ئێمە شکەنجەشمان هەیە!.

راست ئەو ساڵەی شا جێژنی ٢٥٠٠ ساڵەی شاهەنشاهیی دەگرت، واتە لە ساڵی ١٣٥٠ کە ئەم جیژنە فیرعەونییانە بە بەشداریی ٦٩ وڵات و ئامادەبوونی ٢٠ پادشا و ئەمیری عەرەب، پێنج مەلەکە، ٢١ شازادە، ١٦ سەرکۆمار، سی سەرۆک وەزیر، چوار جێگری سەرکۆمار و دوو وەزیری کاروباری دەرەوە و، هەڵگرتنی خەرجێکی ٢٠٠ ملیۆن دۆلاری بەرێوە دەچوون، داهاتی سەرانەی یەک ئێرانی لە ساڵدا ٢٥٠ دۆلار بووە کە ئەو کات دۆلارێک بایی ٧ تا ٧/٥ تمەن بووە. هەر لەو ساڵەدا زیاتر لە ٢/٣ی دانیشتووانی ئێران لە دوکتۆر و دەرمان بێ بەش بوون. لەو ساڵەدا تەنیا ١/٥ی زەوی بەرهەمهێنەر چێندرابوون، باقی زەوییەکان لەبەر نەبوونی بنەتۆو کەل و پەلی پێویست و نەداریی خەڵکی دێهات بەیار مانەوە.

لەو ساڵەدا بەرهەمی کشتوکاڵ ٢٪ زیاد بووە، بەڵام ژمارەی دانیشتووانی وڵات ٣٪ زیاد بووە و خەرجی ژیان ٦٪ چۆتە سەر هەر لەو ساڵە پڕ نەگبەتییەدا کە میلیۆن کیلۆوات کارەبا بۆ شوێنەکانی بەرێوە چوونی جێژنەکانی شا و فەرەح تەرخان کرابوو، نەتەنیا زۆر لە گوندەکان و شارەکان، بەڵکو لە هێندێک شوێنی دەوروبەری تارانی پێتەختیش کارەباو ئاوی خواردنەوە نەبووە.

ئەو کات کە ٩٠٪ی گوندەکان کارەبایان نەبوو وسەدان کرێکار و زەحمەتکێش بە هیوای ژیانێکی باشتر روویان لە شارەکان کردبوو، بەڵام کار و ژیانیشیان بۆ دابین نەدەبوو، لە شاری تاران زیاتر لە ٤٢٪ی خەڵکی شوێنی شیاویان بۆ ژیان نەبووە.

هەرچەندە بەرواڵەت بوودجەی ئاموزش زیادکرابوو، زیاتر لە چل لە سەدی منداڵان نەیانتوانی بچنە مەکتەب و دەرس بخوێنن.

سەرەڕای ئەم وەزعەش بوودجەی ئەرتەش کە لە ساڵی ٤٢دا ٢٩٣ میلۆن دۆلار بوو لە ساڵی ٥٦ گەیشتبووە ٧/٣ میلیارد دۆلار، لە ساڵەکانی ٤٩ تا ٥٢ش بایی زیاتر لە ١٢ ملیارد دۆلار کەرەسەی شەڕ کردرابوو. رێژیم تەنیا لە ساڵی ٥٦دا مەبلەغی ١٢ ملیاردی بۆ کڕینی چەک تەرخان کردبوو.

رادەی نەفەراتی ئەرتەش کە لە ساڵی ٤٢ تەنیا دووسەد هەزار کەس بوو، لە ساڵی ٥٦دا گەیبووە (٤١٠٠٠٠) کەس، لە ٢٥ ساڵی دوای کوودیتاوە ٣٠٪ بوودجەی وڵات بۆ ئەرتەش تەرخان کرابوو. پاش ئەوەی کە لەلایەن رێکخراوی ئوپێکەوە لە ماوەی چەند ساڵدا نرخی نەوت چوار قات گران ببوو، شا لافی ئەوەی لێدەدا کە ئێران لە بواری نیزامی بێتە ریزی دەوڵەتانی گەورەی جیهان.

دیارە فرۆشی نەوتیش لە ساڵی ٥٦دا گەیشتبووە ..١٨/٤ ملیارد. ئەو چەشنە فرۆشە شوێنەواری لەسەر دەرچوونی باقی کاڵای غەیرە نەوتییەکان بۆ دەرەوە دانابوو و گەیبووە ٢٪.

هەر لە ساڵی ٥٦دا بوو کە شا چووە ئەمریکا، هەرچەند خۆپیشاندانی دژی شا زۆر بەهێز بوو و زۆر دروشمی دژی ئەمریکاش درا، بەڵام پرێزیدنت کارتێری کە پێشتر زۆری رەخنە لە چەک فرۆشتنی ئەمریکا گرتبوو، لە خشتە بردو لەسەر ئەوە رێک کەوتن کە ئەو بایی ١٢ ملیارد چەک بە ئێران بفرۆشێ و «شا»ش لە ئوپێک پێشی چوونە سەری لەوە زیاتری بایەخی نەوت بگرێ.

لە وەزعێکی ئاوادا بێجگە لە دزیی زۆر گەورەی دەرباچەکان لە داهاتی میللی و «بیت المال» بونیادی پەهلەوی کە بەرواڵەت بونیادێکی خێرخواز بوو، بەڵام لە ٢٠٧ شیرکەتدا بەشدار بووە، ساڵی ٤٠ ملیۆن دۆلاریشی لە پوولی فرۆشی نەوت وەک یارمەتی لە دەوڵەت وەردەگرت. شا خۆی جگە لەو هەموو حیساب و پارەی لە دەرەوە هەیبوو، خاوەنی چەند کارخانە و کانگا بوو. شەهرامی کوڕی ئەشرەفی خوشکی شا، بە تەنیایی لە هەشت بونیادی گەورەی بەرهەم هێنەردا بەشدار بوو.

لەسەر ئەم سفرە راخراو و پڕ پیتەی ئێران، لە ساڵی ١٣٥٥دا ٢٤٠٠٠ موستەشاری ئەمریکایی حەوانەوە، بڕیار وابووە کە لە ساڵی ١٩٨٠دا ئەم ژمارە بگاتە ٥٠٠٠٠ کەس.

ئەمەش لەم پێوەندییەدا بووە کە ئێران گەورەترین مشتەریی چەک وچۆڵی ئەمریکایی بووە.

وەزعی سیاسی زۆر نالەبار بوو، هیچ ئاسەوارێک لە دیموکراسی نەمابوو، شا کە لە پێوەندی لەگەڵ حیزبی رەستاخیزدا گوتبووی هەر کەس ئەندامی ئەم حیزبە نەبێ، دەبێ لە دڵدا و بە نهێنی توودەیی بێ، نیشانەی ئەم خەفەقانە توندە سیاسییە بوو.

لە دوایین هەڵبژاردنی پارلەمانی شادا کە دەورەی ٢٤ بوو، بە پێی فەرمانی شا هەمووکەس دەبوو دەنگ بدا و بەم شێوە ئێرانی بوونی خۆی نیشان بدا. شا ئەمری کردبوو هەم پێش دەنگدان و هەم کاتی دەنگدان ناسنامەکان مۆر بکرێن.

بۆ ٢٩٨ کورسیی شورا و ٣٠ کورسیی سەنا کە ئەوە بەشی هەموو خەڵکی ئێران لە سەنادا بوو و، «شاش» بۆ خۆی سی کەسی دادەنا، دە هەزار کەس ناوی خۆیان نووسیبوو، لەوانە ٨٤١ کەس بە باوەڕپێکراو ناسران. بەپێی ئاماری وەرگیراو و ناسنامەی مۆرلێدراوی بەر لە هەڵبژاردن ٦/٨ میلیۆن کەس دەبوو دەنگ بدەن، بەڵام کاتێک دەنگەکان خوێندرانەوە، بە حیسابی خۆیان ٥/١ ملیۆن کەس دەنگیان دابوو ١/٥ ملیۆن کەس لە دەنگدان خۆیان بواردبوو کە ئەوە خۆی نیشانەیەکی گەورەی نارەزایی و بەرهەڵستکاری لەگەڵ رێژیم بوو.

شا دوای کوودیتای گەلاوێژی ٣٢ جگە لە چەند مانگێکی دەورەی سەرۆک وەزیریی دوکتۆر ئەمینی، دیکتاتۆرێکی تەواو بووە، پایەی تەختەکەی لەسەر ئەم چوار شتە خۆی راگرتبوو. هێزە چەکدارەکان، ساواک، رێکخراوە جاسووسییەکان، دەربار و دەزگا

جاسووسییەکانی حیزبی رەستاخیز. بێگومان پاڵدانەوە بە وڵاتانی ئیمپریالیستی بە تایبەتی ئەمریکا لەم بوارەدا جێگەی تایبەتی خۆی هەبووە.

بۆیە لەم دە ساڵەی دوایی پادشایەتیی حەمە رەزا شادا، بە دوای ئەم مەسەلە گرینگانەی لەسەرەوە باسمان کردن و بە تایبەتی بە وەرگرتنی ئیلهام لە بزووتنەوەی چەکداریی کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە ساڵەکانی ٤٧-٤٦ زۆر هێزی چریکی لە تاران و باقی شوێنەکانی دیکەی ئێران بە نهێنی پێکهاتن کە بە فیداکاریی زۆرەوە خەباتی چەکدارییان دەکرد. لەم پێناوەدا ٣٤١ کەس لە چریکی فیدایی و موجاهیدەکان شەهید بوون. جگە لە تەقەولێکدان ٣٤٠ جار بۆمب لە شارە جۆراوجۆرەکان تەقێندرانەوە،بێ شک لەم هێرشانەدا کە بۆ سەر بنکە و بونیادەکانی سەر بە شا کراوە، بە سەدان کەسیش لە هێزی دوژمن کوژراون. ماوەیەک وای لێ هاتبوو کە بەرپرسان و چەکدارەکانی شا لە سێبەری خۆشیان دەرەوینەوە.

لە دەرەوەی وڵاتیش هێزی لاو و خوێندکار بە تایبەتی ئەوانەی سەر بە فیدراسیۆنی خوێندکاران بوون، لە بواری سیاسی و رێپێوان و خۆپیشاندانداندا چالاکیی باشیان دەنواند.

شەپۆلێکی بە تەوژمی تەبلیغاتی و سیاسیی و مەزهەبییەکانیش لە نێوخۆ و دەرەوە پەرەی سەندبوو.

ناردنی نەواری قسەکانی خومەینی لە پێشدا لە نەجەفرا و دوایەش لە فەرانسە را هاندەرێکی کەم وێنە بوو، چونکە بە هەزارانی لێ هەڵدەگیراوەو لە نێو جەماوەردا بڵاو دەبووەوە.

دەتوانین بڵێین ئەم مەوجە تەبلیغییە پاش دوکتۆر شەریعەتی کە زۆریش لە مردنی تێ نەدەپەڕی، هەرچەند شێوەکەیان و بۆچوونەکەیان لەگەڵ خومەینی تەواو جیاوازیی هەبووە، بەڵام رۆڵی تایبەتیی لە بواری راپەڕاندنی خەڵکدا بینی.

بە تایبەتی دوای هاتنی خومەینی بۆ دەوری پاریس، پێوەندیی راستەوخۆی خۆی و دەوروبەری لەگەڵ دەزگا تەبلیغاتییەکان و رۆژنامەکان، هێزێکی تازەی بە مەزهەبییەکان بەخشی و رێکی خستن.

بەندیخانەکان لە بەندەییە سیاسییەکان ئاخندرابوون، هەلومەرجێکی دوور لە یاسا و ئوسووڵەکانی مرۆڤایەتی بە سەر تەواوی بەندیخانەکاندا سەپابوو. زۆرجار بووە بەندی کاتی حوکمەکەی بەسەر چووە، بەڵام چەند ساڵ دواتریش رایانگرتووە. هێندێکی واش

هەبوون کە بە بیانووی گواستنەوەی جێگا بە شێوەی تاکە کەسی یا چەند کەسی بە بیانووی بردنیان بۆ لای دوکتۆر و نەخۆشخانە لە بەندیخانەکانیان هێناونە دەرێ و لە چۆڵگە گوللە بارانیان کردوون.

لە هەلومەرجێکی ئەوتۆدا لە رێگەی ئاخوندەکانەوە کە دواییش دەرکەوت لەسەر بۆچوونی خۆیان وریایی تایبەتییان هەبووە و کاری رێکخراوەییان کردووە و لە زۆر شوێن گەرایان داناوە، لە قوم و هێندێک شوێنی دیکە چەند خۆپیشاندان ساز بوو.

بە لە بەرچاوگرتنی ئەوەی کە مینبەر و بڵیندگۆی مزگەوتەکانیشیان هەر لە کۆنەوە بە دەستەوە بووە، خۆپیشاندانەکان زیاتر شکڵیان گرت و گەیشتە جێگایەک کە رووحانییەکان لە شارە گەورەکانی وەک تاران، ئیسفەهان، تەورێز و مەشهەدیش وردە وردە پشتیوانییان لێکردن.

دوو رووداوی گرینگ لە هاوینی ٥٧دا یەکیان ئاورتێبەردانی سینەما رێکسی ئابادان(*) و ئەوی دیکە خۆپیشاندانی حەڤدەی خەرمانان لە مەیدانی ژاڵە، کە بوو بە هۆی کوژرانی لانی کەم سەدان کەس لە خۆپیشاندەران و هەر لەسەر ئەم وەزعە حکوومەتی نیزامی راگەیەندرا و نەتەنیا لە تاران لە زۆر شاری دیکە و بە تایبەتی لەو شارانەی وەکو قوم، شیراز، مەشهەد کە ئیمام زادەی لێن، زۆر سەختیان گرت، بەڵام فایدەی نەبوو، خۆپیشاندان رۆژ لەگەڵ رۆژ زیاتر تەشەنەی کرد. بازاڕییەکانیش بوونە هاودەنگی فەقێ و مەلاکان، وردە وردە سامی خەڵکی وەزاڵەهاتوو شکا و جووڵانەوەکە بوو بە مەسەلەیەکی جەماوەریی پان و بەرین. بەرزبوونەوەی دەنگی خومەینی لە فەرانسە بە دوای جواب کردنی لە لایەن حکوومەتی عێراقەوە و رانەگرتنی لە لایەن کوێت و چەند شوێنی دی لە ترسی شا کە پێش ئەم وەزعە بە مانای واقع ببووە ژاندارمی ناوچەی کەنداوی فارس، هاتنی ئیعلامییەکانی بۆ ئێران، وتووێژەکانی لەگەڵ رادیۆکان و چاپەمەنیی دەرەوە، جێ و شوێنێکی تایبەتی هەم لە دڵی خەڵکدا و هەم لە روانگەی سیاسەتمەدارانی جیهانی و دەوڵەتەکاندا بۆ کردەوە. بە تایبەتی ئەوەی کە هێندێک تیکنۆکراتی ئێرانی ناسراو بۆ وڵاتانی رۆژئاوایی لەگەڵی کەوتبوون، گرینگییەکی تایبەتییان بە کەسایەتیی خومەینی لە روانگەی رۆژئاواوە بە تایبەت ئەمریکاوە بەخشی و، هێدی هێدی وەک ئاڵترناتیوی شا هاتە گۆڕێ.

(*) سەبارەت بە ئاگرتێبەردانی سینەمارێکسی ئابادان هێندێک پێیان وا بوو کە ئەوە بە دەسکیسی ئاخوندەکان کراوە کەچی دوایە روون بۆوە دارو دەستەی شا کردوویانە.

کوردستان دواتر دەستی پێکرد. دیارە گەلی کورد بە هیچ شێوەیەک نەیدەتوانی تاوانەکانی شا ببەخشێ و ئەو هەموو خراپەی لە دەورەی پاشایەتیی خۆیدا لەگەڵ گەلی کوردی کردبوو، لە بیر هیچ کوردێک نەدەچووەوە. بە تایبەتی خاڵە بەرچاوەکانی وەک تێکدانی کۆمارە ساواکەی کوردستان، شەهید کردنی پێشەوا قازی محەمەد و ئەو هەموو پیاوە خەباتکارانەی ئەو سەردەم، کوودیتاکردن لە دوکتۆر موسەدیق، گرتنە بە کۆمەڵەکانی ساڵەکانی ٣٨و ٤٢، کوشتاری بێڕەحمانەی شۆڕشگێڕانی دیموکرات لە ساڵی ٤٦و ٤٧ و دوور خستنەوەی ئەم خەڵکە نیشتمانپەروەرە و بیرکردنەوە لەم هەموو جینایەتە سامناکانەی دەرحەق بە کورد کردبووی، ئاگری نەفرەتی لە دەروونی هەموو کوردێکی دڵسۆزدا هەڵکردبوو، برینی خیانەتی شا و ئەمریکا لە ساڵی ٧٥ و بەستنی پەیمانی ئەلجەزایریش سەبارەت بە وەزعی کوردستانی عێراق زۆر قووڵتر لەوە بوو وا زوو سارێژ بێ و زۆر لەمێژ بوو بە دڵ چاوەڕوانی هەلێکی گونجاو بوون، بەڵام دەرفەتی لەبار نەهاتبووە پێش.

کاک عەزیز یوسفی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب دوای نزیک بە ٢٥ ساڵ لە بەنددا بوون کە دواجار ١٩ ساڵی تەواو لە بەندیخانەکانی شادا مابووەوە و، تووشی نەخۆشی ببوو و لە ساڵی ٥٦ لە بەندیخانە رزگار ببوو، بەداخەوە لە ١٤ی جۆزەردانی ١٣٥٧ لە تاران فەوتی کرد. لەسەر پێشنیاری جەلیل گادانی و چەند هاوڕێی دیکەی حیزبی تەرمەکەی برداوە بۆ مەهاباد، بەڵام تەرمەکەی هەر لە تاران کە وەدەرکەوت ، لە لایەن جەماوەرێکی زۆرەوە بەدرەقە کراو لە مەیدانی شەهیادی ئەو کات کاک صارم الدین صادق وەزیری بە فەرمایشە جوانەکانی دڵی عالەمی هەژاند. بە پێچەوانەی تێبینی ئەمنییەتی بەرپرسانی رێژیم جادە و شەقامەکانیمیاندواو و مەهاباد پڕ لە پۆلیس کرابوون، بەڵام سەرەڕای ئەوەش رێ و رەسمەکە جۆرێک رێکخرا کە بە هەزاران کەس لە رێ و رەسمی بە خاک سپاردنیدا بە رێپێوان بەشدار بوون. لە گۆڕستان جەلیل گادانی وێڕای باسێکی کورت لەسەر ژیانی تێکۆشەر عەزیز یوسفی و سوپاس لە جەماوەری دڵسۆزی شاری پێشەوا قازی، داوای لە مامۆستا شێخ عیزەدین کرد بە کوردی و بە لەباری تەڵقینی بدا. ئەویش تەئسیری تایبەتیی خۆی دانا.

سەرەخۆشییەکی سێ رۆژی زۆر قەرەباڵغ و سیاسی لە خانەقای نەهرێ بۆ داندرا، رۆژی سێهەم بە پێچەوانەی هەڕەشەی ساواک زیاتر لە بیست هەزار کەس کە لە زۆربەی

شوێنەکانی کوردستانیش ڕاهاتبوون، ڕێپێوان لە شوێنی سەرەخۆشی ڕا تا سەر گلکۆکەی دەستی پێکرد. لەم ڕێ و ڕەسمەدا چەند کەس بە هەستی خاوێن و نێوەڕۆکی سیاسییەوە قسەیان کرد کە بریتی بوون لە جەلیل گادانی، حەوسەت دەبباغی، فەوزیە جەوانمەرد و، موهەندیس سلێمان تیکان تەپە. شوێنەواری ئەم ڕێ و ڕەسم و قسانە بەرادەیەک بوو کە خەڵک لە گەڕانەوەدا چوونە سەرگلکۆی شەهیدان سلێمان موعینی و مەلا مەحموودی زەنگەنە. لەوێش لە لایەن کاک عومەر قازییەوە چەند قسە و دروشمێک گوترا، جەماوەر کە هاتنە سەر شەقام، دەستیان بە دروشم دان دژی ڕێژیم کرد و بوو بە خۆپیشاندان.

ئەو کارانەی لە پێوەندی لەگەڵ فەوتی کاک عەزیز یوسفی دا بەو شێوەی باس کرا و لە پێشدا هاتنە گۆڕێ، یەکەم خۆپیشاندانی کوردستان لەم فەترەیەدا بوو.

ساواک بە دوای ئەم خۆپیشاندانانەدا لە ماوەی دوو ڕۆژدا نزیکەی چل کەسی لە خەڵکی مەهاباد گرت، هێندێکی وەک جەلیل گادانی و حەسەن ماوەرانییان لە تارانەوە هێناوە. هێندێک لەم کەسانەی لەسەر ئەو ڕووداوە گیران و لە بیرماون، بریتی بوون لە: خەلیل گادانی، جەلیل گادانی محەمەد گادانی،عومەر قازی، سەید حەسەن هاشمی، سەید محەممەد نیزامی، عومەر شێخ محەممەدی، حەسەن ماوەرانی، قادر ماوەرانی، عەزیم موەفەقی، پۆلا نانەوازادە، کەریم ئەفسەر دلێر، قاسم سوڵتانی، حسێن وەستا جەلیل، وشیار ئیمامی، سیامەند موعینی، حسێن بەخشی، سەعید کوێستانی، مەلا سادق، سەید خدر، خوسرەو مێعمار ئازەر، تەها کەرباسی، حەوسەت دەبباغی، قاسم چیرە، محەممەد ئەمین چیرە، ئیبراهیم شێخانی، خوسرەو خوسرەوی و عبداللە گادانی.

جەوی خەفەقان هێندێک شکابوو، بۆ یەکەم جار بە پێی یاسای تازە ئیزن درابوو بەندیی سیاسی بتوانێ وەکیلی عادی بگرێ، بە هاوکاریی چەند کەس لە وەکیلەکان پشتیوانیی کانوونی وەکیلان و تێکۆشانی سارم خان و دوکتۆر کەریم لاهیجی و بوزچلوو، لەباری سیاسییەوە بۆ بەردانیان زۆر هەوڵ درا. شازدە کەس بۆ ورمێ بەڕێ کران و باقی بە هەوڵی دڵسۆزان بەردران. بۆ هێندێک لەم شازدە کەسە داوای ئیعدام کرابوو، بەڵام فیداکاریی خەڵک و وەکیلەکان لە تاران و کوردستان لە لایەک و درێژەی خۆپیشاندانی خەڵکی مەهاباد تا ڕادەی شەهید دان(*) و بریندار بوون لە لایەکی دی بوونە هۆی ئەوەی پاش چوار پێنج مانگ لە نێو بەدرەقەی دەیان ماشێن کە لەبەر دەرگای

(*) لەم خۆپیشاندانانەدا جەمال فەقی یەعقووب شەهید بوو، چەند کەسیش بریندار بوون.

بەندیخانەی دەریا لە ورمێ ئامادە ببوون، لە ڕۆژی هەینی کە هەموو شوێنە دەوڵەتییەکان لە پشووداندا بوون، بەریان بدەن و بەرەو مەهاباد بەدرەقە بکرێن.

هەرچەند ساواکی ئوستان بۆ ئەوەی درەنگ بگەنەوە مەهاباد، فرت و فێڵی خۆی بە خەرجدا، سەرەڕای ئەوەش کە تاوپەران گەیشتنەوە شار، بە پێی قەراری پێشوو یەکسەر چوونەوە سەر گلکۆی کاک عەزیز یوسفی و لەبەر نووری دەیان چراتۆڕ، میتینگێکی پان و بەرین بە هێندێک وتاری بەنرخ کە لە جەلیل گادانییەوە دەستی پێکرد پێکهات. خەڵکی شارەکانی کوردستان کە ئەوەیان دیت و بیست، ئازایانە ڕاپەڕین و بێ پسانەوە تا ڕووخانی ڕێژیمی شا هەر ڕۆژە لە شوێنێک و دوو شوێن ڕێپێوانیان دەکرد و ناڕەزایی خۆیان بەرامبەر بەو ڕێژیمە دەردەبڕی.

بێگومان لە زۆربەی ئەو میتینگ و ڕێپێوانانەدا ئەندامانی حیزب ڕێنوێن و بەڕێوەبەری سەرەکی بوون، لە ڕاستیشدا ئەو کات جگە لە حیزبی دێموکرات، ڕێکخراوێکی ناسراوی دیکە نەبوو.

کوردستان بە گشتی درەنگی دەست پێکردبوو، بەڵام زۆر زوو دواکەوتنەکەی قەرەبوو کردەوە، لە سنە و باقی شوێنەکانی جنووبی کوردستان زۆر توندتر لە ڕادەی چاوەڕوان کراو دەچوونە پێش.

بەکردەوە لە هێندێک شوێن ڕێکخراوی حیزبی بە نهێنی دامەزرابووەوە، پێوەندی لەگەڵ هاوڕێیانی پەڕیوەی عێراق و ئەندامانی ڕێبەری لە عێراق و فەرانسە گیرابووەوە، جگە لەوەی نەواری ڕێ و ڕەسمی سەر قەبری کاک عەزیزیان زۆر زوو دەتوانین بڵێین هەر ئەو ڕۆژە بۆ بەڕێ کرا، زۆر بە جیددیش بە تایبەتی لە لایەن کاک جەلیل گادانی و دوکتۆر سەعیدەوە داوایان لێ دەکرا بگەڕێنەوە.

وجوودی ئەو ١٦ کوردە لە بەندیخانەی ورمێ و، بەربوونیان بەم شێوە و پێشوازییەکی گەرم کە هەم لە شاری ورمێ و هەم لە مەهاباد لێیان کرا، هەروەها خەباتی نەپساوەی شارەکانی کوردستان بوو بەهۆی ئەوە کە خەڵکی ورمێ کە پێشتر بە شادۆست ناسرا بوون و، باقی شارەکانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا، ڕاپەڕن و دەست بە خۆپیشاندان بکەن.

دوای ئەوە میتینگێکی پان و بەرین لە بۆکان بە بۆنەی سێ ڕۆژەی شەهیدەکانی یەکەم ڕێپێوانی ئێعترازیی ئەو شارە بەڕێوە چوو و هێندێک کاری ڕێکخستن بە شێوەی

نهێنی لە مەهاباد و بۆکان ئەنجام درا، ڕێکخراوی حیزبی تاران بە هاوکاریی بەشێک لە هاوڕێیانی جێی متمانە دامەزراندرایەوە و چەند میتینگی بەرچاو لە جنووبی تاران و گومرگی ڕۆژئاوای تاران وەڕێخرا. پاش ماوەیەکی دیکە لە مانگی سەرماوەزدا بە دوای نووسینەوەی وەڵامێک بۆ تیمسار قەرەباغی کە لە ڕۆژنامەی ئایندەگاندا هێرشی کردبووە سەر کوردان، لە زانستگەی تاران کۆبوونەوەیەک بۆ کوردەکان پێکهات و بناغەی کۆمەڵەی کوردەکانی دانیشتووی تاران داڕێژرا. لە هەموو ئەم کارانەدا جەلیل گادانی دەوری بەرچاوی هەبوو.

لە ڕێگەی ئەم کۆمەڵەوە بوو کەیەک دوو ڕۆژ دواتر یەکەم ڕێپێوانی تایبەتیی کوردان بە خوێندنەوەی سروودی ئەی ڕەقیب لە شەقامەکانی تاران کرا و لە مەیدانی قەزوێنەوە تا دانشگای میللی کە دوایە بوو بە مەجید واقفی، ڕۆیشتن و لەوێ لەگەڵ پێشوازییەکی گەرمی دەیان هەزار کەس ڕووبەڕوو بوون، لەوێش جەلیل گادانی بە وتاری خۆی پشتیوانیی گەلی کوردی لە ڕاپەڕین ڕاگەیاند و لەمە بەدوا کۆمەڵەی کوردانی تاران وەک ئۆرگانێکی تێکۆشەر حیسابی بۆ دەکرا و لە زۆربەی ڕێپێوان و میتینگەکاندا بانگ دەکران و نۆبەی تایبەتییان بۆ پێشکەش کردنی وتار بۆ دادەنان.

لە مانگی خەزەڵوەردا تەوژمی ڕێپێوان یەکجار زۆر بوو، کەمتر شوێنی ئێران مابوو کە خۆپیشاندانی تێدا ساز نەبووبێ و خەڵک بە ئاشکرا نەڕژابێتە شەقامەکان و دژی شا و بنەماڵە و دارودەستەکەی دروشمیان نەدابێ. وتەی خومەینی کە ڕایگەیاند:

«شا دەبێ بڕوا» هێندەی دی خەڵکی هاندا.

شا لە بەرامبەر ئەم تەوژمەدا بەرادەیەک لاواز ببوو کە لە هاوینی ٥٧ ڕا تا زستان سێ سەرۆک وەزیری گۆڕی کە بریتی بوون لە: شەریف ئیمامی، ئەزهاری و دوکتۆر شاپووری بەختیار، بەڵام ئەم ئاڵ و گۆڕانە نەتەنیا کەڵکیان نەبوو، بەڵکو لە مانگی خەزەڵوەردا لە بەرامبەر ویستی خەڵک لەسەر ئازاد کردنی بەندییە سیاسییەکان بە چۆک داهات و فەرمانی دا دەستە دەستە زیندانییە سیاسییەکان لە هەموو شارەکان ئازاد کەن. هەر ئەم دەسکەوتە کە بوو بەهۆی ئازادیی هەزاران بەندیی سیاسی، خەڵکی زیاتر هان دا و بوو بە جێژنێکی گشتی و لە ماوەیەکی کەمدا وەزعی شارەکان و بە تایبەتی تارانی گۆڕی.

جگە لە سەردان و بەخێر هاتنەوە و سوپاس لە خۆڕاگریی بەندییەکان، بارستایی

خۆپیشاندانەکانیش گۆڕدرا و خەڵک خوازیاری دەسکەوتی زیاتر بوون.

بۆ نموونە کاک غەنی بلووریان کە لە بەندیخانەی شیراز هاتەوە و لە تاران لەماڵی جەلیل گادانی بوو، بە هەزاران کەس بۆ چاوپێکەوتنی هاتن و دەیان ڕۆژنامە نووس و هەواڵدەر لە ڕۆژدا چاویان پێی دەکەوت.

گەڕانەوەی کاک غەنی بۆ مەهاباد بە پێچەوانەی ویستی خۆی، کرا بە پێشوازییەکی وا گەرم کە ٦٠ هەزار کەس لەم شارەدا لە بۆلواری تەورێز کۆببوونەوە و گەیشتنەوەی تا ماڵی خۆیان کە لە گەڕەکی ئەرمەنیان بوو، چوار سەعاتی خەیاند.

هەر لەم مانگەدا کۆمیتەی ناوەندی حزبی دیموکراتی کوردستان لە بەغدا بڕیاری دابوو کە لەژێر ناوی «کۆمیتەی زاگرۆس» چەند ئەندامی ڕێبەری و کادری حیزب بە نهێنی بگەڕێنەوە کوردستانی ئێران. بە خۆشییەوە ئەم بڕیارە بەڕێوە چوو، لە پێشدا دوکتۆر قاسملوو، مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەن زادە، کاک ئەمیر قازی، کاک هاشم کەریمی، کاک سەلیم بابانزادە، سەید ڕەسووڵ دێهقان و مەلا حەسەن شیوەسەلی و دوای مانگێک کاک حەمەدەمین سیراجی گەڕانەوە و بە تەرتیب لە تاران، مەهاباد، کرماشان، سنە، بۆکان، پیرانشار، ورمێ و سەقز بە نهێنی خەریکی کارو تێکۆشان بوون. ئەو کارە یەکێک لە باشترین ئەرکەکانی حیزبی بوو، چونکە پێشتر هێندێک کەس خەریکی سازکردنی ڕێکخراوی دیکە بوون.

شا لە مانگی سەرماوەزدا بۆ ئەوەی وەزعی مەهاباد ئارام کاتەوە و جێ پێیەک بۆ خۆی لە نێو دارودەستەکەی خۆیدا بهێڵێتەوە، سپەهبود کەریم و ڕەهرامی نارد بۆ ئەوەی بەڵکو لە دۆستایەتیی و خۆشەویستیی پێشووی لە نێو خەڵکدا کەڵک وەرگرێ و کارێک بۆ شا بکا و کوردستانی پێ ئارام کاتەوە، بەڵام لە لایەن کەسێک بە ناوی سەید عومەر پەلاماری درایە سەر. پۆلیسەکانیش سەید عومەریان دایە بەر دەستڕێژ و شەهیدیان کرد. ناوبراو دووهەم قوربانیی ئەم خۆپیشاندانانە بوو لە شاری مەهاباد کە بە شکۆیەکی زۆرەوە تەسلیم بەخاک کرا و ڕێپێوانێکی گەورەی بۆ ڕێکخرا.

شا لە ئاخرییەکاندا کە دیتی ئەمریکا پشتی تێدەکا و ژێنڕاڵ هاوزێر خەریکی ڕێککەوتن لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنە، ئامادەی سازش بوو، تەنانەت گوتیشی: «ئەی خەڵکی ئێران گوێم لە دەنگی شۆڕشەکەتان بوو»، بەڵام زۆر درەنگ ببوو، هەم لە نێو خەڵک ئیعتباری نەمابوو، هەم لە روانگەی نێو نەتەوەییەوە سومعەی لە دەست چووبوو، تەنانەت

دەست و پێوەندەکانی خۆشی وردە وردە پشتیان تێکرد بوو.

لەم بەینەدا بە کەڵک وەرگرتن لە هەلومەرج لە زۆر شوێنی ئێران و هەروەها لە کوردستانیش هێندێک کۆڕ و کۆمەڵی دیموکراتیک لە نێو مامۆستایان، خوێندکاران و قوتابیان پێکهاتبوو کە لە رێکخستنی رێپێوان و بریاردان لەسەر دۆزینەوەی رێگە حەللی گیروگرفتەکانی سنفی زۆر بە کەڵک بوون و بەرەو ئەوە دەچوو خەڵک خۆیان بەرێوەبردنی کارە گشتییەکانیش وەئەستۆ بگرن.

زەخت و زۆری ساواک و کاربەدەستانی رێژیم نەمابوو، لە هێندێک شوێن شۆڕش سەری هەڵدابوو. کوردستان یەکێک لەم شوێنانە بوو کە بۆ ئەم کارانە دەست پێشخەریی دەکرد.

لە زۆر شوێن مانگرتن دەهاتە گۆڕێ و لە چوارچێوەی گونجاودا داخوازییەکانی خۆیان دابین دەکرد، خۆپێشاندانەکانی کوردستان وا پەرەگرتوو ببوون، کە غەیرە کوردەکان هێندێک جار بە تایبەتی ئاخوندەکان لە شارەکانی دیکەوە دەهاتن، هێزێکی تازەی دەروونییان پەیدا دەکرد و دەگەڕانەوە. تەواوی شارەکانی کوردستان وەک تاران و شوێنەکانی دیکە راست ببوونەوە.

لەسەر فتوای خومەینی ئەرتەشییەکانیش کەم کەم دەستیان لە کار دەکێشایەوە و لە ریزی خۆپێشاندەراندا دەبیندران.

ئەمریکا و وڵاتانی رۆژئاوا پشتیان لە شا کرد و ئەمریان دەرکرد ئێران بەجێ بێڵێ. شا تازە هیچ هومێدێکی بۆ نەمابوو، رۆژی ٢٦ی بەفرانباری ١٣٥٧ لە فڕۆکە خانەی میهرئاباددەوە ئێرانی بەجێهێشت. رۆیشتنی شا تەواوی ئێرانی غەرقی شادی و خۆشی کرد. لە ماوەی ٢٤ سەعاتدا هیچ پەیکەرێکی شا و باوکی بەسەر پێوە نەما و هەموو خرانە خوارەوە.

حەوتوویەک دواتر بۆ یەکەم جار لە مێژوودا لە تالاری فیردەوسی زانستگەی تاران لە لایەن کۆمەڵی کوردانی تاران کە ئەوکات بەرپرسی یەکەمی جەلیل گادانی بوو، رێ و رەسمی ٢ی رێبەندان، رۆژی دامەزرانی کۆمار پێکهات، یەکەم وتار لەسەر کۆمار و پێشەوا و غەدری رێژیم لە کورد لە لایەن کاک جەلیل گادانییەوە پێشکەشی بەشدار بووان کرا، دووهەم وتار بە پێی بەرنامە لە لایەن کاک صارم الدین صادق وەزیرییەوە بە زمانی فارسی هەر لەم ماوەدا کە لەسەرەوە باس کرا، پێشکەشی بەشداران کرا کە بەشێکی زۆریش لەوان کەسایەتی و خوێندکارە غەیرە کوردەکان بوون. ئەم رێ و رەسمە

پێشوازییەکی کەم وێنەی لێ کرا و هەستی خەڵکی زۆر هەژاند.

هەر لە حەوتووی یەکەمی رێبەنداندا ئەو رێ و رەسمە لە چەند شاری کوردستان بە تایبەتی لە مەهاباد بەرێوە چوو، کە شوێنەواری تایبەتیی خۆی لە پتەوبوونی ریزەکانی حیزب دانا و هاندەرێکی بەهێز بوو.

شا رۆیشتبوو، بەڵام رێژیمی پاشایەتیی بە سەرۆک وەزیریی دوکتۆر شاپووری بەختیار هەر مابوو. ناوبراویش زۆری هەوڵدا بە شێوەیەک وەزعەکە راگرێ، بەڵام تازە پاشەکشە مەحاڵ بوو. ئەو دەسکەوتەی کە بەنرخی خۆپێشاندان و مانگرتن و بە هاوکاریی هەمەلایەنەی هەموو چین و توێژەکان پێکهاتبوو، گەڕانەوەی شای غەیرە مومکین کردبوو، خەڵک رۆژ لەگەڵ رۆژ بە هومێدی دامەزرانی دیموکراسی و هاتنە سەرکاری حکومەتێکی گەلی زیاتر هەوڵیان دەدا. خۆپیشاندان بێ پسانەوە لە تاران و شارە گەورەکان بەردەوام بوو.

خومەینی بە وەعد و بەڵێنی زیرێن کە بە قسە چی تێدا نەهێشتبووەوە، لە نێو دڵی خەڵکدا بە تەواوی جێی خۆی کردبووەوە، تەبلیغاتی چییەکانی سەر بە ئاخوندەکان بە هەموو ئیمکاناتی خۆیانەوە، لە هەزاران مزگەوت، لە هەموو تەکیە و خانەقاکان، لە تەواوی خۆپێشاندانەکان دا تەبلیغیان بۆ دەکرد، شەو نەبوو لە چەند کەناڵی رادیۆ و تلویزیۆنی دنیا باسی نەکرێ، وتوویژ لەگەڵ خۆی یا قسەکەرەکانی دەورووبەری نەکرێ. مەسەلەی ئێران و خومەینی بە تایبەتی دوای رۆیشتنی شا، پڕ هات و هاوارترین سووژەی سیاسیی ئەو کات بوو، خۆشەویستیی خومەینی گەیشتبووە رادەیەک کە کۆنەپەرستان بۆیان بڵاوکردبووەوە وێنەی لە مانگدا هەیە و بەکردەوەش بە هەزاران کەس دەیانڕوانییە مانگ، بەڵکو وێنەی خومەینی تێدا ببینن.

ئەم وەزعە بە تایبەتی دوای سەفەری موهەندیس بازرگان و حەسەن نزیە و دوکتۆر سەنجابی و چەند کەسی دیکە بۆ پاریس و چاوپێکەوتن و دانیشتنیان لەگەڵ خومەینی، ئەمریکا و وڵاتانی غەربی رازی کردبوو کە خومەینی بگەڕێتەوە تاران و وەک بۆ خۆی گوتبووی لە گۆشەی مزگەوتێک دانیشێ و خەریکی کاروباری ئایینی خۆی بێ.

رۆژی ١٢ی رێبەندان فەرانسەوییەکان بە تەیارە و ئیسکورتی خۆیان هێنایانەوە فڕۆکەخانەی میهرئاباد. لە مەیدانی ئازادییەوە تا ئاخری شار لە لایەن چەند ملیۆن خەڵکەوە، پێشوازییەکی وای لێکرا کە لە مێژوودا نەبیندرابوو. لەبەر زۆریی خەڵک بە هێلیکۆپتەر بردیان بۆ گۆڕستانی بەهەشتی زەهرا تا سەری گلکۆی شەهیدان بدا.

هەر ئەو پێشـــوازییـــە، هۆیەکی گـــرینگ بوو بۆ لە خـــۆبایی بوون و دامـــەزراندنی دیکتـاتۆرییەتی خومەینی. شاراوە نییـە کە خومەینی لە هاندانی جەماوەری ئایینیدا ئەوپەڕی تەئسیری هەبوو. بۆیە ئەو لە هاندان نەدەوەستا، هێزەکانی دیکەی خەباتکاریش کە بە هەزاران قوربانییان بۆ ئازادی دابوو، خۆیان ئاشکرا کرد.

هەرچەند هەر کام لەوانیش هەر لە سەرەتای خۆپیشاندانەکاندا بە پێی توانای خۆیان بەشداریی چالاکانەیان کردبوو، بەڵام دوای هاتنەوەی خومەینی بە پانەوە هاتنە مەیدان.

زۆر جار لە ڕێپێوانەکاندا خۆ بەزل زانی و خۆسەپێنی ئیسلامییە بن ئاژۆییەکان بەرچاو دەکەوت و ئەو چەشنە بۆ چوونەش بۆ زۆر کەس جێی پرسیـار بوو، کە لە دوا ڕۆژدا لەگەڵ ئەوانە چۆن دەژین، بەڵام خەڵکەکە ئەوەندە لە ڕێژیم بێـزار بوون کە دەگوترا«هەر شا بڕوا، هەر چی دەبێ، با ببێ»، هیچ کەس لە بیری پێکهێنانی بەرەیەکی پێشکەوتنخوازدا نەبوو. ئەگەر جاروباریش کە نموونەی زیندوو لەم بابەتەوە هەیە، دڵسۆزێک یا خاوەن ئەزموونێک ئەم مەسەلەی لەگەڵ باس کردبان، بە گەمە وەڵام دەدرایەوە و هیچ کات جێی نەدەگرت.

سـەرەنجـام بۆ رزگـاری لەم وەزعـە ناروون و تێکەڵ پێکەڵەی ئەو کـات، ڕۆژی ٢٢ی ڕێبـەندان ڕاپەڕینی گـشـتی و هەڵکوتـان بۆ سـەر بنکە و بونیـادەکـانی ڕێژیم لە پێش هەموویانەوە حیزبی ڕەستاخیز، بونیادی پەهلەوی و بەندیخانەی ئەوین دەستی پێکرد.

نابێ لە بیرمان بچێتەوە کە یەکەم دەستەکانی پەلاماردەر بۆ سەر ئەم شوێنانە چریکە فیدایییەکان و موجاهیدینی خەڵک بوون. جەماوەر دوای ئەوان دەستی دایە. بە تایبـەتی دوای دەربڕینی پشـتـیـوانی لە شـۆڕش لە لایەن بەشـێکی بەرچاو لە ئەفـرادی هێـزی هەوایـیـەوە، پادگـانەکـانی تاران یەک بە دوای یەکـدا تەسلیـمی مـیـللەت بـوون. ئەوەی خۆڕاگریشی کردبا، بە زۆر بە چۆکدا دەهێندرا کە بە خۆشییەوە ڕادەی ئەوانە زۆر کەم بوو.

ڕاپەڕین سەرکەوت، بەڵام دەسکەوتەکەی تەنیا لە لایەن ئاخوندە توندڕەوەکانەوە دەستی بەسەردا گیرا. ئەوان زۆر زوو دەستیان بەسەر هەموو شت داگرت، حکومەتێکی کاتی بە سـەرۆکـایەتیی مـوهەندیس بازرگـان پێکهـات تا کـارەکـان بەڕێوەبەرێ. ڕێژیمی پاشـایەتی پێچرایەوە، بەڵام ڕوانگەی زۆر ڕوون نەبوو، کەس نەیدەزانی چ شتێک دێتە جێی.

لە ڕۆژی ٢٢ی ڕێبەندان و چەند ڕۆژیش دواتر لە زۆربەی شارەکان پەلامار درایە سەر بنکە و بونیادە نیزامی و پادگانەکـان بە تایبـەتی ژاندارمـری و شـارەوانی. بەشـێک لەو چەک وچۆلەی دەست شۆڕشگێڕان دەکەوت، دەدرا بە خەڵـک تا لە جیاتـی داردەستەکانی

پێشوو کە بۆ دیفاع لە خۆیان بەدەستیانەوە بوو، کەڵکی لێ وەرگرن. زۆر زووش لەهەر شارێک لە چەند شوێن دەورەی ئامووزشی نیزامی بۆ خەڵک داندرا.

دیارەئەم وەزعـە کـوردسـتـانیـشی گـرتەوە، جگە لەوەی لە شـارەکـان شـارەوانی و ژاندارمری چەک کران، بە تایبەتی لە گوندەکانی کوردستانی ناوەندی لە ژێر چاوەدێریی هێندێک لە بەرپرسـانی حیـزبی وەک سـەید ڕەسـووڵ دیهـقـان و چەند هاوڕێی دیکەی حیزبی، یا ئەگەر ئەوانیش فریا نەکەوتبان، خەڵک بۆ خۆی پاسگاکانی ژاندارمەیان چەک دەکرد، چەکەکان بۆ وریایی زیاتر و پارێزگاریی دەسکەوتەکانی شۆڕش لە گەلێک شوێن دراون بە خەڵکی خاوەن هەست.

خەڵک کە لە رووخـانی یەکجاریی ڕێژیمی شا دڵنیا ببـوون، جگە لە بینینی دەورەی نیزامی و هەڵگرتنی چەک بیری بەڕێوەبردنی شار و گوندەکانیشیـان لە ڕێگەی شوورای خەڵکییـەوە بۆ هاتە پێش و بەر لەوەش دواتر لە لایەن حیـزبەوە بۆ هەر کام لە کـارەکـانی کۆمـەڵ ئوسوولێـک دانرا، بە شـێـوەیەک خۆیان وڵاتیـان ئیدارە دەکرد، ڕوحی هاوکـاری و برایەتیی ئەو سەردەمە جێگەی ڕەزامەندی و سوپاس بووە.

بەهۆی تێکۆشانی هاوڕێیـانی حیزبی لە تاران لەبەر وەزعی تایبەتی و ستراتیژیکی کوردستان و نەخشی بەرچاویان لە درێژایی ساڵی ٥٧دا، لە ڕۆژەکانی ئاخری ڕەشەمەی ١٣٥٧ وەفدێک لە لایەن دەوڵەتیی کاتیی بازرگانەوە هاتە مەهاباد کە داریوش فروهەر و دوکتـۆر ئیـسـمـاعـیلی ئەردەلانیش لەگـەڵ بوون. ئەم وەفـدە لەگەڵ نوێنەرانی هێـزە سیـاسییـەکـان و یەک لەوان دوکـتـۆر قـاسملوو سکرتێری گشتی و نوێنەری حیـزبی دیموکرات لە ماڵی میرزا ڕەحیمی خەڕازی دانیشتن و بە درێژی قسەیان کرد.

لە ئاکامدا ویستی گەلی کورد لە حکوومەتی کاتی لە ٨ ماددەدا نووسراو پێشکەشیان کرا. حەوت خاڵ لەم خاڵانە زۆر باش بوون، بەڵام خاڵی هەشتەم مەعلووم نەبوو دوکتۆر قاسملوو بۆ لەم هەلومەرجە ناسکەدا قبوولی کردووە؟ و بۆ چۆتە ژێر تەئسیری پێشنیار دەرانی ئەم خاڵە؟

ئەم خاڵە کە لەسەر قیادەی مووەقەتی پارتی بوو، لە ساڵەکانی دواییدا زیانی زۆری بە جووڵانەوەی کورد گەیاند.(*)

(*) لە ماددەی هەشتدا بە پێچەوانەی ئوسوولی میـوانداری و کوردایەتی لە حکوومەت داوا کرابوو قیادە مووەقەت لە ئێران نەمێنێ.

ئەم وتووێژە و ٨ خاڵەکە وەک دواییش دەرکەوت، هیوایەکی ئەوتۆی نەبەخشی و بە تایبەتی حیزبی دیموکراتی دڵنیا نەکرد. ئێستا هەیئەتەکە نەگەڕابووەوە کە بە پێی گەڵاڵەی داڕێژراو و زەحمەتی زۆری جەلیل گادانی و سەرگورد عەبباسی کە لە تارانەوە بە تایبەتی بۆ ئەم مەسەلە هاتبوونەوە، هەروەها لە ژێر چاوەدێریی دوکتۆر قاسملوودا، بە فیداکاریی چەند ئەفسەر و دەرەجەداری کورد و نیشتمانپەروەر، سەرهەنگ ئیرەج قادری، کاک حامید گەوهەری، سەروان ئەفشین، سەروان جاویدفەر(هەژار) کاک سەلاح فازلی لە ڕۆژی ٣٠ی ڕەشەمە پادگانی مەهاباد بێ خوێن ڕێژی(*) لە لایەن حیزبەوە دەستی بەسەردا گیرا و سەرگورد عەبباسی بۆ ماوەیەکی کورت کرا بە فەرماندەی پادگان.

حیزب هەر ئەو کات ڕایگەیاند کە مەبەستی لەم کارە دژایەتی لەگەڵ حکوومەتی کاتی و خومەینی نییە، پێویستی بە چەک و چۆڵ بۆ خەڵک و ئامادە کردنیان بۆ دیفاع لە شۆڕشە. دەتوانن بەرپرسێکی دیکە دابنێن. بە شێوەیەکی زۆر ئاسایی موشکیلەکە حەل بوو، بە پەیام لە تاران را دوکتۆر ئیسماعیل ئەردەلان کە هەم کورد بوو، هەم ئەندامی هەیئەتی وتووێژ بوو، بۆ ماوەیەک وەک سەرپەرستی پادگان دیاری کرا و دوایەش فەرماندەیەکی کوردی دیکەیان نارد، بەڵام لەم ماوەدا دەسەڵات و پاراستنی پادگان زیاتر بە دەست حیزبەوە بوو، چونکە هەر ڕۆژی هەوەڵ سەربازەکان بۆ شارەکانی خۆیان بەڕێ کرانەوە. ئەفسەرەکانیش کە لە پێشدا هەموو گیرابوون، دوای چەند ڕۆژ ئازاد کران و بۆ شارەکانی خۆیان بەڕێ کرانەوە.

ئەم کارە تا ڕادەیەک حکوومەتی سەبارەت بە حیزب ڕەش بینتر کرد، بە پێچەوانە لەسەر خەڵک تەئسیری زۆر باشی هەبوو، بە تایبەتی کە بەشێک لە چەکەکان لە نێو خەڵکدا بڵاوکرانەوە و سەد تفەنگێکیش بۆ پاراستنی نەزمی نێو شار درا بە شووڕای شار. نەیارانی حیزب زۆریان هەوڵدا کەڵکی خراپ لەم کارە وەربگرن، بەڵام تەئسیرێکی گرینگی لەسەر زەینی خەڵک دانەنا.

هەتا گرتنی پادگانی مەهابادیش حیزب هەر بە نیوە نهێنی کاری دەکرد و لە زۆر شوێن بە ئاشکرایی نەدەهاتە مەیدان، بەڵام لەوە زیاتر مانەوەی بەم شێوە ڕەوا نەبوو، دەبوو خۆی ئاشکرا بکا و بەم پێیەش قەوارەی حیزب بەرینتر کاتەوە، بە تایبەتی هەتا

(*) تەنیا سەرتیپ پزشک پوور لە لایەن سەربازێکی بروجردی بە سووکی بریندار ببوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەش بەداریوش فرووهەردا کە ئاوەڵ زاواشی بووە، بەڕێ کراوە بۆ تاران.

ئەو کاتیش حیزبێکی دیکەی ناسراو نەبوو، ئەوانەی کە دوایەش بوونە کۆمەڵە، لەو کاتدا لەهەر شار و ناوچەیەک ناوێکیان هەبوو.

بەرپرسایەتی گرینگ و مێژوویی کە لە کوردستان و لەو هەلومەرجەدا بە تایبەتی کەوتبووە سەرشانی حیزب، پێویستی ئاشکرابوونی حیزبی زیاتر کرد. بۆ ئەم مەبەستە بڕیار درا میتینگێک پێک بێ، پێشتر هاوڕێیانی حیزبی لە کۆمیتەی شارستانەکان هەر لە تاران و کرماشانەوە هەتا ماکۆ ئاگادار کرابوون، بۆ مەراسیمەکە نوێنەر بنێرن.

ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧ لە میتینگێکی بەرینی سەد هەزار کەسی لە ستادیۆمی وەرزشیی مەهاباد بە ڕێ و ڕەسمێکی پڕ شکۆ و پێشکەش کردنی وتارێک لە لایەن سکرتێری گشتی حیزب دوکتور قاسملوو ئاشکرابوونی حیزب ڕاگەیەندرا و لەو کاتەوە، لە شار و ناوچەکان بە ئاشکرا دەفتەری حیزب کرایەوە. هەزاران کەس بۆ هاتنە نێو ڕیزی حیزب خۆیان ناونووس کرد.

جێگەی وەبیر هێنانەوەیە کە دوکتۆر قاسملوو بۆ بەشێکی زۆری خەڵکی کوردستان غەریب و نەناسراو بوو، بەڵام لە پێش قسەکردنەکەی دوکتۆر لە لایەن جەلیل گادانی کە لە تاران ەوە بۆ بەشداری لە میتینگ هاتبووەوە و بەڕێوەبەری ئەم میتینگەش بوو، دوکتۆر قاسملووی بە جەماوەر ناساند.

بەداخەوە زوو دەرکەوت کە گوێی بەرپرسانی حکوومەتی کاتی و خومەینی لە بارەی کوردستان و مافی گەلان هەروەک گوێی شا و دارودەستەکەی کپ و کەڕە. تێکۆشانی ٣٣ ساڵەی پێشوو، هەوڵدانی بەرچاوی دەوری شۆڕش لە لایەن خەڵکی کوردستان و هاوکاریی حیزب لەم ماوەدا بۆ بردنە پێشی کارەکان لە لایەن ئاخوندەکانەوە هیچ بایەخی بۆ دانەندرا، داخوازە هەشت ماددەییەکەش بە تەواوی پشت گوێ خرا و لە بیر خۆیان بردەوە.

بەوەش ڕانەوەستان، لە نەورۆزی ٥٨دا شەڕێکی نەخوازراوی چەند ڕۆژە بەسەر شاری سنەدا سەپا کە بە دەیان کەسی تێدا کوژرا، حیزبی ئێمە بەو پەڕی لە خۆبوردووییەوە بۆ تەواو کردنی ئەم شەڕە لە کوردستان و تاران هەوڵی دا. لە مانگی بانەمەڕی هەر ئەو ساڵەدا بۆ پێشگری لە میتینگی حیزبی دیموکرات شەڕێکی خوێناوییان لە نەغەدە ساز کرد کە سەدان کەس لە کورد و عەجەمی ئەم شارە و شارەکانی دی کە بۆ بەشداریی میتینگ چووبوون، بوونە قوربانیی ئامانجی پیسی کۆنەپەرستان و کۆنە ساواکییەکان.

بەوەش قەناعەتیان نەکرد، پیلانگێڕی هەر درێژەی هەبوو. هیچ کام لەم ڕووداوە

دڵتەزێنانە نەتەنیا حیزبی نەشڵەژاند، بەڵکو هەستکردن بە بەرپرسایەتیی بەرپرسانی حیزبی زیاتر کرد. حیزب باشی دەزانی کە ساواکییەکانی پێشوو و کۆنەپەرستانی خاوەن دەسەڵات لە شوێنە جۆراوجۆرەکان چۆن لە دەوری یەک هاڵاون و زۆرجاریش بۆچوونی خۆی بە وتە و نووسراوە رادەگەیاند، بەڵام قەتی گوێ نەدرایە سەرەڕای ئەوەش کارەکانی خۆی هەر درێژە دا.

خومەینی و دارودەستەکەی مەبەستیان لەم شەڕانە لاوازکردنی هەستی نەتەوایەتیی خەڵک و زەق کردنەوەی ناتەباییەکانی مەزهەبیی نێوان سوننی و شیعەکان بوو تا بتوانن سوودی دڵخوازی لێ وەرگرن.

هەر لەم پێناوەدا خومەینی ویستی بە زووترین کات، کۆماری ئیسلامی بەسەر خەڵکدا بسەپێنێ و مەوقعییەتی خۆی لەم چوارچێوەدا وەک ئیمام قایمتر بکا. بۆیە قەراری دا رۆژی ١٢ی خاکە لێوە بە ریفراندۆم و وەرگرتنی دەنگی «ئارێ و نا» بێ ئەوەی هیچ کەس بزانێ نێوەرۆکی کۆماری ئیسلامی چییە و یاسایەکی بۆ داندرابێ، چاوی خەڵک ببەستێ و دەنگی خەڵک لەگەڵ رای خۆی بخا.

حیزبی ئێمە بە هەستی بەرپرسایەتییەوە رۆژێک بەر لە بەڕێوەچوونی ریفراندوم هەیئەتێکی پایە بەرزی بە سەرۆکایەتی دوکتور قاسملوو و ئەندامەتیی غەنی بلووریان، ئەمیر قازی، محمد ئەمین سیراجی، سەنار مامەدی، نەبی قادری، دوکتور سادق شەرەفکەندی، عەلی کەریمی و جەلیل گادانی نارده قوم و چاویان بە خومەینی کەوت. لەگەڵ دەربڕینی پشتیوانی لە شۆڕشی گەلان لەسەر بنەمای قسەکانی ایت الله تاڵەقانی کە لە سنە گوتبووی: «خودموختاری مافی بێ ئەم لا ئەو لای خۆتانە» پێشنیاری پێ کرا ئەویش تەئییدی ئەو هەڵوێستە بکا و رای بگەیەنێ تا گەلی کورد لە دابین بوونی ئەم مافە رەوایە دڵنیا بێ و بەم دڵخۆشییەوە دەنگ بە کۆماری ئیسلامی بدا. بەڵام هەر هێنای و بردی ئاخرییەکەش وشەیەکی لەم بابەتە بەدەمدا نەهاتووە و وەڵامەکەی «همه باید مسلم باشند» بووە و هیچی دی.

دووجاری دیش دوای شەڕی نەغەدە لە جۆزەردانی ٥٨ وەفدێکی دی بەسەرۆکایەتی دوکتۆر قاسملوو بۆ تەوزیح لەسەر شەڕەکە، جاری سێهەم جەلیل گادانی لەگەڵ جووتیارانی ناوچەکان چوونە لای خومەینی، بەڵام فکری خومەینی قابیلی گۆڕان نەبوو.

وەفدی یەکەم گەڕاوە تاران و لە ماڵی جەلیل گادانی کۆبوونەوەیەکی درێژی چەند

سەعاتەی کرد، بە خۆشییەوە لەگەڵ ئەوەی چەند کەس موافقی دەنگدان بە کۆماری ئیسلامی بوون، زۆربەی هاوڕێیان موخالیف بوون، هەر شەو بەیانییەیەک نووسراو بە تەلیفون بە کۆمیتەی شارستانەکان راگەیەندرا کە حیزب بەهۆی ئاگادار نەبوون لە نێوەرۆکی کۆماری ئیسلامی دەنگ نادا و تەحریمی دەکا.

بێ گومان ئەو هەڵوێستەی حیزب خومەینی و رێژیمەکەی تا رادەیەک لە حیزب دڵێش کرد، بەڵام وەک بڕیارێکی بەرپرسانە و شۆڕشگێڕانە و نیشانەیەک لە تەسلیم نەبوونی کوێرانە لە بەرامبەر نەزەری خومەینی و باقی ئاخوندەکاندا بۆ مێژوو دەمێنێتەوە. راستیی ئەو بڕیار و بۆچوونەش لە شازدە(*) ساڵی رابردوودا بە تەواوی دەرکەوتووە و بۆ دنیا روونە.

هەر ئەو وەفدە بە دوای چاوپێکەوتنی خومەینیدا، لەگەڵ موهەندیس مهدی بازرگان سەرۆک وەزیری کاتیش چاوپێکەوتنی هەبووە، بەڵام ئەویش شتێکی وای نەگوتووە کە بۆنی بەرچاوخستنی مافی گەلانی ئێران و یەک لەوان گەلی کوردی لێ بێ.

کە ریفراندۆم کرا و خەڵکی چارەڕەشی ئێران دەنگیان بە کۆماری ئیسلامیدا خومەینی مەسەلەی مەجلیسی خوبرەگانی هێنایە گۆڕێ تا لەسەر دانانی قانوونی ئەساسی و زۆر مەسەلەی دی بدوێن. لەم بوارەشدا حیزب بە پێچەوانەی چاوەڕوانیی دەوڵەتی کاتی، سکرتێری حیزب دوکتور قاسملووی لە کوردستان کاندید کرد، کە بە خۆشییەوە بە دەنگی زۆر باش دەرچوو.

دیار بوو خومەینی کینەی لە کورد لە دڵە رەشەکەی دایە و نایهەوێ بیانبینی. لە سەر ئەو نیگەرانییەش بوو کە دوکتور قاسملوو کاتی کۆبوونەوەی نوێنەرانی هەڵبژێردراو نەچووە خزمەت ئیمام! لەوێ خومەینی دەپرسێ ئەدی کوا دوکتۆر قاسملوو، لە وەڵامدا دەڵێن نەهاتووە، وە دەنگ دێ و بە غەرەزەوە دەڵێ«بریا هاتبا!»

جا چ حوکمێکی بۆ دابوو، مەعلووم نییە، زۆر وێدەچێ حوکمی تیرۆری هەر ئەودەم درابێ.

حیزبە پێشکەوتنخوازەکان و ئەو رێکخراوانەی بۆ مافی گەلەکانیان تێدەکۆشان، کاتێک دیتیان کۆماری ئیسلامی سەپێندرا، بە ئیبتکاری کۆمەڵەی حقوق زانانی ئێران هەوڵیاندا کۆنفرانسێکی بەرین لە زانستگەی تاران پێک بێنن لە ژێر سەردێڕی «ویستی خەڵکی ئێران لە قانوونی ئەساسی» بۆ ئەوەی چوارچێوەیەک دیاری کرێ و بەم زووانە

(*) دیارە ئێستا ئەوە ٧٣٨ل بەسەر ئەو بڕیارە تێدەپەڕێ و زیاتر جێگەی فەخرە.

دیموکراسییەت بە تەواوی پێشێل نەکرێ و مافی گەلان بەرچاو بگیرێ، ئەم کۆنفرانسە کە لە ڕێکەوتی ٥٨/٣/٢٩ تا ٥٨/٤/٦ی خایاند، ٤٨ دەستە و حیزب و ڕێکخراوی تێدا بەشدار بوون، لەو ماوەدا ٦٥ کەس لەسەر مەسەلەکانی قانوونی ئەساسی قسەیان کرد کە هی ٤٢ دەستەی بەشدار بوو. جەلیل گادانی و ئەسعەد ئێران زادە لەم کۆنفرانسەدا وەک نوێنەری حیزب بەشداربوون و وتارەکەیان لە لایەن بەشداران پێشوازییەکی گەرمی لێکرا. لەو کۆنفرانسەدا پێشنیاری زۆر باش کران کە بە تەواوی لایەنگری ئازادی و دیموکراسی و وەبەرچاو گرتنی مافی مرۆڤ بە شێوەی تاکە کەسی و کۆمەڵ بوو، کە بەداخەوە هیچ یەک لەم هەموو قسە جوان و مەنتقی و قانوونییە بەرچاو نەگیران. دیکتاتۆری کە بە هەموو شێوەکانییەوە لەم کۆنفرانسەدا دوای باس لەسەر کردنی دووردودرێژ مەحکووم کرابوو جێگەی هەموو شتی بە ناوی ویلایەتی«فقیە» لە قانوونی ئەساسیی داسەپاودا گرتەوە.

هەر بە دوای ئەوەدا کانوونی گەلان وەک ئۆرگانێکی تێکۆشەر بە هاوکاریی بێ دریخی دوکتۆر هدایت الە مەتین دەفتەری لە دەفتەری وەکالەتی ئەو پێکهاتبوو، لە جەلەسەکانی دواییدا قەرار درا کۆبوونەوەیەکی بەرینی کانوونی دیموکراتیکی گەلان لە ١٥ی خەرمانان لە شاری مەهاباد بگیرێ. کۆنفرانسی «ویستی گەلان لە قانوونی ئەساسی» و هەروەها بڕیاری پێکهاتنی کانوونی دیموکراتیکی گەلان، بە تایبەتی دیاری کردنی کۆبوونەوەی دووهەم لە کوردستان و هەڵسووڕان و تێکۆشانی ڕۆشنبیران و ئەحزابی پێشکەوتنخواز، خومەینی کە بەهەموو هێزییەوە خەریکی سەپاندنی ویلایەتی «فقیە» بوو، تەواو تووڕە کردبوو. بەم هۆیانە و نیگەرانی زۆری ئەو لەشکڵ گرتنی کاری دیموکراتیک و ترس لە یەکگرتوویی داهاتووی حیزب و ڕێکخراوە پێشکەوتنخوازەکان ئەوی هێنایە سەر ئەو باوەڕە کە هەرچی زووتر سەرکوت و خەفەقان دەست پێ بکا.

بۆیە لە ڕۆژەکانی ٢٢و ٢٣ی گەلاوێژ، هێزی ڕەش و کۆنەپەرست ڕژانە شەقامەکانی تاران بە تایبەت لە شەقامی شاهرەزا-ی جاران و ئازادیی دوایە، هەرچی کتێبخانە بوو، بەستیان هەموو خوانچەی کتێب و ڕۆژنامە فرۆشانیان ئاور تێ بەردا، دەفتەری حیزبەکانی توودە و چریکیان داگیر کرد، هێرشیان کردە سەر موجاهیدەکانیش، ئەوان بە پشتیوانیی ایت اللە تاڵەقانی و خۆڕاگریی خۆیان لەم هێرشە ڕزگار بوون. پاسدارەکانی بە ڕواڵەت شۆڕش دەرگای زانستگەیان گاڵەدا و جەوێکی ناسالم و کۆنەپەرستانە بەسەر تاراندا زاڵ بوو!.

ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ لە کۆشکی لاوان لە مەهاباد بە بۆنەی ٣٤مین ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزب بۆ یەکەم جار بە ئاشکرا جێژن گیرا، ڕێ و ڕەسمێکی بە شکۆ بوو، چەند کەس قسەیان کرد، جەلیل گادانی کە بە نوێنەرایەتیی ڕێکخراوی حیزب لە تاران هاتبووەوە، لە نۆبە قسەی خۆیدا گوتی: « ئەوەی من لەو چەند ڕۆژەدا لە تاران دیومە بە مانای ڕاستی خۆی کۆنەپەرستی ڕەشی ماڵ وێرانکەرە، لە کردەوەکانی شاش توندترن» و ئەوەی دیتبووی باسی کرد. ناوبراو هەروەها گوتی: « حیزب دەبێ ئامادەی دیفاع بێ، پێویستە بە پێی توانا جەماوەر چەکدار بکا. ئەگەر ئەو کارە نەکا، لە کوردستانیش خەڵک دەهاڕن، هەروەک جووڵانەوەی تورکمەن سەحرای کوتا، گەلی کوردیش دەکوتێ.

لانی کەم تا ئەو سەعاتیش حیزب ئاگادار نەبوو کە ڕۆژی پێشتر بە دەسیسەی کۆنەپەرستانی ڕێژیم ساواکییەکان و هێندێک گومان لێکراوی سەر بە عێراق لە پاوە شەڕێکی خوێناوییان سازکردووە. لەم شەڕەدا کە نزیکەی حەوتوویەکی کێشا، هەم لە خەڵک و هەم لە هێزەکانی دەوڵەتی ژمارەیەکی زۆر کوژران و بریندار بوون.

خەڵکی ناوچە لە گوندی قۆری قەڵا نزیک پاوە تەحەسونیان کردبوو، بەڵام نەتەنیا گوێی نەدرایە، بەڵکو دوکتۆر چەمرانیش کە ئەو کات موشاوری سەرۆک وەزیران بوو، بە دڕندانەترین شێوە و بە ئیمکاناتی ئەرتەشی شاوە هێرشی کردنە سەر. هێزی هەوایی و کۆماندوشیان بۆ گیانی کورد وەگەڕ خستبوو.

لەم شەڕەدا فڕۆکەیەک و هێلی کۆپتەرێکیش خرانە خوارەوە. خومەینی کە تووڕەییەکەی بەوپەڕی خۆی گەیشتبوو، ڕۆژی ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨ فەرمانی جیهادی دژی کوردان داو حیزبی دیموکراتیشی هەڵوەشاوە ڕاگەیاند و جارێکی دی کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژی ساڵی ٣٢ی شا بیری خەڵک کەوتەوە.

هێزێکی زۆری دیکە لە چەند لاوە بەرەو هەورامان بۆ دوکتۆر چەمران نێردرا. ناوبراویش کە ساڵەکانی پێشتر دەورەی چریکی لە چەند شوێن دیبوو، دەستی کرد بە هێرشێکی سەخت و پان و بەرین، هەر کە کاری پاوەی تەواو کرد، بەرەو نەوسوود و مەریوان، سەقز و بانە وەڕێ کەوت و لە هەموو ئەو شوێنانە دەستی بە کوشت و بڕ کرد.

لەم شەڕانەدا بۆ ئەوەی خەڵکی ساویلکەی شوێنەکانی دیکەی ئێران فریو دەن و بیانکەنە خۆراکی شەڕ، بە بێ شەرمیی تەواوەوە تەنانەت لە ڕادیۆکانیشیانەوە هاواریان دەکرد، شاپەرستەکان و بە تایبەت ئیسرائیلییەکان یارمەتیی کوردان دەدەن.

لەم پێوەندییەدا نامەیەکی سەرئاوەڵە لەلایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبەوە لە ڕێکەوتی ۲۸/ ۵/ ۱۳۵۸ بۆ کۆڕ و کۆمەڵانی بەشەردۆست و ئازادیخوازی جیهان نووسراوە کە ئەوەش دەقی وەرگێراوەکەیەتی لە فارسییەوە:

نامەی سەرئاوەڵە بۆ:

ئاغای یاسر عەرەفات، ڕێبەری ڕێکخراوی ڕزگاریدەری فەلەستین.

ئاغای موعەممەر قەزافی، سەرۆک جەماهیری عەرەبی لیبی.

حەرزەتی پاپ، ڕێبەری کاتولیکەکانی جیهان.

جەنابی ئاغای برێژنێف، «سەدری هەیئەت رەئیسەی شوورای بەرزی یەکیەتی سۆڤیەت

جەنابی ئاغای ژیسکار دیستەن، سەرۆک کۆماری فەرانسە

جەنابی ئاغای جوزف تیتۆ، سەرۆک کۆماری یوگوسلاوی

جەنابی ئاغای فیدل کاسترۆ، سەرۆک وەزیرانی کووبا

جەنابی ئاغای عەبدولفتاح ئیسماعیل، سەرۆک کۆماری دیموکراتی یەمەن

ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان

فیدراسیۆنی سەندیکای جیهانیی کرێکاران

ئەنتێر ناسیۆنالی دووهەم

ڕێکخراوی نێونەتەوەیی «حقوق دانانی» دیموکرات

خاچی سووری نێونەتەوەیی

ئامنیستی ئەنترناسیونال

یونسکو

حیزبی کۆمۆنیستی فەرانسە

حیزبی کۆمۆنیستی ئیتاڵیا

حیزبی سۆسیالیستی سوئید

حیزب سۆسیالیستی فەرانسە

حیزبی سۆسیالیستی نۆرویژ

سەرۆک کۆماری فنلاند

«دەگەڵ ڕێز!

بە سەرنجدان بەو وەزعە ئاڵۆزەی کە ئێستا لە کوردستانی ئێران پێکهاتووە، بە

پێویستمان زانی ڕەوتی ڕووداوەکانتان بە ئاگاداری بگەیەنین.

ئێمە لەسەر ئەو بڕوایەین کە ڕوون کردنەوەی بیروڕای گشتیی جیهان پێویستییەکی مێژووییە و بۆ حەللی گیروگرفتەکانی ئەو ناوچەیە زۆر بە کەڵک دەبێ. ئاگادارن کە گەلی کورد شان بەشانی هەموو گەلانی ئێران لە سەرەتای جووڵانەوەی خەڵکی ئێران بەرامبەر شای دیکتاتۆر، هەنگاوی ناوەتە مەیدانی خەباتەوە و لەو ڕێگایەدا لە بەخشینی گیان و ماڵ و خوێن و فیداکاریی ڕۆڵەکانی خۆی نەپاراستووە. لەبەر ئەوەی گەلی کورد هیوادار بوو بە ڕووخاندنی ڕێژیمی دیکتاتۆر، بە مافەکانی ڕەوای نیشتمانی و مرۆڤایەتیی خۆی بگا. دوای ڕووخانی دیکتاتۆریی بنەماڵەی پەهلەوی، گەلی ئێمە بە هیواداریییەکی زۆر ویستەکانی نیشتمانیی خۆی سەبارەت بە خودموختاری لە چوارچێوەی ئێرانی یەکگرتوو و یەکپارچەدا لەگەڵ ڕێبەری شۆڕش ئیمام خومەینی و دەوڵەتی کاتیی کۆماری ئیسلامی باس کرد. ئێمە ئەوجار بۆ حەللی مەسەلەی کورد ڕێگا حەللی سیاسیمان هەڵبژارد و ڕێگای نیزامیمان وەلانا کە شێوەی کۆنی خەباتی خەڵکی کوردستانە بۆ وەدەست هێنانی مافە نیشتمانییەکانی. کارو بارەکان بە دانی بەڵێنی دڵخۆشکەر تێپەڕ بوو. دەوڵەتی کاتی بە بەهانەی کاتی بوونی خۆی هەنگاوێکی جیددی هەڵ نەگرت و ڕێبەری شۆڕش بەڵێنی دا کە لە بڕیارنامەی یاسای بنەڕەتی بە مافی گەلانی غەیرە فارسی ئێران ڕابگا. لەو ماوەیەدا بۆ هێنانە ژێر سێبەری گیروگرفتی بنەڕەتی و خافڵاندنی بیروڕای گشتیی ئێران، بە مەسەلەکانی لاوەکی پیلانێکی زۆر پێکهات. لە سنە، نەغەدە، تورکمەن سەحرا (گونبەد کاوس) خوڕڕەم شار، مەریوان و جێگاکانی تر هێندێک پیلان بەڕێوە چوو کە بوو بەهۆی کوژرانی هەزاران کەس لە خەڵکی گەلانی زەجر دیتووی کورد و تورکمەن و عەرەب و بەلووچ.

ڕێبەریی شۆڕش و دەوڵەت بە قایم کردنی جێگای خۆیان وردە وردە ئازادییە دیموکراتییەکانیان بەرتەسک کرد و دەستیان کرد بە سەرکوتی گەلانی ئێران. لە خووزستان خەڵکێکی کە بۆ وەدەست هێنانی مافی ڕەوای خۆیان ڕاست ببوونەوە، تیرباران کرد، تورکمەنەکانیان سەرکوت کرد و ئێستا هەر ئەو نەقشانە بە هێزێکی هەرچی زیاتر و بە پڕچەک کردنی هەموو هێزەکانی ئەرتەش و ژاندارمری و پاسداران لە کوردستان بەڕێوەی دەبەن. ئێستا لە کوردستاندا شەڕێکی تەواو عەیار بە کەڵک وەرگرتن لە هێزی ئاسمانیی مودێرن، هێزی زەوی و تانک و تۆپخانە دەستی پێکردووە.

خولاسەی کەلام دیموکراسی جارێکی دیکەش لە ئێران سەرکوت کرا. ڕاگەیەنە گشتییەکان بە توندی سانسۆر لەسەریان بەڕێوە دەچێ. قەڵەمەکان شکاون، یاسای بنەڕەتیی داسەپاو هیچ کام لە مافەکانی گەلانی وەخۆ نەگرتووە. سازمانە دیموکراتییەکان کەوتوونەتە بەر پەلاماری تاقمە دەمارگرژەکان و ڕووناکبیران و پیاوان و شێرە ژنان کەوتوونەتە ژێر جەزرەبە و ئازارەوە. دۆزینی بیروڕا دەستی پێکردووە. ئیمام خومەینی فەرمانی شکاندنی قەڵەم و سووتانی کتێبەکان و چاپەمەنییە دیموکراتییەکان لە ڕێگای ڕاگەیەنە گشتییەکان هەموو ڕۆژێ دووپات دەکاتەوەو وردە وردە دیکتاتۆریی ڕەشی مەزهەبی بە شێوەی سەدەکانی ناوەندی لە ئێران دا بڵاو دەبێتەوە.

لە حاڵی حازردا بەرنامەی دەوڵەت و ڕێبەرایەتیی ئیمام خومەینی بۆ کوردستان کە بە سەنگەری ئازادی و دیموکراسیی ئێران نێوبانگی دەرکردووە، سەرکوتی هەموو هێزە سیاسییەکان و دووپات کردنەوەی بەرنامەکانی محەمەد ڕەزا شا و بابیەتی بە توند وتیژییەکی زیاترەوە. ئیمام لە ڕاستیدا بەرامبەر بە هەموو میللەتی کورد جیهادی ڕاگەیاندووە. هاواری دەمارگرژییەکانی شیعە بۆ قەتڵ و عامی گەلی کورد لە ڕادیۆ و تلویزیۆنەوە بەرزە. خراپترین بوختان، بۆ ڕێبەرانی مەزهەبی و سیاسیی ئێمە بە ڕەوا دەزانێ. ڕوونە کە ئەو چارەنووسە هی تەواوی گەلانی غەیری فارسی ئێرانە کە بەهۆی ناسیۆنالیزمی بەرچاوتەنگانەی قەومی سەردەستی فارس، ئەوجار لە دەربیجەی دەمارگرژیی مەزهەبییەوە بەڕێوە دەچێ. ئەوەی ئەوڕۆ لە کوردستان ڕوودەدا، بەرنامەیەکی ڕێکوپێکە بۆ لە نێوبردنی گەلی کورد، هەر ئەو بەرنامەیە لە بەشەکانی تری ئێران کە میللەتی ژێر دەستی دیکەی تێدا دەژی، دوای کوردستان بەڕێوە دەچێ.

پڕوپاگەندەیەکی بەربڵاو لە نێو ئەرتەشیان و موجاهید و پاسداران بۆ بە کافر ژماردنی گەلی کورد دەکرێ. لە ئیمام دەگێڕنەوە کە گوتوویەتی کوردستان لە پێشەوەی شەیتان و کافرەکاندایە، وەختێک ئیمام خومەینی فەرمانێکی ئەوتۆ دەردەکا پێتان وا نییە کە موجاهید یا سەرباز یا پاسداری ناردراو نابێتە هەمان سەربازی مەغول«ئاتیلا یا ئیس ئیسەکانی ئاڵمان» بەڵێ لە حاڵی حازردا مەسەلەی لە نێو بردنی یەکپارچەیی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا بۆتە ئامانجی دامودەزگای کۆماری ئیسلامیی ئێران.

ئێمە لە ئێوە و بیروڕای گشتی و هەموو ئەو کەسانەی ئیمانیان بە ئازادی و دیموکراسی هەیە، داوا دەکەین کە لە هەموو هێزی خۆتان بۆ پێشگیری لەو چارەنووسە

شوومەی کە چاوەڕوانی گەلانی کورد، بەلووچ، عەرەب و تورکمەن و ئازەربایجانییە، دەنگی ڕەخنەی خۆتان بەرز کەن و مەهێڵن سیاسەتی زەوی سووتان و لە نێوچوونی بەکۆمەڵی ئەو گەلانە دووپات بێتەوە.

گەلی کورد بۆ وەدەست هێنانی مافی ئینسانی و ڕەوای خۆی خەبات دەکا و لەو ڕێگایەدا تووشی هیچ شک و گومانێک نابێ. ئێمە هەمیشە گوتوومانە بۆ جاری ئاخر دووپاتی دەکەینەوە کە ئامانجی ئێمە لەت کردنی ئێران نییە، ئێمە ئێرانین و ماف و دەسەڵاتی خۆمان لە چوارچێوەی ئێرانێکی یەکپارچە و دیموکراتیدا دەوێ. تۆمەت لێدانی جیاوازی خوازی و بوختانی کافر بوون، ئامرازی کۆنەپەرستیی ڕەش و مەزهەبییە کە بۆ حەشاردانی ڕاستییەکان بەکار دەهێنرێ. هاوکاریی گەلی کورد بکەن بە یارمەتیی ماددی و مەعنەویی خۆتان و بە دەنگی ڕەخنە و لە ژێر فشارنانی دام و دەزگای ڕێبەری و دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی پێشگیری لە نێوبردنی گەلی کورد و قەتڵ و عامی ژنان و منداڵان و بە ساڵداچووانی ئەو وڵاتە بکەن.

کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی
کوردستانی ئیران
٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨

هەرچەند هێزی پێشمەرگە کەم بوو هێشتا بە باشی نەعاملا بوو و بەرنامەی شەڕ لەگەڵ ڕێژیم هەر لە گۆڕێدا نەبوو، بەڵام کە هێرشیان کراوەتە سەر، لە زۆر شوێن قارەمانانە شەڕیان کردووە. لە دووئاوی سەقز، بەرەی ورمێ- مەهاباد، میاندواومەهاباد، بە باشی بەرگری لە بەرامبەر هێرشەکانی دوژمندا کرا. گەلێک ڕۆژ بۆ پارێزگاریی دەوری مەهاباد لە تۆپخانە و تانکیش کە پێشتر لە پادگانی مەهاباد گیرابوون، کەڵک وەردەگیرا.

ڕێژیم لە دوازدەی خەرمانانددا هێرشێکی بەرینی هەوایی و زەمینی کردە سەر مەهاباد. ڕێبەرایەتیی حیزب زۆر پێشتر بڕیاری دابوو کە لە شارەکاندا شەڕ نەکەن، هەربۆیە هێزی پێشمەرگە لە نێو شارەکاندا نەمابوو. بە هاتنی ئەرتەش بۆ نزیک شاری مەهاباد بە هەزاران کەس شاریان بەجێهێشت و چوونە گوندەکانی دەوروبەر.

لێرەدا شەڕێکی دی بە ناوی شەڕی سێ مانگە دەست پێدەکا.

خومەینی بە دانی حوکمی جیهاد و لەشکرکێشی بۆ کوردستان چوار ئامانجی ئاشکرای هەبوو کە پێی گەیشت:

١- سەپاندنی شەڕ بەسەر کورد و حیزبی دیموکرات وەک ناوەندی هەرە گرینگی دیموکراسی و ئەو حیزبە وەک پارێزەری دیموکراسی و دیفاع لە مافی ڕەوای گەلانی ئیران.

٢- توند کردنی ناتەبایی نێوان شیعەکان و کوردان وەک سوننی، ناساندنی ئەوان بە کافر، چونکە جیهاد لە ڕوانگەی ئایینی ئیسلامەوە تەنیا لە بەرامبەر کافری هێرشکەردا جایزە.

٣- هەڵوەشاوە ڕاگەیاندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان، بۆ ئەوەی نەتوانێ لەوە زیاتر خەڵک هان بدا و ڕێکیان بخا و، لەسەر پەرەپێدانی باری دیموکراسییەت هەوڵ بدا کە بێ گومان لەسەر بەشەکانی دیکەی ئیرانیش تەئسیری بەرچاوی دەبوو.

٤- هەر بەم هۆیەی سەرەوە پێشی بەستنی کۆنفرانسی گەلانی ئێرانیشی گرت کە قەرار بوو لە ١٥ی مانگی خەرمانان لە مەهاباد بەڕێوە بچێ و وێ دەچوو بڕیاری زۆر گرینگیشی تێدا بدرێ.

بە پێویست دەزانین بەر لەوەی بچینە سەر شەڕی سێ مانگە، زۆر بە کورتی کارنامەی کاری ئەو چەند مانگەی حیزب لە چەند خاڵدا بخەینە بەرچاو:

الف- لە بواری حیزبیدا:

١- دامەزراندنەوەی ئۆرگانەکانی حیزبی بە شێوەی نهێنی لە شارەکان و ناوچەکانی جۆراوجۆر.

٢- ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکی کوردستان بۆ لای حیزب بە شێوەکانی گونجاو و یەک لەوان وەرێ خستنی میتینگ لە شار و دێ لە لایەن کادرە ناسراو وخۆش ناوەکانی حیزب و باس کردن لەسەر وەزعی گشتی، سیاسەت و بەرنامەی حیزب.

٣- بەشداریی چالاکانەی کادر و ئەندامانی حیزب لە خۆپیشاندانەکانی شارەکانی کوردستان، تاران و ورمێ، تا ڕووخانی ڕێژیم. بەدەستەوە گرتنی ئیبتکاری ئەم بەشە گرینگە لە خەبات لە زۆربەی شوێنەکان.

٤- ئاشکرا کردنی تێکۆشانی حیزب لە میتینگی بەرین و کەم وێنەی وەرزشگای مەهاباد.

٥- ئاشکرا کردنی ئۆرگانەکانی حیزبی لە شارەکان و کردنەوەی دەفتەر لە زۆربەیان.

٦- هەوڵدانێکی سەرەتایی بۆ ئامووزشی سیاسی.

٧- هەڵبژاردنی چەند موشاوری وەک دوکتۆر سادق شەرەفکندی، جەلیل گادانی و... بە مەبەستی بە هێز کردنی ڕێبەری بۆ پێڕاگەیشتنی باشتری کارەکان.

ب- لە بواری کۆمەڵایەتیدا:

١- بە تەفاهوم و مودارا بەڕێوەچوون لەگەڵ باقی لایەن و دەستەکان و کەسایەتییەکان، لەو فەترەیەدا بۆ ڕاگرتنی ڕوحی هاوکاری و برایەتی کەهۆیەکی گرینگی چوونە پێشی کارەکان و سەرکەوتن لە بەرنامەکاندا بوو.

٢- هەوڵدان و هاوکاریی پێویست بۆ دامەزراندنی شوورا لە شارەکان بە شێوەیەکی دیموکراتیک، هەروەها بەهێزکردنی ئۆرگانە سینفییە دیموکراتیکەکان.

٣- دامەزراندنی کۆمەڵی کوردانی دانیشتووی تاران وەک ئۆرگانێکی پڕ سوود و بە هەڵسووڕی میللی کورد.

٤- هاندانی ئەو ڕێکخراوە دیموکراتیکانەی دیفاع لە مافی گەلەکانیان ئامانج بوو.

٥- بەشدارکردنی ژنان لە تێکۆشانی حیزبی و زۆربەی ڕێ و ڕەسمەکاندا.

٦- کردنەوەی چەند کلاسێک لە شوێنە جۆراوجۆرەکان بۆ فێرکردنی خوێندن و نووسینی زمانی کوردی.

ج- لە بواری تەبلیغی دا:

١- بەڕێوەبردنی سەدان میتینگ و کۆبوونەوە بۆ جەماوەر و شارەزاکردنیان لە بۆچوونەکانی حیزب.

٢- درێژەدان بە بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەی «کوردستان»، ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی، کڕین و دامەزراندنی چاپخانەیەک بە یارمەتیی خەڵک لە شاری مەهاباد.

٣- چاپ کردنەوە و بڵاوکردنەوەی چەند پەرتووک و کتێبی حیزبی و دانانی کتێبخانەی پێشەوا لە گۆڕەپانی چوارچرای مەهاباد بەم مەبەستە.

٤- دانانی پێشانگای شەهیدان لە تاران و چەند شاری دیکەی ئێران و کوردستان بۆ ڕاکێشانی زیاتری سەرنجی خەڵک بۆ سەر مەسەلەی کورد و ئاگاداربوونیان لە

تێکۆشانی رابردووی حیزب.

٥- بڵاوکردنەوەی چەند ژمارە رۆژنامەی دەنگی کورد ئۆرگانی رێکخراوی حیزب لە تاران، هەروەها گۆڤاری پێشەوا ئۆرگانی رێکخراوی حیزب لە مەهاباد.

د- لە بواری نیزامیدا:

١- راگرتنی ئەمنییەت و ئاسایش لە شارەکان لە رێگەی شووراکان و خەڵک و بە تایبەتی لاوە خوێن گەرمەکان کە ئەوانە ماوەیەکی زۆر چەکی دەستیان گۆپاڵ و تێلا بوو.

٢- تێکۆشانی بەرچاو بۆ چەک کردنی بنکە و بونیادە نیزامییەکانی سەرکوتکەری زەمانی شا.

٣- چەک کردنی زۆربەی بنکەکانی ژاندارمری لە دێهات بێ کوشت و کوشتار.

٤- بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی پادگانی مەهاباد بێ شەڕ و خوێنرێژی.

٥- چەکدارکردنی بە شێک لە خەڵکی شارەکان لە قەدەر پاراستنی ئەمنییەتی نێو شارەکان.

٦- راهێنانی ژمارەیەک لە لاوەکان بە مەبەستی سەرەوە و پێشگیری لە هێرشی هێزە سەرکوتکەرەکانی پاشماوەی هێزەکانی شا بۆ سەر خەڵک.

٧- بەرگری کردنی بە کردەوە لە بەرامبەر هێرشی سوپای پاسداران بۆ کوردستان، بە تایبەتی کە دوای فەرمانی جیهادی خومەینی لە کرماشان، هەمەدان، بیجار، ورمێ و تەورێز و میاندواو را هەڵیان کوتایە سەر شارەکانی کوردستان و بێ گومان هەر کام لە شارەکان حەماسەی خۆیان نواندووە.

هـ- لە بواری دیپلوماسی و سیاسییەوە:

١- پێکهێنانی پێوەندی دۆستانە لەگەڵ زۆربەی حیزب و رێکخراوە سیاسی و دیموکراتیکەکانی ئێران و کوردستان، بە تایبەتی لە تاران.

٢- راکێشانی سەرنجی رۆژنامەوانەکانی بێگانە و ئێرانی بۆ کوردستان و بە تایبەت مەهاباد وەک ناوەندی تێکۆشانی گەلی کورد لەم بەشە.

٣- ئامادە کردنی زەینی دەوڵەتی کاتی بۆ ناردنی هەیئەتی وتووێژ بۆ مەهاباد، دانیشتنی گشتیی حیزب و کەسایەتییەکان لەگەڵ ئەم هەیئەتە و گەڵاڵە کردنی داخوازییەکانی واقیعی لە ٧ خاڵدا.

٤- هەوڵدانی چالاکانە بۆ کۆتایی هێنان بە شەڕەکانی داسەپاو بەسەر سنە و نەغەدە و پاوە، دەربڕینی ئامادەگیی بە کردەوە بۆ رێککەوتن لەسەر بنەمای دیموکراسییەت و دابین بوونی خودموختاری بۆ کوردستان.

٥- هەر لەم بوارەی سەرەوەدا دوو سێ جار چاوپێکەوتنی خومەینی و چەند جار بینینی ایت الله تاڵەقانی و موهەندس بازرگان سەرۆک وەزیری دەوڵەتی کاتی بە مەبەستی دۆزینەوەی رێگە حەللی ئاشتییانەی مەسەلەی کورد لە کوردستانی ئێران.

٦- بەشداریی چالاکانە لە کۆنفرانسی بەرینی(ویستی گەلان لە قانوونی ئەساسی) کە بۆ ماوەی چەند رۆژ لە تاران بەرێوە چوو.

٧- هەوڵ و کۆشش بۆ پێکهاتنی کانوونی دیموکراتیکی گەلانی ئێران لە تاران و بەشداری لە کۆبوونەوەکانیدا.

٨- تەحریمی بەجێی ریفراندۆمی خومەینی بۆ سەپاندنی رێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ئێراندا.

٩- بەشداریی حیزب لە هەڵبژاردنی نوێنەرانی مەجلیسی خوبرەگان و هەڵبژێرانی دوکتۆر قاسملوو، سکرتێری گشتیی حیزب بە نوێنەرایەتیی کوردستان لەم مەجلیسەدا.

بەشی دووهەم

شەڕی سێ مانگە و هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد

دیارە بەر لەم هێرشە پان و بەرینانە بە تەواوی هەست دەکرا کە ڕێژیم خەریکی پیلان و لەشکر کۆکردنەوەیە و ناتوانێ وجوودی کوردستانێکی ڕزگار کراو و ئازاد و دیموکراتیک کە بە تایبەتیی لە ژێر ڕێنوێنی ڕێبەرایەتیی حیزبی دیموکرات دابێ، قبووڵ بکا. پێشتریش لە لایەن حیزبەوە بڕیار درابوو کە لە شاردا شەڕ نەکەن و بەم شێوە پێشی وێرانکردنی شارەکان لە لایەن ئەو ڕێژیمە دڕندەوە بگرن، بە دوای ئەو بڕیارەدا قەراریشیان داوە کە ڕێبەری لە شار بچێتەدەر و هەرواش کرابوو، پازدە شەو بگرە مانگێک پێش هێرشەکەش جگە لە سمایل حاجی جێگری کۆمیتەی ناوەندی، جەلیل گادانی موشاوری کۆمیتەی ناوەندی[*] و کەریم حیسامی بەرپرسی کۆمیتەی مەهاباد کەسی لێ نەمابوو.

لەم بابەتەوە دوو سێ خاڵی جێی ڕەخنە هەیە کە دەبێ بێنە گۆڕێ:

١- هەڤاڵان هێندە دوور ڕۆییبوون کە لە سەردەشتیش تێپەڕیبوون بە دوور بوونەوەی ئەوان، خەڵک لە ترسان شاری سەردەشتیان نیوە تەعتیل کردبوو.

٢- هیچ شێوەیەکی موناسب بۆ ڕاگرتنی ورەی خەڵکەکە دانەندرابوو، کە بە ڕاستی هاتنە خوارێی ورەی خەڵک بۆ زۆر هاتنە پێشی دوژمن زۆر تەئسیری خراپی هەبوو.

٣- تەکلیف بۆ کۆمیتەی شارستانەکان دیاری نەکرابوو، هەر کەس بە ئیبتکاری خۆی دەجووڵایەوە.

٤- لانی کەم دوو بەرەی شەڕی پڕ هێز و چەک لە کۆزەکەرێز و ئەمیرئاباد هەبوو،

(*) جەلیل گادانی دوای هاتنەوەی کۆمیتەی زاگروس بەهۆی کاروتێکۆشانی زۆر بەرچاو لە یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیدا ببووە موشاور، بە دوای ئیعلامی جیهادی خومەینی دا کە لە تاران خەریکی گرتن و کوشتن بوون، بە هەزار زەحمەت و هاوکاریی هاوڕێیانی حیزبی لە تاران و تەورێز خۆی دەرباز کردبوو، هاتبووە مەهاباد.

هاونیشتمانانی زۆریش هاوکاریی فەرماندە و پێشمەرگەکانیان دەکرد و تا دوای گەڕانەوەی دوژمن بۆ مەهابادیش لە درێژەدانی ئەرکی خۆیان هەر بەردەوام بوون، بەڵام بە قەولی شەهید سەرگورد عەبباسی لە ڕۆژەکانی دواییدا لە لایەن ڕێبەرایەتییەوە بە قەزا و قەدەر ئەسپێردرا بوون.

٥- ڕێبەرایەتی کە قەراری دابوو لە شاردا شەڕ نەکەین، بڕیاری ئەوەی نەدابوو لە دەرەوەی شارەکانیش شەڕ نەکەین، بەو پێیە درێژەدانی شەڕ مسۆگەر بوو، بەڵام بیر لە پێکهێنانی هیچ ئیمکاناتێک وەک چەک و تەقەمەنی و خواردن نەکرابووەوە[*].

ئەو بێ نەزمی و پەرێشانییە لەسەر پاشەکشەی پێشمەرگەکانی حیزبی و هاونیشتمانان تەئسیری زۆر خراپی هەبوو. لە دواییشیدا بۆ ڕێکخستنەوەی هێزە بڵاوبووەکانی حیزبی زۆری تووشی زەحمەت کردوون.

ڕێکخراوەکان و هێزی چەکداری حیزب و هاونیشتمانانی بەشدار لە شەڕەکاندا بە شێوەیەکی ناڕێک پاشەکشەیان کرد و، هەر کام لە شوێنێک بۆ ماوەیەکی کورت لە سەغڵەتی و وەزعێکی ناروون دا مانەوە. بەداخەوە لەگەڵ ئەم هەموو کەرەستەی بێ سیم کە وەدەست کەوتبوو، هیچ هۆیەکی پێوەندی گرتن لە نێوان کۆمیتە و هێزەکان لەگەڵ دەفتەری سیاسی نەبوو. بێ ئیمکانی و نەداری و کەم دەستیی، دۆستانی لەمێژینەی حیزبەکەمان بوون، بەڵام لەگەڵ ئەم هەلومەرج و هەستانەوەی شۆڕش نەدەگونجان.

بە زەحمەتێکی یەکجار زۆر پاش پازدە شەو تا مانگێک بە هیممەتی خەڵک نیوە بووژانەوەیەک پەیدا ببوو. هێندێک لە هاوڕێیان دوو ڕۆژ دوای پاشەکشەکە، لە گوندی گویچکەدەرێ، لە کۆبوونەوەیەکدا بە بەشداریی مەلا محەممەد جوانڕۆیی، سەرگورد عەبباسی، مەلا ڕەسووڵ پێشنماز، شەهید کەمال دەبباغی و جەلیل گادانی، بڕیاری تازە کردنەوەی هێز و بەرەنگاربوونەوەی دوژمنیان دا. وەک ڕاستییەکی تاریخیش دوایە کۆمیتەی شارستانی مەهاباد لە مەیداندا چەقییەوە. لەو چەقینەوەش دا هاوڕێ یانی

(*) لە ڕۆژەکانی ئاخردا جەلیل گادانی لە سمایل حاجی و کەریم حیسامی پرسی، چ فکرێک بۆ ئەم شتانە کراوەتەوە؟ وەڵامیان دابووەوە هیچ. لەسەر پێشنیار و باوەڕی ئەو بە پەلە کۆمیتەیەکی چوار پێنج کەسی بۆ وەرگرتنی یارمەتیی نەقدی و خواردەمەنی پێکهات کە بە خۆشییەوە پێشوازیی باشیان لێکراو شتێکی زۆریان کۆکردەوە و لە ژێر چاودێری کۆمیتەکەدا بەڕێ کرا بۆ چەند شوێنی دەوری مەهاباد و بە ڕاستی لە کاتی عاستەم دا زۆری کەڵک لێ وەرگیرا.

شەهید سەرگورد عباسی، سەروان احمد جاوید فەر(کاک هەژار) کمال دەبباغی و هەروەها نەمر کاک کەریم حسامی، کاک مەلا رەسووڵ پێشنماز و مەلا محمد جوانرۆیی کاریگەریی بوێرانەو بەرچاویان هەبوو.

هاورێیانی باشوور زۆر بڵاوببوون، بەڵام بە هۆی پیاوی ئازا و بە هیممەتی وەک سەعید کاڵ کاڵ زوو پێوەندییان لەگەڵ رێبەرایەتی گرتەوە. هاورێیانی بانە کۆزیلەی ئەسڵیی خۆیان تێک نەدا و لە بناری سوورکێو دامەزران. هاورێیانی سەردەشت وەزعیان زۆر لەبار نەبوو، بە تایبەتی هێزی پێشمەرگەیان تەواو بڵاوببوو. هاورێیانی پیرانشار پەنایان بۆ بناری قەندیل بردبوو، برایانی شنۆ خۆیان گەیاندبووە دەوری کێلەشین، برایانی سەقز لە شوێنە شاخاوییەکان مابوونەوە، کوڕانی ئازای مەریوانیش خۆیان راگرتبوو.

خەڵکێکی زۆریش پەڕیوەی کوردستانی عێراق ببوون و لە ئۆردووگاکاندا شوێنیان بۆ دیاری کردبوون.

پێوەندییەکان یەک بە دوای یەکدا دەگیرانەوە، بەڵام گلەیی و گازندە زۆر بوو. لەم هەلومەرجە نالەبارەدا هێزە کوردستانییەکان لە گوندی بنێوخەڵەفی سوێسنایەتیی سەردەشت کۆبوونەوەیەکیان پێکهێنابوو بۆ باس لەسەر وەزع، کە دوو سێ رۆژی خایاند، بەرپرسانی یەکەمی حیزبیش لەم کۆبوونەوەیەدا بوون. بڕیارێکی مێژوویی درا کە ئێستاش هێندێک هێزی مەسئوول لەسەری سوورن، بڕیارەکە ئەوە بوو:

«بە لەبەر چاوگرتنی هەلومەرجی تایبەتیی کوردستان، هەر هێزێکی خەباتکار دەتوانێ لەگەڵ دەوڵەتەکانی داگیرکەری کوردستان بۆ بەرژەوەندیی جووڵانەوە پێوەندیی هەبێ، بەڵام ئەم کارە نابێ بە هیچ شێوەیەک بە بایەخی سات و سەودا لە سەر بەشێکی دیکە بێ و بە شێوەیەک زیانی حیزب و رێکخراوێکی کوردی تێدا بێ».

ئەم بڕیارەش تا رادەیەک دەستی حیزبی ئاواڵە کرد. دەفتەری سیاسی کە پاش هاتنەوەی رێژیم لە پشکاوێی سەر سنوور جێگیر ببوو، بڕیاری دا بە پەلە و بە کەڵک وەرگرتن لە ئیمکاناتی مەوجوود پێشمەرگە سازماندەهی بکرێتەوە و لە جەرگەی کوردستاندا تێکۆشانی خۆی دەست پێ بکاتەوە.

هەروەها بە تێبینییەوە بڕیار درابوو کار لە نێو هاورێیانی ئامادەی تێکۆشان دابەش کرێتەوە. کۆمیتەی شارستانەکان بە چاوپێداخشاندنەوەیەک تەرمیم کرێنەوە بە گورج و گۆڵی دەست بدەنەوە کار و تێکۆشانی رێکخراوەیی سیاسی و چەکداری.

دوکتۆر قاسملوو پێوەندی و کاری پێشمەرگەی بە ئەستۆ گرت. جەلیل گادانی بوو بە بەرپرسی تەشکیلات، عەزیز ماملێ بوو بە بەرپرسی دەبیرخانە.

ئەو کارانە بە توندی جێ بەجێ کران، هێزەکانی شەهید موعینی، شەهید ئاوارە و شەهید پێشەوا لە یەکەم هەنگاودا رێکخرانەوە و دەست بەکاربوون و زەبری زۆر کاریگەریان لە دوژمن وەشاند.

جەلیل گادانی و سەرهەنگ چیا و کەریم پوور قوباد سەردانێکی بانە و سەردەشتیان کرد. هێزی ئاربەباش لە گوندی دوونیس پایەی داندرا. هێزی عەزیز یوسفیش بناغەکەی هەبوو، بەڵام جارێ نێودێر نەکرابوو.

ماوەیەک دواتر هەر تیمی ناوبراوی سەرەوە سەفەرێکی هەورامان و مەریوانیان کرد. وێرای دامەزراندنەوەی کۆمیتەکانیان، هێزی شاهۆ و شەریف زادەشیان لەم دوو شوێنە پێکهێنا. بناغەی هێزی کێلەشین لە شنۆ بووژابووەوە و تێدەکۆشا. تێکۆشەرانی بۆکانیش خەریک بوون بە کردەوەی ئازایانەیان بناغەی هێزی بەیانیان دادەمەزراند.

لە هەموو لایەکەوە هێرش دەکرایە سەر هێزەکانی کەم ئەزموونی دوژمن و لە زۆر شوێن وەک گەڵارێزانی پاییز لێیان دەخستنە سەر زەوی.

پێوەندیی رێکخراوەیی لە نێو شارەکان بە نهێنی تازە کرابوونەوە، لە هێندێک شوێن تاقمی چەکدار پێکهاتبوو، زەبریان دەوەشاند. خەڵک بە هەموو ئیمکاناتەوە پشتیوانیی لە شۆڕش دەکرد.

بەشی چاپەمەنی حیزبی تارادەیەک وەگەڕ کەوتبووەوە، لەبارەی شەڕەکانەوە ئاگاداری بۆ خەڵک دەنووسرا و خەڵک هێندەی دی ئیمانیان بە هێز دەبوو.

بە راستی پێشمەرگە دوژمنی وەزاڵە هێنابوو، بە زەحمەت دەیتوانی لە شوێنی خۆی وەجووڵێ، بەخۆشییەوە جاش لە کوردستان پەیدا نەببوو تا هەموو کەلێنە بەرد و ئەشکەوت و پەناکان بە دوژمن نیشان دا.

دوای یەک دوو مانگ هێندێک لە بەرپرسانی حیزبی کە گەشتیان لە ناوچەکان کرد، لە نێو جەنگەڵ و لێرەوارەکان، لە هەورامان، مەریوان، بانە، سەقز، سەردەشت، دەوری مەهاباد و پیرانشار بە چاوی خۆیان گۆڕستانی ماشێن و زرێپوش و تانکیان دیتبوو، راپۆرتی کۆمیتەی شارستان و هێزەکانیش ئەم وەزعەیان تەئیید دەکرد. لە لێدانی دوژمن لە شارەکانیش خەبەری زۆر خۆش دەگەیشتە دەفتەری سیاسی، کاتێک کادر و

پێشمەرگەکان پاش سێ چوار مانگ بە دەست پێکردنی وتووێژ گەڕانەوە بۆ شارەکان، ڕاستیی ئەم هەواڵ و هەڵمەتە جەرگبڕانە لە ڕێگەوبان و نێو شارەکانیش دا بە ئاشکرا بەدی دەکرا.

یەکێک لە هۆیەکانی پاشەکشەی ڕێژیم لە ئاست هێزی پێشمەرگەدا، تەفروتوونا کردنی ستوونی گەورەی گاردی جاویدانی ڕێژیم بووە لە قەراخ شاری بانە کە بە دەیان ماشێنی نەفەرهەڵگریان سووتێندرا و تێک شکێندرا و بە سەدان کەس لەو هێزانە کوژران و بە دیل گیران و دەسکەوتێکی گەورەش کەوتە دەست هێزی پێشمەرگەی کوردستان.

کاتی ئەوە هاتبوو خومەینی ئیمام کە ڕۆژ نەبوو بە قەولی خۆی خەبەری چوونە بەهەشتی دەیان کەسی پێ نەگا و خەڵخالی جەللاد کە بە نۆبە لە پاوەرا بە یەکەیەکی شارەکاندا گەڕا بوو، لە هەرکام بە نێو قازی شەرع حوکمی تیر بارانی چەند کیژ و کوڕی تێکۆشەری کوردی دابوو، بە خۆیان دا بچنەوە، واز لە کەللە شەقی بێنن و بۆ نەجاتی چەکدارەکانیان و پاراستنی وەزعی نالەباری خۆیان ڕێگایەکی ئاخوندی بدۆزنەوە. لەسەر ئەم وەزعە بوو کە خومەینی لە ڕۆژی ٢٦ی خەزەڵوەردا بە هەڵڕشتنی فرمێسکی حەرام لە پەیامێکی ڕادیۆ تلویزیۆنی دا داوای ئاگربەس و وتووێژی کرد و بەڵێنی دا مافی ڕەوای کورد بدا.

ڕاستیی قسەکانی«ئیمامی ڕاحل!» لەوەرادەرکەوت کە هەر ئەو کات کە نەفەری دەنارد بۆ لای حیزب و کۆمەڵە و شێخ عیزەدین، زووتر وتووێژەکە دەست پێ بکا، ئیسکادرانی فڕۆکەی جێت و فانتۆمی دەنارده سەر شارەکانی سەردەشت و بانە و پیرانشار تا بە گرمەی خۆیان وشکاندنی سەوت شووشەی پەنجەرەکانیان لێ بشکێنن و ماڵ و منداڵ دەربەدەر و ئاوارە بکەن.

دیارە حەوت هەشت ساڵ دواتر بۆ خۆشی لە قسەکانیدا باسی ئەو مەسەلەی کرد و گوتی«کاتی وتووێژ من پێم گوتن لە پێشدا گەمارۆیان دەن، دوایە وتووێژیان لەگەڵ بکەن!»

لە پاییزی ١٣٥٨دا مەسەلەی کاندیداتۆریی چەند کەس بۆ سەرۆک کۆماری هاتە گۆڕێ. کاک مەسعود ڕەجەوی بەرپرسی یەکەمی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران یەکێک لەو کەسانە بوو کە خۆی کاندید کردبوو، بە لەبەر چاوگرتنی ئەوەی بە شێوەی ڕەسمی ڕایگەیاندبوو، ئەگەر سەرکەوێ و ببێتە سەرۆک کۆمار، خودموختاریی کوردستان

بە مافی ڕەوای کورد دەزانێ، حیزبی ئێمە لە بەرامبەر بەنی سەدردا کە کاندیدای خومەینی بوو پشتیوانیی لێ دەکرد، بڕیاری دا دەنگ بە ڕەجەوی بدا.(*)

ڕاوێژکاری لەسەر مەسەلەی وتووێژ کردن لەگەڵ ڕێژیم زۆری کێشاوەو بۆچوونەکان فەرقیان هەبووە، بەڵام لە کۆبوونەوەیەکدا کە بە بەشداریی زۆربەی ئەندامان و جێگران و موشاورەکانی کۆمیتەی ناوەندی لە گوندی دۆڵەتوویی مەنگوڕان لە نیزیک سنوور پێکهاتووە و یەک دوو ڕۆژنامەوانی خارجیشی لێ بووە، لەسەر ئەوە ساغ بوونەوە کە ئاگربەس قبووڵ کەن و هێزی پێشمەرگە بە تێکڕا نەنێردرێتەوە شارەکان و بۆ ماوەی پازدە ڕۆژ خەریکی وتووێژ بن، ئەگەر سەرکەوتوو بوو واتە ددانیان بە مافی ڕەوای کورددا هێنا، ئەوە باشە، دەنا شەڕ دەست پێ بکرێتەوە.

لەسەر ئەم بڕیارە هەر کەس چۆوە سەر ئەرکی خۆی، بەڵام بە هێندێک لە هاوڕێیان مەئمووریيەتی تازە درا. مستەفا شەلماشی بۆ باکووری کوردستان، جەلیل گادانی بۆ باشوور بەڕێ کران تا خەریکی بەرنامەرێژی لەسەر بڕیارەکە بن و نەهێڵن کاری پێشمەرگە و تەشکیلاتی لە ژێر تەئسیری وتووێژدا بەرەو لاوازی بچێ. کاک غەنی بەڕێ کرایە دەوری مەهاباد تا لە نزیکەوە وەزعەکە ببینێ و دەفتەر ئاگادار کاتەوە.

کاک غەنی و کاک کەریم حیسامی کە کەوتبوونە لای یەک، خۆیان بە تەواوی لەسەر مەسەلەکە کردبووە کوێخای حیزب و مەوقفی حیزبیان لە وتووێژەکانی خۆیاندا لاواز نیشان دابوو، بەڵام موافقەتی حیزبیان لەسەر وتووێژ بە بەرپرسانی حکوومەتی ڕاگەیاندبوو.

پاش هەشت نۆ ڕۆژ دوکتۆر قاسملوو و چەند کەسێکی دی لە هاوڕێیان بەرەو مەهاباد وەڕێ کەوتبوون، لە شاری مەهاباد میتینگێکی گەورە پێک دێ و دوکتۆر قاسملوو وەک سکرتێری حیزب بەو هومێدەی دڵی خومەینی نەرم بێ و موشکیلە حەل بێ، «لبیک»ی بۆ خومەینی گوتبوو و تووشی خۆش باوەڕی ببوو، کیسەیەکی گەورەشی بۆ ئاکامی باشی وتووێژەکە هەڵدرووبوو.

بە دوای ئەوەدا ڕۆژێک وەک ڕۆژی هەم بەستەگیی کورد، دیاری کرا، لە زۆربەی

(*) ڕەجەوی لەم کاندیداتورییەدا لەگەڵ موخالەفەتی خومەینی ڕووبەڕوو بوو، ئەوەش لەبەر ئەوەی لە سەرەتای کارەوە کێشە و هەڵلا دروست نەبێ و نیگەرانی و دژایەتیی خومەینی لەگەڵ ڕێکخراوی موجاهیدین زەق نەکاتەوە، خۆی کێشایە قەراغ و ئەو کارەش ڕێگای بۆ بەنی سەدر زیاتر خۆش کرد.

شارەکان میتینگی بەرین بە بەشداریی هەموو هێزەکانی کوردستان درا و هەرکام لە ئەندامانی ڕێبەری لە شوێنێک وتاریان دا کە نیشانەی پێشوازیی گەرم لە پێشنیاری ڕێژیم بۆ حەللی یەکجاریی مەسەلەکە بوو.

هەیئەتی هاوبەشی کورد لە نوێنەرانی حیزبی دێموکرات، کۆمەڵە و چریکەکان و مامۆستا شێخ عیزەدین وەک کەسایەتییەکی ئایینی- سیاسی پێکهاتبوو. شێخ عیزەدین وەک ڕەئیس و دوکتور قاسملوو وەک قسەوێژی هەیئەت داندرابوون.

هەیئەتی ڕێژیمیش بریتی بووە لە سەباغیان، موهەندس عزت ڵلا سەحابی و...

ئەم هەیئەتەش هەر لە هەوەڵەوە بروبیانوویان گرتبوو، بۆ وێنە گوتبوویان ئێمە چۆن لەگەڵ چریک دانیشین، ئەوان ڕەبتیان بە کورد و مافی کوردەوە نییە.

پاش چەند جار دانیشتن لەسەرئیعلامیەیەکی ٢٦ ماددەیی وەک داخوازی گەلی کورد ساغ بوونەوە کە بەڕێ کرا بۆ تاران و قوم تا بڕیاری لەسەر بدەن، بەڵام بەداخەوە هەر بە ئەندازەی ٨ ماددەی یەکەی ساڵی پێشتر بایەخی پێ درا و هیچ نەتیجەیەکی لێ دەست نەکەوت. ئەوەش دەقی گەلاڵەی ٢٦ ماددەیی کەبەهۆی لەبەر دەستدا نەبوونی مەتنی کوردییەکەی، لە کتێبی« نیو سەدە تێکۆشان» لە نووسینی مامۆستا عبداللە حەسەن زادە وەرگیراوە.

گەلاڵەی دەستەی نوێنەرایەتی گەلی کورد

دەربارەی خودموختاریی بۆ کوردستانی ئێران

ماددەی(١)

کوردستانی ئێران سەرزەوینێکە لە چوارچێوەی جوغرافیایی ئێران دا کە لە باری مێژووییەوە شوێنی دانیشتنی هۆزەکانی کورد بووە و ئێستاش زۆربەی دانیشتوانی لە نەتەوەی کورد پێک هاتووە، ئەم سەرزەوینە هەموو ناوچە کوردنشینەکانی ئۆستانەکانی ئیلام، کرماشان، کوردستان و ئازەربایجانی ڕۆژئاوا دەگرێتەوە.

ماددەی(٢)

کوردستانی ئێران بەشێک لە وڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە پێوەندیی قووڵی مێژوویی، ئابووری، سیاسی و فەرهەنگیی هاوپێوەندیی نەتەوەی کوردی دانیشتووی وێی لەگەڵ نەتەوەکانی دانیشتووی ئێران دا پتەو کردووە.

ماددەی(٣)

دەسەڵاتی نەتەوەی کورد بە سەرزەوینی کوردستانی ئێراندا بە شێوەی خودموختاری لە چوارچێوەی یەکیەتیی سیاسی، ئابووری و نەتەوایەتیی خاکی وڵاتی ئێران دا بەکار دەبرێ.

ماددەی(٤)

دەوڵەتی ناوەندیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ دابین کردنی یەکیەتیی سیاسی و نەتەوایەتیی خاکی وڵات دەسەڵاتی پێوەندیدار بەم مەسەلانەی خوارەوە لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستاندا بەڕێوە دەبا.

الف- کاروباری پێوەندیدار بە دیفاع لە سنوورەکان، سەربەخۆیی وتەواویەتی خاکی ئێران لە بەرامبەر دەستدرێژیی بێگانەکاندا کە بە هۆی هەرسێک هێزی زەوینی و هەوایی و دەریایی سوپاوە بەڕێوە دەچێ و بەهۆی ئۆرگانەکانی حکوومەتی ناوەندییەوە سەرپەرستی دەکرێ.

ب- کاروباری پێوەندیدار بە سیاسەت و پێوەندییەکانی دەرەوە و هەروەها پێوەندی لەگەڵ کونسوولگەرییەکانی دەرەوە کە لە سەرزەوینی کوردستانی ئێران جێگیرن، لە سەڵاحییەتی دەوڵەتی ناوەندی دایە.

ج- بازرگانیی دەرەوە و گومرگەکان و ئەو سیاسەتە گشتییانە کە پێوەندییان بەم مەسەلانەوە هەیە، بەهۆی ئۆرگانەکانی دەوڵەتی ناوەندییەوە بەڕێوە دەبرێن و سەرپەرستی دەکرێن.

د- بەرنامەدانانی درێژ خایەنی ئابووری، کە پێویستیی بە دەسمایەی زۆر و زەوەند هەیە و، ڕێکخستن و بەڕێوە بردنی سیستمی دراوی و ئەرزیی وڵات لە سەڵاحییەتی ئۆرگانەکانی دەوڵەتی مەرکەزیدا دەبێ.

روونکردنەوەی (١) لە باری کاروباری دیفاعییەوە، دەبێ هەردەم ئەم ئەسڵە لە بەرچاو بگیرێ کە پادگانەکان و دام و دەزگا نیزامییەکان دەبێ هەمیشە لە سنوورەکان و دوور لە شارەکان بن، بە جۆرێک کە بە بیانووی پێداویستییە نیزامییەکان و شتی لەو بابەتە هیچ کارێک نەکرێ کە بکێشێتە دەست تێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی سەرزەوینی خودموختاری کوردستاندا.

روونکردنەوەی (٢) سەرباز وەزیفەکانی دانیشتووی سەرزەوینی خودموختاری

کوردستانی ئێران دەبێ لە پێگە نیزامییەکان و سەربازخانەکانی کوردستاندا خزمەتیان پێ بکرێ.

ڕوونکردنەوەی(٣) لەو ئیدارە ناوچەییانەدا کە پێوەندییان بە بازرگانیی دەرەوە و گومرگەکان و بەرنامەدانانی درێژ خایەنی ئابووری و بەڕێوەبردنی سیستمی دراوی لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستاندا هەیە، دەبێ لە کارمەندانی خۆولاتی کەڵک وەرگیرێ.

ماددەی (٥)

جگە لەو شتانەی لە ماددەی (٤)دا باس کراون، بەکاربردنی دەسەلات لە هەموو کاروبارێکی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا بێ هیچ هەلاواردنێک لە سەلاحییەتی ئۆرگانەکانی خودموختاریدا دەبێ.

ماددەی (٦)

ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستان بەرزترین ئۆرگانی دەسەلاتداریی نەتەوەی کورد لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دایە. ئەم ئەنجوومەنە هەر دوو ساڵ جارێک لە ڕێگای هەڵبژاردنێکی ئازاد، راستەوخۆ، نهێنی و گشتیی هەموو دانیشتوانی کوردستانی ئێرانەوە هەڵدەبژێرێ و پێک دێ.

ڕوونکردنەوەی(١) هەر پەنجا هەزار کەس لە دانیشتووانی سەرزەوینی کوردستانی ئێران نوێنەرێک بۆ ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستان هەڵدەبژێرن.

ماددەی (٧)

ئەنجوومەنی نەتەوایەتی کوردستان هەموو ڕێ و شوێنێکی پێوەندیدار بە پێڕەوی نێوخۆی خۆی و هەروەها بە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنەکانی شار و دێ وە دادەنێ و پەسند دەکا.

ماددەی (٨) ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستان بە لەبەر چاوگرتنی قانوونە گشتییەکانی ولات هەموو قانوون و ڕێ و شوێنێکی بەکاربراو لە دەزگاکانی خودموختاری دا و هەروەها بوودجەی تایبەتی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان پەسند دەکا.

ماددەی(٩)

ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستان، حکوومەتی خودموختاری کوردستان بۆ بەڕێوەبردنی هەموو کاروباری سیاسی، ئابووری، فەرهەنگی و ئینتیزامیی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان هەڵدەبژێرێ.

ماددەی(١٠)

حکوومەتی خودموختاری کوردستان لە بەرامبەر ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستاندا بەرپرسایەتیی هاوبەشی دەبێ و هەرکام لە ئەندامانی حکوومەتی خودموختاری بە تەنیا بەرامبەر بە ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستان بەرپرس دەبن.

ماددەی (١١)

ئەنجوومەنی نەتەوایەتی کوردستان ماف و ئەرکی سەرشانیەتی کە هەلومەرجی تێکۆشانی ئازاد و دیموکراتیی ژیانی کۆمەڵایەتی لە بوارەکانی ئازادیی حیزبەکان و کۆبوونەوەکان و چاپەمەنی و بیروڕا دەربڕین و قەڵەم و بیروباوەڕ و مەزهەب و ئەنجوومەنە دیموکراتییەکان و حەقی مانگرتن لە هەموو سەرزەوینی کوردستاندا پێک بێنێ و بەوردی چاوەدێری بەڕێوەچوونی ڕێ و شوێنەکانی لە لایەن هێزی ئیجراییەوە بکا.

ماددەی (١٢)

بوودجەی خودموختاری کوردستان بەهۆی حکوومەتی خودموختاری کوردستانەوە ڕێک دەخرێ و بە ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستان پێشنیار دەکرێ و پاش پەسند کران بەڕێوە دەبرێ.

ماددەی (١٣)

سەرچاوەکانی دابین کردنی بوودجەی کوردستانی خودموختار بریتین لە:

الف- مالیات و باج و داهاتە ناوچەییەکانی دیکە.

ب- بەشێک لە بوودجەی گشتیی ولات کە لە لایەن حکوومەتی ناوەندییەوە دەدرێ بە حکوومەتی خودموختاری کوردستان.

ماددەی (١٤)

بەرنامەدانان بۆ هەڵدان و پێگەیشتنی ئابووری لە سەرزەوینی کوردستاندا بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو دواکەوتووییە کە بەهۆی زۆرداریی نەتەوایەتییەوە دروست بووە، واتە پێکهێنانی پیشەسازیی نەتەوایەتی، پەرەپێدانی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری، پێشخستنی کاروباری ئاوەدان کردنەوە و خۆش گوزەرانی و خزمەتە گشتییەکان بە جۆرێک کە ژیانی کۆمەڵانی زەحمەتکێشی گەلی کورد گۆڕانی بەسەر دابێ. جگە لەو شتانە کە لە بەندی (د)ی ماددەی (٤)دا باس کراون، بەشێک لە ئەرکەکانی حکوومەتی خودموختاری کوردستانە.

ڕوونکردنەوەی ماددەی (١٤) پاش دەرکردنی بوودجەی کاروباری دەوڵەتی ناوەندی لە داهاتە گشتییەکان بوودجەی پەرەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی بە پێی رادەی حەشیمەت لە نێو ناوچە جۆراوجۆرەکانی وڵاتدا دابەش دەکرێ.

پێوانەی دابەش کردنی ئەم بوودجەیە جۆرێک دەبێ کە بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەو پاشکەوتووییە ئابوورییە کە بەهۆی زۆرداریی نەتەوایەتییەوە دروست بووە، بەشی دانیشتووانی ئەم ناوچانە و یەک لەمان کوردستانی خودموختار بەپێی پلەی پاشکەوتوویەکەیان زیاتر لە داهاتی نێونجیی سەرانسەری وڵات بێ.

ماددەی (١٥)

زمانی کوردی لە هەموو ئیدارەکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا چ ئیدارەکانی ئۆرگانە خودموختارەکان و چ ئیدارەکانی دیکە زمانێکی ڕەسمییە، لەگەڵ دووپات کردنەوەی ئەو خاڵە کە زمانی فارسی هەروەک جاران زمانی ڕەسمیی سەرانسەری ئێران بە کوردستانیشەوەیە.

ماددەی (١٦)

لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا فێرکردن لە هەموو پلەکاندا بە سەرەتایی و نێونجی و بەرزەوە بە زمانی کوردی دەبێ. بەڵام خوێندنی زمانی فارسیش پاش تەواوبوونی ساڵی چوارەمی سەرەتایی لە هەموو قوتابخانەکانی سەرزەوینی کوردستانی ئێراندا بە زۆری (اجباری) دەبێ.

ڕوونکردنەوەی (١) کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا هەقیان هەیە فەرهەنگ و داب و نەریتی خۆیان بپارێزن و برەوی پێ بدەن و لە قوتابخانەکاندا بە زمانی زگماکی دەرس بخوێنن.

ماددەی (١٧)

پێکهێنانی دام و دەزگا و ناوەندەکانی فێرکردن و فەرهەنگ و بەرنامەدانان بۆ تێکۆشانی ئەو دام و دەزگا و ناوەندانە لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا لە هەموو پلەکانی سەرەتایی و نێونجی و بەرزدا بەشێک لە دەسەڵاتەکانی حکوومەتی خودموختاری کوردستانی ئێرانە.

ڕوونکردنەوەی (١) ناوەندی رادیۆ تلویزیۆنی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان لە ژێر چاوەدێریی حکوومەتی خودموختاری کوردستانی ئێراندا بەڕێوە دەبرێ.

ماددەی (١٨)

پاراستنی ئەمنییەتی نێوخۆ و کاروباری نەزم ڕاگرتن لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا لە شار و دێ بەهۆی هێزەکانی پێشمەرگەوە کە بە ڕەسمی لە لای حکوومەتی خودموختاری کوردستان دادەمەزرێن، دابین دەکرێ.

ماددەی (١٩)

بەرپرسانی نەزم و پاراستنی شار و دێ لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا ڕاستەوخۆ لە لایەن حکوومەتی خودموختاری کوردستانەوە دیاری دەکرێن و بەرامبەر بەو بەرپرس دەبن.

ماددەی (٢٠)

هەموو ساتێ ژمارەیەک خوێندکار لە لایەن حکوومەتی خودموختاری کوردستانی ئێرانەوە بۆ دابین کردنی پێداویستیی هێزە دیفاعییەکانی سەرزەوینی خودموختار بۆ خوێندن دەنێردرێنە قوتابخانە نیزامییەکان. ڕێکخراوە پێوەندیدارەکانی حکوومەتی ناوەندی لەسەریانە هەموو پێویستییەکانی فێرکردن و پەروەردەی ئەو خوێندکارانە پێک بێنن و پێداویستییەکانی چەکدار کردنی هێزە ئینتزامییەکانی نێوخۆی کوردستان بە شێوەیەکی ماقووڵ و گونجاو دابین بکەن.

ماددەی (٢١)

دەسەڵاتی قەزایی لەسەرزەوینی خودموختاری کوردستاندا بە جیا لە هێزەکانی دیکە بە هۆی دادگای سەربەخۆوە بەکار دەبرێ.

ماددەی (٢٢)

دادگاکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران لە مەسەلە عورفییەکاندا بە پێی قانوونە عورفییەکانی سەرانسەری وڵات و ئەو قانوونانە کە لە لایەن ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستانی خودموختارەوە پەسند کراون و لە چوارچێوەی سەڵاحییەتەکانی ئەو ئەنجوومەنەدا داندراون و لەگەڵ ئەسڵە پەیڕەوی کراوە حقووقییەکان و بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ و پەیماننامەی جیهانیی حقووقی مەدەنی ڕێک دەکەون، حوکم دەدەن و لەو مەسەلانەشدا کە پێوەندییان بە «احوال شخصیة»وە هەیە بە پێی قانوونە مەزهەبییەکانی هەردوو لای کێشەکە دەجووڵێنەوە.

ماددەی (٢٣)

لقێکی دیوانی بەرزی وڵات لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا جێگیر دەبێ و داوای پێ ڕاگەیشتنەوە لە حوکمی دادگاکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران لەم لقەدا لێی دەکۆڵرێتەوە.

ڕوونکردنەوە: دادپرسین لە دادگاکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێراندا بە هەردوو زمانی کوردی و فارسی جێ بەجێ دەکرێ.

ماددەی (٢٤)

بۆ بەهێز کردنی یەکیەتیی گەلانی ئێران جگە لەوە کە دانیشتووانی سەرزەوینی کوردستان وەک بەشەکانی دیکەی ئێران نوێنەرانی خۆیان دەنێرنە ئەنجوومەنی نیشتمانی، ژمارەیەکی دیاریکراو کە لەگەڵ حەشیمەتی کوردستان ڕێک کەوێ، لە ئۆرگانەکانی حکوومەتی ناوەندیدا (کۆڕی وەزیران و وەزارەتخانەکان) بەشدار دەبن.

ماددەی (٢٥)

بۆ دەستەبەر کردنی بنەڕەتەکانی خودموختاری و پاراستنی مافەکانی هەموو گەلانی ئێران «شووڕای بەرزی گەلانی ئێران» لە ناوەندی وڵات پێک دێ و هەرکام لە گەلانی ئێران سێ نوێنەر دەنێرنە «شووڕای بەرزی گەلانی ئێران».

ڕوونکردنەوە: سێ کەس نوێنەری سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران لە لایەن ئەنجوومەنی نەتەوایەتیی کوردستانەوە دەست نیشان دەکرێن.

ماددەی (٢٦)

هەموو قانوونەکانی پەسند کراو لە ئەنجوومەنی نیشتمانیی ئێراندا ئەگەر پێوەندییان بە پێوەندی و مافەکانی گەلانی ئێرانەوە هەبێ، دەبێ لە «شووڕای بەرزی گەلانی ئێران»دا بێنە گۆڕێ و پەسند بکرێن.

دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد

١٣٥٨/١٠/٤

بە دوای ئەوەدا کە لە گەڵاڵەی ٢٦ ماددەیی ئاکامێک دەست نەکەوت، حیزب بۆ خۆی کورتەیەکی لە ٢٦ مادە کە لە شەش مادەدا ئامادە کرد و بە هەیئەتێکدا ناردی بۆ سەرکۆماری ئەو کات ئەبولحەسەن بەنی سەدر، کە ئەویش بە ڕواڵەت پەسندی کردبوو، بەڵام گوتبووی دەبێ بیباتە شووڕای نگەهبان!، کە ئەوەش دەقەکەیەتی:

شەش ئەسڵی پێشنیاریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١- گەلی کورد لە چوارچێوەی سەربەخۆیی و تەواویەتی خاکی وڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا بە مافی نیشتمانی کە بە شێوەی خودموختارییە، بگا و ئەو مافە لە «تەواوکەری» یاسای بنەڕەتیدا بگونجێ.

٢- چوارچێوەی جوغرافیایی کوردستان بە سەرنجدان بە وەزعی مێژوویی، جوغرافیایی و ئابووری و ویستی زۆربەی دانیشتووانی هەر ناوچەیەک دیاری دەکرێ.

٣- کوردستانی خودموختار لە جەرەیانی هەڵبژاردنێکی ئازاد، نهێنی و ڕاستەوخۆدا شوورایەکی سەرانسەری هەڵبژێرێ.

٤- شووڕای سەرانسەریی کوردستان هەیئەتێکی بەڕێوەبەری بۆ پێ ڕاگەیشتن بە وەزعی ئابووری، فەرهەنگی، ئیداری و ئینتزامییەکان دیاری بکا.

٥- زمانی کوردی لە ناوچەی خودموختاری کوردستاندا بۆ نامە نووسینی ئیداری و خوێندن لە پاڵ زمانی فارسیدا ڕەسمییەتی هەیە.

٦- هەموو کاروبارەکانی نێوخۆیی کە بریتییە لە: ئیداری، ئابووری، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و ئینتزامی، بە ئۆرگانەکانی ناوچەی خودموختاری دەسپێردرێ.

وردەکارییەکانی ئەو گەڵاڵەیە لە وتووێژەکانی دواییدا بە شێوەی گەڵاڵەیەکی هەموو لایەنە ئامادە و بە پەسندی ئۆرگانەکانی یاسادانانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بگا.

بە ئامانجی لە نێوچوونی هەموو شوێنەواری تێک هەڵچوونەکانی یەک ساڵی ڕابردووی کوردستان و پێکهێنانی «حوسنی تەفاهوم» ئەو هەنگاوانە هەڵبگیرێ.

١- لێبووردنی گشتی لە پێوەندی لەگەڵ هەموو ئەو کەسانەی کە بە شێوەیەک لە شێوەکان لە ڕووداوەکانی کوردستاندا بەشدار بوون، دەربچێ.

٢- مووچە بدرێ بە کەس و کاری شەهیدانی تێک هەڵچوونەکانی کوردستان.

٣- بەرپرسانی کارەساتی قارنێ شناسایی و سزا بدرێن.

٤- مووچەی «بازنشستگی» بدرێ بە هەموو ئەو کەسانە کە لە جەرەیانی تێک هەڵچوونەکانی کوردستان بوونە کەم ئەندام.

٥- هەموو زیندانییەکانی هەردوو لا بێ ئەم لاو ئەولا ئازاد بکرێن و هەموو ئەو مووچە خۆرانەی بە «اتهام»ی بەشداری لە ڕووداوەکانی کوردستان دوور خراونەوە، یان لەسەر کار لاچوون، یان گوێزراونەوە، بێنەوە سەر کاروباری خۆیان. یارمەتیی چەند مانگی

رابردوو بدرێ بەو کەسانەی کە لەسەر کار لابردراون.

٦- خەساراتی نەقدی بدرێ بە هەموو ئەو کەسانەی کە لە تێک هەڵچوونەکانی ئەو دواییەدا زیانیان وێ کەوتووە.

٧- هەموو ئەو ئەفسەر و دەرەجەدارە کوردانەی کە لە پێوەندی لەگەڵ مەسەلەی کوردستان جێگا و ئەرکی خۆیان بەجێ هێشتووە، لە ئۆرگانە ئینتزامییەکانی ناوچەی خودموختاریدا کاریان پێ بسپێردرێ.

٨- ئەو بڕیارنامەی پێوەندیی بە هەڵوەشانی حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە هەیە، ڕەد بکرێتەوە.

١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٨

دوایە بۆ هەیئەتیش دەرکەوتبوو کە مەسەلەی وتووێژ لە بنەڕەت را فرت و فێڵە، ئەوانیش سارد بوونەوە و زۆریان خۆ لێ نەدا و کە گەڕانەوە تاران، نەهاتنەوە.

زۆر دیاردەی بەکردەوە هەبوون کە حیزب و خەڵک بە مەسەلەی وتووێژ ڕەش بین کەن و ناهومێد بن، بەڵام بۆ ئەوەی ئاڵۆزی ساز نەبێ زۆر شتی ناڕەواش لە کاربەدەستانی ڕێژیم قبووڵ دەکرا. هەبوون هێندێک گێرە شێوێنیش کە هەوڵیان دەدا وەزعەکە بشێوێنن.

سەرەڕای ئەوەی وەزعەکە لە زۆربەی شارەکان بێ ڕێککەوتن لەگەڵ ڕێژیم ئاسایی ببووەوە، دەفتەرکانی حیزب بە پێچەوانەی هەڵوەشاوە ڕاگەیاندنیشی لە لایەن خومەینییەوە لە زۆربەی شارەکان داندرابوونەوە، زۆر زیاتر لە جاران تێدەکۆشان، بەڵام هومێد بۆ هەتا سەرمانی ئەم وەزعە کەم بوو. بۆیە ڕێبەریی حیزب بڕیاریدا لەم هەلومەرجە ڕەخساوە کەڵک وەرگرێ و چوارەمین کۆنگرەی حیزب ببەستێ و لەم کۆنگرەدا جگە لە هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندییەکی شیاوی بارستایی بەرپرسایەتی و بارە جۆراوجۆرەکانی کاروباری حیزبی، هەڵسەنگاندنێک لە ڕابردوو بکا و بەرنامەیەکی باش بۆ داهاتوو داڕێژێ.

بەشی سێهەم

کۆنگرەی چوارەم و قۆناغێکی نوێی تێکۆشان

کۆنگرەی چوار بەدوای هەڵبژاردنی نوێنەرەکان لەلایەن کۆنفرانسی کۆمیتە شارستانەکانەوە، لە ڕۆژی ٥٨/١١/٣٠ تا ٥٨/١٢/٥ بە بەشداریی ٣١٠ کەس بە شێوەی ئاشکرا لە ساڵۆنی سینەما ئومێد بەڕێوە چوو. دوای کۆنگرەی یەک و پاش ٣٤ ساڵ ئەوە یەکەم کۆنگرە بوو کە بە ئازادی لە کوردستانی ئێران و لە شاری مەهاباد زێدی حیزبی دیموکرات دەبەسترا.

لەم کۆنگرەدا بە دوای ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی و باس کردن لەسەری، بە لەبەر چاوگرتنی هەلومەرجی تایبەتی و هومێد بە درێژەدانی وتووێژ لەگەڵ ڕێژیم و گەیشتن بە خودموختاری یەکێک لە خاڵە گرینگەکانی بەرنامەی حیزب کە بۆ هەر حیزبێکی پێشکەوتنخواز و دیموکرات پرینسیپێکی گرینگە، واتە«ئەسڵی جیایی دین لە دەوڵەت» هەڵگیرا.

لەبەر ئەوەی تێکۆشانی حیزب لە ماوەی پێش کۆنگرەدا زۆر بەرچاو بوو، حیزب توانیبووی بەشێکی زۆر لە ڕۆشنبیران و ئەفرادی زانستگەدیتوو بۆ لای خۆی ڕابکێشێ.

بۆیە لە ڕاستیدا تەرکیبی کۆمیتەی ناوەندی ئاڵ و گۆڕی بەسەردا هات و ئەو کەسانەی ژێرەوە بە ئەندامەیتی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران: غەنی بلووریان، دوکتۆر قاسملوو، جلیل گادانی، حەسەن شیوە سەلی، فەوزیە قازی، ئەمیر قازی، مستەفا شەلماشی، دوکتۆر شەرەفکندی، ڕەحمان کەریمی، عبداللە حەسەن زادە، جهانگیر ئیسماعیل زادە، فاروق کەیخەسرەوی، سەرگورد عەبباسی، نەوید موعینی، سەنار مامەدی، حسن ڕەستگار، ئەحمەد عەزیزی، کەمال دەبباغی، قادر عەبدی، هاشم کەریمی، ڕەحیم سەیف قازی، مستەفا هیجری، ئەبوبەکر هیدایتی، سەید ڕەسووڵ دیهقان، حسێن مەدەنی.

هەروەها مامۆستا هێمن وەک ئەندامی ئیفتخاریی کۆمیتەی ناوەندی لە لایەن کۆنگرەوە دیاری کرا.

لەم کۆنگرەدا کۆمیتەیەکی بازرەسیش کە بریتی بوون لە: فەتتاح کاویان، سەرهەنگ قادری، قادر شهابی، سەدیق قەوی پەنجە، دوکتۆر خوسرەوی، سەعید سوڵتانیان، سەرهەنگ رەبیعی، سەروان ئەفشین، موهەندیس ئاریا، عەلی حسنیانی، محەمەد پوور ئاذر، هەڵبژێردرا.

چەند کەسێکیش لەیەکەم پلینۆمدا وەک ئەندامی موشاور هەڵبژێردران: سەید حەسەن هاشمی، عوسمان ئەسراری، فەرەیدون میتران، رەسووڵ پێشنماز، سەید عەلی رەحمانی، رەحمان حاج ئەحمەدی، حسێن ئیبراهیمی، سەلیم بابانزادە، عەزیز ماملێ، شاپوور فیروزی، حسن شەرەفی، رەحمان کاژەیی، تەها حەق تەڵەب.

هەر لەو پلینۆمەدا ئەندامانی دەفتەری سیاسی لە نێو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران کە دوکتۆر قاسملوو، وەک سکرتێر، غەنی بلوریان، جەلیل گادانی، مستەفای هیجری، ئەمیر قازی، عبدالله حەسەن زادە و مستەفا شەلماشی بوون.

بۆ ئاگادرایی وردتری خوێنەران لە کۆنگرەی ٤، دەقی ئیعلامییەکەی لە ژێرەوە بەرچاوتان دەکەوێ:

راگەیەندراوێک لەسەر کۆنگرەی چوارەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

لە رۆژەکانی ٣٠ی رێبەندان تا ٥ی رەشەمەی ١٣٥٨ کۆنگرەی چوارەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە شاری مەهاباد پێکهات. لەم کۆنگرەدا ٣١٠ کەس لە نوێنەرانی هەموو بەشەکانی کوردستانی ئێران بەشدارییان کرد. ئەو ٣١٠ کەسە لە نوێنەرایەتیی زیاتر لە ٣٠ هەزار کەس لە ئەندامانی حیزبیان بە ئەستۆوە بوو. لە نێو بەشدارانی کۆنگرەدا زۆربەی ئەندامانی کۆن و دامەزرێنەرانی حیزب و بەشێکی زۆر لە لاوان و ژنان کە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران، ئەندامەتیی حیزبییان وەرگرتبوو، ئامادە بوون. کەم تەمەنترین ئەندامی بەشدار لە کۆنگرەدا ١٨ ساڵ و بە تەمەنترینیان ٦٥ ساڵ بوو، نێونجی تەمەنی بەشداران دەگەیشتە ٣٥ ساڵ. لە پێوەندی لەگەڵ رادەی خوێندندا ٢/٥٪ لە بەشداران خاوەنی پلەی «فوق لیسانس» و دوکتۆررا، ١٠٪ «فوق دیپلۆم و دیپلۆم»، ٢٩٪ کەمتر لە دیپلۆم، علومی دین هەتا شەشەمی سەرەتایی، ٢٥٪ خوێندنی سەرەتایی و کەمتر لە شەشەمی سەرەتایی و ٣/٥٪ بێ سەواد بوون. بە

سروودی ئەی رەقیب کۆنگرە دەستی بەکار کرد. دوایی بەشداران بۆ رێزگرتن لە گیانی پاکی شەهیدانی رێگای ئازادیی کوردستان و سەرانسەری ئێران، یەک دەقیقە بێ دەنگییان پاراست. ئەوجار هاوڕێ غەنی بلوریان ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزب، خەباتگێڕی ماندوونەناس کە ٢٥ ساڵ لە ژیانی خۆی لە زیندانەکانی رێژیمی شا تێپەڕ کرد، کۆنگرەی کردەوە هاوڕێ بلوریان لە قسەکانی خۆیدا ئیشارەی بە گرینگی کۆنگرەی چوارەم کرد و هیواداریی دەربڕی کە کۆنگرە بتوانێ بە باشی لە ئەنجامی ئەو ئەرکانەی کە لە دەستووری کاریدایە بێتە دەرێ. دوایی کۆنگرە کاری خۆی دەست پێکرد.

لە پێشدا شەخسییەتی سیاسی و مەزهەبیی کورد سەید عیزدین حسێنی کە لە کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرەدا ئامادە ببوو، دوایی صارم الدین صادق وزیری خەباتگێڕی دێرین و دۆستی بە وەفای حیزب، پەیامەکانی خۆیان بۆ کۆنگرە نارد و ئارەزووی سەرکەوتنیان بۆ کۆنگرە خواست. ئەوجار پەیامەکانی ئەو رێکخراوانەی ژێرەوە لە کۆنگرە خوێندرایەوە. رێکخراوی موجاهیدینی گەلی ئێران، رێکخراوی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان (کۆمەڵە)، رێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەل، بەرەی دیموکراتیکی نیشتمانی، شوورای هاوپێوەندیی گەلەکان، کۆمەڵەی کوردەکانی جێگیر لە ناوەند، نوێنەری رێکخراوی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە ئورووپا- سەپان، حیزبی کۆمونیستی عێراق، حیزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستانی عێراق، حیزبی کۆمۆنیستی فەرانسە، حیزبی سۆسیالیستی ئیتاڵیا، حیزبی کۆمونیستی بلژیک، حیزبی کۆمونیستی بریتانیا، حیزبی کرێکارانی کوردستانی تورکیە و فیدراسیۆنی کۆمەڵەی کرێکارانی کوردستان (کومکار).

دوای خوێندنەوەی پەیامەکان، سکرتێری گشتی حیزب دوکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملوو، راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی پێشکەش بە کۆنگرە کرد. دوایی کۆنگرە کۆمیسیونەکانی ژێرەوەی هەڵبژارد. کۆمیسیۆنی بەرنامە و ئەساسنامە، کۆمیسیۆنی قەتعنامە و پەیام، کۆمیسیۆنی هەڵبژاردن و کۆمیسیۆنیماڵی.

ئەوجا باس سەبارەت بە راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی دەستی پێکرد و بەشێکی زۆر لە نوێنەران لە پێوەندی لەگەڵ ئەو راپۆرتە بیروڕایان دەربڕی. لە کۆتایی باسەکەشدا دوکتۆر قاسملوو بیروڕا و پێشنیارەکانی کورت کردەوە و وەڵامی بەشێک لە رەخنەکانی داوە، لە پێوەندی لەگەڵ مەسەلە جۆراوجۆرەکان رێنوێنی پێویستی پێشکەش بەکۆنگرە کرد.

کۆنگره به لەبەر چاوگرتنی «ئیسلاحات» و پێشنیارەکانی پێویست، ڕاپۆرتی پەسەند کرد. ئەوجا کۆنگرە گوێی دایە ڕاپۆرتی کۆمیسیۆنی بەرنامە و ئەساسنامە، کۆمیسیۆن پێشنیاری ئاڵ و گۆڕێکی زۆری لە بەرنامە و ئەساسنامەدا کردبوو. نوێنەرانی کۆنگرە بە درێژی لە پێوەندیی لەگەڵ ئەو ئاڵ و گۆڕانەدا بیروڕایان دەردبڕی، پاشان بەرنامە و ئەساسنامە لە لایەن کۆنگرەوە پەسند کرا.

کۆنگرە بە پێی بەرنامەی لە پێشدا داڕێژراو، کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژارد و بە رای نهێنی ٢٥ کەسی بە ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران هەڵبژارد. هەروەها کۆنگرە ١١ کەسی وەک ئەندامی کۆمیسیۆنی «بازرەسی» دیاری کرد. ئەوجا لە لایەن کۆنگرەوە ئەو پەیامانە نێردران: پەیام بۆ حەزرەتی آیت لله العظمي ئیمام خومەینی، پەیام بۆ سەرکۆمار، دوکتۆر ئەبولحەسەن بەنی سەدر، پەیام بۆ بنەماڵەی شەهیدان و کەم ئەندامانی شەڕ، پەیام بۆ گەلانی ئێران، پەیام بۆ ئەحزاب و ڕێکخراوە نیشتمانی و دیموکراتییەکان لە سەرانسەری ئێران، پەیام بۆ گەلی کورد لە کوردستانی ئێران، پەیام بۆ پێشمەرگەکانی کوردستان. پەیام بۆ ئەندامانی حیزب، پەیام بۆ جووڵانەوەی رزگاریدەری جیهان، پەیام بۆ گەلی کورد لە دەرەوەی ئێران و پەیام بۆ گەلی فەلەستین.

پێش لە کۆتایی کۆنگرە، هاوڕێ غەنی بلوریان سوپاسی لە نوێنەرانی کۆنگرە، لە کۆمیتەی ئامادەکردن، لەو پێشمەرگانەی کە پاراستنی کۆنگرەیان بە ئەستۆوە بوو، کرد و هەروەها سوپاسی لەو میواندارانە کرد کە ئەرکی پێ ڕاگەیشتن بە نوێنەرانیان لە ئەستۆ بوو.

کۆنگرە هێمنی وەک ئەندامی ئیفتخاریی کۆمیتەی ناوەندی دیاری کرد و «عینوانی» شاعیری نیشتمانیی گەلی دایە. دوکتۆر قاسملوو لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا کە پێوەندیی بە گرینگیی کۆنگرەی چوارەم لە مێژووی حیزبدا بوو، ئاماژەی بۆ خەت و ڕێبازی سیاسی حیزب لە داهاتوودا کرد و، داوای لە هەموو نوێنەران کرد کە یەکیەتیی ریزەکانی حیزب بپارێزن و ئاکامەکانی بەرچاوی کۆنگرە بۆ هەموو ناوچەکانی کوردستان باس بکەن. بەو جۆرە دوایی بەکاری کۆنگرە هێنا. کۆنگرە لە کەش و هەوایەکی بە تەواوی دیموکراتیدا پێکهات، دەریخست کە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە قووڵی پێبەند بە دیموکراسی و ئەسڵەکانیەتی، لەو چەند ڕۆژەدا کە کۆنگرە پێکهات، خەڵکی

مەهاباد و سەرانسەری کوردستان و تەنانەت بەشەکانی تری ئێران بە دڵخۆشییەکی زۆرەوە چاوەڕوانی کارەکانی کۆنگرە بوون و سەدان پەیامی نووسراوە و تەلیفۆنییان بۆ کۆنگرە نارد. لە ماوەی کۆنگرەدا خەڵکی کوردستان دووبارە پشتیوانیی بێ ئەم لاو ئەولای خۆیان لە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران دەربڕی و نیشانیان دا کە لەگەڵ ڕێبەرایەتی خەباتگێڕی حیزبە خۆشەویستەکەیان پێوەندییەکی نەپچڕاوەیان هەیە.

پاش نیوەڕۆی ڕۆژی ٥شەممەی مانگی ڕەشەمە، کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراوی کۆنگرەی چوارەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆبوونەوەی خۆیدا دوکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملووی بە سکرتێر دیاری کرد. هەر لەو کۆبوونەوەیەدا دەفتەری سیاسی و چەند کەس وەک مشاوری کۆمیتەی ناوەندی دیاری کران. هەموو مەدارکی کۆنگرەکە بریتین لە: ڕاپۆرت، پەیامەکانی گەیشتوو و پەیامەکانی نێردراو،بەرنامە و ئەساسنامەی تازە لە داهاتوویەکی نزیکدا لە لایەن دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندییەوە بڵاودەکرێنەوە

دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

١٣٥٨/١٢/٦

بە دوای کۆنگرەدا هێندێک لەوانە کە دەنگیان نەهێنابووەوە و ئێستاش بە خەیاڵی خۆیان وا دەزانن پیلانێک لە گۆڕێدا بووە، چووبوونە بن پیلی کاک غەنی ئەویش کە لە کۆنگرەدا دەنگی لە دوکتۆر قاسملوو زیاتر هێنابووەوە لە خۆبایی ببوو، حیزبی توودەش بۆ لاواز کردنی حیزبی دیموکرات و لەسەر بۆچوونی ناڕەوای کۆنی خۆی کە دەبێ حیزبی دیموکرات ببێتە لقی حیزبی توودە، بانگێکی شەیتانییان بە گوێدا دابوو، تووشی نامۆیی هاتبوو، بۆ خۆشی نەیدەزانی چی دەوێ و بۆ کوێ دەچێ.

بۆ ئەوەی وەزعەکە نەشێوێ وهەر دوای کۆنگرە تووشی کێشە نەبین، بە پێچەوانەی ئەساسنامە، پێشنیار بە کاک غەنی کرا ببێتە سەرۆکی حیزب، قبووڵی نەکرد.

لە یەکەم پلینۆمی دوای کۆنگرەدا کە لە ماڵی پێشەوا گیرا، پێشنیاری سکرتێریشی پێ کرا، قبووڵی نەکرد. هەرچەند کەسانی هەلپەرستیش هەبوون، ویستیان لە ناتەباییەکە بە قازانجی خۆیان و حیزبی توودە کەڵک وەرگرن، بەڵام سەرنەکەوتن.

دوکتۆر قاسملوو بە سکرتێری حیزب هەڵبژێردراوە، ئەندامانی مەکتەبی سیاسی هەڵبژێردران، کاری لە نێو ئەندامانی ڕێبەرایەتیدا بەش کرایەوە.

هەر ئۆرگانەی خەریکی کاری خۆی بوو، کۆمیسیۆنێکی تازەش کە پێشتر دامەزرابوو، بەڵام شکڵی زۆر رەسمیی نەبوو، بۆ کاروباری پێشمەرگە بە سەرپەرستی سەرگورد عەبباسی، رەسمییەتی پەیدا کرد.

لە پلینۆم دا باس لەسەر پێویستیی درێژەدانی پێوەندیی لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی کرا، بەڵکو بتوانن راستییەکانی کوردستانیان لێ حاڵی کەن و دان بەم مافە رەوایەدا بێنن و بۆ هەمیشە کۆتایی بە شەڕ و کوشتار بێ و بە شێوەی ئاشتی خوازانە چارەسەری گیروگرفتەکان بکەن.

بۆیە لە دەفتەری سیاسی بڕیار درا هەیئەتێکی حیزبی بچێ بۆ تاران، دوکتۆر حەسەن بەنی سەدر، سەرکۆمار ببینن و وەزعی کوردستان و بۆچوون و پێشنیارەکانی حیزبی پێ رابگەیەنن، بەڵکوو بتوانێ ئاخوندەکانیش بێنێتە سەر ئەو رایە، لە بابەت سەفەری ئەم هەیئەتە لە رێکەوتی ٥٨/١٢/٢١ لە لایەن دەفتەری سیاسی حیزبەوە ئاگادارییەک بڵاو بۆتەوە، ئەوەش دەقەکەیەتی:

سەبارەت بە ناردنی وەفدی نوێنەرایەتی حیزبی دیموکراتی کوردستان

هاونیشتمانانی بەڕێز:

لەبەر ئەوەی کە دوای یەکەم کۆبوونەوەی رەسمیی وەفدی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، لەگەڵ وەفدی تایبەتیی دەوڵەت، وتووێژەکانی ئاشتی کوردستان راوەستابوو، رۆژی ٢ی رێبەندانی مانگی رابردوو حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە نامەیەکدا کە بۆ دوکتور بەنی سەدر سەرکۆماری ئیسلامیی ئێرانی نارد، وێڕای باسی مەسەلەکانی کوردستان و هەروەها هێندێک لە روانگەکانی حیزب، داوای لە سەرکۆمار کرد کە بۆ حەللی گیروگرفتەکانی کوردستان و قسەو باسەکان، وەفدی نوێنەرایەتیی حیزبی دیموکراتی کوردستان سەبارەت بە گیروگرفتەکانی کوردستان قبووڵ بکا.

بە دوای راگەیاندنی موافقەتی ئاغای بەنی سەدر، رۆژی هەشتەمی رەشەمەی ئەو مانگە هەیئەتێکی پێنج نەفەرە بە نوێنەرایەتیی حیزبی دیموکراتی کوردستان بۆ تاران وەرێ کەوت و بەیانیی هەر ئەو رۆژە لەگەڵ سەرکۆمار چاوپێکەوتن و وتووێژیان کرد. وەفدی حیزبی دیموکرات لەو چاوپێکەوتنەدا روانگەکانی حیزبی سەبارەت بە رێگا حەللی سیاسی و ئاشتیی گیروگرفتی کوردستان لەگەڵ ئاغای بەنی سەدر باس کرد و لایەنەکانی

جۆراوجۆری ئەو پیلانانەی کە بۆ گەلی کورد و شۆڕشی ئێران دەکار دایە، بۆ ئەو باس کرد. هەروەها داوای لەسەرکۆمار کرد هەرچی زووتر بڕیارنامەی پێوەندیدار بە هەڵوەشانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران رەد بکاتەوە، هەتا حیزبی ئێمە بتوانێ بە شێوەی رەسمی و چالاکانە لە هەڵبژاردنی «مەجلیسی شوورا» دا بەشداری بکا. دوای باس و لێکدانەوەی مەسەلەکان بڕیار درا کە وەفد کاکڵی گشتیی ویستەکانی گەلی کورد گەڵاڵە بکا و بەهۆی ئاغای داریوش فرووهەر بیداتە ئاغای بەنی سەدر، هەتا دوای لێکۆڵینەوە و لێکدانەوە لە لایەن سەرۆک کۆمار و شوورای شۆڕشەوە وەڵامیان پێ بدرێتەوە. رۆژی شەممە ١١ی رەشەمە وەفدی حیزبی دیموکراتی کوردستان ویستە بنەڕەتییەکانی گەلی کوردیان بە شێوەی تەرحێکی شەش بڕگەیی لە ژێر ناوی «رئوس کلی طرح خودمختاری» ئامادە و تەحویلی ئاغایان داریوش فرووهەر و مهندس سەباغیان ئەندامی وەفدی تایبەتیی دەوڵەت بۆ کوردستان دا. ئامادە کردنی ئەو گەڵاڵە ٦ بڕگەییە راست بۆ ئەو ئامانجە بوو کە بە راگەیاندنی ئەو ئەسڵە گشتییانە پێشی دنەدانی«بدخواهان» بگیردرێ و زەمینەیەکی سالم بۆ وتووێژ لە دەوروبەری شتە وردەکانی دیکە پێک بێ. ئەو ئەسڵە شەش ماددەییە بریتییە لە:

١- گەلی کورد لە چوارچێوەی سەربەخۆیی و تەواویەتی خاکی وڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا بە مافی نیشتمانی کە بە شێوەی خودموختارییە، بگا و ئەو مافە لە تەواوکەری یاسای بنەڕەتی «متمم قانون اساسی»دا بگونجێندرێ.
٢- چوارچێوەی جوغرافیایی کوردستان بە سەرنج دان بە وەزعی مێژوویی جوغرافیایی وئابووری و ویستی زۆربەی دانیشتوانی هەر ناوچەیەک دیاری بکرێ.
٣- کوردستانی خودموختاری شوورایەکی سەرانسەری لە جەرەیانی هەڵبژاردنێکی ئازاد، نهێنی، راستەوخۆ و گشتی هەڵبژێرێ.
٤- شوورای سەرانسەریی کوردستان وەفدێکی بەڕێوەبەری بە ئامانجی بەڕێوەبردنی کاروباری ئابووری، فەرهەنگی، ئیداری و ئینتزامی دیاری دەکا.
٥- زمانی کوردی لە مەڵبەندی خودموختاری کوردستاندا بۆ نامە نووسینی ئیداری و خوێندن لە پەنا زمانی فارسیدا بە رەسمی بناسرێ.
٦- هەموو کاروباری نێوخۆیی کە بریتییە لە: ئیداری، ئابووری، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و ئینتزامی، بدرێ بە ئۆرگانەکانی ناوچەی خودموختار.

وردەکارییەکانی ئەو گەڵاڵەیە لە وتووێژەکانی دواییدا بە شێوەی گەڵاڵەیەکی هەمەلایەنە، بە پەسندی ئۆرگانەکانی یاسادانانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بگا.

لە کۆتایی گەڵاڵەی شەش بڕگەیی پێشنیار کرابوو کە بە ئامانجی لە نێوبردنی شوێنەواری تێک هەڵچوونەکانی ناخۆشی یەک ساڵی دوایی کوردستان و پێکهێنانی زەمینەیەکی دۆستانە، ئەو هەنگاوانەی ژێرەوە هەڵبگیرێ:

١- لێبووردنی گشتی لە پێوەندی لەگەڵ هەموو ئەو کەسانەی کە بە شێوەیەک لە شێوەکان لە رووداوەکانی کوردستان بەشدار بوون، دەربکرێ.

٢- مووچە بدرێ بە پاشماوەی شەهیدانی تێک هەڵچوونەکانی کوردستان.

٣- بەرپرسانی کارەساتی قارنێ بناسێندرین و موجازات بکرێن.

٤- یارمەتیی بازنشستەگی بدرێ بە هەموو ئەو کەسانەی کە لە جەرەیانی لێکدانەکانی کوردستاندا بوونە کەم ئەندام.

٥- هەموو زیندانییەکان لە هەردوو لا بێ ئەم لاو ئەولا ئازاد بکرێن و هەموو ئەو کارمەندانەی کە بە «اتهام»ی بەشداری لە رووداوەکانی کوردستاندا دوور خراونەتەوە یا لەسەر کار لابردراون، بگەڕێنەوە سەر کاروباری خۆیان و یارمەتیی چەند مانگی رابردوو بدرێتەوە بەو کەسانەی کە لەسەر کار لابردراون.

٦- خەساراتی نەقدی بدرێ بە هەموو ئەو کەسانەی کە لە جەرەیانی تێک هەڵچوونەکاندا زیانی ماڵییان وێ کەوتووە.

٧- هەموو ئەو ئەفسەر و دەرەجەدارانەی کە لە پێوەندی لەگەڵ مەسەلەی کوردستاندا جێگای مەئموورییەتی خۆیان بەجێ هێشتووە، لە رێکخراوە ئینتزامییەکانی ناوچەی خودموختاری کوردستان کاریان پێ بسپێردرێ.

٨- بڕیارنامەی پێوەندیدار بە هەڵوەشانی حیزبی دیموکراتی کوردستان رەد بکرێتەوە.

وەفدی نێردراوی حیزبی دیموکرات دوای چەند رۆژ مانەوە لە تاران، رۆژی هەینی رابردوو گەڕاوە کوردستان، ئەو جۆرە کە دەرکەوتووە، رۆژی شەممەی رابردوو، ئەو گەڵاڵە لە لایەن وەفدی تایبەتیی کوردستانەوە درایە سەرکۆمار.

وتووێژی وەفد لەگەڵ سەرۆک کۆمار لە کەش و هەوایەکی برایانە ئەنجامی گرت و ئاغای بەنی سەدر سەبارەت بە حەللی ئاشتییانەی گیروگرفتی کوردستان و پەسند کردنی ویستەکانی بەرحەقی گەلی کورد، رووی خۆشی نیشان دا. ناردنی وەفدی حیزبی

دیموکراتی کوردستان و وتووێژیان لەگەڵ سەرۆک کۆمار لە راگەیەنە گشتییەکاندا دەنگدانەوەیەکی بەربڵاوی هەبوو و لە کۆڕ و کۆمەڵە سیاسییەکانی کوردستان باسێکی زۆری لێ دروست بوو. بەشێک لەم تاقم و دەستە سیاسییانەی کەبوونی خۆیان تەنیا لە وەڕێ خستنی هەڵلا و هەنگامەدا دەبینن، تێدەکۆشن خەباتی پڕ لە شانازیی حیزبی دیموکراتی کوردستان لەکەدار بکەن، بیروڕای سەیریان دەربڕیوە و وەک هەمیشە حیزبی ئێمەیان خستۆتە ژێر بارانەی بوختانەوە. قسەی بنەڕەتی لەو زەمینەیەدا ئەوەیە کە گوایا ناردنی وەفدی حیزبی دیموکراتی کوردستان بە مانای رەدی وەفدی نوێنەرایەتیی گەلی کوردە. لەو بارەوە یەکێک لە رۆژنامەکانی پاش نیوەڕۆی تارانیش گەڵاڵەی شەش بڕگەیی(شەش ماددەیی) وەفدی حیزبیان لە جێگای گەڵاڵەی ٢٦ بڕگەیی وەفدی نوێنەرایەتیی گەلی کورد نێو بردووە. جارێ با لەوە بگەڕێین کە جیاوازیی ئەو دوو گەڵاڵەیە تەنیا لەو نوکتەدا خولاسە دەبێتەوە کە هی یەکەم مەسەلەکان بە گشتی بەیان دەکا و گەڵاڵەی دووهەم، وردەکارییەکانیشی باس کردووە، وا دێتە بەرچاو کە ئەو حەزرەتانە ئەسڵی پێکهێنانی وەفدی نوێنەرایەتییان لەگەڵ هەڵوەشانی ئەندامانی ئەو تێکەڵ و لە رێکخراوێکی تازەدا بە هەڵە گرتووە.

بە بڕوای ئێمە خراپی لێ تێگەیشتوون. هەرکام لە رێکخراوەکانی ئەندام لە وەفدی نوێنەرایەتیی گەلی کوردا سەربەخۆیی تەواوی سیاسی و ئیدئولوژێکیان هەیە و مافی سروشتی هەرکام لەوانەیە کە جیاواز لەوانی دیکە لە هەر مەوریدێکدا بڕیاری لازم بدەن و یان لەگەڵ کاربەدەستانی وڵات پێوەندی بگرن، بیروڕای خۆیان لەسەر هەر مەسەلەیەک رابگەیەنن.

ئەندامانی وەفدی نێردراویش لە ماوەی مانەوەیان لە تاراندا و لە جەرەیانی وتووێژەکانیاندا رایانگەیاندووە کە ئەوان روانگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانیان باس کردووە و ئامانج لە سەفەری ئەوان حەرەکەت پێدانی وتووێژەکانی ئاشتیی کوردستانە.

هەروەها تەئییدیان کرد کە لە گەڕانەوەی خۆیاندا وەفدی نوێنەرایەتی گەلی کورد لە جەرەیان بنێن. بێجگە لەوانە، چوون مومکینە کە حیزبی دیموکراتی کوردستان تێ بکۆشێ وەفدەکە لاواز بکا بۆ خۆی بنەڕەتیی ئەو وەفدە پێک دەهێنێ و لەوێدا ئەرکی قسەکەری بە ئەستۆوەیە. ئەو، بوختانە نارەوایانە تەنیا دەتوانێ بیروڕای ئەو تاقمانە بێ کە قسەیەکیان بۆ گوتن نییە و بوونی خۆیان لە نەبوونی خەڵکی دیکەدا دەبینن. لە هەمووی

سەیرتر ئەوەیە کە ئەوانە تێ دەکۆشن بوختانی «سازشکاری» لە حیزبی دیموکراتی کوردستان بدەن.ئەوانە بوختانی سازشکاری دەخەنە پاڵ حیزبێک کە ٣٥ ساڵ لە ڕێگای وەدی هێنانی مافی نیشتمانی و کۆمەڵایەتیی گەلی کوردا خەباتی کردووە و زیاتر لە کۆی ئەندامانی زۆربەی ئەو تاقمانە لە ڕێگای ئامانجەکانی خەڵکی کوردستاندا قوربانیی داوە. بوختانی سازشکاری لەو شتانەوە سەرچاوە دەگرێ کە پێش لە دەست پێکردنی تێک هەڵچوونەکانی کوردستان لە حیزبی ئێمەیان دەدا، ئێستا ئیتر پووچی ئەو شتانە بۆ هەموو کەس دەرکەوتووە.

خەڵکی کوردستان زۆر باش لە بیریان ماوە ئەوکات کە هێرشی ئەرتەش و سوپای پاسداران بۆ کوردستان دەستی پێکرد، کام حیزبی سیاسی بوو کە خەڵکی بە تەنیا بەجێ نەهێشت و لەگەڵ ئەوان حەماسەی خوڵقاند، هەروەها لە بیریان ماوە کە کام لەو تاقمانە بوون، کە دوای تێپەڕینی مانگێک لە گرتنەوەی شارەکانی کوردستان بە هۆی ئەرتەش و سوپای پاسداران بە پارێزەوە جورئەتیان بە خۆیان دا کە تەنیا لە چەند جێگا بەرەنگاری هێرشکەران بکەن.

خەڵک لە بیریان نەکردووە کە ئەو تاقمە بە چ شێوەیەک عەمەلیاتی پارتیزانیی پێشمەرگەکانی حیزبی ئێمەیان بە نێوی خۆیان تەواو دەکرد، کۆمەڵانی خەڵک و خودی ئەو حەزرەتانە دەزانن کە نەوەد دەرسەدی شەهید و کەم ئەندامەکان و زیان دیتووەکانی شەڕ سەر بە حیزبی دیموکراتی کوردستانن و ئەوەی کە لەوانە بە بیرەوەری بەجێماوە، دروشمی بێ نێوەڕۆک و بادانی ڕاستییەکانە.

خەڵکی کوردستان باش ئاگادارن کە دەیان ساڵ پێش دروست بوونی ئەو تاقمانە، حیزبی دیموکراتی کوردستان دابین کردنی ویستەکانی نیشتمانی و کۆمەڵایەتیی گەلی کوردی لەسەر دێڕی بەرنامەکانی خۆیدا دیاری کردووە و لەو ڕێگایەدا قوربانیی داوە.

دروشمی «بورژواییانە»ی خودموختاری کە چەند مانگ دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران بەسەر ڕێژیمی پەهلەویدا لە لایەن خەڵکەوە بەسەر ئەو حەزرەتانەدا داسەپا، ٣٥ ساڵ پێش لە لایەن حیزبی ئێمەوە مەترەح کراوە. ڕاستییەکە ئەوەیە کە ئەو دوو ساڵەی ئاخری وەلا بنێین، لە ٣٥ ساڵی ڕابردوودا هەموو ئەو کەسانەی کە بە تاوانی خەبات لە ڕێگای ڕزگاریی گەلی کورددا زیندانی، جەزرەبە، ئیعدام، دوور خراوە، شەهید یا ئاوارە بوون، بێ ئەم لاو ئەولا، ئەندام و لایەنگری حیزبی دیموکراتی کوردستان بوون. لەو حاڵەتەدایە

کە ئەو کەسانەی ئێستا لە دڵی خۆیاندا ئیمانیان بە خودموختاری نییە، بوختانی سازشکاری لە حیزبی ئێمە دەدەن. بەڵام ئەگەر ئامانجی ئەو حەزرەتانە ئیعترازە بە سیاسەتی ئاشتیخوازانەی ئێمە، ئێمە جارێکی دیکەش ڕادەگەیەنین کە بەدەرس وەرگرتن لە کۆمەڵانی گەلی کورد لایەنگری توندوتیژی ئاشتییانەی گیروگرفتی کوردستانین و، هەرچەشنە ڕێگایەکی نیزامی مەحکووم دەکەین. ئێمە لەسەر ئەوە پێ دادەگرین کە تەنانەت کاتێکیش کە بۆ دیفاع لە بوونی ئامانجەکانی خەڵکی کورد دەست بۆ ئەسلەحە دەبەین، تەنیا لە ڕێگای داسەپاندن و جێگیرکردنی سوڵح بەشەڕ دێین و لە نەزەر ئێمەوە شەڕ بۆ شەڕ ڕەد دەکرێتەوە.

لێرەدا بەبێ گرێ و گۆڵ ڕادەگەیەنین کە ئێمە خوازیاری گەیشتن بە تەوافوقین لەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی و باوەڕمان وایە کە تەوافق لەگەڵ دەوڵەت لەسەر وەدی هێنانی ویستەکانی عادلانەی گەلی کورد ئەرکێکی شۆڕشگێڕانەیە نەک هەنگاوێکی سازشکارانە. مەگەر ئێمە دەمانهەوێ لەگەڵ دەوڵەتێکی خاریجی تەوافق بکەین، هەتا لە قاودانەکەی بترسین. هەموو لە بیریان ماوە هاوینی ڕابردوو کە حیزبی ئێمە لە جەرەیانی بەیاننامەیەکدا ڕایگەیاند کە پاشگەز بوونەوە لە ئیسلاحاتی زەوی و وەزعی ئێستای زەوی تەنیا لە سەلاحییەتی دەوڵەتی ناوەندی دایە و ڕەوا نییە کە خەڵکی هەر ناوچەیەک بە، کەیفی خۆیان ئیقداماتێکی ئەوتۆ بکەن کە ناوچەکە تووشی ئاڵۆزی ببێ. بەڵام خەڵکی کوردستان دیتیان کە وەختێک تاقمێک لە مڵکداران بە دنەدانی دەست و پێوەندی شەڕ هەڵایسێن دەیانهەویست نیزامی ئاغا و ڕەعییەتی زیندوو بکەنەوە، تەنیا حیزبی دیموکراتی کوردستان بوو کە بە گەلاڵەیەکی فەوری پیلانەکەی لە ماکەدا کردە بڵقی سەرئاو. سەیر ئەوەیە کە ماوەیەک دوای دەرکردنی بەیانییەی حیزب سەبارەت بە مەسەلەی زەوی لە لایەن شێخ عیزەدین حسێنی، ئاگادارییەک بە هەمان شێوە بڵاو بووەوە(کە زۆر بەجێ و جێگای پەسند بوو) بەڵام حەزەراتی زۆر لایەنگری جووتیاران قەت دەنگیان نەهاتەدەر و بچووکترین ئیعترازیان نەگرت، بانێک و دوو هەوا. ئێمە حەقمانە کە بپرسین لە ساڵی ١٣٣١ وەختێک کە حیزبی دیموکراتی کوردستان ڕاپەڕینی جووتیارانی ناوچەی بۆکان و چۆمی مەجیدخانی بەرامبەر بە ئاغاکانی داگیرکەر ڕێبەری دەکرد، لە کوێ بوون ئەو ئاغازادانەی کە ئێستا عەوام خەڵەتێنانە بەردی پارێزگاری لە جووتیاران لە سینگ دەدەن، ئەگەر بۆ خۆیان ئێستا لاو وسادقن و ئەو ڕووداوانەیان لەبیر

نییە، دەتوانن لەخزمەکانیان و لە بابیان پرسیار بکەن، هەتا روون بێتەوە کە چ کەسانێک لە مافی جووتیاران پارێزگارییان کردوە. عەجەب شۆڕشگێڕانێک، منداڵانی شیرەخۆر و جووتیارانیان بە لانکەوە دەنێوەڕاست ئاوێ داویشت. نوکتەیەکی جێگای باس ئەوەیە کە هێندێک باسی گفتوگۆی غەیرە ڕەسمیی وەڤدی حیزبی دیموکراتی کوردستان دەکەن. لەو بارەوە دەبێ بڵێین ئێمە بە پێچەوانەی ئەوان دەستوور بە خەڵک نادەین، بەڵکو لە خەڵکی کوردستان فەرمان و ئیلهام وەردەگرین. بە بڕوای ئێمە گرینگ ئەوە نییە کە چ کەسێک دەبێتە هۆی ئەوەی کە مافی ڕەوای گەلی کورد بە ڕەسمی بناسرێ، گرینگ وەدی هاتنی ویستەکانی مێژوویی خەڵکی کوردستانە، هەر دەستە یان شەخسییەتێک بتوانێ بە تێکۆشانی بەردەوام مافی ڕەوای خەڵک بێنێتەدی، ئێمە نەتەنیا بەربەرەکانیی لەگەڵ ناکەین، بەڵکو هەنگاوەکانی وی پەسندیش دەکەین، ڕێز بۆ تێکۆشانی بە ئاکام گەیشتووی دادەنێین و بەرەسمی دەیناسین. ئەوە خەڵکن کە دەبێ قەزاوەت بکەن، سروشتییە، کە ئەگەر حیزبێک بە پێچەوانەی ویستەکانی ڕەوای گەلی کورد بیهەوێ بسازێ، پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆی لە دەست دەدا و لەگەڵ خەڵک ڕووبەڕوو دەبێتەوە. هەر وەختێک خەڵک مافی ڕەوای خۆیان وەدەست بهێنن، هەر دەستەیەک بەرامبەریان ڕاوەستێ، فاتیحای خۆی دەخوێنێ و، لە ریزەکانی دژی خەڵکدا خۆی دەبینێتەوە. مەگەر پێکهاتن و دروست بوونی ئەحزاب و دەستە و کۆمەڵەکان ئامرازێک نین بۆ گەیشتن بە ئامانج؟ لەو حاڵەتەدا کە کاتێک حیزب یان دەستەیەک ناتوانێ یان نایهەوێ لە وەدەست هێنانی ئامانجێکدا ئەرکێک بەڕێوە بەرێ، بۆچی دەبێ پێ دابگرێ کە خەڵکی دیکە مافیان نەبێ لەو ڕێگایەدا تێبکۆشن و وەختێک کە بەشێکی زۆری ئەو تاقم و دەستانەی ڕێژیمی ئێستای ئێران بە کۆنەپەرست و دژی گەلی دەزانن و ئەوانە کە لە وەڤدی نوێنەرایەتیی گەلی کوردا ئەندامەتییان هەیە، تەنیا بە مەبەستی لە قاودان و ریسواکردنی ڕێژیمی ئێستا ئامادەی وتووێژن و لە پەنا ئەوەدا هەموو ڕۆژێ بانگی«هل من مبارز» دەدەن، بۆچی ناڕەحەتن لەوە کە، حیزبێکی ئاشتیخواز یان بە قەولی حەزەرات سازشکار لە ڕێگای حەللی ئاشتییانەی گیروگرفتی کوردستاندا هەنگاو هەڵبگرێ. ئەو دەستانە کە تا ئەوڕۆ خەڵکی کوردستان بچووکترین ئاگادارییان لە بەرنامە و مەرامنامەی ئەوان نییە، ئەگەر بێجگە لە دوژمنی لەگەڵ حیزبی دیموکراتی کوردستان شتێکی دیکەیان هەیە، باشتر ئەوەیە کە لەگەڵ خەڵک باسی بکەن، ئێمە دڵنیاتان دەکەین کە گەلی ئێمە ڕق داگرتنی

ئەوانیان سەبارەت بە حیزبی دیموکرات دەرک کردووە و وەختی ئەوە هاتووە کە ئەگەر کالایەکی تریان هەیە، پێشانی خەڵکی بدەن، بە تاقیکردنەوە دەرکەوتووە کە دوژمنی لەگەڵ حیزبی دیموکراتی کوردستان بێجگە لە ناوزڕاوی و ریسوایی ئاکامێکی تری ناتوانێ هەبێ. ئەو حیزبە لە نێو دڵی کۆمەڵانی خەڵک ڕەگی داکوتاوە و دوژمنی لەگەڵ حیزب بە مانای دوژمنی لەگەڵ زۆربەی کۆمەڵانی گەلی کوردە، کەوا بوو هەتا تەپڵی ریسوایی یان لێ نەدراوە، باشتر وایە دەست لەو شێوە کۆن و تاقیکراوانە هەڵبگرن.

لە کۆتاییدا پێویستە ئەوە بڵێین کە حیزبی ئێمە هیچ کاتێک لە ڕێگای ئەو جۆرە بوختانانەوە هان نادرێ و وەدوای ئەو کردەوە ئانارشیستانەی هێندێک لەو تاقمە بێ مەسئوولییەتانە ناکەوێ، کە لە زەمانی شەڕدا هەڵاتن بەسەر مانەوەدا فەرز دەکەن و لە زەمانی ئاشتیدا دەست دەکەن بە ئاڵۆزی و شەڕسازکردن.

ئێمە بە وشیاری و ئاگاهیی خەڵکی کوردستان ئیمانی پتەومان هەیە و دڵنیاین کە هەموو ئەو تێکۆشانە ڕەزیلانەیەی کە بۆ تەنیا هێشتنەوەی حیزبی دیموکراتی کوردستان دەکرێ، خەڵک ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر لە دەوری دروشمەکانی ئەو حیزبە کۆ دەکاتەوە. ئێمە باش دەزانین کە خەڵکی کوردستان هیچ کاتێک شەڕخواز نەبووە و نییە و بە شاهیدی مێژوو تەنیا کەسانێک لە نێو شەڕدا بەربەرەکانییان کردووە کە شەڕخواز و شەڕهەڵایسێن نەبوون، جیاوازی هەیە لە نێوان شەڕکەری خەباتگێڕ و شۆڕشگێڕی لەگەڵ شەڕهەڵایسێنی ئانارشیست. هەرکاتێکیش خودای ناکەردە «بدخواهان» شەڕێکی دیکە بەسەر خەڵکی کوردستاندا داسەپێنن، دڵنیاین کە ئیددیعای ئێمە دەردەکەوێ و جارێکی دیکەش مێژوو دووپات دەبێتەوە.

دەفتەری سیاسیی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
١٣٥٨/١٢/٢١

هەر لە مانگی ڕەشەمەدا مەسەلەی هەڵبژاردنی سەرانسەری نوێنەرانی خەڵک بۆ مەجلیسی شووڕای میللی هاتبووە گۆڕێ. لەم بوارەدا بۆ ئەوەی حیزبی دیموکرات جارێکی دی نیەت پاکیی خۆی نیشان بدا، ئامادەیی خۆی بۆ بەشداری لە ڕاگەیەندراوێکی ڕەسمیدا کە لە لایەن ستادی هەڵبژاردنی حیزبەوە چاپ و بڵاوکرایەوە، ئاشکرا کرد و نوێنەرەکانیشی بە بەرنامەیەکی گشتی کارەوە ناساند. ئەوەش دەقی ڕاگەیەندراوی ژمارە یەک:

گەلی قارەمانی ئێمە لە سەنگەرێکی دیکەوە خەبات درێژە پێ دەدا.

خەباتی بێ وچان و قارەمانانەی گەلەکەمان هەلێکی خولقاندووە تا بتوانین نوێنەرانی ڕاستەقینە و ڕۆڵە بەشەرەفەکانی گەل بە نوێنەرایەتیی مەجلیسی شوورای میللیی ولاتمان هەڵبژێرین.

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە شانازییەوە بە ناساندنی پیاوانی شۆڕشگێڕ و هەڵکەوتووی خۆی ئەو جۆرەی کە پێویستە بە ئێوە خوشک و برایانی کوردستانی خزمەت دەکا. ئەوانە ئەو پیاوە بەناوبانگانەن کە تا ئێستا لە سەنگەری ئازادیخوازیدا بە دڵێکی پاک و باوەڕێکی ڕاستەقینە و خۆبەخت کردنێکی بێ وێنە نیشانیان داوە کە چلۆن دەبێ لە مافی گەلان و خەڵکی چەوساوە وەجواب بێن و بە ئەرکی مێژوویی خۆیان ڕاپەڕن.

ئێستا بۆمان هەڵکەوتووە تا خەباتکەرانی ئێمە لە ناو مەجلیسی شوورای میللیدا سەنگەرێکی دیکە بۆ دامەزراندنی دیموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان بگرن. لەسەرتانە بە دەنگدان بەو ئینسانە بە شەرەفانە بتوانن ئەرکی نەتەوەیی خۆتان بەجێ بێنن هەنگاوێکی باش لە پێناوی سەندنی مافی ڕەوای گەلان و خەڵکی زەحمەتکێشی کوردستان هەڵێنن. بەرنامەی گشتی کاری دواڕۆژی کاندیداکانی حیزبمان لە مەجلیسی شوورای میللی دا ئەوانەی خوارەوەن:

١- خەبات لە دژی ئیمپریالیزمی جیهانی بە سەرکردایەتیی ئەمریکا.

٢- هەوڵدان لە ڕێگای دامەزراندنی دیموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستانی ئێران.

٣- خەبات لە دژی کۆنەپەرستانی نێوخۆ.

٤- دیفاع لە مافی ڕەنجبەران.

٥- پەرەپێدان و گەشەپێدانی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و باش کردنی ژیانی لادێییەکان.

٦ هەوڵدان بۆ سەنعەتی کردنی کوردستان و بن بڕکردنی ڕیشەی چەوسانەوەی ڕێژیمی گەندەڵی پێشوو کە بۆتە هۆی دواکەوتوویی ئێمە.

٧- کێشانی ڕێگاوبان بۆ گەشەسەندنی ئابووری بە تایبەتی لە کوردستاندا.

٨- پێشنیاری چارەسەرکردن و هەوڵدان بۆ لە نێوبردنی کەمایەتیی خانوو و ئاوەدان کردنەوەی ولات.

٩- هەوڵدان بۆ لەبەین بردنی بێکاری و پێکهێنانی هەلومەرجی باش بۆ کارکردن.

١٠- پەرەپێدانی لەش ساغی لە هەموو ولات و دابین کردنی داو و دەرمان و حەسانەوەی خەڵک ئەو جۆرەی کە پێویستە.

١١- کردنەوەی مەدرەسە بۆ هەموو دەورەکان لە دێهات و دامەزراندنی زانستگا و مەدرەسەی پێشکەوتوو لە شارەکان.

١٢- هەوڵدان بۆ وەدی هێنانی بەرنامەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران کە لە کۆنگرەی چوارەمی حیزب بڕیاری لەسەر دراوە.

ناوی کاندیداکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بۆ مەجلیسی شوورای میللی ئەوانەی خوارەوەن:

١- مەهاباد، غەنی بلوریان.

٢- ورمێ، دوکتۆر ڕەحیم سەیفی قازی.

٣- سەردەشت و پیرانشار، قادر عەبدی.

٤- بۆکان، ئەبوو بەکر هیدایەتی.

٥- شاهیندژ و تیکاب، یوسف ریزوانی.

٦- سەقز و بانە، موهەندیس فاروق کەیخەسرەوی.

٧- سنە، ڕەحیم بەغدادی و ئەمیر پاشایی.

هەروەها لەو برایانەی خوارەوە بە ناوی کاندیدای پەسند کراو پیشتیوانی دەکا:

١- نەغەدە، مستەفا هیجری.

٢- ماکۆ، قوتبەدین عومەر پوور.

٣- مەریوان، بابا عەلی میهرپەروەر.

٤- پاوە و هەورامان و جوانڕۆ، عین الدین زیایی.

٥- ورمێ عبدالله سمیتقو.

ستادی ئینتخاباتیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

١٣٥٨/١٢/١١

دیارە چەند ڕاگەیەندراوی دیکەش لەم بارەوە لە لایەن ستادی هەڵبژاردنەوە دەرچووە، بەڵام بە هێنانی دانەی یەکەم قەناعەت دەکەین.

لەو هەڵبژاردنەدا لە ئاکامی تێکۆشانی بێ وچانی هاوڕێیانی ستادی هەڵبژاردن، کردەوەی ڕاست و دروست و دیموکراتیک بوونی هەڵبژاردنەکە بە تێکرا، ڕادەی بڕوای

گەلی کورد بە حیـزبی دیموکرات، کـاندیداکـانی حیـزبی دیموکرات و ئەوانەی تەئییـدی کـردبوون لە زۆربەی شـوێنەکـان زۆرترین دەنگیـان وەدەست هێنا کە لەم بەشەدا جەدوەلی بەشێک لە کاندیداکان، ناوی شارەکان و رادەی دەنگەکانتان بەرچاو دەکەوێ:

بەداخـەوە بەشی دیکە لەم جەدوەلە بەدەسـتـەوە نییـە، بەڵام هەمـوو خـەڵکی شـاری

مەهاباد دەزانن کە غـەنی بلوریان و کـاندیدای حیـزب لە ٩٥٪ بۆ سەرەوەی هێنابوو. لە هێندێک شوێنیش کەوتە دەوری دووهەم.

خومەینی لە ترسی ئەم سەرکەوتنە هەڵبژاردنی هێندێک شوێنی باتڵ راگەیاند و بێ ئاکـام مـایەوە. بۆیە ئەوانەی وەک کـاک یوسف ریزوانی بۆ جـاری دووهەم مـابوونەوە، هەڵبژاردنەکەیان بە ئاکام نەگەیشت.

لە روانگەی حیـزبەوە هەمـوو کـات یەکێک لە پێـداویسـتـییـەکـانی بنەڕەتی، بوونی بەرەیەکی یەکگرتوو لە هێزە دیموکرات و خەباتکارەکان بووە، هەوڵدان بۆ ئەم مەسەلەشی بە ئەرکی پیرۆزی خۆی زانیوە و گەلێک جار باسی کردووە.

بەڵام دوای ئەو چەند مانگە کە بۆ حیزب روون ببـووەوە، رێژیم خەریکی قـایم کردنی جێ پێی خـۆیەتی و دەیەوێ بۆ مـاوەیەکی درێژ خـۆ بەسـەر خـەڵکدا بسـەپێنێ و شـەڕ فرۆشییەکەش کە هەر رۆژە لە شوێنێک دیاردەکەی دەردەکەوت، جێگای لێ وردبوونەوە بوو. لەبەر ئەوە حیزبمان گەلاڵەیەک و داخوازی خۆی لەم بابەتەوە ئامادە کرد و بە هەموو هێـزە شـۆڕشگێـڕەکـانی راگـەیاند: «با هەل لە دەست نەدەین و بەرەیەک پێک بێنین و بتوانین بە هاوکاریی یەکتری پێشی سەرەڕۆیی و سەپاندنی دیکتاتورییـەتی درێژخایەن بگرین».

مخابن هەرکەس لە بیری رێکخراوی خۆیدا بوو، وەڵامی ئەم پێشنیارە بەنرخەی حیزبی ئێمەیان قەت نەداوە، دوایە پەنجەی پەشیمانییان دەگەست.

فـارسەکـان دەڵێن: « سال نیک از بهارش پیداست» ، بەڵام وا دیارە سـاڵی خـراپیش هەروایە، کورد خۆش باوەڕ و دڵسافن، دەنا زۆر نیشانە هەبوون بۆ ئەوەی بزاندرێ رێژیم بە توندی خەریکی خۆسازدان و هێرش کردن بۆ سەر کوردستـانە. زۆر جاریش چاوەڕوانی ئەوە بوو کە لە نێوخۆدا لەسەر دەسەڵات کێشـە ساز بێ و رێگای هاتنەوەی کوردستـان بۆ ئەو خۆشتر بێ، بەڵام بۆی ساز نەبوو. وازیشی نەهێنا و هێدی هێدی رێگەی خۆش دەکرد.

رێژیم لەسـەروبەندی بەهاردا لە چەند شوێن شەڕ فرۆشیی کـرد، هێرشێکی توندی بۆ کـامیـاران کـرد، لەگـەڵی قـاسملووی نێوان شنۆ ورمێ هێـزێکی زۆری هێنا و هـاتە پێش، بەڵام لە بەرامبەر هێزی پێشمەرگەی حیزب و خەڵکدا شکا و بەسەر شۆڕی گەڕاوە. لە بانە شەڕێکی خوێناویی سازکرد و بوو بە هۆی دەربەدەریی خەڵکی بێ دیفاع.

هەر لە خـاکـەلێـوەی ٥٨دا بە لایەنگریی دەرەبەگـەکـانی باکـووری کـوردسـتـان لە

ناوچەکانی سۆما، تەرگەوەر و مەرگەوەر دژی زەحمەتکێشانی ئەم ناوچەیە شەڕێکی خوێناویی سازکرد.

کێشەی نێوخۆییش لە ژێر تەئسیری کۆماری ئیسلامی و حیزبی توودە درێژەی هەبوو. ئەم برینە ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ تەشەنەی دەسەند. سەرەڕای ئەوەی جارێک لە پلینۆمی دووهەمی دوای کۆنگرەی چوار کە لە گوندی برایم لە ناوچەی مەنگوڕایەتیی مەهاباد پێکهات، ناڕازییەکان بە شێوەیەکی نادروست هاتبوون و خەریکی چەشنە کوودیتایەک بوون، بەڵام بۆیان نەچووە سەر.

لە مانگی بانەمەردا ڕژیم بە توندی هێرشی کردە سەر سنە و شەڕێکی زۆر خوێناویی سازکرد، هەر چەند فیداکاری و خۆڕاگریی خەڵکی سنە لەم شەڕەدا و هەروەها بەرەنگاریی شێرانەی خەڵک و پێشمەرگەکان لە بەرامبەر تۆپ و خومپارەبارانی بێ بەزەییانەی هێزی ڕژیم لە پادگان و چەند شوێنی دیکە لە بیر هیچ کوردێک ناچێتەوە، دوای ٢٦ ڕۆژ پێشمەرگە بۆ بەرگری لە وێرانیی زیاتری شار و کوشتاری خەڵکی بێدیفاع، شاری بەجێهێشت، ئەویش توانی بێتە نێو شار. پێش پەلاماردانی سنە و باشووری کوردستان بوو کە بەنی سەدەر فەرمانی بە ئەرتەش دا پۆتینەکانیان دەرنەهێنن تا کوردستان دەگرن و خەلعی سیلاحی دەکەن. بەڵام گومانی ئەوەش دەکرا کە بۆ مەهابادیش لە چەند لاوە هێرش بکەن. بۆیە دەفتەری سیاسیی لە شارەوە چووە شاخ و لە ئەشکەوتانی دۆڵەشێخان جێگیر بوو.

لە گواستنەوەی دەفتەر بۆ دۆڵەشێخان زۆر تێنەپەڕیبوو، بە هۆی هەوڵ و کۆششی موهەندیس خەیاتی، سەید ڕەسووڵی بابی گەورە (دێهقان) و خەلیل گادانی بۆ یەکەم جار رادیۆش لە کوردستانی رزگارکراو لە ناوچەی دۆڵەشێخانی مەنگوڕان بە ناوی «دەنگی کوردستانی ئێران» دامەزرا و بۆ چەند ڕۆژ بەرنامەی تاقیکاریی بڵاوکردەوە. لە ڕۆژی ١٣٥٩/٣/٢٧ بە پەیامێکی گرینگی کۆمیتەی ناوەندی کە لە لایەن دوکتۆر قاسملوو خوێندرایەوە، بە شێوەی ڕەسمی کرایەوە. ئەمەش چەند بەشێک لەو پەیامە گرینگە:

«گوێگرە بەڕێزەکان،
خوشک و برا بەڕێزەکان،
گەلانی بە شەرەفی ئێران،
خەڵکی خەباتگێڕی کوردستان.

ئەمڕۆ بە ناوی گەلانی شەهیدپەروەری ئێران، بە ناوی شەهیدانی لە خوێن گەوزاوی کوردستان و بە ڕێزگرتن لە شۆڕشی سەرانسەری ئێران قسەکانی خۆمان دەست پێ دەکەین:

هاووڵاتیانی بەڕێز! جارێکی دیکە دەسەڵاتی حاکم، نیشتمانی خۆشەویستمان ئێران بە خێرایی بەرەو دیکتاتۆری پاڵ پێوە دەنێ. جارێکی دیکە کەسانێک حوکمی وڵاتیان بەدەستەوەیە کە قەڵەمی ئازادیخوازان دەشکێنن، زاری شۆڕشگێڕانی ڕاستەقینە پڕ لە فیشەک دەکەن، زۆربەی گەورە پیاوانی ئازادیخوازی وڵاتیان ڕەوانەی زیندان کردووە و ویستی ڕەوای گەلانی ستەم لێکراوی ئێران بە گوللە وەڵام دەدەنەوە.

ڕاگەیەنە گشتییەکان کەوتوونەتە بەر دەست جەماعەتێکی دواکەوتوو و بیر تەسک، دەنگ و ڕەنگی ئێران جیا لە تەبلیغاتی ژاراوی و درۆ، شتێکی دیکە بڵاو ناکەنەوە. رووناکبیران لە دەربڕینی بیروڕای خۆیان سەبارەت بە وەزعی وڵات بێ بەشکراون.

کرێکاران و زەحمەتکێشان مافی دەربڕینی ویستە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی خۆیان نییە. لاوانی نیشتمان، بێکار و سەرگەردانن و لە سەرەتاییترین ئیمکاناتی تەفریحی و تەنانەت لە بیستنی مۆسیقا بێبەش ماونەتەوە، بۆ ژنانی ئێران تەنیا ئەرکێک دیاری کراوە و ئەویش ئەوەیە کە چارشێو بەسەردا کەن و باسی مافی خۆیان نەکەن. بێکاری پەرەی سەندووە و ئاوسان و گرانیی سەرسوڕهێنەر زەحمەتکیشان بەرەو فەقر و نەداری پاڵ پێوە دەنێ. زۆربەی پێداویستییەکانی ژیان. بە کەمی دەست دەکەون و سەفی دوور و درێژ بۆ کڕینی ئەم پێداویستییانە لە هەموو شارەکانی ئێران پێکهاتووە. دەورانێکی ڕەشی وەک سەدەکانی نێوڕاست دەچێ تا بە سەر چارەنووسی ئێمەدا زاڵ بێ. بەڵام لەو هەلومەرجە دژوارەدا، سەنگەرێکی قایم و لە گیران نەهاتوو بۆ دیفاع لە ئازادیی ئێران هەر ماوەتەوە. ئەم سەنگەرە، کوردستانی ئێرانە کە درێژە بە بەرخۆدانی قارەمانانەی خۆی دەدا.

هاووڵاتییە بەڕێزەکان! ئێمە لەم سەنگەرەوە قسەتان لەگەڵ دەکەین، لە کوێستانە سەربەرزەکانی کوردستان، لە خاکی شەهیدەکان و پێشمەرگەکان، بە ناوی گەلی کورد و بە ناوی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران سڵاو دەنێرین بۆ هەموو گوێگرە خۆشەویستەکان و رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران دەکەینەوە.

دەنگی کوردستانی ئێران، زمانی راستەقینەی هەموو ئازادیخوازان و شۆڕشگێرانی ئێران و، هەموو زەحمەتکێشان و گەلانی ستەم لێکراوی ئێرانە و لە ئیختیاری تەواوی هێزە دیموکراتیک و خەڵکییەکان دایە. لە هەلومەرجێکدا کە تەواوی راگەیەنە گشتییەکان و چاپەمەنییەکان بە دەست دەسەڵاتداری حاکمەوەیە، ئەم مەسەلە گرینگییەکی شایانی هەیە.

هاووڵاتییە خۆشەویستەکان! خەڵکی کوردستان شان بە شانی هەموو گەلانی وڵات لە شۆڕشی شکۆداری ئێراندا چالاکانە بەشدارییان کرد، شەهیدیان دا، فیداکاریان نواند و سەرەنجام رێژیمی نەفرەت لێکراو وزۆردار و سەرەڕۆی پاشایەتییان رووخاند.

ئەم شۆڕشە هی هەموو خەڵکی ئێران و تەواوی گەلانی وڵاتە خۆشەویستەکەمان و هەموو حیزب و رێکخراوە پێشکەوتووەکانە کەلە بەرەو پێش بردنیدا بەشدارییان کردووە.

ئەوەی کە کەسانێکی وا پەیدا دەبن کە بەرهەمەکانی شۆڕش بە هی خۆیان دەزانن و گەلانی ستەم لێکراوی ئێران و پەیڕەوانی مەزهەبی«تسنن» وەک هاووڵاتیی دەرجە دوو سەیر دەکەن و بە تەمان شۆڕش لە رێگای دیموکراتیک و خەڵکیی خۆی بە لاڕێ دا بەرن، دەیزانن کە نێوەڕۆکی گەلی و ئینسانیی شۆڕشی ئێران ناگۆڕێ.

... بێ گومان لە بیرتانە کە لە ئاخر و ئوخری مانگی گەلاوێژی ساڵی رابردوودا بە دوای هێرشێکی تەبلیغاتیی بەربڵاو لە لایەن راگەیەنە گشتییەکان و دەرکردنی فتوای«جیهاد» دژی خەڵکی کوردستان، لەشکر کێشی بۆ کوردستان دەستی پێکرد و شەڕێکی سێ مانگە بەسەر خەڵکەکەماندا داسەپا. سێ مانگی تەواو شار و گوندەکانی کوردستان کەوتنە بەر هێرشی تۆپ و تانک و هێلکۆپتەر و فانتۆم و سەدان ماڵ وێران کران، هەزاران کەس دەربەدەر بوون و سەدان کەس گیانیان لە دەست دا، بەڵام خەڵکی کوردستان یەکپارچە راپەڕین و لەمان و شەڕافەتی خۆیان بەرگرییان کرد، بە حەق دەبێ بڵێین: حیزبی ئێمە ئاڵای بەرگری لە سەرانسەری کوردستاندا هەڵکرد و بە رێبەرایەتیی حیزبی ئێمە، خەڵکی کوردستان ئەرتەش و پاسدارەکان و دەوڵەتی بە چۆکدا هێنا.

لە رێکەوتی بیست و شەشەمی خەزەڵوەری ساڵی ١٣٥٨دا کاتێک پەیامی ایت الله خومەینی بۆ خەڵکی کوردستان سەبارەت بە پێویستیی لابردنی ستەمی سیاسی، ئابووری و فەرهەنگی لەسەر گەلی کورد بڵاو بووەوە، حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە خۆشحاڵییەوە پێشوازیی لێکرد و ئەوەی بە سەرەتای چارەسەری ئاشتییانەی مەسەلەی کوردستان هەڵسەنگاند. من رۆژی ٢٩ی خەزەڵوەر لە چیاوە هاتمە مەهاباد و لە لایەن حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە گۆڕەپانی «قازی محەمەد»ی مەهابادەوە «لبیک»م بە پەیامەکەی ایت الله خومەینی گوت... سەبارەت بە دەست پێکردنی شەڕی ئێستا لە کوردستان، دەسەڵاتداری حاکم، راستییەکان لە خەڵک دەشارێتەوە و ئیددیعا دەکا کە گوایە شەڕ لە شاری سنەوە دەستی پێکردووە، ئەمە ئیددیعایەکی بە تەواوی درۆیە.

ئەم جاریش شەڕ بەهۆی هێرشی تەبلیغاتیی بەربڵاوی راگەیەنە گشتییەکان دژی رێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان دەستی پێکرد. ژمارەیەک لە ئاخوندە دەسەڵاتدارەکانی وەک مونتەزیری، خەڵخاڵی، خامەنەیی هێرشەکەیان توندتر کرد. ئاغای بەنی سەدرییش هەروەک پێشتر مل کەچی ئەوان بوو و مەسەلەی چەک بوونی رێکخراوە سیاسییەکانی لە کوردستان هێنایە گۆڕێ. بۆ ئاگاداری هاونیشتمانانی بەرێز دەبێ بڵێم کە یەکەم ئەوەی کە خودموختاری ویستی هەموو خەڵکی کوردستانە، نەک ویستی هێندێک تاقمی تایبەتی، دووهەم ئەوە کە ئەم رێکخراوانە نین کە چەکیان هەڵگرتووە و لە ئاست هێرشی ئەرتەش و پاسدارەکاندا بەربەرەکانی دەکەن، بەڵکو ئەوە هەموو خەڵکی کوردستان و نەتەوەی کوردە کە چەکدار بووە و ئامادەی بەرگری کردنە لە مافە رەواکانی خۆی..

هاونیشتمانانی خۆشەویست! ئێستاکە شەڕێکی دیکە بەسەر خەڵکی کوردستاندا سەپاوە، دەبێ بزانن کە خەڵکی کوردستان تەنیا بۆ خودموختاری و مافی نەتەوایەتیی خۆی شەڕ ناکا، خەڵکی کوردستان لە پێناوی جێگیر کردنی دیموکراسی لە سەرانسەری ئێران، لە پێناوی دابین کردنی مافەکانی هەموو گەلانی ستەم دیتووی ئێران لە چوارچێوەی ئێرانێکی دیموکراتیک، لە پێناوی وەدەست هێنانی مافە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی زەحمەتکێشان، لە پێناوی بەرەو پێش چوونی عیلم و هونەر، لە پێناوی گەشە کردنی فەرهەنگی میللی، چەکی بە دەستەوە گرتووە. لە خۆڕا نییە کە پەرەسەندنی شەڕ لە کوردستان هاوکات بووە لەگەڵ هێرش بۆ سەر زانستگاکان و ئوستادان و خوێندکارانی

شۆڕشگێڕ و ئازادیخواز و ڕێکخراوەکانیان.

کوردستان مەتەریزی خەبات لە ڕێگەی ئازادیی سەرانسەری ئێرانە، لەبەر ئەوەیە کە پێویستە گشت ئازادیخوازانی ئێران، هەمـوو کەسانی دیموکرات، تەواوی ئەوانەی کە چارەنووسی شۆڕش و ئێرانیان بەلاوە گرینگە، یارمەتیمان بدەن. ئێمە لە ڕێکخراوە سیاسییە پێشکەوتووەکان و لە کەسایەتییە زانستی و کۆمەڵایەتییەکان دەخوازین کە لە هەلومەرجی ئاستەمی ئێستادا دەست لەسەر دەست دانەنێن و سیاسەتی زاڵمانە و شەڕهەڵایسێنانەی ڕێژیم کە دەیهەوێ بزووتنەوەی نەتەوایەتی و دیموکراتیکی گەلەکەمان لە خوێندا نوقم بکا، لە قاو بدەن. ئێوە بە خەڵکی ئێران بڵێن کە لە کاتی ناشتنی تەرمی ئەو کەسانەی لە کوردستان کوژراون، نە دژی خەڵکی کوردستانن، نە دژی حیزبی ئێمەن، بەڵکو دژی سەببەبکارەکانی ڕاستەقینەی ئەم شەڕەن، دروشم بدەن و مەهێڵن ئاگری ئەم شەڕە براکوژییە پەرە بستێنێ.

... ئێمە لە کەسانی شۆڕشگێڕ و بە شەرەفی نێو ئەرتەش داوا دەکەین ئەگەر بە زۆر بۆ ئەم شەڕە ڕاکێش کراون، لەوێ لوولەی تفەنگەکانیان بەرەو سینگی ئەو جینایەت کارانە وەرگێڕن کە بوونەتە هۆی شەڕی نەخوازراوی نێوان ئەرتەش و گەلەکەمان.

ئێمە لە کوژرانی هەریەک لە برایانی ئەرتەشی بەداخین، بەڵام برایانی ئەرتەشی دەبێ ئەوە قبووڵ بکەن کە ئێمە لە شەرافەت و مانی خۆمان و لە ئازادیی ئێران بەرگری دەکەین.

داوا لە پاسدارەکان دەکەین پێش ئەوەی بێنە کوردستان، بیری لێ بکەنەوە و بە، خۆڕایی ژیانی خۆیان فیدای هەوا و هەوەسی ژمارەیەک بە ناوی رووحانی نەکەن، بڕوایان بە درۆی ئاخوندەکان نەبێ، لە کوردستان نە سەربەخۆیی وڵات لە مەترسی دایە و نە ئایینی ئیسلام، ئەوان بە بڵاوکردنەوەی ئەم درۆ و دەلەسانە، ئێوە بەرەو نەمان دەنێرن. ئەگەر موسوڵمانن نابێ دژی برایانی موسوڵمانی کورد چەک بکێشن، ئەگەر ئێرانیشن، نابێ لە شەڕ دژی کوردەکان، ئەم ئێرانییە ڕاستەقینانەدا، بەشداری بکەن. جگە لەمە لەگەڵ بەربەرەکانیی توندی خەڵک و پێشمەرگەکانی کوردستان بەرەو روو دەبنەوە و بەرپرسایەتیی چارەنووسی ناخۆشی بەشداربوون لە شەڕی براکوژی بە ئەستۆی خۆتان دەبێ.

ڕێژیم لە ڕێگەی حیزبی توودەوە هەر خەریک بوو ناتەبایی و ناکۆکییەکە زیاتر بکاو

لەسەر جەماعەتی لە خۆڕا ناڕازی کە سەرۆکیان کاک غەنی بوو، کاری دەکرد. لە ڕۆژی ١٨ی پووشپەڕی ٥٩ ڕۆژنامەی ئیتلاعات هەواڵێکی بێ پایە و درۆی لە ڕۆژنامەی«مردم» ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی توودە هەڵگرتبوو بە خەتی درشت نووسیبووی کە «دوکتۆر قاسملوو ٩ ملیون دۆلاری لە ناتۆ وەرگرتووە».

دوکتۆر قاسملوو لە ڕێکەوتی ٥٩/٤/٢٠ نامەیەکی توند و زۆر بەجێی بۆ ئیتلاعات نووسی و بەحەق دوو سێ قسەشی لەسەر ڕۆژنامەی «مردم» تێدا نووسی. ئەمەش دەقی ئەو نامەیە:

«ئیدارەی ڕۆژنامەی ئیتلاعات»

لە ژمارەی چوار شەممە ١٨ی پووشپەڕی ڕۆژنامەی ئیتلاعات بە نەقڵ لە ڕۆژنامەی «مردم» ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی توودەی ئێران هێندێک شتی درۆ و دوور لە ڕاستی چاپ کراوە کە بە پێی یاسای چاپەمەنی و ئوسووڵی ئەخلاقیی ڕۆژنامەوانی داوای وەدرۆخستنەوەیان دەکەین.

١- لە ڕۆژنامەی ئیتلاعات بە نەقڵی قەول لە ڕۆژنامەی «مردم» بە خەتی درشت نووسراوە کە دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو ڕادەی ٩ ملیون دۆلاری لە ناتۆ وەرگرتووە.

ئێمە وێڕای وەدرۆخستنەوەی ئەم هەواڵە و درۆکانی دیکە کە لە ڕۆژنامەی «مردم» دا بڵاوکراونەتەوە، بەداخین کە حیزبی توودەی ئێران بۆ قەرەبوو کردنەوەی شکستی سیاسەتە ناڕاستەکانی خۆی لە کوردستاندا، تاوی داوەتە سازکردنی ئەم درۆ بێ شەرمانەیە.

٢- سیاسەتی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر ئەساسی خەباتی بێ وچان دژی ئیمپریالیزم و بە تایبەت ئیمپریالیزمی ئەمریکایە و مەبەستی حیزبی ئێمە بریتییە لە ریشە کێش کردنی بە تەواوەتیی نفووزی سیاسی، نیزامی، ئابووری و فەرهەنگیی ئیمپریالیزم لە وڵاتەکەماندا. ئەمە سیاسەتێکە کە حیزبی ئێمە ٣٥ ساڵە بێ وچان ڕەچاوی کردووە. بەم شێوە تاوانبارکردنی سکرتێری گشتی حیزبی ئێمە بە هاوکاری کردن لەگەڵ ئێمپریالیزمی ئەمریکا، تەنیا بە مەبەستی خۆش خزمەتی و دەربڕینی نۆکەرایەتی لە لایەن ڕێبەرانی حیزبی توودەیە لە ئاست دەسەڵاتدارییەتیی حاکمدا و جگە لە تاوانێکی ناڕەوا و بێ شەرمانە شتێکی دیکە نییە، بەڵکو رق و قینی ڕێبەرانی حیزبی توودە دەرحەق بە بزووتنەوەی میللی و دیموکراتیکی خەڵکی کوردستان پێشان دەدا و سووکایەتییەکی ڕاستەوخۆیە دەرحەق بە خەباتی ڕەسەنی گەلی کورد.

٣- به درۆخستنەوەی ئەو تاوانانە پێویست نەبوو، ئەگەر رۆژنامەی ئیتلاعات چاپی نەکردایە و ئەگەر تەنیا لە رۆژنامەی«مردم»دا چاپ دەبوو، لەبەر ئەوەی کە هاندەری بڵاوکردنەوەی ئەم درۆ و دەلەسانە لە لایەن رۆژنامەی «مردم» بۆ ئێمە بە تەواوی ئاشکرایە، هەروەها ژمارەی خوێنەرانی «مردم» لە وڵاتدا زۆر کەمە و لە کوردستان لە ژمارەی قامکان تێناپەڕێ.

لەگەڵ ڕێزماندا

دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران»
١٣٥٩/٤/٢٠
ئیمزای دوکتۆر قاسملوو
مۆری کۆمیتەی ناوەندی

ئەو نارازیبیانە کە پێشتریش لە بیانوو بوون و بەینێک بوو کاک غەنی دەنگی لە حیزب گۆریبوو، بۆ کۆبوونەوەکانی دەفتەری سیاسیش نەدەهات، گومانیش لەوەدا نییە کە دوکتۆر کیانووری کە هەمیشە وەک حیزبی بن دەست لە ڕوانگەی خۆیەوە دەیڕوانییە حیزبی دیموکراتی کوردستان، تووڕەتر ببوو، ئەمری پێویستی پێ کردبوون، بۆیە لە رۆژی ٢٥ ی جۆزەردانی ٥٩دا شەش کەس لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی کۆنگرەی چوار کە بریتی بوون لە: غەنی بلوریان، فەوزیە قازی، فاروق کەیخەسرەوی، ئەحمەد عەزیزی، نەوید موعینی، دوکتۆر ڕەحیم سەیفی قازی و مامۆستا هێمنیشیان لەگەڵ خۆیان خستبوو، ئیعلامییەکیان دەرکرد، لە حیزب جیا بوونەوە و خۆیان بە ناوی«حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، لایەنگرانی کۆنگرەی ٤ » نێودێر کرد. هێندێک کەسیشیان لە نێو حیزبدا بەجێ هێشتبوو کە کاریان بۆ بکەن و لە وەزعی حیزبیش ئاگاداریان کەن.

ئێستاشی لەگەڵ بێ، بۆ حیزب و گەلی کورد روون نەبووەوە، بۆ ئەوان لایەنگری کۆنگرەی چوارن و، چ شتێکی گرینگ لە بڕیارەکانی کۆنگرەی چوار پێشێل کراوە؟!

لە بەرامبەر هەڵوێستی زیانباری ئەواندا کە دوایە بۆ هەموو کەس روون بووەوە چەند ناحەق بوون و چ رادەیەک گوێ لە مستی حیزبی توودەن، حیزب هەڵوێستێکی زۆر توندی

گرت و لە وتە و نووسیندا بە جاش ناوی بردن. زۆر بەداخەوە دواتر هاوکاریی چالاکانەیان لەگەڵ ڕێژیم کرد، بە سیاسەت ڕانەوەستان و لە ڕێگەی ئەفرادی نفووزیی خۆیانەوە چەند جاریشیان خیانەت بە حیزب کرد و هێندێک شوێنی حەساسی وەک پیرانشار و سەرگردەیان تەحویلی ڕێژیم داوە و ڕاستەوخۆش لە هێرشەکانی دوژمندا بەشدارییان کرد.

ئەو کارە لەو هەلومەرجەدا زیانی زۆری بە حیزب گەیاند و دوژمنی زیاتر هان دا. سەرەڕای ئەوەی جەماعەتێک لە کادر و پێشمەرگەشیان لە زۆربەی شارەکان بە دوا دا چوو، بەڵام حیزب لەوە بەهێزتر بوو کە نەتوانێ تەحەممولی ئەم زەبرە بکا و کار و تێکۆشانی خۆی لە باری سیاسی و نیزامییەوە شێلگیرانەتر لە پێشوو درێژە نەدا.

هەر لەو مانگەدا حیزب لەگەڵ ڕێکخراوی فیدائیانی خەڵک شاخەی کوردستان ڕێککەوتننامەیەکی دوو قۆڵییان بۆ هاوکاری ئیمزا کرد کەچی بەداخەوە ئەوانیش کەوتنە ژێر تەئسیری زیاتری حیزبی توودە و نەتەنیا هاوکاریی حیزب و گەلی کوردیان نەکرد، بەڵکو بەشێک لە چەکەکانیشیان تەحویلی ڕێژیم دا.

لە رۆژەکانی نێوەڕاستی گەلاوێژدا بۆ باس لەسەر ئەم وەزعەی هاتبووە گۆڕێ سێهەمین پلینۆم لە گوندی داغەی ناوچەی مەنگوڕایەتی پێکهات.

لەم کۆبوونەوەدا وێڕای لێکدانەوەی وەزعی سیاسی و هەڵسەنگاندنی کردەوە و هێرشە هەمەلایەنەکانی ڕێژیم و هەروەها باس لەسەر خیانەتی گروهی ٧ کەسی لەو هەلومەرجە ناسکەدا، بڕیار درا کە بۆ روونکردنەوەی زەینی خەڵک بە دوای تەواو بوونی پلینۆمدا لە مەهاباد میتینگ بدات و چەند هەیئەت بە سەرۆکایەتیی ئەندامانی دەفتەری سیاسی و بەشداریی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەست بە گەشتێکی پان و بەرین لە کوردستانی رزگارکراودا بکەن.

ئەم کارە ئەنجام درا، جەلیل گادانی لەگەڵ ئەبوبەکر هیدایەتی، سەرهەنگ ڕەبیعی(چیا)، حەسەن شیوە سەلی و تاهیر عەلییار بۆ باکوور،(*) مامۆستا عبدالله

(*) ئەم سەفەرە کە لە شنۆوە دەستی پێکرد و تا ئاخرین نوقتەی کوردستانی ئێران واتە بناری کێوەکانی ئاگری و چۆمی ئارازی گرتەوە، نزیکەی دوو مانگ و نیوی کێشا. لە زۆربەی ناوچەکان جگە لە میتینگ بۆ خەڵکی ناوچە و روون کردنەوەیان لەسەر سیاسەتی حیزب، تەرمیمی کۆمیتەکان و هێزەکان، کلاسی سیاسی و نیزامیشیان بۆ داندرابوو. بە هۆی بوونی هێندێک بەکرێگیراو هاتوچۆ زۆر سەخت بووە، یەکێک لە ئامانجەکانی ئەم سەفەرەش پێوەندی گرتن بە سۆڤیەتییەکانەوە بووە، بەڵکو بتوانن بە حوکمی دراوسێیەتی و خەباتی پێشکەوتنخوازانەی حیزب بەهۆی وتووێژی نزیکەوە سەرنجیان راکێشن و یارمەتیی حیزب بدەن، بەڵام بەداخەوە هیچ فایدەی نەبووە و لەم بابەتەوە هەیئەت بە دەستی بەتاڵ

حەسەن زادە، کەمال دەباغی و چەند کەسی تر بۆ باشوور، مستەفا هیجری، قادر عەبدی و چەند کەسی دی بۆ ناوەند دیاری کران و ئەم تەرکیبە بە جۆرێک داندرابوو کە لە هەموو بوارەکاندا بتوانن ئامادەگیی زیاتر لە نێو پێشمەرگە و کادر و ئەندامانی حیزبدا پێک بێنن.

ئەم ئەرکە ئەنجام درا و لە ماوەی دوو مانگ و نیو تا سێ مانگ کەمتر شوێنێک مابوو کە هاوڕێیان جگە لە تەجدیدی سازمان دانی ئامووزشی سیاسی و نیزامی، بافتی تەشکیلاتییان لێ بەهێزتر نەکردبێ و زۆر مەسەلەیان لە پێوەندی لەگەڵ نێوخۆی حیزب و تاقمی ٧ کەسی و هەروەها لەسەر کارو کردەوەکانی ڕێژیم روون نەکردبێتەوە، ئەم کارە باشە هێزێکی تازەی ماددی و مەعنەویی بە بەشەکانی جیا جیای حیزب بەخشی. بۆیە لە پلینۆمی پاییزدا بە یەکێک لە کارە هەرە بەرچاو و پڕ سوودەکانی حیزب لەم یەک دوو ساڵی دواییدا داندرا.

حیزبی دیموکراتی کوردستان لە هەموو بوارەکاندا تێکۆشانی خۆی درێژە دەدا و بە ڕێنوینی رۆژانەی خۆی لە ڕێگەی رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێرانەوە روحی خۆڕاگری لە بەرامبەر هێرشە دڕندانەکانی دوژمندا بە خەڵک دەبەخشی.

لە ئاخری خەرمانانی ١٣٥٩ شەڕی ئێران و عێراق کە پێشتر لە زۆر شوێنی سنوور دیاردەکەی لە تێک هەڵچوونی هێزە چەکدارەکانی هەردوو لادا خۆی نواندبوو، بە شێوەیەکی ئاشکرا و رەسمی راگەیەندرا و دەستی پێکرد. عێراق پەلامارێکی پان و بەرینی زەمینی و هەوایی کردە سەر ئێران و لەم پەلامارە توندەدا، تەنیا لە ماوەی چەند رۆژدا توانی بەشێکی بەرچاو لە خاکی ئێران بگرێ.

لەم بابەتەوە زۆر کەس و هێز و ڕێکخراوەکان وایان بیر دەکردەوە و حیزبی ئێمە لە دەربرینی هەڵوێستی روون خۆی دەپارێزێ، بەڵام بە پێچەوانەوە، ئەم هێرشەی بە کارێکی

گەڕانەوە هەر لەم فەسڵە و لەم ساڵەدا بوو کە ژێنڕاڵەکانی تورکیە کوودیتایان کرد و هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر هێزەکانی کوردستانی تورکیە، جەماعەتێکی زۆر لە حیزبی سۆسیالیستی کوردستانی تورکیە، هەروەها بەشێک لە ئەفرادی حیزبی کرێکارانی کوردستان کە دوایە بە ناوی پ.کا. کا. مەشهوور بوون، هێندێک لە ئەفرادی حیزبی کوک رایان کردە کوردستانی ئێران، بە فەرمانی حیزب لە لای بنکە و بونیادەکانی حیزبی لە باکووری کوردستان مانەوە. بە تایبەتی بەشێکی بەرچاو لە ئەفرادی حیزبی سوسیالیست بە لەبەر چاوگرتنی دۆستایەتیی پێشتر لە لایەن حیزبەوە جێگا و ڕێگایان پێ درا و بنکەیان بۆ داندرا. هێندێک لەوانیش چەکیان هەڵگرت و لە شەڕەکانی دژی ڕێژیمی ئاخوندیدا شان بەشانی پێشمەرگەکانی حیزب بەشدار بوون و شەهیدیشیان دا.

خراپ زانی و مەحکوومی کرد و هەر لەو بوارەدا لە بەیانێکدا هەڵوێستی روونی خۆی راگەیاند. ئەوەش کورتەیەک لە بۆچوونی حیزب لەم بابەتەوە:

«ئێمە ئەو هێرشە بۆ سەر خاکی وڵاتەکەمان بە کارێک دەزانین کە لەگەڵ هەموو مەوازینی نێونەتەوەیی دژایەتیی هەیە. ئەگەر ایت الله خومەینی یا سەرۆک کۆمار شەش خاڵی پێشنیاریی ئێمە لە پێوەندی لەگەڵ خودموختاریدا قبووڵ بکەن و بە شێوەی رەسمی رای بگەیەنن، هەروەها ئەرتەش لە کوردستان کە ئێستا بە شارەکاندا بڵاوبۆتەوە، بگەڕێتەوە سەربازخانەکان و جاش و پاسدارەکانی غەریبە لە کوردستان دەرخەن، ئەگەر بە پێچەوانەی تەجرەبە تاڵەکانی پێشوو عەقڵ و لێزانی لە نێو هێزی حاکمدا سەرکەوێ و ئەو پێشنیارانەی ئێمە قبووڵ بکەن، نەتەنیا عەمەلیاتی نیزامی دژی ئەرتەش و پاسداران رادەگرین، بەڵکو شان بە شانی ئەوان بۆ بەرگری لە سنووری وڵاتەکەمان گیانبازی دەکەین.

عەینی ئەم بۆچوونە لە پەیامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب بۆ گەلانی ئێران، ڕێکخراوە دیموکراتیک و شۆڕشگێڕەکان و بۆ هێز و کەسایەتییە ئازادیخواز و نیشتمانپەروەرەکاندا کە لە رۆژنامەی ژمارە ٧١ی کوردستانی مانگی سەرماوەزی ١٣٥٩دا چاپ کراوە، دووپات بۆتەوە.

هەر لەو پایەمەدا حیزب داوایان لێ دەکا و دەڵێ:

«وەرن بۆ پاراستنی دسکەوتەکانی شۆڕش و دابەزاندنی ئامانجەکانی ژێرەوە:

١- ریشەکێش کردنی رەخنەی ئیمپریالیزم بە تایبەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکا، بەسیجی کۆمەڵانی خەڵک دژی دەست درێژیی بێگانەکان، دامەزراندنی دیموکراسی و ئازادییە دیموکراتیکەکان، دابین کردنی مافی میللی و خودموختاری بۆ گەلانی ستەم لێکراو و بۆ دابین کرانی مافی کۆمەڵایەتیی زەحمەتکێشان لە بەرەیەکی بەرینی دژی ئیمپریالیستیدا کۆبینەوە».

«هاونیشتمانانی بەرێز! دەبێ هەتا کات تێپەڕ نەبووە، بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی دژی ئیمپریالیست هەنگاوی بەکردەوە هەڵگرین. نەوەکانی داهاتوو، هەروەها مێژوو لەم ڕێکخراو و کەسایەتییانە خۆش نابێ کە خۆ لەم مەسەلە گرینگە بپارێزن. حیزبی ئێمە بەم شێوە رادەگەیەنێ کە ئامادەگیی تەواوی هەیە بۆ وتووێژ لەگەڵ هەموو ڕێکخراو و هێزە گەلی و رەسەنەکان، لەسەر ئەم مەسەلە گرینگە».

به خۆڕایی نییه که ساڵێک دواتر پیاوی لێوەشاوە و خەباتکاری کورد «موکری» (سارم خان) له پەیامێکدا که بۆ کۆنگرەی پێنجی حیزبی ناردووە، لەم بابەتەوە دەڵێ:

«هەر له رۆژەکانی هەوەڵی شەڕدا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران رایگەیاند که ئەگەر رێژیم ئەسڵەکانی خودموختاری قبووڵ بکا، حیزب ئامادەیه به هەموو ئیمکاناتی خۆیەوە لەشەڕ دژی عێراقدا بەشداری بکا، حیزب ئەو هەڵوێستە به بەراوردکردن لەگەڵ پەیامی هەموو هێزە چەپ و شۆڕشگێڕەکانی دیکە، سیاسی تر و هۆشیارانەتر و واقیع بینانەتر دێتە بەرچاو. ئەوە نیشانی دا که رێبەریی حیزب به تەواوی بەرپرسایەتیی گەورەی خۆی له بەرامبەر خەڵکدا هەست پێدەکا.

دیارە گوێی خومەینی و بەرپرسانی رێژیم له ئاست پێشنیارەکانی حیزبی دیموکرات کەڕ بوو و وهیچ کات وەڵامێکی شیاوی ئەم هەموو دڵسۆزی و نیشتمانپەروەرییە نەدراوە، بەڵکو به پێچەوانه هێرشه دڕندانەکانی خۆی بۆ سەر کوردستان توندوتیژتر کرد تا شکەستەکانی خۆی له شەڕ لەگەڵ عێراق بشارێتەوە.

کۆمیتەی ناوەندی له بەیانیەی ۱۰/ ۷/ ۱۳۵۹ دا رایگەیاند:

«ئێستا ئەوە شەش مانگە بۆ جارێکی دی شەڕ به توندی له کوردستان بەردەوامە، شارەکانی کوردستان یەک به دوای یەکدا وێران دەکرێن و دەیان هەزار کەس له دانیشتوانیان ئاوارە بوون. گەمارۆی ئابووریی کوردستان خەڵکی به تەواوی خستۆتە ژێر فشار و دەواو دەرمانیشیان وەدەست ناکەوێ. لەو ماوەدا هەزاران کەس شەهید بوون. هەر ئێستا شەڕ له زۆر شوێنی کوردستان، بەردەوامە. زیاتر له دوو حەفتەیە شاری مەهاباد له لایەن ئەرتەش و پاسدارانەوە به خومپارە و تۆپ دەکوترێ، هەر ئەو رۆژانە زیاتر له ۱۵۰ کەسی بێ چەک و بێ تاوانی خەڵکی ئەم شارە به دەستی ئەرتەش و پاسدارەکان شەهید کراون. ئەوە له حاڵێک دایە که چەند رۆژە پێشمەرگەکانی ئێمە له شاری مەهاباددا خۆ له شەڕ دەپارێزن.

«ئێستا که ئەرتەشی عێراق دەست درێژیی کردۆتە سەر نیشتمانەکەمان و بەشێک له خاکی وڵاتەکەمانی گرتووە و بەرگری له سنوورەکان ئەرکی گرینگی ئەرتەشە، له حەوت لەشکری ئەرتەشی ئێران، چوار لەشکری له کوردستان راگرتووە و دژی کورد شەڕ دەکەن، زۆریەکانی دیکەش له شوێنەکانی دیکەوە بەرەو کوردستان هاتوون. هەروا بزانە هێزی دەسەڵات به دەست جگە له کورد و بزووتنەوەی میللی دیموکراتیکی خەڵکی کوردستان

دوژمنێکی دیکەی نییه. وا وێدەچێ حاکمانی دانیشتووی تاران به پێچەوانەی وتەی خۆیان، دوژمنایەتییەکیان لەگەڵ ئەمریکا نەماوە و ئەم دوژمنە گەلانی ئێران و به تایبەت گەلی کوردە که دەبێ شەڕی لەگەڵ بکا».

رێژیم له کورت خایەندا ئەم کەڵکە ناپیرۆزانەی له شەڕ لەگەڵ عێراق وەرگرت:

۱- ئەرتەش که تا پێش ئەو شەڕە به ناوەندی پیلان دەژمێردرا، پاڵی وە رێژیم داوە.

۲- بیانوویەکی بۆ پەیدا بوو تا سەرەڕای هەموو سەروەت و سامانی دەوری شا، یارمەتیی ماڵی له خەڵک وەرگرێ و ئەوان برژێنێتە نێو شەقامەکان و دژی عێراق وەگەڕیان خا و له نێو ئۆرگانەکانی سوپا و بەسیج و... رێکیان بخا.

۳- وەک سەرپۆشێکی باش بۆ شاردنەوەی کارە خراپ و کوشت و کوشتارەکانی کەڵک لەم شەرە وەرگرێ.

٤- شەڕ بیانوویەکی تازە بوو تا بتوانێ له ژێر ئەم پەردەیەدا خەباتکاران و ئازادیخوازان ڕاو کا و بیانکوژێ.

٥- له بواری نێونەتەوەییدا خۆی لەو دوورە پەرێزمانەوەی که به دوای هێرشی بۆ سەر سەفارەتی ئەمریکا و به بارمتەگرتنی کارگێڕان بۆی هاتبووە گۆڕێ، دەرباز بکا.

٦- دەستی ئاواڵە بوو تا به بیانووی شەڕەوە هەرچی سەروەت و سامانی گەلانی ئێرانه به تالانی بەرێ.

۷- لەگەڵ هەموو کوشتارێکی لێی کرا، هێزی تازە نەفەسی ئۆرگانەکانی خۆی لەم شەڕانەدا راهێناتا له دوا رۆژدا بیپارێزن.

هەر بۆیەش خومەینی شەڕەکەی بەخێر و بەرەکەت به حیساب دێنا.(*)

له لایەکی دیکەوە هێزەکانی دیموکرات و ڕەسەن و نیشتمانپەروەریش، وەک جارەکانی پێشوو وەڵامی پێویستیان بۆ پێکهێنانی بەرە به حیزب نەداوە و هەرکام به شێوەیەک خۆیان لێ بوارد.

بەڵام لەسەر ئەو بەشە له داخوازی حیزب، به مەبەستی پشتگیری کردن له خەباتی ڕەوای گەلی کورد و تێکۆشانی حیزبی دیموکراتی کوردستان هێندێک له هێزەکان کەم تا کورت هەڵوێستیان گرت و سازمانی موجاهیدینی خەڵکی ئێران به تایبەتی به شێوەیەکی روون و ئاشکرا لەم بوارەدا نووسی و ڕەوا بوونی خەبات و تێکۆشانی گەلی کوردی سەلماند.

(*) وەرگیراو له پەیامی موکری بۆ کۆنگرەی پێنج.

حیزبی دێموکرات جگە لە توندوتیژ کردنی خەباتی خۆی بەرامبەر بە هێرشە دڕندانەکانی بەکرێگیراوان، زیاتر ماهییەتی ڕێژیمی لە قاودا و بە تایبەتی لەسەر کوشتاری بە کۆمەڵی شار و گوندەکان کە ڕێژیم بە نێوی داسەپاندنی حاکمییەتی ئیسلام لەم شوێنانە دەیکرد، بۆ دەقیقەیەکیش ڕانەوەستا.

لەم بوارەدا دوو کاری گرینگ جێ بەجێ کرا:

یەکەم، بڵاوکردنەوەی خەبەر و ڕووداوەکانی شەڕ لە ژێر سەردێڕی «جنگ در کردستان» کە لە ڕۆژنامەی «کوردستان» دا چاپ و بڵاو دەکرایەوە و دوایەش هەرچەند مانگ جارێک وەک پەرتووک بڵاو دەبووەوە.

دووهەم، بڵاوکردنەوەی بەرنامەی نیو سەعاتەی ڕۆژانەی ڕادیۆیی بە زمانی ئازەربایجانی لە ڕادیۆ دەنگی کوردستانی ئێرانەوە. ئەم کارە بە مەبەستی هاندانی گەلی قارەمانی ئازەربایجان بۆ درێژەدانی خەبات لە بەرامبەر ڕێژیمی کۆنەپەرستی کۆماری ئیسلامیدا بوو، بە پێی هاوخەباتیی لەمێژینەی ئەو دوو گەلە، دەبوو ئەم بەرنامە تەئسیری زۆر بێ، بەڵام بەداخەوە لەگەڵ هەموو مایەدانانێکی کە لەم پێوەندییەدا حیزب کردی، کەڵکێکی ئەوتۆی نەبوو.

لە ساڵی ١٣٥٩دا، شۆڕشی گەلانی ئێران کە بەنرخی هەزاران شەهید و کەم ئەندام سەرکەوتبوو، بە هۆی پاوانخوازیی ئاخوندەکان لە ڕێگەی ڕاست لادرا و جێگای خۆی دا بە دیکتاتۆریی ڕەشی کۆنەپەرستان.

ئەو ساڵە بە هێرشێکی تازە بۆ سەر کوردستان دەستی پێکرد و ئەو هێرشە بە سەپاندنی شەڕ لە سنە و سەقز و بانە و مەریوان، سەرانسەری کوردستانی گرتەوە.

هیچ شارێکی کوردستان نەما کە بەر بۆمب، ڕاکێت، تۆپ و خۆمپارەی ڕێژیم نەکەوێ.

هیچ گوندێکی کوردستان نییە کە فڕۆکە و هێلیکۆپتەری کۆماری ئیسلامیی بەسەردا تێنەپەڕیبێ.

کوشتاری بە کۆمەڵی ژن و پیاو و پیر و لاو لە «قەڵاتان»ی شنۆ، «ئیندرقاش»ی مەهاباد، «کولیج و سوفیان»ی شنۆ، «سەروکانی» پیرانشار، چەندجار فاجعەی ساڵی ٥٨ی قارنێیان بیر خەڵکی کوردستان خستەوە.

لە ساڵی ١٣٥٩دا هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشە لە خاکی ئێران وەدەست ئەرتەشی بێگانە کەوت، چەند ملیۆن لە خەڵکی ناوچەکانی شەڕ لێ دراو، پەڕیوە و دەربەدەر بوون،

دەیان هەزار ماڵی هاونیشتمانان، هەزاران خانووبەرە و بونیادی دەوڵەتی بە بۆمب و مووشەک و تۆپ و خۆمپارەی بێگانە وێران کران، سەدان ملیۆن دۆلار زیان بە ئابووریی ئێران گەیشت. بە پێچەوانەی درۆ و دەلەسەی بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی، دوژمنیش هەر لە جێی خۆی مایەوە. ئەوانەی لە سەرەتای ساڵی ٥٩دا فەرمانیان بە سەرباز و پاسدارەکان دەدا تا کوردستان نەگرن و پێشمەرگەکان بە تەواوی چەک نەکەن، نابێ پۆتینەکانیان لە پێ دەرهێنن، لە بەرامبەر دوژمنەکاندا چیان بۆ نەکرا.

دەسکەوتی خەباتکارانی ڕێگەی ئازادیش لەم ساڵەدا ئەوە بوو کە سەفی خەباتگێڕانی ڕاستەقینە تا ڕادەیەک لە سەفی هەلپەرستانی هاوڕێی ڕۆژانی خۆش جیا بووەوە. خۆڕاگران نەچوونە ژێر تەئسیری شەڕ و کوشتاری کۆماری ئیسلامی و ئەوانی تریش پشتیان لە خەڵک و ئامانجە پیرۆزەکانیان کرد.

لە ساڵی ١٣٥٩دا بێدەنگی بەرامبەر بە جینایەتەکانی ڕێژیم شکا، لە زۆر شوێن دەنگی ئیعتراز و ناڕەزایەتی بەرامبەر بە کوشتار و سەرکوتی خەڵک بەرز بووەوە.

لەم بوارەدا ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵک بە لە قاودانی ئازایانەی لارێ یی بەرپرسان و سیاسەتەکانی چەوت و دژی گەلیی کۆماری ئیسلامی هەنگاوی بە کەڵکی هەڵگرت.(*) هەر بۆیەش حیزب پێوەندیی هاوکاریی برایانەی لەگەڵ دەست پێکردن، کە بە تێکڕا ئەو هاوکارییانە دوایە زۆر بەرەو پێش چوون.

لە ساڵی ٥٩دا پێشمەرگەکانی حیزب بە دەیان عەمەلیاتی قارەمانانەیان بەڕێوە برد کە ئێمە بە لەبەر چاوگرتنی ئەوەی لە ئاخری کتێبەکەدا ئامارێکی گشتی لە عەمەلیاتەکان دێنین و ئەوەی پێویستە لەوێدا دەیگونجێنین، بە کورتی بە پێنج عەمەلیات لە پێنج ناوچەدا ئیشارە دەکەین:

پیرانشار

٥٩/٨/٧ مۆڵگەی دوژمن لە «چل بزنە» هەڵکەوتوو لە نزیک جلدیان، لە لایەن پێشمەرگەکانی هێزی شەهید ئاوارە «پیرانشار» دەستی بەسەردا دەگیرێ. لەو چالاکییەدا ٤٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و ١٦ کەسیش بە دیل دەگیرێن. هەموو چەک و چۆلی ئەو مۆڵگەیە دەکەوێتە دەستی هێزی پێشمەرگە.

(*) نەقل بە مەفهووم لە پەیامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب، بە بۆنەی نەورۆزی ١٣٦٠ چاپ کراو لە ڕۆژنامەی «کوردستان»دا.

مەهاباد

٥٩/٧/٢٨ پێشمەرگەکانی هێزی پێشەوا، لە جادەی مەهاباد- ورمێ دا پەلاماری ستوونێکی نیزامیی دوژمن دەدەن. لەو پەلامارە شێرانەیەدا زیاتر لە ١٥٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و، بریندار دەبن. هەروەها ٥ دەزگا تانک و ٥ دەزگا ماشێن لەبەر یەک بڵاو دەکرێن.

هەر لەو رۆژەدا دەستەیەکی دیکە لە پێشمەرگەکانی ئەو هێزە، هەر لەسەر جادەی مەهاباد- ورمێ لە نزیک گوندی کۆسەکەرێز، ستوونێکی هێزی چەکداری دوژمن دەخەنە نێو داوی خۆیان. لەو چالاکییەشدا ٧٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و یان بریندار دەبن. هەروەها یەک دەزگا تانک و یەک دەزگا ماشێن خراپ دەکرێن. لەو چالاکییەدا ٧ پێشمەرگە شەهید دەبن.

ورمێ

٥٩/٤/١٤ پێشمەرگەکانی هێزی نحۆ پەلاماری پادگانی ورمێ و ناوەندی سوپای پاسداران و شارەوانیی ئەم شارە دەدەن. لەو پەلامارەدا ٩ کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و ٣٢ کەس بریندار دەکرێن. هەروەها ٥ دەزگا تانک و ٧ دەزگا ماشێن و یەک فەروەند هێلیکۆپتەر لە بەر یەک بڵاو دەکرێن.

سەقز

٥٩/٧/٢٨ پێشمەرگەکانی هێزی شەهید عەزیز یوسفی، دەچنە نێو شاری سەقز و لەگەڵ هێزەکانی دوژمن دەرگیر دەبن. لەو چالاکییەدا ٥٣ کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و زیاتر لە ١٠٠ کەسیش بریندار دەبن و ٦ کەسیش بە دیل دەگیرێن، هەروەها چەندین ماشێن خراپ دەکرێن و چەک و چۆلێکی زۆر بە دەسکەوت دەگیرێ.

سەردەشت

لە مانگی ٦ی ٥٩دا پێشمەرگەکانی هێزی شەهید موعینی و هێزی شەهیدانی وێردی بۆ ماوەی ٢٠ رۆژ پێش بە هێزێکی زۆری دوژمن دەگرن کە لە بانەوە دەیهەوێ بچێتە سەردەشت. لە ماوەی ئەو ٢٠ رۆژەدا زیاتر لە ٤٠٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن دەکوژرێن و

ژمارەیەکی زۆریش بریندار دەکرێن. هەروەها دەیان فەروەند تانک و دەیان دەزگا ماشێن و نەفەربەر و دەیان قەبزە چەکی گەورە لە بەریەک بڵاو دەکرێن.

لە بەهاری ساڵی ١٣٦٠دا ژیانی خەڵک و وەزعی کۆمەڵ تووشی قەیرانی هەمەلایەنە هاتبوو. بۆ نموونە رادەی بەرهەم ٣٠٪ دابەزیبوو و زۆر کارگە و کارخانە بەسترابوون و لە ئاکامدا زۆر کرێکار بێ کار کرابوون کە ژمارەیان بە تێکڕا لە ٤ ملیۆن تێدەپەڕی. ئەگەر ژمارەی ئەو کەسانەش کە بە ناو کار دەکەن و لە راستیدا خۆیان دەخافڵێنن، لەوە زیادکرابا، کە بە پێی ئامار ٧ تا ٨ ملیۆن کەس بوون، لە ژمارەی گشتیی بێکاران زیاد کرابا، سەرجەم خۆی لە ١٢ ملیۆن دەدا، جا ئەگەر کەم بوونەوەی ٣٠٪ تەولید لەگەڵ زیادبوونی ٣٪ جەمعییەتیشی لەگەڵ هەڵسەنگێندرایە، ئەو کات دەردەکەوت چ مەترسییەک لەم قەیرانە دایە.

نرخی واریدات شازدە بەرامبەری کەلوپەلی بەرێ کراو بۆ دەرەوە بووە. لە ساڵی ٥٩دا نرخی ئاوسانی دراو گەیبوو ٤٠٪، هەر بەم پێیە نرخی ژیانی خەڵکیش ٤٠٪ هاتبووە خوار. رژێم بۆ ئەوەی کەسری بوودجەی ١٠٠ میلیارد تمەنیی خۆی قەرەبوو کاتەوە، دەستی دابووە چاپی ئەسکیناسی بێ پشتوانە کە رێگایەکی زۆر پڕ مەترسی بوو.

دوو ملیۆن ئاوارەی شەڕیش پێ راگەیشتن و بەرێچوونی دەویست کە گوێی خۆیان لێ ئاخنیبوو و لەسەر ئەم ئەساسە کە زۆر جار بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی هەر لە خومەینییەوە بگرە تا ئەوانی خوارتر، گوتوویانە و هەر دووپاتیشی دەکەنەوە کە «خەڵک بۆ «رفاه» شۆڕشیان نەکردووە و ئابووری هی ماڵاتە!» هیچ هەنگاوێکیان بۆ ژیانی خەڵک هەڵنەهێنایەوە.

ئاخوندەکان نیشانەیەکیان لە دیموکراتییەت و پێشکەوتنخوازی نەهێشتبوو، هونەر، وەرزش، مۆسیقا و تەنانەت شەترەنجیش قەدەغە کرابوون. زۆربەی دانشگا و مەدرەسەکان بەسترابوون. بەرنامەکانی رادیۆ و تلویزیۆن لەسەر سینەزەنی و بەخۆدادان ساغ ببووەوە.

لەگەڵ حیزبی توودە و چریکی ئەکسەرییەتیش، هەرچەند حەڵقە بە گوێی ئەوان بوون، بەڵام باش نەبوون و زۆرجار پێشی بڵاوبوونەوەی چاپەمەنییەکانیشیان دەگرتن.

لەم رژێمەدا حیزبی کۆماری ئیسلامی هەمەکارەیە و هەمەو شتە. رێکخراوی وەک سازمانی موجاهیدینی خەباتکار، دەچێتە ژێر پرسیار و نیوەنهێنی دەبێ و ئەگەر بە زەبر وەشاندنی خۆیان پاشەکشەیان پێ نەکردبان، زۆرتریان لێ دەگرتن و تیربارانیان دەکردن،

که دوایەش بەداخەوە هەروای لێ هات.

سەرەڕای هەموو ئەو قەیرانە ئابووری، کۆمەڵایەتیی و نیزامییە، دەسەڵاتدارانی حاکم لە نێو خۆشیاندا ناتەباییان لێ پەیدا ببوو، بە تایبەتی ناتەبایی نێوان بەنی سەدر سەرکۆمار و حیزبی کۆماری ئیسلامی ئەوەندە توند ببوو، کە خومەینیش بۆی چارە نەکرا.

لە رۆژەکانی ١٦ تا ٢٠ی خاکەلێوەی ١٣٦٠ پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی پێکهات. پلینوم دوای گوێدان و پەسندکردنی راپۆرتی دەفتەری سیاسی لەسەر ئەم شتە گرینگانەی ژێرەوە بڕیاری دا:

١- سیاسەتی حیزب لە لایەن دەفتەری سیاسییەوە بە باشی بەڕێوە چووە و لەسەر گیروگرفتە بنەرەتییەکانی وەک دیفاع لە ئازادی و بوونی گەلی کورد، هەڵوێستی لە بەرامبەر رێژیم و... هەوڵی پێوستی داوە.

٢- پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی سەفەری سکرتێری گشتی سەرکەوتوو لە قەڵەمدا، بە تایبەتی لەسەر پێوەندی لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی، رێکخراوی رزگاریخوازی فەلەستین، رەزامەندیی تەواوی هەیە وتەئکید لەسەر ئەوە کرا کە بۆ پەرەپێدانی پێوەندی لەگەڵ هێزە پێشکەوتنخوازەکانی جیهانیش هەوڵی زیاتر بدرێ.

٣- کۆمیتەی ناوەندی بە دەفتەری سیاسیی ئەسپارد تا لەسەر سیاسەتی ئوسووڵیی حیزب شێلگیرتر بێ و لە رێگەی ئازادیی خەڵکی کوردستان بەردەوام بێ و هەرچەشنە شلەکردن و خۆ بەدەستەوەدانێک مەحکووم بکا.

٤- پلینومی کۆمیتەی ناوەندی لەسەر وەزعی کۆمەڵایەتی، ئابووری و هەروەها لە سەر مەسەلەی پێشمەرگە و کاری رێکخراوەیی هێندێک ئامۆژگاری و رێنوێنی بە دەفتەری سیاسی دا.

٥- پلینۆم دامەزرانی پێوەندیی دۆستانەی لەگەڵ رێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران پێ سەرکەوتنێکی گەورەیە و حەز دەکەن لەگەڵ باقی رێکخراوە پێشکەوتنخوازەکانیش پێوەندیی خۆی بەهێزتر بکا.

٦- پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی دوای گوێدان بە راپۆرتی لێژنەی لێپرسینەوە، بە لەبەر چاوگرتنی بەڵگەی مەوجوود بڕیاری دا کە:

ا- رەحمان کەریمی بە تاوانی پیلانگێڕی دژی حیزب، خیانەت بە ئامانجەکانی گەلی کورد، جاسووسی بۆ هێزی حاکم وەک بڵاوکردنەوەی نهێنییەکانی حیزب، پێوەندی گرتن

لەگەڵ سوپای پاسداران و ئەرتەش بەبێ ئیزنی حیزب، ئەنجام و تەواوکردنی عەمەلیاتی پیرانشار بە سوودی دوژمن (لەسەر ددان پێداهێنانی خۆی بەم تاوانانە بە نووسراوە) پیلانگێڕی لە نێو حیزبدا بۆ تێکدانی ریزەکانی حیزب بڵاوکردنەوەی دەنگۆ وبوختان هەڵبەستن بۆ رێبەریی حیزب و هاوکاری لەگەڵ سەنار مامەدی ، بە خائین بە حیزب و گەلی کورد ناسرا. لەبەر ئەوەی لە حیزب دەردەکرێ و بۆ سزادان بە دادگای شۆڕش دەسپێردرێ.

ب- سەنار مامەدی بە تاوانی پێکهێنانی پێوەندی لەگەڵ اویسی و داردەستەی سەڵتەنەتخوازان، وەرگرتنی پوول و چەک لەوان، چەوساندنەوەی زەحمەتکیشانی گوندەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی و دەرکردنیان لەسەر جێگا و رێگای خۆیان، بەکارهێنانی رەفتاری دەرەبەگانە لە کاروباری حیزبیدا، هەروەها بەشداریی راستەوخۆ لەگەڵ رەحمان کەریمی بۆ خیانەت بە حیزب و گەل ، بە خائین ناسرا. هەر بەو دەلیلانە ئەویش لە حیزب وەدەر دەنرێ و بۆ سزادان دەدرێ بە دادگای شۆڕش.

بە لەبەر چاوگرتنی ئەو بڕیارە لە بەرپرسانی حیزبی لە ناوچەی سەلماس داوا دەکەین بۆ خۆیان شوورایەکی سێ کەسی دیاری بکەن و لەگەڵ وەلانانی خۆبەدەستەوەدەرانی وەک سەنار مامەدی، تا دیاری کردنی بەرپرس لە لایەن حیزبەوە کاروبارەکانی خۆیان بەڕێوە بەرن.

کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە رێکەوتی ١٣٦٠/١/٢٩ واتە ساڵێک دواتر نامەیەکی سەر ئاواڵەی بۆ گەلانی خەباتکار، رێکخراوە دیموکراتیکەکان و کەسایەتییە ئازادیخوازەکان دەنێرێ کە لەودا وێڕای بیر خستنەوەی نامەیەکی کە راست ساڵێک پێشتر بۆ خومەینی ناردبوو، دەڵێ:

«لەو شەڕەی کوردستاندا زیاتر لە دە هەزار کەس شەهید بوون کە ٨٠٪ یان ژن و منداڵ و پیرە پیاون و، هەروەها هەزاران کەم ئەندامیشی لێ کەوتۆتەوە.

ئەوەی راستی بێ سەرەڕای ئەوەش کە چوار لەشکری ئەرتەش و چل هەزار پاسدار و ژمارەیەکی زۆری لە بەسیج و بەناوی پێشمەرگەی موسولمان (جاش)ی هێناوە و بەگژ گەلی کوردی دا کردوون، لەو ساڵەدا دەوڵەتی ناوەندی بە پێشکەوتووترین کەرەستەی شەڕ لە فانتووم و هیلیکۆپتەرەوە بگرە تا تۆپی ١٧٥ و تانکی چیفتین، شارەکانی کوردستانی کوتاوە، بەڵام لە بەرامبەر بەربەرەکانی و خۆڕاگریی خەڵکدا دەسکەوتێکی

ئەوتۆی نەبووە.

دەبێ ئەوەش بگوترێ کە لەم یەک ساڵ شەڕەدا چەندین هەزار کەسیش لەو لاوە هەڵخەڵەتاوانەی بە ناوی سەرباز و بەسیج و پاسدار نێردراونە کوردستان، کوژراون.

ئەو شەڕەش بە خۆڕایی بۆ دەوڵەت ناکرێ و چەند میلیارد تمەنی تێچووە کە لە سەر بناغەی ئابووریی وڵات تەئسیری تایبەتی هەیە و ئابووریی وڵاتەکەمانی بەرەو نابوودبوون بردووە.

پاش بڵاوبوونەوەی پەیامی ایت الله خومەینی لە ۱۳۵۸/۸/۲۶دا، حیزبی ئێمە یەکەم رێکخراو بوو کە ئامادەی وتوویژ و دۆزینەوەی رێگە حەللی ئاشتیخوازانە بۆ مەسەلەی کوردستان بوو.

ئەو یەک ساڵ شەڕەش راستیی بۆچوونی ئێمەی دەرخست کە دەمانگوت مەسەلەی کوردستان لە رێگەی نیزامییەوە حەل نابێ.

گەلانی خەباتگێڕی ئێران!

ئایا ئێوە دەزانن کە سوپای پاسداران و باقی بە رواڵەت بونیادەکانی، شۆڕش، کاتێک لە شەڕدا کەسانێکی بێ چەکیان وەدەست دەکەوێ و دەیانگرن، هەر لەوێ گوللە بارانیان دەکەن؟ ئایا ئاگادارن کە بەندییە کوردەکان لە بەندیخانەکانی ورمێ، تەورێز، کرماشان و تاران ئەشکەنجە دەکەن؟

هەر لەو کاتە دایە کە ئێمە لە سەرۆک کۆمار، لە مەجلیسی شوورای ئیسلامی و رێکخراوە دیموکراتیکەکان داوا دەکەین نوێنەرانی خۆیان بنێرن تا لە نزیکەوە بە چاوی خۆیان ببینن، سەرباز و پاسدارەکان لە بەندیخانەکانی کوردستان لە چ هەلومەرجێکدا دەژین و بەرپرسانی حیزبی چۆنیان لەگەڵ دەجووڵێنەوە.

وەرن ببینن کە هێلکۆپتەرەکان چۆن تەنیا نەخۆشخانەی سەحرایی ئێمە بۆمباران و راکێت باران دەکەن.

دەزگای حاکمی پاوانخواز بە ناڕەوا خۆی بە تەنیا نوێنەری هەموو خەڵکی ئێران دەزانێ، ئەوان لە وجوودی گەلان لە ئێراندا حاشا دەکەن. ئێمە پرسیار دەکەین ئایا گەلی کورد و گەلانی دیکە بە حاشا لێ کردنیان لە لایەن دەزگای دەوڵەتی دەتوێنەوە، جگە لە کورد، بەلووچ، تورکمەن، ئازەری و عەرەبیش وجوودیان هەیە.

دەزگای حاکم لە وەڵامی داخوازە ڕەواکانی گەلی کورددا تەنیا تۆمەت لێ دەدا و

قسەی ناحەز دەکا و گوللە داوێ. دوو ساڵ پێش بەرچەسپی داردەستی کۆمونیزم و سەهیونیزمیان لێ دەدان، ئەو ساڵ بەوان دەڵێن بەکرێگیراوانی ئەمریکا و عێراقن!

خەباتی چەکدارانەی گەلی کورد لە خەباتی هێمنانە بۆ ئازادی و دابین کردنی مافی مرۆڤ لە بەشەکانی دیکەی ئێران جیا ناکرێتەوە. ئەوانەی زانستگەکانیان گاڵە داوە، رۆژنامەکانیان راگیر کردووە، لە تێکۆشانی رێکخراوەکان و حیزبە سیاسییە پێشکەوتنخوازەکان پێشگیری دەکەن، ئەوانەی ئازادیی ژنانیان بەربەست کردووە، و گوێ نادەنە داخوازە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی کرێکاران و هەر بەرهەڵستییەکی ئەوان بە توندی سەرکوت دەکەن، ئەوانەی لە چۆماغ دار و چەقۆکێشان هێزی زەربەت پێک دێنن و هێرش دەکەنە سەر خۆپیشاندانی هێمنانەی خەڵک، هەمان ئەو کەسانەن کە کوردستانی خۆشەویستی ئێمەیان لە خوێندا شەڵاڵ کردووە، مەبەستی ئەوانەش تەنیا سەپاندنی دیکتاتورییەکی سەدەکانی نێوەڕاستە...

ئێمە لەگەڵ ئەو نامە سەرئاوەڵە جارێکی دی ویست و پێشنیارەکانی خۆمان دەخەینە بەر بیروڕای گشتیی خەڵکی ئێران و لێیان دەپرسین ئایا داخوازییەکانی ڕەوای کورد دەبێ بە گوللە وەڵام بدەنەوە؟

هاونیشتمانانی بەڕێز!

گەلانی خەباتگێڕی ئێران!

مەهێڵن لەوە زیاتر خوێنی رۆڵەکانی ئێران لە شەڕی براکوژی دا بڕژێ. ئیزن مەدەن کوردستان بکەنە گۆڕستان.

دەنگی ناڕەزایی خۆتان هەڵێنن، ئەرکی میللی و مرۆڤانەی خۆتان لە بەرامبەر گەلی کورد و هەموو گەلانی ئێران بەجێ بێنن، پێشی شەڕ فرۆشان بگرن و بەسەریان دا بنەڕێنن و بڵێن:

شەڕی براکوژی بەسە!

شەڕ لە کوردستان راگرن!»

بە پێچەوانەی ئەم داخوازییە ڕەوایانە شەڕ لە کوردستان بەردەوام بوو، رێژیم لەسەر ئەو بڕوایە بوو لە رێگەی کوردستانەوە بگاتە عێراق و لەوێڕا رێگەی قودس بگرێ و بەری نەدا.

لەبەر ئەوەی کە هەردوولا کوردستانیان کردبووە تەوەرەیەک بۆ درێژەدانی شەڕ و بە هەموو توانای خۆیان بە راست و چەپ دا لێیان دەدا، زۆرجار خەسارەتی گەورەش وەئێمە دەکەوت.

لە رۆژی ١٧ی مانگی بانەمەڕ سەعاتی ١٠/٥ی سەر لە بەیانی چوار هێلکۆپتەر و دوو فڕۆکەی عێراقی بە توندی پەلاماریان دایە سەر بەندیخانەی حیزب لە گوندی دۆڵەتووی ناوچەی سەردەشت و بۆمبی ناپالمیشیان بەکارهێنا. لەو بۆمبارانەدا ٤٢ کەس کوژران و نزیک ٥٠ کەسیش بریندار بوون. لەم ریزەدا شەش پێشمەرگەی حیزب شەهید و ژمارەیەکیشیان بە توندی بریندار بوون.

کۆمیتەی ناوەندی حیزب ئەم کردەوەی لە ئاگادارییەکدا بە توندی مەحکووم کردو بە جینایەتێکی ئاشکرای دژی مرۆڤایەتیی ناساند و لە قاویدا. هەر لەم بوارەدا رێژیمی کۆماری ئیسلامی و رەجائیی کۆنەپەرست زۆریان هەوڵدا بە ئاشکرایی درۆ بکەن و بە خەڵک بسەلمێنن کە ئەم جینایەتە دەستی حیزبی تێدایە، بەڵام لەو ئاگادارییەدا بە توندی وەڵامیان دراوەتەوە.

وەک پێشتر باس کرا لەم یەک دوو ساڵەی ٥٩ و ٦٠دا کاری دیپلۆماسی لە دەرەوەی وڵاتیش خەریکی پەرەسەندن بوو، بە تایبەتی دوکتۆرەکانی فەرانسەیی وردە وردە دەهاتنە کوردستان و هاوکاریی حیزبیان دەست پێکردبوو، دۆستایەتی لەگەڵ دەوڵەت و میللەتی فەرانسەش خۆش ببوو.

لە پێوەندی لەگەڵ هەڵبژاردنی فرانسوا میتران، سیاسەتمەداری ناودار و رێبەری حیزبی سۆسیالیست بە سەر کۆماریی فەرانسە، لە لایەن سکرتێری حیزبەوە پەیامێکی پیرۆزبایی گەرمی بۆ لێدرا، ئەوەش دەقەکەیەتی:

هاورێی بەرێز فرانسو میتران!

هەڵبژاردنی ئێوە بە سەرکۆماری فەرانسە لە لایەن حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و هەموو خەڵکی کوردستان بە ئێوە، حیزبی سۆسیالیستی فەرانسە و بە هەموو خەڵکی فەرانسە بە گەرمی پیرۆزبایی دەڵێم.

هیوادارین ئەم هەڵبژاردنە نەتەنیا ببێتە هۆی ئاڵ و گۆڕێکی بەرچاو لە کۆمەڵی فەرانسەدا بە بەرژەوەندیی زەحمەتکێشان، ئازادییە دیموکراتیکەکان و پێشکەوتنی کۆمەڵ، بەڵکو لە گۆڕەپانی نێونەتەوەییشدا فەرانسە بخاتە کۆڕی هێزەکانی سۆسیالیست

و دیموکراتیک و خەباتی رزگاریخوازی گەلانی زۆرلێکراوی جیهان.

حیزبی ئێمە وخەڵکی کوردستان زۆر خۆشحاڵن کە حیزبی سوسیالیستی فەرانسە بە رێبەریی ئێوە، لە خەباتی رەوای خەڵکی کوردستان پشتیوانیی کردووە و ئەو بۆچوونەی لە «پرۆژەی سوسیالیست»دا بە ئاشکرا راگەیاندووە.

ئێمە دڵنیاین کە هاوکاریی نێوان حیزبی سۆسیالیست و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، لە داهاتوودا بەربڵاوتر دەبێ و بە هەڵبژێرانی جەنابتان بە سەرۆک کۆماری فەرانسە، هەم میللەت و هەم دەوڵەتی فەرانسە چالاکانە لە خەباتی خەڵکی کوردستان بۆ دیموکراسی لە ئێران و خودموختاری لە کوردستانی ئێران پشتیوانی دەکەن. سەلامەتی و سەرکەوتنی ئێوە لە پێناوی خزمەت بە خەڵکی فەرانسە، ئاشتیی جیهانی و دۆستی نێوان میللەتان بە ئاوات دەخوازین.

کۆمیتەی ناوەندیی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
سکرتێری گشتی عەبدولڕەحمان قاسملوو
١٣٦٠/٢/٢١   ١٩٨١/٥/١١

لە مانگی جۆزەردانی ١٣٦٠ ناکۆکی و دژایەتیی بەڕێوەبەرانی کۆماری ئیسلامی بەو پەڕی خۆی گەیشت. ناڕەزایەتییەکان گەیشتنە جێگایەک کە بەنی- سەدری سەرکۆماریش لێی حاڵی بوو، دەستی کرد بە رەخنەگرتن و لە قاودانی کەم و کورییەکانی رێژیمی ئاخوندەکان.

بۆیە زۆری پێ نەچوو بە پێچەوانەی هەموو یاسایەک، سەرۆک کۆمارێکی کە بە کوڕی خومەینی دەژمێردراو لە ژێر پشتیوانیی باوکانەی! ئەودا بە یازدە ملیۆن دەنگەوە سەرکەوتبوو، بە فەرمانی ئیمام و دەنگی مەلاکان، پۆستی سەرکۆماریی لێ ئەستیندرایەوە، ئەگەر زوو خۆی ون نەکردبا و دوایەش موجاهیدین لە فریای نەکەوتنایەو نەیانبردایە بۆ فەرانسە، لەوانە بوو بیگرن و مەحکووم بە ئیعدامی بکەن.

وەزعەکە سەیر گۆڕابوو. بۆیە لە پەیامێکدا کە بە بۆنەی ساڵڕۆژی رادیۆی دەنگی

کوردستان لە ڕێکەوتی ١٣٦٠/٣/٢٧ لە لایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبەوە دەرچوو، لەگەڵ قامک دانان لەسەر کارە نالەبارەکانی بەنی سەدر لە زەمانی سەرکۆماریدا، داوای لێ کرا بێتە کوردستان:

«ئێستا کە خەریکن بەنی سەدر لەسەر کۆماری دەخەن، دەبێ بە چەند مەسەلە سەرنج بدەین:

لە پێشدا ئەوەی کە ناکۆکیی سەرەکی تەنیا لە نێوان بەنی سەدر و حیزبی کۆماری ئیسلامی ایت الله خومەینیدا نییە کە بەوەلانانی ئەو تەواو بێ. ئەو ناکۆکییە لە نێوان ملیۆنها خەڵکی زەحمەتکێش و ستەم لێکراوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی. بۆیە وەلانانی ناوبراو نەتەنیا خەباتی دژی ئیستبدادی لاواز ناکا، بەڵکو ئەو گومانەش لادەبا کە بیر بکرێتەوە ڕەنگە بتوانن ڕێژیم لە نێوخۆدا بەرەو ریفۆرم بەرن. لە ئاکامدا خەباتی دژی ئیستبدادیی چەرخەکانی نێوەڕاست پەرەدەستێنێ و بەربڵاوتر دەبێ.

دووهەم ئەوەی کە بە وەلانانی بەنی سەدر لە سەرۆک کۆماری کە لە کەش و هەوایەکی دەستکرددا بە ئەنجام دەگا، کارێکی دژی قانوون و نادیموکراتیکە و مەحکوومی دەکەین.

سێهەم، بەنی سەدر لە کاتی سەرۆک کۆماریدا هەڵەیەکی زۆری کردووە، زۆر کاری دژی خەڵک ئەنجام داوە. ئەو بوو کە پارەکە فەرمانی هێرش بۆ کوردستانی دا و لە سەربازەکانی داوا کرد تا کاتێک کە وڵات پاک نەکەنەوە، پۆتینەکانیان نەکەنەوە. هەر ئەو بوو کە هێرشی بردە سەر دانشگای تاران و یارمەتیی دا تا زانستگاکان داخرێن. ئەو زۆر کاری دژی دیموکراتیک و دژی خەڵکی تەئیید کردووە و یارمەتیی بە کۆنەپەرستی داوە تا وەزعێکی ئاوا بۆ خودی بەنی سەدر پێک بێنن.

بەڵام چەند مانگێک بوو بەنی سەدر لێی حاڵی ببوو کە کۆنەپەرستیی ڕەش وڵاتەکەمان بەرەو چ هەڵدێرێک دەبا. دەبێ ئەوەش بڵێین کە ناوبراو لەم هەلومەرجە مێژووییەدا بە لە قاودانی ڕێژیم زۆر لە ڕاستییەکانی گوتووە و بۆ ڕوونکردنەوەی خەڵک هەنگاوی بە کەڵکی هەڵێناوەتەوە.

حیزبی ئێمە و خەڵکی کوردستان لە هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماردا بەشدارییان نەکرد و دەنگیان بە بەنی سەدر نەدا. بە پێچەوانەی درۆ گەورەکانی حیزبی کۆماری ئیسلامی، سکرتێری حیزبمان قەت چاوی بە بەنی سەدر نەکەوتووە. بەڵام لە هەلومەرجێکدا کە ئاغای بەنی سەدر کەوتۆتە بەر هێرشی ناجوامێرانەی حیزبی گۆپاڵ بەدەستان، بە پێویست

دەزانین بە خاتری بەرگری لە ئازادییە دیموکراتیکەکان و بەرەنگاری لەگەڵ کۆنەپەرستی پشتیوانیی خۆمان لە سیاسەتی ئەو دەربڕین.

ئێستا کە ئاغای بەنی سەدر هەڕەشەی لێ دەکرێ و ئەگەر وەدەست کۆنەپەرستیی حاکم بکەوێ، بێ گومان موحاکەمەی دەکەن و ڕەنگە ئیعدامیش کرێ، بە ناوی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران پێشنیاری پێ دەکەین بۆ پاراستنی خۆی لە دەستدرێژیی گۆپاڵ بەدەستانی ڕێژیمی کۆنەپەرست بێتە کوردستان. نە ئەو بێ لوتفییانەی پێشتری ناوبراو سەبارەت بە خەڵکی کوردستان و حیزبی ئێمە کردوویەتی و نە ئەو جیاوازییە بیروباوەڕییەی لە بەینماندا هەیە، نابنە هۆی ئەوەی کە ئێمە ئاغای بەنی سەدر بە باوەشی ئاواڵە وەرنەگرین و پارێزگاریی تەواوی لێ نەکەین.

هیوادارین ئاغای بەنی سەدر دەعوەتی ئێمە قبووڵ بکا، بێتە کوردستان و بە چاوی خۆیان ببینن ئەوەی کۆنەپەرستی سەبارەت بە خەڵکی کوردستان و حیزبی ئێمە دەیگوت و زۆرجار بێ ئەوەی بەنی سەدر خۆشی بزانێ، دووپاتی دەکردنەوە بە تەواوی درۆن».

لە ٣٠ی مانگی جۆزەردانی ١٣٦٠دا ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران بە مەبەستی ئیعترازی سیاسی دژی ڕێژیم سەدان هەزار کەسی هێنایە شەقامەکانی تاران و دەستیان کرد بە دانی دروشمی«بمرێ کۆنەپەرستی، بژی ئازادی».

لەسەر ئەم خۆپیشاندانە بەرینە خومەینی کە فەرمانەدەی گشتیی هێزە چەکدارەکانی ڕێژیم بوو، فەرمانی دا خۆپیشاندەران بەر گوللەی ڕەشاشان بدەن. لە ئاکام دا دەیان کەس شەهید بوون و سەدان کەس بریندار بوون.

خومەینی ڕێکخراوی موجاهیدینی هەڵوەشاوە ڕاگەیاند و ئەمری کرد لە هەموو شوێنێک و بە هەموو شێوەیەک سەرکوتیان بکەن. ڕێکخراوی موجاهیدینیش دوای ئەو کوشتارە، دژی ڕێژیم دەستی دایە کاری چەکداری و دروشمی«مەرگ و نەمان بۆ خومەینی و ڕووخانی ڕێژیمی» هەڵگرت.

بە دوای ئەو پەلامارەی ڕێژیمدا بەشێک لە کادر و ئەندامانی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵک هاتنە کوردستان و لە بنکەی دەفتەری سیاسی وەک میوان مانەوە، کە لە دوایە بوو بە هاوکارییەکی تەواو لە بەینی هەر دوو لا لە دەزگای ڕادیۆی حیزبیش بۆ ماوەیەک کەڵکیان وەرگرت.

هەر لە جۆزەرداندا بوو کە هێزی دوژمن لە شارەکانی سەقز و بانە و بۆکان و مەهاباد

و پیرانشار هێرشی بۆ گوندەکان کرد و بە درەندەیی خەریکی کوشتاری خەڵک بوون.

لەسەر ئەم ئەساسە دەفتەری سیاسی لە خەڵک و پێشمەرگەکانی کوردستان، ئەندامان و لایەنگرانی حیزب داوا دەکا لە بەرامبەر ئەم هێرشە بەربلاوەی دوژمندا بەربەرەکانی بکەن و ئەم چەند خاڵانەی خوارەوەش بەرچاوبگرن:

١- هەموو هێزی پێشمەرگە لە سەرانسەری کوردستاندا دەبێ لە ئامادەباشی تەواودا بن.

٢- ڕێگە ئەسڵییەکان و شوێنە ستراتیژییەکان دەبێ لە ژێر چاوەدێریی پێشمەرگەکاندا بن.

٣- هێزەکانی بەرگری دەبێ بۆ دیفاع لە ئازادی و بوونی دانیشتوانی گوندەکان بە تەواوی دەنگ درێن و تەیار کرێن و ئەگەر پێویست بوو بچنە یارمەتیی پێشمەرگەکان.

٤- ڕێکخراوەکانی حیزبی دەبێ لە گوندەکان خەڵک لە نەخشە شەیتانییەکانی دەوڵەت ئاگادار بکەن و وێڕای لە قاودانی ڕێژیم، شان بەشانی زەحمەتکێشان لە بەرەنگاریی چەکدارانە لە بەرامبەر دوژمن دا هاوبەشی بکەن.

٥- ئەوانەی لە شەڕەکاندا تەسلیم دەبن، دەبێ وەک هەموو کات بە شێوەیەکی مرۆڤانە وەرگیرێن و تەحویلی ئۆرگانە خاوەن سەڵاحییەتەکانیان بدەن.

هەرچەند هێرشی دوژمن هەر دەهات و زیاتر دەبوو، بەڵام بە لەبەر چاوگرتنی ئەوەی کە گەمارۆی ئابووری و فەرهەنگی لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە ژیانی خەڵکی تاڵ کردبوو، حیزب دەبوو هەستی زیاتر بە بەرپرسایەتی لە بەرامبەر ئەم وەزعەدا بکا. بە تایبەتی مەسەلەی دابەش کردنی زەوی کە لە هێندێک شوێن کەسانی نامەسئوول دەستیان تێوەردەدا و هەرکەس بە شێوەیەک و بە پێوانەیەک خەریکی دابەش کردن و دەست بەسەرداگرتن بوو، دەهات وەزع لەوەش ئاڵۆزتر بکا کە هەبوو.

بۆیە پێش پێکهاتنی ئەو پلینۆمەی حیزب کە لە ڕێکەوتی ١٠ تا ١٣ی مانگی پووشپەڕی ١٣٦٠دا گیرا، لەمەڕ باکووری کوردستان کە وەزعەکەی تا ڕادەیەک ئاڵۆز، ببوو و هەیئەتێکی تایبەتی بۆ لێکۆڵینەوە نێردرابوو، هەروەها لەسەر مەسەلەکانی زەوی و زار و پەروەردە و فێرکردن کارێکی بەرچاو کرابوو، هێندێک گەڵاڵە و پێشنیار ئامادە کرابوون، کە لە پلینۆمی ناوبراودا هاتنە بەر باس و بە شێوەی خوارەوە بڕیاریان لەسەر درا:

١- ڕاپۆرتی هەیئەتی باکوور لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی پەسند کراو هەوڵ و

تێکۆشانی ئەندامانی لێژنەکە جێی سوپاسە.

٢- پلینۆم گوێی بۆ ڕاپۆرتی سمیناری زەوی وزار ڕاگرت و لەسەر ئەو ئەسڵە ساغ بوونەوە کە دەبێ لەسەر لانی هەرەزۆری ئەو زەوییەی لەهەر ناوچەیەک بۆ خاوەن زەوی دەمێنێتەوە، بڕیار بدرێ، هەروەها قەرار درا گەڵاڵەی پێشنیاریی سمینار بدرێ بە دەفتەری سیاسی تا دوای موتالا و دانی نەزەری خۆیان بیدەن بە تەشکیلات و لە ڕێگەی ئەوانەوە نەزەری جووتیارانیش وەربگیرێ. جا دوای وەرگرتنەوەی ئەم ڕاوبۆچوونانە لەسەر گەڵاڵەکە ساغ بینەوەو بەڕێوە بچێ.

٣- ڕاپۆرتی سمیناری پەروەردە و فێرکردنی سەرانسەری کوردستانیش بە گشتی پەسند کراو بڕیار درا بۆ کردنەوەی قوتابخانەکان و خوێندەوارکردنی منداڵان تێکۆشن.

هەر لەو پلینومەدا لەسەر سمیناری لاوانیش دوای خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکە باس کراو بڕیار درا یەکیەتیی لاوان زیاتر لە پێشوو بایەخی پێ بدرێ و بۆ پێگەیاندنی لاوەکان هەوڵ بدرێ.

لە پلینۆمدا هەروەها لەسەر گەڵاڵەی سەرەتایی شووراکانی شار و دێ قسە کراو بڕیار درا سمینارێک لەم بابەتەوە پێک بێ.

هەر لەو پلینۆمەدا بڕیار درا لە ساڵی ١٣٦٠دا کۆنگرەی پێنجەمی حیزب بگیرێ.

پێویستە بگوترێ کە هەموو ئەو گەڵاڵانە دوای کۆنگرەی پێنج هەروەک باس دەکرێ بە تەواوی لایەنی یاساییان بە خۆوە گرت و بە پێی ئیمکان و توانا بەڕێوە چوون.

وەک گوترا بەنی سەدر سەرۆک کۆماری هەڵبژاردەی یازدە ملیۆن دەنگ و پشتیوانیی خومەینی وەلا نرا. ڕێژیم قەراری دا لە ڕۆژی ٢ی گەلاوێژدا کە لەگەڵ وەفاتی ئیمامی عەلی یەکیان دەگرتەوە، سەرۆک کۆماری تازە هەڵبژێردرێ.

دەفتەری سیاسی حیزب لە ڕێکەوتی ١٣٦٠/٤/٢٥ بەیانێکی دەرکرد و بە زۆر دەلیل ئەو هەڵبژاردنەی تەحریم کرد و ڕایگەیاند:

١- لەو شارانەی لە ژێر دەسەڵاتی پاسداران دایە، هەڵبژاردن بە تەواوی تەحریم دەکرێ، ڕۆژی ٢ی گەلاوێژ با خەڵک لە ماڵان وەدەر نەکەون و دووکان و بازاڕیش داخەن.

٢- کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هێزی بەرگریی میللی و پێشمەرگە قارەمانەکان نابێ ئیزن بدەن تەنانەت سندووقێکی هەڵبژاردنیش لە شارەکانەوە بەرەو گوندەکان بچێ».

حیزبی دیموکراتی کوردستان لە هەر هەلومەرجێکدا بە پێی ئیمکان بە بەڕێوەبردنی ئەرکی خۆی هەستاوە.

بۆیە دوکتۆر قاسملوو سکرتێری گشتیی حیزب بە لەبەر چاوگرتنی ئەم هەلومەرجەی لە ئێران هاتبووە پێشێ، لە بەشێک لە پەیامی خۆیدا کە بە بۆنەی سی و شەشەمین ساڵرۆژی دامەزرانی حیزب لە رادیۆ خوێندییەوە، گوتی:

«لە سێ مانگی رابردوودا رێژیم زیاتر لە ٤٠٠ کەسی لە رۆڵەکانی ئێران کە بۆچوونی سیاسیی خۆیان هەبووە، بێ موحاکەمە بە جووخەکانی ئیعدام ئەسپاردووە و شەهیدی کردوون. توندوتیژی و هارییەکی تایبەتی کە رێژیم لە ئیعدام کردنی ئازادیخوازاندا لە خۆی نیشان دەدا، رووی جەللادەکانی رێژیمی شای سپی کردۆتەوە.

ئیعدامی بێ دادگایی کچان و تازە لاوانی کەمتر لە چاردە ساڵ کە بۆتە کاری خومەینی نەتەنیا لە مێژووی وڵاتی ئێمەدا، بەڵکو لە مێژووی هیچ وڵاتێک وێنەی نییە.

لە بەشەکانی دیکەی ئێران جگە لە کوردستان، ئێستا موجاهیدین لە هەمووان زیاتر کەوتوونە بەر هێرشی دڕندانەی رێژیم و خومەینی خۆی. ئەوەش شتێکی ئاساییە، چونکە ئەو رێکخراوە لە ئێراندا گەورەترین و رێکوپێک ترین هێزی ئۆپۆزیسیۆنە. ئەو هێزەیە کە بە ئاشکرا ئاڵای خەباتی چەکداریی دژی رێژیمی خوێنخۆری حیزبی گۆپال بەدەستان هەڵکردووە.

ئیزنم بدەن بۆ ئازادیخوازانی ئێران بە تایبەتی موجاهیدینی خەڵک سڵاو بنێرین و پشتیوانیی بێ دریخی حیزبی دیموکراتی کوردستان و گەلی کورد لە خەباتی ئازایانەی ئەوان لە سەرانسەری ئێران دەربڕین.

ئێستا خوێنی شەهیدانی کوردستان لەگەڵ خوێنی شەهیدانی سەرانسەری ئێران تێکەڵ بووە وبە پێکهێنانی یەکگرتوویی بە کردەوە لە گۆڕەپانی خەبات دژی رێژیمی زۆرویژی خومەینی، زەمینەی پێکهاتنی بەرەیەک لە هێزە شۆڕشگێڕەکان ئامادە بووە.

حیزبی دیموکراتی کوردستان زۆر لە مێژە لە رێگەی پێکهێنانی بەرەیەکی دیموکراتی دژی ئیمپریالیستی بە توندی تێدەکۆشێ. نوێنەرانی حیزبی ئێمە چەند مانگ پێش لەسەر پێکهێنانی بەرە پێک گەیشتوون.

ئێستا دوای دەرچوونی ئاغای بەنی سەدر و رەجەوی لە ئێران زۆر لە لایەنگران و ئەندامانی حیزب لە ئێمە دەپرسن مەسەلەی پێکهێنانی بەرە بە کوێ گەیشت؟

رێبەری حیزبی ئێمە چەند ساڵە هاتۆتە سەر ئەو باوەڕەی کە بە روونی مەسەلە گرینگەکان لەگەڵ خەڵک باس بکا. هەرچەندە ئێمە بە تەبلیغاتی دەرەوە و روونکردنەوەی خەڵکی دنیا گرینگییەکی تایبەتیی دەدەین، لەسەر ئەو بڕوایەین کە لە هەلومەرجی عاستەم و چارەنووس سازی ئێستادا رێبەرانی رێکخراوە شۆڕشگێڕەکان دەبێ لە پەنا کۆمەڵانی خەڵک و لە نێوخۆی وڵات دابن.

کاتێک ناوچەیەکی پان و بەرین لە خاکی نیشتمان لە ژێر دەسەڵاتی خەڵک دایە و کوردستان بۆتە سەنگەرێکی لە گیران نەهاتووی ئازادیی ئێران، پێمان وایە ئەگەر ئاغایانی بەنی سەدر و رەجەوی بێنە کوردستان، دەتوانن دەوری زۆر کاریگەریان لە خەبات دژی رێژیم و پەرەپێدانی خەباتی سەرانسەریی گەلانی ئێراندا هەبێ و ئەو کارە دەتوانێ هۆیەکی گرینگی پێکهاتنی بەرەی دیموکراتیکی دژی ئیمپریالیستی بێ». (*)

رۆژ نەبوو دەیان کەس بە تۆمەتی درۆ و بێ موحاکەمە نەنێردرێنە بەر دەستی جەللادەکان. رێژیمی خومەینی بە کیژۆڵە و بریندار ونەخۆشانیشی رەحم نەدەکرد.

مێژووی حیزبی ئێمە و رەنگە دنیاش شتی وایان وەبیر نایە.

لە هەمان کاتدا خەباتی چەکدارانە لە بەلووچستان و باکووری ئێران و هێندێک شوێنی تر بەر چاو دەکەوت، دیارە ئەم خەباتە نەگەیبووە رادەی خەباتی چەکداریی پان و بەرینی کوردستان، بەڵام هومێد دەکرا پەرە بستێنێ.

هەرچەند پێش بینی دەکرا بە زۆر دەلیل بەرەی سەرتاسەری پێک بێ، بەڵام بەداخەوە تا نووسینی ئەم پەرتووکە، هەوڵەکانی حیزب لەم بوارەدا بێ ئاکام ماوەتەوە.

بەداخەوە لە هەل و مەرجێکی ئاوا ناسکدا بەهۆی هێندێک کردەوەی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق لە کوردستانی ئێران و دەست تێوەردانی برایانی پارتی لە کاروباری کوردستانی ئێراندا، ناکۆکی و ناتەبایی ساز بوو کە بە تێکڕا زیانێکی زۆری بۆ هەردوولا بە تایبەتی بۆ حیزبی ئێمە هەبوو. لەم بابەتەوە زۆر شت بڵاو کراوەتەوە کە هێنان و نووسینیان جارێکی دیش زیانمان پێدەگەیەنێ، بەم هۆیە چاوی لێ دەپۆشین.

ئەوەی زۆر جێگەی داخ بوو برایانی پارتی بە زاهیر لەسەر دەرهێنانەوەی تەرمی سەرۆک بارزانی کە بە ناڕەوا بەسەر حیزبی ئێمەیان داهێنا و ئامادەش نەبوون لێ

(*) بەشێک لە پەیامی رادیۆیی دوکتۆر قاسملوو بە بۆنەی سی و شەشەمین ساڵرۆژی دامەزرانی ح. د. ک. ئ. وەرگیراو لە ژمارەی ٧٨ی رۆژنامەی «کوردستان».

پرسینەوەی هاوبەشی لەسەر بکرێ، چونکە حیزب دەیتوانی هەر لە لای خۆیان ئەو کەسانە بدۆزێتەوە کە ئەو کارەیان کردبوو، لە پێشدا لە باکووری کوردستان و لە رۆژئاوای ورمێ لە ناوچەکانی شپیران و سەلماس، سۆما، ئەنزەل و برادۆست بە هاوکاریی رێژیمی ئێران هەموو دەرەبەگەکانی ئەو ناوچەیان پڕ چەک کرد و دوایە بە هاوکاریی پاسدار و ژاندارمەکانی رێژیم لە چەند لاوە پەلاماری پێشمەرگەکانیان دا.

ئەو کارە درێژەی پەیدا کرد و گەیشتە ناوچەی تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ و شاری شنۆش. چونکە ئێمە ئەوانمان بە میوانی کوردستانی ئێران دەزانی و پێشتریش دۆستایەتییەکی دوورودرێژی بەینی حیزبی ئێمە و پارتی هەر لە سالّی ١٩٤٥ و ١٩٤٦ی زەمانی کۆمارەوە بگرە تا کاتی چۆلّکردنی بەرەکانی شەڕ لە سالّی ١٩٧٥دا بەرقەرار بووە و زۆر جار چاومان لە راست تاوانەکان نووقاندبوو، لێرەشدا بە دانی چەند ئیتلاعیە قەناعەت کرا و پێشمەرگەی کوردستانی ئێران حەزی نەکرد خوێنی برایانی میوانی خۆی برژێنێ و دلّی دوژمنانی کورد خۆش کا. بە داخەوە لەم شەڕە نارەوایەدا نزیکەی پەنجا پێشمەرگەمان شەهید کران. ئەو شەڕە جگە لە زیانی گیانی، دوژمنی بەدکارمان واتە کۆماری ئیسلامیشی هان دا هێرشە ناجوامێرانەکانی بۆ سەر کوردستان توندوتیژتر بکا و بازاڕی جاشەکانی کوردستانی ئێرانی گەرمتر کرد.

هەر لە مانگی خەرمانانی ١٣٦٠دا هاوکات لەگەلّ شەڕی باکوور لە باشووری کوردستان و ناوچەی کامیاران، کۆمەلّە و پەیکار ستادی هاوبەشیان پێکهێنا و دەیانویست پێشگیری حیزب لە بەرەو جاشیەتی چوونی هێندێک لە پاشماوەی هێزی بەکرێگیراوی رزگاری لە لایەن حیزبەوە بە تاوان دابنێن!

مەبەستی دیکەیان لەم کارە بە قەولی خۆیان ئەوە بوو کارنامەی حیزب لە روانگەی خەلّکەوە خراپ بنوێنن. ئەم بۆچوونە نالەبارە و شەڕ فرۆشانە بوو بە هۆی تێکهەلّچوونی نیزامی و شەڕێکی خوێناوی کە ٧ پێشمەرگەی حیزبی تێدا شەهید و ژمارەیەکیش بریندار بوون، بەلاّم بە خۆشییەوە بەرپرسانی هەردوولا بە رێنوێنی رێبەرایەتی بەیەکەوە دانیشتن و کۆتاییان بە شەڕەکە هێنا.

دوکتۆر قاسملوو لە مانگی رەزبەر لە وتارێکی رادیۆییدا بە توندی باسی ئەم کارەی قیادەی لە باکوور و ئیقدامی کۆمەلّەی لە باشوور کرد و زیانی ئەو کارانەی راگەیاند.

هەر لەم وتارەدا گوتی:

«لەمێژە ئاشکرا بووە کە حیزبی دیموکراتی کوردستان لەگەلّ رێکخراوی موجاهیدینی خەلّک هاوکاری دەکا. ئەو هاوکاری و هاوئاهەنگییە شتێکی تاکتیکی و سیاسەتی رۆژ نییە، بەلّکو هاوپەیمانێکی ستراتیژێک و درێژخایەنە و لە رۆژێکدا پێک نەهاتووە، بەلّکو چەند سالّە لە نێوان ئەو دوو رێکخراوە شۆڕشگێڕەدا هەولّ دەدرێ.

لە چەند حەوتووی دواییدا، پێوەندیی ئێمە بە یەکەوە رێکوپێکتر بووە و هیچ کۆسپێک بۆ دامەزرانی بەرەیەکی هاوبەش لە گۆڕێدا نەماوە. هەردوو لەسەر ئەو بڕوایەین کە دەبێ رێژیمی خومەینی برووخێ و لە جێگای ئەو رێژیمێکی دیموکراتیک بێتە سەرکار...

دوای هەلّبژاردنێکی ئازاد، دەبێ مەجلیسی «موءسسان» پێک بێ و لەسەر ماهییەتی کۆماری داهاتوو ساغ بێتەوە. ئەوانە هەمموو لەگەلّ بەشی یەکەمی دروشمی بنەڕەتیی ئێمە کە داوای دیموکراسی بۆ ئێران دەکا، دەخوێنێتەوە.

هەروەها هەر دوو رێکخراو لەسەر ئەو باوەڕەن کە گەلانی زۆر لێکراوی ئێران بە تایبەتی گەلی کورد دەبێ خودموختاریی هەبێ. ئەوەش لەگەلّ بەشی دووهەمی دروشمەکەمان کە بریتییە لە خودموختاری بۆ کوردستان، یەک دەگرێتەوە.

هەموو ئەو داخوازییانە لە بەرنامەی دولّەتی کاتیی داهاتوودا کە لە لایەن کاک مەسعوود رەجەوی بە رەسمی راگەیەندراوە، گونجاوە...

هەر بەو دەلیلە زۆر بەختەوەرم رابگەیەنم کە حیزبی دیموکراتی کوردستان لە ئیعلامی حکوومەتی کاتی بە سەرۆکایەتیی برا کاک مەسعوود رەجەوی پێشوازی دەکا و پشتیوانیی خۆی لە بەرنامەی ئەو دەولّەتە کاتییە رادەگەیەنێ. هێندێک گیروگرفت لە بواری پێکهێنانی بەرەی هاوبەش دەگۆڕێ دایە کە نوێنەرانی حیزبی ئێمە لە پێوەندیی نزیک لەگەلّ رێبەرایەتیی رێکخراوی موجاهیدین خەریکی جێ بەجێ کردنیانن. ئێمە هیوادارین بە نەرمشی شۆڕشگێڕانەی هەردوولا ئەم گیروگرفتانە لە نێو بچن و بەرەی هاوبەش راگەیەندرێ...».(*)

دوای ئەو دۆستایەتییە نزیکەی بەینی حیزب و موجاهیدین لە کوردستان و دەرەوەی ولاّت پێکهاتبوو، وتوویژی راستەوخۆی بەینی شوورای نیشتمانیی بەرگری و دوکتۆر قاسملوو دەستی پێکرد بوو، ئالّوگۆڕی نامەش بەینی سکرتێری حیزب و بەرپرسی شوورا هاتبووە گۆڕێ.

(*) وەرگیراوە لە رۆژنامەی «کوردستان» ژمارەی ٨٠ی فارسی.

کاک مەسعوود ڕەجەوی ڕۆژی ١٣٦٠/٨/٣ نامەیەک بۆ دوکتور قاسملوو دەنێرێ

بسم الله الرحمن الرحیم

کاک عەبدولڕەحمان، برایان و دۆستانی ئازیزی ڕێبەرایەتیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، بە سڵاوی شۆڕشگێڕانە و ئاواتی سەرکەوتنی خۆڕاگریی دادپەروەرانەی گەل، ئەوا نوسخەیەکتان لە بەرنامەی شوورای میللی بەرگری و حکوومەتیی کاتیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامیی ئێران لەگەڵ ئەم نامەدا بە مەبەستی ئاگاداریی هاونیشتمانانی خۆشەویستی کورد بۆ دەنێرم. ڕەجایە بە باس کردن لەسەر خاڵەکانی بەرنامە، کوردستانی خۆشەویست لە وەدەست هێنانی مافی مێژوویی خۆی لە چوارچێوەی ئەو بەرنامەدا ئاگادار بفەرموون. مەبەست قبووڵ کردنی ئەسڵی پیرۆزی خودموختارییە بۆ کوردستان لە چوارچێوەی سنووری پارێزراوی نیشتمانی ئازیزماندا.

هەروەها ئاگادارت دەکەم مەبەست لە هێنانی وشەی داخلی (نێوخۆیی) کە هێندێک جار بە دوای وشەی خودموختاریدا دێ، ڕاست بۆ تەئکید لەسەر پاراستنی ئێرانە بە تەواوی و هەروەها لە قاودان وبەرپەرچ دانەوەی تەبلیغاتی بێ شەرمانەی خومەینی لە دژی خۆراگریی ڕەوای خەڵکی کوردستانە، تا چیتر نەتوانێ ئەم خۆراگرییە شۆڕشگێڕانەیە بە جیاوازیی خوازی لە قەڵەم بدا. بەم هۆیە مەئموورییەت بە ئێوە دەدرێ تا بە دڵپاکیی تەواو ئەوپەڕی زەحمەتی خۆتان بۆ یەکگرتوویی هەموو هێزەکان و کەسایەتییە نەتەوەیی و گەلییەکان لە دەوری شوورابکێشن.

بە ئاواتی ڕووخانی هەرچی زووتری ڕێژیمی دژی گەلیی ئاخوندەکان و، بە هیوای هاوکاریی هەموو هێز و کەسایەتیی یە پێشکەوتنخواز و خەباتکارەکان

بەرپرسی شوورای نیشتمانیی بەرگری بۆ
رزگاری و سەربەخۆیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامی
مسعوود رەجەوی
١٣٦٠/٨/٣

بە دوای ئەو نامەیەدا دوکتۆر قاسملوو وەڵامێک بە کاک مەسعوود ڕەجەوی دەداتەوە ئەوەش دەقەکەی:

برای موجاهید مەسعوود ڕەجەوی، بەرپرسی شوورای نیشتمانیی بەرگریی بۆ سەربەستی و ئازادی و بەرقەراریی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامیی ئێران!

بە سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە،

بە دوای وتووێژێکی لەمەڕ شوورا و ئامانجەکانی و چلۆنایەتیی ئەو، بە لەبەر چاوگرتنی بەرنامەی شوورا و دەوڵەتی کاتیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامی ئێران کە بە ئیمزای هاوبەشی ئێوە و بەنی سەدر بلاو کراوەتەوە، وێڕای موافقەتی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ خاڵە سەرەکی و گشتییەکانی ڕاگەیەندراو و تەئکید لەسەر ئەسلی پیرۆزی خودموختاریی کوردستان، بەم شێوە هاتنە ناو شوورای میللی موقاوەمەت بە شێوەی ڕەسمی ڕادەگەیەنین. دیارە نوێنەری حیزبیش بۆ ئامادە بوون لە شوورادا بە جیاواز دەناسێنین.

بەجێی دەزانم سڵاوی گەرم و شۆڕشگێڕانەی برایانی پێشمەرگە و ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران پێشکەش بە موجاهیدە قارەمانەکان بکەن کە هەموو ڕۆژێ و هەموو سەعاتێک بە دانی خوێن حەماسە دەخوڵقێنن و مێژووی خەباتی شۆڕشگێڕانەی نیشتمانی ئازیز زیاتر لە پێشوو دەوڵەمەند دەکەن.

بە دڵنیابوون لە سەرکەوتن

سکرتێری
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
عەبدولڕەحمان قاسملوو
١٣٦٠/٨/٥

پاش وتووێژێکی زۆری دوکتور قاسملوو و دوکتۆر سادق لە پاریس لەسەر ئەم باسە، هەروەها ئاڵوگۆڕی چەند نامە بەر لە پێکهاتنی کۆنگرە، ئاگادارییەک لە ڕێکەوتی ١٣٦٠/٨/٢٦دا بە ناوی دەفتەری سیاسیی حیزبەوە بڵاوبۆتەوە کە ئەم دوو سێ حەوتوو مەودایەی نێوان ڕاگەیاندنی چوونە ناو شوورا لە لایەن دوکتۆرەوە و ڕاگەیەندراوی دەفتەری سیاسی لەم ڕێکەوتەدا نیشانەی ڕوونی نەخستنە بەر باسی مەسەلەکە لە

کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسییە.(*)

ئەوەش دەقی ئاگادارییەکە:

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران و ڕێکخراوی موجاهدینی خەڵک لەسەر ئوسوولی گشتیی پێکەوە هاوکاری کردن و پێکگەیشتن، حیزبی ئێمە بە شێوەی ڕەسمی چووە نێو شوورای میللی بەرگری بۆ سەربەخۆیی و ئازادیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامی.

دیارە نامەکانی نێوان دوکتۆر قاسملوو و کاک مەسعوود ڕەجەوی کە ئاڵوگۆڕ کراوە، بە جیاواز بڵاو دەکرێنەوە.

بێگومان ئەو یەکگرتنە بۆ حیزبی ئێمە و گەلی کورد و ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵک و، هەموو شۆڕشگێڕان و گەلانی سەرانسەری ئێران سەرکەوتنێکی مەزنە.

ئەم یەکگرتنە، هەلومەرجی ڕووخانی ڕێژیمی کۆنەپەرستی خومەینی باشتر ئامادە دەکا، ئەو بەرنامە سیاسییە ڕوونەی لە لایەن دەوڵەتی کاتیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامی پێشنیار کراوە، وەڵامدەری داخوازەکانی ئێستای جەماوەری ملیۆنیی خەڵکی ئێرانە.

هاونیشتمانان!

دەفتەری سیاسی خۆی بە بەختەوەر دەزانێ کە مزگێنی ئەم ڕێککەوتنە بدا بە گەلی کورد و هەموو گەلانی ئێران. هەروەها ئاگادارتان دەکەین کە تا چەند ڕۆژی دی ئەم ڕێککەوتنە بە درێژی بە ئاگاداریی گەلانی ئێران دەگا.

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

دەفتەری سیاسی

١٣٦٠/٨/٢٦

(*) هیچ کات بەر لەچوونی حیزب بۆ نێو شوورا لە پلینۆمەکاندا باسی ئەم مەسەلە نەکراوە و بە جیاوازیش لەگەڵ ئەندامانی ڕێبەری نەهاتۆتە گۆڕێ. دوای چوونی حیزب بۆ نێو شوورا، بۆ یەکەم جار لە ڕادیۆی موجاهید بیستراوە.

فەسڵی شەشەم

بەشی یەکەم

کۆنگرەی پێنج
(کۆنگرەی شەهیدان)

پاش ئەو بڕیارەی لە پلینۆمی پووشپەڕدا درابوو، وردە وردە کۆنفرانسی ناوچەکان و شارۆچکە و شارستانەکان گیران و نوێنەرانی ئەو ڕێکخراوانە لە هەموو بەشەکانی کوردستان هەڵبژێردران.

کۆنگرەی پێنج کە بە کۆنگرەی شەهیدان ناودێر کراوە، لە ڕێکەوتی پازدە تا هەژدەی مانگی سەرماوەزی ١٣٦٠ لە گوندی شیوەجۆی ناوچەی ڕەبەت بە بەشداریی ئەندامانی ڕێبەرایەتی و نوێنەرانی هەڵبژێردراوی کۆنفرانسەکان و ئامادەبوونی چەندین میوان پێکهات.

ئەو کۆنگرە کە لە هەلومەرجی دژواری شەڕ لە کوردستاندا و لە چیا و لە دنیای خەباتی چەکداری- سیاسیدا گیرا، تایبەتمەندیی خۆی هەبوو.

ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرە لە ڕاپۆرتی کۆنگرەکانی دیکە گەلێک جامع تر و پڕ نێوەرۆک تر بوو، ئاخر خەبات خۆی فێر دەکا، دەرس دەدا و دەبێتە کانگای تەجرەبە. تێکۆشانی حیزبیش لە هەموو بوارەکاندا زۆر زیاتر لە دوو ساڵی نێوان کۆنگرەی ٤ و کۆنگرەی ٥ بووە، بە تایبەتی لە پێوەندی لەگەڵ هەوڵ و تێکۆشان بۆ دیتنەوەی دۆستان و پێکهێنانی بەرە، هەروەها لە پێوەندی لەگەڵ کاری دیپلۆماسی لە دەرەوەی وڵات.

لە بەینی ئەم دوو کۆنگرەدا حیزب بۆ یەکەم جار دەفتەرێکی کاری لە پاریس دانابوو، یەکەم نوێنەریش کاک عەزیز ماملێ ئەندامی مشاوری کۆمیتەی ناوەندی لەوێ کاری کردبوو، کە تێکڕای کارەکانی دەرەوە سەرنج ڕاکێش بوون، هەر ئەوەش بوو بە هۆی ئەوە

ناوبراو ژمارەی یەکەم لە دەنگەکان بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی وەربگرێ.

لەم کۆنگرەدا جگە لە باس لەسەر ڕاپۆرت و پەسند کران، چاوێک بە بەرنامە و پێڕەودا خشێندراوەو ئاڵ و گۆڕی پێویستی تێدا کرا. بۆ یەکەم جار حیزب دروشمی رووخانی کۆماری ئیسلامی هەڵگرت.

هەروەها ڕێبەریەکی تازە هەڵبژێردرا کە بە تەرتیبی دەنگەکان پێیان درابوو، بریتی بوون لە:

عەزیز ماملێ، دوکتۆر قاسملوو، جەلیل گادانی، تەیفوور بەتحائی، ئەحمەد جاویدفەر، مامۆستا عەبدوللا حەسەن زادە، هاشم کەریمی، حەسەن شەرەفی، مستەفا شەڵماشی، حوسێن مەدەنی، دوکتۆر شەرەفکەندی، حەسەن ڕەستگار، فەتاح کاویان، عەلی کاشف پوور، بابا عەلی مێهر پەروەر، کەمال دەبباغی، مستەفا هیجری، ڕەحیم محەمەد زادە، سەعید کوێستانی، حەکیم ڕەزائی، موهەندیس ئاریائی، ئەمیر قازی، سەید ڕەسووڵ دیهقان، عبدالله بەهرامی، نەبی قادری.

جێگرەکانیش بریتی بوون لە:

سەید حەسەن هاشمی، تاهر عەلیار، ڕەحیم بەغدادی، شاپوور فیروزی، عەلی کتابی، عبدالله ئیبراهیمی، غەنی غەنی پوور، بهروز کورد ئەحمەدی.

لە یەکەم پلینۆمی دوای کۆنگرەش ئەم کەسانە بۆ مشاوری هەڵبژیردران:

ڕەحمان کاژەیی، عەزیم ئەفسەر. جەعفەر حەمیدی، حەسەن شیوەسەلی، غەفوور حەمزەیی، هومایون ئەردەلان، عەزیز لەحیمی.

زۆر بەداخەوە ڕۆژی ٢٢ی سەرماوەز هاوڕێ ئەحمەد جاویدفەر«کاک هەژار» ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و یەکێک لە فەرماندە ئەمەگناسەکانی پێشمەرگە لە شەڕێکی خوێناویی ناوچەکانی بەینی بانە و سەردەشت گیانی فیدای گەل کرد و شەهید بوو.

بە دوای کۆنگرەی پێنجدا بە هەڵسەنگاندنی وەزعی کۆمەڵایەتی و چاوەڕوانیی خەڵک بۆ پێ ڕاگەیشتنی زیاتری گیروگرفتەکانیان جگە لە کۆمیسیۆنەکانی تەشکیلات بە بەرپرسایەتیی دوکتۆر سادق، ماڵی بە بەرپرسایەتیی کاک مستەفا هیجری، ڕادیۆ و چاپەمەنی بەبەرپرسایەتی مامۆستا عبدالله حەسەن زادە، پێوەندییەکان و دەبیرخانە بە بەرپرسایەتیی دوکتۆر قاسملوو، کۆمیسیۆنێکی تازە بە ناوی کۆمیسیۆنی کاروباری کۆمەڵایەتی بە بەرپرسایەتیی جەلیل گادانی، ئەندامی دەفتەری سیاسی دامەزرا، کە

بەتێکرا دەبوو حەوت بەش بەڕێوەبەرێ و بە پێی ئایین نامەی خۆی کە دوای کۆنگرە بە پەسندی دەفتەری سیاسی گەیشت، ئەرکەکانی خۆی بەڕێوە دەبرد.

ئەم کۆمیسیۆنە پەروەردە و فێرکردنی کوردستان، بەشی قەزایی، بەشی شەهیدان، بەشی دەرمانی، بەشی شووراکان و بەشی ڕێگەوبان و بەشی زەوی وزاری دەگرتەوە.

بە شاهیدی خەڵکی کوردستان لە ماوەیەکی یەک دوو ساڵیدا بە باشترین شێوەی گونجاو گیروگرفتەکانی کۆمەڵی لە ناوچە جۆراوجۆرەکان حەل دەکرد. ئەم کۆمیسیۆنە و کارەکانی بە ئەندازەیەک جێگەی ڕەزامەندیی خەڵک بوون کە خەڵک لە هێندێک لە شوێنەکانی ژێر دەسەڵاتی ڕێژیمیش، ڕێگەچارەی ناکۆکییەکانی خۆیان لەم بەشەی حیزب داوا دەکرد.

بۆ هەموو ئەم بەشانە لە ماوەی چەند مانگدا سمیناری بەرین گیرا و بۆ هەر کام لە پێشنیارەکان و راوبۆچوونی بەشداران بە لەبەر چاوگرتنی قانوونەکانی پێشووی وڵات و هەڵسەنگاندنی هەلومەرج و هەروەها بە سەرنج دان بە بەرنامەی پێشکەوتنخوازانەی حیزب گەڵاڵەیەک ئامادە کرا، کە دوای پێداچوونەوەی دەفتەری سیاسی و پڕکردنەوەی کەم و کوورییەکان لایەنی یاسایی و ئایین نامەیی پەیدا دەکرد و بەڕێوە دەچوو.

گەڵاڵەی پەسندکراوی قەزایی، زەوی و زار، پەروەردە، شووراکان، شەهیدان و دەرمانی بە شێوەیەک تەنزیم کرابوون و بەڕێوە دەچوون کە ئێستاش لە زۆر شوێن وەک خۆی ماوەتەوە، خەڵک بۆ بەرژەوەندیی جەماوەر کەڵکیان لێ وەردەگرن.

بۆ ئەوەی بە پێچەوانەی گەمارۆی هەمەلایەنەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و خۆدزینەوەی لە دانی بوودجەی دیاریکراوی کوردستان و دابین کردنی ئیمکاناتی پێویست کارەکان لە لایەن حیزبەوە هەرچی باشتر بەڕێوە بچن، لە هەرکام لە بەشەکانی کە باس کران، دەورەی درێژخایەن لە لایەن پسپۆڕانەوە بۆ ئامادەکردنی کادری پسپۆڕ دادەندرا و تێکۆشەرانی بە ئیمان بە تایبەتی لاوە دڵگەرم ودەرس خوێن وکورد پەروەرەکانی کوردستان بە هەستی خاوێن و ئیستعداد و ئیمانی خۆیان بە باشی لە هەموو بوارەکان دا پاش تەواو کردنی سەرکەوتووانەی دەورە ئەرکی خۆیان بەڕێوە دەبرد.

بۆ وێنە لە ماوەی یەک دوو ساڵدا لە بەشی هەرە زۆری کوردستان شووڕای شار و گوند دامەزرا، زیاتر لە ٧٠٠ مامۆستا بۆ دەرس گوتنەوەی زمانی کوردی و باقی دەرسەکان بۆ پێ ڕاگەیشتنی نزیکەی ١٢٠٠٠ قوتابی بە تایبەتی لە گوندەکاندا پەروەردە کران،

دەیان کادری دەرمانی لە ژێر دەستی دوکتۆرەکانی کورد و چەند کەسێکی خاریجی بۆ پێ ڕاگەیشتنی دوو سێ نەخۆشخانە و هەژدە دەرمانگای شۆڕش، دەیان کادری قەزایی خاوەن هەستی بەرپرسایەتیی پەروەردە کران.

کێشەی زەوی و زار کە لە سەرەتای شۆڕشدا وەزعێکی نالەباری پەیدا کردبوو، خرایە نێو چوارچێوەیەکی ئوسوولی و قانوونی ولە بەشی زۆری کوردستان بە پێی وەزعییەتی تایبەتی هەر ناوچەیەک زەوی زیاتر لە حەدی نیساب بە نێو ڕەشایی و جووت بەندە کەم زەوییەکاندا بەش کرا.

بەڕێوەچوونی یاسای گشتیی و قانوونی سزا لە بەندیخانەکانی حیزبی بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ ڕێژیمەکانی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامیدا بەراورد ناکرێ.

پێوەندیی مرۆڤانە و جوامێرانە لەگەڵ بەندییەکان بە شێوەیەک بوو کە بە دەیان کەس دوای ئازاد بوونیش، لە سەفی پێشمەرگایەتی و شۆڕشدا جێی خۆیان دەکردەوە.

کەم نین ئەو کەسانەی کە بەم شێوە هاتوونە ریزی شۆڕش و گیانیشیان بەخت کردوە.

بە سەدان کیلۆمەتر ڕێگا لە ناوچە شاخاوییەکان لە لایەن شۆڕشەوە بۆ ئاسان بوونی هاتوچۆی گوندەکان لە ناوچە جۆراوجۆرەکان کێشراوە و چەند پردی گرینگ دروستکران یان چاک کراونەوە وەک پردی قەڵاتاسیان و...

بە دوای چوونی حیزب بۆ نێو شووڕای میللی بەرگری لە ماوەی دوو مانگی ڕێبەندان و ڕەشەمەی ١٣٦٠دا، شوورا جەلەسە ڕەسمییەکانی خۆی بە بەشداریی هەموو حیزب و ڕێکخراو و کەسایەتییەکانی ئەندامی شوورا دەست پێکرد. شوورا لە ماوەیەکی کورتدا توانی سێ سەنەدی گرینگ پەسند بکا»

یەکەمیان سەبارەت بە ئەرکەکانی دەورەی ئاڵ و گۆڕی پێویستی دەوڵەتی کاتی بوو.

دووهەمیان بەڵگەی پێڕەوی شوورا بوو.

سێهەمیان ئەرکە سەرەکییەکانی دەوڵەتی کاتی بوو.

پەسند کرانی ئەم سێ سەنەدە هەنگاوێکی گرینگ و ئاشکرای شوورا بوون کە بڕوای خەڵکی بە شوورا و هەروەها بڕوای حیزبی دێموکراتی کە تازە ببووە ئەندامی شوورا، زیاترکرد ئەم سێ سەنەدە بە تەواوی لە ڕۆژنامەی ژمارە ٨٣ی «کوردستان» دا چاپ کراون.

لەم ماوەدا و هەروەها دواتر بۆ بەشداری لە کۆبوونەوەکانی شوورادا بۆ ماوەی چەند مانگ یا دوکتۆر قاسملوو یا دوکتۆر سادق بەشدار دەبوون، جگە لەوان کاک صارم الدین صادق وەزیری وەک کوردێکی دڵسۆز لە تەسویبی ئەم بەڵگانە و بەڵگەی تایبەتیی پرۆژەی خودموختاریی کو ردستاندا تێکۆشانی بەرچاوی هەبوو. لەم بوارەدا دوایەش هاوکاریی باشی کاک عەزیز ماملی نوێنەری حیزبی کرد کە ماوەیەکی زۆر بە ناوی پەرویز لە لایەن حیزبەوە بەرپرسی دەفتەری حیزب لە پاریس و لە کۆبوونەوەکانی شوورادا بوو.

پاشانیش هەتا حیزب لە شوورادا ما، بڕیار درابوو نوێنەری حیزب لە ئورووپا کە کاری دەفتەری حیزبی لە پاریس بەڕێوە دەبرد وەک نوێنەری حیزب لە کۆبوونەوەکانی شووراشدا بەشداری بکا.

قارەمانەتیی پێشمەرگەکان لە ساڵی ١٣٦٠دا بە گوێرەی پێویست لە زۆر شوێن دەرکەوت و کۆڵنەدەرانە دژی هێرشکەران شەڕیان کرد. ئەوەش چەند نموونە لە عەمەلیاتەکانی ساڵی ١٣٦٠:

هەوشار

١٣٦٠/٨/١١ پێشمەرگەکانی هێزی شەهیدانی هەوشار، تەقەیان لە هێلیکۆپتەرێکی دوژمن کرد و خستیانە خوارەوە. لە ئاکامدا ٦ کەس لە سەرنشینەکانی کوژران.

هەر لەو ڕۆژەدا ماشینێکی ئەرتەشی کەوتە سەرمین و ٩ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران. دیسان هەر لەو ڕۆژەدا دەستەیەکی دیکە لە پێشمەرگەکانی ئەو هێزە دەچنە نێو شاری شاهیندژ و پەلاماری ناوەندی سوپای پاسداران لەو شارەیان دا، کە لە ئاکامدا دوو دەزگا ماشێنی دوژمن خراپ کرا و ٢٢ بەکرێگیراویش کوژران.

کرماشان

١٣٦٠/٧/٢٦ پێشمەرگەکانی هێزی بێستوون و هێزی زرێوار، مۆڵگەکانی دوژمنیان لە گوندی لۆن و دەوروبەر دایە بەر پەلاماری شێرانە، لە ئاکامدا ٤٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران و ژمارەیەکیش بریندار بوون.

بۆکان ١٣٦٠/٨/٣ پێشمەرگەکانی هێزی بەیان و هیزی پێشەوا لە چالاکییەکدا

مۆڵگەی دوژمنیان لە بەرزاییەکانی گوندی حوسێن مامە دایە بەر پەلامار و دوای شەڕێکی قارەمانانە ئەو مۆڵگەیان دەست بەسەردا گرت. لە ئاکامدا ٢٧ کەس لە ئەفرادی مۆڵگەکە کوژران و هەموو کەل و پەلی مۆڵگەکەش کەوتە دەست پێشمەرگەکان. ٦ سەربازیش بە دیل گیران. لەو شەڕە قارەمانانەیەدا ٥ پێشمەرگەی حیزب شەهید بوون.

مەریوان

١٣٦٠/٨/١٢ پێشمەرگەکانی هێزەکانی زرێوار، شەریف زادە و شاهۆ لە چالاکییەکی هاوئاهەنگدا ٢ مۆڵگەی دوژمنیان لە مارانی و دەرگاگا دەست بەسەردا گرت. لەو چالاکییەدا ٣٥ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران، نەفەرێکیش بە دیل گیرا.

سنە

١٣٦٠/٨/١٦ پێشمەرگەکانی هێزی شەریف زادە پردی نێوان قروە- دهگلان- یان لە قورنج تەقاندەوە. هەر لەو ڕۆژەدا پێشمەرگەکان لە عەمەلیاتێکی دلێرانەدا بە گەرەکی کەڵکە جاری نێو شاری سنە و بە کوشتنی دوو نیگابانی مۆڵگەی ئەو شوێنە، توانیان دەست بەسەر مۆڵگەکەدا بگرن و ١٣ کەس بە دیل بگرن و هەموو چەک و چۆڵەکانیان کەوتە دەست پێشمەرگەکان.

لە یازدە تا حەڤدەی مانگی جۆزەردانی ١٣٦١ دووهەم پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی گیرا، لەم کۆبوونەوەدا بە داخەوە سێ هاوڕێی کۆمیتەی ناوەندی جێگایان خاڵی بوو، یەکیان، شەهید هەژار(ئەحمەد جاویدفەر) بوو کە هەر لە سەرماوەزی ساڵی ١٣٦٠دا لە شەڕەکانی ناوچەی بانە شەهید بوو، لەم پلینۆمەدا کاک بهروز کورد ئەحمەدی کە پێشتر جێگر بوو، لە جێگەی کاک هەژار بە زۆربەی دەنگ بوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. دووهەم کاک کەمال دەبباغی بوو کە لە کرماشان لە لایەن دوژمنانی گەل و بەکرێگیراوانی ڕێژیم گیرابوو. سێهەم کاک تەها حەق تەڵەب ئەندامی مشاوری کۆمیتەی ناوەندی بوو کە لە تاران دەستگیر کرابوو.(*)

لەم پلینۆمەدا کە قەرار بوو باسێکی بە کەڵکی سیاسی بکرێ، بە شێوەیەکی دیکە لە

(*) بەداخەوە دووساڵ دواتر هەردووکیان لە سێدارەدران.

لایەن دوکتۆر قاسملووەوە هاتە گۆڕێ. هەر ئەم باسە کە لەوێ هاتە گۆڕ، بوو بە بناغەی کورتە باس لەسەر سوسیالیزم کە بە راستی لە ڕوانگەی حیزبێکی دیموکراتەوە شتێکی زیادی بوو، چەند ساڵ دواتریش بە دوای کۆنگرەی شەشدا زیانێکی زۆری بە حیزب گەیاند کە لە شوێنی خۆیدا باسی دەکەین.

لە ڕێکەوتی ۱۹۸۲/۷/۲ واتە لە مانگی پووشپەڕی ۱۳۶۰دا پاش ئەوەی رێکخراوی رزگاریخوازی فەلەستین لە لوبنان کەوتە ژێر زەختێکی گرانی ئیسرائیلەوە و قەرار درا فەلەستینیەکان لوبنان چۆڵ کەن، لە لایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبەوە، نامەیەک بۆ یاسر عەرەفات نووسرا و بە پێی ئەم نامە لە سازمانی رزگاریخوازی فەلەستین گێردرایەوە کە ئەگەر لەسەر ۲۲ دەوڵەتی عەرەب هیچیان ئامادەنین جێگە و شوێن بدەن بە سازمانی رزگاریدەری فەلەستین، دەتوانن بێنە کوردستان.

ئەو پارەگرافەی ژێرەوەش بەشێک لەم نامە گەرم و گوڕەی حیزبە:

«بەڵام ئەگەر خوای نەخواستە پێویستی بەوە هەبوو کە هێزەکانی شۆڕشی فەلەستین خاکی لوبنان بەجێ بێڵن، ئێمە بە جیددی لە ئێوە داوا دەکەین چەک کران قبووڵ مەکەن، ئێمە هەر لە ئێستاوە ئامادەیی خۆمان و گەلی کورد لە کوردستانی ئیران بۆ پێشوازی لە خەباتگێرانی فەلەستین دەردەبرین. بۆ ئاگاداریشتان ناوچەی رزگارکراو لە کوردستانی ئێران شەش قاتی تەواوی ئاخی لوبنانە. ئەو بەشە لە خاکی کوردستان و گەل و حیزبەکەمان ئامادەی لە باوەش گرتنی ئەم خەباتکارانەن، تا کاتێک بە سەرکەوتوویی دەگەڕێنەوە سەرزەمینی فەلەستینی ئازیز».

هەر لە مانگی پووشپەڕی ۱۳۶۱دا بە دوای دانیشتنێکی دوو قۆڵیی رێبەرایەتیی حیزب لەگەڵ ئەندامانی رێبەریی رێکخراوی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران(کۆمەڵە) قەراردادێکی هاوکاریی دوو قۆڵی ئیمزا کرا کە دەقی ئیعلامیە هاوبەشەکە لە ژمارە ۸۵ی «کوردستان» دا چاپ کراوە.

لە مانگی خەرمانانی ۱۳۶۱دا دوژمن گەلاڵەیەکی هێرشی بەربن و هەمەلایەنەی ئامادە کردبوو، لە نیوەی دووهەمی مانگدا خەریکی پیادە کردنی ئەم گەلاڵەیە بوو، بە ئیمکاناتی زۆرو زەوەند و چەکی مودێرنی هەمە چەشنە پەلاماری کوردستانی دا.

رێبەریی حیزب کە ئاگاداری ئەم بڕیارەی رێژیم بوو، هاورێیانی دەفتەری سیاسی و ئەندامانی ئامادەی رێبەرایەتیی بۆ بەڕێوەبردنی میتینگی سیاسی بەسەر ناوچەکان،

دابەش کرد، هەر کام لەوان لە ناوچەکاندا بە دانی میتینگ و بەیانی راستییەکان، نیەتی چەپەڵی رێژیمیان لێک دەداوە و خەڵکیان بەسیج دەکرد و زەمینەی خۆسازدانی تازەی خەڵک و پێشمەرگەیان ئامادە دەکرد.

بە بۆنەی ئەم هێرشە دڕندانە، سکرتێری حیزب پەیامێکی بۆ خەڵکی کوردستان لە رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران خوێندەوە، لەم پەیامەدا وێڕای لەقاودانی بەرنامە و گەلاڵە و نییەتە خراپەکانی رێژیم، گوتی:

«خومەینی بەرامبەر بە گەلی کورد کینەی لە دڵدایە، چونکە دیموکراسی و ئازادییان دەوێ. خومەینی بە قەددەر ترسانی جنۆکە لە بسم الله، لە ئازادی دەترسێ.

لەبەر ئەوەی دەزانێ بەر قەرار بوونی ئازادی لە ئێران لە حوکمی نەمانی رێژیمی کۆنەپەرستی خومەینی دایە. خومەینی دەزانێ کە وەدی هاتنی خودموختاری یانی نەمانی زۆرداریی ویلایەتی«فقیە» و لە نێوچوونی کۆڵەکەی رێژیمی خومەینی. بۆیە خومەینی خوازیاری نابوودیی گەلی کوردە. هەر بۆیەش شەڕی خومەینی لەگەڵ گەلی کورد شەڕی مان و نەمانە.

لە بەرامبەر ئەم هێرشە دڕندانەیەدا تەنیا رێگایەک هەیە، ئەویش راوەستان لە بەرامبەریاندا و خۆڕاگرییە و هێرشە لە بەرامبەر هێرشەکانیاندا.

هەر لەبەر ئەوەی کە دەفتەری سیاسی حیزبی دیموکراتی کوردستان بڕیاری دا لە رۆژی بیستەمی خەرمانان تا بیستی رەزبەری ۱۳۶۱ وەک مانگی دیفاع لە ئازادی و هەرمانی گەلی کورد رابگەیەنێ. هەروەها دەفتەری سیاسیی حیزب بڕیاری دا ستادی فەرماندەیی هێزی پێشمەرگە پێک بێنێ تا بەڕێوەبەری کاروباری بەرگری لە کوردستان وەئەستۆ گرێ.

هەروەها بۆ گەیشتن بە سەرکەوتن پێویستە ئەم دە خاڵانەی خوارەوە بەڕێوە بەرن، کە ئێمە کورتەیەک لە هەر کام دێنین:

۱- هەموو خەڵکی کوردستان لە گشت ناوچەکاندا بۆ دیفاع لە ئازادی و شەرەفی خۆیان بەسیج بکرێن، کچ وکوڕ، ژن و پیاو، گەنج و پیر هەموو پێکەوە دەبێ لەم دیفاعەدا بەشدار بن.

۲- هەر ئینسانێکی بە شەرەف و ئازادیخواز کە چەکی پێ هەڵدەگیرێ، دەبێ دەست بداتە چەک و دیفاع لە نامووس و شەرەفی خۆی و ئازادیی وڵاتەکەی بکا.

۳- مەسئوولان و ئەندامانی حیزب دەبێ هەموو کاتێک لە نزیک سەنگەری پێشمەرگە و

مەیدانی شەڕدا بن و پشتی جەبهە لە باری تەداروکاتەوە دابین بکەن.

٤- کادرەکانی حیزبی لەهەر بەشێک کار دەکەن، چ کۆمەڵایەتی بێ، چ تەشکیلاتی و هی دیکە، دەبێ هێز و ئیمکانی خۆیان بۆ جەبهە و بەهێزترکردنی جەبهە تەرخان بکەن.

٥- ئەندامانی هێزی بەرگریی میللی، دەبێ بە شێوەیەکی ڕێکوپێک و لە ژێر ئەمری فەرماندەرەکانی خۆیاندا لەگەڵ هێزی پێشمەرگە هاوکاری بکەن و ئەو ئەرکەی بۆیان دیاری دەکرێ، دەبێ بەجێی بگەیەنن.

٦- هێزی پێشمەرگە دەبێ تاکتیکی پەلامار بردن بەکار بێنێ و ڕێگا و مۆڵەت نەدا کە دوژمن هێزی خۆی کۆ بکاتەوە و پێشڕەوی بکا.

٧- خەڵکی هەموو گوندەکانی کوردستان دەبێ شەوانە کێشکی گوندی خۆیان بکێشن و ئەوپەڕی وریایی بەرامبەر بە جاسووسەکان و بە کرێگیراوانی دوژمن نیشان بدەن. شووراکانی دێ دەبێ سەرپەرستی ئەم کارە بکەن.

٨- ئەندامانی یەکیەتیی لاوان، دەبێ وەک جاران لە ریزی پێشەوەی دیفاع لە ئازادیدا بن و لە هەموو بارێکەوە یار و یاریدەدەری ڕێکخراوی حیزب و هێزی پێشمەرگە بن.

٩- مامۆستایانی ئایینی دەبێ خەڵکی تێ بگەیەنن کە خومەینی بە ناوی ئیسلام کارێک دەکا کە هیچ کافرێک نەیکردووە. پێویستە جینایەتەکانی ڕێژیمی خومەینی بۆ هەموو خەڵک روون بکەنەوە.

١٠- مامۆستایانی شۆڕش لە مانگی دیفاع لە ئازادیدا دەبێ کاری کادرێکی شۆڕشگێڕ بکەن، لە باری فیکرییەوە خەڵکی ڕێنوێنی بکەن و بەکردەوە لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵکی زەحمەتکێشدا بن.

هاونیشتمانانی خۆشەویست!

جەماوەری کوردستان دەبێ هەموو توانا و ئیمکاناتی خۆیان بنێنە ئیختیار بەرەکانی شەڕ. هەموو شت بۆ بەرە و هەموو ئیمکانات بۆ سەنگەرەکان، دروشمی ئەوڕۆی سەرانسەری کوردستانە.

هەر بەم بۆنەوە لە کۆمەڵەش داوا دەکەین کە لە بەڕێوەبردنی ئەرکی پیرۆزی بەرگری لە ئازادیی کوردستاندا بەشداری بکا و لەم هەلومەرجە ئاستەمەدا بەشی خۆی لەم بەرپرسایەتییە مێژووییە باوێ.

لە هەموو ڕێکخراوە شۆڕشگێڕەکانی ئێرانی، لە ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران و ڕێکخراو و کەسایەتییەکانی ئەندامی شوورای میللی بەرگری و هەموو هێزە میللییەکان داوا دەکەین کە ئەرکی شۆڕشگێڕیی خۆیان سەبارەت بە گەلی زۆر لێکراوی کورد بەجێ بگەیەنن.

هاونیشتمانانی بەڕێز!

وەرن هەموومان بەیەکەوە بە خوێنی ڕۆڵەکانی شەهیدی گەل کە گیانی خۆیان بەخت کردووە، سوێند بخۆین کە تا سەرکەوتنی یەکجاری ڕێگەیان درێژە بدەین». (*)

با وەبیر بێنینەوە کە بەداخەوە ماوەیەک پێش ئەو شەڕە ڕۆژێک سەید ڕەسووڵ دێهقان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و فەرماندەری ئەو کاتی هێزی ئاوارە، چۆتە دەفتەری سیاسیی حیزب، لەگەڵ دوکتۆر قاسملوو و جەلیل گادانی دانیشتووە و گوتوویەتی حەسۆ میرخان دەڵێ حەز دەکەین میحوەری پیرانشار سەردەشتمان بۆ چۆڵ کەن و ئێمە بێینە ناوی، ئەگەریش بۆمان چۆڵ نەکەن، ئێمە بە زۆر دەیگرین!

بڕوای خۆشی بە لەبەر چاوگرتنی وەزع و ئەو بوختانانەی ساڵی پێشتر بۆی هەڵبەسترابوو، دەربڕیوە و گوتوویە ئەگەر بیاندەینێ و خوێن نەڕژێ، باشترە. بەڵام دوو هاوڕێی ئامادە ئیرادی لێ دەگرن و دەڵێن شتی وا نابێ و ئێمە لە خاکی خۆمان دیفاع دەکەین و چیدی مەجال نادەین لە خاکی خۆشماندا شەڕمان پێ بفرۆشن.

بە راستی ئەوکات کە هێرشەکەش کرابوو، سەید ڕەسووڵ سەرەڕای ئەوەی پیاوێکی ئازا بووە وێدەچێ بە خاتری حورمەتێکی تایبەتی کە بۆ سەرۆک بارزانی بەتایبەتیی دوای فەوتی و هەروەها بۆ بنەماڵەی بارزانی هەیبووە، ئەو جۆرەی کە پێویست بووە لە جەبهەکەدا شەڕی نەکردووە. (**)

زۆر بەداخەوە لەم بەرەیەشدا وەک باکووری کوردستان و مەریوان، ئەفرادی پارتی بە بەربڵاوی بەشدارییان لە شەڕدا کردووە، دوایەش لە چەند شوێنی ئەو ناوچەیە پایگایان داناوە.

(*) وەرگیراوە لە ڕۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ٨٦.

(**) لەو پلینوەکەیدا لەمانگی سەرماوەرزدا دوای شەڕەکە لە ئالان گیرا نووسەری ئەم دێڕانە جەلیل گادانی کە بەرپرسی ئەو بەرەیەی شەڕ لە مانگی دیفاع و هێرش بوو بەتوندی ڕەخنەی لە کاک حوسێن مەدەنی بەرپرسی کۆمیتەو ڕێکخراوی پیرانشارو خوالێخۆشبوو سەید ڕەسوولی گرت کە بەهیچ شێوەیەک خۆیان نەگرت و بەدرێژایی شەڕەکە لە ریزی پێشەوەی هەڵاتووان بوون.

هەر لە گەلاوێژ و خەرماناندا لەگەڵ ئەم هێرشە بەربڵاوەی ڕێژیم و هاودەستەکانی، بە سەدان بنەماڵەی کوردپەروەر، بە تایبەتی بنەماڵەکانی کادر و پێشمەرگەکانی حیزب دەکەونە بەر زەخت و زۆر، بۆ شارەکانی باشووری ئێران دوور دەخرێنەوە، بە هەزاران ئەندام و لایەنگری حیزب و ڕێکخراوەکانی دیکە لە کوردستان دەگیرێن و ڕەوانەی بەندیخانەکان دەکرێن.

لەم پێوەندییەدا بەیاننامەیەک بە ناوی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە ڕێکەوتی ١٣٦١/٦/٣ دەردەچێ کە لەوێدا لە هەموو ڕێکخراوە دیموکراتیکەکانی ئێران و جیهان، ڕێکخراوی دیفاع لە مافی مرۆڤ و لە کەسایەتییە ئازادیخواز و مرۆڤ دۆستەکان داوا دەکرێ پێشی ئەم جینایەتانەی ڕێژیم کە گەیشتوتە ڕادەی ژینوساید و تواندنەوەی گەلی کورد، بگرن و لە بەرامبەر ئەم هەموو تاوانانەی ڕێژیم بێدەنگ نەبن و ئەم ڕێژیمەی سەدەکانی نێوراست و کردەوە دژی ئینسانییەکانی لە قاو بدەن.

سەرەڕای ئەم هەموو زەخت و شەڕ و هێرشانەی کەوتبووە سەر گەلی کورد و حیزبی دیموکرات، دیاردەیەکی ڕووناکی دەر بۆ یەکەم جار لە خەباتی نیو سەدەی ڕابردووی گەلی کورددا هاتە گۆڕێ. ئەویش ئەوە بوو کە لەسەر بنەمای دۆستایەتییەکی گەرم کە بە زەحمەتێکی زۆری هێندێک لە هاوڕێیانی دوو لایەنی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان و حیزبی دیموکرات لە نێوان ئەم دوو هێزە سەرەکییەدا پێک هاتبوو، لەسەر داوای حیزب، یەکیەتیی نیشتمانی هێزێکی زۆری لە پێشمەرگەکانی خۆی بە مەبەستی دیفاع لە بەرامبەر ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و هاوکاری و هاوخەباتی لەگەڵ حیزب هێنایە مەیدانەوە، تەنانەت مام جەلال خۆشی هاتە ناوچەی سوێسنایەتی، لە گوندی مەزرا لە لایەن دوکتۆر قاسملوو سکرتێری حیزب و جەلیل گادانی ئەندامی مەکتەبی سیاسی و بەرپرسی ئەم بەرە لە شەڕی داسەپاوەوە پێشوازیی لێکرا. دوایەش بۆ ماوەی دوو سێ مانگ بۆ سەرپەرستی و ڕێنوێنی فەرماندەرەکانی پێشمەرگە لە دەشتی ساوان مایەوە.

ئەم کارە گرینگە و تێکەڵ بوونی خوێنی زیاتر لە بیست پێشمەرگەی شەهیدی یەکیەتی لەگەڵ خوێنی پێشمەرگەکانی دیموکرات وبریندار بوونی دەیان کەسی ئەم هێزە کە بە هێزی پشتیوان ناسراوە، دۆستایەتییەکەی زۆر بەهێزتر کردو بۆ ڕۆژانی دوایی هیوا بەخش بوو.

لە مانگی سەرماوەزی ١٣٦١دا سێهەمین پلینۆمی دوای کۆنگرەی پێنج لە گوندی

مەزرێی ئالانی سەردەشت گیرا. ئەم پلینۆمە هەم لە مەر باسەکانەوە، هەم لە بواری بڕیاردان دا بە تایبەتی دوای ئەم هەموو شەڕە قارەمانانەی لە وەڵامی هێرشی دوژمندا کرابوون، یەکێک لە گرینگترین پلینۆمەکانی ئەم چەند ساڵەی دوایی بووە.

لە ڕاستیدا بەتینتر کردنی ئاگری شۆڕش و گرینگی دان بە کاری نیزامی و ڕێکخراوەیی و سازماندانەوەی نوێی وەزع لە قووڵایی کوردستاندا و درێژەدان بە بەربەرەکانی دژی ڕێژیم لەم پلینۆمەدا بە جیددی هاتنە گۆڕ.

دابەش کردنەوەی کارەکان و لەم پێوەندییەدا بەش کردنی دەفتەری سیاسی بە ژمارە١ و ژمارە ٢ بۆ ماوەی نزیک بە ساڵێک، دەفتەری سیاسیی ژمارە یەک بەرپرسایەتیی جەلیل گادانی ئەرکی بەڕێوەبردنی کارەکانی لە ناوەند و باکووری کوردستان بە ئەستۆوە گرت و دەفتەری ژمارەی ٢ بە سەرۆکایەتیی دوکتۆر قاسملوو، سەردەشت و بانە و باشووری کوردستانی لە ئەستۆ بوو.

هەلومەرجی خەبات بە ڕادەیەک توند بوو هێرشی دوژمن لە هەموو لایەکەوە ئەوەندە بە تەوژم بوو کە دەفتەری سیاسیی ژمارە ١ حاڵەتێکی گەڕۆکی پەیدا کردبوو و لە ماوەی ئەم یەک ساڵەدا چەندین جار جێگای گۆڕی، هەروەها دەفتەری سیاسیی ژمارە ٢ پاش ٧-٨ مانگ لە ئالان کۆچی کرد و چووە گەلاڵەی کوردستانی گەرمیان لە ناوچەی شینکایەتی.

لە پلینۆمی سێهەمدا لەسەر وەزعی سیاسی و نیزامی کوردستان بە درێژی باس کراو هێرشەکەی چەند مانگی پێش پلینۆم و، بەشداریی هێزی پشتیوان هاتە بەر باس و لە خاڵە لاواز و بەهێزەکان کۆڵدرایەوە.

لە باسە سیاسییەکەدا ڕێژیمی خومەینی بە ڕێژیمێکی پڕ قەیران و شەڕ خواز ناسرایەوە کە تۆوی قەیرانی هەمەلایەنەی لە هەموو شوێنی ئێراندا چاندووە و هیچ بەرنامەیەکیشی بۆ ڕزگاری لەم قەیرانانە نییە و ئەم کارەشی لە تواناد‌ا نییە.

پلینۆم ڕێگەی دەرچوونی وڵاتی لەم قەیرانانە لە ئالترناتیوێک دا دەدی کە شوورای میللی بەرگری دابەزاندنی ئەوی وەئەستۆ گرتبوو. پلینۆم پێشی وابوو شوورا بۆ جێ بەجێ کردنی ئەم بەرنامە دەبێ تووده‌ی خەڵک و جەماوەر هان بدا.

لەسەرەتای مانگی ڕێبەندان بە بۆنەی ڕۆژی دامەزرانی یەکەم کۆماری کوردستان پێشمەرگەکانی هێزی پێشەوا بە دارشتنی گەلاڵەیەکی ڕێکوپێک زەبری کاریگەریان لە

دوژمن دابوو، بە کرێگیراوانی ڕێژیم کە لە وەڵام دانەوە بە پێشمەرگەکان عاجز بوون، لە ڕۆژی شەشی ڕێبەندان پەلامارێکی دڕندانەیان بردە سەر خەڵکی بێ دیفاعی گوندەکانی قەرەگۆل، سەوزی و سەرچنار و بەو پەڕی دڵڕەقی و دڵڕەشی بە شێوەیەکی دڕندانە خەڵکی ئەم ئاواییانەیان قەڵاچۆ کرد و ماڵ و منداڵ و تەنانەت ماڵات و تفاقیشیان ئاور تێ بەردا.

لە قەرەگۆل ١٨ کەس، لە سەوزی ٩ کەس بەهۆی پاسدارانی خومەینی کوژران و زۆر کەسیش بێ سەروشوێن چوون. بەم شێوە جارێکی دی کوشتاری بە کۆمەڵی ژن و منداڵ و بەساڵ داچووانی قارنێ، قەڵاتان، ئیندرقاش، سەروکانی، کانی مام سەیدە و دەیان گوندی دیکە و ئیعدام و کوشتارە بە کۆمەڵەکانی شارەکانی سنە، سەقز، بانە، و مەهابادا وەبیر خەڵک هێنایەوە.

ئاخر ڕێژیم بۆ پاراستنی دەسەڵاتی خۆی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زەختی زیاتری دەخستە سەر خەڵک، گرتن و ئەشکەنجەدان و کوشتنی بە کۆمەڵ، ئیعدام، تەبلیغاتی پڕ لە درۆ و دەلەسە، ریاکاری، کەڵکی خراپ وەرگرتن لە هەستی ئایینی خەڵک، تەماع وەبەرنان و، خەرج کردنی پارە بۆ بەکرێ گرتن و زۆر کردنی جاش لە بەرنامەی ڕۆژانەیدا بوو.

گیانبازیی پێشمەرگە فیداکارەکان زیاتر و زیاتر دەبوو، ئەوەش چەند نموونە لە عەمەلیاتی ئەو ڕۆڵە گیان لەسەر دەستانە لە ساڵی ١٣٦١دا:

پیرانشار

١٣٦١/٨/١٣ پێشمەرگەکانی حیزب بە هاوکاریی هێزی پشتیوان پەلاماری مۆڵگەی دوژمن لە قەبری حوسێن یان دا کە ژمارەیەک لە ئەفرادی دوژمن لە نێو مۆڵگەکەدا کوژران. دوای ماوەیەک هێزێکی زۆری دوژمن لە ژێر ئاوری تۆپخانەدا بۆ پشتیوانی کردن لەو مۆڵگەیە دێتە مەیدانی شەڕ، کە پێشمەرگەکان زۆر ئازایانە لێیان ڕادەپەڕن و تەلەفاتێکی قورسیان لێ دەدەن. لەو شەڕە دلێرانەیەدا زیاتر لە ٢٠٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران یان بریندار بوون. هەروەها یەک فەروەند تانک و ١٣ دەزگا ماشینی دوژمن لە لایەن پێشمەرگەکانەوە لەبەریەک بڵاو کران و چەک و چۆڵێکی بەرچاویش کەوتە دەست پێشمەرگەکان. لەو شەڕەدا ٢ پێشمەرگەی تێکۆشەر شەهید بوون.

کرماشان

١٣٦١/٨/٣ هێزە داگیرکەرەکانی ڕێژیم لە ژێر ئاوری توندی تۆپخانەدا، بەرزاییەکانی «شیرین سوار» داگیر دەکەن پێشمەرگەکانی هێزی بێستوون بۆ ڕاوانی ئەو هێزەی دوژمن دەست بەکار دەبن. دوای ١٨ سەعات شەڕی قارەمانانە، سەرەنجام ئەو بەرزاییانە لە هێزەکانی دوژمن دەستێننەوە. لەو شەڕە سەختەدا سەرجەم ٧٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن دەکوژرێن و زیاتر لە ١٥٠ کەسیش بریندار دەبن. کەلاکی ٣٠ کەس دەکەوێتە دەستی پێشمەرگەکان. لە گەرمەی ئەو شەڕەدا دەزگایەک توبوتای پڕ لە تەقەمەنی دەکەوێتە سەر مین و دەتەقێتەوە، لەو تەقینەوەیەش دا ١٠ کەس لە ئەفرادی ڕێژیم دەکوژرێن، هەروەها چەک و چۆڵێکی زۆر دەکەوێتە دەست هێزی پێشمەرگە.

لەو شەڕەدا دوو پێشمەرگەی حیزب بە ناوەکانی محەممەد گودەرزی و تەیب حەیاتی شەهید دەبن.

بۆکان

١٣٦١/١١/٥ پێشمەرگەکانی حیزب لە چالاکییەکی کەم وێنەدا لە ژێر ناوی «تۆڵەی گەورە» لەسەر جادەی میاندواو- بۆکان، گوردانی نموونەی ٨٠١ی شیراز، کە ٥٣ دەزگا ماشین بوو، وەبەر پەلاماری شێرانەی خۆیان دەدەن و لە ماوەی ٣/٣٠ سەعاتدا ئاداری بەسەر پادارەوە ناهێڵن. لەو چالاکییەدا ٤٢ دەزگا ماشین لەبەر یەک بڵاو کران، زیاتر لە ١٠٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژران کە لاشەی ٤٧ کەس کەوتە دەستی پێشمەرگەکان و ٦ کەسیش بە دیل گیران. ٦ دەزگا ماشێنی مینیبووسیش کەوتنە دەست پێشمەرگەکان کە لەگەڵ ئەسیرەکان ئازادیان کردن.

لەو شەڕە دلێرانەیەدا چەک وچۆڵێکی زۆر کەوتە دەست هێزی پێشمەرگە کە تەنیا وەک نموونە ئیشارە بە بەشێکیان دەکەین:

پەدافەندی هەوایی، ١ قەبزە- ئارپی جی٧، ١٤ قەبزە تفەنگی ١٠٠ م م، ١ قەبزە- تفەنگی ٨١ م م، ١ قەبزە تفەنگی ٥٧ م م، ٢ قەبزە- خومپارەی ٨١ م م، ٢ قەبزە- کالیبر ٥٠، ٥ قەبزە- مووشەکی تاو، ٥ قەبزە- ئەنواعی تفەنگ، ٤٥ قەبزە- تیرباری ژ ٣، ١٨ قەبزە- دەمانچە، ١٥ قەبزە- بێ سیم، ٨ دەزگا- دووربین، ٧ دەزگا.

باکووری کوردستان

١٣٦١/٦/٦ پێشمەرگەکانی هێزی شەهید حاتەم دەست بەسەر «شرکت سهامی زراعی» ڕێژیمدا دەگرن و ئەو کەل و پەلانەی کە بایی زیاتر لە ٥ ملیۆن تمەن بوون، ئاور تێ بەر دەدەن.

٣٠ هەزار لیتر ڕۆن- ١٠ تۆن گەنم- ٢ دەزگا کومباین- ٥ دەزگا خەرمەنکووب- ٧ دەزگا تراکتۆر- ١ دەزگا موتۆری شیمیایی- یەک مەنبەعی گازۆئیل- ٤٠٠ تۆن کوودی شیمیایی- یەک دەزگا ماتۆری ئاو.

لە ڕێکەوتی ٢٤ی خاکە لێوەی ١٣٦٢، سکرتێری گشتی حیزب پەیامێک بۆ ڕێکخراو و کەسایەتی و هاونیشتمانانی ئێرانی دانیشتووی دەرەوە دەنێرێ، پاش باسێکی کورت لەسەر وەزعی ئێران و کوردستان داوا دەکا:

«لە هەر شوێنێک کە بۆتان دەلوێ، کۆمیتەیەک بۆ دیفاع لە خەڵکی کوردستان ساز کەن».

ڕێژیمی ریسوای خومەینی زیاتر بە بیرورای جیهانی بناسێنن و پەردە لەسەر جینایەتەکانی ئەو ڕێژیمە دژی گەلی کورد و بەتایبەتی ئیقدامەکانی بۆ ژینۆساید لادەن.

مەهێڵن ڕێژیم ئەم شەڕە خوێناویەی لە کوردستان وەرێی خستووە دوو سێ هەزار کەسی بۆ بەسیج کردووە، هەروا بە بێدەنگی لە بیر خەڵک بەرێتەوە.

ڕۆژێک بۆ هاودەردی و پشتیوانی لەگەڵ کوردستان دیاری کەن و لەم ڕۆژەدا بە هەر شێوەیەک دەگونجێ، هاودەنگیی خۆتان لەگەڵ کورد لەسەر داخوازە ڕەواکانی دەربڕن».

بە دوای ئەم داخوازییانە، هاودەنگیی هەمەلایەن لە زۆر شوێن دەستی پێکرد، بە تایبەتی لە لایەن شووڕای میللی بەرگرییەوە ڕۆژی حەوتی جۆزەردان بە ناوی ڕۆژی پشتیوانی لە کوردستان دیاری کرا و هەتا حیزب لە شوورادا بوو، هەموو ساڵێ لە چەند وڵات بە ڕێ و ڕەسمێکی پڕ شکۆ بە وتاری بەرپرسی شوورا و نوێنەری حیزبی دیموکرات لەسەر هەلومەرجی کوردستان و هەروەها وتاری نوێنەری شوورا و بەرنامەی هونەری بەڕێوە دەچوو، کە تەئسیرێکی زۆر باشی هەم لەسەر هاوڕێیانی حیزبی و باقی کوردەکان لەم وڵاتانەدا دانا، هەم بیروبۆچوونی ئێرانییە پێشکەوتنخوازەکانی زیاتر بۆ لای خەباتی ڕەوای کورد ڕادەکێشا.

ڕێژیم کە لە ساڵەکانی پێشوودا بە تایبەتی لە ساڵی ١٣٦١دا هێزە ڕەسمەن و

خەباتگێرەکانی سەرانسەری لە مەیدان دەرکردبوو، لە بەهاری ١٣٦٢ دا هەڵی کوتایە سەر حیزبی توودەی هاوکار و هاوپەیمانی خۆی کە ماوەی چوار ساڵ بە هەموو شێوەیەک هەڵە و خیانەتەکانی ڕێژیمی نەتەنیا دەشاردەوە، بەڵکو بۆشی پاساو دەدا. لەم هێرشەدا زۆربەی ئەندام و ڕێبەرانیان گیران.

لەم پێوەندییەدا دەفتەری سیاسیی حیزبی دیموکرات لە ڕێکەوتی ٦٢/٢/١٨ بەیانێکی دەرکرد کە چەند بەشی دەخەینە بەر چاوی خوێنەران:

هاونیشتمانانی بەڕێز!

خەڵکی خەباتگێڕی کوردستان!

گەلانی بە شەرەفی ئێران!

هەروەک ئاگادارن ڕێژیمی کۆنەپەرستی خومەینی لە ماوەیەک لەمەو پێشەوە هێرشێکی بەربلاوی دژی کادری ڕێبەری و ئەندام و لایەنگرانی حیزبی توودەی ئێرانی لە سەرانسەری وڵات دەست پێکردووە. بە دوای ئەو پەلامارەدا کە چەند مانگە درێژەی هەیە، زۆر لە ئەندامان و زۆربەی کادری ڕێبەریی ئەو حیزبە گیراون و زیندانی کراون. لە حەوتووی ڕابردوودا چەند کەس لە ڕێبەران لەوانە سکرتێری یەکەمی ئەو حیزبە زەعفێکی بێ وێنەیان لە خۆ نیشاندا. ئەوان لە وتووێژی تلویزیۆنیدا ئیعترافاتی زۆر سەرسوڕهێنەریان کرد و ئەو تاوانانەیان تەئیید کرد کە لە لایەن ڕێژیمی خومەینییەوە حیزبی توودەی پێ تاوانبار کرابوو.

لەڕۆژی چاردەی بانەمەڕی١٣٦٢دا دادستانی کۆماری ئیسلامی، حیزبی توودەی ئێرانی هەڵوەشاوە ڕاگەیاند و داوای لە هەموو ئەندامانی ئەو حیزبە کرد کە خۆیان بە سوپای پاسداران بناسێنن و هەڕەشەی کرد کە ئەگەر خۆیان نەناسێنن، بە ناوی«محارب» دەناسرێن و تەسلیمی دادگاکانی شۆڕش دەکرێن.

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران یەکەم قوربانیی ڕێبازی کۆنەپەرستانەی ڕێژیمی خومەینی بوو. نزیک بە چوار ساڵ لەمەو پێش هەڵوەشاوە ڕاگەیەندرا. حیزبی توودەی ئێران ئاخرین قوربانیی تورک تازیی ڕێژیمی ئاخوندەکانە، شەخسی خومەینی لە پەیامی ئەو دواییەیدا لە پێوەندی لەگەڵ گیرانی ڕێبەرانی حیزبی توودەدا لە سەر ئەو ڕاستییە تەئکیدی کرد ودیمۆکراتەکانی بە ناوی یەکەم و توودەییەکانی بە ناوی دوا دەستە ناوبرد کە لە لایەن ڕێژیمەوە تاقیب کراون...

شک لەوەدا نییە کە کارنامەی تێکۆشانی ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێران لە

ساڵەکانی پاش شۆڕشدا ڕەشە و سیاسەتێک کە لەو ماوەیەدا پەیڕەوییان لێ دەکرد، لە لایەن خەڵکی ئێرانەوە مەحکوومە. پشتیوانیی بێ ئەم لاو ئەولا لە تەواوی کردەوەکانی کۆنەپەرستانە و دژی گەلیی ڕێژیمی خومەینی، دەنگدان بە نیزامی چەرخەکانی نێوەراستی ویلایەتی فەقیهی، پەسندکردنی جینایەتەکانی ڕێژیم دژی تەواوی خەباتگێڕانی ڕێگای ئازادی، هەوڵدان بۆ دروست کردنی دوو بەرەکی لە نێوان هێزە شۆڕشگێڕەکاندا، هەوڵدان بۆ لێک بڵاوکردنی ڕێکخراوە دیموکراتەکان و لادانی بیروڕای لاوانی وڵات، بەشێک لە کارنامەی تێکۆشانی ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێرانە.

هاندانی ڕێژیمی خوێنمژی خومەینی بۆ درێژەپێدانی شەڕ لە کوردستاندا، هەوڵی سەرنەکەوتوو بۆ پێکهێنانی دوو دەستەیی «انشعاب» لە نێو حیزبی دیموکراتی کوردستاندا ، پاڵدانی تۆمەتی ناڕەوا بە ڕێبەرانی حیزبی ئێمە، جاسووسی کردنی ئەندامان و هەوادارانی حیزبی توودە دژی تێکۆشەرانی حیزب و پێشمەرگە قارەمانەکان و لە نێو شارەکانیشدا، بەشێک لە کارنامەی ڕەشی ڕێبەرانی حیزبی توودە بە حیساب دێ.

لە هەمووی سەیرتر ئەوە بوو کە تەواوی ئەو کردەوانەی لە ژێر سەرپۆشی خەبات دژی ئیمپریالیزمی ئەمریکادا دەکرا.

ڕێبەرانی حیزبی توودە بەو هەموو تاقی کردنەوە و ڕابردووی سیاسییەوە ئەو ڕاستییە سادەیان دەرک نەکرد کە حیزبێک کە بە نرخی ڕۆژ نان دەخوا، ئوسووڵ فیدای تاکتیک دەکا، ئوپۆرتونیسم و هەلپەرستی دەکاتە بناغەی سیاسەتی خۆی و ماکیاویلیزم تا ڕادەی سیاسەتی ڕەسمی خۆی بەرز دەکاتەوە، داهاتوویەکی بێجگە لە تێشکان و لە دەستدانی نفووز و ئیعتباری خۆی لە نێو کۆمەڵانی خەڵکدا نابێ.

ڕێبەرانی حیزبی توودە بۆ خۆیان هەر لەو داوە کەوتوون کە بۆ خەڵکی دیکەیان دانابووەوە و ئێستا بەرامبەر بە مێژوو، گەلانی ئێران و ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی خۆیان مەحکووم و سەر شۆڕن.

گوتنی ئەو ڕاستییە پێویستە کە ڕێبەرانی حیزبی توودە، نەک تەنیا نیسبەت بە خەڵکی ئێران، بەڵکو نیسبەت بە ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی خۆشیان خیانەتیان کرد و لەم بارەوە مەسئوولیەتێکی گەورەیان بەرامبەر بەوان لەسەر شانە.

چونکە ئەندامانی حیزبیان بەرەو لارێ کێشا و پاشان بە دەستی بەستراو تەسلیمی ڕێژیمی خومەینیان کردن.

ئێستا کە دام و دەزگای شەیتانیی ڕێژیمی ئاخوندەکان دژی توودەییەکان بەسیج بووە،

حیزبی ئێمە بە پەیڕەوی لە سیاسەتی ئوسووڵی و دیموکراتی خۆی، تاقیب، گرتن و ئازار و ئەشکەنجەی ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی تودە بە توندی مەحکووم دەکا و ئیقداماتی پۆلیسی ڕێژیمی خومەینی بە هەنگاوێکی دیکەی دژی ئازادییە فەردی و سیاسییەکان دەزانێ. شک لەوە دا نییە کە هێندێک لە ئەندامانی حیزبی توودەی ئێران، پاش پەلاماری ئەو دواییەی ڕێژیم دژی تودەییەکان و ئاگادار بوون لە ئیعترافاتی ڕێبەرانی خۆیان، وەخۆ هاتوونەوە و لەو ڕاستییە تاڵانە گەیشتوون، بێ شک حاڵی بوون کە هەم سیاسەتی حیزبی توودەی ئێران پاش شۆڕش هەلپەرستانە و غەیرە خەڵکی بووە و هەم ڕێژیمی خومەینی هەر لە سەرەتاوە نێوەڕۆکێکی کۆنەپەرستانە و دژی گەلیی هەبووە. ئەم جۆرە ئەفرادە وەکو زۆر لە هاووڵاتیان لە ساڵەکانی ڕابردوودا دەتوانن بە خۆ ڕزگارکردن لە دەستی پاسدارە دژی گەلییەکانی خومەینی پەنا بێنن بۆ کوردستان.

حیزبی دیموکراتی کوردستان و ئەندامەکانی بە بوونی تێگەیشتنی بەرزی سیاسی و هەستکردن بە مەسئوولییەت بەرامبەر بەو ئەرکە قورسەی کە لەسەر شانیانە، بێ ئەوەی هەستی تۆڵە کردنەوەیان هەبێ، ئەو توودەییانەی کە پەنا بۆ سەنگەری ئازادی کوردستان بێنن، پەنا دەدەن و لە ئەمنییەتی ئەوان پارێزگاری دەکەن».

لە ڕێکەوتی ١٣٦٢/٣/١٢ لە بەندیخانەی ورمێ ٥٩ بەندیی مەهابادی کە زۆربەیان لاو وتازە لاو بوون، بە شێوەیەکی ناجوامێرانە و بە کۆمەڵ ئیعدام کران. ئەم مەسەلە لە کوردستان و جیهاندا دەنگی دایەوە. لە لایەن حیزب و کۆمەڵەوە داوا لە خەڵکی کوردستان کرا کە ڕۆژی ١٧ی جۆزەردان بە نیشانەی دژایەتیی لەگەڵ ڕێژیم و مەحکووم کردنی ئەم کردەوە دڕندانە کار و دووکان و بازاڕ تەعتیل کەن.

بە خۆشییەوە ئەم بانگەوازە بە گەرمی لە لایەن خەڵک پێشوازیی لێکراو و لە بەشی هەرە زۆری شارەکان بەشێوەیەک بەڕێوە چوو کە وەڵامی ڕاستەوخۆی کردەوە پڕ لە جینایەتەکانی ڕێژیم بوو، بۆ جارێکی دیکەش تەنانەت لە ژێر زۆری سەرەنێزەی بەکرێگیراوانیش خەڵکی کوردستان یەکیەتیی خۆیان نیشان دا و بێزاری لە ڕێژیمیان بە کردەوە دەربری.

لە لایەکی دیکەوە هێزی بێستون بە فەرماندەریی ڕۆڵەی دلێری گەل و ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندی کاک شاپوور فیروزی بڕیاریدا بە تۆڵەی ئەم جینایەتەی ڕێژیم بە ژمارەی شەهیدەکانی بە کۆمەڵ ئیعدام کراو، دژی هێزەکانی ڕێژیم عەمەلیات بکا، ئەم بەرنامەش زۆر قارەمانانە بەڕێوە چوو.

لە ڕۆژەکانی ٢٥ تا سی جۆزەردان چوارەمین پلینۆمی حیزب هەر لە مەزرێی ئاڵان گیراوە. لەوێدا وێڕای لێکۆڵینەوەی سیاسی و باس لەسەر وەزعی ئێران گوتراوە:

«ئێستا وەزعی سیاسی لە کوردستانی ئێران ڕوونتر بۆتەوە، کۆمەڵانی ملیۆنیی خەڵکی کوردستان لە لایەکن و ڕێژیمی خومەینی لە لایەکی دیکە. پاش ئیعدامی ٥٩ نەفەر لە ڕۆڵە بە شەرەفەکانی خەڵکی مەهاباد، مانگرتنی چەند ڕۆژەی خەڵکی شارەکانی کوردستان بە ڕێژیمی نیشاندا کە جووڵانەوەی میللی- دیموکراتی چەند بەهێز و چەند نفووزی کردۆتە نێو کۆمەڵانی خەڵکی سەرانسەری کوردستان».

هەر لەو پلینۆمەدا بە پێی پێڕەوی نێوخۆی حیزب بڕیار دراوە تا ئاخری ساڵی ١٣٦٢ واتە دوو ساڵ دوای کۆنگرەی پێنج، کۆنگرەی شەشەم بگیرێ و هەر لەوێ کۆمیتەی ئامادە کردنی کۆنگرەی شەشەم دیاری کراوە تا لە هەموو کوردستاندا کۆنفرانسەکان بەڕێوە بەرن و نوێنەرانی کۆنگرە لەم کۆنفرانسەدا هەڵبژێردرێن.

هەر لەو پلینۆمەدا گەڵاڵەی کاروباری پێشمەرگایەتی پەسند کراوە کە دوایە بۆتە پەرتووکێک و بەکردەوە لە زۆربەی شوێنەکانی کوردستان بەڕێوە چووە.

لە هەوەڵی مانگی پووشپەڕی ١٣٦٢دا بە بۆنەی تەواو بوونی پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی پەیامێکی ڕادیۆیی لە لایەن سکرتێری حیزبەوە لە ڕادیۆ بڵاوبووەوە کە لەوێدا زۆر بە ڕوونی لەگەڵ خەڵک قسە دەکا و وەزعی ئێران و کوردستان و کاروباری حیزبیان لە بوارەکانی جۆراوجۆردا بۆ شی دەکاتەوە و دەڵێ:

«ڕاپۆرتی سیاسی دەفتەری سیاسی بۆ کۆمیتەی ناوەندی دەری خست کە وەزعی نێونەتەوەیی ئاڵۆز و لە زۆر مەڵبەندی جیهان شەڕی ناوچەیی ساز بووە و هەر درێژەی هەیە. ئێران یەکێک لە ناوچە هەرە ئاڵۆزەکانی جیهان و ڕۆژهەڵاتی نێوەراستە. لەم ناوچەیەدا ئیمپریالیزمی ئەمریکا هێرشێکی توندی سیاسی و نیزامی دەست پێکردووە. هێرشی ئیسرائیل بۆ سەر لوبنان و ڕێکخراوی ڕزگاریخوازی فەلەستین کە بە پشتیوانیی ئەمریکا پێکهات، هێشتا هەر بەردەوامە. ڕاستی ئەوەیە کە هەم دەست درێژیی ئیسرائیل بۆ سەر لوبنان و هەم شەڕی نێوان ئێران و عێراق هەلومەرجێکی لەباریان بۆ جێ بەجێ کردنی نەخشەکانی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە تایبەتی لە ناوچەی خەلیجدا پێکهێناوە. ڕێژیمی خومەینی بە درێژەپێدانی شەڕ لەگەڵ عێراق و گێڕانی نەخشی گێرەشێوێن لە نێو ڕێکخراوی ئۆپێکدا واتە ڕێکخراوی ئەو وڵاتانە کە نەوت سادر دەکەن، گەورەترین خزمەتی بە ئیمپریالیزمی ئەمریکا کرد. لە لایەکەوە بە خەریک کردنی

وڵاتەکانی عەرەبی لە کەنداوی فارسدا ڕێگای بۆ ئیسرائیل خۆش کرد کە ئامانجەکانی خۆی لە لوبنان جێ بەجێ بکا و لە لایەکی دیکەشەوە بە قازانجی شیرکەتە نەوتییەکانی چەند نەتەوەیی نرخی نەوتی هێنایە خوارێ و ملیاردها دۆلار سوودی خالسی پێگەیاند».

هەر لەو پەیامەدا بە لەبەر چاوگرتنی هاوکارییەکی نیسبی کە لە وەڵام دانەوە و بەربەرەکانی دژی ڕێژیم لە هێرشەکانی پاییزدا لە بەینی هێزی پێشمەرگەی حیزب و کۆمەڵەدا بووە، داوا لە پێشمەرگەکانی حیزب دەکا و دەڵێ:

«هەروەها لە پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکرات داوا دەکەم لەگەڵ پێشمەرگەکانی کۆمەڵە لە شەڕی دژی ڕێژیمی خومەینیدا هاوکاری بکەن. ئەم هاوکارییە لە زۆر جێگا کە پێشمەرگەی حیزب و کۆمەڵە لە یەک سەنگەردان پێکهاتووە، بەڵام پێویستە پەرەی پێبدرێ. دەبێ پێشمەرگەی هەردوولا ئەو ڕاستییەیان لە بیر بێ کە دوژمنی هاوبەشمان ڕێژیمی خومەینییە».

لە پێوەندی لەگەڵ ئامادەیی خەڵکدا دەڵێ:

«پاش ئیعدامی ٥٩ ڕۆڵەی گەل لە مەهاباد، مانگرتنی چەند ڕۆژەی شارەکانی کوردستان جارێکی دیکە یەکگرتوویی، یەک پارچەیی و خەباتگێڕیی خەڵکی کوردستانی ئیسپات کرد. نە هەڕەشە و نە خەفەقان، نە زیندان و نە تەبعید و ئیعدام هیچیان نەیاتنوانی پێش بە ئیعترازی شارە نەبەزەکانی کوردستان بگرن. ڕێگام بدەن بە دڵەوە سوپاسی دانیشتوانی شارەکانی کوردستان بکەم کە بە بەشداریی خۆیان لە مانگرتنی ١٧ی مانگی جۆزەرداندا زەبرێکی توندیان لە بناغەی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان وەشاند».

هەر لەم پەیامەدا لە پێوەندی لەگەڵ بانگەوازێکی کە پێشتر درابوو، بە ئاگاداری خەڵک دەگەیەنێ:

«لە مانگی جۆزەرداندا ڕۆژەکانی هاودەردی و هاودەنگی لەگەڵ خەباتی خەڵکی کوردستان لە زۆر شاری ئورووپا پێکهات. سەدان ڕێکخراو لە دەیان وڵات دەنگی ئیعترازی خۆیان دژی ڕێژیمی خوێنمژی خومەینی بەرز کردەوە، زۆر کۆبوونەوەی گەورە بە بەشداریی نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسی و بەشەردۆستەکان و شەخسیەتی ناسراو گیرا. زۆر فیلمی باش لەسەر وەزعی ئێستای کوردستان نیشان دراو زۆر نمایشگای ڕەسم ساز بوو. ڕێژیمی خومەینی پتر لە جاران ڕیسوا کراو گەلانی جیهان پشتیوانیی خۆیان لە خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دەربڕی.

رۆژەکانی هاودەردی لەگەڵ خەڵکی کوردستان ئەوەندە تەئسیریان بووە کە خومەینی تووڕە بوو ونارەزایەتیی خۆی لەوە دەربڕی کە لە دەرەوە باسی کوردی ئێران دەکرێ.

دوکتۆر قاسملوو وەک سکرتێری حیزب لە رێکەوتی ۱۳٦۲/٤/۹ بە بۆنەی دووهەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی شوورا پەیامێکی ناردووە، لەو پەیامەدا زۆر بە روونی لەسەر بیروبڕوا بە شوورا قسە دەکا و دەڵێ:

«پێکهاتنی شوورای نیشتمانیی بەرگری، دوو ساڵ لەومەبەر بێگومان لە مێژووی سەردەمی وڵاتی ئێمەدا بە دیاردەیەکی نوێ دەژمێردرێ، چونکە بۆ یەکەم جارە چەند رێکخراو و کەسایەتیی سیاسی لێک کۆ دەبنەوە و بە دیلێکی دیموکراتیک بۆ دوارۆژ پێک دێنن...

پێ داگرتن لەسەر ئەوە کە شوورا تاقە بەدیلی دیموکراتییە، دروشم نییە، واقعییەتە، چونکە پاش دوو ساڵ هیچ بەدیلێکی دیکە نایەتە بەرچاو...

گرینگی شوورا لە سەرەتای دامەزرانییەوە لەم واقعییەتەدا دەردەکەوت کە هێزی بنچینەیی ئەو رێکخراوی موجاهیدینی خەڵک بوو. رێکخراوێک کە ئازایانە دژی رێژیمی خومەینی راپەریبوو، رێکخراوێکی رەسەن کە لە ناخی کۆمەڵ هەڵقولابوو، رابردوویەکی شۆڕشگێڕی هەبوو، رێکخراوێک کە تێگەیشتبوو رووخانی ریژیمی خومەینی بێجگە لە رێگای خەباتی چەکدارانە وەک شێوەی بنچینەیی خەبات دەرەتانی نییە.

بەشێک لە گیروگرفتەکانی شوورا بەرهەمی یەکتر نەناسینی ئەندامانی شوورا بوو. لە ماوەی دوو ساڵی رابردوودا تا رادەیەکی زۆر ئەندامانی شوورا یەکتریان ناسیوە. ئێستا ئەندامانی شوورا لە کردەوە و شێوەی بیرکردنەوەی یەکتر پتر شارەزا بوون و لە ئەنجامدا تێگەیشتوون کە دەتوانن چاوەڕوانی چییان لە یەکتر هەبێ...

ئێمە پێمان وایە ئەوە یەکێک لە نەتیجە لەبارەکانی تێکۆشانی شوورا لە دوو ساڵی رابردوودایە. واقع بینییەکی کە لە یەکتر ناسینەوە پەیدا بووە، جێگای فکر و خەیاڵی گرتۆتەوە و دەرەتانی پێکهاتنی تێگەیشتنی نالەباریان بە تەواوی لە بەین چووە یا بەو پەڕی کەم بوون گەیشتووە. رێکخراوی موجاهیدینی خەڵک حیزبی دیموکراتی باشتر ناسیوە و حیزبی دیموکراتیش لە شێوەی بیرکردنەوەی موجاهیدین باشتر شارەزا بووە. هەر دووکیشیان لە ویست و بۆچوونی رێکخراو و شەخسییەتەکانی تری ئەندامی شوورا هەڵسەنگاندنێکی راست تریان وەدەست هێناوە.

ئێمە لە کوردستان لە حاڵێکدا کە هێرشی بەربڵاوی دژی ناوچە ئازادکراوەکان، هەروا

درێژەی هەیە و پێشمەرگەکان نەک هەر قارەمانانە بەرگری لە سەنگەرەکانی خۆیان دەکەن، بەڵکو هەموو رۆژێ بە پەلاماری پەیتا پەیتا زەبری سامدار لە رێژیمی خومەینی دەوەشێنن، بە خۆشبینییەوە دەڕوانینە دوارۆژی ئێران و نەخشی شوورای نیشتمانیی بەرگری.

ئێمە تێدەگەین کە هەر ئێستا لە کوردستانی خوێناوی، لە مەتەرێزی لە گیران نەهاتووی ئازادی ئێران، هەم لە بوونی گەلی کورد و هەم لە ئازادی و سەربەخۆیی ئێران دیفاع دەکەین.

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران وەک ئەندامێکی تێکۆشەر لە شوورای نیشتمانیی بەرگریدا شارەزای ئەرکی خۆیەتی و لە بەجێ گەیاندنیدا هەمیشە تێکۆشاوە و درێخی نەکردووە. ئێمە هیوادارین کە شوورا و تەواوی ئەندامەکانیشی بە نۆرەی خۆیان لە ئاست خەڵکی کوردستان و حیزبی ئێمەدا سەبارەت بە قەول و قەرارە وەئەستۆ گرتووەکانیان وەفادار بمێننەوە. بێگومان رازی سەرکەوتن لە رێزگرتنی قەول و قەراری بەرامبەر وەفاداری بەم ئوسوولەیە کە لەلایەن شووراوە قبووڵ کراوە».

بە بۆنەی جێژنی ۲٥ی گەلاوێژی ۱۳٦۲ کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە پەیامێکی پیرۆزباییدا باسی چەند مانگ شەڕی نێوخۆیی کوردستان دەکا و دەڵێ بە پێچەوانەی فروفیشالی رێژیم کە تا ئەو کات چەند جار رایگەیاندوە کوردستانی لە وجوودی پێشمەرگە و حیزب و لایەنەکان پاک کردۆتەوە، بەشێکی بەرچاوی کوردستان ئێستا هەر لە دەست پێشمەرگەدایە و شەڕەکانی یەک مانگ زستانی ٦۱و ٤/٥ مانگی ساڵی ۱۳٦۲ و ئاماری کوژراو و بریندارەکانی دوژمن نیشان دەدەن کە زەبری زۆر کاریگەر و قورستر لە پێشوویان وێکەوتووە.

هەرچەند جەدوەلی گشتیی کاروتێکۆشانی پێشمەرگە و ئەم بەڵگە زیندوو و حاشا هەڵنەگرەش لە شوێنی خۆیدا لە ئاخری کتێبەکەدا بەرچاوی خوێنەران دەخرێ، بەڵام دیسانیش سەرنجی خوێنەرانی بەرێز بۆ چەند رستە رەقەمی ژێرەوە لەو پەیامە رادەکێشین:

«رێژیم لە ماوەی یەک ساڵی رابردوودا هەزاران تۆن بۆمب و راکێت و تۆپ و خومپارە و بارووتی بەسەر خەڵکی بێ تاوان و بێدیفاع و ئازادیخوازی کوردستاندا رشاندووە، هەزاران کەسی بێدیفاعی شەهید کردووە و سەدان ماڵی وێران کردووە، زیندانەکانیش زیاتر لە رۆڵە فیداکارەکانی کوردستان و ئێران ئاخندراون. کردەوە پڕ لە جینایەتەکانی رێژیم بە تیرباران کردنی بە کۆمەڵی ٥۹ کەس لە لاو و تێکۆشەرانی مەهابادی قارەمان بەوپەری خۆی گەیشت.

بەڵام دەبێ هاونیشتمانان لەوەش ئاگادار بن کە دوژمن لە هێرشی بەهارەی خۆیدا کە نزیک بە شەش مانگی لێ تێدەپەڕێ لە بەرامبەر هێندێک دەسکەوتی گچکەدا تەلەفاتێکی قورس و گرانی وێکەوتووە.

لە هەوەڵی مانگی رەشەمەی ٦١ تا ١٥ی گەلاوێژی ١٣٦٢ واتە لە ماوەی پێنج مانگ و نیودا هێزەکانی خومەینی ٦٣٣٩ کوژرا و ٢١٢٧ برینداریان داوە و ٣٢٨ کەسیشیان لێ بەدیل گیراوە. لەم ماوەدا ئێمەش ٢٤٩ پێشمەرگەمان شەهید بووە. ئەو رەقەمە ئەوە دەگەیەنێ کە لەگەڵ ئەوەشدا شەڕەکە نابەرامبەرە و ئەوان بە هەموو کەرەستەیەکی مودێرن تەیار کراون، دیسان لە بەرامبەر ٢٥ کوژراوی دوژمندا ئێمە یەک پێشمەرگەمان شەهید بووە.

لەم ماوەدا کە لە سەرەوە باس کرا، ١٧٩ عەمەلیاتی کەمین هەبووە و چوار پایگای گەورەی دوژمن گیراوە.

دەسکەوتی پێشمەرگەکان ١٢٥ هەزار فیشەک، ٨٥٦ تفەنگ، ٢٩ ئارپی جی و بازووکاو چل و یەک دەزگا بێ سیم بووە.

هەر لەم ماوەدا پێشمەرگەکان سێ هێلیکۆپتەریان خستۆتە خوارەوە و ٣٦ تۆپ و چەکی قورسی دوژمنیان لە ناوبردووە. لەم پێنج مانگ و نیوەدا دوژمن ٣٣٧ کەسی بێ دیفاعی شەهید کردووە کە بەشی هەرە زۆریان ژن و منداڵ بوون. هەروەها ١٥٤ کەسیشی لە رۆڵە بە شەرەفەکانی خەڵکی کوردستان گوللەباران کردووە و چاردە ئاوایی ئاور تێبەرداوە.

بە پێچەوانەی کردەوەی دڕندانەی رێژیم، حیزب لەم ماوەدا ٣٥٠ بەندیی لە بەندیخانەکانی ناوچە رزگارکراوەکانی کوردستان ئازاد کردووە.

ئەم ئامارانە ئەوە نیشان دەدەن کە پێشمەرگەکانی حیزب زۆر باشتر لە پێشوو شەڕیان کردووە و تاکتیکەکانیان نوێ تر و لە شەڕەکاندا بەسوودتر بوون».

بەشی دووهەم

کۆنگرەی شەشەم، توند و تیژتر بوونی شەڕ لە کوردستان و دەست پێکردنەوەی ناکۆکییەکان

لە هەلومەرجێکدا کە نزیکەی دوو ساڵ بەسەر کۆنگرەی پێنجەمدا تێدەپەڕی هێزەکانی دوژمن بە هیوای جێگیر کردنی دەسەڵاتی رێژیمی کۆنەپەرستی بە تەحەمول کردنی تەلەفاتێکی یەکجار زۆر توانیبوویان بە دانانی ژمارەیەکی زۆر پایگای نیزامی، کونترۆڵی بەشی زۆری جادە ئەسلییەکان لانی کەم لەم رۆژەدا بەدەستەوە بگرن، لە ماوەی یەک دوو مانگی پاییز و زستاندا کۆنفرانسەکان لەسەر تاسەری کوردستان بەڕێوە چوون. هەرچەند لە زۆر شوێنی وەک بانە و سەردەشت، هەوڵیان دا بە تۆپ باران و خومپارە و کاتیوشاباران پێش بە گرتنی کۆنفرانسەکان بگرن و تەنانەت لەم پێناوەدا جگە لە چەند جار گۆڕینی شوێنی کۆنفرانس لە جێگایەک بۆ جێگایەکی تر لە بانە چەند کەسیش لە کادر و پێشمەرگە قارەمانەکان لەم پێناوەدا شەهید بوون کە یەکیان شەهید عومەر رەحیمی ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی کۆمیتەی شارستانی بانە بوو.

مەسەلەی هێنانەگۆڕی کورتە باس بۆ یەکەم جار لەم کۆنفرانسانەدا وەک راستییەک بووە هۆی ئاڵۆز بوونی کۆنفرانسەکان و باسی زیاتر لەسەر ئەم نامیلکەیە و لە زۆر شوێنیش بە ئاشکرا رەد کرابووەوە و موخالفەتی لەگەڵ کرابوو. رێژیم بە ئیمکاناتی مادی و هێزی زۆریشەوە هەر لەو کاتەوە کە لە رادیۆ بیستبووی کۆنگرە دەبەسترێ، خەریکی پیلان و پێشگری لە پێکهاتنی کۆنگرە بوو، تەنانەت بۆ ئەم مەبەستە تۆپ و کاتیوشابارانی شوێنی کۆنگرە و دەوروبەریشی کرد و فڕۆکەکانی رێژیمیش بە بۆمب باران کردنی یەک دوو شوێنی دەوروبەر، ئیقدامیان بۆ تێکدانی کۆنگرە کرد، بەڵام بە خۆشییەوە

لە گـوندی گـەلاڵەی ناوچەی شـینکایەتی لە ڕۆژی پیـرۆزی دووی ڕێبـەندانی ١٣٦٢ی هەتاوی کۆنگرەی شەش بە شێوەیەکی ئاسایی دەستی بە کاری خۆی کرد و لە ڕێکەوتی شەشی ڕێبەندان کۆتایی پێهات.

لەم کـۆنگرەدا کـە بێگومـان تا ئەو کات پڕ کێشـەترین کـۆنگرەی حیـزب بوو، ٢٣٠ نوێنەر لە هەموو ڕێکخراوەکانی حیزب لە سەرانسەری کوردستان بەشدار بوون و لە ڕێ و ڕەسمی کردنەوەی کۆنگرەدا نوێنەری هێندێک هێزی ئێرانی و کوردستانیشی تێدا بوو، دەتوانین لە ئامادەبوونی ئەو کۆبوونەوە بە وەفدی یەکیەتی نیشتمانی بە سەرۆکایەتیی مام جەلال و هەروەها بە وەفدی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران ئیشارە بکەین.

هەرچەند لەسەر ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی و باقی مەسەلەکان کێشەیەکی زۆر نەکرا، بەڵام مـەسـەلەی کـورتە باسێـک لەسـەر سـۆسیـالیـزم و سـۆسیـالیـزمی دیموکـراتیـک قەرقەشەیەکی دوورودرێژی ساز کرد. ئەم دوو مەسەلە کە لە لایەن دوکتۆر قاسملووەوە هێندرابوونە کۆنگرە، دوای باسێکی زۆر کە لە سەریان کرا، لە پێشدا بە زۆربەی دەنگ لە لایەن بەشدارانەوە ڕەد کرانەوە، بەڵام بە دوای ئەوەدا دوکتۆر قاسملوو زویر بوو، بەینێک کۆبوونەوەکان ڕاگیران تا دوکتۆر قاسملوو بگەڕێتەوە نێو کۆبوونەوەکان و بە پێچەوانەی ئوسووڵ دەنگ وەرگیرێتەوە. لە دەنگدانەوەی دواییدا هێندێک هەڕەشە، تەماع وەبەرنان، ڕێککەوتن و نفـووزی دوکـتـۆر، بوونە هۆی ئەوەی کـە هەر دوو بابەت زۆربەی دەنگیـان هێنایەوە. ئەم شتە دوایی نەتەنیا نوکتەی لەسەر ساز بوون، بەڵکو بوو بە هۆی ڕۆیشتن و دەرکردنی ژمارەیەکی بەرچاو لە کادر و پێشمەرگە دڵسۆزەکانی حیزب. دوکتۆر کە وەزعی ئاوا دی، بۆ یەکەم جار مـەسـەلەی لیسـتەی فـیکسـیشی هێنایە گۆڕێ، بەڵام چونکە بە شێوەی نهێنی و ڕاستەوخۆ دەنگ وەرگیرا، تەنیا یەک دەنگی درابوویە.

دەبێ بۆ مێـژوو بگوترێ ئەم مل ڕاکێشـانەی کـۆنگرە بۆ ویسـتی دوکـتـۆر قـاسـملوو ناوبراوی بەرەو ئەوە هاندا کـە هەرچی زیاتر بۆ کـۆکـردنەوەی دەسـەڵات لە دەسـتی خـۆیدا، هەوڵ بدات و تووشی تەکرەوی بێ.

لە ڕاپۆرتی کـۆمـیـتـەی ناوەندی بۆ کـۆنگرەی شـەشـدا باسی وەزعـی سـیـاسی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کـراوە و ئیشـارە بە نیـەتی ئەمریکا و ئیسـرائیل دەکرێ و لەسـەر دابەش کـردنی لوبنان کـە وا وێدەچێ سـوورییـەش ببێـتـە خـاوەنی بەشـێک لە خـاکی ئەم وڵاتە، بۆیە لەگەڵیان هاودەنگە. ڕاپۆرت هەروەها دەڵێ:

«ئێمە هەروەک ڕابردوو لە مافی دیاری کردنی چارەنووسی گەلی فەلەستین و مافی پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆی ئەوان بە تەواوی پشتیوانی دەکەین و ڕێکخراوی ڕزگاریخوازی فەلەستین بە دۆست و هاوپەیمانی خۆمان دەزانین.

لەسەر شەڕی ئێران و عێراق دەڵێ:

«ئاخوندەکان بە درێژەپێدانی شەڕ، سەرپۆش لەسەر گیروگرفتەکانی وڵات دادەنێن و بە ڕاگەیاندن وبڵاوکردنەوەی ئەم بۆچوونە کە مەسەلەی ئەسلیی شەڕە، داخوازەکانی زەحمەتکێشان، گەلانی زۆرلێکراو و ئازادیخوازان بە زەبروزەنگ و زۆر جاریش بە گوللە وەڵام دەدەنەوە.

خومەینی دەیهەوێ بە درێژەپێدانی شەڕ، یەکیەتیی ڕیزەکانی دەسەڵاتی فەرمانڕەواش بپارێزێ. زۆرجار بە سەراحەت دەڵێ: «چونکە شەڕ هەیە دەبێ یەکگرتوو بین، دەنا لە نێو دەچین!» شەڕ بەرهەمی ڕێژیمی خومەینییە، بەڵام ئیدامەی ئەو ڕێژیمەشە، شەڕ و ڕێژیمی خومەینی لێک جیا ناکرێنەوە. لەسەر پیلانی عەمەلیاتی پێشمەرگە لە ڕاپۆرتدا هاتووە:

« لە سـەرەتای سـاڵی ١٣٦١ەوە تا ئاخـری مـانگی سـەرمـاوەزی ١٣٦٢، ٧٣٥ پێشـمەرگەمان شەهید بووە، ٥٥٤ پێشـمەرگەمان بریندار بووە، ژمارەی شەهیدانمان لە کادر و پێشمەرگە گەیشتۆتە ١٩٢٩ کەس. ژمارەی شەهیدانی بێدیفاعی شار و گوندەکان لەم پێنج ساڵەدا لە دە بەرابەری ئەم ڕەقەمە زیاترە و سەر لە ٢٥٠٠٠ نەفەر دەدا.

فیداکاری و قارەمانیەتیی پێشمەرگە سەرکەوتنی بێ وێنەی لەگەڵ بووە. لە سەرەتای سـاڵی ١٣٦١ تا ئاخـری سـەرمـاوەزی ١٣٦٢ واتە لە مـاوەی ٢١ مـانگدا لەشکری خومەینی لە کوردستان ١٨٨٢٠ کوشتەی بەجێ هێشتووە، بە واتایەکی دیکە لە بەرامبەر هەر پێشمەرگەیەک ٢٥ کەس لە دوژمن کوژراوە. بەو حیسابە ئەو وتەیە بەڕاست دەرچوو کە دەمانگوت کوردستان دەکەینە گۆڕستانی دوژمنانی گەلی کورد.

هەر لەم مـاوەیەدا ٩٧٨ نەفـەر لە لەشکریانی خـومـەینی بە دیل گـیـراون. هەشت هێلیکۆپتەر خراوەتە خوار، ٥٩٤ ترومبێل سووتێندراوە، ٩٥ تورمبێل بە ساغی کەوتۆتە دەستی پێشمەرگە.

دەسکەوتی پێشـمەرگە لەم ماویەدا ٢٥٩٤ تفەنگ کە لەوانە ١٦١٤ قەبزەی هی ٩ مـانگی ئەمسـاڵە، ١٧ ئارپی جی، ١١٢ بێ سیـمی گـرووهی و ٦٥٤٥٢٨ فیشـەکی جۆراوجۆر بووە.

لەم کۆنگرەدا هەروەها بە دووروردرێژی باس لەسەر گەڵاڵەی پێشنیار کراوی شوورای میللی بەرگری کە لە ڕێکەوتی ١٣٦٢/٨/١٧ لە سەرەتایەک و ١٢ ماددەدا لە لایەن شووراوە پەسند کرابوو، باس کراو و لە لایەن کۆنگرەوە پەسند کرا. ئەوەش دەقی وەرگێڕدراوی گەڵاڵەکە لە فارسییەوە:

گەڵاڵەی شوورای میللی بەرگری بۆ خودموختاریی کوردستانی ئێران

لەبەر ئەوەی خەڵکی ئێران بە شۆڕشی خۆیان ئازادی و سەربەستییان وەک دوو ئەسڵی گشتی و لێک جیانەبووەوە هێناوەتە گۆڕێ.

لەبەر ئەوەی شوورای میللی بەرگری رووخانی ڕێژیمی خومەینی و هێنانە سەرکاری سیستمێکی سیاسیی بەند بە حاکمییەتی گەلییان خستۆتە بەرچاو و تێکۆشانی خۆیان لەسەر ئەم ئەساسە داناوە.

لەبەر ئەوە دامەزرانی حکوومەتێک کە لەسەر ویست و بۆچوونی خەڵک بێ پێویستی بە دابین کردنی هۆیەکانیەتی و گەورەترینی ئەوانیش هاوبەشی خەڵکە لە بڕیاردان و بەڕێوە بردنی دا.

لەبەر ئەوە بەشداربوونی خەڵک لە بڕیاردانی سیاسی، ئابووری، فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی مەرجێکی هەرە پێویستی بەڕێوەچوونی دیموکراسی لە وڵات دایە.

شوورای نیشتمانیی بەرگری بە مەبەستی دابین کردن و هەرچی بەهێزتر کردنی حاکمییەتی گەل و پاراستنی یەک پارچەیی وڵات، یەک پارچەیی یەکیەتیی نەتەوەیی، هەروەها بە لەبەر چاوگرتنی خەباتی عادڵانەی گەلی کورد لە کوردستان بۆ دابین کردنی دیموکراسی لە ئێران و خودموختاری لە کوردستاندا، هەروەها بۆ هەڵگرتنی ستەمی دووقات لەسەر گەلی زۆرلێکراوی کورد، ئەو گەڵاڵەی بۆ خودموختاریی کوردستان ئامادەکراوە رادەگەیەنێ. ئەو گەڵاڵەیە لە چوارچێوەی بەرنامەی شوورای میللی بەرگری، دەوڵەتی کاتیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامیی ئێران و ئەرکەکانی بێ ئەم لاو ئەو لای دەوەڵەتی کاتیدا بەڕێوە دەچێ و راستەوخۆ لەسەر بنەمای ماددەی ٣ی ئەرکە راستەوخۆکانی دەوڵەتی کاتی لەسەر ئەساسی «کۆتایی هێنان بە شەڕی دژی گەلی بە دژی خەڵکی کوردستان» بە راگەیاندنی خودموختاری لە چوارچێوەی تەواوییەتی ئەرزی ئێران، تێکۆشان بۆ لە نێوبردنی ئاسەواری شەڕ، ئامادە و پەسند کراوە و ڕێنوێنی کارو کردەوەی داهاتووی دەوڵەتی کاتی لە مەڕ خودموختاری کوردستان دەبێ. چلۆنایەتی و شێوەی

بەڕیوەچوونی گەڵاڵەی حازر لە لایەن دەوڵەتی کاتیی کۆماری دیموکراتیکی ئیسلامییەوە دیاری دەکرێ.

ئەرکی سەر شانی دەوڵەتی کاتییە کە بۆ دابەزاندنی ئەو گەڵاڵە کۆششی پێویست بکا.

١- ناوچەی خودموختار هەموو کوردستانی ئێران دەگرێتەوە. چوارچێوەی جوغرافیایی ئەم ناوچەیە لە ڕێگەی دەنگی گشتیی خەڵکی ناوچەی کوردنشین دیاری دەکرێ.

٢- ئۆرگانی قانوون دانان لە کاروباری نێوخۆی ناوچەی خودموختاردا شوورای بەرزی کوردستانە کە نوێنەرەکانی لە ڕێگەی هەڵبژاردنی گشتی، ئازاد و بە دەنگی راستەوخۆ و نهێنی هەڵدەبژێردرێن. یاسای گشتیی کۆمار لە ناوچەی خودموختارییش دا بەڕێوە دەچێ. شتە پەسندکراوەکانی شوورای بەرزی کوردستان نابێ دژی قانوونە گشتییەکانی کۆمار بن

٣- بەڕێوەبردنی هەموو کاروباری ناوچەی خودموختاری کوردستان جگە لەم دوو سێ خاڵەی لە ژێرەوە باسیان دەکەین کە مافی دەوڵەتی ناوەندییە، لە عودەی ئۆرگانەکانی خودموختاری دایە.

دیاری کردنی بەرزترین ئۆرگانەکان بۆ بەڕێوەبردنی کاروبار و چاوەدێری بەسەر تێکۆشانی ئەواندا لە عودەی شوورای بەرزی کوردستانە.

٤- پارێزگاریی نەزمی نێوخۆی ناوچەی خودموختار بە عۆدەی ئۆرگانەکانی خودموختارییە تا هێزی لێوەشاوە بە لەبەر چاوگرتنی خاڵی ٣ی ئەو گەڵاڵە ڕێک بخا و پەروەردە بکا.

٥- کاروباری سیاسەتی دەرەوە و پێوەندییەکان، ئەمنییەتی سەرانسەری کۆمار و دیفاعی گشتی کە (بریتییە لە پاراستنی سنوورەکان، پاراستنی تەواوییەتی ئەرزی ئێران و یەکیەتیی کۆمار) لە سەلاحییەتی دەوڵەتی ناوەندی دایە، ئەرتەش لە ناوچەی خودموختاری کوردستانیش وەک شوێنەکانی دیکەی ئێران مافی دەست تێوەردانی لە کاوباری نەزمی نێوخۆییدا نییە.

٦- کاروباری بازرگانیی دەرەوە و گومرکات، دیاری کردنی رەوتی پوول و ماڵیی وڵات، ئەنجامی ئەرکەکانی بانکی ناوەندی، دیاری کردنی بوودجەی گشتی و بەرنامەکانی، کە گرینگیی تایبەتی و سەرانسەرییان هەیە و یا پێویستییان بە سەرمایە دانانی

گەورە هەیە، لە سەلاحییەتی دەوڵەتی ناوەندی دایە.

بەڕێوەبردنی باقی کارەکانی ئابووریی ناوچەی خودموختار لە سەلاحییەتی ئۆرگانەکانی خودموختاری دایە. بەهرە وەرگرتن لە سەرچاوە سروشتییەکان و سامانی گشتیی وڵات کە گرینگییەکی تایبەتی و سەرانسەرییان هەیە، لە ئیختیاری دەوڵەتی ناوەندی دایە تا بە سوودی هەموو خەڵکی ئێران کەڵکیان لێ وەرگرێ. لە ناوچەی خودموختاردا ئۆرگانەکانی خودموختاری بۆ مەبەستی سەرەوە هاوکاریی حکوومەتی ناوەندی بکەن.

٧- زمانی کوردی، زمانی ڕەسمیی خوێندن و نووسینە لە هەموو ناوچەی خودموختاردا، لە هەموو ناوچەی خودموختار و بۆ هەموو دەرجەیەک خوێندن بە کوردی ڕەسمییەتی دەبێ.

زمانی فارسی، لە ناوچەی خودموختاردا وەک باقی ناوچەکانی ئێران، زمانی ڕەسمییە و لە قوتابخانەکان لەگەڵ زمانی کوردی دەخوێندرێ. نامە نووسینی ناوچەی خودموختار لەگەڵ ناوەندی حکوومەت و باقی ناوچەکانی دیکەی ئێران، هەروەها لەگەڵ ئیدارەکانی سەر بە حکوومەتی ناوەندی لە ناوچەی خودموختاردا بە زمانی فارسی دەبێ. هەموو دانیشتوانی غەیرە کورد لە کوردستانی خودموختاردا مافی ئەوەیان هەیە، پەرەپێدانی فەرهەنگ و خوێندن بە زمانی خۆیانیان هەبێ.

٨- هەموو ماف و ئازادییەکان لە ئیعلامیەی جیهانی مافی مرۆڤ و پەیماننامەکانی نێونەتەوەییدا باسیان لێکراوە، وەک ئازادیی بیروڕا، ئازادی بەیان، ئازادیی چاپەمەنی، ئازادیی پێکهاتن و تێکۆشانی حیزب و ڕێکخراوی سیاسی، یەکیەتی شووراکانی کرێکاری، جووتیاری و سینفی، ئەنجوومەنە دیموکراتیکەکان، ئازادی هەڵبژاردنی کار، جێگای دانیشتن، ئازادیی ئایینی لە کوردستانی خودموختار دا وەک باقی شوێنەکانی دیکەی ئێران دەستەبەر دەکرێ.

هەموو دانیشتوانی کوردستان، ژن و پیاو، هەروەک هەموو دانیشتوانی باقی جێگاکانی ئێران دوور لە هەر چەشنە جیاوازییەکی جینسی، قەومی، نژادی، مەزهەبی بە شێوەیەکی یەکسان لە مافی کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی کەڵک وەردەگرن.

٩- شێوەی قەزایی کۆمار یەکە و لە ناوچەی خودموختار دادگاکان بە پێی یاسای کۆمار و هەروەها یاساکانی پەسندکراوی شوورای بەرزی کوردستان دادی خەڵک دەپرسن.

هێزەکانی پارێزەری ئاسایش لە کوردستانی خودموختاردا، وەک هێزەکانی باقی شوێنەکانی دیکەی وڵات وەک ئەفسەری داد بە حیساب دێن و دەبێ حوکم و فەرمان و بڕیارەکانی مەحکەمەیی و بەرپرسانی قەزایی بەڕێوە بەرن.

١٠- ئۆرگانەکانی خودموختاری دەبێ خۆ لەو کاروبارانە هەڵنەقورتێنن کە لە سەلاحییەتی دیاری کراوی دەوڵەتی ناوەندی دایە، هەروەها دەبێ بۆ بەڕێوەبردنی ئەرکەکانیان لە ناوچە هاوکاریشیان بکەن. هەر بەم شێوە ئۆرگانەکانی ناوەندی دەبێ لە دەست تێوەردانی کاروباری تایبەتیی ناوچەی خودموختار خۆ بپارێزن و بۆ باشتر بەڕێوەبردنی ئەرکی ئۆرگانەکانی ناوچەی خودموختار هاوکارییان بکەن.

١١- ئەرکی سەرشانی دەوڵەتی ناوەندییە، بۆ باشتر بەڕێوەبردنی ئەرکی خۆی لەسەر بنەڕەتی دابین بوونی هەرچی زووتری پێشرەفت و بەرەو پێش بردنی ناوچە دواکەوتووەکان، لە داهاتی گشتی بەشێکی زیاتر بە مەبەستی قەرەبوو کردنەوەی پاش کەوتوویی ناوچەکەبۆ خودموختاری کوردستانیش تەرخان بکا.

١٢- خەڵکی ناوچەی خودموختاری کوردستانیش وەک باقی هاونیشتمانانی خۆیان لە سەرانسەری ئێران، لە ڕێگەی قانوونییەوە بێ هیچ فەرق و جیاوازییەک لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵاتدا بەشدار دەبن.

ئەو گەڵاڵە لە سەرەتایەک و ١٢ ماددەدا لە ڕێکەوتی ١٧ی خەزەڵوەری ١٣٦٢ بە تێکڕای دەنگ لە شوورا پەسند کرا.(*)

بەرپرسی شوورا، مەسعوود ڕەجەوی

لە ڕاپۆرت بۆ کۆنگرەی ٦دا لەسەر ئالترناتیو دەڵێ:

«زیندووکردنەوەی پاشایەتی مانای لە دەست دانی سەربەخۆیی ئێرانە.

لە بڕیارنامەکەی کۆنگرەی شەشدا هاتووە:

«کۆنگرەی شەشەم لەسەر ئەم بڕوایە پێی داگرت کە هێزی یەکگرتووی کۆمەڵانی خەڵک دەتوانێ و دەبێ ڕێژیمی کۆنەپەرستی ئاخوندی سەرەونخوون بکا و لە جێگای ئەو ڕێژیمێکی دیموکراتیی ئەوتۆ دابمەزرێنێ کە مافەکانی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیی چین و توێژە گەلییەکان و مافی نەتەوایەتیی گەلانی ستەم لێکراوی ئێران دابین بکا. کۆنگرە

(*) لە کتێبی ڕاپۆرتی بەرپرسی شوورا بە خەڵکی ئێران، لاپەڕە ٤٤٤ وەرگیراوە و وەرگێڕدراوەتە سەر کوردی.

داوای له ڕێبەرایەتیی حیزب کرد کە لە داهاتوودا بۆ گرێدانی خەباتی خەڵکی کوردستان لەگەڵ خەباتی ئازادیخوازانەی هەموو گەلانی ئێران پتر لە پێشوو تێبکۆشێ.

هەروەها کۆنگرەی شەشەم بە ڕاگەیاندنی پشتیوانیی خۆی لە شوورای نیشتمانیی بەرگری وەک تەنیا ئالترناتیوی دێموکراتی، هیوای دەربڕی کە شوورا بۆ یەکگرتنی ریزەکانی گەلانی ئێران دژ بە ڕێژیمی خومەینی هەنگاوی کاریگەری دیکەش هەڵێنێتەوە و بە نیشاندانی نێوەڕۆکی تایبەتی وەک کۆگای هێزە ئازادیخوازە ڕاستەقینە و ڕەسەنەکانی ئێران، باقی ئەو هێزە نیشتمانپەروەرانەش کە تا ئێستا لە دەرەوەی شوورا ماونەوە بۆ لای خۆی ڕاکێشێ...

کۆنگرەی پەسندکرانی گەڵاڵەی خودموختاری لە لایەن شوورای نیشتمانیی بەرگرییەوە بە سەرکەوتنێکی سیاسی بۆ شوورا دادەنێ و ئەو گەڵاڵەیە بە نموونەیەکی باش بۆ چارەسەری مەسەلەی میللی کە یەکێک لە گیروگرفتە ئەساسییەکانی جووڵانەوەی شۆڕشگێڕی گەلانی ئێرانە، دەزانێ. پەسندکرانی گەڵاڵەی خودموختاری، لە ڕاستیدا بە دەسکەوتی خەباتی لەمێژینە و خوێناویی گەلی کورد دەژمێردرێ.

کۆنگرە لەسەر ئەوە نەزەری دا کە حیزبی دێموکرات بە مافی خۆی دەزانێ لە پێناو پیادەکردنی بەرنامەی تایبەتیی خۆی بۆ خودموختاری، خەباتی خۆی هەروا درێژە بدا، هەروەها دەربڕینی ئەم بڕوایەشی بە پێویست زانی کە حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان بەرامبەر بەو شتانەی لە دەوروبەری گەڵاڵەی خودموختاریدا لە لایەن هێندێک لە ئەندامانی شووراوە بڵاوکراوەتەوە بە هیچ جۆر خۆیان بە متعهد نازانن.

کۆنگرەی شەشەم پاش لێکۆڵینەوە لە نامیلکەی کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم کە بۆ وەڵام دانەوە بە ٣ پرسیاری گرینگ: بۆچی سۆسیالیزم بە ئامانجی دوارۆژی خۆمان دەزانین؟ بە مەبەستی دامەزراندنی چ کۆمەڵێکی سوسیالیستی خەبات دەکەین؟ و پێوەندیی ئێمە لەگەڵ وڵاتانی سوسیالیستی لەسەر بناغەی چ ئەسڵێک دەبێ دابمەزرێ؟ ئامادە کرابوو. لەسەر ئوسووڵی گشتیی نێوەڕۆکی ئەم نامیلکەیە بە تایبەتی هەوڵدان بۆ دامەزراندنی کۆمەڵێکی دێموکراتیکی سۆسیالیستی پێی داگرت و لە بەرنامەدا جێگەی کۆمەڵێکی سۆسیالیستی گرتەوە.

کۆنگرەی شەشەم بە سەرنج دان بەوەی کە حیزبی دێموکرات و سازمانی موجاهیدین هەرکام خاوەنی ڕابردوو و تایبەتمەندیی خۆیانن، پێی لەسەر یەکسان بوونی نەزەری

هەردوو ڕێکخراو لەسەر مەسائیلی ئەساسیی وڵات وەک پێویستی ڕووخاندنی ڕێژیم، شێوەی سەرەکیی خەبات بۆ گەیشتن بەم ئامانجە، هێنانە سەرکاری ڕێژیمێکی دێموکراتیک، دابین کردنی ئازادییە دێموکراتییەکان لە وڵات و مافی خودموختاری بۆ کوردستان و زۆر شتی دیکە، داگرت و داوای کرد کە هەروەک ڕابردوو بە هاوکاری و نیاز پاکیی هەردوولا، ئەو مەسەلانەی جیاوازیی بیروبڕوایان لەسەر هەیە، جێبەجێ بکرێن.

لەم کۆنگرەدا ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بە پێی دەنگی وەرگیراو بە شێوەی خوارەوە هەڵبژێردران:

حەسەن ڕەستگار، دوکتور قاسملوو، جەلیل گادانی، تاهیر عەلیار، هاشم کەریمی، دوکتۆر سادق شەرەفکەندی، مستەفا هیجری، مامۆستا عبداللە حەسەن زادە، حەسەن شەرەفی، مستەفا شەلماشی، هومایون ئەردەلان، حوسێن مەدەنی، فەتاح کاویان، حەسەن شیوە سەلی، عەلی کاشف پوور، دوکتۆر خەلیقی، سەرگورد عەلیار، ڕەحیم محەمەد زادە، شاپوور فیروزی، بابا عەلی مێهر پەروەر، غەفوور هەمزەیی، نەبی قادری، حەکیم ڕەزائی، جیهانگیر ئیسماعیل زادە، عبداللە بەهرامی.

جێگرەکانیش بریتی بوون لە : ئەبوبەکر ڕاد، محەمەد ئەمین مەجیدیان، موراد قادری، چەکۆ (ڕەحمان ڕەحیمی)، جەعفەر حامیدی، سدیق فەروخیان، فەتاح عەبدولی.

لە یەکەم پلینۆمی دوای کۆنگرەدا دوکتۆر قاسملوو بە سکرتێری حیزب هەڵبژێردراوە لە کۆبوونەوەی دووهەمدا دوکتۆر سادق وەک جێگری سکرتێر، مامۆستا عبداللە حەسەن زادە، هاشم کەریمی، جەلیل گادانی، حەسەن شەرەفی و حەسەن ڕەستگار بوونە ئەندامی دەفتەری سیاسی و بەرپرسایەتییەکەیان بەم شێوەیە بوو: دوکتۆر سادق بەرپرسی کۆمیسیونی تەبلیغات، جەلیل گادانی نوێنەر لە دەرەوەی وڵات کە پێش کۆنگرە بڕیاری لەسەر درابوو، دوای گەڕانەوە لە ئورووپا بوو بەر بەرپرسی کۆمیسیۆنی بازرەسی کە لە کۆنگرەدا قەراری دامەزرانەوەی درابوو، حەسەن شەرەفی بەرپرسی دەبیرخانە، حەسەن ڕەستگار بەرپرسی تەشکیلات.

لەم پلینۆمەدا ئەو کەسانەش وەک موشاویر هەڵبژێردران: سەننار مامەدی، مامۆستا گۆران، سدیق بابائی، عبداللە عیزەت پوور.

لە پلینۆمدا بڕیار لەسەر هێندێک ئاڵوگۆڕ لە سازماندەهیی تەشکیلاتی و پێشمەرگە درا، دوای پلینۆم ناوچەی تێکۆشانی دەفتەری سیاسی ژمارەیەکی ناوەندی کوردستان و

باکوور بوونە دوو ناوەندی سپی سەنگ و ئاگری، بەشی یەکەم کاک حوسێن مەدەنی و بەشی دووهەم کاک عەلی کاشف پووریان لێ بوو بە بەرپرس.

لە ڕێکەوتی ١٣٦١/١٢/٢٠ بە پێی ڕاگەیەندراوی دەفتەری سیاسی دەورەی دووهەمی هەڵبژاردنی مەجلیسی شوورا کە بە پێچەوانەی قانوونی ئەساسی ناوی لێ گۆڕابوو و کردبوویانە مەجلیسی شوورای ئیسلامی، تەحریم کراو بە خەڵک گوترا ئەگەر ناچار بوون بچنە سەر سندووقەکان، لە جیاتی ناوی نوێنەر دەنگ بدەن بە خودموختاری.

دوایەش بە کردەوە هەڵبژاردن کە لە مانگی بانەمەڕدا بەڕێوەچوو، لە لایەن خەڵکەوە تەحریم کراو لە زۆر شوێن سندووقەکان لە پادگان نەچوونەدەر و لەوێش دا بۆ نموونە لە پادگانی سەردەشت ١٦٠٠ دەنگ بە خودموختاری درابوو، لە بانە تەواوی سندووقەکان لە لایەن پێشمەرگەوە دەستیان بەسەردا گیرا.

چالاکیی پێشمەرگە نە لەم پێوەندییەدا، بەڵکو بە شێوەیەکی شێلگیر بە درێژایی ساڵ و لەزۆربەی هەرە زۆری ناوچەکان درێژەی هەبوو و زەبری گورچووبڕ لە دوژمن وەشێندرا و ئەوەش چەند نموونە لە عەمەلیاتەکانی ساڵی ١٣٦٢:

ڕەبەت

١٣٦٢/٩/٥ سێ قافڵە لە هێزەکانی دوژمن لە کاتی گەڕانەوەیان لە گوندەکانی سیسێر و نستان، لە نزیک گەردەنەی زمزیران دەکەونە نێو کەمینی هێزی پێشمەرگەی حیزب و دوای ٧ سەعات شەڕی سەخت نزیک بە ١٥٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن دەکوژرێن، یان بریندار دەبن. کەلاکی ٥٠ کەسیان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ دەمێنێ کە ٢٧ کەسیان بۆ پێشمەرگەکان شناسایی دەکرێن. لەو چالاکییە دلێرانەیەدا چەک و چۆڵ و کەل و پەلێکی زۆری نیزامی دەکەوێتە دەستی پێشمەرگەکان.

بانە

١٣٦٢/٦/٣١ هێزێکی دوژمن لە نزیک پایگای گاکر دەکەوێتە نێو کەمینی پێشمەرگەکانی هێزی شەهیدانی وێردی و لە ئاکامدا ئەو هێزە لێک بڵاو دەکرێ. سەرجەم زیاتر لە ٧٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن دەکوژرێن کە کەلاکی ٣٠ کەسیان تا کۆتایی شەڕ، لە دەست پێشمەرگەدا بووە. لەو شەڕدا ١٤ کەسیش بە دیل دەگیرێن. هەروەها چەک و چۆڵ و کەل و پەلێکی زۆر لەگەڵ چەند دەزگا ماشێن دەکەوێتە ژێر دەستی پێشمەرگەکان.

دیواندەرە

١٣٦٢/٦/٨ هێزەکانی ڕێژیم لە شاری بیجار و شارۆچکەی تکالووجەرا ناوچە ڕزگارکراوەکانی دەوروبەر دەدەنە بەر پەلاماری خۆیان، پێشمەرگەکانی حیزب بەرپەرچی پەلامارەکە دەدەنەوە و دوای شەڕێکی توند، نزیک بە ١٠٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن دەکوژرێ و چەندین دەزگا ماشێن لەبەر یەک بڵاو دەکرێن. لەو شەڕەدا ٤ تێکۆشەری حیزب شەهید دەبن.

هێزی شەهید هەژار

١٣٦٢/٨/١٥ پێشمەرگەکانی هێزی شەهید هەژار و هێزی موعینی لە ناوچەی ئالانی سەردەشت، لە پەلامارێکی قارەمانانەدا توانیان بەشێکی زۆر لە مۆڵگەی نۆڕێ دەست بەسەردا بگرن و عەمباری تەقەمەنیی ئەو مۆڵگەیەش ئاگر تێبەر دەدەن. لەو شەڕەدا لانی کەم ١٥٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن دەکوژرێن و چەک و چۆڵێکی بەرچاویش دەکەوێتە دەستی پێشمەرگەکان. لەو چالاکییەدا ٥ پێشمەرگەی حیزب شەهید دەبن.

هەورامان

١٣٦٢/١٢/١٣ هێزێکی زۆری دوژمن پەلاماری شاری نەوسوود دەدا کە لەگەڵ بەرەنگاریی پێشمەرگەکانی هێزی شاهۆ ڕووبەڕوو دەبێ. ئەو هێزەی دوژمن دوای ئەوەی لانی کەم ٥٠ کەسی لێ دەکوژرێ، ناچار بە پاشەکشە دەکرێ. لەو شەڕەدا هێزی پێشمەرگەی حیزب دەستکەوتی بەرچاوی هەبووە.

شنۆ

١٣٦٢/٧/٧ دوو دەزگا ماشینی دوژمن لە نێوان بایزاوێ و شاوەلێ دەکەونە نێو کەمینی پێشمەرگەکانی هێزی سمکۆ، لە ئاکامی تەقە و لێکدانێکدا هەردوو ماشێنەکە خراپ دەکرێن و ١٩ کەس لەسەرنیشنەکانیان دەکوژرێن. هاوکات لەگەڵ ئەو چالاکییە، دەستەیەکی دیکە لە پێشمەرگەکان لە پەلامارێکی دلێرانەدا مۆڵگەی دوژمن لە گوندی شاوەلێ، دەست بەسەردا دەگرن. لەو پەلامارەدا هەموو ئەفرادی دوژمن جێگیر لەو مۆڵگەدا یان کوژران یان بریندار بوون. کەلاکی ٣٥ کەس لە مەیدانی شەڕدا دەکەوێ و

١٤ کەسیش بە دیل دەگیرین، تەواوی کەل و پەل و چەک و چۆڵی ئەو مۆڵگەیە و هی ناو دوو ماشێنەکە، دەکەوێتە دەست هێزی پێشمەرگە.

چەند رۆژی بۆ نەورۆز مابوو، جەلیل گادانی چوو بۆ بەغدا کە لەوێوە بچێتە فەڕانسە. نامەیەکی سەرئاواڵەی دوکتۆر قاسملووی پێ بوو بۆ مەسعوود رەجەوی، دوکتۆر زۆری تەئکید کردبوو کە بیخوێنێتەوە، دوایە بیدا بە کاک مەسعوود رەجەوی. لە نامەکەدا لەسەر تەوسیەی پلینۆم نووسیبووی تەکلیفی ئێمە لەگەڵ بەنی سەدر روون کەوە، ئەو کە خودموختاری بە بالکانیزاسیون دادەنێ وا دیارە باوەڕی بە شوورا و بڕیارەکانی نییە.

لە پاریس را هاوڕێیانی بەرپرسی حیزبی و بەشدار لە کۆبوونەوەکانی شوورادا تەلیفونیان کردبوو بۆ بەغدا، لەگەڵ جەلیل گادانی قسەیان کردبوو، گوتبوویان شوورا هاتۆتە سەر ئەو باوەڕەی بەنی سەدر لە شوورا وەلا بنێ، لەسەر نەزەری حیزب راوەستاون.(*) ئەگەر وێتۆی نەکا و موافقی وەلانانی بێ، تەواوە، ئێمەش وەک بەرپرسانی پاریس موافقین. جەلیل گادانی بە هەوەڵێن هۆی مومکین لەسەر ئەم مەسەلە پێوەندیی بە هاوڕێیانی دەفتەری سیاسییەوە دەگرێ و داوای وەڵام و نەزەری ئەوان دەکا، بەداخەوە یا ساغ نابنەوە، یا تا دوو سێ رۆژیش وەڵام نادەنەوە. شووراش مەحتەلی وەڵام دەبێ و هاوڕێیانی پاریسیش لێکدا لێکدا تەلیفون دەکەن. سەری چوار رۆژەکە هەر وەڵام نابێ، جەلیل گادانی پێیان دەڵێ ئێستا کە هەموو خەڵکی کوردستان لە بوونمان لەگەڵ بەنی سەدر ناڕازین و لە شووراش وەزع ئاوایە و لە پلینۆمیشدا وەک کۆمیتەی ناوەندی لە قسە و نووسینەکانی بەنی سەدر نارەحەت و ناڕازی بوون، بە بەرپرسایەتیی خۆم وەک نوێنەری حیزب لە دەرەوەی وڵات موافقی ئیخراجی بەنی سەدر لە شوورام و بڕۆن رابگەیەنن و بۆ خۆشم بۆ شەوی نەورۆز دەگەمە لاتان.

بەنی سەدر لەبەر ئەوەی ئەو کات کچەکەی کە هەر خێزانی ئاغای رەجەوی بوو، بە پێی بەیانییەیەکی موحتەرەمانە کە لە رێکەوتی ١٣٦٣/١/١٤ لە لایەن شووړای نیشتمانیی بەرگرییەوە دەرچوو، لە شوورا وەلا نرا.

لە مانگی جۆزەردانی ١٣٦٣دا لە سەر پێشنیاری حیزبی ئێمە بە شوورای نیشتمانیی بەرگری رۆژی ٢٨ی مانگی مای بەرامبەر ٧ی جۆزەردان بە رۆژی «رێزگرتن لە بەرگریی کوردستان» دیاری کرا.

(*) ئەو نامەی دوکتۆر جارێ هەر لای من مابوو کە بەغدا مابوومەوەو بەرەو پاریس رێنەکەوتبووم.

ئەم ساڵیش بەم بۆنەوە بەرنامە لە پاریس بە پەیامی بەرپرسی شوورای نیشتمانیی بەرگری و پەیامی جەلیل گادانی نوێنەری حیزب دەستی پێکرد و دوایەش لە زۆربەی وڵاتەکانی ئورووپا بە بەشداریی نوێنەرانی شوورا و حیزب کە لە بەشی هەرە زۆریان جەلیل گادانی بەشدار بوو، ئەم رێ و رەسمە بەڕێوە چووە.

بە دوای وەلانانی بەنی سەدر لە شوورا، رۆژێک کاک مەسعوود رەجەوی لەگەڵ یەک دوو نەفەر لە ئەندامانی هەیئەتی ئیجرائی، نوێنەری حیزب جەلیل گادانی بۆ دەفتەری شوورا بانگ دەکەن و وێ دەچوو شتێکیان بیستبێ. دەڵێن:«ئەوە بەنی سەدر لە شوورادا نەما، ئەگەر بەراستی حیزب نیەتێکی وای هەیە لە شوورادا نەمێنێ، ئێمە هیچ موشکیلەیەکمان نییە با زووتر ئیقدام بکا و رەنگە لەو حاڵەتەشدا بتوانین بە راحەتی لەگەڵ حیزبی دیموکرات بەرە تەشکیل بدەین. ئەگەر بەراستیش لەگەڵمان دەمێنێتەوە حەز دەکەین».

جەلیل گادانی وەڵام دەداتەوە و دەڵێ:« بەراستی ئەو پرسیارەم پێ سەیرە! ئاخر ئێمە هەر یەک دوو مانگ پێش لە کۆنگرەدا تەئکیدمان لەسەر مانەوە لە شوورادا وەک تەنیا ئالترناتیوی دیموکراتیک کردووە، لە گەڵاڵەی پێشنیاری خودموختاریی کوردستانی ئێوە بە گەرمی پێشوازی کراوە، نامەی دوکتۆر قاسملووشم لەسەر بەنی سەدر بۆ هێناون و ئەوەش روونە کە هەموو ئەندامانی شوورا لەو نارەحەت بوون، جا ئێستا کە ئەویش لێرە نەماوە، چ دەلیلێک هەیە کە ئێمە بمانەوێ لە شوورا بچینە دەر؟

وەزعی شوورا بە رۆیشتنی بەنی سەدر رێکوپێک تر ببوو، هەموو ئەندامانی شوورا زۆر بە جیددی تێدەکۆشان و کارەکان باشتر دەچوونە پێش، نەتەنیا لە شوورادا نوێنەری حیزب و هێندێک جار هەیئەتی بەشدار لە کۆبوونەوەکاندا زۆر جیددی بوون و لەسەر پێشنیاری ئەوان ژن بۆ بەشداری لە جەلەسات بانگ کران، شوورا هاتە سەر ئەو باوەڕە لە هەوڵی دانانی رادیۆ لە بەغدادا بن، گۆڤاری شووراش هەر بە ئیسراری هاوڕێیانی حیزبی زووتر وەڕێ کەوت و بڵاوبووەوە.

بە گشتی لە ئورووپا تێکۆشانی حیزبی زۆر جیددی تر بوو، وەزعی کۆمیتەکان بووژانەوە و هەوڵێکی دیپلۆماسیی زۆر زیاتر لە جاران درا.

بەداخەوە لە بەهار و هاوینی ١٣٦٣دا لە ئاکامی هێرشی توندوتیژی دوژمن هاوڕێی زۆر بە نرخی وەک عبداللە بەهرامی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، رەحمان سۆفی زادە،

بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی رەبەت، فەقێ عەولاّ فەرماندەی لێوەشاوەی هێزی زمزیران، حوسێن شەمامی، محەمەد ئەمین بارام میرزا ناسراو بە چرچە فەرماندەی هێزی بەیان و چەندین کادر و پێشمەرگە شەهید بوون.

لە رۆژی ١٥ی جۆزەرداندا فڕۆکەکانی عێراق شاری بانە بۆمباران دەکەن و دەیان ماڵ وێران و سەدان کەس دەکووژن. دەفتەری سیاسی بە دەرکردنی بەیانییەیەک وێڕای مەحکووم کردنی ئەم کارە دژی ئینسانییە، کەسەری خۆی دەربڕی و سەرەخۆشیی لە خەڵکی کوردستان بە گشتی و بانە و بنەماڵەی شەهیدەکان بە تایبەتی کرد.

لە رۆژەکانی ١٧، ١٨ و ١٩ی پووشپەڕ کۆنفرانسێک بە بەشداری حیزبە سیاسییەکان، وەک حیزبە کۆمونیستەکانی زۆربەی وڵاتانی سۆسیالیستی، حیزبە کۆمونیستەکانی وڵاتانی رۆژئاوا، حیزبە سوسیالیستەکان، سەندیکا کرێکارییەکان، یەکیەتییەکانی رۆژنامە نووسی و یەکیەتییەکانی ژنان و نوێنەرانی جووڵانەوەکانی رزگاریخوازی لە ٥ قارەی جیهان، لە شاری بەغدا پێکهات. مەبەست لە پێکهاتنی ئەم کۆنفرانسە لێکۆڵینەوەی شوێنەوار و زیان و زەرەری شەڕی ئێران و عێراق، لەسەر ئاشتی و هێمنی جیهان بوو. دەستەی نوێنەرایەتیی حیزبی بریتی بوون لە مامۆستا عبداللە حەسەن زادە و کاک فەتاح کاویان کە بەشدارییان کردووە و پەیامی تایبەتیی خۆیان هەبووە کە پێشوازییەکی گەرمی لێکراوە.

لە پلینۆمی دووهەمی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێراوی کۆنگرەی شەش کە لە ١٥ تا ٢٤ی گەلاوێژی ١٣٦٣ گیراوە، بڕیار دراوە رۆژی ٢٦ی سەرماوەز بە رۆژی پێشمەرگە دیاری بکرێ بۆ ئەوەی دەرفەتێک بێ کە هەموو ساڵێ لەو رۆژەدا کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان ئەمەگداریی خۆیان بەرامبەر بە فیداکاریی پێشمەرگە دەربڕن. هەر لە ٢٦ی سەرماوەزی ئەو ساڵەوە کە بە شکۆیەکی تەواو و بەشداریی نوێنەرانی زۆربەی هێزەکانی ئێرانی و کوردستانی بەڕێوەچوو، تا ئێستاش هەموو ساڵێ لەم رۆژەدا رێز لە پێشمەرگە و فیداکارییەکانی دەگیرێ.

هەر لە مانگی گەلاوێژی ١٣٦٣دا بوو کە رێژیم لەسەر گوندەکانی ناوچەی ئالان، گەورک و سوێسنایەتی سەر بە کۆمیتەی شارستانی سەردەشتی کردبوو کە کۆچ بکەن و شوێنی باب و باپیرانی خۆیان بەجێ بێڵن و لەسەر خەرجی خۆیان بەرەو شوێنێکی نادیاری دیکە بڕۆن.

لەسەر ئەم حوکمەی رێژیم، دەفتەری سیاسی لە رێکەوتی ٣٠/ ٥/ ١٣٦٣ لە

بانگەوازێکی رەسمی بۆ بیروڕای گشتی لە کوردستان و ئێران و سەرانسەری جیهان راگەیاند کەوا کۆماری کۆنەپەرستی خومەینی خەریکە ٥٦٣ بنەماڵەی دانیشتووی ٦٦ ئاوایی کە سەرجەم ٩٥٥٢ نەفەرن، لە سەرما و سۆڵی پاییزدا دەربەدەر بکا. بە خۆشییەوە بە هۆی تێکۆشانی زۆری هاوڕێیان لە دەرەوە، لە لایەن هێندێک کۆڕ و کۆمەڵی نێونەتەوەیی بە رێژیم راگەیەندرا ئەو کارە نەکا. هەر ئەوە بوو بە هۆی بەرگری لەم راگواستنە و لانی کەم بۆ ماوەی چەند ساڵ لە شوێنی خۆیان مانەوە.

لە پلینۆمی مانگی گەلاوێژی ١٣٦٣دا لەسەر مەسەلەکانی نێوخۆیی حیزب دوو باسی گرینگ کرابوو، یەکیان لە پێوەندی لەگەڵ دەرکردنی بەشێک لە کادر و پێشمەرگەکانی حیزب و «توجیه» کردنی ئەم مەسەلە، دووهەم مەسەلەی وتووێژ لەگەڵ رێژیم و هێنانە گۆڕیی ئەم عیبارەتە «وتووێژیش خۆی شێوەیەک لە خەباتە، دەتوانین لەم شێوە خەباتەش بە قازانجی جووڵانەوە کەڵک وەربگرین، بۆیە ئێمە ئامادەین لەم مەیدانەشدا لەگەڵ رێژیمی خومەینی بەربەرەکانی بکەین و..».

هاوڕێیان لەسەر وتووێژەکە ئەوەندە سوور بوون کە دەڵێن:« لە رابردوودا حیزب و گەلی کورد زیانیان لەوە دیتووە کە نەیانتوانیوە وتووێژ بە رێکوپێکی و بە شێوەیەکی ئوسوولی بەڕێوە بەرن.

بۆ ئەوەی شتی وا بۆ جارێکی دیکە دووپات نەکرێتەوە، بڕیار دراوە کە بەرپرسی وتووێژ تەنیا دەفتەری سیاسی بێ و هیچ کەس لە بەرپرسانی حیزبی یان فەرماندەرانی پێشمەرگە هیچ جۆرە وتووێژێک لەگەڵ نوێنەرانی رێژیم نەکەن و هەموو وتووێژێک حەواڵەی دەفتەری سیاسی بکەن، کە بۆ ئەم مەبەستە ئەفراد یان هەیئەتی خاوەن سەلاحییەت دیاری دەکا.(*)

ئەمەش لەوەرا سەرچاوەی دەگرت کە ئێمە سەرەڕای ئەوەی ئەندامی شووراین و بە پێی ئوسووڵ قەرار لەسەر ئەوە درابوو کە پێکەوە، وەک شوورا رێژیم برووخێنین و حکوومەتێکی دیموکراتیک لە رێگای ئەم تەنیا ئالترناتیوە دیموکراتێکە دامەزرێنین، بەڵام وتووێژێکی هەڵخەتێنەر بوو هیچی تێدا بەستە نەبوو جگە لە ئابڕوچوون. سەیرتر لەوەش ئەوە بوو کە ئەم وتووێژانە و ئەم ئیدیعایەی حیزب بە هەموو کەس گوترا بوو، بەڵام بە

(*) ئەوەی روونە هیچ بەرپرسێکی نیزامی یا سیاسی بە پێچەوانەی ئەوەی لە بەیانیەی کۆمیتەی ناوەندیدا باس کرابوو، پێشتریش مافی وتووێژی رەسمی نەبوو و یا هەر نەکراوە یا ئەگەر کرابێش چوارچێوەی لە لایەن دەفتەری سیاسییەوە بۆ دیاری کراوە.

نوێنەری حیزب لە پاریس لەگەڵ ئەوەش بە دایم تەلیفۆن هەبوو، نەگوترابوو.

دوایە ئەم قسە و باسە لە رۆژنامەی ٩٩ی «کوردستان»دا بە درێژی بڵاو بووەوە و وەزعی حیزبی لە روانگەی شووراى نیشتمانیی بەرگری بەرەو خراپی برد و گەیشتە جێگایەک کە چەند مانگ دواتر لە شوورا وەلا نراین.

لە مانگی رەزبەری ١٣٦٣دا رۆژنامەی «کوردستان» بە شێوەیەکی بەرینتر لە هەموو کات و لە قەوارەیەکی گەورەتر و دەوڵەمەندتر لە ساڵەکانی پێشوودا بەشداریی جێژنی رۆژنامەی «ئومانیتە»ی لە پاریس کرد و ئەو بەشدارییە جگە لە هەموو هێزەکانی ئێرانی سەرنجی زۆربەی خاریجییەکانیشی راکێشا. دۆستایەتییەکی زۆر گەرم لەگەڵ بەشێکی بەرچاو لە ئەحزاب کرایەوە. وەفدی حیزب بە سەرۆکایەتیی جەلیل گادانی لەم دوو رۆژەی مەراسیمەکەدا سەردانی رەسمیی ١٤ وەفدی وڵاتە پێشکەوتنخوازەکانی کرد و لەگەڵ هەیئەتی نوێنەرایەتییان دانیشت و پێوەندیی حیزبییان بەهێزتر کرد کە بۆ دوایەش تەئسیری باشی بوو.

دەفتەری سیاسی لە مانگی سەرماوەزی ١٣٦٣ بۆ یەکەم جار بە بۆنەی ٢٦ی سەرماوەز رۆژی پێشمەرگە پەیامیدا، وەک لە پێشدا ئیشارەی پێکرا، بەم بۆنەوە رێ و رەسمێکی بەرین لە بنکەی دەفتەری حیزب لە گوندی گەورە دێی کوردستانی گەرمیان بە بەشداریی زۆربەی هێزە کوردستانی و ئێرانییەکان بەرێوە چوو، هەرکام لە هێزەکان وێڕای پیرۆزبایی لە حیزب بۆ دانانی رۆژێکی ئاوا بۆ قەدر زانین لە پێشمەرگە هەستی خاوێنی خۆیان دەربڕی. بەم جۆرە ٢٦ی سەرماوەز رۆژی پێشمەرگەی کوردستان جێگای خۆی لە مێژووی کوردستان و خەباتی پڕ لە شانازیی گەلی کورددا کردەوە.

ئەوەش چەند چالاکیی بەرچاوی پیشمەرگەی حیزب لە ساڵی ١٣٦٣دا:

ورمێ:

٣١/ ٣/ ١٣٦٣ هێزە دژی گەلییەکانی کۆماری ئیسلامی هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر ناوچەی گەلی بەردەرەش لە باکووری کوردستان و لە ئاکامدا لە جەبهەیەک بە درێژایی ٥٠ کیلۆمەتردا، پێشمەرگەکانی هێزەکانی شەهید نحۆ- شەهید حاتەم- شەهید سەرگورد عەبباسی و هێزی بەرگریی میللی بەرەنگاری هێرشی دوژمن بوون. لە شەڕێکی ١٩ سەعاتەدا زیاتر لە ١٥٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژران و ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوون. لەو شەڕەدا چەک و چۆڵێکی بەرچاو کەوتە دەست پێشمەرگەکانی حیزب. بەداخەوە لەم شەڕە حەماسی و خوێناوییەدا ٧ پێشمەرگەی فیداکاری هێزی شەهید نحۆ و پێشمەرگەیەکی هێزی بەرگری شەهید بوون.

مەهاباد

٢٣/ ١٠/ ١٣٦٣ هێزەکانی دوژمن هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر ناوچەکانی شامات. پێشمەرگەکانی هێزی پێشەوا دەست بەجێ بەرەنگاری دوژمن بوون و لە نزیک گوندەکانی گەوج ئاوا و گەزەڵێن، هێرشکەرانیان خستە نێو کەمینی خۆیان و زەبرێکی باشیان لێدان و ڕاویان نان. پاش ماوەیەک هێزە بەزیوەکە لەسەر را خۆی سازمان داوەتەوە و پەلاماری دەست پێکردەوە، بەڵام ئەمجارەش پێشمەرگەکان زۆر ئازایانە تێکیان شکاندن. لەو شەڕەدا کە زیاتر لە ٦ سەعاتی خایاند، لانی کەم ١٢٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژران، کە کەلاکی ٣٥ کەسیان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ مابوو. لەو شەڕەدا هێندێک کەلو پەلی نیزامی کەوتە دەست هێزی پێشمەرگە. بەداخەوە لەو بەرەنگارییەدا٥ رۆڵەی فیداکاری حیزبەکەمان شەهید بوون.

نەغەدە

١٨/ ٥/ ١٣٦٣ پێشمەرگەکانی هێزی ئەفشین لە نێوان مۆڵگەکانی هومام و قەڵاتە سوور ماشینێکی هەڵگری نەفەراتی دوژمن دەخەنە نێو داوی خۆیان و ئاگر بارانی دەکەن. لە ئاکامدا ماشینەکە لەبەر یەک بڵاو دەبێ و نەفەراتەکەش دەکوژرێن. هاوکات لەگەڵ ئەم شەڕەدا، دەستەیەکی دیکە لە پێشمەرگەکان دوو مۆڵگەی ناوبراو دەدەنە بەر ئاگری چەکەکانیان و خەسارەتێکی ماڵی و گیانی بە دوژمن دەگەیەنن. هەر لەو کاتەدا دەستەیەکی دیکە لە پێشمەرگەکان بەرەنگاری هێزی کۆمەکیی دوژمن دەبن و ناچار بە پاشەکشەیان دەکەن. لەو شەڕەدا زیاتر لە ٢٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژران و ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوون.

سەقز

٤/ ٤/ ١٣٦٣ هێزەکانی دوژمن هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر گوندەکانی قامیشەڵە، قەرەبوغرە و سونجاخ. پێشمەرگەکان بەرەنگاری هێزی دوژمن بوون و لە شەڕێکی سەخت و نابەرامبەردا زیاتر لە ٢٥ کەس لە نەفەراتی دوژمن کوژراو ژمارەیەکیش بریندار بوون.

مەهاباد-ڕەبەت- پیرانشار- سەرشاخان

۱۳٦۳/٥/۲٦ دوژمن هێرشێکی بەربڵاو و وەحشیانەی لە چوار جەبهە لە ژێر ئاگری توندی تۆپخانەدا کردە سەر ناوچەکانی مەهاباد- ڕەبەت- پیرانشار و نەغەدە، کە پێشمەرگەکانی هێزەکانی شەهید پێشەوا، ئاوارە، مینەشەم و ئەفشین زۆر ئازایانە بەرەنگاری دوژمن بوون. لە پیرانشار دوژمن لە ١٦ لاوە پەلاماریدا، لە پیرەسەنان، دەروازە، پشتی کونەکێچ، کانی سواران، پشتی کانی نۆبەتییان، زیندووی بناوان، گردەشینان، هوڵەمار، پێ لێرییە، مەلا مەحموود، باسنینە، چاکی چەقالان، تووژەڵێ، شیوەرەز، بەردە زەرد، تیلەکە ڕەش. لە مەهاباد لە بەرەکانی مەزرا، داغە، زێوە و سەرتان شەڕ گەرم بوو. لە سەرشاخان لە هەموو شوێنێک شەڕ بە توندی بەردەوام بوو. لە ناوچەی ڕەبەت لە ٦ لاوە دوژمن هێرشی کرد: هەواری چوار بەردە، برایم جەلال، چۆمەڵ، پشتی کۆخی خلەی، سوورخاو و کیسەلان. لەو شەڕە حەماسی و کەم وێنەیەدا کە ٤ ڕۆژی خایاند، لەسەر یەک لانی کەم ٥٠٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران. بە دەیان قەبزە تفەنگ کەوتە دەست پێشمەرگەکان. بە داخەوە لەو شەڕانەدا ٦ تێکۆشەری حیزبەکەمان شەهید بوون کە کاک ڕەحمان سۆفی زادە بەرپرسی کۆمیتەی ڕەبەت سەرقافڵەی ئەم پۆلە شەهیدە بوو.

ئەو کات کە لە پاییزی ۱۳٦۳دا ڕێژیمی تورکیە جم و جۆڵێکی توندی بە مەبەستی سەرکوت کردنی بزووتنەوەی ئازادیخوازی گەلی کورد دەست پێکردبوو، ڕێبەرایەتیی حیزب لە ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی، ڕۆژنامەی ژمارە ۱۰۱ی «کوردستان» زۆر بە جیددی واقعییەتەکان دێنێتە بەرچاو و دەنووسێ:

«دیارە لە حکوومەتی فاشیستی تورکیە کە بە نزیکەی ١٢ ملیۆن کوردەوە، هێشتا بە ڕەسمی ئیقرار بە وجوودی «کورد» لە تورکیەدا ناکا و کوردەکان بە «تورکی کێوی» ناو دەبا و هەروەها لە ڕێژیمی کۆنەپەرست و سەرەڕۆی خومەینی غەیری ئەوەش چاوەڕوان ناکرێ.

حیزبی ئێمە هەوڵی داوە دەخاڵەت لە کاروباری وڵاتانی دراوسێدا نەکا، هەر بۆیەش دەخاڵەتی هیچ وڵاتێکی دیکەش لە کاروباری نێوخۆی ئێراندا قبووڵ ناکا و بە هەموو توانا و هێزی خۆیەوە بەرامبەر بە هەر جۆرە دەخاڵەتێکی ئەوتۆ ڕادەوەستێ».

ئەوەی جێگای داخ و کەسەر بوو و دەکرێ بڵێین بوو بە هۆی گەیاندنی زیانێکی زۆر

بە شۆڕش و گەلی کورد، شەڕ لە نێوان کۆمەڵە و حیزبدا بووکە بەم شێوە ڕاگەیەندرا:

«پێش نیوەڕۆی ڕۆژی بیست و پێنجەمی خەزەڵوەری ۱۳٦۳ لە لایەن کۆمیتەی حیزبی لە هەورامانەوە بە دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران خەبەر درا کە لە بەرەبەیانی ئەم ڕۆژە تێک هەڵچوونێکی خوێناوی لە نێوان پێشمەرگەکانی حیزب و کۆمەڵە دەستی پێکردووە.

دوایی دەرکەوت لە یەکەم شەڕدا ۳ پێشمەرگەی حیزب و ۱۳ پێشمەرگەی کۆمەڵە شەهید و چەند کەسیش بریندار بوون.

هەرچەند لە لایەن حیزبەوە دەستوور درا بە فەوری شەڕ ڕاگیرێ و بە دوای ئەوەدا هەیئەتی دوو قۆڵیش لەگەڵ چاوەدێرێکی یەکیەتیی نیشتمانیی «مامۆستا نازم» چوون بۆ لێکۆڵینەوە، بە داخەوە نەتیجەکەی ئاشتی نەبوو.

بە دوای ئەوەدا کە شەڕێکی تەبلیغاتیی زۆر توندی لە لایەن کۆمەڵەوە بەدوادا هات، تەنانەت کاک عەبدوللا موهتەدی سکرتێری حیزبی کۆمونیستی ئێران خۆشی بە چاپی مەقالەیەک لە ژمارەی۱٥ی گۆڤاری «کمۆنیست»دا دەستی کردبوو بە تەحریک و بەم چەشنە ئیعلامی شەڕی کردبوو، زۆربەی هەوڵی خێرخوازان بە فیڕۆ چوو، شەڕێکی خوێناوی و چەند ساڵەی نێوخۆیی هەڵایسا و ژمارەیەکی چەند سەد کەسی لە هەر دوولا شەهید بوون و لە هەردوولا ڕۆڵەی زۆر دڵسۆزی گرتەوە. شەهیدانی وەک میرزا عەولا نیشکۆلان، قاسم باقی و سەدیق فەروخیان لە فەرماندە و ئەندامانی ڕێبەرایەتیی حیزبیش لەم پێناوەدا فیدا بوون. ئەوەی ڕاست بێ، تەنیا دوژمنانی گەلی کورد سوودیان لێ وەرگرت. ئەم شەڕە ناڕەوایە ئەوەندەی کێشا تا لە ڕێکەوتی ۱۳٦٦/۳/٥دا شەش لایەنی دیکەش بە ناوی شەش جەرەیان کە بریتی بوون لە شێخ عیزەدین حوسێنی،چریکە فیداییەکانی خەڵکی ئێران، چریکە فیداییەکانی خەڵک «ارتش رهائیبخش» سازمانی چریکە فیداییەکانی خەڵکی ئێران، دەفتەری سیاسیی ڕاهی کارگەر، کۆمەڵەی یەکسانیی کوردستان- ئێران، بڕیارنامەیەکیان لە سێ خاڵدا نووسی:

١- ڕاگرتنی فەوریی شەڕ.

٢- حەلکردنی ناکۆکییەکان لە ڕێگای سیاسی.

٣- بوونی ئازادیی تەبلیغ و مافی تێکۆشانی سیاسی- نیزامی.

دیارە ئەم کارە لەبەر ئەوەی یەک لایەنە نووسرابوو، فایدەی نەبوو، پەرتووکێکی ٤٦

لاپەڕەییش لە خـەرمـانانی ١٣٦٦ کـە لە وتارەکـانی رادیۆ وەرگـیـرابوو، لە لایەن کۆمیسیۆنی چاپەمەنیی حیزب لەسەر ئەم مەوزووعە دەرچوو.

هەوڵەکانی دواییش بۆ ئەم کارە بە ئاکام نەگەیشت و تا ساڵی ٦٧ بە گەرمی درێژەی هەبوو. لەم ساڵەدا وەک لە جێگای خۆیدا دێ، بە هۆی ئاگر بەسی یەک لایەنەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران- رێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ لە رێکەوتی ١٣٦٧/١/٣١و، قبووڵ کردنی لە لایەن کۆمەڵەوە پاش ماوەیەک تا رادەیەک بەرەو تەواو بوون رۆیشت، بەڵام دوو سێ ساڵ دواتریش ئەو شەڕە بە پێچەوانەی داخوازی کۆمەڵە بۆ ئاگربەس لە لایەن ئەو بەشەی دیکەی حیزبەوە هەر درێژەی هەبوو.

بمانەوێ و نەمانەوێ ئەم کارەساتە یەکێک لە خاڵە رەشەکانی خەباتی پڕ لە شانازیی شازدە ساڵەی گەلی کورد دژی کۆماری ئیسلامییە و زۆرجار لە لایەن جەماوەریش مەحکووم کراوە.

لە مانگی رەزبەری ١٣٦٣دا دوکتۆر قاسملوو بۆ سەفەری ساڵیانەی خۆی دەگاتە پاریس، لە لایەن نوێنەری حیزب لە ئوورووپا کە تا ئەو کاتیش هەر جەلیل گادانی بووە، پێی رادەگەیەندرێ کە برایانی موجاهید و شوورا زۆر لە بابەتی ئەم مەسەلەی وتووێژخوازی نارەحەتن و دڵیان پاک نابێتەوە.

پاش چەند رۆژ هەردوو بە یەکەوە لەگەڵ کاک مەسعوود رەجەوی وەک بەرپرسی شوورا، مەهدی ئەبریشم چی و ئیبراهیم زاکری، نوێنەرانی موجاهید لە ناوەندی شوورا لە دەوروبەری پاریس کۆبوونەوەیەک دەکەن و بە دوورو درێژی قسە دەکرێ.

لە لای شوورا و موجاهیدەکان، ئەم بۆچوونە بە بێ باوەڕیی حیزب بە شوورا و بڕوا بە وتووێژ لەگەڵ ریژیم دادەندرێ، بەڵام دوکتۆر قاسملوو بە بەڵگە هێنانەوە لە بڕیارەکانی کۆنگرەی ٦ و نامەکانی خۆی هەوڵ دەدا و ئەو شتانە رەد کاتەوە و وەفاداریی حیزب بە بڕیارەکانی شوورا جارێکی دیکە رادەگەیەنێتەوە.

لە عەینی کاتدا لە کارو کردەوەکانی ئەو دەمی دوکتۆر را دەرکەوتووە کە زۆری بڕوا بە قسەکانی خۆی نییە و زیاتر وەێدەچوو لە لایەکەوە سەبارەت بە وتووێژ و ئاکامەکەی دڵخۆش کرابێ.

لەوێ بۆ خۆی بۆ جەلیل گادانی باس کردبوو کە مەقالەیەک لەم پێوەندییەدا نووسراوە، ئەگەر بڵاو نەبێتەوە باشە، جەلیل گادانی دەڵێ: ئێستا خۆت وەزعەکەت

هەڵسەنگاندووە و حەساسیەتیی ئەو برایانەت سەبارەت بە وتووێژ دیوە. پێویستە هەر ئێستا تەلیفۆن بکەی ئەو مقالە بڵاو نەکەنەوە.

دوکتۆر قاسملوو قەولیشی پێدەدا ئەم کارە بکا، بەڵام سەرەڕای چەندجار وەبیر هێنانەوەش هەر نەیکرد تا «کوردستان» چاپ کرا و مەقالەکەشی تێدا بوو.

دوای چاپ بوونی مەقالەکە و بە پێچەوانەی قسەکانی دوکتۆر قاسملوو کە لە کۆبوونەوە دوو قۆڵییەکەدا کردبووی و راگەیاندنی هەڵوێستی ئاشکرا و رەسمی لەسەر وتووێژخوازی، ئەندامانی شوورا و موجاهیدین بە تەواوی دڵیان رەش بوو.

دوای ئاشکرا بوونی ئەم هەڵوێستە لە کۆبوونەوەی شووورادا باسەکە هاتە گۆڕێ و ئەم بۆچوونە بە توندی مەحکووم کراو داوایان لە حیزب کرد لەسەر بەڵێنییە هاوبەشەکان بمێنێتەوە. جارێکی دیش لە کۆبوونەوەی شوورا لە ١٧ی بەفرانباری ١٣٦٣ مەسەلەکە هاتەوە گۆڕێ، وتووێژ لەگەڵ رێژیم بە پێچەوانەی بەڵێن و بڕیاری ئیمزاکراوی شوورا ناسرا، تەنانەت بە دوکتۆر قاسملوو گوترا ئەگەر کەم و کورییەکتان لە باری چەک و چۆڵ و ئیمکاناتی ماددی هەیە، موجاهیدین ئامادەن هەموو ئەوانە پڕ کەنەوە و هێندێک شتیش هەر لەوێ پێشکەش بە حیزب کراون، بەڵام هیچ شوێنەوارێکی لەسەر بۆچوونی دوکتۆر دانەنا.

لە رێکەوتی ٣٠ی بەفرانباری ١٣٦٣ لە لایەن دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندییەوە راگەیەندراوێک بەم شێوەیە بڵاوبووەوە:

«لەبەر ئەوەی بەشێک لە راپۆرتی دەفتەری سیاسی بۆ کۆمیتەی ناوەندیی حیزب، چاپ کراو لە «کوردستان»ی ژمارە ٩٢دا کە باسی وتووێژ لەگەڵ رێژیمی خومەینی کردبوو، لە لایەن ژمارەیەک لە سازمانەکانەوە بە شێوەی جۆراوجۆر و هێندێک جار بە هەڵە مانای لێ دراوەتەوە، دەبیرخانەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە پێداگرتن لەسەر ئەوەی کە لە راپۆرتی ناوبراودا هاتووە، رادەگەیەنێ کە چاوپێکەوتنی نوێنەرانی حیزبی ئێمە لەگەڵ نوێنەرانی رێژیمی خومەینی جارێکی دیکەش راستی و دروستیی نەزەری حیزبی ئێمەی سەبارەت بەوە کە هیچ کام لە داخوازە ئەساسییەکانی خەڵکی کوردستان لە چوارچێوەی ئەو رێژیمەدا ناتوانێ وەدی بێ، بە ئیسبات گەیاند.

هەر بۆیە لە هەل و مەرجی ئێستادا، حیزبی ئێمە هەر جۆرە وتووێژێکی سیاسی لەگەڵ نوێنەرانی رێژیمی خومەینی بە کارێکی بێ فایدە دەزانێ و سەر لە نوێ تەئکید دەکاتەوە

کە دروشمی خەباتی چەکدارانە هەتا رووخانی ڕێژیمی خومەینی کە لە لایەن کۆنگرەی پێنجەمی حیزبەوە بڕیاری لەسەر دراوە و کۆنگرەی شەشەمیش تەئکیدی لەسەر کردۆتەوە، هەروا دروشمی ئەسڵی حیزبی ئێمە و جووڵانەوەی دیموکراتی خەڵکی کوردستانە.

شەڕەکانی قارەمانانەی پێشمەرگەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە ماوەی شەش مانگی رابردوودا و ئەو زەبرە کاریگەرانەی لە ڕێژیمی خومەینییان وەشاندووە و هەروەها شەهید بوونی دەیان نەفەر لە باشترین رۆڵەکانی حیزبی ئێمە لەو ماوەیەدا، باشترین بەڵگەیە بۆ ئەم ئیددیعایە». (*)

دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
٣٠ی بەفرانباری ١٣٦٣

دوای ئەوەش بەرپرسی شوورا لە پەیامی ٢٢ی ڕێبەندانی ١٣٦٣دا گوتی:

«پڕ بە دڵ لە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران داوا دەکەم بە حورمەتی خوێنی شەهیدانی گەل، بە تایبەتی پێشمەرگە دلێرەکانی کوردستان کە لە لایەن ڕێژیمی خومەینییەوە شەهید کراون، بە روونی تازە نەکردنەوەی وتووێژێکی سیاسی لەگەڵ ڕێژیم لە حاڵ و داهاتوودا رابگەیەنن.

هەروەها گوتی: «بە دڵەوە ئاواتە خوازی ئەوەم حیزبی هاوپەیمانمان، حیزبی دیموکرات بە تەحریمی لێبڕاوانەی وتووێژی سیاسی لەگەڵ ڕێژیمی ناشەرعی خومەینی، هۆی تەواو کردنی ناتەباییەکان پێک بێنێ».

دوکتۆر قاسملوو کە پێی وابوو دەتوانێ هەم لە شوورادا بمێنێتەوە و هەم هەر کات هەل و مەرج لە روانگەی ئەوەوە هەڵیگرت، بتوانێ لەگەڵ ڕێژیم وتووێژ بکا، لە ڕێکەوتی ١٣٦٥/١٢/٢٢ بە ناوی دەفتەری سیاسییەوە نامەی کورتی ژێرەوەی بۆ موجاهیدین ناردووە:

«تاریخ ١٣٦٥/١٢/٢٢
شماره ٥١٧

(*) وەرگیراوە لە رۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ١٠١

دەفتەری سیاسیی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران

دوای پێشکەش کردنی سڵاو،

ئەو هەل و مەرجە زۆر ناسکەی کە نیشتمانی خۆشەویستمان ئێران تێی دایە، زیاتر لە پێشوو پێویستی بە هاوکاریی تەواوی ئەو ڕێکخراوانە هەیە کە کۆمارخوازن و لە ڕێگەی رووخانی ڕێژیمی خومەینیدا خەبات دەکەن.

بۆیە پێشنهاد دەکەین نوێنەرانی هەردوو لامان لەمستەوای ڕێبەریدا بۆ باس و ئاڵ و گۆڕی بیروڕا لەسەر پێوەندیی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵک و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران پێکەوە دانیشن چاوەڕوانی پێشنیاری ئێوەین بۆ دیاری کردنی کات و شوێن.

بە سڵاوی شۆڕشگێڕانەوە

دەفتەری سیاسیی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
ع- ق

بەڵام ڕێکخراوی موجاهیدین کە لەسەر داخوازی خۆیان کە لە بڕیارنامەی ئاوریلی ٨٥ی شوورادا هاتبوو و بریتی بوو لەوەی«حیزبی دیموکرات دەبوایە پێوەندی و وتووێژ لەگەڵ ڕێژیم مەحکووم بکا» ، ئەو داخوازییەی قبووڵ نەکرد.

جارێکی دیش دەبیرخانەی حیزب لە وەڵامدا راگەیەندراوێکی لە ڕێکەوتی ١٩ی رەشەمەدا دەرکرد کە لە خاڵی ٢و ٣و ٤ دا دەڵێ:

«٢- نەزەری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە بارەی وتووێژ لەگەڵ ڕێژیمی خومەینی هەر ئەوەیە کە لە راگەیەندراوی ٣ی بەفرانباری ئەمساڵی دەبیرخانەی حیزبدا گوتراوە کە حیزب لە هەل و مەرجی ئێستادا وتووێژی سیاسی لەگەڵ نوێنەرانی ڕێژیمی خومەینی بە کارێکی بێ فایدە دەزانێ».

٣- حیزبی دیموکرات بە هیچ جۆر تەمای هاتنەدەر لە شوورای نیشتمانیی بەرگری نییە، مەگەر ئەوە کە بە پێی ئاییننامەی شوورا هەموو ئەندامانی شوورا بێجگە لە حیزبی دیموکراتی کوردستان بە دەرکردنی حیزب لە شوورا دەنگ بدەن، کە دیارە لە عەقڵ بە دوور بە نەزەر دەگا، ڕێکخراو و شەخسییەتەکانی ئەندامی شوورا ئەو کارە بکەن، چونکە هەموویان لە نەقشی بەرچاوی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە خەبات بۆ

رووخاندنی ڕێژیمی خومەینی بە باشی ئاگادارن.

٤- حیزبی دێموکرات نەدەیهەوێ لە شوورای نیشتمانیی بەرگری ماڵ ئاوایی بکا و نە لە ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵک، ئێمە بەش بە حاڵی خۆمان هیواداریین کە ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکیش چ لە نێو شوورا و چ لە دەرەوەی شوورا هاوپەیمانی ئێمە بمێنێتەوە». (*)

بەڵام نە کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسیی حیزب هاتنە سەر ئەو باوەڕە بۆ هەمیشە واز لە وتوویژ بێنن و لەم بابەتەوە ویستی شوورا بەجێ بێنن، نە شووراش وازی لە داخوازی ڕەوای خۆی هێنا.

لە ئاکامدا پاش شەش مانگ هەوڵ و تێکۆشان کار گەیشتە ئەو جێگایە کە لە کۆبوونەوەی خاکە لێوەی ٦٤دا بەبێ ئەوەی نوێنەری حیزب بانگهێشتن بکەن، ئەندامانی شوورا بە تێکڕایی دەنگ بە دەلیلی وتوویژ لەگەڵ ڕێژیمی خومەینی کە ئەم کارە لەگەڵ خاڵی یەکی پێڕەوی نێوخۆی شوورا دژایەتیی هەبوو، کۆتایی بە ئەندامەتیی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە شوورا هێنا و وەلای نا.

دەفتەری سیاسیی حیزبیش بە بڵاوکردنەوەی ئاگادارییەک لە ڕێکەوتی ٦٤/٢/١ بە باس کردنی هێندێک شت کە تا ئەو دەم باس نەکرابوو، لانی کەم بۆ ئەندامانی حیزبیش بڵاو نەکرابووەوە، ئەم بڕیارەی بە کردەوە قبووڵ کرد.

بەڵام بە دوای ئەودا جارێکی دی نامەیەکی دوو لاپەڕەیی بۆ داخوازی حیزب و ئامادەیی بۆ درێژەدانی هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوی موجاهیدین نووسراو بۆ بەغدا بەڕێ کرا، ئێستاش روون نەبووەوە گەیاندنی ئەم نامە بۆ زیاتر لە مانگێک وەدوا کەوت. کە گەیشتیش وەڵامی نامەکە مەنفی بوو و ئامادەییان بۆ هیچ چەشنە هاوکارییەک لەگەڵ حیزب نەبوو.

سەرەڕای ئەوەش بڕیار وابوو دژیان قسە نەکەین و دوژمنایەتییان نەکەین و لەم بابەتەوە هیچ کات دەست پێشخەر نەبین.

ڕێژیم کە هەستی بەوە دەکرد لە لایەک حیزب لە شوورادا نەماوە و لە لایەکی دیکەوە شەڕی کۆمەڵە و حیزب لە گۆڕێ دایە، حەزی دەکرد وەزعی حیزب بە شپرزەیی نیشان بدا. لە کاتێکدا هەر لە مانگی پووشپەڕی ساڵی ٦٤دا پێشمەرگە لە زۆربەی شوێنەکان زەبری

(*) وەرگیراوە لە ڕۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ١٠٢

زۆر کاریگەری لە دوژمن وەشاند. بۆ توندکردنی ناکۆکیی نێوخۆیی هێزە کوردستانییەکان لە لایەک و داپۆشینی وەزعی شڕ و شپرزەی خۆی لە لایەکی دیکەوە بە تایبەتی کە دەیزانی حیزب بەرەو بەڕێوەبردنی جێژنی چلەمین ساڵی دامەزرانی خۆی بە شێوەیەکی بەربڵاو دەچێ، ڕۆژی ٦٤/٤/٥ سەعات ٢ی پاش نیوەڕۆ ڕایگەیاند:

«لەسەر ڕاپۆرتی هەواڵدەری کۆماری ئیسلامی، عەمەلیاتی سەرکەوتووی «انصار الله» کە لە حەوتووی ڕابردوودا بە مەبەستی لە نێوبردنی باقی هێزەکانی دژی ئیسلام و شۆڕش و بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی تەواو لە شوێنە سنوورییەکان و بڕینی پێوەندیی تەداروکاتیی گرووهەکان لەگەڵ ڕێژیمی بەغدا بە کوشتن و بریندارکردنی سەد کەس لە کادر و ئەندامانی حیزبی هەڵوەشاوەی دیموکرات و هەڵاتنی هێزی ئەم گرووهانە بۆ ئەو دیوی سنوور، هەروا درێژەی هەیە».

ئەوە لە کاتێکدا بوو کە پێشمەرگە بە دڵگەرمیی تەواو لە هەموو شوێنێکی کوردستان هێرشی دەکردە سەر پێگەکانی دوژمن و بۆ نموونە لە تێک هەڵچوونی گوندی تەخت لە تیلەکۆی سەقز لە لایەن پێشمەرگەکانی هێزەکانی هەوشار و شەهیدانی دیواندەرە و عەزیز یوسفی، زیاتر لە ٥٠٠ کەس لە دوژمن کوژرا بوون و بریندار ببوون.

ڕێژیمیش بە توندی خەریکی زۆرکردنی هێز، بە تایبەتی جاش ڕاگرتن لە کوردستان و پەرەپێدانی شەڕی کورد لەگەڵ کورد بوو.

بەداخەوە لە ڕێکەوتی ١٣٦٤/٤/١٠ سەرگورد کەریمی عەلیار ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و جێگری بەرپرسی کۆمیسیۆنی تەشکیلات لە ناوچەی بانە لە شەڕێکی قارەمانانەدا لەگەڵ سێ پێشمەرگەی هێزی شەهید موعینی شەهید بوون.

لە مانگی پووشپەڕی ١٣٦٤دا دەعوەتنامەی حیزبی سوسیالیستی فەڕانسە بۆ بەشداری لە کۆنگرەدا دەعوەتنامەی حیزبی کۆمۆنیستی فەڕانسە بۆبەشداری لە جێژنی ئومانیتە بۆ حیزب هاتبوو کە لە هەردووکیان دا بەشداریی کردووە.

لە سەرەتای هاوینی ١٣٦٤ بۆ بەڕێوەبردنی بەرنامەی چلەمین ساڵی دامەزرانی حیزب کۆمیتەیەکی تایبەت بە بەرپرسایەتیی جەلیل گادانی و هاوکاریی کاک فەتاح کاویان، کاک بەهرۆز کورد ئەحمەدی و مامۆستا عاشق پێکهات.

ئەم کۆمیتە لە ماوەی مانگ و نیوێک دا بە هاوکاریی کادر و پێشمەرگەکانی حیزب لە هەموو بوارەکاندا زەمینەی بۆ بەڕێوەبردنی ڕێ و ڕەسمێکی بە شکۆ پێکهێنا.

لەم ڕێ و ڕەسمەدا کە بەر لە ٢٥ی گەلاوێژ بەڕێوە چوو، مام جەلال، مامۆستا شێخ

عیـزەدین و هێندێک کەسایەتیی ناسراوی دیکە و نوێنەری زۆربەی هێزەکانی ئێرانی و کوردستانی بەشدارییان کرد.

بەم بۆنەوە بەیاننامەیەکی شیاوی چل ساڵ خەبات لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی بڵاو بووەوە. هەروەها کورتە مێژوویەکی حیزبیش بە ناوی چل ساڵ خەبات لەسەر هەل و مەرجی پێکهاتنی حیزب و دەورەی یەکەمی کۆماری کوردستان لە لایەن دوکتور قاسملووەوە نووسرا. هەروەها چەند جۆر پۆستەری پێشەوا و دروشمێکی زۆر ئامادە کرابوو کە لە هەموو شار و گوندەکان نووسران و بڵاوبوونەوە.

بە بۆنەی ئەم جێژنەوە دەیان پەیامی پیرۆزبایی لە نێوخۆ و دەرەوە را هاتبوون.

لە هەموویاندا هاودەردی لەگەڵ گەلی کورد و پشتیوانی لە خەباتەکەی کرابوو. ڕۆژنامەی ژمارە ١٠٧ی «کوردستان» بە تایبەتی و بەم بۆنەیەوە چاپ و بڵاوکرایەوە. لەم ژمارەدا کە هەموو شتەکانی لەسەر حیزب و کاروتێکۆشانی حیزب بوو، بە بۆنەی چل ساڵ خەبات بە کورتی چل ڕووداوی گرینگ لە مێژووی حیزب چاپ کرابوو.

لە سەرەتاکانی مانگی ڕەزبەری ١٣٦٤را بۆ ماوەی چەند ڕۆژ پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب بەڕێوەچووە، لەم پلینۆمەدا دوو باسی گرینگ لە گۆڕێ دابوو، یەکیان لەسەر ڕێژیم کە پلینۆم لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا دروشمی حیزب کە بریتی لە دیموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستانە، جێ بەجێ نابێ و لەبەر ئەوە حیزب لەسەر دروشمی ڕووخانی کۆماری ئیسلامی پێ دادەگرێ.

دووهەم سەبارەت بە شوورا و کۆمەڵە:

لەمەڕ کۆمەڵە واهاتووە: « ئەگەر ڕێبەرانی کۆمەڵە ئەم ڕاستییە حاشا هەڵنەگرە کە هەموو خەڵکی کوردستان و هەموو ڕێکخراوە پێشکەوتنخوازەکانی ئێرانی و کوردستانی زۆر لەمێژە قبوولیان کردووە، قبووڵ بکەن ، کە حیزبی دیموکرات حیزبێکی شۆڕشگێڕە» ڕێگا بۆ ئاگربەس و وتوویژ و تەنانەت بۆ هاوکاریش خۆش دەبێ.

بۆیە درێژەدان یا ڕاگرتنی شەڕ هەردوو لە دەست ڕێبەرانی حیزبی کۆمونیستی کۆمەڵە دایە!!»

پلینۆم هەروەها بەجێهێشتنی شوورای نیشتمانیی بەرگریی لە لایەن حیزبەوە بە ئیقدامێکی باش و موناسب دانا و تەئییدی کرد.!(*)

هەروەها لەم پلینۆمەدا کادر و پێشمەرگەکانی ناوەندی ئاژوان لە لایەن کۆمیتەی

(*) وەرگیراوە لە ڕۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ١٠٨

ناوەندییەوە تەشویق کران کە دەقی تەشویق نامەکەش لە لاپەڕە ١٣ی ڕۆژنامەی ژمارە ١٠٨ی «کوردستان»دا چاپ کراوە.

لە ڕۆژەکانی ١٥ و١٦ی مانگی ڕەزبەردا زۆر بە داخەوە دوو هاوڕێی تێکۆشەری ڕێبەرایەتیی کەمال دەبباغی و تەها حەق تاڵەب کە بەڕێز لە ساڵی ٦١ و ٦٢دا گیرابوون، یەکەمیان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی ناوەندی ئاژوان و دووهەمیان موشاوری کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی ڕێکخراوی حیزب لە تاران بوو، پاش تەحەممولی سێ چوار ساڵ ئەشکەنجە لە بەندیخانەکانی کرماشان و تاران و تەورێز و ورمێ، تەنانەت بە دوای ئەوەدا بەندیشیان بۆ بڕابووەوە، بە پێچەوانەی هەموو یاسای جیهانی گوللە باران کران.

لە ڕێکەوتی ٤ی سەرماوەزی ١٣٦٤ بە بۆنەی شەهید بوونی ئەم دوو هاوڕێ قارەمان و تێکۆشەرە، لە لایەن دەفتەری سیاسیی حیزب ئاگادارییەک بڵاوبووەوە، دەقەکەی لە ڕۆژنامەی ژمارە ١٠٩ی «کوردستان»دا چاپ کراوە.

کۆنگرەی حەوتەم

به پێی پێڕەوی نێوخۆی حیزب که دەبوو هەر دوو ساڵ جارێک کۆنگرە بگیرێ، له ڕۆژی ٢٦ی سەرماوەزی ١٣٦٤ له بیرەوەریی ڕۆژی پێشمەرگەدا لەگوندی کانی مێوی کوردستانی گەرمیان کۆنگرەی حەوتەمی حیزب دەستی به کار کرد که سەرجەم چوار ڕۆژی خایاند. ئەم کۆنگرە که له چلەمین ساڵی دامەزرانی حیزب بەسترا، به ناوی کۆنگرەی چل ساڵ خەبات نێودێر کرا.

به شێوەی ئاسایی دوای خوێندنەوەی سروودی ئەی ڕەقیب و ڕاگرتنی دەقیقەیەک بێ دەنگی به یادی شەهیدانی حیزب و گەل سکرتێری گشتی ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیی پێشکەش به کۆنگرە کرد.

لەم ڕاپۆرتەدا کە دواتر به جیا چاپ و بڵاوکرایەوە، باسی قەیرانی ئابووری و تێکچوونی سیستەمی دراوی سەرمایەداریی جیهانی دەکرێ، لەسەر سیستەمی دیفاعی ڕیگان کەبە شەڕی ئەستێرەکان ناوبانگی دەرکردبوو، هەروەها له سەرمەسەلەی ئاشتی جیهانی وگرینگی چاوپێکەوتنی سەرۆکی دوو دەوڵەتی هەرە گەورەو بەهێزی جیهانی «ڕیگان وگورباچۆف» وبایەخی ئەم چاوپێکەوتنە لەئاشتی جیهانی دوارۆژدا دەدوێ.

لەسەر وەزعی ئێران لەم ڕاپۆرتەدا باسی قەیران لەهەموو بوارەکانی سیاسی، نیزامی کۆمەڵایەتی وفەرهەنگی دەکرێ و دەگوترێ که ڕێژیم بەرنامەیەکی بۆ چارەسەری ئەم وەزعە نییە و ناشتوانێ هەیبێ. بۆیە پێ لەسەر وەزعی شپرزەی ئابووری دادەگرێ. به پێی ئامار لەم ڕاپۆرتەدا ڕوون دەکرێتەوە کە له ماوەی حەوت ساڵ دەسەڵاتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا نرخەکان چوار پێنج بەرامبەر زیاد بوون بۆ نموونە دەڵێ:

«له ساڵی ١٣٥٨دا داهاتی مانگانەی نێونجی خێزانێکی شاری ٤٢٩٠ تمەن بووە که

له ساڵی ١٣٦٢دا بۆتە ٥٧٨٠ تمەن و له ساڵی ١٣٦٤ دا دەبێتە ٦٤٣٠ واتە بۆتە یەک بەرابەر و نیوی ساڵی ١٣٥٨. له کاتێکدا که خەرجی ئەم جۆرە خێزانە له ساڵی ١٣٥٨دا ٤٤٠٠ تمەن بووە، ساڵی ١٣٦٢ گەیوەتە ٩٣٨٠ تمەن و له ساڵی ١٣٦٤ دا دەگاتە ١٣٤٤٠، واتە له سێ بەرابەر زیاتر بووە».

ڕاپۆرت له بارەی شەڕەوە دەڵێ:

«به پێی بەراوردی پسپۆڕەکانی نیزامیی ڕۆژئاوا خەرجی شەڕ لەگەڵ عێراق و دژی خەڵکی کوردستان له ساڵی ١٩٨٤ی زایینیدا سێزدە میلیارد و ٣٠٠ ملیۆن دۆلاربووە، له ساڵی ١٣٦٤دا کە ٩ مانگی ساڵی ١٩٨٥یش دەگرێتەوە، بێ گومان ئەم ڕەقەمە زیاترە. بەم پێیە ئەگەر کاربەدەستانی ڕێژیمی خومەینی هەموو داهاتی نەوتیش بۆ شەڕ خەرج بکەن، دیسان لانی کەم سێ میلیارد و سەد ملیۆن دۆلار بێ جێن. تازە مووسەوی سەرۆک وەزیر دەڵێ: «خەرجی شەڕ له ساڵی ١٣٦٥دا ١٢/٥ له سەد دەچێتە سەرێ، بەم حیسابە ئەگەر خەرجی شەڕ لەو ساڵەشدا هەر بەقەد ساڵی ١٩٨٤ بێ خەرجییەکە بۆ شەڕ دەگاتە پازدە میلیارد دۆلار کە دابین کردنی به هیچ شێوەیەک له توانای ڕێژیمدا نییە».

له بابەت هێزە ساسییەکانی ئۆپۆزیسیۆنەوە دەڵێ:

«حیزبی ئێمە ئامادەیە لەگەڵ هەموو هێزەکان هاوکاری بکا، بەشەرتێک دژی ڕێژیمی خومەینی خەبات بکەن و بۆ گەڕانەوەی ڕێژیمی پاشایەتی تێ نەکۆشن.

لەم پێوەندییەدا پێویستە بگوترێ کە هەرچەند حیزبی ئێمە شووڕای نیشتمانی بەرگریی بەجێ هێشتووە! بەڵام ئێستاش ئامادەیە لەگەڵ سازمانی موجاهیدین هاوکاریی عەمەلی هەبێ... هەروەها ئەو ڕێکخراوە ئێرانییانەش کە له کوردستان تێکۆشانیان هەیە، دەتوانن ئەگەر بیانەوێ هاوکاری لەگەڵ حیزب بکەن».

حیزب بۆ پێکهێنانی بەرەش لەم ڕاپۆرتەدا ئامادەیی خۆی دەربڕیوە و مەرجەکانی بەشدار بوون لەبەرەدا بریتین له : بڕوا به ڕووخانی کۆماری ئیسلامی و هێنانە سەرکاری ڕێژیمێکی دیموکراتی بۆ وەدی هێنانی ئامانجەکانی سەربەخۆیی ئێران و بەڕێوەبردنی سیاسەتی خۆنەبەستنەوە، دیموکراسی و ئازادییە دیموکراتییەکان، دابین کردنی مافی نەتەوایەتیی گەلانی زۆرلێکراوی ئێران به شێوەی خودموختاری یا فیدرالی و جێ بەجێ کردنی داخوازە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی زەحمەتکێشان.

له کۆنگرەی ٧دا ئەم کەسانەی ژێرەوە وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و جێگر

هەڵبژێردران: دوکتۆر قاسملوو، هاشم کەریمی، دوکتۆر شەرەفکەندی، مستەفا هیجری، حسێن مەدەنی، جەلیل گادانی، فەتاح کاویان، سدیق بابائی، عەلی کاشف پوور، حەسەن رەستگار، مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەن زادە، محەمەد ئەمین مەجیدیان، حەسەن شیوە سەلی، حەکیم رەزایی، نەبی قادری، حەسەن شەرەفی، عوسمان رەحیمی، عبدالله قادری، جەعفەر حامیدی، ئەبوبەکر راد، عبدالله عیزەت پوور، سەلام عەزیزی، دوکتۆر حسێن خەلیقی، فەتاح عەبدولی، بابا عەلی مێهرپەروەر.

جێگرەکان:

سەروان رەحیمی(چەکۆ)، سەعدوون عەباسی، برایم لاجانی، کەمال کەریمی، حەسەن ئەیووب زادە، عیسمەت عەبدی، سەرهەنگ قادری، مەحموود دەشتی، شاپور فیروزی لە دەورەی دووهەمدا، محەمەد نەزیف قادری لە دەورەی سێهەمی هەڵبژاردندا.

بە داخەوە لە کۆنگرەکانی حیزبی دیموکراتدا هیچ کات مەسەلەی ماڵی نەهاتۆتە گۆڕێ و ئەم کارە هەموو کات بۆتە هۆی ناڕەزایەتیی ئەندامانی کۆنگرە. لە راستیدا ئەگەر وەک لە پێڕەودا دەڵێین، کۆنگرە گرینگترین و بەرپرسترین ئۆرگانی حیزبە و هەموو مەسەلەکان باس کردنیان لەوێدا دەلوێ، بە تایبەتی مەسەلەی ماڵی کە وەک راستییەکی حاشا هەڵنەگر هەمیشە گلەیی و گازندە دێنێتە گۆڕێ.

لەم کۆنگرەدا باسی یارمەتیی دەرەوە کرا بەداخەوە دوکتۆر قاسملوو لە وەڵامی پرسیاری سەلامی عەزیزی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هێندێکیش خۆی تووڕە کرد و راستییەکەی کە زۆر کەسیش دەیانزانی و بەڵگەی زیندوو هەبوو، نەگوت.

ئەحمەد نەستانی یەکێک لە فەرماندە ناسراوەکانی حیزبیش پرسیاری لە دوکتۆر قاسملوو کرد و گوتی: «ئەرێ کاک دوکتۆر وەختی ئەوە نەهاتووە لانی کەم ئەم کۆنگرە بزانێ وەزعی ماڵیمان چۆنە، چۆن دەژین و چمان هەیە؟»

دوکتۆر زۆر بێ پەروایانە وەڵامی داوە: «هەتا ئەمن سکرتێری حیزب بم، جگە لە خۆم، کەس نابێ بزانێ چمان هەیە و چمان نییە!»

لە رێکەوتی ١٣٦٤/٩/٢٩ واتە لە رۆژی ئاخری کۆنگرەدا بڕیارنامەیەک لە دوازدە خاڵدا بە شێوەی خوارەوە دەرچوو:

بڕیارنامەی کۆنگرەی حەوتەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران:

کۆنگرەی حەوتەمی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران کە لە رۆژی ٢٦ی سەرماوەز، رۆژی پێشمەرگەی کوردستاندا کاروباری خۆی دەست پێکرد، لە کۆبوونەوەی پێش نیوەڕۆی رۆژی ١٣٦٤/٩/٢٩ واتە لە دوارۆژی کاری کۆنگرەدا، ئەم بڕیارنامەی خوارەوەی بە تێکڕای دەنگ پەسند کرد:

١- کۆنگرەی حەوتەم راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی کە بۆ ماوەی ٢ رۆژ کەوتە بەر باس و لێکۆڵینەوەیەکی قووڵ و رەخنەگرانە و کارساز، پەسند دەکا.

٢- لەبەر ئەوەی لە چوارچێوەی رێژیمی کۆماری ئیسلامیدا هیچ کام لە داخوازە بنەڕەتییەکانی خەڵکی کوردستان «دیموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان» وەدی نایە، کۆنگرە دروشمی «برووخێ کۆماری ئیسلامیی ئێران» پەسند دەکاتەوە.

٣- کۆنگرە هاتنە دەرێی حیزب لە شووڕای نیشتمانی بەرگری بە کارێکی دروست و بەجێ دەزانێ و هەڵوێستی کۆمیتەی ناوەندی بەرامبەر بە «سازمان مجاهدین خلق ایران» پەسند دەکا و لەسەر پاراستنی سەربەخۆیی و سەربەخۆیی بڕیاردان لە هەموو هەل و مەرجێک و لە بەرامبەر هەموو حیزب ورێکخراوێک بە توندی پێ دادەگرێ.

٤- کۆنگرە سیاسەتی ئاژاوەگێڕانەی رێبەرانی سەر لێ شێواوی کۆمەڵە، بە هۆی سەرەکیی شەڕی نێوان کۆمەڵە و حیزب دەزانێ و هەڵوێستەکانی رێبەرایەتی حیزب بەرامبەر بە کۆمەڵە بەتەواوی پەسەند دەکاو داوای لە رێبەرایەتی هەڵبژێراوی کۆنگرەی حەوتەمیش ئەوەیە لەسەر چەسپاندنی ئەو ئەسڵانە کە بۆ پێکهاتنی ئاشتییەکی بەردەوام لە نێو حیزب و کۆمەڵەدا دیاری کراون، پێ دابگرێ تا قبووڵ کردنی واقعییەتی کوردستان لە لایەن کۆمەڵەوە، بەرامبەر بە ئاژاوەگێڕیەکانی کۆمەڵە بە توندی رابوەستێ.

٥- کۆنگرە هەڵوێستی مەسئوولانەی کۆمیتەی ناوەندی بەرامبەر بە رێکخراوە سیاسییەکانی ئێران بە تەواوی بە دروست دەزانێ و هەر لەو کاتەدا بە ئەرکی رێبەرایەتیی تازەی حیزب دادەنێ کە بۆ پتەوکردنی دۆستایەتیی و هاوکاری لەگەڵ هێزە نیشتمانپەروەرەکان درێژە بە تێکۆشانی خۆی بدا.

٦- کۆنگرەی حەوتەم پێکهێنانی بەرەی دیموکراتی دژی ئیمپریالیستی لە نێو رێکخراوە پێشکەوتووەکانی ئێراندا بە پێویستییەکی مێژوویی دەزانێ و داوا لە رێبەرایەتیی

حیزب دەکا لەو ڕێگایەدا هەوڵ بدا دەست پێشخەر بێ.

٧- بە لەبەر چاوگرتنی ئەو ڕاستییە کە ژنان نیوەی کۆمەڵن، کۆنگرە داوا لە ڕێبەرایەتی حیزب دەکا بەرنامەی باش و گونجاو بۆ چالاکتر کردنی نەخشی ژنان لە بزووتنەوەی حەق خوازانەی خەڵکی کوردستاندا دابنێ.

٨- کۆنگرە ڕاکێشانی هەرچی بەربلاوتری لاوان بۆ نێو ڕیزەکانی حیزب و هێزی پێشمەرگە بە ئەرکی هەموو کادر و ئەندامانی حیزب دادەنێ و بە ڕێبەرایەتیی دەسپێرێ کە ڕێ و شوێن و بەرنامەی پێویست بۆ بە جێ گەیاندنی ئەم ئەرکە دیاری بکا.

٩- کۆنگرە بە ئەرکی سەرشانی ڕێبەرایەتیی حیزب دادەنێ کە بۆ پەرەپێدانی کاری تەبلیغاتی زیاتر تێ بکۆشێ و لەو ڕێگایەدا بۆ بەهێزتر کردنی ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران و بەربلاوتر کردنی چاپەمەنی و دانانی شێوەیەکی ڕێکوپێکی بڵاو کردنەوەی چاپەمەنی هەوڵ بدا.

١٠- کۆنگرە داوا لە ڕێبەرایەتی دەکا بۆ بەرگری لە پیلانی کۆچی زۆرەملی و کاول کردنی گوندەکانی کوردستان و لە قاودانی ئەو جینایەتەی ڕێژیمی خومەینی و بۆ ڕاکێشانی پشتیوانیی بیروڕای گشتیی جیهانی بەرەو مەحکووم کردنی ئەو نەخشە دژی ئینسانییە هەنگاو هەڵێننەوە.

١١- کۆنگرە سیاسەتی دەرەوەی ڕێبەرایەتیی حیزب بە تەواوی پەسەند دەکا و لە سەرهەوڵدان بۆ پتەوکردنی پێوەندی دۆستانە لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوە پێشکەوتووەکانی جیهان و بزووتنەوەکانی ڕزگاریخوازی و بە تایبەتی لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی پێ دادەگرێ.

١٢- کۆنگرە هەوڵدان بۆ باشتر ناساندنی ژیان و خەباتی خەڵکی کوردستان بە گەلانی دنیا بە ئەرکێکی گرینگی ڕێبەرایەتیی دادەنێ و داوا دەکا ، کە بەشی پێوەندییەکانی دەرەوەی بە هێزتر بکرێ.

بێگومان بڕیارەکانی کۆنگرە شتی باشیان تێدابوو، بەڵام یەکێک لە خراپترین خاڵەکان تازەکردنەوەی بڕیاری شەڕ لەگەڵ کۆمەڵە بوو، چونکە ئەو خاڵەی لەم پێوەندییەدا پەسەند کراوە، جگە لەوە مەعنایەکی دیکە نادا.

هەرچەند لە ماوەی ئەو پێنج شەش ساڵ خەباتەدا زۆر هاوڕێی تێکۆشەر شەهید

کرابوون، بەڵام دیسان تەرکیبی نوێنەرانی کۆنگرە نیشاندەری بەرزبوونی موستەوای زانست و زانیاریی حیزبە، کە بریتی بوو لە:

١- دوکتۆر لە سەدا ١/٩٨ ،
٢- فۆق لیسانس لە سەدا ١/٩٨
٣- لیسانس لە سەدا ١٠/٥٩
٤- دانشجوو لە سەدا ٥/٩٦
٥- فۆق دیپلۆم لە سەدا٩/٩٣
٦- دیپلۆم لە سەدا ٣٠/٤٦
٧- دیپلۆمی ناقص لە سەدا ٥/٢٩
٨- چواری متوسط لە سەدا ١/٩٨
٩- سێهەمی نەزەری لە سەدا ٣/٩٧
١٠- دووهەمی نەزەری لە سەدا ٤/٦٣
١١- هەوەڵی نەزەری لە سەدا ١/٣٢
١٢- سیکل لە سەدا ٧/٩٤
١٣- دووهەمی ڕاهنمائی لە سەدا ٦٦/٠
١٤- هەوەڵی ڕاهنمائی لە سەدا ٦٦/٠
١٥- شەشی سەرەتایی لە سەدا ١/٦٢
١٦- پێنجی سەرەتایی لە سەدا ١/٩٨
١٧- چواری سەرەتایی لە سەدا ٦٦/٠
١٨- دووهەمی سەرەتایی لە سەدا٦٦/٠
١٩- خوێندەواری ئایینی لە سەدا ١/٩٨
١٠- نەخوێندەوار لە سەدا ٦٦/٠ .

بە بەراوردێکی سادەی ڕەقەمی نەخوێندەوار کە لە کۆنگرەکانی دیکەدا هیچ کات لە ٤٠٪ کەمتر نەبووە، پێشکەوتنی حیزب لەم بابەتەشەوە دەردەکەوێ.

بە تەمەنترین کەس ٥٥ ساڵ و لاوترین کەس لەم کۆنگرەدا ١٨ ساڵ بووە کە تەمەنی نێونجی دەبێتە سی و یەک ساڵ و پێنج مانگ.

بە دوای کۆنگرەدا لە یەکەم کۆبوونەوەی کورتی کۆمیتەی ناوەندیدا دوکتۆر قاسملوو

وەک سکرتێر هەڵبژێردراوە، بەڵام بە پێچەوانەی رابردوو بە مەبەستی تایبەتی کە سەرەتای فراکسیۆن بازیی ئاشکرا و دەستەبەندی بوو، زیاتر لە دە رۆژ گرتنی پلینۆمی رەسمییان وەدوا خست و بە پێچەوانەی ئیددیعای ئینسجام کە دوای کۆنگرە دەکرا، کرمی چەند بەرەکی لە نێو رێبەرانی حیزبدا بەم شێوەکارە پەروەردە کرا کە بۆ کۆنگرەی دواتر بوو بە خۆرەیەکی گەورە و لە چوارچێوەی غوروور و خۆ بەزل زانیدا گەورەترین زیانی لە حیزبی دیموکرات دا.

لەم پلینۆمەدا کە لانی کەم ١٠ رۆژ دوای کۆنگرە گیرا، ئەوانەی حەزیان لە دەستەبەندی دەکرد، سەرەڕای هەموو هەوڵێکیان بۆ پێکهێنانی دەستەبەندی، نەیانتوانی بە تەواوی سەرکەون.

هەر لەم پلینۆمەدا دوکتۆر سادق، حەسەن شەرەفی، هاشم کەریمی و حەسەن رەستگار بە ئەندامەتیی دەفتەری سیاسی هەڵبژێردران و باقی هاوڕێیانیش لە کۆمیسیون و باقی ئۆرگانەکاندا کاریان پێ سپێردرا. هەروەها ئەو ساڵە بناغەی ناکۆکی و ناتەبایی لە نێو حیزب و بە تایبەت لە ریزی رێبەرایەتیدا بە شێوەیەکی نادیار خۆی نواند.

ساڵی نوێی زایینی واتە ساڵی ١٩٨٦، بە تایبەتی دوای چاوپێکەوتنی «سەرۆک کۆماری ئەمریکا و سۆڤیەت» و باس لەسەر ئاشتیی جیهانی و تێز و بەرنامەی گۆرباچۆف بۆ کەم کردنەوەی کەرەستەی ئەتۆمی و کەم کردنەوەی بوودجەی نیزامی، لە لایەن رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بە ساڵی نێونەتەوەیی ئاشتی داندرا.

لەم بوارەدا حیزب وتارێکی لە رۆژنامەی ژمارە ١١١ی «کوردستان» دا لە ژێر سەردێڕی «ساڵی ١٩٨٦، ساڵی نێونەتەوەیی ئاشتی» بڵاوکردۆتەوە کە سیاسەتی راستەقینەی حیزب لەم بوارەدا دەگەیەنێ و دەنووسێ:

«حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران وەک حیزبێکی شۆڕشگێڕ، دیموکرات و ئاشتیخواز لە راگەیاندنی ئەم ساڵە بە ناوی ساڵی جیهانیی ئاشتی پێشوازی دەکا و لە هەوڵ و تەقەللا و دەست پێشخەریی وڵاتانی سوسیالیستی و لە پێش هەموویاندا کۆششی یەکیەتیی سۆڤیەتی بۆ جێگیربوونی ئاشتییەکی بەردەوام پشتیوانی دەردەبڕێ و هیوادارە کە هەوڵ و تەقەللای هەموو ئینسانە مەسئوولەکان لە ساڵی ١٩٨٦دا جارێک بۆ هەمیشە پێشبڕکەی خۆ چەکدار کردن لە نێو دەوڵەتاندا لە نێو بەرێ و مرۆڤایەتی لە مەترسیی شەڕێکی جیهانی رزگار بێ.

حیزبی ئێمە خەباتی چەکدارانەی خۆی دژی رێژیمی شەڕخواز و ئاژاوەگێڕی کۆماری ئیسلامیش بە هەنگاوێک لە پێناوی جێگیربوونی ئاشتی و ئازادی و دیموکراسی دەزانێ. چونکە گومان لەوەدا نییە کە سیاسەتی قانوون شکێنانەی کۆماری ئیسلامی، رێژیمێک کە رێز بۆ هیچ کام لە بڕیارەکانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی دانانێ، یەکێک لە هۆیەکانی لە مەترسی کەوتنی ئاشتی لە ناوچە و لە سەرتاسەری جیهان دایە. هەر لەو کاتەش دا رووخانی رێژیمی ئێستای ئێران کۆسپێکی گەورە لەسەر رێگای ئاشتی و ئازادی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی لە ئێراندا وەلا دەبا و مەترسییەک لەسەر ئاشتیی جیهانی کەم دەکاتەوە.

بەو هیوایە کە ئەقڵی سەلیم بەپشتیوانیی خەباتی گەلان لە رادەی جیهاندا بە سەر هەستی مەزنی خوازی و دەسەڵات ویستیدا سەرکەوێ و بە رێککەوتنێکی نێونەتەوەیی لەسەر لە نێوبردنی چەکە مەترسیدارەکان بۆ هەمیشە مرۆڤایەتی لە دڵە خورپەی بەرپابوونی شەڕێکی جیهانیی رزگار بێ».

لە رۆژەکانی ١٦ و ١٧ی مانگی خاکەلێوەدا دووهەمین پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێراوی کۆنگرەی ٧ پێکهات. لەم پلینۆمەدا لە پێوەندی لەگەڵ وەزعی رێژیمدا، باسی شپرزەیی بە هۆی شەڕ لەگەڵ عێراق و شەڕ لە کوردستاندا کرا.

پاشان بەرنامەی کاری ساڵیانە لە باری تەشکیلاتی ونیزامییەوە دارێژرا. کۆمیتەی ناوەندی لەم پلینۆمەدا بە بۆنەی ئەوەی شەهیدەکان زۆرن و ناو لەسەر دانانی هێزەکان بە ناوی شەهیدان وەڵامدەر نابێ، جگە لە ناوی هێزی پێشەوا کە وەک خۆی مایەوە، ناوی هێزەکانی دیکەی حیزبی بە شێوەی خوارەوە گۆڕی:

هێزی داڵاهۆ، هێزی شاهۆی هەورامان، هێزی زاگرۆس بۆ مەڵبەندی ژمارە یەکی باشوور، هێزی ٢ی رێبەندان بۆ مەڵبەندی ژمارە دووی باشوور، هێزی ئاربەبای بانە، هێزی بەیان لە بۆکان، هێزی زمزیران لە رەبەت، هێزی قەندیل لە پیرانشار، هێزی دمدم لە نەغەدە، هێزی کێلەشین لە شنۆ، هێزی ئاگری لە مەڵبەندی باکوور، هێزی گیارەنگ لە سەردەشت و هێزی سامرەند لە بنکەکانی دەفتەری سیاسی.

هەروەها قەرار درا لک و پەلی هەر هێزێک بە ژمارەی تایبەتیی خۆیان بناسرێنەوە.

ئەوەش چەند نموونە لە چالاکی بەرچاوی پێشمەرگە لە ساڵی ١٣٦٤دا:

بانه

۱۳٦٤/۳/۲۰ هێزەکانی دوژمن بە مەبەستی دانانەوەی پایگا، خۆیان دەگەیەننە کۆنە پایگای تاژەبان. بەڵام پێشمەرگەکانی هێزەکانی وێردی و شاهۆ لەگەڵ ژمارەیەک پێشمەرگەی «راە کارگر» و «ارتش رهائیبخش»، بەرەنگاری هێزەکانی دوژمن بوون و لە سێ لاوە پەلاماریان دان. هەرچەندە دوژمن لە پایگاکانی دەوروبەر را سەنگەری پێشمەرگەکانی تۆپ باران دەکرد، بەڵام سەرەنجام دوای ۳/۳۰ سەعات شەڕی قارەمانانە، پایگای تاژەبان کەوتە بەر دەستی هێزی پێشمەرگە. لەو چالاکییەدا لە سەر یەک زیاتر لە ۱۳۰ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژراو کەلاکی ۸۱ کەس لە مەیدانی شەڕ بەجێ ماو ۱۲ کەسیش بە دیل گیران. هەروەها ئەم کەلوپەل و چەک و چۆڵانە بە دەستکەوت گیران: کالیبر ٦۷ یەک قەبزە، خومپارەهاوێژی ٦۰ م م۲ قەبزە، توپوتا یەک دەزگا، ئارپی جی ۹ قەبزە، تفەنگی ژ- ۳، ۳۲ قەبزە، بێ سیمی پی ئارسی یەک دەزگا، دووربینی چاو ٤ دەزگا.

سنە

۱۳٦٤/٤/۹ هێزەکانی دوژمن بەرەو بەرزاییەکانی کورەمیانە، هەڵکەوتوو لە سەر جادەی سنە- مەریوان دەکەونە رێ، بەڵام پێشتر پێشمەرگەکانی هێزەکانی بێستوون- شەریف زادە و زرێوار لەم پیلانەی دوژمن ئاگادار دەبن و لەو شوێنانە کەمین دادەنێن. بەم شێوەیە هێزی دوژمن دەکەوێتە نێو بۆسەی رۆڵەکانی حیزب و گەل و دوای شەڕێکی سەختی ۱۵ سەعاتە، لانی کەم ۸۰ کەس لە هێزەکانی پەلاماردەر دەکوژن و ژمارەیەکیش بریندار دەکەن، کەلاکی ۵۰ کەس لە مەیدانی شەڕ دەکەوێ کە ۲۵ کەسیان شناسایی دەکرێن، ۳ کەسیش بە دیل دەگیرێن. هەروەها ئەو چەک و چۆڵانەش دەست پێشمەرگەکان دەکەون: ئارپی جی ۷سێ قەبزە، تیربار کلاشینکۆف ٤ قەبزە، تیربار ژ- ۳ یەک قەبزە، تیرباری دوور هاوێژ یەک قەبزە، تفەنگی دوور هاوێژ یەک قەبزە، کلاشینکۆف ۱۵ قەبزە، ژ-۳ ۳۰ قەبزە و ژمارەیەکی زۆر خەشاب و فیشەک.

ورمێ

۱۳٦٤/۷/۳۰ پێشمەرگەکانی هێزی شەهید نحۆ لەسەر جادەی ورمێ- شنۆ بە درێژایی ٦ کیلۆمەتر لە پردی محەمەد ئاغا را تا بەرزاییەکانی کەورمەندەک بە ناو

پارێزەرانی جادەکەیان دایە بەر پەلاماری شێرانەی خۆیان و ژمارەیەکی زۆریان لێ کوشتن، هاوکات لەگەڵ ئەو چالاکییە ۳ دەستە پێشمەرگەی دیکە مۆڵگەکانی دوژمنیان لە گردەشێن، سیلان و گەلی خان دایە بەر هێرش و زەبرێکی قورسیان لێ دان. هەر لەو کاتەدا هێزی فریاکەوتنی دوژمن کەوتە نێو کەمینی پێشمەرگەکان و ئەویش تارومار کرا. لە درێژەی ئەو شەڕەدا پایگای گردەشێن کەوتە ژێر دەستی پێشمەرگەکان. لەو شەڕە ٤ سەعاتییەدا جگە لە ئەفرادی کوژراوی نێو دوو مۆڵگەکەی دیکە، لانی کەم ٤۰ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران و ۹ کەسیش بە دیل گیران. کەلاکی ۳۲ کەس لە مەیدانی شەڕدا بووە کە کەلاکی ۲۳ کەس شناسایی کراوە.

وەزعی رێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ساڵی ٦٥دا لە باری ئابوورییەوە زۆر شڕتر بوو، ژمارەی کوژراو و بریندارەکانی شەڕی دوو لایەنەی ئێران و عێراقیش خەڵکی زۆر نارازی کردبوو، خەڵک کەمتر بە دەنگیانەوە دەچوون، بۆ ئەوەی بە شێوەیەک خۆیان راگرن، خومەینی و هەموو سەرۆکەکانی کۆمار وەک خامنەیی و رەفسەنجانی و مووسەوی سەرۆک وەزیریش تەبلیغاتێکی بە هێزیان لە رادیۆ و رۆژنامەکاندا وەڕێ خستبوو، بە هەڵگرتنی دروشمی «ساڵی دوایی هاتنی شەڕ» هات و هاوارێکی زۆریان وەڕێ خست و بەشێوەی ساڵەکانی هەوەڵی شەڕ، خەڵکیان خڕ دەکردەوە و بە گوتنی قسە کۆنەکەی «شەڕ شەڕ تا سەرکەوتن»، بەرەو کەربەلا وەڕێ کەوتن، ئەم جارەش جەماعەتێکی ساویلکەیان لە مەیدانەکانی شەڕ کرد.

ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە تەنیا لە ماوەی دوو مانگدا بە وتەی بەرپرسانی رێژیم لەبەر نەبوونی ئەرز، سەدان کارخانە بەسترابوون، زیاتر لە نیو ملیۆن خەڵکی دیکە بێ کار بوون و رادەی بێکاران خۆی لە ٦ ملیۆن دەدا. فەساد زیاتر پەرەی دەستاند، بە هۆی کاری نالەباری بەرپرسان بەشێک لە دارودەستەی خۆشیان لێیان بێزار ببوون. خەڵک لە زۆر شوێن بە ئاشکرا گلەیی و گازندەیان لە وەزع، دەکرد و بێزاریی خۆیان لە شەڕ دەردەبڕی، ئاخر سامانی لەم پێناوەدا بە با دابوون و زۆر لە جگەرگۆشەکانیان لە دەست دابوو.

لە قسەکانی موحسن رەزایی دەم راستی سوپای پاسداران دەردەکەوت کە رێژیم توانای قەرەبووکردنەوەی چەک و چۆڵی فەوتاو و شکاو و لە نێوچووی نییە.

سەرەڕای ئەوەش لە راگرتنی شەڕ کە ویستی هەموو دنیاو خەڵکی ئێرانیش بوو،

خۆیان دەپاراست و بە هیوای موعجیزە بوون. بە هات و هاواری تەبلیغاتی سەری خۆیان راگرتبوو.

لەگەڵ ئەوەش پێشمەرگەکانی حیزب کە وەک ساڵانی پێشوو لە زۆر شوێن شەڕی قارەمانانەیان دەکرد، ڕێژیم لەسەر نەمانی پێشمەرگە و حیزب تەبلیغاتی خۆی هەر دەکرد و دەستی لە درۆ و دەلەسە نەدەکێشاوە. هەرچەندە زستانی ساڵی پێشتر گەلێک سارد و پڕ بەفر بوو، ماوەیەکیش لە بەهار چووبوو، بە سەختی حەرکەت دەکرا، بەڵام کە پێشمەرگە دەستی بە عەمەلیات کردەوە، زەبری زۆر گورچووبڕی لە دوژمن وەشاند و لە باشوورەوە تا باکوور سەدان عەمەلیاتیان بەڕێوەبرد و زیاتر لە ٣٠ پایگای گەورەی دوژمنیان گرت و بە سەدان بەکرێگیراوی دوژمن کوژران و بریندار بوون یا بە دیل گیران. سەدان پارچە چەکی سووک و نیوە قورس دەست پێشمەرگە کەوت و دەیان ملیۆن دۆلار زیان بە بنکە و بنیاتەکانی ڕێژیمی خومەینی کەوت.

بەداخەوە کاک حەکیم رەزایی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی مەڵبەندی ٢ی باشووری کوردستان لە رۆژی هەینی نۆی مانگی خەزەڵوەری ١٣٦٥ لە شەڕێکی نابەرابەر لەگەڵ هێزە بەکرێگیراوەکانی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەی سەرشیوی سەقز لەگەڵ سێ هاوڕێی پێشمەرگە شەهید بوون.

دوکتۆر قاسملوو کە بۆ ماوەی پێنج شەش مانگ سەفەری دەرەوەی کردبوو توانیبووی بۆ یەکەم جار وەک چاوەدێر لە کۆنگرەی ئەنترناسیۆنالی سۆسیالیست دا کە لە لیمای پایتەختی پێرۆ لە ئەمریکای باشوور گیرابوو، بەشداری بکا. ئەم مەسەلەش خۆی تەئسیری زۆری لەسەر بیروبۆچوونی فکریی سکرتێری حیزب و دواتریش لەسەر بۆچوونی حیزب بەرەو راست ئاژوییەکی ئاشکرا کرد.

لە بیستی مانگی سەرماوەزی١٣٦٥ سێهەمین پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی حیزب پێکهات. لەم پلینۆمەدا بە دوای یادی شەهیدان و دوایین شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی حیزب حەکیم رەزایی، لەسەر وەزعی ئێران، ڕووداوی ئێران گیت کە پێوەندیی ئەمریکا و کۆماری ئیسلامیی بە ناوی دژی « ئیمپریالیست»ی تێدا ئاشکرا بوو! راپۆرتی سەفەری دوکتۆر قاسملوو، کاروتێکۆشان و وەزعی ماڵیی مەڵبەندەکان باس کرا و سێ کەسیش بە هۆی کارامەیی و زەحمەتێکی زۆر کە لە پێناوی حیزبدا کێشابوویان، بە ئەندامی موشاوری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران کە بریتی بوون لە:

غەفوور هەمزەیی، رەحیم محەمەد زادە، عبداللە شەریفی.

لە رۆژەکانی ٦ تا ٩ی ڕێبەندانی ١٣٦٥دا پێنجەمین کۆنفرانسی وڵاتانی ئیسلامی لە کوێت پێکهات، کۆماری ئیسلامی کە لە وەزعەکە نیگەران بوو، زۆری هەوڵدا پێشی گیرانی ئەم کۆنفرانسە بگرێ یا وەدرەنگی بخا، بەڵام بۆی نەچووە سەر.

کۆمیتەی ناوەندی حیزب پەیامێکی بۆ ئەم کۆنفرانسە ناردووە کە چەند بڕگەیەکی لێ دێنین:

«بەڕێزان، سەرۆک و ئەندامانی کۆنفرانسی بەرزی ئیسلامی!

کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران سڵاوێکی گەرمتان پێشکەش دەکاو سەرکەوتنی ئەم کۆنفرانسە مێژووییەتان بە ئاوات دەخوازێ.

کۆنفرانسی ئەم جارەی سەرۆکایەتیی وڵاتانی ئیسلامی لە حاڵێکدا دەبەسترێ کە جیهانی ئیسلام لەگەڵ زۆر گیروگرفتی سیاسی و ئابووری و نیزامی بەرەوروو بووە. ئێمە هیواداریین کۆنفرانس تەواوی ئەو گیروگرفتانە باس بکا و بۆ هەر کامیان چارەسەرێکی لەبار بدۆزێتەوە.

بەڕێزان! یەکێک لەم مەسەلە گرینگانە کە ئەمڕۆ جیهانی ئیسلامی و بە تایبەتی ناوچەی خەلیج لەگەڵیان بەرەو ڕوویە، مەسەلەی شەڕی حەوت ساڵەی نێوان دوو وڵاتی دراوسێ و موسوڵمان، ئێران و عێراقە. ئەم شەڕە نەک هەر ئەمنییەتی ناوچەی خەلیج و یەکیەتیی ریزەکانی وڵاتانی موسوڵمانی خستۆتە مەترسییەوە، بەڵکو هەرەشە لە ئاشتیی جیهانیش دەکا.

کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران هیوادارە کۆنفرانسی ئیسلامی مەسەلەی شەڕی ئێران و عێراق لە دەستووری کاری خۆیدا دابنێ و بڕیارێکی ئەوتۆی لەسەر بدا کە لە داهاتوویەکی نزیکدا کۆتایی هاتنی ئەو شەڕە دەستەبەر بکا.

سەرۆکی بەڕێز و ئەندامانی کۆنفرانسی ئیسلامی!

نزیک بە هەشت ساڵە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی!! لە ئێراندا شەڕێکی ناڕەوا و دژی ئیسلامی بەسەر گەلی کورد لە کوردستانی ئێراندا سەپاندووە، کە بەداخەوە لەبەر ئەوەی حکوومەت سیاسەتی پەردە پێدادانی ڕەچاو کردووە، دنیای دەرەوەش شتێکی زۆر کەمی لێ دەزانێ. لە ئێرانی فرە نەتەوەییدا زیاتر لە هەشت ملیۆن کورد دەژین کە لە هەموو مافێکی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی بێ بەش کراون. خەڵکی

کوردستانی ئێران دەیان ساڵە بۆ وەدەست هێنانی مافە نەتەوایەتییەکانی خۆیان خەبات دەکەن و ئەو خەباتە بە قیمەتی گیانی هەزاران تێکۆشەری کورد تەواو بووە.

خومەینی لە مانگی گەلاوێژی ١٣٥٨ی هەتاویدا فتوای جیهادی دژی میللەتی موسوڵمان و ئاشتیخوازی کورد دەرکرد و لەو کاتەوە ئاگری شەڕێکی دژی ئینسانی و دژی ئیسلامی لە سەرتاسەری کوردستان بە دژی گەلی موسوڵمانی کورد هەڵگیرساندووە.

ئەوان بە پێچەوانەی شەریعەتی ئیسلام شیعە بەسەر سوننیدا تەرجیح دەدەن و ئەم مەسەلەش بە دژایەتی لەگەڵ کوردەکان کە زۆربەیان سوننین، لە قانوونی ئەساسیی کۆماری ئیسلامیدا گونجاوە.

کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران هیواداره کۆنفرانسی سەرۆکانی وڵاتانی ئیسلامی سەرنج بداتە دژواریی گەلی موسوڵمانی کورد لە کوردستانی ئێران، شەڕی زاڵمانەی رێژیمی خومەینی بە دژی خەڵکی کوردستان مەحکووم بکا و ئەو رێژیمە بۆ کۆتایی پێهێنانی شەڕ دژی گەلی کورد و بەرەسمی ناسینی مافە رەواکانی بخاتە ژێر فشار».

کۆمیتەی ناوەندیی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
٣٠ی بەفرانباری ١٣٦٥

لە رێکەوتی ٧ و ٨ و ٩ی مانگی رێبەندانی ١٣٦٥ کۆنفرانسێکی گرینگ بە ناوی «یەکەم کۆنفرانسی نێونەتەوەیی مافی مرۆڤ و ئەخلاقی بەشەر دۆستانە» بە بەشداریی ٤٠٠ کەس لە پسپۆڕان و بەشەر دۆستانی ناوداری جیهان لە پاریس پێکهات کە بە وتارێک لە لایەن فرانسوا میتران سەرکۆماری فەرانسە کرایەوە.

حیزبی ئێمە بۆ ئەم کۆنفرانسە دەعوەت کرابوو، بەڵام سکرتێری گشتی بە هۆی کار لە کوردستان نەیتوانی بچێ. پەیامێکی نارد کە لەم کۆنفرانسەدا خوێندراوەتەوە و زۆر لە راستییەکانی بۆ بەشداران روون کردۆتەوە کە پێشوازییەکی گەرمی لێ کراوە.

ساڵی ١٣٦٥ وەک ساڵەکانی پێشوو پێوەندیی تەواوی بە ژیان و خەباتی گەلەکەمانەوە هەبوو و سەرەڕای ئەوە هێندێک رۆڵەی ئەمەگناس و تێکۆشەری کورد لە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی را بگرە، هەتا پێشمەرگەی سادە لە شەر و بەربەرەکانیی

قارەمانانەدا شەهید بوون، پێشمەرگەش زەبری زۆر توندی لە رێژیم وەشاندووە کە بە هێنانی ناوی چەند عەمەلیات و رادەی دسکەوتەکان لە ناوچە جۆراوجۆرەکان لە ژێرەوە قەناعەت دەکەین:

پیرانشار

١٣٦٥/٣/٢٧ پێشمەرگەکانی هێزی شەهید ئاوارە بە پێی بەرنامەیەکی رێکوپێک پەلامارێکی شێرانەیان بردە سەر دوو مۆڵگەی دوژمن لە چاکی لاسان و پشتی بندرێ.

لە ماوەیەکی زۆر کورتدا توانییان هەر دوو مۆڵگەکە بگرن و تەواوی نەفەراتی ئەو دوو مۆڵگەیە یان کوژران یا بەدیل گیران. لەو شەڕە قارەمانانەیەدا زیاتر لە ٨٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژران و ١٣ کەسیش بە دیل گیران. جگە لەوانەش ژمارەیەکی زۆر بریندار هەر لەوێ ئازاد کران. هەروەها ئەم دەسکەوتانەش لەبەر نەبوونی ئیمکانی راگواستن ئاگریان تێ بەردرا. یەک دەزگا جیبی هەڵگری تفەنگی ١٠٦ م م، یەک دەزگا ماشێنی ئیفا، یەک دەزگا لەندرووێر، یەک دەزگا نیسان، دوو دەزگا کومپرێسی، دوو تانکر بەنزین، دوو دەزگا جێبی فەرماندەیی، یەک دەزگا ماتۆری کارەبا، دەیان سندووق فیشەک و گوللە خومپارە و کاتیۆشا.

ئەم چەک و چۆڵەش بە دەسکەوت گیران: ئارپی جی٧-٨ قەبزە، تفەنگی ژ٣ ٥٧ قەبزە کلاشینکۆف ٣ قەبزە، دەمانچە یەک قەبزە، تیرباری ام ژ ٣ یەک قەبزە و ژمارەیەکی زۆر فیشەک و کیسە خەو و مووشەکی ئارپی جی.

شنۆ

١٣٦٥/٤/٢٣ پێشمەرگەکانی هێزی کێلەشین لە بەرنامەیەکی رێکوپێک و لە پێشدا دارێژرا و هاوئاهەنگ لە سەعات ٥/١٠ دەقیقەی بەیانی ٧ پایگای دوژمنیان لە بەرزاییەکانی گردە سوور لە ناوچەی گەلی گادەران، دایە بەر هێرشی شێرانەیان و لە شەڕێکی حەماسی و کەم وێنەدا کە یەک سەعاتی خایاند، هەر حەوت پایگایان گرت و تەواوی نەفەراتەکەیان یان کوژران یان بریندار بوون. هێزی کۆمەکیی دوژمن کە دەیهەویست بە فریای تێک شکاوەکانی دیکە بکەوێ، کەوتە کەمینی دەستەیەک لە پێشمەرگەکان کە بە مەبەستی بەرگری لە هێرشی دوژمن لەو ناوە لە کەمیندا بوون.

ئەو هێزەش دوای ئەوەی ماشێنێکی لێ خراپ کراو ژمارەیەکی لێ کوژرا و، بە سەر شۆڕی پاشەکشەی کرد. لەو شەڕە حەماسییەدا زیاتر لە ٦٠ کەس لە هێزەکانی دوژمن کوژران کە کەلاکی ٥٥ کەسیان لەبەر دەست پێشمەرگەکاندا بوو. ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوون. ئەم چەک وچۆڵانەش دەست پێشمەرگەکان کەوتن: تیرباری بی کەی سی یەک قەبزە، تیرباری ام ژ٣/ ٤ قەبزە، خومپارەهاوێژی ٦٠ م م ٢ قەبزە، ئارپی جی٧ سێ قەبزە، کلاشینکۆف ٢٩ قەبزە، بی سیمی پی ئارسی ٧٧-٢ دەزگا و کەل و پەلێکی زۆری دیکەی نیزامی. هەروەها ١٠ دەزگا بۆلدزێر و ماشێن لەگەڵ ژمارەیەکی زۆ چادر و بەتانی و فیشەک و مووشەکی ئارپی جی ئاگریان تێ بەردرا.

لەو بەرەنگارییەدا دوو رۆڵەی تێکۆشەری حیزبەکەمان شەهید بوون.

سەردەشت

١٣٦٥/٧/٤ پێشمەرگەکانی هێزی گیارەنگ بە پێی گەلاڵە و بەرنامەیەکی رێکوپێک لەسەر جادەی پیرانشار- سەردەشت لە نێوان گوندەکانی گرژاڵ و عەلی ئاوادا بە درێژایی ١٠ کیلۆمەتر لە دەوروبەری جادەکە دامەزران و جگە لەوەش بە مەبەستی پشتیوانی کردن لەو کەمینە لە ٩ بەرزایی ئەو ناوچەیەدا ٩ تیم سەنگەریان گرت. هەروەها لە چەندین جێگەش بۆ پشتگیری لە هێرشی چاوەڕوان نەکراو، چەند دەستە پێشمەرگە سەنگەریان گرت.

سەعات ١ی نیوەڕۆ بە دەستووری فەرماندەی عەمەلیات لە سێ بەرەدا شەڕ دەستی پێکرد. لەگەڵ بەرزبوونەوەی دەنگی تەقە، سەرانسەری ئەو ناوە بۆ داگیرکەران بوو بە جەهەننەم و لە هەموو لایەکەوە ئاگرباران کران، بە چەشنێک کە نەفەراتی بە ناو تەئمینی رێگا، نەفەراتی نێو پایگاکانی دەوروبەر، ئەو ستوونانەی کە لەو کاتەدا لە رێگەدا بوون، بەڵایەکیان بەسەر هات کە با بە دەواری شڕی نەکردبێ. هەر ماشێن بوو دەسووتا و پایگا بوو کە تێکوپێک دەدرا و بەکرێگیراو بوو لاشەی دەکەوتە سەر زەوی.

لە درێژەی ئەم زنجیرە شەڕەدا کە لە سەعات ١ی نیوەڕۆ تا ٥ی ئێوارەی خایاند، زیاتر لە ٦٠ کەس لە نەفەراتی دوژمن کوژرا کە کەلاکی ٣١ نەفەریان بۆ پێشمەرگەکان ناسرا. ٣ کەسیش بە دیل گیران. لەو شەڕەدا چەک و چۆڵێکی بەرچاو کەوتە دەست پێشمەرگەکان. هەروەها ئەم کەل و پەلانەش ئاگریان تێ بەردرا: ماشێنی جۆراوجۆر لە

جێبی فەرماندەهییەوە تا ترێلی ١٨ چەرخ ١٧ دەزگا، خومپارەی ٦٠ م م یەک قەبزە، تیرباری ام ژ٣ دوو قەبزە.

ئەو ساڵە بۆ رێژیمی کۆماری ئیسلامی ساڵێکی پڕ لە شکان و سەرشۆڕی و ناکامیی ئابووری و نیزامی و سیاسی بوو. لە باری ئابوورییەوە بە هۆی درێژەدانی سیاسەتی شەڕخوازانە و لە ئاکامی بۆمبارانی پەیتا پەیتای چاڵە نەوتییەکان لە لایەن فڕۆکەکانی عێراقەوە داهاتی نەوت رۆژ بە رۆژ هاتە خوار و گەییە ١/٤ی ئەوەی لە بوودجەبەندیی ساڵیانەدا خرابووە بەرچاو هەر ئەوە رێژیمی لەسەر پەیدا کردن و کڕینی خواردەمەنی و کەرەستەی شەڕ زۆر خستە ژێر زەختەوە.

لە باری نیزامیشەوە، رێژیم توانی لە والفجری هەشت دا بە دانی تەلەفاتێکی زۆر قورس، فاو بگرێ، بەڵام کاتێک هەر لەم ساڵەدا پێشی لێگیراو و نەیتوانیی پێشڕەویی زیاتر بکا، لە باکوور واتە لە کوردستان و والفجری نۆی سازدا و توانی لە ئوستانی سلێمانی هێندێک لە بەرزاییەکانیش بگرێ، بەڵام دژ کردەوەی پەلاماری عێراق هێزەکانی خومەینییان وا لێکرد کە بەرپرسان حەزیان نەدەکرد والفجری ٩ هەر ناوی بێ.

لە باری سیاسیشەوە بە هۆی ئاشکرا بوونی ئێران گیت و چەک کڕینی ئاخوندەکان لە ئەمریکا ئەویش لە رێگای ئیسرائیلەوە ئابرووی بۆ نەهێشتن و لە حاڵێکدا رێژیم بە ناو ئیدیعای دەکرد شەڕ لەگەڵ عێراق بۆ ئازادیی قودسە و بەرێی کەربەلادا جێ بەجێ دەبێ، ئیتر ئەو رێژیمە بۆ خەڵک وەک رێژیمێکی بێ پرنسیپ و ریاکار و دوو روو ناسرا.

بۆ حیزبی ئێمە بە پێچەوانەوە، ئیعتیبارێکی زیاتر لە نێوخۆدا پێکهات و بە تایبەتی بەربلاوتر بوونی پێوەندییەکانی دەرەوەی حیزبی ئێمە و ناسرانی خەباتە رەواکەی لە لایەن بەشێکی زۆرتر لە حیزب و رێکخراوە دیموکرات و پێشکەوتووەکانی جیهانەوە و بانگهێشتنی نوێنەرانی حیزب بۆ بەشدار بوون لە زۆر کۆنگرە و کۆنفرانسی نێو نەتەوەییدا بە تایبەت بەشداریی سکرتێری حیزب لە کۆنگرەی پێنجەمی ئەنترناسیۆنال سۆسیالیستدا کە لە لیما پایتەختی وڵاتی پیرۆ هەڵکەوتوو و لە ئەمریکای لاتین گیرا، پێوەندیی زیاتر لەگەڵ چاپەمەنی و ئەحزاب و ئاژانسە هەواڵدەرییەکان و زۆر سەرکەوتنی دیکە ئیعتیباری حیزبی لە باری نێو نەتەوەییەوە بردبووە سەرتر.

وەی ئێستاش بۆ ئەوە دەبێ بۆی بە داخ بین، بەردەوامیی شەڕی کۆمەڵە و حیزبە کە بە پێچەوانەی ویستی زۆربەی خەڵک و حیزبە کوردستانی و ئێرانییەکان هەر درێژەی هەبوو.

هەلومەرجی خەبات بە چەشنێک بوو کە دەبوو هاوڕێیانی ڕێبەری زۆرتری کاتیان لە ناوچەکانی دوور و قووڵایی کوردستاندا بن. بۆیە پێویست بوو پلینۆمەکان لە کاتی موناسبدا بگیرێن.

بە پێی ئەم بۆچوونە، پلینۆمی چوارەمی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێروای کۆنگرەی حەوت لە ڕۆژەکانی ١٥ و ١٦ و ١٧ی ڕەشەمەدا پێکهات و دوای باس و ڕاوێژ لەسەر وەزع ئەم بڕیارەی ژێرەوەی دا:

١- بۆ یارمەتیدان بە زووتر ڕووخانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و بۆ جێگیر کردنی ڕێژیمێکی دیموکراتی لە ئێراندا ئەرکی ئەساسیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە قوناغی تازە و بە تایبەتی لە ساڵی نوێ، ساڵی ١٣٦٦دا بریتییە لە:

الف- توندوتیژ کردنی خەباتی چەکدارانە دژی دام و دەزگاکانی ڕێژیم لە کوردستاندا، هەوڵدان بۆ هەرچی ڕێکوپێکتر کردنی ڕێکخراوەکانی حیزب و پێکهێنانی پێوەندییەکی بەرینتر لەگەڵ چین و توێژە دیموکراتییەکانی خەڵکی کوردستان بە مەبەستی بەشدار کردنی زیاتریان لە شێوە جۆراوجۆرەکانی خەبات دژی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی.

ب- پێکهێنانی پێوەندییەکی نزیکتری هاوکاری لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوە خەباتگێرەکانی ئێران بۆ خەباتی هاوبەش لە پێناوی ڕووخاندنی ڕێژیمی خومەینی و دامەزراندنی حکوومەتێکی گەلی و دیموکراتدا کە وەڵامی موسبەت بە داخوازە ڕەواکانی گەلانی ئێران بداتەوە. لەو بارەیەوە هەوڵدان بۆ پێکهێنانی بەرەی دیموکراتی- دژی ئیمپریالیستی دەبێ جێگایەکی تایبەتیی لە تێکۆشانی حیزبەکەماندا بۆ دابنرێ.

ج- تەقەللایەکی نێونەتەوەیی زیاتر بۆ ناساندنی نێوەڕۆکی ڕێژیمی کۆنەپەرستی کۆماری ئیسلامی و هەر لەو کاتەدا ناساندنی خەباتی ڕەوای گەلی کورد و هەموو گەلانی ئێران لە پێناوی وەدەست هێنانی ئازادی و دیموکراسیدا(*).

لە ڕۆژەکانی ٣و ٤و ٥ی ئاوریلی ٨٧دا هەیئەتی نوێنەرایەتیی حیزبمان بە سەرۆکایەتیی سکرتێری گشتی لە شاری «لیل» بەشداریی لە کۆنگرەی حیزبی سوسیالیستی فەرانسەدا کرد. جگە لە ئەندامانی کۆنگرە، زیاتر لە هەشتا دەستەی نوێنەرایەتی دەرەوەش لە لایەن حیزبە سوسیالیست، کۆمونیست و دیموکراتەکانەوە

(*) وەرگیراوە لە ڕاگەیەندراوی دەفتەری سیاسی لە ڕۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ١٢٥

بەشدارییان کردبوو. نوێنەرانی حیزب لە جەرەیانی کۆنگرەدا چاویان بە ڕێبەرانی حیزبی سۆسیالیستی فەرانسە و هەروەها زۆر دەستەی نوێنەرایەتیی بیانی(خارجی) کەوت و وتووێژیان لەگەڵ کردن.

لە ڕۆژەکانی ٢ تا ٦ی بانەمەریش هەیئەتێکی حیزبی بە سەرۆکایەتیی کاک عبدالله قادری ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی لە کۆنگرەی حیزبی کۆمونیستی داخلی یونان لە ئاتینی پایتەختدا بەشدارییان کرد، لەم کۆنگرەشدا کە جگە لە نوێنەرانی حیزبەکان لە سەرتاسەری یۆنان، هەیئەتی نوێنەریی سێ لایەنی دیکەشی لێ بوو، هاوڕێیانی حیزب لەگەڵ زۆر لەم لیژنانە چاوپێکەوتن و تووێژیان هەبوو، لەسەر وەزعی کوردستان قسەیان بۆ کردن.

هەر لەو ساڵەدا دوکتور قاسملوو بۆ یەکەم جار سەفەرێکی سیاسیی ئیسپانیای کردبوو، سەرەڕای دەربڕینی ڕەزامەندیی خۆی لەم سەفەرە، ئەوێی وەک دەروازەی ئەمریکای باشووریش دانابوو کە دەبێ کەڵکی لێ وەربگیرێ.

بەشداریی هەیئەتی نوێنەرایەتیی حیزب لە کۆنگرەی حیزبی کۆمونیستی فەرانسە لە پاریس کە کاک هاشم کەریمی و چەند هاوڕێی دیکە بوون، هەروەها بەشداری لە جێژنی «فولکس شتیمە» ڕۆژنامەی «دەنگی گەل» لە ڤییەن پایتەختی ئوتریش لە مانگی خەرماناندا لە لایەن کۆمیتەی حیزب لە ئوتریش، یەکێک لە کارە بەرچاوەکانی دیپلوماسی و تەبلیغاتی بووە. چونکە لە هەر کام لەم دوو ڕێ و ڕەسمەدا بۆ هەزاران کەس لەسەر کوردستان و خەباتە ڕەواکەی قسە کراوە.

ڕێژیمی ئێران کە وەزعی خۆی زۆر خراپ بوو، بۆ شاردنەوەی ناتەواوی و گیروگرفتەکانی نێوخۆی لە ڕێکەوتی ٦ی بانەمەڕی ١٣٦٦دا درۆیەکی گەورەی لە ڕۆژنامەی «کیهان»دا بڵاو کردەوە و بۆ ئەوەی سەرنجی خەڵکی زیاتر بۆ ڕاکێشێ وشەی «محرمانە» شی لەسەر دابوو:

«بە پێی ڕاپۆڕتی گەیشتوو، لە شوێنی جێی متمانەوە، قاسملوو بە نووسینی نامەیەک بۆ جەلال تاڵەبانی، سکاڵای لە تێکەڵ و پێکەڵی وەزعی نێوخۆ و لاوازیی حیزبی هەڵوەشاوەی دیموکرات دەربڕیوە و داوای لێ کردووە تا نێوبژی بکا و بۆ قاسملوو و ئەندامانی حیزبەکەی لە کۆماری ئیسلامی داوای ئەمان نامە بکا. قاسملوو هەروەها گوتوویەتی: ئێمە ئامادەین چەکەکانمان دابنێین و خۆ تەسلیم کەین».

حیزب لە وەڵامی ئەو درۆیە لە رۆژنامەی ژمارە ١٢٧ی «کوردستان»دا ئەم شتەی بە تەواوی وەدرۆ خستەوە و هەموو هاونیشتمانانی دڵنیا کرد کە وەڵامی ئەم فروفیشاڵ و درۆ و دەلەسانە لە مەیدانی شەڕی رزگاریخوازیی نەتەوایەتیدا بە کۆنەپەرستان دەدەنەوە.

هێندێک لە ئەندامانی رێبەری هەر لە هەوەڵەوە بە دوای شکست خواردنی وتوویژی ساڵی ١٣٥٨ لەگەڵ رێژیم، دەکرێ بڵێین بە داخەوە لە جەنگەی شەڕی توندیشدا چاویان هەر لەوە بوو بەڵکو رۆژێک مەلایەک پەیدا بێ و خەبەرێکی خۆش لەسەر وتوویژ و ئامادە بوونی دوژمن بۆ ئەم کارە بێنێ.

ئەوەی راستی بێ، چەند جارێکیش لەم ماوەدا کەسانێکیان ناردووە کە دڵخۆشییەک بدەن و خەبەرێکیش وەرگرن، بۆ نموونە ئەوەی ئاشکرا بێ، جارێک لەسەر پێشنیاری دەفتەری سیاسی یا شەخسی دوکتۆر قاسملوو لە رێگای جەلیل گادانی لە چۆمەڵ، یەک دوو جار لە رێگەی کاک تاهیر عەلیار لە ناوچەی بۆکان و مەهاباد، چەند جارێک لە رێگەی کاک حسێن مەدەنی لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی ناوەندی سپی سەنگ و ساڵی ٦٣ش راستەوخۆ لە رێگەی مامۆستا عەبدوللا حەسەن زادە و مامۆستا گۆران لە ناوچەی ئالانی سەردەشت چاوپێکەوتن لەگەڵ نێردراوانی رێژیم هەبووە. ئەم بۆچوونە بە کردەوە سەلمێندراوە، لە هەموو ئەو جارانەشدا دوکتور بۆ خۆی ئاگادار بووە و موافقەتی کردووە، ئەوەش بە تەواوی دەرکەوتبوو کە عیشقەکە یەک لایەنەیە و نێردراوانی دوژمن مەبەستی تایبەتییان هەیە و رێژیمیش زۆرجار بەتوندی و بە سەراحەت وەڵامی ئەم چەشنە بۆچوونەی دابۆوە ودەری خستبوو کە سەری سازانی لەگەڵ کورد نییە. هەر ئەم قسانەی بن لێو بوون کە هێندێک جار بۆ خۆ زل کردنەوە دەدرکان و بە گوێی ئەم هێز و ئەو هێز دەگەیشتەوە و نەوعێک قەڵسەیان لە حیزب دەگێرا و لە سەریان دەنووسی.

لە رۆژنامەی ژمارە ١٢٧ی «کوردستان» وەڵامێک لە ژێر سەردێڕی «سازشکاری!» لە جۆزەردانی ١٣٦٦ بەم شێوە درایەوە:

«مەسەلەی چاوپێکەوتنێک کە هاوینی ساڵی ١٣٦٣ لە نێوان نوێنەرانی حیزبی دیموکرات و رێژیمی خومەینیدا روویدا و کاتی خۆی لە «کوردستان»ی ژمارە ٩٩دا بڵاو کرایەوە، تا ئێستاش بنێشتەخۆشەی سەر زمانی هێندێ لەو حیزب و سازمانانەیە کە خۆیان بە موخالیفی حکوومەتی ئاخوندی دەزانن. لەگەڵ ئەوەی لەو چاوپێکەوتنە دا هیچ وتوویژێکی سیاسی لە گۆڕێدا نەبووە و حیزبی ئێمە چەندین جاری راگەیاندوە وتوویژ

لەگەڵ رێژیمی خومەینی کارێکی بێ هوودەیە، سەرەڕای ئەوەش هێندێک لەم رێکخراوانە ئێستاش دەست هەڵناگرن و حیزب بە سازشکار لە قەڵەم دەدەن.

لێرەدا بۆ ئەوەی روون بیتەوە کە حیزبی ئێمە لە خەبات دژی کۆماری ئیسلامیدا شێلگیرترە، ئامارێک لە ئاکامی عەمەلیاتی پێشمەرگەکانی حیزب لە ئاخری هاوینی ١٣٦٣ هەتا هەوەڵی زستانی ١٣٦٥ بڵاو دەکەینەوە:

زیانی دوژمن لە ماوەی ئەم ٢٥ مانگەدا

١- کوژراو ١٠٧٥٨ کەس
٢- بریندار ٨٩١٣ کەس
٣- دیل ١١٥٤ کەس
٤- ماشینی لە نێوچوو ١٤٢١ دەزگا
٥- چەکی قورسی لە نێوچوو ٨٧ قەبزە
٦- مۆڵگەی گیراو ٣٢ جار
٧- مۆڵگەی وێران کراو ٣ جار

دەسکەوتی پێشمەرگەکان لەم ماوەیەدا

١- خومپارەی جۆراوجۆر ١٩ قەبزە
٢- ئارپی جی ٧/ ٤٠١ قەبزە
٣- تفەنگی دوورهاوێژ ١٠ قەبزە
٤- تفەنگی جۆراوجۆر ٢٧٣٨ قەبزە
٥- گوللەی چەکی قورس ٣١٨ دانە
٦- مووشەکی ئارپی جی ٧٠١ دانە
٧- «مسلسل»ی قورس ١٩ قەبزە
٨- نارنجۆکی دەستی ١٦٩٠ دانە
٩-دووربینی چاو ٥٦ دەزگا
١٠ رەشاش٩٦ قەبزە
١١- بێ سیم ١٦٦ دەزگا
١٢- فیشەک ٣٩٦٨٢١ دانە
١٣- نارنجۆک ئەنداز ١٤ قەبزە

١٤– خەشاب ٨٦١٢ دانە

١٥– دەمانچە ٤٦ قەبزە

١٦– ماشێن ٥ دەزگا

١٧– تفەنگی ١٠٦ میلی یەک قەبزە

١٨– مووشەک ئەندازی سام٣ / ٥ قەبزە

پێویستە بگوترێ کە لە ١١٨٣ عەمەلیاتدا پێشمەرگەکان زیانی دوژمنیان بۆ مەعلووم نەبووە و لێرەدا نەنووسراون.

هەروەها جگە لەوانەی گوتران، ٦٤٠ کەسیش لە دوژمن خۆی بە هەموو کەرەستەوە تەحویلی حیزب داوە کە لێرەدا نەهاتۆتە حیساب.

لەم ماوەیەدا بەداخەوە ١٠٠٨ پێشمەرگە و ٥٥٥کەس لە خەڵکی بێ دیفاع شەهید بوون و ١٠٤٤ کەسیش بریندار بوون.

جێی خۆیەتی بڵێین بریا هەموو ڕێکخراوەکانی ئۆپوزیسیونی ئێران ئاوا سازشکار بن!!

ئەنجوومەنی ئاسایشی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان پاش چەند مانگ باس و وتووێژ و ڕاوتەگبیر ڕۆژی ٢٠ی ژووئیەی ١٩٨٧ واتە ١٩ی پووشپەری ١٣٦٦ بە تێکڕای دەنگ بڕیارنامەیەکی لە بارەی شەڕی ئێران و عێراقەوە دەرکرد کە لە ڕاستیدا بەڵگەی مەحکووم کردنی کۆماری ئیسلامی بوو.

خومەینی لە ڕێکەوتی شەشی گەلاوێژ واتە حەوتوویەک دوای پەسەند کردنی ئەم بڕیارنامە لە لایەن ئەنجوومەنی ئاسایشەوە، لە وتارێکیدا هەر مەرجەکانی پێشووی خۆی تیکرار کردەوە و بڕیارنامەی ئەنجوومەنی پاساو داوە. بە پێچەوانەی عێراق کە بە تێکڕا قبووڵی کرد.

لە لایەک لەم بڕیارنامەدا خومەینی وەک درێژەدەری شەڕ ناسراوە و مەحکووم کراوە و لە لایەکی دیکەوە مەحکووم کردنی بۆمبارانی شارەکان و دزێودانانی بەکارهێنانی چەکی شیمیایی بە یەکێک لە بارە موسبەتەکانی ئەم بڕیارنامەیە دەژمێردرا.

بەڵام مەسەلەیەکی بنەڕەتی لە ڕوانگەی ئێمەی کوردەوە نەخرابووە بەرچاو، ئەویش کۆتایی پێ هێنانی شەڕ لە کوردستان و دابین کردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کوردە کە لەم ماوەدا بە تایبەتی کوردستان کرابووە مەیدانی ئەسڵیی شەڕ و بێ گومان ئەگەر

مەسەلەی کورد حەل نەکرێ، ئەو ماددە کە دابین کردنی هێمنی و ئاسایش لە ناوچەکەدایە، هەرگیز نایەتە دی.

سەرەڕای ئەوەش حیزبی ئێمە پشتیوانیی خۆی لە نێوەڕۆکی ئەم بڕیارنامە دەردەبڕێ و ئاواتە خوازی ئەوەیە کە بە شێلگیرییەوە بۆ جێ بەجێ کردنی هەوڵ بدەن و ڕێگا نەدەن ئەم بڕیارنامەیەش وەک زۆر پەسەند کراوی دیکەی ئەنجوومەنی ئاسایش تەنیا لەسەر کاغەز بمێنێتەوە.(*)

ڕێژیمی ئێران زۆرجار هەوڵی داوە بە بۆمباران و تۆپ و کاتیوۆشا باران، بنکە و پێگەکانی پێشمەرگە لە ناوچە جۆراوجۆرەکان بشێوێنێ و زیانی گیانی و ماڵی بگەیەنێ. پیلانی ساڵی ٦٤ی بە بۆمبارانی دەفتەری سیاسی بە چەند بریندار تەواو بوو، بەڵام بۆ ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٦٦ تەدارەکێکی زۆری دیبوو و دەیان تۆپ و کاتیوشای لە ناوچەکانی سنووری سەردەشت و بانە کۆکردبووەوە تا زەبرێک لێدا و ڕێبەرایەتیی حیزب تووشی زیانێکی قەرەبوو نەکراوە بکا.

لە سەعات یەکی بەیانیی ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ، بارانی تۆپ و کاتیوۆشا لەسەر دەفتەری سیاسی دەستی پێکرد و چەند سەعاتی خایاند. لە پێش نیوەڕۆی هەر ئەو ڕۆژەش جارێکی دی زۆر خەستتر لە جاری پێشوو بارانی ئاسن و ئاوری نوێ کردەوە، بەڵام بە خۆشییەوە هیچ چەشنە زیانێکی گیانیی نەبوو. ئەوەش بۆ ڕێژیم کە ئیددیعای دەکرد ٧٥٪ تەئسیساتی حیزبی لە نێو بردووە، شکستێکی گەورە بوو.

پاشان دەرکەوت بەشێکی زۆر لەو کارانەی ڕێژیم بۆ مەسرەفی داخلی بووە و ویستوویەتی ئەو کەلێنە گەورانەی لە باری ئابووری و نیزامییەوە لێی پەیدا بووە پڕیان کاتەوە.

بۆ نموونە قسەکەرانی ڕێژیم چەند جار ڕایانگەیاندبوو کە هێرشە هەواییەکانی عێراق کاریان نەکردۆتە سەر ڕادەی ئەو نەوتەی بۆ دەرەوە دەچێ، نەوت هەروەک پێشوو نار دراوەتە دەرەوە. لە حاڵێکدا سەرچاوە ئابوورییەکانی باوەڕپێکراوی جیهانی ڕایانگەیاندبوو کە بەرهەمی نەوتی ئێران کە لە ساڵی ١٣٦٢، ٢٠٠٩٠٠٠ بۆشکە لە ڕۆژدا بووە، لە ساڵی ١٣٦٥ هاتۆتە سەر ١٣٠٠٠٠٠ بۆشکە لە ڕۆژدا. هەڵدانی ئابووری لە خوارەوەی سفرە و هیچ ئاسۆیەکی ڕوونی نییە. لە کاتێکدا لە ساڵی ١٣٦١دا

(*) وەرگیراوە لە ڕۆژنامەی «کوردستان» ژمارە ١٢٩

«صادرات»ی ئێران حەوت ملیارد دۆلار لە «واردات» زیاتر بووە. لە ساڵی ١٣٦٥دا دوو ملیارد دۆلار کەسری هێناوە. بە تایبەتی ئەگەر ئەوە بخەینە بەرچاو کە واردات لە ساڵی ١٣٦١دا ١٥ ملیارد دۆلار بووە و لە ساڵی ١٣٦٥ هاتۆتە سەر دە ملیارد یانی پێنج ملیارد کەم بۆتەوە، دەردەکەوێ چ قەیرانێک ڕێژیمی داگرتووە.

«صادرات»ی وڵات کە یەک لەوان نەوتە، لە ساڵی ١٣٦١دا ٢٦ ملیارد دۆلار بووە، کەچی ئەم ڕەقەمە لە ١٣٦٥ گەیوەتە سەر هەشت ملیارد دۆلار.

هەر لەبەر ئەم قەیرانە قووڵە و ئاڵ و گۆڕی ئەژمێرەکانە کە کەمیی بوودجەی ڕێژیم لە ساڵی ١٣٦٢ لە ڕادەی ٤٨٥ ملیارد ریال دابووە، لە ساڵی ١٣٦٦ ئەم کەسرییە گەیوەتە ١٣٤٤ ملیارد ریال.

بۆ هێندێک تاجر و دەست و پێوەندی ئاخوندەکان داهاتی ساڵیانە گەیبووە دە ملیۆن تمەن، لە حاڵێکدا حەق دەستی بەشێکی زۆر لە زەحمەتکێشان بە بەراورد کردن لەگەڵ نرخەکان لە ساڵی ١٣٥٨ را تا ساڵی ١٣٦٦ بۆتە نیوە.

ڕێژیم لەو حاڵەشدا دەستی لە شەڕ و ئازاری خەڵک و وێران کردنی کوردستان هەڵ نەدەگرت و هیچ کات وازی لە هێرش بۆ سەر خەڵکی بێ دیفاع، بۆمباران و تۆپ بارانی شار و دێهاتی کوردستان و ڕووخاندنی خانوو بەسەر دانیشتوانیاندا، بە کۆمەڵ کوشتنی ژن و منداڵ و پیر و پەککەوتەی کورد و ئەشکەنجە و ئازار و ئیعدامی ڕۆڵەکانی شۆڕشگێڕی کورد نەدەهێنا.

سەیرتر لەوەش ئەوە بوو کە پاییزان کە سەرما دەستی پێدەکرد فشاری بۆ خەڵکی ناوچەکان دێنا کە گوندەکانیان چۆڵ کەن. هەر لە پاییزی ١٣٦٦دا ئەو داوا ناڕەوایەیان لە ٢٤ گوندی ناوچەی سوێسنایەتیی سەردەشت لە نزیک سنووری عێراق کرد و حوکمیان کرد دێیەکان چۆڵ کەن و بۆ کوێ دەچن با بچن. ئەو دێیانە لەسەر یەک ٧٧٩ ماڵیان لێ بووە، بە چەشنێکی نێونجی ژمارەی دانیشتوانی دەگەیشتە ٣٨٩٥ کەس.

بە خۆشییەوە خەڵکەکە بۆ پێشگری لە چۆڵ و وێران بوونی ئەم شوێنە سەر سەوز و پڕ هێز و پێزە ڕاوەستان و نەچوونە ژێر زەختی ناجوامێرانەی ڕێژیم.

بەڵام هەر لە هاوینی ئەو ساڵیدا بەکرێگیراوانی ڕێژیم دە گوندی ناوچەی وەک بەهەشتی ئالانی سەردەشتیان ئاور تێبەردا و خەڵکەکەیان ئاوارە کرد.

ئەوەی زۆر جێگەی داخ و کەسەر بوو، سەرەڕای هەوڵی زۆری حیزب بۆ ڕاچڵەکاندنی

هەستی ڕێکخراوە نێونەتەوەیی و بەشەردۆستەکان، دنیا بەرامبەر بەم کارەساتانە بێ دەنگ بوون و گوێی خۆیان لێ ئاخنی و چاویان لە ئاست نووقاند.

بەڵام هیچ کام لەم زەخت و زۆرییانە نەتەنیا وورەی کادر و پێشمەرگەی حیزبی نەهێنایە خوار، بەڵکو بە دەیان عەمەلیاتی زۆر گەورە و بەرچاویان ئەنجام داوە کە ئێمە لێرەدا تەنیا بە چەند عەمەلیات وەک نموونە لە ناوچە جۆراوجۆرەکان ئیشارە دەکەین:

هەورامان

٦٦/٣/١٨ پێشمەرگەکانی هێزی شاهۆ بۆ ئەنجام دانی چالاکی چوونە قووڵایی ناوچەی هەورامان و سەعات ١/٣٠ دەقیقەی شەو لە بەرزاییەکانی ڕووبەرووی پاوە، وەزەپووچ، ملەی شەرگە، مایگەزەنی، کرینە، تەلی پیازە، بەرزایی کەللەقەند جێگیر بوون. هەر ئەو شەوە پێشمەرگەکان پەلاماری کەمینی دوژمنیان لە کەللەقەند داو ژمارەیەکیان لێ کوشتن. دوژمن کە لە بوونی هێزی پێشمەرگە ئاگادار بوو، سەر لە بەیانیی ئەو ڕۆژە لە ژێر ئاگری تۆپخانە و ٤ فەڕوەند هێلیکۆپتەردا بەرەو شوێنی دامەزرانی پێشمەرگەکان وەڕێ کەوت. بۆ لە داوخستن و تارومار کردنی دوژمن، پێشمەرگەکان لە پێنج جەبهەدا بەرەنگاری هێزی زۆر و بۆری دوژمن بوون. لەم شەڕە حەماسییەدا کە لەسەریەک ١٩ سەعاتی خایاند، لانی کەم ٧٠ نەفەر لە هێزەکانی دوژمن کوژران و ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوون. کەلاکی زیاتر لە ٥٠ کەس لەبەر دەستی پێشمەرگەکان دابوو. چەک و چۆڵ و کەل و پەلێکی زۆری نیزامیش بە دەسکەوت گیرا. هەروەها ٨ دەزگا ماشین ئاگریان تێبەردرا و هێلیکۆپتەرێکیش پێکرا. لەم شەڕەدا ٢ پێشمەرگە بریندار بوون.

بۆکان

٦٦/٤/٢٠ ژمارەیەک لە پێشمەرگەکانی هێزی بەیان سەعات ١١/٥٠ دەقیقەی دوای نیوەڕۆ لە بەرزاییەکانی منالەچووکە هەڵکەوتوو لە نێوان گوندەکانی «سردراباد» و «خانقا» لەگەڵ هێزێکی دوژمن کە لە لایەن واحیدێکی تۆپخانە جێگیر لە بەرزایی«زنبوران» پشتیوانیی لێ کرا، دەرگیر بوون. لە شەڕێکی سەختدا کە چەندین سەعاتی خایاند، لانی کەم ٢٠ کەسیان لە ئەفرادی دوژمن کوشت. پێشمەرگەکانی هێزی پێشەوا و ژمارەیەکی دیکە پێشمەرگەی هێزی بەیان کە هەواڵی دەرگیربوونی

پێشمەرگەکانی هێزی بەیانیان پێگەیشتبوو، گورج خۆیان گەیاندە مەیدانی شەڕ و لە شەڕێکی سەخت و سەنگەر بەسەنگەردا لانی کەم ٣٠ کەس لە ئەفرادی دوژمن کوژران و دەست بەسەر تۆپخانەکەشدا گیرا. لەو شەڕەدا چەک و چۆڵێکی زۆر کەوتە دەست پێشمەرگەکان. هەروەها تۆپخانەکەش کە بریتی بوو لە: تفەنگی ١٠٦م م ٢ قەبزە، خومپارەهاوێژی ١٢٠م م یەک قەبزە، «مسلسل»ی قورس ٢ قەبزە، تیربار بی کەی سی یەک قەبزە، کە لەبەر نەبوونی ئیمکانی راگواستن، چەکە قورسەکان ئاگریان تێبەردرا، هەروەها ٨ دەزگا ماشینی جۆراوجۆریش سووتێندران. لەو شەڕەدا پێشمەرگەیەک شەهید بوو.

مەڵبەندی ١ی باشوور

٦٦/٤/٢٧ دوو دەستە لە پێشمەرگەکانی هێزی زاگرۆس و هێزی شاهۆ سەعات ٨ی ئێوارە لە چالاکییەکی هاوبەشدا مۆڵگەی دوژمنیان لە گوندی دەژن دایە بەر پەلاماری شێرانەیان. لەو شەڕەدا ژمارەیەک دژی گەلی کوژران و تویوتایەکی هەڵگری «مسلسل» و یەک دەزگا بۆلدزێر لە بەریەک هەڵتەکان. دوای ئەو شەڕە پێشمەرگەکان لە نێوان گوندەکانی دەژن و سێویە لە سەعات ١/٣٠ دەقیقەی شەو لەگەڵ هێزێکی دیکەی دوژمن دەرگیر بوون و ١٥ کەسیان لێ کوشتن و هێندێک چەک و چۆڵێش دەست پێشمەرگەکان کەوت. لە سەرەتای ئەو شەڕەدا جێگری فەرماندەی هێزی زاگرۆس سالار ئیبراهیمی شەهید بوو. دوای شەهید بوونی ئەم رۆڵە تێکۆشەرە، قوتابییەکانی بڕیاریان دا کە بە تۆڵەی فەرماندەکەیان زەبرێکی باش لە دوژمن بدەن. بەم مەبەستە سەعات ٤ی بەیانی مۆڵگەکانی دوژمنیان لە بەرزاییەکانی کوچک چەرمو، پشت کاشتر، سەرکو، پشت سێویە، مێرگەسار، دایە بەر پەلاماری شێرانەیان و زەبرێکی قورسیان لێدان. هێزی کۆمەکیی دوژمن کە دەیهەویست بە فریای مۆڵگە پەلامار دراوەکان بکەوێ، ئەویش تارومار کرا. لەو شەڕەدا کە ٧ سەعاتی خایاند، لانی کەم ٧٠ نەفەر دژی گەلی کوژران کە کەلاکی ٣٠ نەفەریان لە مەیدانی شەڕدا بوو.

لەم شەڕەدا چەک و چۆڵ و کەل و پەلێکی زۆر کەوتە دەست هێزی پێشمەرگە.

بەداخەوە لەو شەڕەدا ٣ پێشمەرگەی هێزەکانی شاهۆ و زاگرۆس شەهید بوون.

سەردەشت

٦٦/٥/٢١ پێشمەرگەکانی هێزی گیارەنگ بە پێی بەرنامەیەکی رێکوپێک جادەی پیرانشار– سەردەشت لە نێوان گوندەکانی میراوێ و گرژاڵیان کۆنترۆڵ کرد و لە ٥ لاوە شەڕیان لەگەڵ هێزەکانی دوژمن دەست پێکرد. لەو شەڕە حەماسییەدا کە لەسەر یەک زیاتر لە ١٠٠ کەس لە دژی گەلییەکان کوژران و ١٠٠ کەسیش بریندار بوون. هەروەها ٢٩ دەزگا ماشینی جۆراوجۆر لە بەریەک هەڵتەکێندران و ئاگریان تێبەردرا.

بەداخەوە لەم پێناوەدا و هەر لە پاییزی ساڵی ١٣٦٦دا بوو دوو رۆڵەی فیداکار و ئەمەگناس و دوو کادری بەوەجی سیاسی و نیزامیی حیزب گیانیان بەخت کرد.

یەکیان خدر خدری ناسراو بە خدرە سوور، ئەندامی هەیئەتی ئیجرائی کۆمیتەی شارستانی مەهاباد و فەرماندەی لێوەشاوەی هێزی پێشەوا لە رێکەوتی حەوتی رەزبەر، دووهەمیان رەحیم مەحموودی کادری لێوەشاوەی حیزب و بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی پیرانشار لە رێکەوتی ٢٤ی رەزبەر. شەهید بوونی ئەم دوو رۆڵەیەش خەسارێکی گەورە بوو کە لە کاتێکی حەساسدا حیزب وێی کەوت.

گومان لەوەدا نییە کە ئەم دەورە لە تێکۆشانی حیزب بە راستی جێگەی شانازییە و بۆ هەمیشە لە مێژوودا دەمێنێتەوە. سەرەڕای ئەوە هەوڵمان داوە بە پێی ئیمکان بەشی هەرە زۆر و بەرچاو لە رووداوەکان، بۆچوونەکان و هەڵوێستەکانی حیزبی لە کات و ساتی جیاواز دابنێین و لە دوایی کتێبەکەشدا هێندێک بەڵگە و جەدوەلی پێویست دەخەینە بەرچاوی خوێنەران ، بەڵام دیسانیش بە پێویست دەزانین لە چەند بەش و چەند خاڵدا خوێنەرانی بەرێز بە کورتی لە کارە باش و سەرکەوتووەکان و رادەی تێکۆشانی حیزب و هەروەها لە هەڵە بنەڕەتییەکان بە شێوەی فۆرموڵە کراو ئاگادار بکەین:

الف– لە بواری رێکخراوەیی و سیاسیدا:

١– رێکخستنەوە و تەرمیمی کۆمیتەکان لە هەموو شار و ناوچە و گوندەکان.

٢– بەهێز کردنەوەی یەکیەتیی لاوان و کەڵک وەرگرتنی بەرچاو لەم ئۆرگانە لە شوێن و بوارە جۆراوجۆرەکاندا.

٣– راگەیشتنی زیاتر بە وەزعی رێکخراوی ژنان بە تایبەتی لە بواری کاری نهێنیدا.

٤– دانانی چەند دەورەی سیاسی– تەشکیلاتی لە ناوەندی حیزب و زۆربەی شوێنەکانی دیکە بە مەبەستی ئامادەکردنی کادری سیاسی لە پلە و پایەی جیا جیادا.

٥- گرتنی کۆنفرانس و کۆنگرەکان لە کاتی خۆیدا سەرەڕای هەموو هەڕەشە و پیلانی دوژمن.
٦- بەشداری لە هەڵبژاردنی نوێنەرانی مەجلیسی شوورای میللی «شوورای ئیسلامیی دوایی» وەک تاقیکارییەکی سەرکەوتووی مەیدانی.
٧- راکێشانی سەرنجی حیزبە کوردستانییەکان و ئاڵ و گۆڕی ئەزموونەکان بۆ باشتر درێژەپێدانی خەبات.
٨- پەرەپێدانی کاروباری تەشکیلات لە دەرەوەی وڵات.
٩- دانانی دەفتەرێکی تایبەتیی تێکۆشان لە پاریس وەک ناوەندی پێوەندی و تێکۆشانی حیزب لە ئورووپا.
١٠- ناردنی ئەندامانی رێبەری بە تایبەتی ئەندامانی دەفتەری سیاسی بۆ دەرەوەی وڵات وەک بەرپرسی دەفتەری ئورووپا بە مەبەستی شارەزایی زیاتری سیاسی و بەڕێوەبردنی ئەرکەکانی حیزبی.
١١- دەعوەتی فەلەستینییەکان، بەنی سەدر و رەجەوی و هەروەها رێکخراوی موجاهیدین و توودەییەکان لە کاتی لێ قەومان و کەوتنە ژێر زەختی دوژمنانیان، بۆ هاتن و مانەوە لە کوردستان.
١٢- چوونە ناو شوورای نیشتمانیی بەرگرییەوە.
١٣- سەرمایە گوزاری لە دەرەوەی وڵات لە باری ماددی و مەعنەوییەوە.
١٤- هاوکاریی پێویست لە دامەزراندنی ئەنستیتوی کورد لە پاریس و زەمینە خۆش کردنی پێشتر بۆ پێکهاتنی زۆر کۆڕ کۆمەڵ و کۆنفرانسی کوردی لە دەرەوەی وڵات.
١٥- پێشنیاری پێکهێنانی بەرە بە شێوەیەکی بەردەوام
١٦- گرتنی باشترین هەڵوێستی گونجاو لە پێوەندی لەگەڵ سازبوونی شەڕی ئێران و عێراقدا.
١٧- لێروانینی وەک یەکی هەموو ناوچەکانی کوردستان کە بوو بە هۆی ئەوەی لە ئیلام و دالاهۆ و کرماشانەوە تا چۆمی ئاراس و کێوی ئاگری کوردایەتی بە هێز بێ و خەبات پەرەبستێنێ.
١٨- هاوکاری هەمە چەشنە و گونجاو لەگەڵ رێکخراوە پێشکەوتنخواز و خەباتگێڕەکانی ئێرانی و کوردستانی و تەنانەت هی پارچەکانی دیکەی کوردستانیش و خۆپاراستن لە دەست تێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی ئەواندا.

ب- لە بواری کۆمەڵایەتیدا:

١- گرتنەوەی هەزاران ئاوارەی شەڕی داسەپاو بەسەر کوردستاندا لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە و ئیدارەکردنیان لە چەند ئۆردووگا و بنکەی تایبەت.
٢- هەوڵدان بۆ بەرپەرچ دانەوەی گەمارۆی ئابووری و فەرهەنگی کە رێژیم بەسەر کوردستاندا سەپاندبووی.
٣- دانان و چاپ کردنی نزیک بە دە جلد کتێب بە زمانی کوردی بۆ پۆلەکانی سەرەتایی
٤- پەروەردە کردنی سەدان مامۆستا و دانانی سەدان قوتابخانە لە ناوچە رزگار کراوەکانی کوردستان و گوتنەوەی وانەکان بە زمانی کوردی.
٥- بەربەرەکانی لەگەڵ نەخوێندەواری بۆ گەورە ساڵان، کە ئەو کارە بەندیخانەکانی حیزبیشی دەگرتەوە.
٦- حەللی موشکیلەی زەوی و زار لە ناوچە ئازاد کراوەکانی کوردستان بە هۆی دانانی یاسایەکیی جێی پەسەندی هەموو چین و توێژەکانی گوندنشین لەسەر ئەساسی پێویستی بەرێ چوون بۆ هاووڵاتیانی خاوەن زەوی، جووت بەندە و رەشایی.
٧- هەڵبژاردنی شوورا لە شار و گوندەکان بە شێوەیەکی دیموکراتیک و بە پێی چوارچێوەی دیاری کراو.
٨- خزمەت کردن لە بواری دەرمانی و دامەزراندنی چەندین دەرمانگا و نەخۆشخانە بە هاوکاریی خەڵک لە ناوچە جۆراوجۆرەکان و کردنەوەی رێگەی یارمەتی وەرگرتن لە بنکە خێرخواز و پزشکییەکان.
٩- دانانی یاسای سزای گشتی بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ سوننەتە کۆنەکانی کۆمەڵی کوردەواری و بەڕێوەبردنی ئوسووڵی عەدالەتی نیسبی.
١٠- کێشانی رێگاوبان لە زۆر شوێن بۆ نزیک کردنەوەی رێگەی گوندنشینەکان.

ج- لە بواری نیزامیدا:

١- دەست بە سەرداگرتنی بنکە و بنیاتەکانی رێژیمی شا و چەک کردنی بە کرێگیراوان.
٢- رێکخستنی کوڕان و کچانی کورد لە ریزی پێشمەرگەدا بە شێوەیەکی نوێ.
٣- ئامادەکردن و ئامووزشی تازەی پێویست بە پێی ئیمکان و کەرەستەی مەوجوود و دانانی فێرگە و شوێنی تایبەت بۆ ئەم مەبەستە.
٤- چەکدارکردنی خەڵک و پێکهێنانی هێزی بەرگریی میللی بە دیاری کردنی ئەرکی

تایبەتی خۆیەوە.

٥- خوێندەوارکردنی پێشمەرگە و ڕاهێنانیان بۆ خوێندنەوە و نووسینی زمانی کوردی.

٦- خۆڕاگری و دیفاع کردن لە بەرامبەر هێرشی دوژمنی داگیرکەردا و، بەڕێوەبردنی سەدان شەڕی قارەمانانەی سەخت و خوێناوی.

د- لە بواری تەبلیغاتی دا:

١- بڵاو کردنەوەی چەند رۆژنامە وگۆڤار بە زمانی کوردی وەک کوردستان، تێکۆشەر، ٢٦ی سەرماوەز، جنگ در کردستان لە ناوەندی حیزب، پێشەوا، دەنگی ژنان، و دەنگی لاوان لە مەهاباد، دەنگی کورد لە تاران، ئاوارە لە سەردەشت، ئارارات لە باکوور، نەکەرۆز لە سەقز، تەرەغە لە بۆکان، کێلەشین لە شنۆ، پلێنگ لە پیرانشار، ڕوانگەی لاوان و شەهید لە بانە، کوردستان بە زمانی فەرانسەوی لە دەرەوەی وڵات کە ئێستاش پاش شازدە ساڵ هێندێکیان هەر دەردەچن و بەشێکیان بە تەفاوەتی تەمەن و هەل و مەرج، زۆر و کەم لێیان بڵاو بووەوە.

٢- دامەزراندنی رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران وەک پڕ گوێ گرترین و بەردەوامترین رادیۆی کوردی.

٣- بەڕێوەبردنی سەدان میتینگ لە شار و گوندەکان بۆ بڵاو کردنەوەی بیرو بۆچوونی حیزب و کوردایەتیی، هەروەها بۆ لە قاودانی جینایەتەکانی ڕێژیم.

٤- چاپ و بڵاو کردنەوەی هێندێک بەرهەمی نوێی هاوڕێیانی حیزبی.

ر- لە بواری دیپلۆماسیدا:

١- پتەوکردنی پێوەندی لەگەڵ هێزە سەرانسەرییەکان و حیزبە کوردستانییەکان.

٢- پێکهێنانی پێوەندی لەگەڵ هێندێک لە دەوڵەتان و حیزبەکانی پێشکەوتووی حاکم و غەیرە حاکمی وڵاتانی ئورووپایی.

٣- ناساندنی مەسەلەی کوردی ئێران بە گەلانی جیهان و، لە قاودانی نێوەرۆکی چەپەڵی ڕێژیمی ئێران.

٤- بەشداری کردن لە دەیان کۆڕ و کۆمەڵی نێونەتەوەیی و کۆنگرە و کۆنفرانسی حیزبە خارجییەکان.

٥- جێ کردنەوە بۆ حیزب وەک چاوەدێر لە ئەنترناسیۆنالی سۆسیالیستدا.

ز- لە بواری ئامووزشیدا:

١- کردنەوەی دەیان پۆل بۆ پەروەردە کردنی لاوانی خەباتگێڕ لە شوێنە جۆراوجۆرەکان بە مەبەستی ڕاهێنانیان وەک کادری حیزبی.

٢- ناردنی هێندێک لە کادر و لاوانی سەر بە حیزب بۆ خوێندن لە دەرەوەی وڵات.

٣- پەروەردە کردنی سەدان مامۆستای قوتابخانە و هەروەها ڕاهێنانی زۆر رۆڵەی بە هەڵسووڕ و بە ئیستیعداد لە بواری فەننیدا بۆ بەشە جۆراوجۆرەکانی مەیدانی خەبات وەک رادیۆ، کارەبا، چاپەمەنی، دەرمانی، قەزایی، هونەری و موسیقا، مودیرییەت و فەرماندەری نیزامی.

دیارە لەم ماوەدا ئەوەندە کاری باش و بە سوود کراوە کە سومعەی حیزب بەرێتە سەرو خۆشەویستتر لە جاران بێ، بەڵام بێگومان کردەوەی هەڵەش کراون کە داپۆشینیان تاوانە و دەبێ لە ژێرەوە قامکیان لەسەر دابنێین:

١- درەنگ ناسینی خومەینی و ڕێژیمەکەی کە بوو بە هۆی درەنگ جووڵانەوە و نەوعێک غافلگیربوون. هەرچەند حیزبی ئێمە پێش هەموو حیزب و ڕێکخراوەکانی دیکە ماهییەتی کۆماری ئیسلامیی بۆ دەرکەوت.

٢- درێژەدانی وتوویژی بێ سەمەر و زۆر لەوە زیاتر کە لە کۆبوونەوەی دۆڵەتوێ قەرار درابوو.

٣- مەودادان بۆ بووژانەوەی هێزی دوژمن و خۆ ئامادە کردنی بۆ هێرشی تازە و بەربڵاو بۆ سەر کوردستان.

٤- چاوەڕوانی خۆش باوەڕانە بە ئاڵ و گۆڕ و هیوا بەستنی خۆڕایی بە سازان لەگەڵ ئاخوندەکان.

٥- گەورەکردنەوەی هێندێک کەس کە ڕوانگەیان کورت و ئیمانیان لاواز بوو و تەنانەت ڕەوشتی شۆڕشگێڕانەیان نەبوو. ئەوانە هەم زوو لە خۆبایی بوون و هەم بە پەلە مەیدانیان چۆڵ کرد و دژی کوردیش لە ئاو هاتنەدەر.

٦- چوونی بە پەلە و بێ موافقەتی دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی بۆ نێو شوورای نیشتمانیی بەرگری، هەروەها پێکهێنانی هۆی وەلانانی حیزب لەو شوورایە.

٧- دەرک نەکردنی زیانی گەورەی شەڕی نێوخۆیی، لە خۆبایی بوون، پەلاماردانی یەک دوو هێزی دی بە شێوەی نادیموکراسییانە، تا ڕادەی چەک کردن و کوشتن و تاڵان

کردن.

٨- شەڕ لەگەڵ کۆمەڵە، (هەرچەند کۆمەڵە زەمینەسازی ئەم شەڕە بوو) و درێژەدانی، کە بوو بە هۆی زیانێکی گەورە بۆ جووڵانەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێراندا.

٩- هێنانی کورتە باس لە کۆنگرەی ٦دا- بێ ئەوەی پێویست بێ- زیانێکی گەورەی لە حیزب و کورد و شۆڕشەکەی دا.

١٠- پەرەگرتنی دیکتاتورییەت و تاک ڕەوی و چاوپۆشین لە کاری خراپ و ناحیزبیانە و زاڵ بوونی رابیتە بەسەر زابیتە و ئوسووڵدا، لە هێندێک شوێن و ئۆرگانی حیزبیدا.

ئەو پەرتووک و گۆڤارانەی بۆ نووسینی ئەم کورتە مێژووە کەلکیان لێ وەرگیراوە

بریتێن لە:

١- کۆماری مەهاباد- ئارجی روزوێلت
٢- کورد لە سەدەی ١٩- ٢٠دا - کریس کوچرا
٣- کۆماری مەهاباد- ویلیام ئیگلتون
٤- کاروانێک لە شەهیدانی کوردستان- کەریم حیسامی
٥- کوردستان و کورد- دوکتۆر عەبدوڵڕەحمان قاسملوو
٦- فەسڵی سێهەمی چل ساڵ خەبات- دوکتۆر عەبدوڵڕەحمان قاسملوو
٧- کۆماری میللیی مەهاباد- مەحموودی مەلا عیزەت
٨- دەوڵەتی جمهوری کوردستان، نامە و دوکیومینت- مەحموودی مەلا عیزەت
٩- حکوومەتی کوردستان- نەوشیروان مستەفا ئەمین
١٠- لە بیرەوەرییەکانم- کەریم حیسامی
١١- تاریخ سیاسی بیست و پنج ساله ایران، جلد اول - سرهنگ غلام رضا نجاتی
١٢- نیو سەدە خەبات و تێکۆشان- مامۆستا عبدالله حەسەن زادە
١٣- رۆژنامەی «کوردستان» و باقی بڵاوکراوەکانی حیزب.

نووسەری ئەم کتێبە تا ئێستا ئەم بەرهەمانەی خوارەوەی وەرگێڕاون کە چاپ و بڵاو کراونەتەوە

١- اسیر فرشتەوش **نووسینی کۆنتێس دوسیگویری فەرانسەوی کراوە بە فارسی**

٢- بی خانمان **هیکتۆر مالۆ لە فەرانسەوییەوە کراوە بە فارسی**

٣- پایان شب سیە **کۆنتێس دوسیگویری فەرانسەوی کراوە بە فارسی**

٤- خەرمانی خەم و پەژارە **نووسینی نەصرت الله نویدی «شانۆنامە» لە فارسییەوە کراوە بە کوردی**

٥- شۆڕشی مەشرووتە **نووسینی باقر موئمنی لە فارسییەوە کراوە بە فەرانسەوی**

٦- سێ شانۆ **لەفارسی و فەرانسەوییەوە وەرگێڕدراوەتەوە سەر زمانی کوردی**

٧- بانەبێتە درۆی پاش مردوو/ **نووسین و مادەکردن.**

٨- یەکیەتی قەومی کوردو ماد/ **نووسینی حبیب الله تابانی لە فارسی را کراوەتە کوردی.**

سەرەڕای ئەمانەش کۆمەڵێک بابەتی دیکەی ئەدەبی و مێژوویی و هونەری نووسیوە یان وەرگێڕاوە کە ئامادەی چاپن و بریتین لە:

١- چارەنووسی مرۆڤێک **نووسینی شۆلۆخۆف لە فارسییەوە کردوویە بە کوردی**

٢- کۆمەڵێک بەیت و باو و گۆرانی **کۆکردنەوەی نووسەر**

٣- قیام بابک خرم دین«شانۆنامە» **لە فارسییەوە کراوە بە کوردی**

٤- کورتە مێژووی ئەدەبی فارسی **کۆکردنەوەی نووسەر**

٥- انسان چگونە غول شد **لە فەرانسەوییەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی فارسی**

٦- پەنجا ساڵ خەبات (بەرگی دووهەم) **بەرهەمی نووسەر/ چاپکراوە**

٧- ئامادەکردنی (یادداشتهای یک پیشمرگ قهرمان- شاپوور فیروزی) ٢ جلد چاپکراوە.

ژمارە	ڕیکەوت	ناو و ناوباوک	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینـــی
١	٥٨/٦/١١	رحمان آبزن	قارنـــی	نەغـــەدە	لە ریکەوتی ١١/٦/٥٨بو چاوترسین کردنــــی
٢	=	حاجی شریف ابروشی	=	=	خەلکی کوردستان ،هیزەکانی کوماری ئیسلامـــی
٣	=	محی‌الدین ابروشی	=	=	دەچنە گوندی دوولاو لە ناوچەی نەغەدە - پـــاش
٤	=	محمد عزیزی	=	=	کوشتن و بریندارکردنی ژمارەیەك لە خەلکی ئـــەو
٥	=	مصطفی عزیزی	=	=	گوندە و ئاورتی‌بەردانی خەلە و چەرمان و خانووە ـ
٦	=	عثمان شریفی‌آذر	=	=	کان ،وەلە مەقرووکەکان چوونە گوندی قارنـــی و زور
٧	=	آمنە شریفی‌آذر	=	=	وەحشیانە دەستیان بە کوشتاری‌خەلکی بی‌دیفاعـــی
٨	=	حاجی‌رحمان شریفی‌آذر	=	=	ئەو گوندە کرد - لەو جینایەتە سامناکـــــەدا ٦٨
٩	=	حاجی‌سیدعلی طاهری	=	=	نەفەر لە دانیشتوانی ئەو گوندە شەهید دەکرین کە
١٠	=	سیدطاهر طاهری	=	=	ناوی ٤٩کەسیان لەم لیستەیەدا هاتووە-
١١	=	سیدفتاح طاهری	=	=	پەیوەستە بگوترێ کە مەلای ئاوایی بو پیشگیـــری
١٢	=	سیداسماعیل طاهری	=	=	لە جینایەتی هیزەکانی کوماری ئیسلامی،بـــــە
١٣	=	سیدرحمان طاهری	=	=	قورئانەوە چوونە پیش ئەو هیزە دڕێگەلی‌یەلــــە،
١٤	=	سیدمحمد طاهری	=	=	کەچی زور بی‌رەحمانە ئەو ماموستا ئاینییـــەش
١٥	=	سیدکریم اروندی	=	=	کەوتە بەر پەلاماری ئەو خوێن‌ریژانە و گوشاوگـــوش
١٦	=	ملا محمود بیشترزادە (ماموستای ئایینـــی)	=	=	سەربڕیان بری.
١٧	=	قادر سلیمانی	=	=	
١٨	=	کریم سلیمانی	=	=	
١٩	=	رحمان سلیمانی	=	=	
٢٠	=	رحیم سلیمانی	=	=	
٢١	=	عبدالله احمدپور	=	=	
٢٢	=	ابوبکر احمدپور	=	=	
٢٣	=	عثمان احمدپور	=	=	
٢٤	=	جعفر بواسی	=	=	
٢٥	=	عمر بواسی	=	=	
٢٦	=	مصطفی بواسی	=	=	
٢٧	=	ابراهیم‌پویا	=	=	
٢٨	=	محمود شیرو	=	=	
٢٩	=	سلیمان حمزەپور	=	=	
٣٠	=	ابراهیم رسولی	=	=	
٣١	=	علی	=	=	شوانی ئاوایی
٣٢	=	خسرو افشین	=	=	
٣٣	=	حسن	=	=	میرمندالیکی ١٢ سالە
٣٤	=	کریم رامینی	=	=	
٣٥	=	احمد رامینی	=	=	
٣٦	=	زینب رامینی	=	=	
٣٧	=	خاتووزین رامینی	=	=	

ژمارە	ڕیکەوت	ناو و ناوباوک	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینـــی
٣٨	=	رحمان رامینی	قارنـــی	نەغـــەدە	
٣٩	=	رحیم خسروی	=	=	
٤٠	=	مراد خسروی	=	=	
٤١	=	رسول خسروی	=	=	
٤٢	=	سعید خسروی	=	=	
٤٣	=	عبدالله خسروی	=	=	
٤٤	=	مصطفی خسروی	=	=	
٤٥	=	ابوبکر شیشمان	=	=	
٤٦	=	جعفر شیشمان	=	=	
٤٧	=	علی شیشمان	=	=	
٤٨	=	عزیز مرینگ	=	=	
٤٩	=	احمد سعادت‌پور	=	=	
٥٠	١٣٥٩/١/٦	عبدالله چووکەل	قەلاتـــان	نەغـــەدە	روژی ٦/١/٥٩پاسدارەکانی کوماری ئیسلامـــی
٥١	=	محمود کوردە	=	=	پەلاماری گوندی قەلاتانیان‌دا و نزیکە ٥٠کەسیـــان
٥٢	=	ابوبکر کاروز	=	=	لەخەلکی‌بی‌دیفاعی ئەوگوندە شەهید کرد کەنـــاوی
٥٣	=	حاجی‌رسول	=	=	١٦ کەسیان لەم لیستەیەدا هاتووە.
٥٤	=	حاجی محمد	=	=	
٥٥	=	حسن کوردە	=	=	
٥٦	=	ملا سیدحسن	=	=	
٥٧	=	حلیمە	=	=	خیزانی سوفی حسن
٥٨	=	عثمان آذری	=	=	
٥٩	=	حاجی حسن	=	=	
٦٠	=	رحمان مولودی	=	=	
٦١	=	مامرمضان منصاوی			خەلکی ئەو
٦٢	١٣٥٩/٨/١٢	حاجی مصطفی	ئیندرقـــاش	مەهابـــاد	هیزەکانی کوماری ئیسلامی ئەوی ١٢/٨/١٣٥٩
٦٣	=	سید علی	=	=	پەلاماری گوندەکانی ئیندرقاش و سووکەندییان دا
٦٤	=	رحیم اندرز	=	=	، زور درندانە ٥٢کەسیان لە ژن و مندال و پیـــرو
٦٥	=	صالح اندرز	=	=	لاوی ئەم گوندانە شەهید کرد ، لەم لیستەدا نـــاوی
٦٦	=	رحمان شوقی	=	=	ژمارەیەك لە شەهید و بریندارەکانی ئەم کارەساتـــە
٦٧	=	محمود (محمدآغا)	=	=	سامناکە هاتووە.
٦٨	=	سلیمان کوری‌محمودآغا	=	=	
٦٩	=	محمد قنبری	=	=	
٧٠	=	عمر قنبری	=	=	
٧١	=	علی قنبری	=	=	
٧٢	=	سیدرحمان	=	=	
٧٣	=	ایرج "حمەدوکی"	=	=	
٧٤	=	زبیدە "حمەدوکی"	=	=	
٧٥	=	محمود شیخە	=	=	

ژمارە	ڕیکەوت	ناو و ناوبانگ	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینی
۷۶	۱۳۵۹/۸/۱۲	کریم سیده	شیخەرقاڵ	مەهاباد	
۷۷	=	سلیمان کریم سیده	=	=	
۷۸	=	رسول سیده	=	=	
۷۹	=	حسین خدرحاجی	=	=	
۸۰	=	عثمان سعیدلولو	=	=	
۸۱	=	خسرو حاجی‌ویسی	=	=	
۸۲	=	خالید حاجی‌ویسی	=	=	
۸۳	=	پوریزاد	=	=	خیزانی حاجی برایم
۸۴	=	عبدالله محمودرحیمی	=	=	
۸۵	=	درویش محمد	=	=	
۸۶	=	علی احمدشیخه	=	=	
۸۷	=	بلال مەجیدم	=	=	
۸۸	=	حسین خوبی	=	=	
۸۹	=	حاجی خوبی	=	=	
۹۰	=	سلیمان کاکوله	=	=	
۹۱	=	احمد حسن	=	=	
۹۲	=	عبدالله پاسبانی	وسووکەند	مەهاباد	
۹۳	=	عزیز اسماعیل	=	=	
۹۴	=	مصطفی	=	=	خەڵکی پشتەپ
۹۵	=	ابوبکر خاوانی	=	=	
۹۶	=	حمزه کشوانی	=	=	
۹۷	۱۳۵۹/۸/۲۶	حاجی‌حسین پورخضر	سوفیان	پیرانشار	هیرە دزیکەلیەکانی کوماری ئیسلامی ڕۆژی
۹۸	=	شیخ‌محمد پورخضر	=	=	۵۹/۸/۲۶ زۆر دڕندانە پەلاماری گوندی‌سوفیانی
۹۹	=	سیدطه توحیدی	=	=	پیرانشاریان‌دا و ژمارەیەکی زۆریان لە خەڵکی
۱۰۰	=	زلیخا توحیدی	=	=	ئەم گوندە شەهید کرد ، کە ئەم لیستەیەدا ناوی
۱۰۱	=	مەلا سیدحسن هاشمی	=	=	ژمارەیەکیان هاتووە، کە ماموستای ئایینی و
۱۰۲	=	ابوبکر قاضی‌زاده	=	=	ماموستای قوتابخانە لە نێو شەهیدەکانیدان .
۱۰۳	=	طاهر قیطران	=	=	
۱۰۴	=	سیدحسن شیخ‌محمدامین	=	=	
۱۰۵	=	عبدالرحمان خوشرو	=	=	
۱۰۶	=	محمدامین (شوان)	=	=	
۱۰۷	=	رحیم (شوان)	=	=	
۱۰۸	۱۳۶۰/۶/۲۲	عثمان سوفی‌عبدالله*	سارۆقامیش	بوکان	لە دریژەی جینایەتەکانی ڕژێم پاسدارەکانی
۱۰۹	=	محمد سوفی‌عبدالله	=	=	کوماری ئیسلامی ، ڕۆژی ۶۰/۶/۲۲ پەلاماری
۱۱۰	=	خالید جعفرآغا	=	=	کوورەخانەی سارۆقامیش لە سەر ڕێگەی بوکان-
۱۱۱	=	سیدعبدالله	=	=	میاندواویان دا و زۆر وەحشیانە ۱۸ کەسیان لە
۱۱۲	=	عمر حاجی‌مصطفی	=	=	کرێکارەکانی ئەو کوورەخانە شەهید کرد کە ناوی
۱۱۳	=	رسول آغاپور	=	=	۱۲ کەسیان لەم لیستەیەدا هاتووە .

ژمارە	ڕیکەوت	ناو و ناوبانگ	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینی
۱۵۳	۱۳۶۱/۱۱/۶	کبری منگری	سەوزی	مەهاباد	
۱۵۴	=	بوکی سولتان‌معروف	=	=	
۱۵۵	=	زینب دلارام	=	=	
۱۵۶	=	محی‌الدین آمانی	=	=	
۱۵۷	۱۳۶۱/۱۲/۲۲	علی احمدی	۵ گوند	نەغەدە	هێزەکانی ڕژێم لە ڕۆژی ۶۱/۱۲/۲۲ پەلاماری
۱۵۸	=	محمد احمدی	=	=	گوندەکانی دیلان‌چەرخ ، حەلبی ، کوپکان ، کەریەزەی
۱۵۹	=	محمد سلطانی	=	=	شکاکان ، یونسلیان ، بان دا و ۴۰ کەسیان لە خەڵکی
۱۶۰	=	عبداللەکوری معروف	=	=	بێ‌دیفاعی ئەم گوندانە، زۆر دڕندانە شەهید کرد،
۱۶۱	=	رحیم خسروی	=	=	کە ناوی ۲۴ کەسیان لەو لیستەیەدا هاتووە .
۱۶۲	=	کریم خسروی	=	=	
۱۶۳	=	نادر خسروی	=	=	
۱۶۴	=	حسن دوکلاه	=	=	
۱۶۵	=	محمد دوکلاه	=	=	
۱۶۶	=	محمد ابراهیمی	=	=	
۱۶۷	=	کریم تەپەرەشی	=	=	
۱۶۸	=	عباس تەپەرەشی	=	=	
۱۶۹	=	عبدالله عباسی	=	=	
۱۷۰	=	محمد محمدی	=	=	
۱۷۱	=	جعفر شیخی	=	=	
۱۷۲	=	علی چاوەر رەش	=	=	
۱۷۳	=	رحمان ناصری	=	=	
۱۷۴	=	مصطفی جلالی	=	=	
۱۷۵	=	موسی صوفی‌رحمان	=	=	
۱۷۶	=	رسول بی‌کلاو	=	=	
۱۷۷	=	اسماعیل مناف	=	=	
۱۷۸	=	یوسف قەرەنی	=	=	
۱۷۹	=	حاجی‌محمد علی	=	=	
۱۸۰	۱۳۶۱/۱۲/۲۵	ابوبکری‌شریف‌گولاوی	جەعفەرشاوا	مەهاباد	
۱۸۱	=	ابوبکری‌محمدسولتان	=	=	
۱۸۲	=	حاجی‌محمد سولتان	دیمەسوور	=	
۱۸۳	=	عمر بەلەکی	=	=	
۱۸۴	=	محمدامین کوری محمد	=	=	
۱۸۵	=	خالید سوفی‌عبدالله	=	=	
۱۸۶	=	محمدامین سوفی‌سلیم	معرجان‌شاوا	=	
۱۸۷	=	رحمان کویخامحمد	=	=	
۱۸۸	=	حسین درویش محمد	=	=	
۱۸۹	۱۳۶۲/۱/۱۳	احمد سەروان	۲ گوند	سوما	سەعات ۲ی سەر لە بەیانیی ڕۆژی ۶۲/۱/۱۳
۱۹۰	=	ادریس احمد سەروان	=	=	هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕژێم، پەلاماری گوندەکانی
۱۹۱	=	حسین احمد سەروان	=	=	هەلەقورل و گیچە سەر بە ناوچەی سوما

ژمارە	ڕێکەوت	ناو و ناوبانگ	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینی
١١٤	١٣٦٠/٦/٢٢	کەریم مامڕەسوولی	ساروقامیش	بۆکان	
١١٥	=	جعفر حاجی‌محمود	=	=	
١١٦	=	قادر بشم	=	=	
١١٧	=	محمد رامشین	=	=	
١١٨	=	محمود پیرناللە	=	=	
١١٩	=	فرامرز	=	=	
١٢٠	=	رسول شیخ‌توفیق	=	=	
١٢١	١٣٦٠/٨/١٨	فتاح خدرتاج	بایزاوی	نەغەدە	هێزەکانی قیادەی مووەقەت لە ڕۆژی ١٣٦٠/٨/١٨
١٢٢	=	عزیز	=	=	چوونە گوندی بایزاوی و ٩ کەسیان لە خەڵکی ئەو
١٢٣	=	عبداللە مولودی	=	=	گوندە دەستگیر کرد و پاشان هەر نۆ کەسیان
١٢٤	=	احمد مناف	=	=	تیرباران کردن ·
١٢٥	=	صادق‌زندی	=	=	
١٢٦	=	عثمان رامین	=	=	
١٢٧	=	مصطفی رحمان مولودی	=	=	
١٢٨	=	صالح علی زناوڕ	=	=	
١٢٩	=	ابوبکر سوجه	=	=	
١٣٠	١٣٦١/١١/٦	مەلاعلی بامینی	قەرەگوڵ	مەهاباد	پاش ئەمەلیاتی سەرکەوتووانەی پێشمەرگەکانی
١٣١	=	عمر پیروتەسوور	=	=	هێزی پێشەوا، هێزەکانی کۆماری ئیسلامی، لە شاری
١٣٢	=	علی ساللە	=	=	میاندواو را پەلاماری گوندەکانی قەرەگوڵ و
١٣٣	=	رحمان ساللە	=	=	سەوزییان دا و دەستیان کرد بە کوشتاری خەڵکی
١٣٤	=	مەلا اسماعیل شازدە	=	=	ئەم دوو گوندە کە لە ئاکامدا لە گوندی قەرەگوڵ
١٣٥	=	کامیل شازدە	=	=	١٨ نەفەر و لە گوندی سەوزی ٩ نەفەر شەهید کران
١٣٦	=	محمود پیروتەسوور	=	=	
١٣٧	=	مصطفی شامە	=	=	
١٣٨	=	محمود عبداللە اصل	=	=	
١٣٩	=	حاجی مەلا محمد	=	=	
١٤٠	=	حاجی محمود مرزنگە	=	=	
١٤١	=	حامد قدرەتی	=	=	
١٤٢	=	عثمان مرزنگ	=	=	
١٤٣	=	محمود مرزنگ	=	=	
١٤٤	=	ابراهیم الیاسی	=	=	
١٤٥	=	محمود چمنی	=	=	
١٤٦	=	ابوبکر پیام	=	=	
١٤٧	=	محمدامین قربانی‌اقدم	=	=	
١٤٨	=	سوفی محمدامین‌احمدی	سەوزی	مەهاباد	
١٤٩	=	حاجی‌مصطفی جاوە	=	=	
١٥٠	=	حسن دیوارە	=	=	
١٥١	=	ابوبکر فتاحی	=	=	
١٥٢	=	عثمان خطایی	=	=	

کوشتاری بەکۆمەڵی خەڵکی گوندەکانی کوردستان

ژمارە	ڕێکەوت	ناو و ناوبانگ	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینی
١٩٢	١٣٦٢/١/١٢	محمود کوڕی ڕەزا	٩ گوند	سۆما	باکووری کوردستانیان دا و زۆر دڕندانە ١٢
١٩٣	=	ابراهیم کوڕی جاسم	=	=	کەسیان بێتاوان شەهید کرد کە ناوەکانیان لەم
١٩٤	=	تقی کوڕی علیرضا	=	=	لیستەیەدایە ·
١٩٥	=	جهانگیر کوڕی عبداللە	=	=	
١٩٦	=	عبدالرحیم کوڕی رستم	=	=	
١٩٧	=	سلطان سعیدی	=	=	
١٩٨	=	محمد تبریزی	=	=	
١٩٩	=	اسد کوڕی علی	=	=	
٢٠٠	=	کمال کوڕی اسد	=	=	
٢٠١	=	رضا	=	=	
٢٠٢	١٣٦٢/١/٥	ابراهیم کریمپور	چەقەڵ مستەفا	نەغەدە	سەر لە بەیانیی ڕۆژی ٦٢/١/٥، هێزەکانی
٢٠٣	=	محمد کریمپور	=	=	دژی گەلیی کۆماری ئیسلامی پەلاماری گوندەکانی
٢٠٤	=	محمود حاجی قادرپور	=	=	چەقەڵ مستەفا، گۆرخانە و خەلیفەلیان-یان
٢٠٥	=	عبداللە وەستارحمان	=	=	دا و ٢١ کەسیان لە خەڵکی ئەو سێ گوندانە
٢٠٦	=	خدر رمضانی	=	=	شەهید کرد، کە ناوەکانیان لەم لیستەیەدا هاتووە ·
٢٠٧	=	فتاح (شوان)	=	=	
٢٠٨	=	کریم (شوان)	=	=	
٢٠٩	=	حاجی‌کریم	=	=	
٢١٠	=	مناف رمضانی	=	=	
٢١١	=	جعفر کالعای	=	=	
٢١٢	=	سیدمحمد کالە	=	=	
٢١٣	=	محمدپور	=	=	
٢١٤	=	فتاح رحیمی	=	=	
٢١٥	=	صلاح اسماعیل‌پور	خەلیفەلیان	=	
٢١٦	=	عباس اسماعیل‌پور	=	=	
٢١٧	=	عمر الیاسی	=	=	
٢١٨	=	سوفی علی	=	=	
٢١٩	=	سوفی محمدسلطان	=	=	
٢٢٠	=	یونس حسین سلیم	=	=	
٢٢١	=	موسی مهدی	گۆرخانە	=	ئەم گوندە ئازەری‌نشینە
٢٢٢	=	حمزە اللەخانی	=	=	
٢٢٣	١٣٦٢/٩/١٢	رحیم جوانمیری	٢ گوند	مەهاباد	ڕۆژی ٦٢/٩/١٢ گوندەکانی حاجیاڵی‌کەند و
٢٢٤	=	محمد جوانمیر	=	=	سونجاغ لە لایەن هێزەکانی کۆماری ئیسلامییەوە
٢٢٥	=	قادر شهبازی	=	=	زۆر بەخەستی تۆپباران کران کە لە ئاکامدا
٢٢٦	=	عبداللە مامصالحی	=	=	٩ کەس لە خەڵکی بێ‌دیفاعی ئەم گوندانە
٢٢٧	=	رحیم رحمان‌مامصالحی	=	=	شەهید بوون ·
٢٢٨	=	زارا خێزانی رحیم	=	=	
٢٢٩	=	معصومە کچی‌مام‌سمایل	=	=	

کوشتاری بەکۆمەڵی خەڵکی گوندەکانی کوردستان

ژمارە	ڕێکەوت	ناو و ناوبانگ	ناوی گوند	سەر بە شارستانی	تێبینی
٢٣٠	١٣/ ٤/ ١٣٦٢	ئەمیر کوڕی مەعصومە	٢ گوند	مەهاباد	
٢٣١	=	فەوزیە کچی مەعصومە	=	=	
٢٣٢	٢٢/ ٦/ ١٣٦٢	سەیدابراهیم سیادەتی	٣گوند	شنۆ	ڕۆژی ٢٢/ ٦/ ٦٢هێزە دژیگەلیەکانی کۆماری ئیسلامی و شەفرادی قیادەی مووەقەت پەلاماری گوندەکانی جیرشێلاوا، گوندەویلە و دووئاویسانیان دا و ٣کەسیان شەهید کرد.
٢٣٣	=	ئەسماعیل عیوازی	=	=	
٢٣٤	=	حامد پورکابانی	=	=	
٢٣٥	=	یوسفی عبدل احمد	=	=	
٢٣٦	=	سلیمان عبدل احمد	=	=	
٢٣٧	=	مارفی مینەخالە	=	=	
٢٣٨	٢٠/ ١/ ١٣٦٣	مەلا خضر بایزیدی	بەسری	سەردەشت	ڕۆژی ٢٠/ ١/ ٦٣، ٦کەس لە خەڵکی بێدیفاعی گوندی بەسری بە دەستی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی شەهید کران.
٢٣٩	=	گلچیهرە جهانگیری	=	=	
٢٤٠	=	رحیم رسولکە	=	=	
٢٤١	=	خالد بانەی	=	=	
٢٤٢	=	کچیکی مامەمولا	=	=	
٢٤٣	=	فاطمە	=	=	

لیستی ئاواییە چۆڵ و کاولکراوەکانی کوردستان

ژمارە	ناوی ئاوایی	سەربەشارستانی	ژمارە	ناوی ئاوایی	سەربەشارستانی	ژمارە	ناوی ئاوایی	سەربەشارستانی
١	هەوتەبنان	نەغەدە	٢	گوری	نەغەدە	٣	دینکە	نەغەدە
٤	بازارگە	نەغەدە	٥	شیوبرسی	نەغەدە	٦	کیلی	نەغەدە
٧	کانی‌زەرد	نەغەدە	٨	سەیدئاوا	نەغەدە	٩	کەلەکوکەی‌سەری	نەغەدە
١٠	کەلەکوکەی‌خواری	نەغەدە	١١	خرپاب	پیرانشار	١٢	زەویان	پیرانشار
١٣	دولەتیە	پیرانشار	١٤	گولقەت	پیرانشار	١٥	پیرواتان	پیرانشار
١٦	قادراوی	پیرانشار	١٧	گورەشیر	سەردەشت	١٨	تووژەل	سەردەشت
١٩	نوکان	سەردەشت	٢٠	بیدەلان	سەردەشت	٢١	هەرزنی	سەردەشت
٢٢	خیلە	سەردەشت	٢٣	گاکی	سەردەشت	٢٤	ئەشکان	سەردەشت
٢٥	خوارەمیر	سەردەشت	٢٦	مەیدانان	سەردەشت	٢٧	گەرماوی سیمان	
٢٨	زەردەکانی	سەردەشت	٢٩	تیەتی خواری	سەردەشت		ئالقا	سەردەشت
٣٠	بەردان	سەردەشت	٣١	گەرماوی‌عمرآقا	سەردەشت	٣٢	پی‌پلەنگ	سەردەشت
٣٣	بانەسەر	سەردەشت	٣٤	کاولان	سەردەشت	٣٥	گردە	سەردەشت
٣٦	دزاوەر	نەوسوود	٣٧	هانەگەرمەلە	نەوسوود	٣٨	پیروان	نودشە
٣٩	شیخان	نەوسوود	٤٠	تشار	نەوسوود	٤١	شوشمەی‌خواری	نەوسوود
٤٢	شوشمەی‌سەری	نەوسوود	٤٣	نەروی	نەوسوود	٤٤	درولە	جوانرو
٤٥	سەرەخیل	نەوسوود	٤٦	هەنجیرکی‌زەردوی	جوانرو	٤٧	هیرتا	جوانرو
٤٨	هەنجیرکی‌زەردوی	نەوسوود	٤٩	زی	جوانرو	٥٠	تەلوکی	جوانرو
٥١	بەلەبزان	نەوسوود	٥٢	قەلاگا	جوانرو	٥٣	تەختەم جام	جوانرو
٥٤	خانمەی کون	مەریوان	٥٥	کاریز	مەریوان	٥٦	بایەوە	مەریوان
٥٧	باشماخ	مەریوان	٥٨	ئاسناوا	مەریوان	٥٩	قلاتجان	مەریوان
٦٠	دارسازوار	مەریوان	٦١	سەرانە	مەریوان	٦٢	لیوی حاجی	مەریوان
٦٣	لیوی‌محمودبەگ	مەریوان	٦٤	کانی‌چنار	مەریوان	٦٥	پیرانشا	مەریوان
٦٦	پیرانەکون	مەریوان	٦٧	کانی‌کەوە	مەریوان	٦٨	برمبر	مەریوان
٦٩	ئەشکولی چکولە	مەریوان	٧٠	دولبە	مەریوان	٧١	خانمەشیخان	مەریوان
٧٢	هەوارگەرمە	مەریوان	٧٣	ننباخ	مەریوان	٧٤	ئاغاوەکەسی	مەریوان
٧٥	برموزان	مەریوان	٧٦	ناوکەلان	مەریوان	٧٧	وارانچی	هەورامان
٧٨	لانەوادە	هەورامان	٧٩	زالەی رەحمان‌بەگ	هەورامان	٨٠	زالەی قرانەگ	هەورامان
٨١	پشتیچە	هەورامان	٨٢	تەرگاران	هەورامان	٨٣	بلەسەن	هەورامان
٨٤	کیملەکون	هەورامان	٨٥	سەرەسان	هەورامان	٨٦	هەنجیرکی‌لاکانی	هەورامان
٨٧	بگاسیاو	هەوراپان	٨٨	وزەنە	هەورامان	٨٩	وزەنەی خواروو	هەورامان
٩٠	بایەنە	هەورامان	٩١	هوسمان‌بەگ	هەورامان	٩٢	سەرسەران	هەورامان
٩٣	باسان	هەورامان	٩٤	هیرتا	هەورامان	٩٥	زالەی‌وەسمان‌بەگ	هەورامان
٩٦	زی	هەورامان	٩٧	سیمان	هەورامان	٩٨	گەریگەومر	هەورامان
٩٩	شیرولە	هەورامان	١٠٠	بەرورل	هەورامان	١٠١	قەلاتی	هەورامان
١٠٢	سورمەر	هەورامان	١٠٣	دەروین‌دەهول	هەورامان	١٠٤	کاکەرەش	هەورامان
١٠٥	باویسی	هەورامان	١٠٦	شوالدرە	هەورامان	١٠٧	ریویلە	هەورامان
١٠٨	تەرگلە	هەورامان	١٠٩	گاریە	هەورامان	١١٠	قمیتول	هەورامان
١١١	بیرسی بەلەزان	هەورامان	١١٢	قلاگا	هەورامان	١١٣	حەمەکوت	هەورامان

لیستی ئاوایییە چۆڵ و کاولکراوەکانی کوردستان

ژمارە	ناوی ئاوایی	سەربەشارستانی	ژمارە	ناوی ئاوایی	سەربەشارستانی	ژمارە	ناوی ئاوایی	سەربەشارستانی
۱۱۴	پەرروونیە	هەورامان	۱۱۵	گەچی‌نیە	هەورامان	۱۱۶	بایری سەروو	سەقز
۱۱۷	بایری خواروو	سەقز	۱۱۸	سیف	سەقز	۱۱۹	قەڵی یوسو	سەقز
۱۲۰	میشیار	سەقز	۱۲۱	سێ کوچکە	سەقز	۱۲۲	بوردەمە	سەقز
۱۲۳	سولە	سەقز	۱۲۴	توگە سەلە	سەقز	۱۲۵	سەیران‌بەن	بانە
۱۲۶	هەڵاڵە برایمە	بانە	۱۲۷	هومەر	بانە	۱۲۸	دولەشین	بانە
۱۲۹	چەمپاراو	بانە	۱۳۰	دوونیس	بانە			

تەلەفاتی دوژمن لە هاوینی ۵۹وە تا هاوینی ساڵی ۱۳۶۶

تەلەفاتی دوژمن	کاتالیگەکانی ... ساڵی ۵۹	تا خەرمانان و زەرەیی ۶۰	کاتالیگیاسی ... ۶۱	کاتالیگیەکانی ... ساڵی ۶۱	تاو ماتکی هاوینی ساڵی ۶۲	کاتالیگیەکانی ... ساڵی ۶۲	ساڵی ۶۳	ساڵی ۶۴	ساڵی ۶۵ و بەهاری ساڵی ۶۶	هاوینی ساڵی ۶۶	کۆی گشتی
کوژراوی دوژمن	۲۱۷۲	۹۵۲	۸۱۷	۲۶۹۸	۱۳۱۹	۲۲۵۸	۲۸۳۰	۲۱۱۹	۱۲۹۵	۸۹۵	۲۰۲۰۰
بریندار دوژمن	۲۵۶	۲۸	۱۵۷	۱۲۰	۲۰	۲۴۵	۴۳۱	۲۲۵	۲۲۸	۱۲۹	۲۰۸۹
ماشینی خراپ‌کراو	۱۵۱	۸۴	۹۲	۲۳۲	۷۷	۲۰۹	۶۰۱	۲۵۷	۲۱۴	۱۹۲	۲۲۵۵
چەکی قورسی خراپ‌کراو	۲	۱۹	۸	۱۴	۱۶	۲۴	۲۷	۶	۲۴	۲۰	۱۶۶
هێلیکۆپتەری پێکراو	۱۲	۶	-	۷	-	-	-	-	-	-	۲۵
هاتنە ناو باوەشی گەل	۳۲	۲۱	۳۲	۵۵	-	-	۱۳۱	۲۹۲	۱۱۹	۳۶	۷۲۱
ئەسیری ئازادکراو لەلایەن حیزبەوە	۱۲۰	۱۷	۲	-	۱۹	۱۵۰	۲۴۲	۱۸۰	۹۰	۲۰۴	۱۱۴۵
تەلەفاتی خەڵکی کوردستان											
شەهیدی هێزی پێشمەرگە	۲۲۹	۸۸	۵۶	۲۱۸	۹۹	۳۴۴	۲۰۶	۲۷۴	۱۶۸	۵۵	۱۹۲۲
شەهیدی خەڵکی بێ‌دیفاع	۴۱۱	۱۰۸	۵۶	۱۲۲	۶۵	۱۴۱	۲۱۹	۱۲۰	۱۲۹	۲۲	۱۴۰۵
ئیعدامی نێو زیندانەکان		۸	۸	۲۸	-	۹	۹	۲۲	۱۰	۷	۲۶۹
ئەو عەمەلیاتانەی ئاماری تەلەفاتیان مەعلووم نیە											
ئەو عەمەلیاتانەی ئاماری تەلەفاتیان مەعلووم نیە	۹۷	۲۴	۴۴	۲۱۰	۶۱	-	۴۲۶	۲۴۱	۲۲۸	-	۱۴۵۱

دەسکەوتی هێزی پێشمەرگەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
لە هاوینی ساڵی ۱۳۵۹ تا هاوینی ساڵی ۱۳۶۶

دەسکەوتەکان	کانگاکانی هاوین و پایزی ساڵی ۵۹	بەرەی بۆکان و زەرزەی ی ۶۰	کانگاکانی ساڵی ۶۰ و گەڕانەوەی ۶۱	گلاوێژ و کانگاکانی پایزی ۶۱	دوو ساڵی هاوینی ساڵی ۶۲	کانگاکانی پایزی ساڵی ۶۲	ساڵی ۶۳	ساڵی ۶۴	ساڵی ۶۵ و بەهاری ساڵی ۶۶	هاوینی ساڵی ۶۶	کۆی گشتی
تۆپهاوێژ و سلاحی نیوەقورس	۹	۲	۵	۳	۳	۱۰	۱۱	۳	۷	۴	۵۸
ئاڕپیجی	۱	-	۱۰	۸	۵	۲۵	۲۲	۲۲	۲۴	۱۱	۱۴۲
ئارنجۆک هاوێژ	۱	۱	۱	۲	-	۵	۴	۶	-	۷	۲۷
بیسیم و تەلەفۆنی سەحرایی	۹	۷	۲۱	۱۶	۱۵	-	۵۵	۱۴	۴۴	۲۵	۲۰۶
دووربینی چاو	۱	۲	-	-	۷	۲	۲۵	۶	۱۶	۶	۶۷
تێربار	۱۱	۳	۳۰	۵	۹	-	۲۲	۱۶	۲۰	۱۲	۱۴۹
"سمنسل"ی قورس	۵	۱	۸	۱	۲	۲۸	۱۰	۲	۱	۲	۶۱
تفەنگی جۆراوجۆر	۱۸۸	۱۰۱	۹۰۴	۴۶۳	۱۹۹	۸۷۵	۱۰۸۴	۵۲۲	۷۰۳	۲۸۹	۴۵۹۷
تفەنگی ۵۷ م م	۱	-	۵	-	-	۵	-	-	-	-	۱۱
تفەنگی ۱۰۶ م م	۱	-	۱	-	-	۵	۱	-	-	-	۸
ئەنواعی دەمانچە	۳	۱	۱۹	۴	۱	۸	۱۶	۱۲	۵	۹	۷۱
پەدافەندی هەوایی	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	۱
مووشەکی دژی ئاسمانی	-	-	۳	-	-	-	-	-	-	-	۳
ئەنواعی فیشەک	۲۴۹۰۰	۱۸۴۲۵	۲۷۱۷۵	۲۴۴۴۸	۲۹۶۵۰	۲۹۰۴۴	۵۱۱۹۹	۲۹۲۵۰	۸۲۰۱۹	۵۵۰۰۰	۱۱۰۹۵۱۴
مووشەکی ئاڕپیجی	۶	۵۲	۱۰	۲۵	۱۶	۲۲۹	۲۱۸	۸۲	۲۶۵	۲۹	۱۰۳۲
ئارنجۆکی دەستی	۱۵۲	۲۱۷	۱۶۰	۱۰۹	۱۶۲	۱۰۳۲	۷۳۲	۲۸۲	۴۴۹	۳۴۹	۳۶۵۶
مووشەکی تاو	-	-	۵	-	-	-	-	-	-	-	۵
مووشەکهاوێژی سام ۲	-	-	-	-	-	-	۵	-	-	-	۵

چەند نموونە لە نامەی پێشەوا و سەرتیتری ئۆرگانە نیزامییەکانی دەورەی کۆمار

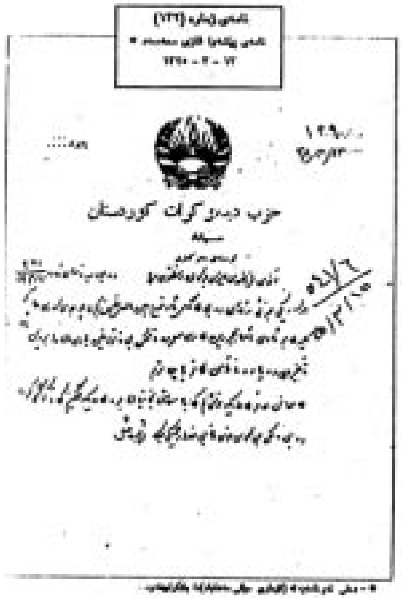

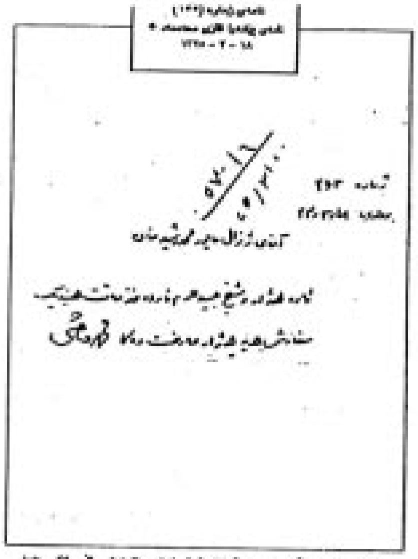

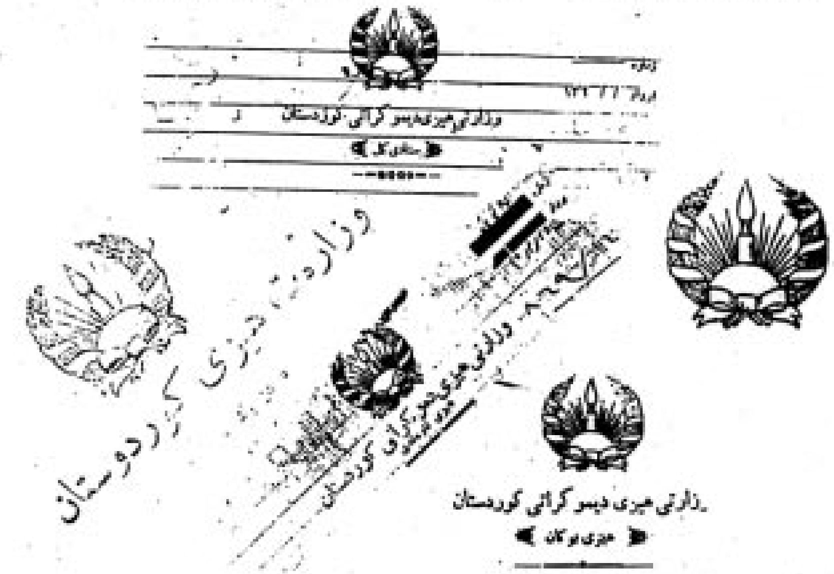

سەرتیتری رۆژنامەی "کوردستان" لە چەند دەورەی رابردوودا

سەربەرگی چەند نموونە لە گوڤارەکانی دەرچووی کومیتەکانی حیزبی